

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Διδασκαλείου
τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως

Ἐκδοτικὸν Ἔργοσ

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ προτύπου τοῦ
Διδ. τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως

1925
960
ΑΡΧ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

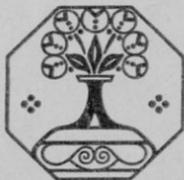
ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΙΨΩ ΜΑΧΗΣ (301 Π. Χ.)

*Διὰ τὴν Πρώτην τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ τὰς
ἀντιστοιχοῦσας τῶν ἄλλων σχολείων τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως*

Ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας

ΜΕ ΠΟΛΛΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΣ

TΙΜΗΣ ΕΝΕΚΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

46, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ, 46

1925

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 24 Ἀπριλίου 1925

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἀριθ. } Πρωτ. 15461
 } Διεκπ.

Πρὸς

τοὺς κ. **Χ. Θεοδωρίδην** καὶ **Α. Λαζάρου**,

συγγραφεῖς διδακτικῶν βιβλίων.

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ὑπουργικῆς ἀποφάσεως τῇ 8ῃ τοῦ ἰσταμένου μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 13ῃ τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 35 δευτέρῳ τεύχει τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 11 προᾶξιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, ἐνεκρίθη τὸ πρὸς κρίσιν ὑποβληθὲν ὑμέτερον βιβλίον «Μαθήματα ἱστορίας» διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Α' τάξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου, ὑποχρεούμενοι ὅπως, πρὸ τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ βιβλίου, συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ἐν τῇ σχετικῇ ἐκθέσει τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς περιλαμβανομένας ὑποδείξεις.

Κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργοῦ
Ὁ Τμηματάρχης τοῦ Γ' τμήματος

Π. Ζαγανιάρης

Ι. Γρυπάρης

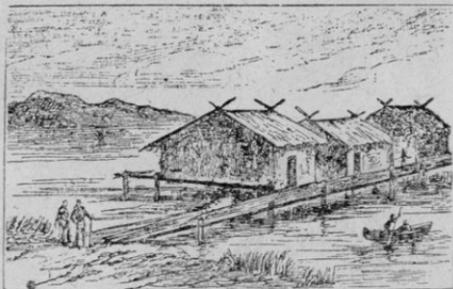
ΙΣΤΟΡΙΑ—ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΛΑΟΙ ΑΠΟΛΙΤΙΣΤΟΙ ΚΑΙ ΛΑΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΕΝΟΙ

Είναι χιλιάδες χρόνια ἀφότου ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Οἱ παλαιότεροι ὅμως ἄνθρωποι ἦσαν ἀπολίτιστοι. Δὲν ἤξευραν νὰ κατασκευάζουν ἐνδύματα, οἰκιακὰ σκευή, κατοικίας καὶ ὅλα ὅσα κάμνουν εὐκολον καὶ ὡραίαν τὴν ζωὴν. Ἐζοῦσαν ἀπὸ τὸ κυνήγιον ἢ ἀπὸ τὴν ἀλιείαν. Ἀργότερα ἐξημέρωσαν τὰ ζῶα, τὸ πρόβατον, τὴν ἀγελάδα, τὸν ἵππον, ἔκαμαν ποίμνια καὶ ἔζησαν ὡς ποιμένες.

Ἀκόμη τότε δὲν εἶχαν μόνιμον κατοικίαν, ἀλλὰ ἐπήγαιναν ἀπὸ τὸ ἓν μέρος εἰς τὸ ἄλλο, ὅπου εὕρισκαν τροφήν διὰ τὰ ζῶα των. Ἦσαν δηλαδὴ νομάδες. Τέλος μερικοὶ ἐκάθησαν εἰς τὰ εὐφορα μέρη, τὰ ἐκαλλιέργησαν καὶ ἤρχισαν νὰ ζοῦν ἀπὸ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς. Ἐγίναν δηλαδὴ γεωργοί. Τοὺς ἐτραύηξαν κυρίως αἱ πεδιάδες ὅπου ἔτρεχαν μεγάλοι ποταμοὶ καὶ ἦτο εὐκολον νὰ καλλιεργηθῇ ἡ γῆ.

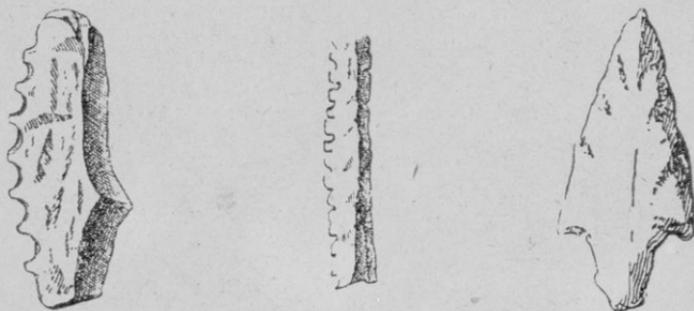
Οἱ ἄνθρωποι ἐπροόδυσαν, ἀφότου ἐκάθησαν μονίμως εἰς ἓνα μέρος καὶ ἤρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν. Ἀνεκάλυψαν διάφορα ἐργαλεῖα, τὰ ὅποια τοὺς ἐβοήθησαν νὰ κάμουν πολλὰ χρήσιμα ἔργα. Τὸν παλαιότερον καιρὸν δὲν ἤξευραν τὰ μέταλλα. Τὰ ὀλίγα ἐργαλεῖα τοὺς ἦσαν ἀπὸ πέτραν. Ἀργότερα ὅμως ἔμαθαν νὰ μεταχειρίζωνται τὰ μέταλλα, πρῶτα τὸν χαλκὸν καὶ ὕστερα τὸν σίδη-

Λιμναῖαι κατοικίαι

Οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι διὰ νὰ ἀποφεύγουν τὰ ἄγρια θηρία, ἐκάρφωνν στύλους μέσα εἰς τὰς λίμνας, κατασκευάζαν ἓνα πάτωμα καὶ ἐκεῖ ἐκτιζαν καλύβας διὰ νὰ κατοικοῦν.

ρον. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ σιδήρου τοὺς ὠφέλησε πολὺ, διότι κατεσκεύασαν μὲ αὐτὸν στερεὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐβοήθησαν πολὺ εἰς τὰς ἐργασίας των. Ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ κτίζουν κατοικίας, νὰ κατασκευάζουν ἐνδύματα, νὰ καλλιεργοῦν καλύτερα τὴν γῆν, νὰ τρώγουν καλύτερας τροφάς, νὰ γίνωνται καθαρότεροι καὶ ἕξυπνότεροι. Μὲ μίαν λέξιν οἱ ἄνθρωποι ἐπροόδευσαν

Ἐργαλεῖα—ὄπλα

Οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι δὲν ἤξευραν νὰ μεταχειρίζονται τὸ μέταλλον. Διὰ τοῦτο τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ ὄπλα κατεσκεύαζαν ἀπὸ ξύλον, ἀπὸ κόκκαλα ζώων καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ λίθους. Τὰ δύο ἀριστερὰ εἶναι πριόνια, τὸ δὲ ἄλλο εἶναι αἰχμὴ δόρατος.

καὶ ἡ ζωὴ των ἔγινε καλύτερα. Αὐτὴν τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρώπου ὀνομάζομεν **Πολιτισμόν**.

Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν τὸν παλαιότερον καιρὸν ἦσαν ἀπολίτιστοι, ἀργότερα ἤρχισαν νὰ πολιτίζονται. Ὅλοι οἱ λαοὶ ὅμως δὲν ἐπολιτίσθησαν τὸν ἴδιον καιρὸν. Ἄλλοι ἤρχισαν νὰ πολιτίζονται ἐνωρίτερον, ἄλλοι ἀργότερον καὶ ἄλλοι δὲν ἠμπόρεσαν ὄλωσθαι διόλου νὰ πολιτισθοῦν. Ὑπῆρχαν λοιπὸν εἰς τοὺς παλαιότερους καιροὺς καὶ ὑπάρχουν ἀκόμη σήμερον λαοὶ πολιτισμένοι καὶ λαοὶ ἀπολίτιστοι.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ὅλοι ἔχομεν τὴν περιέργειαν νὰ μάθωμεν πῶς ἔζησαν καὶ τί ἔκαμαν οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι. Ἐπιθυμοῦμεν δηλαδὴ νὰ μάθωμεν τὴν ἱστορίαν των. Οἱ παλαιότεροι ὅμως ἄνθρωποι ἀπέθαναν καὶ δὲν ὑπάρχουν πλέον. Τὰ ἔργα των ὅμως δὲν ἐχάθη-

σαν ὅλα. Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ἀνθρώπους μένουσιν πολλὰ οἰκιακὰ σκευή, ὄπλα, κοσμήματα, ἀγγεῖα, κτίρια, ναοί, ἀνάκτορα, κατοικίαι, ἀγάλματα κτλ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἠμποροῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν πῶς ἐξοῦσαν οἱ ἀνθρώποι τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Ἀργότερα, ὅταν οἱ ἀνθρώποι ἔμαθαν τὴν γραφήν, ἔγραφαν ἐπάνω εἰς λίθους καὶ μέταλλα πολλὰ σπουδαῖα γεγονότα, τὰ ὁποῖα δὲν ἤθελαν νὰ λησμονηθοῦν, καὶ ἀκόμη ἀργότερα, ὅταν ἐπροόδευσαν περισσότερο, ἔγραφαν ἱστορίας. Ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μανθάνομεν τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἔργα τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων, τὰ ὀνομάζουσι *ἱστορικὰ μνημεῖα*. Ὅσον περισσότερο πολιτισμένος ἦτο ἓνας λαός, τόσο περισσότερο μνημεῖα ἄφησεν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Καὶ ὅσον περισσότερα μνημεῖα ἔχομεν ἀπὸ ἓνα λαόν, τόσο καλύτερα γνωρίζομεν τὸν βίον του καὶ τόσο σπουδαιότερα εἶναι ἡ ἱστορία του.

Τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν σπουδαίαν ἱστορίαν, ὅπως εἶναι π. χ. οἱ Ἕλληνες, οἱ Ῥωμαῖοι, οἱ Ἀγγλοὶ, οἱ Γάλλοι, ὀνομάζομεν *ἱστορικοὺς λαούς*. Ἱστορικοὶ λαοὶ εἶναι οἱ πολιτισμένοι λαοὶ καὶ ἱστορία εἶναι κυρίως ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἱστορία λοιπὸν μᾶς διδάσκει πῶς ἔζησαν οἱ παλαιότεροι ἀνθρώποι, πῶς ἐκτιζαν τὰς κατοικίας των, τί σχέσεις εἶχαν οἱ ἀνθρώποι ἀναμεταξύ των, πῶς ἐκυβερνοῦσαν τὸ κράτος των κτλ.

ΦΥΛΑΙ—ΛΑΟΙ

Ἀπὸ ὅλους τοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, τὴν μεγαλυτέραν πρόοδον ἔκαμαν οἱ λευκοὶ ἀνθρώποι. Σχεδὸν ὅλοι οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ λαοί, ἀνήκουν εἰς τὴν Λευκὴν ἢ Κανκασίαν φυλὴν. Αὐτοὶ ἀνέπτυξαν τὸν πολιτισμὸν καὶ αὐτοὶ κυβερνοῦν σήμερον τὸν κόσμον. Αἱ ἄλλαι φυλαί, ἡ Μογγολικὴ, ἡ Αἰθιοπικὴ κτλ. δὲν ἔχουσιν [μεγάλην θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἀλλὰ ἡ Κανκασία φυλὴ περιλαμβάνει διαφόρους λαούς, οἱ ὁποῖοι ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰς τρεῖς ἡπείρους, εἰς τὴν Ἀσίαν, εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Οἱ μεγαλύτεροι ὅμως καὶ εὐφυέστεροι λαοὶ τῆς Κανκασίας φυλῆς ἔζησαν καὶ ζοῦν εἰς τὴν Εὐρώπην. Σπουδαιότης εἶναι διὰ τοῦτο ἡ ἱστορία τῆς Εὐρώπης.

ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἀπὸ τοὺς πολὺ παλαιοὺς ἀνθρώπους ἔχομεν, καθὼς εἶπαμεν, ὀλίγας εἰδήσεις. Μὲ αὐτὰς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ἐνοήσωμεν καλὰ πῶς ἔξωσαν, τὶ ἰδέας εἶχαν κτλ. Δὲν ἠμποροῦμεν δηλαδὴ νὰ κάμωμεν τὴν ἱστορίαν των. Διὰ τοῦτο τοὺς πολὺ παλαιοὺς ἐκείνους χρόνους ὠνόμασαν μὲ ἓνα ἰδιαίτερον ὄνομα *Προϊστορίαν* ἢ *Προϊστορικοὺς χρόνους*.

Κατόπιν οἱ ἀνθρώποι, εἰς μερικὰ μέρη τοῦλάχιστον, ἐπροόδευσαν καὶ μᾶς ἄφησαν τόσα μνηεῖα, ὥστε ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν τὴν ἱστορίαν των. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ *Ἱστορία*, ἢτοι ἡ *Ἱστορικὴ περίοδος*.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ἡ ἱστορία ὅλων τῶν λαῶν δὲν ἀρχίζει τὸν ἴδιον καιρὸν. Ἄλλων ἀρχίζει ἐνωρίτερον, ἄλλων ἀργότερα καὶ ἄλλοι δὲν ἔχουν διόλου ἱστορίαν. Ἡ ἱστορία κάθε λαοῦ ἀρχίζει ἀπὸ τὸν καιρὸν, ὅπου εἰσέρχονται εἰς τὸν πολιτισμὸν.

ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ παλαιότερα ἀπ' ὅλας τὰς ἱστορίας εἶναι ἡ ἱστορία τῶν Αἰγυπτίων, διότι οἱ Αἰγύπτιοι ἐπολιτίσθησαν ἐνωρίτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς λαοὺς. Ἡ ἱστορία τῶν Αἰγυπτίων ἀρχίζει ἀπὸ 5000 χρόνια π. Χ. Ἄν βάλωμεν καὶ 2 χιλιάδες περίπου χρόνια, τὰ ὅποια ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ἔχομεν 7 χιλιάδες χρόνια. Ἡ ἱστορία λοιπὸν ἀρχίζει 7 χιλ. ἀπὸ σήμερον καὶ 5 χιλ. ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Δὲν εἶναι πολλὰ χρόνια, διότι ἀνθρώποι ὑπάρχουν εἰς τὴν γῆν πολὺ περισσοτέρας χιλιάδας χρόνια πρὶν.

Οἱ ἱστορικοὶ διὰ νὰ εὐκολύνουν τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας, τὴν ἐχώρισαν εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους.

1. *Ἀρχαίαν* (5000 π.Χ.—476 μ.Χ.)
2. *Μέσην* ἢ *Μεσαιωνικὴν* (476—1453 μ.Χ.).
3. *Νεωτέραν* (1453 ἕως σήμερον)

Ἡ ἀρχαία ἱστορία ἀρχίζει ἀπὸ τὰ παλαιότερα χρόνια καὶ φθάνει ἕως τὸ 476 μ. Χ., ὅτε κατεστράφη τὸ μέγα Ρωμαϊκὸν κράτος.

Ἡ Μέση ἢ Μεσαιωνικὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 476 μ.Χ. καὶ φθάνει ἕως τὸ 1453 μ.Χ., ὅτε οἱ Τούρκοι ἐπῆραν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ Νέα ἀπὸ τὸ 1453 καὶ φθάνει ἕως σήμερον.

Ἡμεῖς ἐφέτος θὰ ἀρχίσωμεν τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, δη-
λαδή θὰ μάθωμεν τὴν Ἀρχαίαν Ἱστορίαν.

Η ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Οἱ πρῶτοι πολιτισμένοι ἄνθρωποι ἔζησαν εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται ἀνατολικά τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Ὁ πο-
λιτισμὸς ἐγεννήθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὰς χώρας
τῆς Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι πολὺ μακρὰν ἀπ' αὐτήν, εἰς τὴν
Μεσοποταμίαν, εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τὰς Ἰνδίας κλπ. Τοὺς λαοὺς
τῶν χωρῶν αὐτῶν, ἐπειδὴ κατοικοῦν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὠνόμα-
σαν ὅλους μαζί **Ἀνατολικούς λαούς**. Αὐτοὶ ἔκαμαν τὴν ἀρχὴν
τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὑστερα ἀπ' αὐτοὺς ἦλθαν οἱ **Ἕλληνες**, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πολὺ
εὐφυέστεροι καὶ πολὺ δραστηριώτεροι. Αὐτοὶ ἀνέπτυξαν ἕνα ὑψη-
λὸν καὶ θαυμάσιον πολιτισμόν, ἐπροόδευσαν εἰς τὰ γράμματα καὶ
εἰς τὰς τέχνας.

Μετὰ τοὺς Ἕλληνας ἦλθαν οἱ **Ρωμαῖοι**, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν εἰς
τὴν Ἰταλίαν. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχαν τὴν εὐφυΐαν τῶν Ἑλλήνων,
ἀλλὰ ἦσαν γενναῖοι πολεμισταί, ἐκυρίευσαν πολλὰς χώρας, μαζί
καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἔκαμαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, τὴν ἐκυβέρνη-
σαν πολὺ καλὰ καὶ ἔβαλαν σοφοὺς νόμους.

Οἱ ἱστοριογράφοι ὠνόμασαν Ἀρχαίαν ἱστορίαν τὴν ἱστορίαν
τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Ἡ
Ἀρχαία Ἱστορία λοιπὸν περιλαμβάνει.

1. Τοὺς Ἀνατολικούς λαούς
2. Τοὺς Ἕλληνας
3. Τοὺς Ρωμαίους

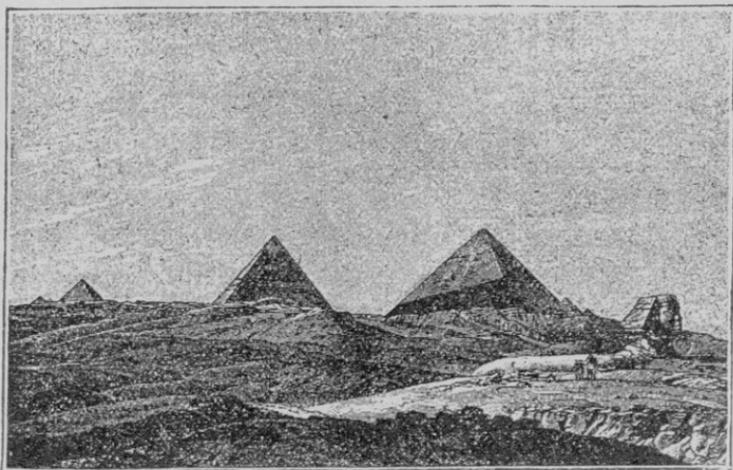
Ἡμεῖς ἐφέτος θὰ μάθωμεν ὀλίγα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀνα-
τολικῶν λαῶν, κυρίως ὅμως θὰ μελετήσωμεν τὴν ἱστορίαν τῶν
Ἀρχαίων Ἑλλήνων.

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

ΟΙ ΑΙΓΥΠΤΙΟΙ

Ἡ Αἴγυπτος εὐρίσκεται εἰς τὰ βορειοανατολικά τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὁποίαν ποτίζει καὶ ζωογονεῖ ὁ περιφημος **Νεῖλος** ποταμός. Ἐὰν ἔλειπεν ὁ Νεῖλος, ἡ Αἴγυπτος

Αἱ πυραμίδες

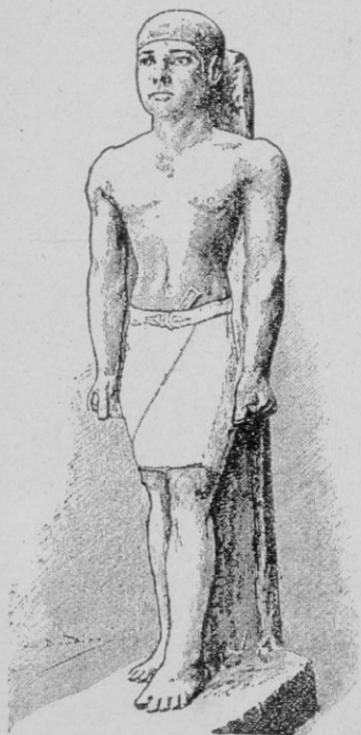
Ὅλοι οἱ αἰγύπτιοι, πλούσιοι καὶ πτωχοί, κατασκεύαζαν τάφους στερεοῦς. Αἱ πυραμίδες ἦσαν τάφοι τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Αἴγυπτου, τῶν Φαραώ. Τοὺς ἔκτιζαν μὲ μεγάλους λίθους καὶ τὰς ἔκαμναν ὑψηλὰς ὡς βουνά. Μέσα ὑπῆρχεν ἓνα δωμάτιον, ὅπου ἔβαζαν τὸν νεκρόν.

θὰ ἦτο ἔρημος ὅπως ὄλαι αἱ χῶραι τῆς Ἀφρικῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐκεῖ πλησίον. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμασαν τὴν Αἴγυπτον *δωρον τοῦ Νεῖλου* καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευαν τὸν Νεῖλον ὡς θεόν.

Εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν πεδιάδα ἔζησεν ὁ ἀρχαιότερος πολιτισμένος λαὸς τοῦ κόσμου. Οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν μελαχροinoί, ὑψηλοί, λιγνοί, μὲ δυνατοὺς ὄμους καὶ μεγάλην κεφαλὴν. Ἦσαν κυ-

ρίως γεωργοί, ἀλλὰ καὶ πολὺ καλοὶ τεχνῖται. Ἦσαν πολὺ θρησκευτικοὶ καὶ ἐλάτρευαν τὰ ζῶα καὶ τὸν Νεῖλον ποταμὸν. Ἡ ἱστορία των ἀρχίζει ἀπὸ πολὺ παλαιούς χρόνους.

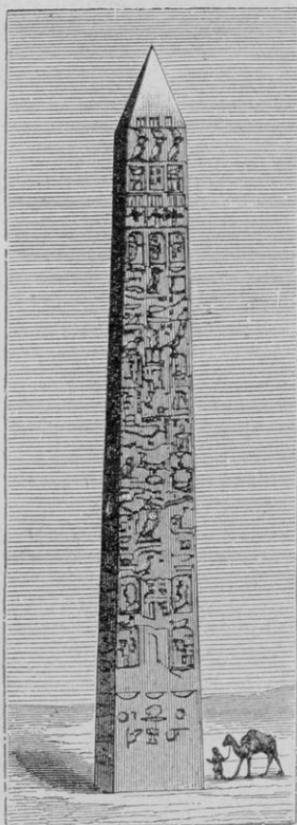
5000

Αἰγύπτιος (αἰγυπτιακὸν ἄγαλμα)

Τὸ ἄγαλμα αὐτὸ μᾶς δείχνει τὴν τέχνην τῶν Αἰγυπτίων καὶ συγχρόνως πῶς ἦσαν οἱ αἰγύπτιοι. Ἦσαν ὑψηλοὶ, λιγνοὶ, καὶ εἶχαν πλατεῖς ὤμους. Ἡ κεφαλὴ των ἦτο πολὺ μεγάλη, τὰ μάγουλα ἐξωγκωμένα καὶ τὰ χεῖλη χονδρά. Ὅμοιάζον δηλαδὴ μὲ τοὺς σημερινούς κατοίκους τῆς Αἰγύπτου, τοὺς Φελλάχους.

Οἱ βασιλεῖς των, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζαν Φαραῶ, ἦνωσαν ὅλην τὴν χώραν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των, εἶχαν μεγάλην δύναμιν

Ὀβελίσκος

Ὁ ὀβελίσκος ἦτο μονοκόμματος λίθος καὶ εἶχε πολλάκις ὕψος 30 μ. Τοὺς ὀβελίσκους οἱ αἰγύπτιοι ἔστηναν ἐμπρὸς εἰς τοὺς ναοὺς των. Ἐπάνω εἰς τὸν λίθον αὐτὸν ἦσαν γράμματα ἱερογλυφικά.

μὲ μεγάλας καὶ πλουσίας πρωτευούσας, τὴν Μέμφιν καὶ τὰς Θήβας. Ἐκεῖ ἔκτισαν ναοὺς, ἀνάκτορα καὶ περιφήμους τάφους, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουσι **πυραμίδας**. Τὰ οἰκοδομήματα τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν κολοσσιαῖα. Ἐκτίζαν ἀνάκτορα μὲ χιλιάδας δωμάτια, αἱ πυραμίδες τῶν εἶναι ὑψηλαὶ ὡς ὄρη καὶ οἱ ναοὶ τῶν ἔχουσι

Ἱερογλυφικά

Οἱ ἀρχαῖοι αἰγύπτιοι ἔγραφαν τὰ πράγματα μὲ εἰκόνας, ἀλλὰ κατόπιν αἱ εἰκόνες ἐσήμαιναν μόνον ἓνα γράμμα. Τὰ συμβολικὰ αὐτὰ γράμματα ὀνομάζονται **ιερογλυφικά**.

κίονας, τοὺς ὁποίους μόλις πέντε ἄνθρωποι ἠμποροῦν νὰ ἀγκυλιάσουσι. Οἱ ἱερεῖς τῶν ἦσαν πλούσιοι καὶ σοφοί. Ἐκαμαν πολλὰς ἀνακαλύψεις, αὐτοὶ εὗροῦσαν τὴν γραφὴν καὶ τὴν ἀριθμητικὴν. Ἡ γραφὴ τῶν Αἰγυπτίων λέγεται **ιερογλυφική**. Οἱ ἄλλοι λαοὶ ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους.

Ἡ Σφίγξ

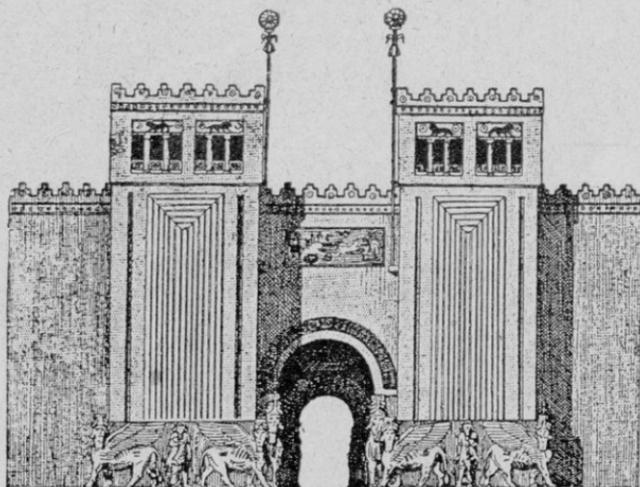
Ἡ Σφίγξ εἶναι ἓνας πελώριος βράχος, ὕψος 19 μ. Ἐδοῦλεσαν αὐτὸν τὸν βράχον καὶ ἔκαμαν ἓνα καθήμενον λέοντα καὶ τοῦ ἔδωσαν πρόσωπον ἀνθρώπου. Μόνον ἡ μύτη της ἔχει μέγεθος 2 μ.

Σήμερον σφίζονται παραπολλὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα μὲ ἀφθονὰ ἀνάγλυφα, εἰκόνας καὶ ἐπιγραφάς, τὰ ὁποῖα μᾶς διηγοῦνται τὴν ἱστορίαν τῶν παλαιῶν Αἰγυπτίων. Ὄταν ἐπισκεπτόμεθα τὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα, μεταφερόμεθα εἰς τοὺς παλαιούς ἐκείνους χρό-

νους, ὅτε ἔζων οἱ Φαραώ, καὶ βλέπομεν νὰ ξαναζῆ ἔμπρός μας ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος πολιτισμός.

ΟΙ ΒΑΒΥΛΩΝΙΟΙ ΚΑΙ ΑΣΣΥΡΙΟΙ

Ἐάν περάσωμεν τὸν ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ, ὁ ὁποῖος ἐνώνει τὴν Ἀφρικὴν μὲ τὴν Ἀσίαν, καὶ διευθυνθῶμεν πρὸς ἀνατολάς, θὰ συναντήσωμεν δύο μεγάλους ποταμούς, τὸν **Εὐφράτην** καὶ τὸν **Τίγγριν**. Καὶ αὐτοὶ ποτίζουσι μίαν μεγάλην πεδιάδα. Ἡ πεδιάς, ἣ ὁποία εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν δύο τούτων ποταμῶν λέγεται *Με-*

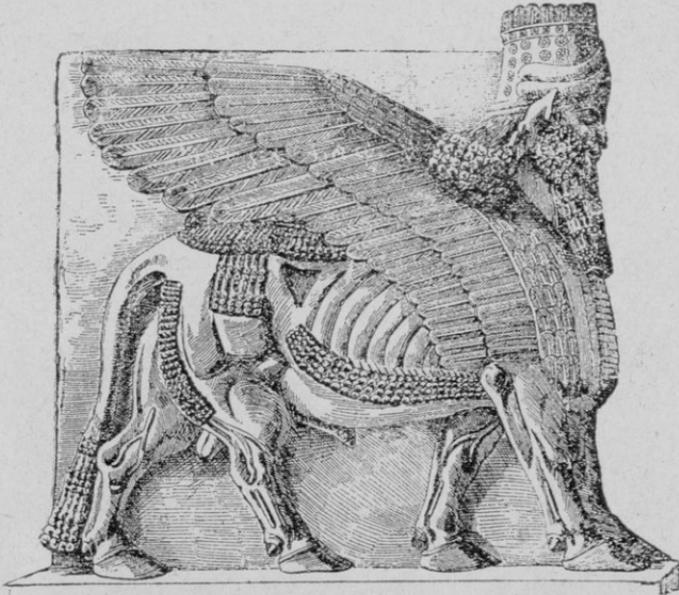
Ἀσσυριακὸν ἀνάκτορον

Οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἐκτίζαν πολὺ μεγάλα ἀνάκτορα διὰ τοὺς βασιλεῖς. Τὸ ἀνάκτορον ὁμοίαζε μὲ φρούριον. Τὸ ἐκτίζαν ἐπάνω εἰς μίαν ὑψηλὴν βᾶσιν ἀπὸ πλίνθους. Γύρω εἶχαν ὑψηλὰ τείχη. Ἦτο μὲ ἓνα πάτωμα καὶ εἶχε πλῆθος δωμάτια χωρὶς παράθυρα. Εἶχαν ὅμως ἀξίολογον στολισμόν, ἀγάλματα, πολύτιμα μάρμαρα εἰς τὸ πάτωμα, πορσελάνην πολυχρῶμον εἰς τοὺς τοίχους καὶ διάφορα κοσμήματα ἀπὸ χρυσόν, ἄργυρον καὶ ἔλεφαντοστοῦν. Ἡ εἰκὼν αὐτὴ μᾶς δείχνει τὴν εἴσοδον τοῦ ἀνακτόρου.

σοποταμία. Εἰς τὴν γῶραν αὐτὴν ἔζησαν δύο ἄλλοι σημαντικοὶ λαοί.

Εἰς τὸν κάτω ροῦν τοῦ Εὐφράτου ἦσαν οἱ **Βαβυλώνιοι**, οἱ ὁποῖοι λέγονται καὶ **Χαλδαῖοι**, καὶ εἶχαν μίαν μεγάλην πόλιν, τὴν Βαβυλῶνα. Οἱ Χαλδαῖοι ἦσαν γεωργοί, ἐλάτρευαν τὰ ἄστρα καὶ

τοὺς ἱερεῖς, τοὺς ὁποίους ἔλεγαν Μάγους. Κατασκεύαζαν ναοὺς ὑψηλοὺς ὡς πύργους μὲ πολλὰ πατώματα, διὰ νὰ παρατηροῦν τὴν κίνησιν τῶν ἀστρῶν. Εἶχαν γραφήν, ἣ ὁποία ἐλέγετο Σφηνοειδής. Ἡ Βαβυλὼν ἦτο μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις. Ἐκεῖ ἤρχοντο

Πτερωτὸς ταῦρος

Οἱ περωτοὶ ταῦροι ἦσαν ἀγάλματα, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Ἀσσύριοι ἐστόλιζαν τὴν εἴσοδον τῶν ναῶν, τῶν τειχῶν ἢ τῶν ἀνακτόρων. Ἔχουν πρόσωπον ἀνθρώπου, ἀσσυρίου βασιλέως, ὁ ὁποῖος φορεῖ εἰς τὴν κεφαλὴν τ *ι* *ά* *ρ* *α* *ν*.

ἐμπορεύματα ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀσίας, πρὸ πάντων ἀπὸ τὰς Ἰνδίας.

Οἱ Ἀσσύριοι κατοικοῦσαν εἰς τὸν ἄνω ροῦν τοῦ Τίγρητος, εἰς τὰ δύσβατα βουνὰ τοῦ σημερινοῦ Κουρδιστάν. Ἦσαν πολεμικοὶ καὶ ἄγριοι. Ἐκαμναν συχνὰς ἐπιδρομὰς, ἔκαιαν καὶ ἄρπαζαν, ἔσφαζαν τοὺς κατοίκους ἢ τοὺς ἔπαιρναν μαζί των, διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθοῦν ὡς δούλους. Ἐπροόδευσαν ὅμως εἰς τὰς τέχνας καὶ, ὅπως οἱ Βαβυλώνιοι, κατασκεύαζαν ἀνάκτορα, ἀγάλματα, λινὰ καὶ μάλλινα ὑφάσματα καὶ ἦσαν περίφημοι οἱ τάπη-

τες τῆς Ἀσσυρίας. Ἡ ἱστορία τῶν Βαβυλωνίων καὶ τῶν Ἀσσυρίων εἶναι πολὺ παλαιά, ὅπως τῶν Αἰγυπτίων. 3000
Ἀρχίζει τοῦλάχιστον 3000 χρόνια π. Χ.

ΟΙ ΦΟΙΝΙΚΕΣ

Ἐὰν ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν θελήσωμεν νὰ κατεβοῦμεν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, θὰ περάσωμεν ἀπὸ μίαν χώραν, ἣ ὀποία ὀνομάζεται *Συρία*. Ἡ παραλία τῆς Συρίας εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὀνομάζετο Φοινίκη.

Οἱ κάτοικοι αὐτῆς τῆς χώρας ὀνομάζοντο *Φοίνικες*. Αὐτοὶ ἦσαν πολὺ διαφορετικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ἐνῶ ὅλοι οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ ἦσαν κυρίως γεωργοί, οἱ Φοίνικες ἦσαν *ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι*.

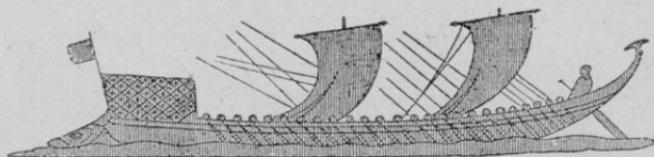
Σφηνοειδῆς γραφή

Τὰ γράμματα τῶν Ἀσσυρίων ὀμοιάζουν μὲ σφῆνας. Τὰ ἴδια γράμματα εἶχαν καὶ οἱ Πέρσαι καὶ Μῆδοι, τὰ ὁποῖα ἐπῆραν κατόπιν οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Ἐταξίδεuan ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἕως τὸ Γιβραλτάρ. Εἰς ὅλα τὰ παράλια εἶχαν ἐμπορικοὺς σταθμοὺς καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἔκτισαν ἀποικίας, ὅπως π. χ. εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰσπανίας. Ἀλλ' ἡ σπουδαιότερα ἀποικία τῶν ἦτο ἡ *Καρχηδών*, εἰς τὰ παράλια τῆς βορείου Ἀφρικῆς, εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Οἱ Φοίνικες ἐπλούτησαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον. Τὰ πλοῖα τῶν μετέφεραν τὰ προϊόντα ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην χώραν. Τὰ *καραβάνια* τῶν ἔφθαναν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας καὶ ἔπαιρναν ἀπὸ ἐκεῖ διάφορα προϊόντα. Αἱ πόλεις τῆς

Ἐταξίδεuan ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἕως τὸ Γιβραλτάρ. Εἰς ὅλα τὰ παράλια εἶχαν ἐμπορικοὺς σταθμοὺς καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἔκτισαν ἀποικίας, ὅπως π. χ. εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰσπανίας. Ἀλλ' ἡ σπουδαιότερα ἀποικία τῶν ἦτο ἡ *Καρχηδών*, εἰς τὰ παράλια τῆς βορείου Ἀφρικῆς, εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Οἱ Φοίνικες ἐπλούτησαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον. Τὰ πλοῖα τῶν μετέφεραν τὰ προϊόντα ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην χώραν. Τὰ *καραβάνια* τῶν ἔφθαναν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας καὶ ἔπαιρναν ἀπὸ ἐκεῖ διάφορα προϊόντα. Αἱ πόλεις τῆς

314

Φοινικικὸν πλοῖον

Οἱ Φοίνικες ἦσαν περίφημοι ναυτικοί. Εἶχαν μεγάλα πλοῖα μὲ 50 κουπιά, τὰ ὁποῖα ἦσαν ταχύτατα.

Φοινίκης ἐπλούτησαν καὶ ἐμεγάλωσαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον. Ἐκαμαν ἐργαστήρια, ὅπου ἐμάζευσαν πολλοὺς δούλους. Κατασκεύαζαν ἀγγεῖα, κοσμήματα, ἀγάλματα καὶ ὑφάσματα εἰς μεγάλας ποσότητας. Οἱ Φοινίκες λοιπὸν πρῶτοι ἔκαμαν ἐργοστάσια. Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις τῆς Φοινίκης ἦσαν ἡ **Σιδῶν** καὶ ἡ **Τύρος**.

ΜΗΔΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΣΑΙ

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Βαβυλωνίους, τοὺς Ἀσσυρίους καὶ τοὺς Φοίνικας ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι λαοὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Πρὸς νότον τῆς Συρίας εἶναι ἡ Παλαιστίνη, ὅπου ἔζησαν οἱ **Ἑβραῖοι**, τοὺς ὁποίους γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν Ἱερὰν Ἱστορίαν. Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἦσαν πολλοὶ λαοί, οἱ Φρύγες, οἱ Κάρες, οἱ Λυδοὶ κλπ. Τὸν ἅνθρον π.χ. αἰῶνα ὁ βασιλεὺς τῆς Λυδίας **Κροῖσος** ἦτο πολὺ δυνατός. Εἶχε πρωτεύουσαν τὰς Σάρδεις καὶ ἔγινε περίφημος διὰ τὰ πλοῦτη του.

Ἀλλὰ τότε παρουσιάσθη ὁ δυνατώτερος λαὸς τῆς Ἀνατολῆς, οἱ Πέρσαι, οἱ ὁποῖοι ἐκυρίευσαν ὅλας τὰς χώρας τῆς ἀνατολῆς καὶ ἴδρυσαν πολὺ μεγάλην αὐτοκρατορίαν. Ἡ πατρίς των εἶναι μία ὄρεινὴ χώρα, ἡ ὁποία κεῖται μεταξὺ τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Ἦσαν χωρισμένοι εἰς δύο φυλάς. Πρὸς βορρᾶν κατοικοῦσαν οἱ **Μῆδοι**, τῶν ὁποίων πρωτεύουσα ἦσαν τὰ **Ἐκβάτανα**, πρὸς νότον οἱ κυρίως **Πέρσαι**, οἱ ὁποῖοι πρωτεύουσαν εἶχαν τὴν **Περσέπολιν**.

550 Τὸν ἅνθρον αἰῶνα οἱ Πέρσαι εἶχαν ἓνα περίφημον βασιλέα, τὸν ὁποῖον ἔλεγαν **Κῦρον**. Ὁ Κῦρος ἐκυρίευσεν πολλὰς χώρας καὶ ἔκαμεν ἔκτεταμένον κράτος. Ἐγίνε κύριος τῆς Βαβυλωνίας, τῆς Ἀσσυρίας, τῆς Συρίας καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεῖ ἐπολέμησε μὲ τὸν βασιλέα τῆς Λυδίας Κροῖσον. Τὸν ἐνίκησε καὶ ἐκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσάν του, τὰς Σάρδεις. Τότε αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἐδήλωσαν ὑποταγὴν εἰς τὸν Κῦρον, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντισταθοῦν. Ὁ υἱὸς τοῦ Κύρου ἐκυρίευσεν τὴν Αἴγυπτον.

Ὑστερον βασιλεὺς τῆς Περσίας ἔγινεν ὁ **Δαρεῖος Α'**. Ὁ Δαρεῖος ἔξουσίαζεν ἀπερᾶντους χώρας καὶ εἶχε μεγάλην δύναμιν. Ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἦσαν ὑπήκοοί του. Εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους του, αἱ ὁποῖαι ἦσαν μεγάλαι ὡς βασίλεια, διώριζε διοικητάς, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζαν **σατράπας**. Ἡ δύναμις του ἦτο

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ Ἑλλάς εἶναι μικρὰ χώρα, ἀλλ' ἔχει μεγάλην ἱστορίαν, διότι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔζησεν ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότατους λαοὺς τῆς γῆς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν ἤρχισαν πρῶτοι τὸν πολιτισμὸν. Πρὸ αὐτῶν ὑπῆρχαν, καθὼς εἶδαμεν, ἄλλοι ἀνεπτυγμένοι λαοί, οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Φοίνικες κτλ., ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔμαθαν πολλά. Ἀλλ' αὐτοὶ πολὺ γρήγορα ἐπέρασαν τοὺς διδασκάλους των καὶ ἐπροόδευσαν τόσον πολὺ, ὥστε μὲ τὰς γνώσεις καὶ τὴν ἀνάπτυξίν των ἐφώτισαν ὅλον τὸν παλαιὸν κόσμον. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔκαμαν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνωτέρου πολιτισμοῦ καὶ ὅλοι οἱ μεγάλοι λαοὶ τοῦ κόσμου ὠφελήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Εὐρωπαῖοι σοφοὶ λέγουν ὅτι ἐγίνε τότε ἕνα θαῦμα εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ *Ἑλληνικὸν θαῦμα*, ὅπως λέγουν. Οἱ σοφοί, οἱ ποιηταί, οἱ ρήτορες, οἱ καλλιτέχνη τῶν νεωτέρων λαῶν ἔλαβαν ὡς παράδειγμα τοὺς Ἕλληνας. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ ἀνεπτυγμένοι λαοὶ θεωροῦν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ὡς διδασκάλους των καὶ μὲ ἀγάπην μελετοῦν τὴν ἱστορίαν των. Εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Εὐρώπης διδάσκεται ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ τὰ παιδιὰ των γνωρίζουν πολὺ καλὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων.

Η ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν θαυμαστὴν εὐφυΐαν, ἀλλὰ τὸ ἔδαφος καὶ τὸ κλίμα τῆς χώρας των ὠφέλησε πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξίν των. Ἡ Ἑλλάς τότε ἦτο πολὺ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν σημερινήν. Ἦτο μία χώρα πράσινη, ὅπως εἶναι τώρα αἱ χῶραι τῆς βορείου Εὐρώπης, ἡ Γερμανία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἀγγλία κτλ. Τὰ ὄρη τῆς ἦσαν σκεπασμένα ἀπὸ δάση, τὸ νερὸν ἦτο ἀφθονώτερον, ὑπῆρχαν λιβάδια μέσα εἰς τὰ βουνὰ καὶ πολὺ ἀφθονώτερα πρασινάδα εἰς τὰς πεδιάδας. Ἐπίσης τὸ κλίμα δὲν ἦτο τόσον καυστικὸν ὅπως τώρα. Ἐχινόιζεν εἰς πολλὰ μέρη, ὅπου σήμερον δὲν χιονίζει πλέον.

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς ἦτο χώρα πολὺ μικρά. Τὰ ὄριά της πρὸς βορρᾶν κατ' ἀρχὰς δὲν ἔφθαναν πολὺ πέραν ἀπὸ τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Ἡπειρον. Τὸν παλαιότερον καιρὸν κυρίως Ἑλλάς ἐθεωρεῖτο ἡ Θεσσαλία, ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ νῆσοι. Ἀλλὰ εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους ἑλληνικαὶ φυλαί.

Ἡ μικρὰ αὐτὴ χώρα παρουσιάζει μεγάλην ποικιλίαν. Ἐχει βουνά, τὰ ὁποῖα ἀστράπτουν ἀπὸ λευκὸν φῶς εἰς τὸν δυνατὸν ἥλιον, ἔχει γραφικὰς πεδιάδας, ἐκτεταμένας καὶ πολυσιχιδεῖς παραλίας, τὴν θάλασσαν της μὲ τὰ γαλανὰ κύματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προβάλλουν τὰ ὠραιότατα νησιά της.

Ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα ὄρεινῃ. Μεταξὺ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἡπείρου ὑψοῦνται τὰ μεγάλα βουνὰ τῆς Πίνδου. Αἱ διακλαδώσεις αὐτῶν τῶν βουνῶν ἀπλώνονται εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις, φθάνουν ἕως τὴν θάλασσαν καὶ ἀφίνουν μόνον στενὰς διόδους. Εἰς ὀλίγα μέρη μόνον τὰ ὄρη χαμηλώνουν καὶ σχηματίζονται μεταξὺ τῶν πεδιάδων. Εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς τρέχουν μικροὶ ποταμοί, οἱ ὁποῖοι ποτίζουν τὴν γῆν καὶ τὴν κάμνουν κατάλληλον διὰ καλλιέργειαν. Ἡ μεγαλύτερα καὶ εὐφορωτέρα ἀπ' αὐτὰς εἶναι ἡ πεδιάς τοῦ Πηνειοῦ εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἦτο ἡ πεδιάς τῶν Θηβῶν καὶ ἡ πεδιάς τῆς Ἀττικῆς, τὴν ὁποίαν ἐπότιζαν δύο μικροὶ ποταμοί, ὁ Ἴλισὸς καὶ ὁ Κηφισός, εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡ πεδιάς τοῦ Εὐρώτα ποταμοῦ, εἰς τὴν Λακωνικὴν ἡ πεδιάς τῆς Μεσσηνίας κτλ. Εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἐγκατεστάθησαν αἱ σημαντικώτεραι φυλαὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἤκμασαν αἱ σπουδαιότεραι πολιτεῖαι.

Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάς ἔχει πολλὰ ὄρη, ἡ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν διαφόρων φυλῶν της ἦτο δύσκολος διὰ ξηρᾶς. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὴν εὐκολίαν νὰ ἐπικοινωνοῦν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἡ θάλασσα ἀγκαλιάζει μὲ ἀγάπην τὴν Ἑλλάδα ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, εἰσέρχεται βαθέως εἰς αὐτήν, σχηματίζει κόλπους, πορθμοὺς καὶ ἀναριθμήτους λιμένας καὶ ὄρμους, ὡς νὰ προσκαλῆ τοὺς κατοίκους καὶ νὰ τοὺς προτρέπη νὰ γίνουν ναυτικοί. Ἐμπρὸς εἰς τὴν ἑλληνικὴν γῆν εἶναι σκορπισμένοι πολλοὶ νῆσοι, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὡς γέφυραι διὰ νὰ περάσῃ κανεὶς εὐκόλως εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Θράκην. Διὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους ἀγάπησαν τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν ἐπιτήδευοι καὶ τολμηροὶ ναυτικοί.

Χάρτης της αρχαίας Ελλάδος

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Οἱ Ἕλληνες ἀνήκουν εἰς τὴν Καυκασίαν φυλὴν καὶ εἶναι συγγενεῖς τῶν μεγαλύτερων λαῶν τοῦ κόσμου, τῶν Ρωμαίων, τῶν Γερμανῶν, τῶν Γάλλων, τῶν Ἀγγλων. Ἦσαν ὅπως ἐκείνοι ὑψηλοί, εἶχαν ξανθὰ μαλλιά καὶ γαλανὰ μάτια. Αἱ γραμμαὶ τοῦ προσώπου των ἦσαν κανονικαί, ἡ μύτη εὐθειᾶ, τὸ μέτωπον πλατύ, τὰ μαλλιά των σγουρὰ καὶ ἔπιπταν πρὸς τὰ ὀπίσω. Τὸ σῶμα των ἦτο δυνατόν, οἱ μῦες τῶν βραχιόνων καὶ τῶν κνημῶν ἀνεπτυγμένοι καὶ δυνατοί. Ὅλα αὐτὰ τὰ βλέπομεν καθαρὰ εἰς τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς εἰκόνας, τὰς ὁποίας μᾶς ἄφησαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἶχαν πνεῦμα ἔξυπνον καὶ ἐφευρετικόν καὶ μεγάλην ἀγάπην εἰς κάθε τι ὠραῖον καὶ λεπτόν.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ἦτο εὐφορώτερον ἀπὸ σήμερον, ἀλλ' ὄχι πολὺ πλούσιον. Διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι ἔπρεπε νὰ ἐργάζωνται πολὺ. Ἡ ἐργασία ἔκαμε τοὺς ἀρχαίους δραστηρίους καὶ ἐπινοητικούς καὶ εἰς τὰ θαλασσινὰ ταξίδια τολμηροὺς καὶ ἀποφασιστικούς. Ὁ δὲ ἀήρ τῶν ὀρέων ἔπλασε τὸ σῶμα των εὐκίνητον καὶ ἀθλητικόν καὶ ἐγέννησεν εἰς τὴν ψυχὴν των τὴν ἀγάπην εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Τέλος τὸ ὠραῖον κλίμα τοὺς ἔκαμε νὰ εἶναι εὐαίσθητοι καὶ νὰ ἀγαποῦν τὰ ὑψηλὰ νοήματα καὶ τὰ ὠραῖα πράγματα.

ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία μᾶς εἶναι πολὺ καλύτερα γνωστὴ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, διότι ἡ Ἑλλάς εἶχε περιφήμους ἱστορικούς, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἔσωσαν πολλὰς εἰδήσεις διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰς πράξεις τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλ' αὐτὰ δὲν μᾶς λέγουν τίποτε διὰ τὴν πολὺν παλαιὰν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχαν λησμονήσει τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν των. Ἐσώθησαν μόνον μερικοὶ μῦθοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ περιφημότερος ἦτο ὁ μῦθος τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

Εἰς τοὺς τελευταίους ὅμως χρόνους εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔγιναν πολλὰ ἀνασκαφαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐμάθαμεν πολλὰ διὰ τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, δηλ. διὰ τοὺς προϊστορικούς χρόνους τῆς. Αἱ ἀνασκαφαὶ μᾶς ἔδειξαν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν

οί πρώτοι κάτοικοι. Πρὶν ἀπ' αὐτοὺς ἔζησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄλλοι λαοὶ ἀρκετὰ πολιτισμένοι.

ΟΙ ΠΕΛΑΣΓΟΙ—Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Οἱ Ἕλληνες ἦλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ 2000 π. χ. Ἡ χώρα ὅμως δὲν ἦτο τότε ἀκατοίκητος. Εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους ἔζη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἕνας λαός, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν *Πελασγούς*. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος καὶ εἶχαν ἀρκετὰ προχωρημένον πολιτισμόν. Φαίνεται ὅτι ἦλθαν διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὰ παράλια καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, εἰς τὰς Κυκλάδας δηλ. καὶ εἰς τὴν Κρήτην, ὑπῆρχαν τότε ἄνθρωποι ἀρκετὰ πολιτισμένοι. Ἦξευραν νὰ κτίζον οἰκίας καὶ ἀνάκτορα καὶ πόλεις, τὰς ὁποίας ὠχύρωναν μὲ πελώρια τεῖχη, κατασκεύαζαν ἔργα τέχνης, ἀγγεῖα καὶ κοσμήματα καθὼς καὶ πλοῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐταξίδευαν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐπήγαιναν μάλιστα εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν παραλίαν τῆς Συρίας, ὅπου ἔζων οἱ παλαιότεροι πολιτισμένοι λαοί.

Αὐτὰ μᾶς ἔδειξαν αἱ ἀνασκαφαί. Εἰς τὴν Κρήτην κυρίως σοφοὶ ἀμερικανοὶ ἀνεκάλυψαν θαυμάσια πράγματα, ἐρείπια ἀνακτόρων, καταστημάτων καὶ οἰκιῶν, πολλὰ ἔργα τέχνης, εἰκόνας, ἀγάλματα, ἀγγεῖα, ἐργαλεῖα, ὅπλα, κοσμήματα, τὰ ὁποῖα δεικνύουν πόσον ἦσαν ἀνεπτυγμένοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Φαίνεται ὅτι εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους ἡ Κρήτη ἦτο τὸ κέντρον **2500** μεγάλου κράτους. Εἶχε δυνατοὺς βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔξουσίαζαν πολλὰς χώρας. Οἱ Ἕλληνες ἀργότερα ἐλησμόνησαν τοὺς παλαιοτάτους αὐτοὺς χρόνους καὶ ἐδιηγοῦντο μόνον μερικοὺς μύθους. Ἐλεγαν π. χ. ὅτι εἰς τὴν Κρήτην ἐβασίλευεν ἕνας πολὺ δυνατὸς βασιλεὺς, ὁ *Μίνως*, καὶ αὐτὸς ὑπεχρέωσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ στέλλουν κατ' ἔτος ἐπτὰ νέους καὶ ἐπτὰ νέας, τοὺς ὁποίους ἔρριπτεν εἰς τὸν Μινώταυρον. Ἀλλὰ κάθε μῦθος εἰς τὸ βάθος του ἔχει μίαν ἀλήθειαν. Φαίνεται ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Κρήτης εἶχαν δυνατὸν στόλον, ἔξουσίαζαν τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἠνάγκασαν τοὺς Ἀθηναίους νὰ πληρώνουν φόρους. Ὅσον διὰ τὸν Μινώταυρον, αὐτὸς ἦτο τὸ ἀγαλμα ἐνὸς θεοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐθυσίαζαν ἀνθρώπους κατὰ τὸ βάρβαρον ἔθιμον τῶν παλαιῶν ἀνθρώπων. Πράγματι εἰς τὰς ἀνασκαφὰς

ευρέθη ένα άγαλμα, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει τὸν Μινώταυρον, ὅπως τὸν περιγράφουν οἱ ἀρχαῖοι.

Τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν τῶν παλαιωτάτων χρόνων, ὃ ὁποῖος ἤχησεν εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, ὠνόμασαν **Πολιτισμὸν τοῦ Αἰγαίου.**

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ—Ο ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

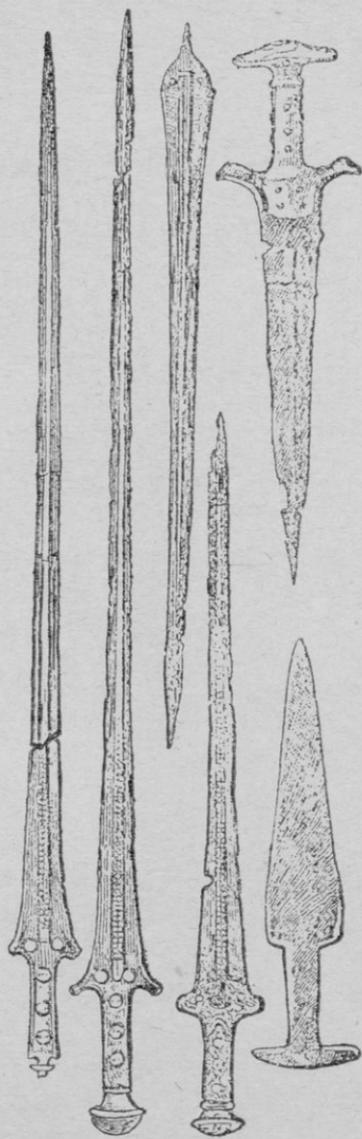
Κατὰ τὸ 2000 π. χ. ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἕλληνες. Ἦσαν χωρισμένοι εἰς δύο φυλάς, τοὺς **Ἴωνας** καὶ τοὺς **Ἀχαιοὺς.** **2000** Ἐνίκησαν τοὺς Πελασγοὺς καὶ ἐκυρίευσαν τὰ καλύτερα μέρη τῆς χώρας. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν εὐρέθησαν μέσα εἰς τὸν πολιτισμὸν τοῦ Αἰγαίου καὶ ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Ἰδρυσαν πολλὰ μικρὰ βασίλεια καὶ ἔζησαν ὡς πολεμισταὶ καὶ ὡς γεωργοί. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν πλούσιοι καὶ δυνατοί. Κατασκεύαζαν ἀκροπόλεις, τὰς ὁποίας ὠχύρωσαν μὲ πελώρια τείχη, ἔκτισαν ἐντὸς τῶν ἀκροπόλεων πολυτελῆ ἀνάκτορα καὶ ἔγιναν ὀνομαστοὶ διὰ τὴν ἀνδρείαν των. Ἀγαποῦσαν τὰ πολυτελῆ ὄπλα καὶ τὰ χρυσᾶ κοσμήματα.

Φαίνεται ὅτι ὁ ἰσχυρότερος βασιλεὺς τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦτο ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηναίων. Αἱ Μυκηναὶ ἦσαν μία πόλις εἰς τὰ βορειοανατολικά τῆς Πελοποννήσου πλησίον τοῦ Ἄργους. Ἀκόμη σήμερον σφίζονται ἐκεῖ τὰ εἰρηπία μᾶς παμπάλαιας ἀκροπόλεως, τῆς ὁποίας τὰ τείχη κινοῦν τὸν θαυμασμὸν μας. Εἶναι κατασκευασμένα μὲ πελωρίους ὀγκολίθους χωρὶς ἀσβέστι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν πολλάκις ὕψος 9 μ. καὶ πάχος 6. Ὑπολογίζουσι δὲ ὅτι ἠμποροῦν νὰ ζυγίσουσι 120.000 χιλιόγραμμα, δηλαδὴ 90 χιλ. ὀκάδες περί-

Ἐπιπέτης τῶν μυκηναϊκῶν χρόνων

Φορεῖ εἰς τοὺς πόδας του κνημίδας ἀπὸ δέρμα, εἰς τὸ κεφάλι ἓνα εἶδος περικεφαλαίας, κρατεῖ στρογγυλὴν ἀσπίδα εἰς τὸ ἀριστερόν του χέρι καὶ εἰς τὸ δεξιὸν μακρὸ δόρυ. Εἰς τὸν κορμὸν φορεῖ ὡς θώρακα ἓνα κοντὸν χιτῶνα.

Ὅπλα

Ὅπλα τῆς κρητικῆς ἐποχῆς. Τὰ μεγαλύτερα εἶναι ξίφη, τὰ μικρότερα ἐγχειρίδια.

• Μανὸς σοφός, ὁ Σλήμαν, ἔσκαψε τὸ ἔδαφος τῆς ἀκροπόλεως τῶν

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

που. Αὐτὰ ἔκαμναν τόσῃ ἐντύπωσιν εἰς τοὺς κατοπινοὺς Ἕλληνας, ὥστε ὑπέθεταν ὅτι τὸν παλαιότερον καιρὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔζησαν πελώριοι μεγαλόσωμοι ἄνθρωποι, οἱ Κύκλωπες, οἱ ὁποῖοι ἔκτισαν ἐκεῖνα τὰ τεῖχη. Διὰ τοῦτο τὰ ἔλεγαν **Κυκλώπεια τεῖχη**.

Ἐπίσης δὲν εἶχαν λησμονήσει ὀλωσδιόλου τὴν παλαιὰν δόξαν τῶν Μυκηνηῶν. Ἐδιηγοῦντο ὅτι τὸν παλαιὸν καιρὸν ἔζησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα πλούσιοι καὶ φιλοπόλεμοι βασιλεῖς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν ὑπεράνθρωπον δύναμιν καὶ ἔπραξαν θαυμαστά ἔργα. Αὐτοὺς τοὺς ὠνόμαζαν ἥρωας, ὅπως ἦσαν π. χ. ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Ἰάσων κτλ. Εἰς τοὺς ἥρωϊκοὺς ἐκείνους χρόνους οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν μίαν μεγάλην ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀσίαν ἐναντίον τῆς Τροίας, ἣ ὁποία κεῖται εἰς τὴν ἄσιατικὴν παραλίαν τοῦ Ἑλλησπόντου. Ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης ἦτο ὁ πλουσιώτερος καὶ ἰσχυρότερος ἡγεμὼν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ **Ἄγαμέμνων**, ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηνηῶν.

Ἄλλ' ἡμεῖς ἐμάθαμεν πολλὰ ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν. Ἐνας γερ-

Μυκηνῶν καὶ ἀνεκάλυψε μερικοὺς παλαιωτάτους τάφους, ἐντὸς τῶν ὁποίων ὑπῆρχαν ὄπλα, ἀγγεῖα πήλινα καὶ χρυσαῖ, διάφορα

Ἄγγεῖα κρητικά

Τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ εὐρέθησαν εἰς τὰς ἀνασκαφάς, τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ ἀμερικανοὶ εἰς τὴν Κνωσσὸν τῆς Κρήτης. Καὶ τὰ δύο εἶναι κοσμημένα μὲ ἄνθη. Τὸ πρῶτον ἀριστερὰ ἔχει κρίνους, τὸ ἄλλο δεξιὰ πάπυρον, ἕνα φυτὸν τῆς Αἰγύπτου. Εἶναι μεγάλοι ὑδρῖαι, ὕψους 1,20 μ. Ἐχουν ζωφόρα χρώματα καὶ εἶναι μὲ πολλὴν τέχνην ζωγραφισμένα.

κοσμήματα ἀπὸ χαλκὸν καὶ χρυσόν, προσωπίδες, ὄστᾶ νεκρῶν κτλ. Τὰ εὐρήματα ταῦτα εἶναι τῶρα εἰς τὸ Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Σλήμαν ἔσκαψε καὶ τὴν θεῖαν, ὅπου ἔκειτο ἡ Τροία, καὶ εὐρέθηκε σπουδαίας ἀρχαιότητος. Ὑστερα ἔγιναν ἀνασκαφαὶ καὶ εἰς ἄλλα μέρη. Ἀπ' ὅλα αὐτὰ ἐμάθαμεν ἀρχετὰ διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν παλαιῶν αὐτῶν χρόνων. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ σπουδαιότατα εὐρήματα ἔγιναν εἰς τὰς Μυκήνας, τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὀνομάζουσι Μυκηναϊκὸν χρόνον

1500 και την ανάπτυξιν της *Μυκηναϊκὸν πολιτισμόν*. Ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι ὁ πρῶτος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς.

Ἐνδυμασία γυναικὸς

Ἡ εἰκὼν μᾶς δείχνει πῶς ἐνδύοντο αἱ γυναῖκες τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Τὸ φόρεμα εἶναι μακρὸν καὶ φθάνει ὡς τοὺς ἀστράγαλους, ἢ μέση εἶναι σφιγμένη πολὺ καὶ τὰ μαλλιά πλεγμένα καὶ κατεβαίνουν κάτω ἀπὸ τὴν μέσην.

Ἡ ἙΛΛΑΣ ΤΩΝ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΔΩΡΙΕΩΝ

Αἱ πρῶται λοιπὸν ἑλληνικαὶ φυλαὶ ἀφοῦ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχαν ἀρχίσει νὰ πολιτίζωνται καὶ νὰ προοδεύουν. Αὐτὸ μᾶς δεικνύουν τὰ σπουδαῖα λείψανα τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Αἴφνης ὅμως ἦλθε τρομερὰ καταστροφή.

Κατὰ τὸ 1200 π.χ. ἤρχισαν νὰ καταβαίνουν εἰς τὴν Ἑλλάδα νέαι ἑλληνικαὶ φυλαί. Ἰσχυροτάτη ἀπ' αὐτὰς ἦσαν οἱ **Δωριεῖς**, οἱ ὅποιοι ἔφεραν μεγάλην ἀναστάτῳσιν. Φαίνεται ὅτι ἦσαν ἄνθρωποι δυνατώτεροι καὶ πολεμικώτεροι ἀπὸ **1200** τοὺς ἐντοπίους καὶ εἶχαν τελειότερα ὄπλα. Ἐνίκησαν τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, ἐκυρίευσαν τὰς ὀχυρὰς ἀκροπόλεις, ἐφόνευσαν τοὺς βασιλεῖς καὶ διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς τῶν. Αἱ μυκηναϊκαὶ ἀκροπόλεις κατεστράφησαν ἀπὸ τότε καὶ ἔμειναν ἔρημοι.

Οἱ Δωριεῖς ὑπέταξαν τὴν Θεσσαλίαν, ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκυρίευσαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου, τὴν Κόρινθον, τὸ Ἄργος, τὴν Λακωνικὴν, τὴν Μεσσηνίαν κλπ. Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐγκατεστάθη ἡ ἰσχυροτάτη δωρικὴ φυλή, οἱ Λάκωνες ἢ Σπαρτιαῖται, οἱ ὅποιοι ἔγιναν ὀνομαστοὶ εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους.

Οἱ Δωριεῖς κατέστρεψαν τὸν μυκηναϊκὸν πολιτισμὸν καὶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἀμάθεια καὶ βαρβαρότης ἐπεκράτησεν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Αἱ ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΗΣ Μ. ΑΣΙΑΣ

Ἡ μετανάστευσις τῶν Δωριέων ἔφερε μεγάλην ἀναστάτῳσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς πολλὰ μέρη ἢ χώρα ἠλλάξε κατοίκους. Οἱ παλαιοὶ κάτοικοι ἢ ἐσφάγησαν ἢ ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς ἢ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τῶν. Ὅσοι ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς κατακτητὰς ἔγιναν *δουλοπάροικοι τῶν*, δηλαδὴ αὐτοὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα τῶν κατακτητῶν καὶ ἔδιδαν εἰς αὐτοὺς τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀπὸ τὰ προϊόντα, ἐνῶ οἱ ἴδιοι ἔζων πτωχοὶ καὶ περιφρονημένοι.

Ὁ πολιτισμὸς ὅμως δὲν ἐξηφανίσθη ὀλωσδιόλου, διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπῆγαν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεῖ ἐγκατεστάθησαν, ἔκτισαν νέας πόλεις, ἔφεραν μαζί τῶν τὸν πολιτισμὸν καὶ ἤρχισαν νέαν ζωὴν. Τριουτοτρόπως ἔγιναν αἱ ἀποικίαι **1000** τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν περίπου 1000 ἔτη π. Χ. ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἡ πολυπληθεστέρα καὶ ἀκμαιότερα φυλή, ἡ ὁποία ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἦσαν οἱ Ἴωνες. Οἱ Ἴωνες ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ μέσον τῆς μικρασιατικῆς παραλίας, εἰς

μίαν χώραν ευφορον και με λαμπρόν ουρανόν η οποία από το όνομά των ώνομάσθη Ίωνία. Έκει έκτισαν αξιολόγους πόλεις, την Έφεσον, την Φώκαιαν και άλλας. Άλλ' η πλουσιωτάτη και άκμαιοτάτη των Ίωνικών άποικιών ητο η *Μίλητος*. Επίσης Ίωνες κατέλαβαν τας νήσους Χιον και Σάμον. Αυται ησαν αι *Ίωνικαι άποικίαι*.

Βορειότερον εκτίσθησαν *Αιολικαι άποικίαι*. Αι σημαντικώτεροι από αυτάς ησαν η Κύμη και η Σμύρνη και από τας νήσους η Λέσβος. Βραδύτερον ηλθαν και Δωριεις εις την Μ. Άσίαν, οι οποιοι εκτισαν μερικας πόλεις εις τα νότια των Ίωνικών άποικιών, από τας οποιας σημαντικώτεροι ησαν η Άλικαρνασσός και η νήσος Ρόδος. Αυται ησαν αι *Δωρικαι άποικίαι*. Αι άποικίαι λοιπόν της Μ. Άσίας ησαν τριών ειδών, Αιολικαι, Ίωνικαι και Δωρικαι. Η διαφορά των ητο εις την γλώσσαν, δηλαδή ώμίλον τρεις διαφόρους διαλέκτους.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

Η μετανάστευσις εις την Μ. Άσίαν ώφέλησε πολύ τοις Έλληνας. Η Έλλάς, η οποία ητο άλλοτε μικρά και περιορισμένη εις την Πελοπόννησον και Στερεάν, έμεγάλωσε και άπλωσεν εις τα δύο παράλια του Αιγαίου. Μετ' όλίγον αι άποικίαι ηρχισαν να προοδεύουν πολύ, διότι το έδαφός των ητο εύφορον και το κλίμα πολύ καλόν. Έκει ειχαν καταφύγει οι καλύτεροι και οι περισσότερον ανεπτυγμένοι Έλληνες. Οι Έλληνες των άποικιών ησαν πλησιέστερον εις τοις παλαιούς ανεπτυγμένους λαούς της Άνατολής, εις τοις Φοίνικας, τοις Αιγυπτίους και Χαλδαίους, τοις έγνώρισαν καλύτερα και έμαθαν απ' αυτούς πολλά πράγματα.

Αι άποικίαι λοιπόν επειδή ειχαν πλούσιον τόπον, έπροόδευσαν εις την γεωργίαν. Αύξησεν ο πληθυσμός των και αι πόλεις έμεγάλωσαν και εκτιζαν διαρκώς νέας.

ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Οι Έλληνες εις τας άποικίας έξηκολούθησαν να ζοϋν όπως εις την παλαιαν πατρίδα των. Εις την αρχήν ειχαν βασιλεις, οι οποιοι εκυβερνοΐσαν το κράτος με τοις εύγενεις. Έκτιζαν μεγαρα ομοια με τα μεγαρα των Μυκηνών, κατεγίνοντο εις τα πολεμικά, έθεώρουν την πολεμικήν ανδρείαν ως την μεγαλυτέραν ά-

ρετήν, ἦσαν εὐθυμοὶ καὶ γεμᾶτοι νεανικὴν ὀρμήν. Οἱ ἄποικοι δὲν ἐλησμόνησαν τὴν παλαιὰν πατρίδα των. Ἦξευραν ὅτι οἱ πρόγονοὶ των εἶχαν ζήσει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐδιηγούντο πολλοὺς μύθους διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰ κατορθώματά τους καὶ οἱ βασιλεῖς των ἦσαν ὑπερήφανοι, ὅτι κατάγονται ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς τῶν ἡρωικῶν χρόνων, ἀπὸ τοὺς ἥρωας, δηλαδὴ τὸν Ἡρακλέα, τὸν Θησέα, τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τοὺς ἄλλους ἥρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου. Εἰς τὰ συμπόσια καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις των περίφημοι μουσικοί, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζαν *Ραψωδοὺς*, ἔψαλλαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰ παθήματα τῶν μυθικῶν ἑκείνων ἡρώων καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα ἐκείνων ἦτο τιμὴ καὶ δόξα τῶν ἀπογόνων των.

ΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Ἀργότερα οἱ ἄποικοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἔκαμαν ἀτελῆ πλοῖα καὶ εἶχαν πολλὰς δυσκολίας. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἐτελειοποίησαν τὴν ναυτικὴν τέχνην καὶ ἔπλεαν διαρκῶς μακρύτερα. Δὲν τοὺς ἐτρόμαζαν τὰ παραμύθια, τὰ ὁποῖα διηγούντο τότε διὰ τὸς μακρινὰς ἐπικινδύνους θαλάσσας καὶ διὰ τὰ θαλάσσια τέρατα, τὰ ὁποῖα ἔλεγαν ὅτι καταστρέφουν τὰ πλοῖα καὶ ἀρπάζουν τοὺς ἀνθρώπους.

Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν τῆς Μ. Ἀσίας ἔγιναν σπουδαῖοι θαλασσινοὶ καὶ ἤρχισαν δυνατὸν συναγωνισμὸν μὲ τοὺς Φοίνικας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τότε οἱ μεγαλύτεροι ναυτικοὶ εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἐπλούτησαν ἀπὸ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἦρχισαν νὰ κάμνουν καλυτέρας κατοικίας καὶ νὰ φοροῦν λεπτότερα ἐνδύματα. Ὁ νοῦς των ἐξῆπνησε περισσότερον, διότι τὰ ταξίδια, οἱ ξένοι τόποι καὶ τὸ ἐμπόριον ἐξῆπνοῦν τοὺς ἀνθρώπους. Τότε οἱ ποιηταὶ των ἤρχισαν νὰ ψάλλουν τὰ θαλασσινὰ ταξίδια καὶ τὰς περιπετείας τῶν ναυτικῶν.

Ἡ ΝΑΥΤΙΛΙΑ

Κατὰ τὸ 800 π. χ. αἱ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας ἦσαν ἀρκετὰ προωδευμένα. Ἐπλούτησαν ἀπὸ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ναυτιλίαν. Οἱ ἀνθρωποὶ ἔγιναν ἡμερώτεροι, ἐκτιζαν ἀναπαυτικὰς κατοικίας, ἀγαποῦσαν τὰ συμπόσια καὶ τὰς διασκεδάσεις καὶ τοὺς ἐμάγευεν ἡ μουσικὴ καὶ τὰ ποιήματα.

Ἐπὶ αὐτοὺς τοὺς χρόνους σφύζονται δύο σπουδαῖα ποιήματα, **300** ἢ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, τὰ ὅποια λέγεται ὅτι τὰ ἔκα-
μεν ὁ ποιητὴς Ὅμηρος. Πότε ἔζησεν καὶ τί ἦτο ὁ Ὅ-
μηρος δὲν γνωρίζομεν. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν
Σμύρνην ἢ τὴν Χίον. Ἄλλὰ τὰ ποιήματά του εἶναι τόσον ὠραῖα,
ὥστε ἀποροῦμεν πῶς ἡ ποιητικὴ τέχνη εἶχε φθάσει τότε εἰς τόσην
τελειότητα.

Η ΙΛΙΑΣ

Ἡ Ἰλιάς μᾶς διηγεῖται τὸν Τρωικὸν πόλεμον. Ἀρχίζει ἀπὸ
τὸ σημεῖον, ὅπου ὁ Ἀχιλλεὺς μαλώνει μὲ τὸν Ἀγαμέμνονα, διότι
ἤθελε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν Βρῆσηίδα, ἀποσύρεται εἰς τὴν σπη-

Πολεμικὸν ἄρμα

Εἰς τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους οἱ ἥρωες ἐπολεμοῦσαν ἐπάνω εἰς ἄρμα.
Ἐχωροῦσε μόνον τὸν ἡνίοχον καὶ τὸν πολεμιστὴν.

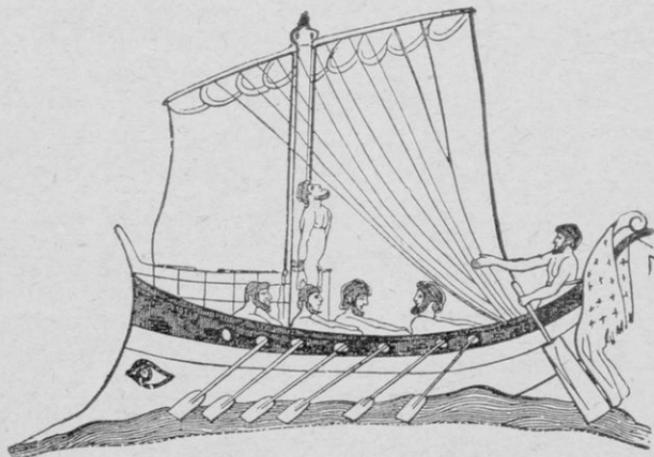
νὴν του καὶ δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ ποιητὴς θέ-
λει νὰ μᾶς δείξῃ τὰ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα τῆς φιλονικίας
τῶν δύο ἀρχηγῶν, τοῦ Ἀγαμέμνονος, τοῦ μεγαλυτέρου βασιλέως
τῆς Ἑλλάδος τότε, καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, τοῦ ἀνδρειοτάτου ἀπὸ τοὺς
ἥρωας τῆς τρωικῆς ἐκστρατείας. Ἄλλὰ μὲ τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ
περιπλέκει πολλὰς ἄλλας διηγήσεις. Ὅλοι αὐταὶ αἱ διηγήσεις
εἶναι μῦθοι, ἀλλὰ μᾶς δεικνύουν τὴν ζωὴν καὶ τὰς συνηθείας
τῶν ἀνθρώπων.

Εἰς τὴν Ἰλιάδα μᾶς ἐμφανίζονται οἱ Ἕλληνες ὡς νέοι γεμᾶ-
τοι ὀρμῆν. Ἀγαποῦν τὴν ζωὴν, λατρεύουν τὰ ὠραῖα πράγματα
καὶ θυσιάζονται διὰ τὴν τιμὴν. Ἄλλ' εἶναι ἀκόμη τραχεῖς, δὲν
ἠμποροῦν νὰ ἐξουσιάζουν τὰ πάθη των. Εἶναι ἄμετροι εἰς τὴν
ἀγάπην των, ἄμετροι καὶ εἰς τὸ μῖσος καὶ τὴν ἐκδίκησιν. Ὁ

Ἄχιλλεὺς π. χ. θέλει νὰ ἀφήσῃ ἄταφον τὸν ἐχθρόν του Ἔκτορα, διὰ νὰ τὸν ἐξευτελίσῃ περισσότερον.

Η ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Εἰς τὴν Ὀδύσειαν βλέπομεν τὰς περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεύς. Ὁ πονηρὸς βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης ἀφοῦ ἐπολέμησε δέκα ἔτη εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἀφοῦ τέλος μὲ τὴν πανουργίαν του ἐκυ-

Πλοῖον τῶν χρόνων τοῦ Ὀμήρου

Ἡ εἰκὼν μᾶς δίδει μίαν ἰδέαν πῶς ἦσαν τὰ πλοῖα τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Παριστάνει πῶς ὁ Ὀδυσσεὺς διέταξε τοὺς συντρόφους του νὰ τὸν δέσουν εἰς τὸ κατάρτι διὰ νὰ μὴ μαγευθῇ ἀπὸ τὸ τραγούδι τῶν Σειρήνων.

ρίευσεν τὴν πόλιν τοῦ Πριάμου, πλανᾶται ἄλλα δέκα ἔτη εἰς τὴν θάλασσαν προσπαθῶν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐκεῖ τὸν περιμένει ἡ πιστὴ σύζυγός του Πηνελόπη. Εἰς τὴν Ὀδύσειαν οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἡμερώτεροι. Γνωρίζουν πολὺ περισσότερα πράγματα ἀπὸ τοὺς ἥρωας τοῦ Τρωικοῦ πολέμου, τὰ πάθη των δὲν εἶναι τόσον βίαια, ἡ ζωὴ των καὶ οἱ τρόποι των εἶναι λεπτότεροι.

Τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου εἶναι τὰ ἀρχαιότερα ἔργα ἀπ' ὅσα ἐδημιούργησε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Καὶ σήμερον ἀκόμη τὰ διαβάζομεν μὲ θαυμασμόν.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΚΥΡΙΟΙ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΗΣ

Όταν ήρχισαν οί Έλληνες νά καταγίνωνται εἰς τὰ ναυτικά, τήν θάλασσαν ἐξουσίαζαν οἱ Φοίνικες. Αὐτοὶ ἔκαμναν τότε τὸ ἐμπόριον ὄλου τοῦ κόσμου. Πρῶτοι ἤρχισαν νά τοὺς συναγωνίζονται οἱ Έλληνες τῆς Μ. Ἀσίας, διότι εἰς τὴν ἀρχὴν μόνοι αὐτοὶ ἦσαν ἀνεπτυγμένοι, ἐνῶ ἡ κυρίως Ἑλλάς εἶχε μείνει πολὺ ὀπίσω μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων. Ἀργότερα ὁμως ἤρχισε νά ἀναπτύσσεται καὶ αὐτή. Πολλαὶ πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐπλούτησαν καὶ κατασκεύασαν πλοῖα, ὅπως π.χ. ἡ Κόρινθος, ἡ Αἴγινα κτλ.

Ἦρχισε λοιπὸν φοβερός συναγωνισμὸς μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Φοινίκων. Εἰς τὸν συναγωνισμὸν αὐτὸν ἐνίκησαν οἱ Έλληνες. Ἔγιναν κύριοι εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον καὶ ἔλαβαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν τὸ ἐμπόριον.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ

Τότε ἔγινε κάτι θαυμάσιον. Ὅλοι οἱ Έλληνες ἐκινήθησαν πρὸς τὸ ἐξωτερικόν. Ὅλοι κατεῖχοντο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νά ταξιδεύσουν, νά φύγουν εἰς ξένας μακρινὰς χώρας, νά πλουτήσουν ἀπὸ τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις ἢ νά εὑρουν ἄλλον τόπον πλουσιώτερον καὶ εὐτυχέστερον διὰ νά ζήσουν. Κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον π.χ. αἰῶνα λοιπὸν ἔγινε γενικὴ ἔξοδος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΤΟΥ ΕΥΞΕΙΝΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

Πρῶτοι ἔδωσαν τὸ σύνθημα αἱ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ κάτοικοι τῆς Μιλήτου ἐγέμισαν μὲ ἀποικίας τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Προποντίδος. Ἐκεῖ ἔκτισαν τὴν Τραπεζοῦντα, ἡ ὁποία ἔκαμνε σπουδαῖον ἐμπόριον μὲ τὸ ἐσωτερικόν τῆς Ἀσίας, καὶ εἰς τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν ἔκτισαν τὸ *Παντικάπαιον*, τὸ ὁποῖον ἠγόραζε τὸν σίτον τῆς Ρωσίας. Ἄλλαι ἀποικίαι ἔγιναν εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας.

ΑΠΟΙΚΙΑΙ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Οἱ Ἴωνες λοιπὸν ἐξαπλώθησαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μεσόγειον καὶ εἰς τὸν Εὐξείνου Πόντον. Τουναντίον οἱ Κορίνθιοι καθῶς

κα ἄλλοι Δωριεῖς ἤρχισαν νὰ ἔξαπλώνωνται εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον. Οἱ Κορίνθιοι ἔκτισαν μίαν σπουδαίαν ἀποικίαν εἰς τὴν Κέρκυραν, ἡ ὁποία ἐπροόδευσε πολὺ. Μετ' ὀλίγον τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἔφθασαν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν. Εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Σικελίαν ἔκτισαν σπουδαιοτάτας ἀποικίας. Αἱ σημαντικώτεραι ἀπ' αὐτὰς ἦσαν ἡ *Κρότων* καὶ ὁ *Τάρας* εἰς τὴν Ἰταλίαν, αἱ *Συρακοῦσαι* εἰς τὴν Σικελίαν, ἡ ὁποία ὅλη σχεδὸν ἔγινεν ἑλληνικὴ νῆσος. Οἱ Φωκαεῖς τῆς Ἰ. Ἀσίας διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴ δουλείαν τῶν Περσῶν, εἰσῆλθαν εἰς τὰ πλοῖα μὲ τὰς γυναῖκας καὶ ἔκτισαν εἰς τὰ παράλια τῆς σημερινῆς Γαλλίας τὴν *Μασσαλίαν*. Ἄλλοι Ἕλληνες πάλιν ἔκτισαν μίαν σπουδαίαν πόλιν εἰς τὴν παραλίαν τῆς σημερινῆς Τριπόλεως τῆς Ἀφρικῆς, τὴν *Κυρήνην*. Ἐπίσης ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐκτίσθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰσπανίας. Ἡ Κρῆτη καὶ ἡ Κύπρος εἶχαν γίνει ἑλληνικαὶ ἀπὸ παλαιὰ χρόνια.

ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΥ

Οἱ λόγοι τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐξόδου τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς ἀποικίας εἶναι 1) ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος 2) ἡ ἐπιθυμία νὰ ἀποκτήσουν πλούτη καὶ νὰ γνωρίσουν νέας χώρας 3) αἱ πολιτικαὶ μεταβολαί. Αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ὑπῆρχαν δύο κόμματα εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, οἱ *ἀριστοκρατικοὶ* καὶ οἱ *δημοκρατικοί*, οἱ ὁποῖοι ἐπάλαιον μὲ πάθος, καὶ πολλάκις τὸ κόμμα, τὸ ὁποῖον ἔχανεν, ἠναγκαζέτο νὰ ἀφήσῃ τὴν πατρίδα του.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΝ ΕΚΤΟΝ ΑΙΩΝΑ

Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ἐκυρίαρχησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὰ τέσσαρα ἄκρα τῆς Μεσογείου. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, ἡ ὁποία ἄλλοτε κατοικοῦσεν εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα, τώρα μεγαλώνει καὶ ἀπλώνεται ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τοῦ σημερινοῦ Γιβραλτάρ. Εἰς ὅλας ἐκεῖνας τὰς ἐκτάσεις ὠμιλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὑπῆρχαν μεγάλαι καὶ ἀκμαῖαι ἑλληνικαὶ πόλεις. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ὁ *ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος* (Ἴδε χάρτην σελ. 32-33).

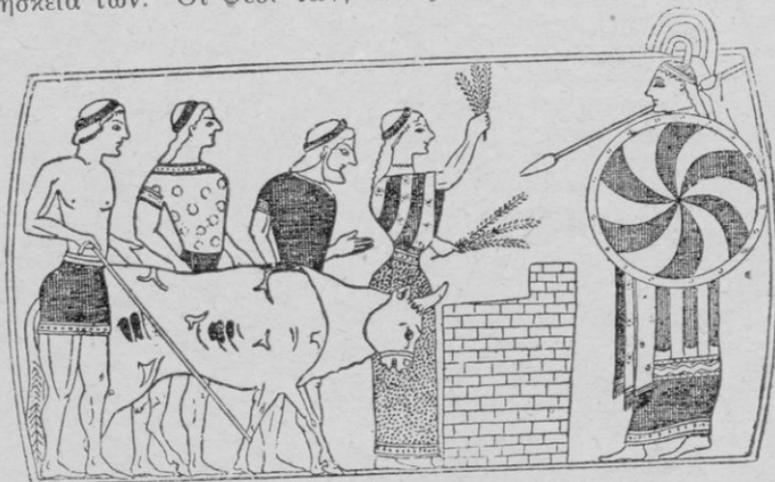
Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος κατὰ τὸν βον αἰῶνα εἶναι γεμᾶτος νεότητα καὶ σφρῆγος. Εἰς τὰς μακρινὰς ἐκεῖνας ἐκτάσεις ὠμιλεῖται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ παντοῦ περνοῦν τὰ ἑλληνικὰ νομίσματα. Εἰς τοὺς μεγάλους θαλασσίους δρόμους συναντῶνται τὰ ἑλλη-

νικά πλοῖα. Τὰ ἀκρωτήρια καὶ οἱ βράχοι τῶν ἀγνώστων καὶ ξέ-
νων ἄλλοτε χωρῶν, τοῦ Εὐξείνου, τῆς Κυρήνης, τῆς Ἰταλίας,
τῆς Σικελίας, τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας, ἐστολίσθησαν μὲ
ναοὺς καὶ μὲ κτίρια ἑλληνικά, τὰ ὁποῖα χαιρετοῦν οἱ ναυτικοὶ
ὡς γνώριμα καὶ φιλικὰ σημεῖα. Οἱ Ἕλληνες εἶναι δραστήριοι
καὶ ἐργατικοὶ εἰς τὰς ἀποικίας. Διαρκῶς εὐρίσκουν νέας ἐπιχει-
ρήσεις καὶ ἀνοίγουν νέας ἀγορὰς διὰ νὰ πωλήσουν τὰ προϊόντα
τῆς πατρίδος των. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἐπολλαπλασιάσθη, ἐπλού-
τησε, ἀπέκτησε θάρρος καὶ ὁ νοῦς της ἐξύπνησεν. Οἱ ἀρχαῖοι
Ἕλληνες εἶναι μέγας ἀποικιακὸς λαὸς καὶ μόνον οἱ σημερινοὶ
Ἕλληες ἠμποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ αὐτούς.

Ἡ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΟΙ ΘΕΟΙ

Ὅλην τὴν ὠραιότητα τῆς ψυχῆς τῶν Ἑλλήνων δεικνύει ἡ
θρησκεία των. Οἱ Θεοὶ των, ὅπως τοὺς ἐφαντάσθησαν, εἶναι

Θυσία

Ἡ εἰκὼν μᾶς δείχνει πῶς ἐγίνετο ἡ θυσία. Κοντὰ εἰς τὸν βωμὸν στέ-
κεται ἡ ἱέρεια καὶ ραντίζει μὲ καθαρτήριο ὕδωρ. Ὅπισω εἶναι τὸ ζῷον,
τὸ ὁποῖον θὰ θυσιάσουν. Τὸ κρατεῖ ἓνας ὑπηρέτης μ' ἓνα σχοινὶ δεμέ-
νον ἀπὸ τὸ πόδι. Οἱ ἄλλοι δύο εἶναι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι προσφέρουν τὴν
θυσίαν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν. Ἡ Ἀθηνᾶ στέκεται ὀπλισμένη δεξιά.

ὠραῖοι καὶ ἀξιαγάπητοι. Ὅμοιάζουν μὲ ἀνθρώπους καὶ ζοῦν
ὅπως καὶ οἱ ἀνθρώποι. Ἄλλ' εἶναι μεγαλύτεροι, δυνατώτεροι καὶ

ΧΑΡΤΗΣ

ΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Κατά την 5^{ην} π.χ. αιώνα
ταετηρίδα.

ώραιότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ ζωὴ των δὲν ἔχει ἀσθενείας καὶ λύπας. Οἱ θεοὶ δὲν γηράζουν. Ζοῦν μακάριοι. Τρώγουν τὴν ἀμβροσίαν καὶ πίνουν τὸ νέκταρ. Πρὸ πάντων μαγεύονται ἀπὸ τὴν μουσικὴν. Εἶναι ὄλοι ὠραῖοι καὶ λευκοί. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες δὲν ἐφαντάσθησαν κανένα θεὸν μαῦρον ἢ κακόψυχον. Οἱ θεοὶ των δυσαρεστοῦνται, θυμώνουν καὶ ἠμποροῦν νὰ κάμουν κακὸν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλ' εὐκόλα ἀλλάζουν γνώμην, διότι δὲν εἶναι κακοί, καὶ ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ τοὺς εὐμενίσῃ μὲ θυσίας καὶ μὲ προσευχάς.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες διηγήθησαν πολλοὺς μύθους διὰ τοὺς

Ἄ Ο Ζεὺς

Εἶναι κεφαλὴ ἀπὸ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διός, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ὁ περίφημος γλύπτης Φειδίας. Εἶναι σοβαρὸς καὶ αὐστηρὸς, ὅπως τὸν ἐφαντάζοντο οἱ ἀρχαῖοι.

Ἢ Ἄρτεμις

Φορεῖ κοντὸν φόρεμα ὅπως τὰ κοράσια εἰς τὴν Σπάρτην καὶ κρατεῖ ἀπὸ τὰ κέρατα ἔλαφον.

Θεοὺς των. Οἱ μῦθοι αὐτοὶ φανερόνουν τὴν καλαισθησίαν των. Ἡ ἐλληνικὴ μυθολογία εἶναι ἀπὸ τὰς ὠραιότερας διηγήσεις, τὰς ὁποίας ἐφαντάσθησαν οἱ ἀνθρώποι. Οἱ ποιηταί, οἱ γλύπται καὶ ζωγράφοι ἔλαβαν ὑποθέσεις ἀπὸ τὴν μυθολογίαν.

Οἱ μεγαλύτεροι θεοὶ τῶν Ἑλλήνων κατοικοῦν εἰς τὸν Ὀλυμπον. Εἶναι δώδεκα καὶ πατὴρ καὶ βασιλεὺς ὅλων εἶναι ὁ Ζεὺς.

Ἄ Ο Ζεὺς ἐξουσιάζει τὸν οὐρανόν, συνάξει τὰ νέφη, ἀστρά-

πει καὶ στέλλει τὴν βροχὴν Ὁ ἀδελφὸς τοῦ *Ποσειδῶν* ἐξουσιάζει τὴν θάλασσαν. Ὁ τρίτος ἀδελφὸς *Πλούτων* ἐξουσιάζει τὸν Ἄδην. Ἡ *Ἥρα* εἶναι σύζυγος τοῦ Διὸς καὶ προστάτις τοῦ γάμου. Αἱ σχέσεις τῶν δύο συζύγων δὲν εἶναι πολὺ ὁμαλαί. Εἰς

Ὁ Ἀπόλλων

τὸν Ὀλυμπον γίνονται συχνὰ μαλώματα. Ὁ Ζεὺς θυμώνει μετὰ τὴν γυναῖκα του καὶ ταράττει τὴν ἡσυχίαν τῶν θεῶν καὶ τὴν χάριν τοῦ δείπνου. Εἶναι ἀνάγκη τότε νὰ ἐπέμβουν οἱ ἄλλοι, διὰ νὰ τοὺς ἡσυχάσουν. Εἰς τὸν Ὀλυμπον ἐπίσης ζῆ ὁ ὠραιότερος ἀπὸ

δλους τοὺς Θεοὺς **Ἀπόλλων**. Εἶναι κάτασπρος, ὑψηλὸς καὶ δυνατός. Ἐνα χαριτωμένον φῶς εἶναι χυμένον γύρω εἰς τὴν ὠραίαν κεφαλὴν του. Εἶναι στεφανωμένος μὲ κλάδον δάφνης, παίζει τὴν κιθάραν, ἐνῶ τραγουδοῦν αἱ ἑννέα οὐράνιοι κόραι, αἱ **Μοῦσαι**. Ἡ μουσικὴ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ ἄσμα τῶν Μουσῶν χύνει

Ἡ Ἀθηνᾶ

Ἡ Ἀθηνᾶ ὀπλισμένη ἐτοιμάζεται ν' ἀναβῆ εἰς τὸ ἄρμα. Πλησίον της εἶναι ὁ Ἀπόλλων καὶ κρατεῖ λύραν. Εἰς τὸ μέσον εἶναι ὁ Ἡρακλῆς. Τοὺς ἵππους κρατεῖ ὁ Ἑρμῆς, ὁ ὁποῖος φορεῖ περρωτὰ πέδιλα.

φαιδρότητα καὶ λεπτὴν συγκίνησιν εἰς τὸν οὐρανόν, ξεχειλίζει ἀπὸ ἐκεῖ, φθάνει ἕως τὴν γῆν καὶ ἡσυχάζει τὸν πόνον καὶ τὰς θλίψεις τῶν ἀνθρώπων. Ἡ **Ἄρτεμις** εἶναι ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνος. Εἶναι σεμνὴ καὶ εὐγενὴς κόρη, γεμάτη ζωὴν, ἀγαπᾷ τὰ δάση καὶ τὸ κυνήγι. Ὁ Ὀλυμπος ἔχει καὶ τὸν ταχυδρόμον του. Αὐτὸς εἶναι ὁ **Ἑρμῆς**, εὐκίνητος καὶ ἔξυπνος. Φορεῖ περρωτὰ ὑποδήματα, μὲ τὰ ὁποῖα πετᾷ ἐπάνω ἀπὸ βουνὰ καὶ θαλάσσας. Ἀνακατώνεται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ δὲν ἔχει πολὺ τίμιον χέρι. Ἡ **Ἀθηνᾶ** εἶναι ἡ θεὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς σοφίας. Αὐτὴ προστατεύει τὰς Ἀθῆνας καὶ κάμνει τοὺς Ἀθηναίους εὐφρεῖς καὶ δραστηρίους. Ἐκεῖ εἰς τὸν Ὀλυμπον ἐπίσης ζῆ ὁ θεὸς τοῦ πολέμου **Ἄρης**, ἕνας νέος μὲ γιγάντειον σῶμα, μὲ περικεφαλαίαν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ δόρυ εἰς τὸ χέρι. Οἱ θεοὶ τὸν μισοῦν, διότι τοῦ ἀρέ-

σουν αἱ φιλονικίαι. Ἡ Ἄφροδίτη ἦτο ἡ θεὰ τῆς ὠραιότητος. Ἐγεννήθη ἀπὸ τοὺς ἀφροὺς τῶν κυμάτων, εἶχε θαυμασίαν καλλονὴν καὶ μάτια σπινθηροβολοῦντα. Ὁ Ὀλυμπος ἔχει καὶ τὸν τεχνίτην του. Αὐτὸς εἶναι ὁ Ἡφαιστος, ὁ ὁποῖος κατεσκεύασε δι' ὅλους τοὺς θεοὺς ὠραῖα ἀνάκτορα. Εἶναι χωλὸς καὶ ἐργάζεται εἰς τὰ ἐργοστάσιά του.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς Ὀλυμπίους Θεοὺς ὑπάρχουν πλῆθος Θεοὶ εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὸν οὐρανόν. Οἱ κυριώτεροι Θεοὶ τῆς γῆς εἶναι ἡ Δημήτηρ, ἡ θεὰ τῆς γεωργίας, ἡ κόρη τῆς Περσεφόνη, ἡ θεὰ τῆς ἀνθήσεως. ἡ ὁποία ὀνομάζεται καὶ Κόρη, καὶ ὁ Διόνυσος, θεὸς τῶν ἀμπέλων καὶ τοῦ τρυγητοῦ, τὸν ὁποῖον τριγυρίζουν οἱ Σάτυροι καὶ οἱ Σειληνοί. Εἰς τὴν γῆν ἐπίσης ζοῦν πλῆθος ἄλλοι μικρότεροι θεοὶ καὶ θεαί. Εἰς τὰ δάση, εἰς τὰ σπήλαια ζοῦν αἱ Νύμφαι, εἰς τὴν θάλασσαν αἱ Νηρηίδες. Κάθε δένδρον, κάθε βρύση, κάθε ρεῦμα ἔχει τὸν θεόν του. Ὁ ἀρχαῖος Ἕλλην φαντάζεται ὅτι ὅλα εἶναι ἔμφυχα γύρω του, ὅλα γεμᾶτα ὀφθαλμοὺς καὶ ὄτα. Τὸ γλυκοφύσημα τοῦ ζεφύρου, τὸ θρόϊσμα τοῦ δένδρου, οἱ μακρινοὶ ἦχοι, τοὺς ὁποῖους ἀκούομεν εἰς τὰς εἰρηνικὰς ἡμέρας τῆς ἀνοιξέως, εἶναι ἀντίλαλοι ἀπὸ τὸν χορὸν καὶ ἀπὸ τὸ ἄσμα τῶν Νυμφῶν. Αἱ καλαὶ Νηρηίδες στρώνουν τὰ ἀγριεμένα κύματα, τὰ ὁποῖα σηκώνει ὁ Ποσειδῶν μὲ τὴν τρίαινάν του, καὶ φέρουν πάλιν τὴν γαλήνην.

Ἡ ΣΠΑΡΤΗ

Τὸν 7ον καὶ τὸν 6ον αἰῶνα ἡ Ἑλλὰς ἦτο πολὺ ἀνεπτυγμένη. Μεγάλην ἀκμὴν εἶχαν αἱ ἀποικίαι. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἤρχισαν νὰ σχηματίζωνται ἀξιόλογοι πολιτεῖαι. Τὰ σημαντικώτερα κράτη ἦσαν τὸ **Κράτος τῆς Σπάρτης** καὶ τὸ **Κράτος τῶν Ἀθηνῶν**. Ἡ Σπάρτη εἶναι τὸ πρότυπον ἀριστοκρατικῆς πόλεως, αἱ Ἀθῆναι δημοκρατικῆς. Οἱ Σπαρτιάται εἶναι κυρίως γεωργοὶ καὶ καταγίνονται πρὸ πάντων εἰς τὰ πολεμικά, οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι ναυτικοί. Καταγίνονται εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ δὲν θὰ ἀργήσουν νὰ προοδεύσουν πολὺ.

ΟΙ ΣΠΑΡΤΙΑΤΑΙ

Οἱ Σπαρτιάται εἶναι Λωριεῖς. Ἦλθαν τὸν καιρὸν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Λωριέων, ἐκυρίευσαν τὴν Λακωνικὴν, ὕστερον τῆς Μεσσηνίαν. Ἰδρῶσαν στρατιωτικὸν κράτος. Ἐπειδὴ ἦσαν πάντοτε ὀλιγώτεροι ἀπὸ τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους ὑπεδούλωσαν, ἔζησαν ὡς νὰ ἦσαν διαρκῶς εἰς πόλεμον. Ἡ Σπάρτη ὠμοίαζε μὲ στρατόπεδον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ πολῖται ἦσαν πάντοτε ὀπλισμένοι καὶ ἐγυμνάζοντο διαρκῶς εἰς τὰ πολεμικά.

Ἡ Λακωνικὴ εἶναι μία πεδιάς τριγυρισμένη ἀπὸ ὑψηλότατα βουνά, τὰ ὁποῖα σχεδὸν ὅλον τὸ ἔτος ἔχουν χιόνι εἰς τὰς κορυφάς. Πρὸς βορρᾶν εἶναι τὰ βουνὰ τῆς Ἀρκαδίας, πρὸς ἀνατολὰς ὁ Πάρνων καὶ πρὸς δυσμὰς ὁ Ταῦγετος. Ὁ Πάρνων καὶ ὁ Ταῦγετος φθάνουν ἕως τὴν θάλασσαν. Εἰς τὸ μέσον τῆς πεδιάδος τρέχει ὁ Εὐρώτας ποταμός. Εἰς τὰς ὄχθας του ἦτο ἡ Σπάρτη. Ἡ Σπάρτη εἶχε μεγάλα ὄχυράματα τὰ βουνὰ καὶ δι' αὐτὸ οἱ Σπαρτιάται δὲν τὴν ὠχύρωσαν. Ἀλλὰ ἐπειδὴ τὰ βουνὰ καταβαίνουν ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ Λακωνικὴ δὲν εἶχε κανένα καλὸν λιμένα καὶ δι' αὐτὸ οἱ Σπαρτιάται δὲν ἔγιναν ποτὲ θαλασσινοί.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ

Ἀπὸ τὸν παλαιότατον καιρὸν εἰς τὴν Σπάρτην ὅλην τὴν ἔξουσίαν ἔκράτησαν οἱ εὐγενεῖς κτηματῖαι. Αὐτοὶ εἶχαν μοιράσει ἀναμεταξύ των τὰ κτήματα. Οἱ ἴδιοι δὲν κατεδέχοντο νὰ ἐργάζωνται. Τὰ χωράφια των καλλιεργοῦσαν οἱ *Ἐλλωτες*, δηλαδὴ οἱ παλαιοὶ κάτοικοι, τοὺς ὁποίους εἶχαν ὑποδουλώσει οἱ Σπαρτιάται. Ἦσαν καὶ αὐτοὶ Ἕλληνες, ἀλλ' ἡ ἕζωή των ἦτο τρισαθλία. Οἱ Σπαρτιάται τοὺς ἐκακομεταχειρίζοντο. Μάλιστα ἐσκότωναν τοὺς δυνατωτέρους καὶ τοὺς τολμηροτέρους, διότι εἶχαν φόβον μήπως ἐπαναστατήσουν.

Οἱ Σπαρτιάται ἦσαν οἱ ἄρχοντες, δὲν ἐδούλευαν καὶ κατεγίνοντο μόνον εἰς τὰ πολεμικά. Αὐτοὶ εἶχαν ὅλην τὴν ἔξουσίαν. Τὸ κράτος ἐκυβερνοῦσεν ἓνα συμβούλιον τῶν εὐγενῶν, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *Γερουσία*. Ἡ Γερουσία εἶχε 28 μέλη, τὰ ὁποῖα ἐξέλεγαν οἱ Σπαρτιάται ἀπὸ τοὺς γεροντοτέρους καὶ δυνατωτέρους κτηματῖας. Ἡ Σπάρτη εἶχε καὶ *δύο βασιλεῖς*. Ἀλλ' αὐτοὶ δὲν εἶχαν καμμίαν δύναμιν. Ἦσαν μόνον ἀρχηγοὶ τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν. Τὸ

κυριώτερον ἀξιώμα των ἦτο νὰ εἶναι ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν πόλεμον. Ἀργότερα οἱ εὐγενεῖς περιώρισαν καὶ αὐτὸ τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως. Ἡ Γερουσία διώριζε κατ' ἔτος **Πέντε Ἐφόρους**, οἱ ὁποῖοι ἐπιτηροῦσαν τὰς πράξεις τῶν βασιλέων. Ἐπήγαιναν μαζί των εἰς τὰς ἐκστρατείας καὶ δὲν τοὺς ἄφηναν νὰ κάμουν ὅ,τι ἤθελαν. Οἱ Ἐφοροὶ εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ καλέσουν εἰς τὸ δικαστήριον τοὺς βασιλεῖς καὶ νὰ τοὺς καταδικάσουν. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ Πέντε Ἐφοροὶ ἔγιναν οἱ ἀνώτατοι ἀρχοντες τῆς Σπάρτης.

ΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ—ΑΓΩΓΗ ΠΑΙΔΩΝ

Ἡ κυρία ἐνασχόλησις τῶν Σπαρτιατῶν ἦσαν τὰ στρατιωτικά. Εἰς τὴν Σπάρτην ὅλοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐγυμνάζοντο. Οἱ ἄνδρες διὰ νὰ γίνουν καλοὶ στρατιῶται, αἱ γυναῖκες διὰ νὰ γεννήσουν γερὰ παιδιὰ. Ὅταν ἐγεννᾶτο ἓνα παιδί, τὸ ἔφεραν εἰς τοὺς ἀρχοντας. Ἐὰν εἶχε κανὲν φυσικὸν ἐλάττωμα, τὸ ἄφηναν εἰς τὸν Ταῦγετον, ὅπου ἀπέθνησκεν. Ἐὰν ἦτο εὐρωστον, τὸ ἔδιδαν εἰς τὴν μητέρα του, ἢ ὁποία τὸ ἐμεγάλωνε μέχρι ἐπτὰ ἐτῶν. Ἀπὸ τότε τὸ ἐλάμβανεν ἢ πολιτεία καὶ τὸ ἐμεγάλωνεν ὅπως ἤθελε. Τὰ παιδιὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ κάμνουν βαρῦτάτα γυμνάσια. Οἱ ἴδιοι ἔκοπταν καλάμια ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔκαμναν τὴν κλίνην των. Κατ' ἔτος ἔκαμναν εορτάς, εἰς τὰς ὁποίας ἐμαστιγῶναν τὰ παιδιὰ ἐμπρὸς εἰς τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ τόσον δυνατὰ, ὥστε πολλάκις ἔτρεχαν αἵματα. Αὐτὸ εἶχε σκοπὸν νὰ τὰ συνηθίσῃ εἰς τὸν πόνον. Διὰ νὰ τοὺς συνηθίσουν εἰς τὰς πονηρίας τοῦ πολέμου, ἔδιδαν τὴν ἄδειαν νὰ κλέπτουν. Ἐκλεπταν κυρίως φαγώσιμα, ὅσα ἤθελεν ἢ ὄρεξις των. Ἦτο ὅμως μεγάλη ἐντροπὴ νὰ ἀνακαλυφθοῦν ὡς κλέπται.

Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους ἐγένετο στρατιώτης. Ἐπήγαιναν εἰς τὸ κυνήγιον καὶ ἐγυμνάζετο μαζί μὲ τοὺς ἄλλους. Ἐνυμφεύετο τριάντα ἐτῶν. Ἀλλὰ πάλιν δὲν ἔπαυε νὰ ζῆ μὲ τοὺς πολεμιστάς. Οἱ ἄνδρες τῶν Σπαρτιατῶν δὲν ἔτρωγαν εἰς τὴν οἰκίαν μὲ τὴν γυναῖκα καὶ μὲ τὰ τέκνα των. Εἶχαν κοινὰς τραπέζας, ὅπου ἔτρωγαν ὅλοι μαζί. Ἦσαν περίφημα τὰ φαγητὰ τῶν Σπαρτιατῶν διὰ τὴν λιτότητά των. Πρὸ πάντων ἦτο περίφημος ὁ μέλας ζωμός, σούπα ἀπὸ ξύδι καὶ κρέας χοιρινό, ἢ ὁποία ἐνόμιζαν ὅτι κάμνει σιδερένιο τὸ σῶμα τῶν Σπαρτιατῶν.

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ

Οἱ Σπαρτιᾶται εἶχαν τὸν καλύτερον πεζικὸν στρατὸν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὀπλίτας. Ὁ ὀπλίτης ἦτο ἀσφαλισμένος μὲ ἀμυντικὰ ὄπλα ἀπὸ τὴν κεφαλὴν ἕως τοὺς πόδας. Εἰς τὴν κεφαλὴν ἔφερε τὴν *περικεφαλαίαν*, ἡ ὁποία ἐπροφύλαττεν ὄχι μόνον τὸ κρανίον, ἀλλὰ καὶ τὸν λαιμὸν καὶ τὸ πρό-

Ὀπλίται

Οἱ ὀπλίται φοροῦν περικεφαλαίαν, θώρακα, ὁ ὁποῖος φθάνει ἕως τοὺς μηρούς, κνημίδας εἰς τὰ πόδια καὶ ἀσπίδα στρογγυλὴν εἰς τὸ ἀριστερὸν χέρι. Αὐτὰ ἦσαν τὰ ἀμυντικὰ ὄπλα. Ἐπιθετικὰ ἦσαν τὸ δόρυ, τὸ ὁποῖον εἶχε μῆκος 2μ., καὶ κοντὸν ξίφος, τὸ ὁποῖον ἐκρεμοῦσαν πλησίον τοῦ δεξιοῦ μηροῦ.

σωπον Ὁ θώραξ ἐσκέπαζε τὸν κορμὸν τοῦ ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ ἕως τοὺς μηρούς. Τοὺς πόδας καὶ τὴν κνήμην τοῦ ἐφύλαττον αἱ κνημίδες. Ἐκτὸς τούτου ἐκράτει εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα μεγάλην κυκλικὴν ἀσπίδα, ἡ ὁποία ἐφύλαττεν ὅλον τὸ σῶμα του. Αὐτὰ ἦσαν τὰ ἀμυντικὰ ὄπλα. Τὰ ἐπιθετικὰ ὄπλα ἦσαν τὸ δόρυ, ἕνα βαρὺ ξύλινον κοντάρι, τὸ ὁποῖον εἶχεν εἰς τὸ ἄκρον σιδηρὰν αἰχμήν. Τὸ δόρυ εἶχε μῆκος 2 μέτρα. Ἐκτὸς αὐτοῦ εἶχεν εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν βραχὺ ξίφος.

Εἰς τὴν μάχην οἱ ὀπλίται ἐστέκοντο ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου

καὶ ἔκαμαν δώδεκα σειράς, τὴν μίαν ὀπίσω ἀπὸ τὴν ἄλλην. Αὐτὴ ἦτο ἡ *φάλαγξ*. Οἱ ὀπλίται ἐβάδιζαν εἰς τὴν μάχην ὑπὸ τὸν ἦχον τοῦ αὐλοῦ καὶ ἔψαλλαν τὸν παιᾶνα, δηλ. πολεμικὸν ᾄσμα. Ἐπειδὴ ἡ ἐπίθεις ἐγένετο ἀπὸ πολὺ κοντὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν, ἐφονεύοντο εἰς τὴν μάχην πολὺ περισσότεροι ἀπὸ σήμερον.

Ὁ Σπαρτιατικὸς στρατὸς ἐγένε παραδείγμα εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Ὅλοι ὤπλισαν τὸν πεζὸν στρατὸν ὅπως οἱ Σπαρτιάται καὶ ὅλοι ἔκαμαν φάλαγγας.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ

Οἱ Σπαρτιάται ἐγέναν περίφημοι διὰ τὴν ἀνδρείαν των. Εἰς τὰ ἄλλα ὅμως δὲν ἦσαν διόλου προοδευτικοί. Δὲν ἔκαμαν τίποτε σπουδαῖον οὔτε εἰς τὰ γράμματα, οὔτε εἰς τὰς τέχνας. Δὲν ἤθελαν μὲ κανένα τρόπον νὰ ἀλλάξουν τὰς παλαιὰς συνηθείας των. Δὲν ἄφηναν τοὺς ξένους νὰ ἔρχωνται καὶ νὰ μένουν εἰς τὴν Σπάρτην, διὰ νὰ μὴ φέρουν νέα πράγματα καὶ χαλάσουν τὰ ἦθη των. Δὲν εἶχαν *ἀρχιτεκτονικὴν* καὶ δὲν ἤξευραν νὰ κτίσουν ὠραῖα οἰκοδομήματα. Εἶχαν ἓνα νόμον, ὃ ὁποῖος δὲν ἄφηνε νὰ μεταχειρίζονται εἰς τὰς οἰκοδομὰς ἄλλο ἐργαλεῖον ἐκτὸς ἀπὸ τὴν σκαπάνην καὶ τὸ πριόνι. Ἐπίσης ἦτο ἀπαγορευμένον νὰ ἐνδύονται καλὰ καὶ νὰ στολίζονται.

Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἤθελαν νὰ προοδεύσῃ τὸ ἐμπόριον. Διὰ τοῦτο δὲν ἄφηναν εἰς τὸ κράτος των νὰ κυκλοφοροῦν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα.

Ο ΛΥΚΟΥΡΓΟΣ

Οἱ Σπαρτιάται ἐκράτησαν μὲ μεγάλην αὐστηρότητα τοὺς νόμους των καὶ ἐγέναν δυνατοὶ πολεμισταί. Ἀργότερα διηγήθησαν ὅτι ἡ Σπάρτη εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους εἶχεν ἓνα σοφὸν νομοθέτην, τὸν Λυκοῦργον, ὃ ὁποῖος ἔβαλεν ὅλους αὐτοὺς τοὺς νόμους. Ἐλεγον ὅτι ὁ Λυκοῦργος ἔζησε τὸν 9ον αἰῶνα καὶ ὅτι ἦτο υἱὸς ἐνὸς βασιλέως τῆς Σπάρτης. Ὅλοι αἱ διηγήσεις αὐταὶ εἶναι μῦθοι. Οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἦσαν αἱ παλαιαὶ συνήθειαι, τὰς ὁποίας ἐκράτησαν μὲ αὐστηρότητα οἱ γαιοκτήμενες εὐγενεῖς, διότι ἦτο συμφέρον των. Εἶχαν τὸν φόβον μήπως ἐπαναστατήσουν οἱ ὑποδουλωμένοι λαοὶ ἢ μήπως πλουτήσουν μερικοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τοὺς πάρουν τὴν ἐξουσίαν, ὅπως ἐγένεν αὐτὸ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὰς ἄλλας δημοκρατικὰς πόλεις.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ

Ἄλλ' ἐνῶ οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἀγαποῦσαν πολὺ τὸν πολιτισμόν, ἐν τούτοις ἔγιναν περιφημοὶ διὰ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν. Ἠθέλησαν τότε νὰ κυριεύσουν τὰς χώρας τῶν γειτόνων των. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐκεῖνοι ἦσαν Δωριεῖς, ἐχρηιάσθη νὰ κάμουν μακροὺς καὶ αἱματηροὺς πολέμους. Οἱ περιφημότεροι εἶναι οἱ **Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι**, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν περίπου 700 χρόνια π. Χ. Οἱ Σπαρτιᾶται ὑπέταξαν τοὺς Μεσσηνίους καὶ τοὺς ἔκαμαν εἰλωτας. Ἐπίσης ἐνίκησαν τοὺς Ἀργεῖους. Τὸν 6ον αἰῶνα σχεδὸν ὅλη ἡ Πελοπόννησος ἀνεγνώριξε τὴν κυριαρχίαν τῆς Σπάρτης. Ἡ φήμη τῆς ἤτο τόσο μεγάλη, ὥστε ὁ Κροῖσος, ὁ ὁποῖος εἶχε πόλεμον μὲ τὸν Κῦρον, ἐζήτησε τὴν βοήθειάν τῆς.

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Οἱ Σπαρτιᾶται ἐλάτρευαν περισσότερον τὸν Ἄρην, τὸν θεὸν τοῦ πολέμου, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐλάτρευαν τὴν Ἀθηνᾶν, τὴν θεὰν τῆς σοφίας. Διὰ τοῦτο μεγαλυτέρα δόξα στεφανώνει τὰς Ἀθήνας.

Η ΑΤΤΙΚΗ

Αἱ Ἀθηναὶ ἦσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἡ ὁποία εἶναι μία πεδιάς τριγυρισμένη ἀπὸ πολλὰ μικρὰ βουνά. Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἤτο πολὺ ὥραιοτέρα ἀπὸ σήμερον. Τὰ βουνά τῆς ἦσαν σκεπασμένα ἀπὸ δάση καὶ ἡ γῆ τῆς εὐφορωτέρα. Οἱ δύο ποταμοὶ τῆς, ὁ Κηφισὸς καὶ ὁ Ἴλισὸς εἶχαν πολὺ περισσότερον νερόν. Ἐπότιζαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔκαμναν πολὺ πρασινωτέραν ἀπὸ σήμερον. Ἡ Ἀττικὴ εἶχε δροσεροὺς κήπους, ὅπου ἐκελαδοῦσαν πλῆθος ἀηδόνια. Ἐπάνω εἰς τοὺς λόφους ἐβλάστανον ἡ ἐλαία, ἡ ἄμπελος καὶ ἡ συκῆ. Σήμερον τὸ κλίμα τῆς Ἀττικῆς εἶναι πολὺ καυστικόν, διότι δὲν ὑπάρχουν πολλὰ δάση οὔτε ἀφθονα νερά. Εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἤτο γλυκύτερον. Ὁ δυτικὸς ἄνεμος, ὁ ὁποῖος πνέει ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὴν ἐδρόσειζε τὸ θέρος καὶ τὴν ἐθέρμαινε τὸν χειμῶνα. «Καλότυχοι οἱ Ἀθηναῖοι, ψάλλει ἓνας ἀρχαῖος ποιητής, ζοῦν μέσα εἰς λαμπρότατον αἰθέρα». Μέσα εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτὸ κλίμα οἱ Ἀθηναῖοι ἔγιναν δραστήριοι καὶ ἐργατικοί. Εἶχαν μεγάλην ἀγάπην εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις, εἰς τὰ ὥραια πράγματα καὶ ἤθελαν νὰ μορφωθοῦν καὶ νὰ προοδεύσουν.

ΑΘΗΝΑΙ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

Ἡ Ἀττικὴ ἦτο κατάλληλος τόπος διὰ νὰ γίνῃ ἐκεῖ ἓνα κράτος γεωργικὸν καὶ ναυτικόν. Εἶχεν ἀρκετὸν μέρος διὰ νὰ καλλιεργηθῇ. Εἰς τὸ μέσον ὑπῆρχεν ἓνας λόφος, ὁ ὁποῖος ἦτο δυνατόν νὰ ὀχυρωθῇ καὶ νὰ γίνῃ φρούριον, ὅπως ἦτο ἀπαραίτητον τότε διὰ κάθε κράτος. Εἰς τὴν παραλίαν ὑπῆρχαν διάφοροι ὄρμοι, οἱ ὁποῖοι ἦτο δυνατόν νὰ γίνουν καλοὶ λιμένες.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὠχύρωσαν τὸν λόφον καὶ ἔκαμαν τὸ περίφημον φρούριόν των, τὴν *Ἀκρόπολιν*. Εἰς τὴν παραλίαν ἔκαμαν διάφορους λιμένες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν τὸ Φάληρον καὶ πρὸ πάντων ὁ Πειραιεύς. Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν γεωργοί, ἀργότερα κατέβησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἔγιναν τολμηροὶ θαλασσινοὶ καὶ ἔμποροι. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἀττικὴ εἶχε δύο πρωτεύουσας, μίαν εἰς τὰ μεσόγεια, τὰς *Ἀθήνας*, καὶ μίαν εἰς τὴν θάλασσαν, τὸν *Πειραιᾶ*.

ΑΛΛΑΓΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Τὸν παλαιότερον καιρὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐξουσίαν εἶχαν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ εὐγενεῖς. Αὐτοὶ ἦσαν κύριοι τῆς γῆς καὶ εἶχαν ὅλα τὰ κτήματα, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμέναι, καθὼς ἦτο εἰς ὅλους τοὺς Ἀνατολικούς λαούς. Ὁ λαὸς τότε ἦτο ἀπλοῦς. Ἐπίστευεν ὅτι οἱ βασιλεῖς κατάγονται ἀπὸ τοὺς θεοὺς, ἀπὸ τὸν Δία, καὶ ὅτι οἱ θεοὶ ἔταξαν τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς εὐγενεῖς νὰ κυβερνήσουν τὴν χώραν.

Ἀργότερα ὅμως εἰς πολλὰ μέρη οἱ εὐγενεῖς ἔδιωξαν τὸν βασιλέα καὶ ἐκυβέρνησαν οἱ ἴδιοι. Τοιουτοτρόπως τὸ πολίτευμα ἔγινεν *ἀριστοκρατικὸν ἢ ὀλιγαρχικόν*. Ὅταν ὅμως ἐπλούτησαν οἱ ἔμποροι καὶ οἱ τεχνῖται, ἠθέλησαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ νὰ μὴ ἀφήσουν τοὺς εὐγενεῖς νὰ κάμουν ὅ,τι θέλουν. Τότε ἤρχισε δυνατὸς ἀγὼν μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων. Τὸν 7ον καὶ τὸν 6ον αἰῶνα ἔγιναν μεγάλαι πολιτικαὶ ταραχαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἓνα κόμμα ἐζήτηε νὰ ἐξοντώσῃ τὸ ἄλλο. Πολλάκις τὸ κόμμα, τὸ ὁποῖον ἔχανεν, ἐφευγεν ἀπὸ τὸν τόπον του καὶ ἐπήγαινε νὰ ζῆσιν εἰς ξένην χώραν. Τοιουτοτρόπως ἔγιναν πολλαὶ ἀποικίαι. Ἐνίοτε ὅμως μερικοὶ τολμηροὶ καὶ ἐπιτήδαιοι ἄνθρωποι ἐπωφελοῦντο ἀπὸ τὰς κομματικὰς ταραχάς. Ἐκολάκευαν τὸν λαὸν καὶ μὲ τὴν βοήθειάν του ἐγίνοντο ἀνώτατοι ἄρχοντες. Αὐτοὶ ὠνομά-

σθησαν *Τύραννοι*. Τὸ ὄνομα τύραννος τὸν παλαιὸν καιρὸν δὲν εἶχε κακὴν σημασίαν. Ἐπειδὴ ὅμως μερικοὶ τύραννοι ἐφάνησαν κακοὶ καὶ ἀπάνθρωποι, τὸ ὄνομα ἔλαβε κακὴν σημασίαν. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς τυράννους ἦσαν καλοὶ, ὅπως ὁ Πεισίστρατος εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὁ Περιάνδρος εἰς τὴν Κόρινθον. Αὐτοὶ ἐπροστάτευσαν τὸν λαὸν καὶ ἐξώδευαν πολλὰ χρήματα, διὰ νὰ προοδεύσουν τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Ἦσαν δηλ. ὅπως λέγουν *φιλόμουσοι*.

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Μὲ τὰς πολιτικὰς αὐτὰς ταραχὰς ἔγινε μία μεγάλη πρόοδος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς πολλὰ μέρη ἐκέρδισαν οἱ ἔμποροι καὶ οἱ τεχνῖται, οἱ ὁποῖοι εἶχαν μὲ τὸ μέρος τῶν τὸν λαόν. Ἡ ἀριστοκρατία ἔχασε τὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος ἤρχισε νὰ κυβερνᾷ ὁ λαός. Τὸ πολίτευμα λοιπὸν ἔγινε *Δημοκρατικόν*, διότι ὁ λαὸς εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἐλέγετο *Ἄῆμος*. Αἱ πρῶται δημοκρατίαι ἔγιναν εἰς τὰς ἀποικίας καὶ ἀπ' ἐκεῖ διεδόθησαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Δημοκρατικαὶ ἦσαν αἱ ἰωνικαὶ πόλεις, ἐνῶ αἱ δωρικαὶ ἔμειναν ἀριστοκρατικά.

Ἡ *δημοκρατία* ἐσήμαινε μεγάλην πρόοδον, διότι ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ λαοῦ ἐγλύτωσεν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν ἀριστοκρατικῶν. Ἐγιναν ἄνθρωποι ἀνεξάρτητοι καὶ εἶχαν τὴν ἐλευθερίαν νὰ σκέπτωνται καὶ νὰ ἐργάζωνται ὅπως ἤθελαν. Αἱ δημοκρατικαὶ πόλεις ἤρχισαν νὰ μεγαλώνουν καὶ νὰ ἀνθοῦν. Ὁ πληθυσμὸς ἐπερίσσευσεν, οἱ ἄνθρωποι ἐμόρφωσαν τὸ πνεῦμα τῶν, ἐκαλυτέρευσαν τὴν ζωὴν τῶν. Ἡ *δημοκρατία* ἐβοήθησε πολὺν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀργότερα πρότυπον μεγάλης δημοκρατικῆς πόλεως ἔγιναν αἱ Ἀθῆναι.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Τὸν παλαιότερον καιρὸν ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν μόνον γεωργοί, τὸν τόπον ἐξουσίαζαν οἱ εὐγενεῖς. Οἱ εὐγενεῖς, ὅπως εἰς τὴν Σπάρτην καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἦσαν κύριοι ὅλης τῆς γῆς. Ὁ λαὸς ἦτο ὑποδουλωμένος εἰς αὐτούς. Οἱ περισσότεροι κάτοικοι ἐδούλευαν εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν ὡς δουλοπάροικοι.

Τὸν παλαιότερον καιρὸν ἡ Ἀττικὴ εἶχε βασιλεῖς. Ὁ μῦθος λέγει ὅτι πρῶτος βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἴδρυσεν τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος ἦτο ὁ *Θησεύς*. Οἱ βασιλεῖς ὅμως δὲν ἐκυβερνοῦσαν μόνοι. Εἶχαν

μαζί των τὸ συμβούλιον τῶν εὐγενῶν, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο **Ἄρειος Πάγος**. Ὁ Ἄρειος Πάγος ἦτο ὅ,τι εἰς τὴν Σπάρτην ἢ Γερούσια.

Κατόπιν οἱ εὐγενεῖς ἐδιώξαν τὸν βασιλέα. Ἀργότερα οἱ Ἀθηναῖοι διηγήθησαν ὅτι ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν **Κόδρος** ἐθυσιάσασε τὴν ζωὴν του διὰ τὴν πατρίδα εἰς ἓνα πόλεμον μὲ τοὺς Σπαρτιάτας καί, διὰ νὰ τὸν τιμήσουν, δὲν ἔκαμαν ἄλλον βασιλέα. Οἱ εὐγενεῖς τότε ἀντὶ ἐνὸς βασιλέως διώρισαν *ἐννέα ἄρχοντας*, οἱ ὁποῖοι ἐμοιράσθησαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως. Ἀργότερα ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ ἐκλέγουν κάθε ἔτος τοὺς ἄρχοντας.

ΑΙ ΤΑΡΑΧΑΙ

Τὸν καιρὸν αὐτὸν τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων ὁμοίαζε πολὺ μὲ τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὅμως ἔγινε πολὺ μεγάλη μεταβολή. Οἱ ναυτικοί, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ τεχνῖται ἐπλούτησαν καὶ δὲν ἤθελαν νὰ ἀφήσουν τοὺς εὐγενεῖς νὰ κυβερνοῦν ὅπως θέλουν τὸ κράτος. Ὁ λαὸς εἶχε πολλὰ παράπονα ἐναντίον τῶν εὐγενῶν, διότι ἦσαν ἐγωῖσταί, σκληροὶ καὶ φιλοχρήματοι. Οἱ γεωργοὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς κακῆς ἐσοδείας, οἱ πτωχοὶ τεχνῖται, ὅταν εἶχαν ἀνάγκην, ἐδανείζοντο χρήματα ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τὸ δικαίωμα, ἂν δὲν ἤμποροῦσαν νὰ πληρώσουν τὸ χρέος, νὰ τοὺς φυλακίζον ἢ νὰ τοὺς πωλήσουν ὡς δούλους. Ὁ λαὸς στενοχωρημένος ἔκαμε στάσεις. Ἦρχισαν τότε ταραχαὶ καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἦτο κίνδυνος νὰ γίνουν μεγάλοι καταστροφαί.

Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΣΟΛΩΝΟΣ

Τέλος αἱ δύο μερίδες ἔμειναν σύμφωνοι νὰ ἀναθέσουν εἰς ἓνα σοφὸν ἄνθρωπον, τὸν Σόλωνα, νὰ βάλῃ νόμους καὶ σύμφωνα μὲ αὐτοὺς νὰ κυβερνηθῇ τὸ κράτος.

Ὁ Σόλων ἦτο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν, δὲν εἶχεν ὅμως πολλὰ πλούτη. Δι' αὐτὸ ἔγινεν ἔμπορος, ἐταξίδευσεν εἰς πολλὰ μέρη, ἔμαθε πολλὰ καὶ εἶχε τὴν φήμην ὅτι εἶναι σοφός. Εἶχε τὴν ἀγάπην τῶν Ἀθηναίων, διότι ἦτο ἄνθρωπος γλυκὺς, ἐφάνη πάντοτε καλὸς πατριώτης καὶ ἔδειξε θάρρος. Ἔκαμεν ὥραϊα ποιήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔδιδε καλὰς συμβουλὰς εἰς τοὺς συμπολίτας του.

Τὸ 594 λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἔκαμαν ἄρχοντα καὶ τοῦ ἔδωκαν μεγάλην ἐξουσίαν. Ὁ Σόλων κατήργησε

πρῶτον νὰ γίνωνται οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι, διότι δὲν εἶχαν νὰ πληρῶσουν τὰ χρέη των. Ἐλευθέρωσε πολλοὺς δυστυχεῖς. Ἄφου κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκέρδισε τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ δύναμιν, ἔδημοσίευσεν τὴν νομοθεσίαν του. Ἐχώρισεν τοὺς κατοίκους εἰς τέσσαρας τάξεις ἀναλόγως τῆς περιουσίας των. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἔβαλε τοὺς πολὺ πλουσίους, εἰς τὴν δευτέραν τοὺς ὀλιγώτερον πλουσίους, εἰς τὴν τρίτην τοὺς εὐκαταστάτους ὁπωσδήποτε, εἰς τὴν τετάρτην ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν καμμίαν περιουσίαν. Ὅσον ἀνωτέρα ἦτο ἡ τάξις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκε κανεὶς, τόσον περισσότερα δικαιώματα εἶχεν, ἀλλὰ καὶ περισσότερας ὑποχρεώσεις εἰς τὴν πολιτείαν. Οἱ πλουσιώτεροι μόνον ἐγίνοντο ἄρχοντες, ἀλλ' εἶχαν ἐπίσης τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξοδεύουν εἰς τὸ κράτος καὶ νὰ πηγαίνουν εἰς τὸν πόλεμον. Οἱ πτωχοὶ δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ γίνουν ἄρχοντες, ἀλλὰ δὲν εἶχαν καὶ ὑποχρεώσεις ὅσας οἱ πλούσιοι. Μὲ τὴν νομοθεσίαν αὐτὴν ἐγίνετο μεγάλη πρόοδος, διότι δὲν ἦτο ὅπως εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους, ὅτε διὰ νὰ εἶσαι εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν ἔπρεπε νὰ γεννηθῆς ἀπὸ εὐγενεῖς. Τώρα ἕκαστος ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεβῆ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ἂν ἐκέρδιζε χρήματα.

Σπουδαιότεροι ἀκόμη εἶναι δύο ἄλλοι νόμοι τοῦ Σόλωνος. Ἔδωκε τὸ δικαίωμα εἰς ὅλους τοὺς Ἀθηναίους νὰ συναθροίζονται εἰς ἓνα μέρος καὶ νὰ σκέπτονται διὰ τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Ἡ συνάθροισις αὐτὴ τοῦ λαοῦ ὠνομάσθη **Ἐκκλησία**. Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ὅπως τὴν ἔλεγον, εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ κάτοικοι δὲν ἤμποροῦν νὰ συναθροίζονται κάθε στιγμὴν, ἔβαλε νόμον νὰ διορίζουν 400 ἀντιπροσώπους των, οἱ ὅποιοι εἰς τὸ μεταξύ νὰ κυβερνήσουν τὸ κράτος. Αὐτὴ ἦτο ἡ **Βουλὴ**.

Ὁ Σόλων λοιπὸν ἀπὸ ἀριστοκρατικὸν ἔκαμε δημοκρατικώτερον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων.

Ο ΠΕΙΣΙΣΤΡΑΤΟΣ

Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν εὐχαρίστησεν οὔτε τοὺς εὐγενεῖς οὔτε τὸν λαόν. Τότε ἐκεῖνος ἔφυγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἐγύρισε πολλὰς χώρας. Λέγουν ὅτι ἐπῆγε καὶ εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Κροίσου.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἤρχισαν πάλιν ταραχαί. Τότε ἓνας ἐπιτήδειος καὶ ἱκανὸς ἄνθρωπος, ὁ Πεισίστρατος, ἐκολάκευσε τὸν λαὸν καὶ

τὴν βοήθειάν του κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔγι-
νε κύριος τῶν Ἀθηνῶν. Ἐγίνε δηλαδή **τύραννος**. Ἐκυ-
βέρνησεν ὅπως ἤθελεν ὁ ἴδιος, ἀλλ' ἦτο γλυκὺς καὶ φιλόανθρωπος
καὶ ἐπροσπάθησε πολὺ νὰ κάμῃ καλὸν εἰς τὸν λαόν. Ἦτο ἐπίσης
φιλόκαλος καὶ φιλόμουσος. Ἐκάμε πολλὰ ὥραϊα κτίρια εἰς τὰς
Ἀθήνας, ἔβαλε τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Αὐτὸς
λέγεται ὅτι ἔβαλεν ἀνθρώπους νὰ μαζεύσουν τὰ ποιήματα τοῦ
Ὀμήρου, νὰ τὰ τακτοποιήσουν καὶ νὰ τὰ ἀντιγράψουν καλά.

560

Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐκυβέρνησεν ὁ μεγαλύτερος υἱὸς του
Ἴππίας. Ἀλλὰ τὰ παιδιά τοῦ Πεισιστράτου δὲν εἶχαν τὴν ἀξίαν
του. Δυσαρέστησαν πολλούς. Ὁ Ἴππαρχος προσέβαλεν ἕνα εὐγενῆ
νέον, τὸν Ἀρμόδιον, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδολοφόνησε μὲ τὸν φίλον του
Ἀριστογείτονα κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων. Ἀπὸ τότε ὁ
Ἴππίας ἔγινε πολὺ κακός. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀθηναῖοι ἐπα-
ναστάτησαν ἐναντίον του καὶ ἐδίωξαν τοὺς Πεισιστράτι-
δας ἀπὸ τὴν πόλιν. Ὁ Ἴππίας ἔφυγε τότε εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασι-
λέως τῆς Πελοποννήσου.

510

ΠΡΟΟΔΟΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ τύραννοι, τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε
δημοκρατικώτερον. Ἐνας σπουδαῖος πολιτικός, ὁ Κλεισθένης,
ἐχώρισε τοὺς κατοίκους εἰς 10 φυλὰς καὶ ἔδωσε μεγάλην δύναμιν
εἰς τὸν λαόν. Ἀπὸ τότε ἐπικράτησε συνήθεια κάθε φυλὴ νὰ ἐκλέ-
γῃ 50 βουλευτάς, δηλ. ὁ ἀριθμὸς τῶν βουλευτῶν ἔγινε 500. Διὰ
νὰ προλάβῃ δὲ νὰ μὴ γίνῃ ἄλλος τύραννος, ὁ Κλεισθένης ἔβαλε
νόμον νὰ ἐξορίζουν διὰ δέκα ἔτη τοὺς πολίτας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν
μεγάλην δύναμιν. Αὐτὴν τὴν ἐξορίαν ὠνόμασαν *ἐξοστρακισμόν*.

ΕΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ἙΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ἈΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΩΝ ἙΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς δὲν ἦτο ἐνωμένη εἰς ἓν κράτος ὅπως σή-
μερον. Τότε κάθε πόλις ἦτο ἀνεξάρτητος. Εἶχε τοὺς νόμους της,
τὴν κυβέρνησιν καὶ τοὺς ἀρχοντας της. Κάθε πόλις λοιπὸν τότε
μὲ τὰ περὶχώρὰ της ἦτο ἰδιαίτερον κράτος. Ἐὰν ἓνας Κορίνθιος
ἦρχετο εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐθεωρεῖτο ἐκεῖ ὡς ὑπῆκοος ξένου κρά-
τους. Δὲν εἶχε κανὲν πολιτικὸν δικαίωμα. Δὲν ἤμποροῦσε νὰ ψη-
φίσῃ εἰς τὰς ἐκλογάς, πολὺ ὀλιγώτερον νὰ γίνῃ βουλευτής. Δὲν

εἶχε δικαίωμα νὰ νυμφευθῆ Ἀθηναίαν οὔτε νὰ ἀγοράσῃ κτήμα εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ ἀρχαῖοι ἔδιδαν πολὺ μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν πόλεων. Δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ἐννοήσουν πῶς μία πόλις ἠμπορεῖ νὰ ἐξουσιάσῃ μίαν ἄλλην. Ἦσαν πρόθυμοι νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ χύσουν τὸ αἷμά των, διὰ νὰ φυλάξουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς πόλεώς των, ὅπως ἡμεῖς τώρα πολεμοῦμεν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ κράτους μας. Εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν πολὺ ὀπίσω. Δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐννοήσουν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἐνωθοῦν ὅλοι μαζί καὶ νὰ κάμουν ἓνα κράτος.

Η ΕΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Μόλα ταῦτα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν ζωηρὰν συνείδησιν ὅτι ἀποτελοῦν ἓν ἔθνος, διότι ὑπῆρχαν δυνατοὶ δεσμοί, οἱ ὁποῖοι ἔνωσαν ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Οἱ δεσμοὶ αὐτοὶ εἶναι :

1) **Η ΓΛΩΣΣΑ.**—Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὠμίλουν *τὴν ἰδίαν γλῶσσαν*. Ὑπῆρχαν μερικαὶ διαφοραὶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, δηλαδὴ εἶχαν διαφόρους διαλέκτους, ὅπως ὅλα τὰ ἔθνη. Ἀλλὰ συνεννοοῦντο εὐκόλως μεταξύ των. Διὰ τοῦτο εὐκόλως ἐπερνοῦσαν αἱ ἰδέαι καὶ αἱ γνώσεις ἀπὸ τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὰ ἔσματα, τὰ ποιήματα καὶ τὰ βιβλία τὰ ἐδιάβαζαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἰς ὅποιαν διάλεκτον καὶ ἂν ἦσαν γραμμένα.

2) **Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ.**—Οἱ Ἕλληνες εἶχαν *μίαν θρησκείαν*. Ἐλάτρευαν τοὺς θεοὺς των μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, εἶχαν τὰς ἰδίας παραδόσεις καὶ διηγοῦντο τοὺς ἰδίους μύθους διὰ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωάς των.

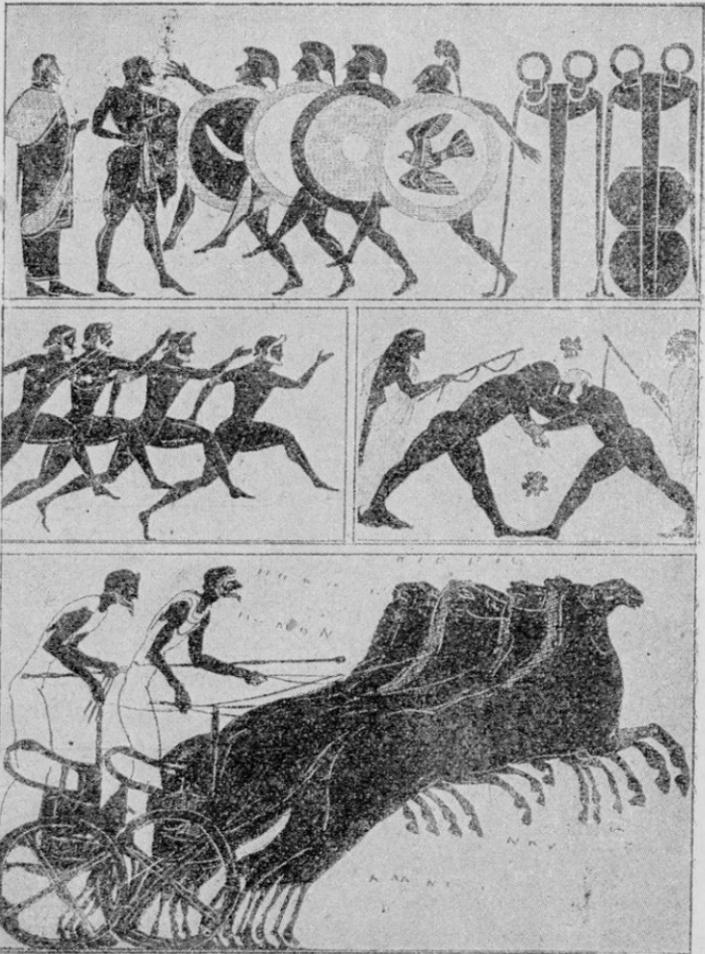
3) **ΟΙ ΠΓΩΝΕΣ.**—Διὰ νὰ τιμήσουν τοὺς θεοὺς των οἱ Ἕλληνες ἔκαμναν μεγαλοπρεπεῖς ἐορτάς. Τότε ἐγίνοντο πολλαὶ θυσίαι καὶ τελεταί, ἔψαλλαν, ἐχόρευαν καὶ ἔκαμναν ἀγῶνας.

Κάθε πόλις εἶχε τὰς ἐορτάς καὶ τοὺς ἀγῶνας της. Μερικοὶ ἀγῶνες ὅμως ἔγιναν περιφημοὶ καὶ κατήντησαν *Πανελλήνιοι*, δηλαδὴ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἤρχοντο ἄνθρωποι διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτούς. Οἱ πανελλήνιοι ἀγῶνες ἦσαν τέσσαρες.

1) **Ἄλυμπιακοὶ ἀγῶνες**, οἱ ὁποῖοι ἐτελοῦντο εἰς τὴν Ἄλυμπιαν τῆς Ἡλίδος.

2) **Τὰ Πύθια**, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο εἰς τοὺς Δελφοὺς.

3) Τὰ Ἴσθμια, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου, καὶ

Σκηναὶ ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας

Εἶναι ζωγραφισμέναι ἐπάνω εἰς ἀγγεῖα. Ἡ πρώτη ἐπάνω εἶναι *δρόμος ὀπλιτῶν*, δηλ. οἱ ἀγωνισταὶ τρέχουν μετὰ τὸν ὀπλισμὸν των. Εἰς τὸ ἄκρον τοὺς περιμένει ὁ κριτής, ὁ *Ἑλληνοδίκης*, ὅπως ἔλεγαν. Ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας εἰκόνας ἀριστερὰ εἶναι *δρόμος κοινός* καὶ δεξιὰ *πάλη*. Οἱ παλαισταὶ ἔχουν πιασθῆ καὶ οἱ Ἑλληνοδίκαι προσέχουν νὰ μὴ γίνῃ καμμία ἀπάτη. Κάτω εἶναι τὸ περίφημον ἀγώνισμα *τέθριππον*. Δύο ἄρματα μετέσσαρας ἵππους τὸ καθὲν τρέχουν πρὸς τὸ τέρμα.

4) **Τὰ Νέμεα**, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο εἰς τοὺς Δελφούς.

Οἱ Ἕλληνες ἔτρεφαν μεγάλην ἀγάπην εἰς τοὺς ἀγῶνας, διότι τοὺς ἐδίδαν τὴν εὐκαιρίαν νὰ δεῖξουν τὴν δύναμιν καὶ τὴν εὐμορφίαν τοῦ σώματός των καθὼς καὶ τὰ πλούτη των. Οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευαν τὴν εὐμορφίαν καὶ τὴν δύναμιν. Ἀπ' ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἔτρεχαν εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας, διὰ νὰ ἐπιδείξουν τὸ ὄραϊον σῶμα καὶ τὴν ικανότητά των, ἢ διὰ νὰ ἴδουν τοὺς νέους νὰ ἀγωνίζονται. Ἐκαμναν ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ ἀγωνίσματα. Ἐτρεχαν, ἐπάλαιαν, ἔρριπταν τὸν δίσκον καὶ τὸ ἀκόντιον, ἐδοκίμαζαν τὴν δύναμιν τῆς πυγμῆς των. Ἐπειτα ἤρχοντο τὰ μεγάλα ἀγωνίσματα, ἡ ἵπποδρομία καὶ ἡ ἄρματοδρομία, ἡ ὁποία ἐγένετο συνήθως μὲ τέσσαρας ἵππους. Ἡ τιμητικωτέρα νίκη ἦτο εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν, δηλαδὴ τοῦ τεθρίππου. Οἱ νικηταὶ ἐλάμβαναν ὡς βραβεῖον κλάδον ἐλαίας. Ἄλλ' ὁ κόσμος τοὺς ἐτίμα πολὺ. Οἱ συμπολιταὶ τοῦ νικητοῦ ἦσαν ὑπερήφανοι καὶ τοῦ ἔκαμναν μεγάλην ὑποδοχὴν, ὅταν ἐπέστρεφεν εἰς τὴν πατρίδα του. Ποιηταὶ καὶ μουσικοὶ ὕμνησαν τοὺς νικητὰς τῶν μεγάλων ἀγῶνων.

Εἰς τοὺς ἀγῶνας οἱ Ἕλληνες ἔδειχναν ἐπίσης τὰς πνευματικὰς ικανότητάς των. Οἱ ποιηταὶ ἀπήγγελλον ἐκεῖ τὰ ποιήματά των, οἱ σοφοὶ ἐδιάβαζαν τὰ βιβλία των, οἱ μουσικοὶ ἐπαιζαν τὰς νέας συνθέσεις των.

Εἰς τοὺς ἀγῶνας ἔβλεπε κανεὶς τὸν πλοῦτον, τὴν δύναμιν, τὴν ἐξυπνάδα καὶ τὴν εὐμορφίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

4) **ΤΑ ΜΑΝΤΕΙΑ**. —Μερικοὶ ναοὶ τῆς Ἑλλάδος ἦσαν πολὺ ὀνομαστοὶ καὶ ἀπὸ διάφορα μέρη ἐπήγαιναν νὰ τοὺς προσκυνήσουν. Περίφημοι ἦσαν μερικοὶ ναοί, ὅπου ἐπήγαιναν οἱ Ἕλληνες νὰ ζητήσουν τὴν συμβουλήν τοῦ Θεοῦ, ὅταν εἶχαν δύσκολα ζητήματα. Τοὺς ναοὺς αὐτοὺς ὠνόμαζαν μαντεῖα. Τὴν συμβουλήν, τὴν ὁποίαν ἐδίδαν ἐκ μέρους τοῦ θεοῦ οἱ ἱερεῖς, ὠνόμαζαν *χορησμόν*. Περίφημον ἐγένετο εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους τὸ Μαντεῖον τοῦ Θεοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς Δελφούς, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὴν Λοκρίδα, πλησίον τοῦ ὄρους Παρνασσοῦ. Εἰς τὸν ναὸν τῶν Δελφῶν ἤρχοντο ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ἐδίδαν τόσα πολλὰ δῶρα, ὥστε κάθε πόλις ἔκτισε πλησίον τοῦ ναοῦ ἓνα θησαυροφυλάκιον, ὅπου ἔβαζαν τὰ δῶρα τῶν κατοίκων της. Οἱ ἱερεῖς τῶν Δελφῶν ἦσαν ἄνθρωποι σοφοὶ καὶ ἔδωσαν πολλάκις ὀφελίμους συμβουλὰς εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ κοινὴ λοιπὸν γλῶσσα, ἡ κοινὴ θρησκεία, τὰ κοινὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, οἱ ἀγῶνες, τὰ μαντεῖα κτλ. συνήνωναν τοὺς Ἕλληνας. Ὅσον μακριὰ καὶ ἂν ἔζοῦσαν ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον εἶχαν τὴν συνείδησιν ὅτι ἀποτελοῦν ἓνα ἔθνος. Ἦσαν ὑπερήφανοι, διότι ἀνῆκον εἰς τὸ ἀνώτερον ἔθνος ἐκείνου τοῦ καιροῦ καὶ ἦσαν ὑπερήφανοι νὰ λέγωνται Ἕλληνες, ἐνῶ ὅλους τοὺς ἄλλους λαούς, ὅσοι δὲν ἦσαν Ἕλληνες, ὠνόμαζαν βαρβάρους, δηλ. ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἔχουν κατώτερον πολιτισμόν.

ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔκτου αἰῶνος οἱ Ἕλληνες ἦσαν πολὺ προωδευμένοι. Ἦσαν κύριοι εἰς τὴν θάλασσαν μὲ τὰ πλοῖα των, ἐκέρδιζαν μεγάλα πλούτη ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας ἐπερίσσευεν, αἱ πόλεις ἐμεγάλωναν διαρκῶς καὶ ὑπῆρχε μεγάλη κίνησις καὶ ζωὴ εἰς ὅλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον.

Οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἀκμάζουσιν. Ἄλλ' αἴφνης ἐξέσπασε μέγας κίνδυνος, ὁ ὁποῖος ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοὺς καταστρέψῃ. Εἰς τὴν Ἀσίαν, καθὼς εἶδαμεν, ἐδημιουργήθη τὸν βον αἰῶνα τὸ μέγα καὶ δυνατὸν Περσικὸν κράτος. Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν τῆς Περσίας ἀφοῦ ὑπέταξε πολλὰς χώρας, ἠθέλησε νὰ κυριεύσῃ καὶ τὴν Ἑλλάδα. Τότε ἤρχισαν οἱ Περσικοὶ πόλεμοι, οἱ ὅποιοι διήρκεσαν πολλὰ ἔτη.

ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Ἀφοῦ ἐμεγάλωσε τόσοσιν πολὺ τὸ περσικὸν κράτος εἰς τὴν ξηρὰν καὶ κατέβηκεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης, οἱ Πέρσαι ἐξουσίαζαν τὴν ξηρὰν, ὁ ἓνας ἦτο ἐμπόδιον εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς δύο ἔπρεπε νὰ λείψῃ. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἑξου αἰῶνος ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας *Δαρεῖος Α'* εἶχε μεγάλην δύναμιν. Αὐτὸς ἐνόμισεν ὅτι ἦτο εὐκόλον νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἑλλάδα.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΝΩΝ

Οί Πέρσαι, καθὼς εἶδαμεν, ὑπέταξαν τοὺς Ἕλληνας τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας 40 ἔτη ἔμειναν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Περσῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας δὲν ἠγάπα βεβαίως τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἐβοήθησε λοιπὸν μερικοὺς ἀνθρώπους νὰ γίνουν τύραννοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ὅτιοι ἐπίστευεν ὅτι οἱ τύραννοι θὰ ἦσαν πιστότεροι εἰς αὐτόν. Ὁ Δαρεῖος ἐπροστάτευσε πολὺ τὸν τύραννον τῆς Μιλήτου **Ἰστιάον**. Ὑστερον ὅμως τὸν ὑποπτεύθη, τὸν ἐκάλεσεν εἰς Σοῦσα, εἰς τὴν πρωτεύουσάν του δηλαδὴ, καὶ τὸν ἐκράτησεν ἐκεῖ πολλὰ ἔτη. Τὴν θέσιν του ἔλαβεν ὁ γαμβρὸς του **Ἀρισταγόρας**. Ὁ Ἰστιάος ἤθελε τὴν ἐλευθερίαν του. Ἐγραψε λοιπὸν εἰς τὸν γαμβρόν του νὰ ἐπαναστατήσῃ τὰς ἰωνικὰς πόλεις.

Τότε ἔγινε μία σημαντικὴ κίνησις εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς ἰωνικὰς ἀποικίας. Οἱ κάτοικοι ἐξεδίωξαν τοὺς τυράννους τῶν καὶ ἐκάρουσαν τὴν ἐλευθερίαν, διότι εἶχαν τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ τοὺς βοηθήσουν οἱ δυνατοὶ ὁμογενεῖς τῶν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐβοήθησαν τοὺς Ἴωνας. Μόνον οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν 20 πλοῖα καὶ μία μικρὰ πλίς τῆς Εὐβοίας, Ἐρέτρια, 5 πλοῖα.

Ἄμα ἔφθασαν τὰ πλοῖα εἰς τὴν Ἐφεσον, ἣ Ἴωνία ἐπανεστάτησεν. Οἱ Ἕλληνες ἐνωμένοι μὲ τοὺς Ἴωνας ἐβάδισαν ἐναντίον τῶν Σάρδεων, τὰς ἐκυρίευσαν καὶ τὰς ἔκαυσαν. Ἀλλὰ τὰ πράγματα ἤλλαξαν, ὅταν ἔφθασεν ὁ περσικὸς στρατός. Οἱ Ἴωνες δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀντισταθοῦν, ἐχωρίσθησαν καὶ ἔφυγαν ὁ καθεὶς εἰς τὴν πατρίδα του. Ὑστερα ἔφθασε καὶ ὁ φοινικικὸς στόλος, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τὸν στόλον τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα τῶν καὶ οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν πάλιν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἐτιμώρησαν σκληρῶς τοὺς ἐπαναστάτας.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ

Ὁ Δαρεῖος ἠθέλησε τότε νὰ κτυπήσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν πατρίδα τῶν. Δὲν ἦτο ὅμως εὐκόλον μὲ τὰ μέσα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ στείλῃ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὑπῆρχαν δύο δρόμοι.

Πρῶτον ἀπὸ τὴν ξηράν. Ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀπ' τὸν Ἑλλησποντον, τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν κτλ. Ὁ ἄλλος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ὁ στόλος του ἔπρεπεν ἀπὸ τὰ παραλία τῆς Μ. Ἀσίας νὰ ἀνεβῆ στὸν Ἑλλησποντον, νὰ πλεύσῃ τὴν παραλίαν τῆς Θράκης, τῆς Μακεδονίας κτλ., διότι τότε τὰ πλοῖα δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν παραλίαν. Ἔστειλε λοιπὸν τὸν γαμβρὸν του Μαρκόνιον μὲ στρατὸν ἀπὸ τὴν ξηράν, ἔστειλε μαζὶ καὶ στόλον, ὁ ὁποῖος τὸν ἀκολουθοῦσεν ἀπὸ τὴν παραλίαν. Ἄλλ' οὔτε ὁ στρατὸς οὔτε ὁ στόλος τοῦ Μαρκονίου ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ στόλος του κατεστράφη ἀπὸ τὴν τρικυμίαν, ἐνῶ παρέπλεε τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὁ δὲ στρατὸς του ἀπὸ τοὺς πολεμικοὺς κατοίκους τῆς Θράκης.

Ὁ Δαρεῖος ἐτοίμασε νέον στρατόν. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως τὸν ἔστειλε μὲ πλοῖα καὶ ἔβαλε δύο στρατηγούς, τὸν Δᾶτιν καὶ τὸν Ἀρταφέρνην. Ὁ περσικὸς στόλος ἠκολούθησεν ἄλλον δρόμον. Ἐπέρασεν ἀπὸ τὰς Κυκλάδας, ἔφθασεν εἰς τὴν Εὐβοίαν, ἀνέβη εἰς τὴν Ἐρέτριαν, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσεν, ἐπώλησε τοὺς κατοίκους ὡς δούλους καὶ τοὺς πρωταιτίους τοὺς ἔδεσε καὶ τοὺς ἔστειλεν εἰς τὸν Δαρεῖον.

Η ΕΝ ΜΑΡΑΘΩΝΙ ΜΑΧΗ

Μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦτο ὁ περσικὸς στόλος ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπεβίβασεν εἰς τὴν ξηράν τὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἔστρατοπέδευσεν εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος. Ὁ κίνδυνος ἦτο πολὺ μεγάλος διὰ τὰς Ἀθήνας. Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν στιγμὴν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες δὲν ἐκινήθησαν. Οἱ Σπαρτιαῖται, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν ταχυδρόμον, ἤρρησαν νὰ κινητοποιήσουν τὸν στρατόν τους. Οἱ Πλαταιεῖς μόνον ἔστειλαν 1000 ἄνδρας.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως ἔτρεξαν μὲ πολὺ θάρρος καὶ μεγάλην ὁρμὴν διὰ νὰ συναντήσουν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Οἱ Πέρσαι ἀπεβίβασαν 100 χιλιάδας. Οἱ Ἀθηναῖοι μαζὶ μὲ τοὺς Πλαταιεῖς ἦσαν 11 χιλ. Ὀπλισαν ὅμως τοὺς μετοίκους καὶ τοὺς δούλους καὶ ἔγιναν ὅλοι μαζὶ 35 χιλ. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν πολὺ καλύτεροι στρατιῶται. Ἦσαν δυνατοὶ καὶ ὑψηλοί, εἶχαν γυμνάσει τὸ σῶμα των ἀπὸ παιδιὰ εἰς τὰς παλαιστράς καὶ εἶχαν καλύτερα ὄπλα. Ἐπειτα ἦσαν πολῖται ἐλευθέρως πόλεως, ἤξευραν διατὶ πολεμοῦν. Ἐβλε-

παν την καταστροφήν, ή όποία τούς έπερίμενεν, άν έχαναν την μάχην. Εΐχαν και ένα πολύ καλόν στρατηγόν, τόν **Μιλτιάδην**, ό όποϊος ήξευρε καλά πώς πολεμοϋν οί Πέρσαι.

Με μίαν δυνατήν όρμήν άνέτρεψαν τούς Πέρσας. Ήσαν μεθυσμένοι από ένθουσιασμόν. Ό νέος, τόν όποϊον έστειλαν να ειδοποιήση την νίκην εις την πόλιν, έτρεξε τόσον πολύ, ώστε μόλις έπρόφθασε να είπη «ένικήσαμεν» και έπεσε νε- 490 κρός. Οί Πέρσαι εισήλθαν εις τὰ πλοΐα τους και έφυγαν. Αυτή είναι ή περίφημος έν Μαραθώνι μάχη, ή όποία έγινε τὸ 490 π. Χ.

Εις τόν Μαραθώνα ένίκησεν ή έξυπνάδα, τὸ δυνατόν σώμα και ή νεανική όρμή. Ένας περίφημος ποιητής τής έποχής εκείνης έκαμε τὸ έξής έπίγραμμα εις τούς άνδρείους, οί όποιοι έπescαν εις την μάχην :

»Πολεμοϋντες δι' όλην την Έλλάδα οί Άθηναϊοι εις τόν Μαραθώνα σώριασαν την δύναμιν τών χρυσοφορωμένων Μήδων.»

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΞΕΡΞΟΥ

Ο ΞΕΡΞΗΣ

Ό Δαρείος όμως δέν ήτο άνθρωπος να απελπισθῆ με μίαν άποτυχίαν. Ήρχισε λοιπόν να έτοιμάζη νέον στόλον και στρατόν. Δέν έπρόφθασεν όμως, διότι απέθανε μέσα εις τὰς έτοιμασίας. Ό υίός του Ξέρξης, ό διάδοχός του, έξηκολούθησε με πολύ μεγαλύτεραν προθυμίαν την έτοιμασίαν. Ήθελε να κερδίση αυτός την δόξαν, την όποίαν δέν κατώρθωσε να κερδίση ό πατήρ του.

Ο ΑΘΗΝΑΪΚΟΣ ΣΤΟΛΟΣ—ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

Εις την Έλλάδα κανεις δέν έπίστευεν ότι οί Πέρσαι ήτο δυνατόν να επανέλθουν. Όλιγότερον άπ' όλους τὸ έπίστευαν οί Άθηναϊοι, οί όποιοι ήσαν υπερήφανοι δια την νίκην των.

Εις τὰ χρόνια όμως αυτά υπήρχεν εις τὰς Άθήνας ένας ευφύεστατος πολιτικός, ό όποϊος προείδεν ότι οί Πέρσαι θα κάμουν και άλλην δοκιμήν. Αυτός ήτο ό **Θεμιστοκλής**. Δέν κατήγετο από μεγάλην οικογένειαν. Η μήτηρ του μάλιστα ήτο ξε-

νη. Ούτε έμαθε πολλά πράγματα εἰς τὴν νεότητά του. Τὸ ἐναντίον ἦτο γνωστός διὰ τὸν ἄτακτον βίον του. Εἶχεν ὅμως ἀπεριόριστον φιλοδοξίαν καὶ πνεῦμα πολὺ ἔξυπνον. Ἡ νίκη τοῦ Μιλτιάδου τοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν. Τὰς νύκτας δὲν ἐκοιμάτο καὶ ἔλεγεν εἰς τοὺς φίλους του : « Δὲν μὲ ἀφίνει νὰ κοιμηθῶ τὸ κατόρθωμα τοῦ Μιλτιάδου ».

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐσυμβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατασκευάσουν δυνατὸν στόλον. Ἐκεῖνοι δὲν ἤθελαν νὰ ἀκούσουν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλθουν πάλιν οἱ Πέρσαι. Τότε κατώρθωσε μὲ ἄλλα μέσα νὰ τοὺς πείσῃ νὰ κάμουν κλοῖα.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο δημοκρατικός, ἀνύσυχος καὶ τολμηρός. Εἶχε μεγάλα σχέδια καὶ ἤθελε τὴν ἀλλαγὴν καὶ τοὺς νεωτερισμούς. Τὸ ἀντίθετόν του ἦτο ἓνας ἄλλος πολιτικός τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, ὁ Ἄριστείδης. Ὁ Ἄριστείδης κατήγετο ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένειαν, ἡ ὁποία ὅμως εἶχε χάσει τὴν περιουσίαν της. Εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του ἔζησε πτωχός, ἀλλ' ἦτο τίμιος, εἰλικρινὴς καὶ εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν τοῦ κόσμου. Ἦτο φιλήσυχος, δὲν ἠγάπα τὰς μεταβολὰς καὶ ἤθελε νὰ διατηρήσῃ τὸ παλαιὸν πολίτευμα. Ὁ Ἄριστείδης ἔγινεν ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ ἐπροσπάθησε νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδια τοῦ Θεμιστοκλέους, τὰ ὁποῖα ἐνόμιζεν ἐπικίνδυνα. Ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἄριστείδης ἔγιναν πολιτικοὶ ἀντίπαλοι. Τέλος ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἐξοστρακίσῃ τὸν Ἄριστείδην. Ἀπὸ τότε ἐκυβέρνησε μόνος τὰς Ἀθήνας.

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΞΕΡΞΟΥ

Καὶ οἱ Πέρσαι ἐπανῆλθαν, ὅπως ἐπρόβλεπεν ὁ Θεμιστοκλῆς. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἦσαν πολὺ περισσότεροί. Ὁ κόσμος δὲν εἶχεν ἴδει ἕως τότε τόσον μέγαν στρατόν. Οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ λέγουν ὅτι ὁ Ξέρξης ἔσερνε μαζί του περισσότερον ἀπὸ 2 ἑκατομμύρια στρατιώτας. Οἱ ποταμοὶ ἐξηραίνοντο, ἀπ' ὅπου διήρχοντο. Αὐτὸ βεβαίως εἶναι ὑπερβολή. Ἄλλ' ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου ἦτο πολυάριθμος. Εἶχε στρατολογήσει ἀπ' ὅλους τοὺς λαούς, τοὺς ὁποίους ἐξουσίαζεν. Εἰς τὸ στρατόπεδόν του ἤκουε κανεὶς ὅλας τὰς γλώσσας τῆς Ἀσίας καὶ ἔβλεπεν ὅλας τὰς ἐνδυμασίας. Ὁ Ξέρξης εἶχεν ἐπίσης ἰσχυρότατον στόλον, 1200 πλοῖα, Φοίνικας καὶ Ἕλληνας τῆς Μ. Ἀσίας, τοὺς ὁποίους ἐστρατολόγησε παρὰ τὴν θέλησίν των, καὶ 3000 μεταγωγικά.

Ἄρχηγός τῆς ἐκστρατείας ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Ξέρξης. Ἐκαμε μίαν γέφυραν ἀπὸ πλοῖα εἰς τὸν Ἑλλάσποντον καὶ ἐχρειάσθησαν ἐπὶ τὴν ἡμέραν διὰ νὰ τὴν διαβῆ ὁ στρατός του. Κατόπιν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Θράκης, κατέβηκεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Ὁ στόλος του τὸν παρακολουθοῦσε ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐπλευσε τὴν παραλίαν τῆς Θράκης, κατόπιν τῆς Μακεδονίας καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ καταβῆ ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Εὐβοίαν.

ΕΤΟΙΜΑΣΙΑΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ὁ κίνδυνος ἦτο φοβερός. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν κατώρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ νὰ πολεμήσουν ὅλοι μαζί ἐναντίον τοῦ δυνατοῦ ἐχθροῦ. Πολλοὶ πόλεις εἴτε ἀπὸ φόβον, εἴτε διότι εἶχον μῖσος ἐναντίον ἄλλων πόλεων, εἴτε διότι οἱ ἀρχηγοὶ των ἔλαβαν χρήματα ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἔμειναν οὐδέτεροι ἢ ἐπῆγαν μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος των, ἐμῆδισαν δηλαδή, ὅπως ἔλεγαν οἱ Ἕλληνες.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως καὶ οἱ Σπαρτιάται καθὼς καὶ ἄλλαι πόλεις ἀπεφάσισαν νὰ πολεμήσουν. Γενικὸν ἀρχηγὸν τοῦ πολέμου εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἔταξαν τοὺς Σπαρτιάτας, διότι ἦσαν δυνατοὶ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἶχαν μεγάλην ἐπιβολήν.

Ἐστάθη εὐκολώτερον νὰ κινήσουν τὸ ναυτικόν. Ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων, τὸν ὁποῖον εἶχαν κατασκευάσει κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους, ἐνωμένος μὲ τὸν στόλον τῶν ἄλλων πόλεων ἦτο σημαντικὴ δύναμις. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν 400 πλοῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 180 ἦσαν ἀθηναϊκά. Ὁ στόλος αὐτὸς ἔπλευσεν εἰς τὸ βορειότατον ἄκρον τῆς Εὐβοίας, εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον ἄκρωτήριον, διότι ἐκεῖ θὰ ἔφθανεν ὁ περσικὸς στόλος παραπλέον τὴν παραλίαν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας. Γενικὸς ἀρχηγός τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἦτο ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης, ναύαρχος τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου ὁ Θεμιστοκλῆς.

Πολὺ δυσκολώτερον ἐτοίμασαν τὸν στρατὸν τῆς ξηρᾶς. Ὁ Ξέρξης κατέβαιναν ἤδη εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν ἀκόμη ἕτοιμοι. Οἱ Θεσσαλοὶ ἐμῆδισαν καὶ ὁ Ξέρξης ἐπέρασε τὴν χώραν των χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἀντίστασιν.

ΘΕΡΜΟΠΥΛΑΙ

Βιαστικά τότε οἱ Ἕλληνας ἔστειλαν τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδα μὲ 300 Σπαρτιάτας καὶ ἄλλους 7 χιλ. Ἕλληνας, διὰ νὰ φυλάξῃ τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν. Ἀπ' ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ περάσῃ ὁ Ξέρξης διὰ νὰ κατεβῇ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ὁ Ξέρξης ὅταν εἶδε τόσον ὀλίγους τοὺς Ἕλληνας, ἔστειλε κήρυκα καὶ ἐζήτηε νὰ τοῦ παραδώσουν τὰ ὄπλα. Ἄλλ' ὁ Λεωνίδας ἔδωσε τὴν περίφημον ἀπάντησιν *μολὼν λαβέ*, δηλαδὴ *ἔλα νὰ τὰ πάρῃς*. Ὁ Ξέρξης διέταξε τότε τὸν στρατὸν του νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Λεωνίδας ἀπέκρουσε πολλὰς ἐπιθέσεις τῶν Περσῶν. Ἄλλ' ἅμα εἶδεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐμποδίσῃ τὸν Ξέρξην, διέταξε τοὺς ἄλλους Ἕλληνας νὰ φύγουν. Ὁ ἴδιος ἔμεινε μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας, διότι ὁ νόμος τῆς Σπάρτης τοὺς ἀπηγόρευε νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν μάχην. Οἱ Σπαρτιάται ἐτοιμάσθησαν ὅπως ἐτοιμάζοντο εἰς τοὺς ἀγῶνας. Ἐλούσθησαν, ἐκτένισαν τὰ μαλλιά των, ἀλείφθησαν μὲ λάδι. Ὑστερα ἐκτυπήθησαν μὲ τοὺς Πέρσας. **480** Ἡ μάχη ἔγινε μέσα εἰς τὸ στενὸν καὶ ἀπὸ πολὺ κοντά. Τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν ἐκύκλωσε τοὺς ὀλίγους Σπαρτιάτας. Ἐπολέμησαν μὲ τὸ δόρυ καὶ μὲ τὸ ξίφος. Ὅλοι ἐφονεύθησαν ἐκεῖ, μαζί καὶ ὁ γενναῖος ἀρχηγός των. Ὁ Λεωνίδας καὶ οἱ τριακόσιοί του ἔγιναν περίφημοι εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τὸν ἡρωϊσμόν των. Ἀργότερα ἔστησαν μνημεῖον εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἔπεσε, καὶ ὁ ἴδιος ὁ μεγάλος ποιητής, ὁ ὁποῖος εἶχε ψάλει τοὺς Μαραθωνομάχους, ἔγραψε τὸ ἐπίγραμμα: «Διαβάτη, πῆγαινε νὰ πῆς στοὺς Σπαρτιάτας, σκοτωθήκαμεν ὅλοι ἐδῶ, διὰ νὰ ὑπακούσωμεν εἰς τοὺς νόμους των».

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐπολέμησε πολὺ καλά εἰς τὸ Ἀρτεμίσιον. Εἶχεν ἀρκετὰς ἐπιτυχίας καὶ ἔβλαψε τὸν ἐχθρόν. Ἄλλ' ἡ καταστροφή τοῦ Λεωνίδα ἐτάραξε τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Εὐρυβιάδης καὶ οἱ Πελοποννήσιοι μόλις ἔμαθαν τὴν εἶδησιν ὅτι ἔπεσαν αἱ Θερμοπύλαι, ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ ἀπ' ἐκεῖ μὲ τὸν Πελοποννησιακὸν στρατὸν νὰ ἐμποδίσουν τὸν Ξέρξην νὰ περάσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ματαίως ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπροσπάθησε νὰ τοὺς κρατήσῃ. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔπλευσε πρὸς τὰ κάτω, ἔφθασεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐπῆγε νὰ σταθμεύσῃ εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ Ἀττικῆς καὶ τῆς νήσου Σαλαμῖνος.

Ὁ δρόμος διὰ τὰς Ἀθήνας ἦτο ἀνοικτός εἰς τὸν Ξερέην. Οἱ Ἀθηναῖοι μόνοι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τὸν ἐμποδίσουν. Ἀποφασίζουσι λοιπὸν κατὰ συμβουλήν τοῦ Θεμιστοκλέους νὰ ἀφήσουν

Θερμοπύλαι

Ὁ συντομώτερος καὶ εὐκολώτερος δρόμος διὰ νὰ περάσῃ ὁ Ξερέης ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἦτο τὸ *Στεγὸν τῶν Θερμοπυλῶν*. Εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου μεταξὺ ἐνὸς βουνοῦ, τὸ ὁποῖον λέγεται *Καλλιόρομον*, καὶ τῆς θαλάσσης, πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ, ὑπάρχει στενὴ διάβασις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ περάσῃ ὁ στρατός τοῦ Ξερέου. Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἡ διάβασις αὕτη ἦτο πολὺ στενή.

τὴν πόλιν. Εἰς τὴν δύσκολον ἐκείνην στιγμήν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν τοὺς ἔδωσε μίαν χρήσιμον συμβουλήν. Τὰ ξύλινα τεῖχη, εἶπε, θὰ σώσουν τὴν πόλιν. Ξύλινα τεῖχη ἦσαν τὰ πλοῖα. Οἱ γέροντες ἐδίσταζαν. Οἱ νεώτεροι ὅμως ὤρμησαν πρὸς τὴν θάλασσαν. Πρῶτος ἐκίνησε μὲ τοὺς φίλους του ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου Κίμων, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἀργότερα ἔνδοξος. Ὅλοι ἤρριξαν νὰ κινῶνται. Ἡ πόλις κατέβαινε πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦτο συγκινητικὸν τὸ θέαμα. Οἱ ἄνθρωποι ἀφῆγαν τὰς κατοικίας των. Μαζὶ ἔτρεχαν τὰ παιδιά καὶ κατοικίδια ζῶα, αἱ ἀγελάδες, τὰ πρόβατα

καὶ οἱ σκύλοι. Ἦθελαν καὶ αὐτὰ νὰ φύγουν ἔμπρὸς εἰς τὴν μεγάλην θύελλαν, ἣ ὁποία ἐπλησίαζεν.

Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των. Οἱ ἄνδρες εἰσῆλθαν εἰς τὰ πλοῖα. Τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά τὰ ἔστειλαν εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Ξέρξης, τὸν ὁποῖον κανεῖς δὲν ἐμπόδιζε, κατέβηκε τότε εἰς τὴν Βοιωτίαν. Οἱ Θηβαῖοι ἐμῆδισαν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας, ἔσφαξε τοὺς ὀλίγους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν μείνει ἐκεῖ, κατέστρεψε τὴν πόλιν καὶ ἔκαυσεν τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἱερὰ τῆς Ἀκροπόλεως.

Η ΕΝ ΣΑΛΑΜΙΝΙ ΝΑΥΜΑΧΙΑ

Εἰς τὴν Σαλαμίνα, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων, ἦτο μεγάλη ταραχὴ. Οἱ Πελοποννήσιοι ἤθελαν νὰ φύγουν. Ὁ Θεμι-

Σαλαμίς

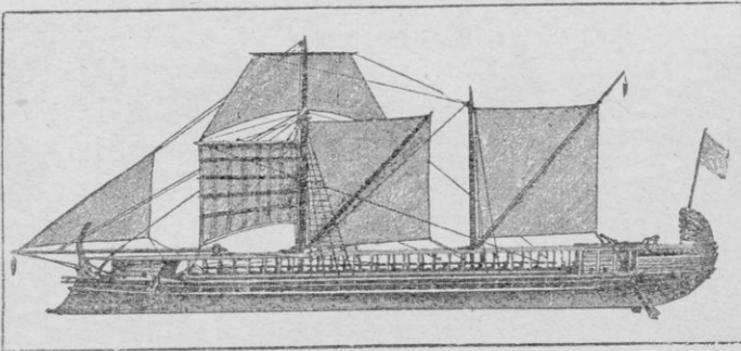
Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ πλησίον εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἀττικῆς εὐρίσκεται ἡ νῆσος Σαλαμίς. Ἀπὸ τὸ στενὸν μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς παραλίας εἰσέρχεται κανεῖς εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνας, ὃ ὁποῖος ἔχει καὶ ἄλλην διάβασιν εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς νήσου.

στοκλῆς ἐπέμενε νὰ τοὺς κρατήσῃ. Ἔλεγεν ὅτι εἶναι συμφέρον νὰ πολεμήσουν εἰς τὰ στενὰ αὐτά, ὅπου θὰ ἐδυσκολεύοντο νὰ κινηθοῦν τὰ μεγάλα πλοῖα τῶν Περσῶν. Ὑπῆρχε μεγάλος φόβος

μήπως φύγουν οἱ Ἕλληνες καὶ σκορπίσουν εἰς τὰς πόλεις των. Τότε θὰ ἦτο εὐκόλον εἰς τὸν Ξέρξην νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα.

Ἐγινε πολεμικὸν συμβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐφιλονίκησαν οἱ ἀρχηγοί. Ὁ ναύαρχος τῶν Κορινθίων ὕβρισε τὸν Θεμιστοκλέα. Τοῦ εἶπεν ὅτι δὲν ἔχει πατρίδα. Ἐπίσης ὁ Εὐρυβιάδης ἔδειξε κακὴν διαγωγὴν. Ἐσήκωσε τὸ ραβδί του διὰ νὰ τὸν κτυπήσῃ. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως ἔκαμεν ὑπομονήν, ὠμίλει σιγανὰ καὶ ἤθελε νὰ τοὺς πείσῃ νὰ μείνουν. Τέλος ἐδήλωσε καθαρὰ ὅτι, ἔὰν ἐκεῖνοι φύγουν, θὰ πάρῃ καὶ αὐτὸς τὰ πλοῖα του, θὰ βάλῃ μέσα τὰ γυναικόπαιδα καὶ θὰ τραβήξῃ εἰς τὴν Σικελίαν, διὰ νὰ κτίσῃ ἐκεῖ νέαν πόλιν. Οἱ Πελοποννήσιοι ἐδειλίασαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μείνουν.

Ἀλλὰ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἅμα ἐφάνη ὁ περσικὸς στόλος καὶ

Ἀθηναϊκὴ τριήρης (ἀναπαράστασις)

Ἡ εἰκὼν μᾶς δεικνύει πῶς ἦσαν τὰ πολεμικὰ πλοῖα τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, αἱ τριήρεις, ὅπως ἔλεγαν. Ἡ τριήρης ἦτο πλοῖον σχετικῶς χαμηλὸν καὶ μικρὸν καὶ ἀρκετὰ ἕλαφρὸν διὰ νὰ τρέχῃ καλά. Εἶχε μήκος 40 περίπου μέτρα καὶ τρεῖς σειρὰς κουπιά. Κάθε πολεμικὸν εἶχε 200 περίπου ἀνθρώπους μέσα. Ἐκωπηλάτουں συνήθως οἱ δοῦλοι καὶ ἦτο δυνατὸν νὰ τρέξῃ ὅσον ἓνα ἀτμόπλοιον τῆς ἐποχῆς μας.

Ἐσκέπασε τὰς παραλίας γύρω, ἐτρόμαξαν καὶ ἐκινήθησαν νὰ φύγουν. Ὁ Θεμιστοκλῆς τότε ἐσοφίσθη ἓνα τέχνασμα, μετὸ ὁποῖον τοὺς ἠνάγκασε νὰ μείνουν καὶ νὰ ναυμαγήσουν χωρὶς νὰ θέλουν. Ἔστειλε κρυφίως ἓνα ἔμπιστον ἀνθρώπον εἰς τὸν Ξέρξην καὶ τὸν εἰδοποίησεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐτοιμάζονται νὰ φύγουν καὶ ὅτι εἶναι ὥρα νὰ τοὺς περικυκλώσῃ καὶ νὰ τοὺς καταστρέψῃ. Ὁ Ξέρ-

ξης ἐπίστευσε καὶ διέταξε μέρος τοῦ στόλου του νὰ ἀποκλείσῃ τὴν νύκτα τὰ στενὰ τῆς Σαλαμῖνος.

Οἱ Πελοποννήσιοι λοιπὸν ἔπρεπε θέλοντας καὶ μὴ νὰ ναυμα-
480 χήσουν. Τὴν ἀρχὴν ἔκαμαν οἱ Ἀθηναῖοι. Τὴν αὐγὴν
τῆς 1 Σεπτεμβρίου ὤρμησαν ἐναντίον τῶν Φοινίκων.
Τὰ βουνὰ γύρω ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τοὺς παιᾶνας των.

«Ἐμπρὸς παληκάρια! ἔλεγε τὸ τραγοῦδι. Τραβᾶτε, στὴν μά-
χην, ἐλευθερώσατε τὴν πατρίδα, ἐλευθερώσατε τὰ παιδιά καὶ τὰς
γυναῖκας σας, τὰ ἱερὰ τῶν Θεῶν καὶ τοὺς τάφους τῶν προγόνων
σας. Ὁ ἀγὼν εἶναι γιὰ ὅλην τὴν Ἑλλάδα». Ἐκαμαν ὄρεξιν τότε
καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Μετ' ὀλίγον μὲ μεγάλην ὄρμην καὶ ἀπ' ὅλα
τὰ μέρη τὰ μικρὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐκτύπησαν τὰ μεγάλα πλοῖα
τῶν Περσῶν, τὰ ὁποῖα ἐδυσκολεύοντο νὰ κινηθοῦν εἰς τὴν στε-
νὴν ἐκείνην θάλασσαν. Ἐκτυποῦσε τὸ ἓνα μὲ τὸ ἄλλο καὶ εἶχαν
μεγάλην σύγχυσιν. Οἱ Ἕλληνες ἔπλεαν σύρριζα εἰς τὰ ἐχθρικά
πλοῖα, ἐπροσπαθοῦσαν νὰ τοὺς σκεπάσουν τὰ κουπιά ἢ νὰ τρυ-
πήσουν τὰ σκάφη μὲ τὸ ἔμβολόν των. Πρὶν τελειώσῃ ἡ ἡμέρα
ἐκρίθη ἡ μάχη. Οἱ Ἕλληνες ἐβύθισαν καὶ ἐπλήγωσαν πολλὰ περ-
σικὰ πλοῖα. Τὰ ἄλλα ἀπεσύρθησαν εἰς κακὴν κατάστασιν πρὸς τὸ
Φάληρον.

Ο ΞΕΡΞΗΣ ΦΕΤΓΕΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μετὰ τὴν ἥτταν τοῦ στόλου εἰς τὴν Σαλαμίνα ὁ Ξέρξης δὲν
ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι οἱ Ἕλληνες ἦσαν
κύριοι τῆς θαλάσσης καὶ εἰς κάθε στιγμὴν ἠμποροῦσαν νὰ δια-
κόψουν τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὸ κράτος του. Ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ δια-
καταστρέψουν τὴν γέφυραν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ νὰ τὸν ἀπο-
κλείσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου θὰ κατεστρέφετο χωρὶς νὰ ἠμ-
πορῇ νὰ λαμβάνῃ τροφίμα καὶ πολεμεφόδια ἀπὸ τὴν χώραν του.
Ὁ Ξέρξης λοιπὸν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἄφησε τὸν γαμ-
βρόν του **Μαρδόνιον**, ὅχι τόσον διὰ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα,
ὅσον διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ τὸν καταδιώξουν.

Η ΕΝ ΠΛΑΤΑΙΔΙΣ ΜΑΧΗ

Ὁ Μαρδόνιος ἐπέρασε τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν
ἀνοιξιν ἐπροσπάθησε νὰ πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἔλθουν μαζὶ
του καὶ τοὺς ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τοὺς κάμῃ ἡγεμόνας τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Ἀθηναῖοι ὁμως τοῦ ἔδωσαν τὴν περίφημον ἀπάντησιν. «Ἐφόνσον ὁ ἥλιος ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιον δρόμον, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ γίνουιν σύμμαχοι μὲ τοὺς Πέρσας». Ὁ Μαροδόσιος ἦλθε τότε πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ κατέστρεψεν ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνει ἀπὸ τὴν πρώτην καταστροφὴν.

Οἱ Ἕλληνες ὁμως εἶχαν πάρει θάρρος καὶ ἐτοιμάσθησαν αὐτὴν τὴν φορὰν καλά. Τὴν ἀνοιξιν ἐκινήτοποίησαν 100 χιλ. στρατόν, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Πανσανίου ἐκτύπησε τὸν Μαροδόσιον εἰς τὴν Βοιωτίαν πλησίον τῶν Πλαταιῶν. Στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἦτο τώρα ὁ 479 Ἀριστείδης, ὁ ὁποῖος εἶχε γυρίσει ἀπὸ τὴν ἑξορίαν καὶ ἔγινε πολὺ χρήσιμος εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐκεῖ ἔγινεν ἡ μεγάλη μάχη τῶν Πλαταιῶν τὸ 479. Ὁ Μαροδόσιος ἐφονεύθη, ὁ στρατός του κατεστράφη. Ἡ Ἑλλάς ἦτο ἐλευθέρᾳ τελείως.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

Οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τὴν μεγάλην ἐπίθεσιν τῶν Περσῶν. Εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ εἰς τὴν Σαλαμίνα ἐπολέμησαν ἄνθρωποι ἀπὸ δύο διαφορετικοὺς κόσμους. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἦτο ἡ Εὐρώπη, ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ Ἀσία. Οἱ Πέρσαι ὄσον καὶ ἂν ἦσαν περισσότεροί ἐνικήθησαν, διότι δὲν εἶχαν οὔτε τὴν ἑξυπνάδα, οὔτε τὴν μόρφωσιν, οὔτε τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ στρατός των ἦτο ἄτακτον κοπάδι ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐγνώριζαν διατὶ πολεμοῦν. «Πολλοὶ ἄνθρωποι καὶ ὀλίγοι στρατιῶται», ὅπως εἶπεν ὁ ἱστορικὸς Ἡρόδοτος. Τὸ ἐναντίον οἱ Ἕλληνες ἦσαν καλοὶ στρατιῶται, γυμνασμένοι ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὰς παλαιστρας. Οἱ ἀγῶνες εἶχαν κάμει σιδερένιο τὸ σῶμα των καὶ εἶχαν ἀναπτύξει τὴν εὐκινήσιαν των. Εἶχαν καλύτερα ὅπλα καὶ δυνατότερον βραχίονα. Ἐπειτα εἶχαν τὴν συναίσθησιν ὅτι πολεμοῦν διὰ τὴν πατρίδα των.

Ἡ νίκη των ἔσωσε τὸν πολιτισμόν. Ἀπὸ τότε οἱ Ἕλληνες ἔλαβαν θάρρος, ἐπλούτησαν καὶ ἐπροόδευσαν περισσότερο. Μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἀρχίζει ἡ μεγάλη ἀκμὴ τῆς Ἑλλάδος.

Ο ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Ἡ νίκη ἐγέμισε χαρὰν καὶ ὑπερηφάνειαν τοὺς Ἕλληνας. Τὸ ἔθνος τότε ἦτο ὡς νέος ἄνθρωπος γεμᾶτος θάρρους καὶ ἐλπίδας. Ἐλαβαν λοιπὸν τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀφήσουν ἡσυχίαν εἰς τοὺς Πέρσας, ἕως οὗτου τοὺς ἐκδιώξουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Τώρα ἤρχισαν οἱ Ἕλληνες νὰ πηγαίνουν ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ὁ πόλεμος δηλ. ἐνῶ προηγουμένως ἦτο ἀμυντικός, τώρα ἐγένετο ἐπιθετικός.

Τὸ 479, ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν, ὁ Ἀθηναῖος ναύαρχος Ξάνθιππος ἐκτύπησε 479 μὲ τὸν στόλον του τοὺς Πέρσας εἰς τὸ ἀκρωτήριο τῆς Μυκάλης, δηλ. εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μ. Ἀσίας βορείως τῆς Μιλήτου, καὶ τοὺς ἐνίκησε. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ ἐπιθετικός πόλεμος.

Η ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Αἱ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἐπολέμησαν καὶ ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, ἔκαμαν *συμμαχίαν*, διὰ νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμον. Ἐδωσαν στρατὸν καὶ στόλον. Ἀρχηγὸς τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἐγένετο ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Πausanίας, ὁ νικητὴς τῶν Πλαταιῶν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐλευθέρωσε τὰς νήσους καὶ τὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, τὰς ὁποίας ἐξουσίαζαν οἱ Πέρσαι. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας τότε, οἱ Χίοι δηλ., οἱ Σάμιοι, οἱ Μυτιληναῖοι, οἱ Μιλήσιοι κτλ. ἐνώθησαν μὲ τοὺς Ἕλληνας, τοὺς ἔδωσαν χρήματα, πλοῖα καὶ ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐμεγάλωσε καὶ ἐδυνάμωσεν ἡ συμμαχία.

Κατόπιν ὁ στόλος ἀνέβηκεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Προποντίδα καὶ ἐκυρίευσεν τὸ Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον ἦτο ἑλληνικὴ ἀποικία κειμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ὁ Pausanίας ἐφάνη ἀνάξιος τῆς τιμῆς, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες. Ὑπερηφανεύθη διὰ τὰ κατορθώματά του, τὰ ὁποῖα κυρίως ἦσαν κατορθώματα ὄλων μαζί τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἐτόλμησε μάλιστα νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν βασιλέα τῆς Περσίας.

Ἐπίσης ἦτο πολὺ ἐγωιστῆς καὶ πολὺ ἀπότομος εἰς τοὺς συμμά-
χους καὶ εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν μικροτέρων πόλεων. Ἄλλ' εὗρε
κακὸν τέλος. Οἱ ἔφοροι τὸν ἐκάλεσαν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ τὸν
κατεδίκαν εἰς θάνατον.

ΟΙ ΑΘΗΝΑΙΟΙ ΑΡΧΗΓΟΙ ΤΗΣ ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ

Οἱ σύμμαχοι τότε ἐγύρισαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι
ἦσαν ἔξυπνοι καὶ δραστήριοι. Ναύαρχός των ἦτο τὴν ὥρα ὁ Ἄρι-
στείδης, ὁ ὁποῖος ἐκέρδισε τὴν ἀγάπην ὄλων, διότι ἦτο γλυκὺς
καὶ περιποιητικὸς. Οἱ Σπαρτιᾶται ἔφυγαν τότε ἐντροπιασμένοι
ἀπὸ τὴν διαγωγὴν τοῦ Πausανίου. Ἄλλως τε δὲν ἀγαποῦσαν
πολὺ τὰ ταξίδια καὶ τὴν ξενιτιάν. Ἀρχηγοὶ τῆς συμμα-
χίας ἔγιναν τότε οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ Ἄριστείδης ὥρισε 478
πόσα χρήματα, πόσα πλοῖα καὶ πόσους ἀνθρώπους ἔπρεπε νὰ
δώσῃ ἢ καθε πόλις. Καὶ ἔκαμεν αὐτὸ μὲ τὴν δικαιοσύνην, ὥστε
ὅλοι ἦσαν εὐχαριστημένοι καὶ τὸν ὠνόμασαν *δίκαιον*.

Ἐδραν τῆς συμμαχίας ἔκαμαν τὴν νῆσον Δῆλον. Ἡ Δῆλος
εἶναι σήμερον ἀκατοίκητος, τότε ὅμως εἶχεν ἓνα περίφημον ναὸν
τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἦτο σπουδαῖον προσκύνημα. Ἐκεῖ μέσα εἰς
τὸν ναὸν ἔβαλαν τὸ ταμεῖον τῆς συμμαχίας. Διὰ τοῦτο ἡ συμμα-
χία αὐτὴ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ὠνομάσθη *Συμμαχία τῆς Δήλου*.

ΑΙ ΝΙΚΑΙ ΤΟΥ ΚΙΜΩΝΟΣ

Τὴν συμμαχίαν ἐδόξασεν ὀλίγον ἀργότερα ὁ Κίμων: Ὁ Κί-
μων ἦτο υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου, τοῦ νικητοῦ τοῦ Μαραθῶνος ἦτο
πλούσιος, ἀριστοκράτης καὶ γενναϊόδωρος. Πολὺ ἐνωρὶς ἐκέρδισε
τὴν ἐκτίμησιν τῶν συμπολιτῶν του. Εἶδαμεν τὸ θάρρος, τὸ ὁποῖον
ἔδειξε τὴν φοβερὰν στιγμὴν, ὅτε ὁ Ξέρξης κατέβαινεν εἰς τὰς
Ἀθήνας.

Ὁ Κίμων ἔκαμε πολλὰς ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Περσῶν.
Ἐχρησάσθη 15 ἔτη, διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Πέρσας ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον
πέλαγος. Τὸ 465 ἐνίκησε τὸν φοινικικὸν στόλον εἰς τὰς ἐκβολὰς
ἐνὸς ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος εὐρίσκειται εἰς τὰ νότια τῆς Μ. Ἀσίας
καὶ ὀνομάζεται *Εὐρῦμέδων*. Ὑστερον ἔβγαλε στρατὸν εἰς τὴν ξη-
ρὰν καὶ ἐνίκησεν ἐπίσης τὸν περσικὸν στρατὸν.

Μετὰ 15 ἔτη ἀφοῦ ἔγινε πάλιν στρατηγός, ἔδωκε τὸ τελευ-
ταῖον κτύπημα εἰς τὸν φοινικικὸν στόλον. Τὸν κατεδίωξεν ἕως

τὴν μεγάλην ἑλληνικὴν νῆσον Κύπρον καὶ τὸν ἐνίκησεν. Ἄλλ' ἐνῶ ἔπολιόρκει μίαν πόλιν τῆς νήσου, ὁ Κίμων ἀπέθανεν. Οἱ Ἕλλη-
449 νες ὅμως ἐνίκησαν τελειωτικῶς τὸν ἐχθρόν. Ἀπὸ τότε οἱ Ἕλληνες ἔγιναν κύριοι τῆς θαλάσσης. Αἱ ἑλληνικαὶ πό-
λεις τῆς Μ. Ἀσίας ἦσαν ἐλεύθεραι. Πολεμικὸν πλοῖον περσικὸν δὲν ἐτόλμουσε νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν θάλασσαν οὔτε στρατὸς περσικὸς κατέβαιναν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Πολλὰ ἔτη ἡσυχία καὶ εἰρήνη ἐβασίλευσεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν θά-
λασσαν καὶ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Τοῦτο ὠνόμασαν *Κιμώνειον εἰρήνην*.

ΤΟ ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

ΟΙ ΣΥΜΜΑΧΟΙ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΥΠΗΚΟΟΙ

Ἀφοῦ ἔλειπεν ὁ φόβος τῶν Περσῶν, οἱ νησιῶται καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἔδειξαν ὅτι δὲν ἔχουν μεγάλην προθυμίαν νὰ ὑπη-
ρετήσουν εἰς τὸν στρατόν. Οἱ περισσότεροι ἦσαν φιλήσυχοι ἔμ-
ποροι καὶ δὲν ἤθελαν πολέμους καὶ ἐκστρατείας. Παρεκάλεσαν λοιπὸν τοὺς Ἀθηναίους νὰ δίδουν ἀντὶ πλοίων καὶ στρατιωτῶν μόνον χρήματα. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸ ἐδέχθησαν. Ἐλάμβανον τὰ χρή-
ματα καὶ μὲ αὐτὰ ἔκαμαν δυνατὸν στόλον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐβα-
λαν ἰδικούς των ἀνθρώπους. Τοιοῦτοτρόπως ἐνῶ εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ στόλος ἦτο συμμαχικός, τώρα ἔγινεν Ἀθηναϊκός. Μόνον οἱ Ἀθη-
ναῖοι εἶχαν δύναμιν, ἐνῶ οἱ σύμμαχοι ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ κά-
μουν ὅ,τι ἐκεῖνοι ἤθελαν. Οἱ σύμμαχοι λοιπὸν ἔγιναν *ὑπήκοοι* τῶν Ἀθηναίων.

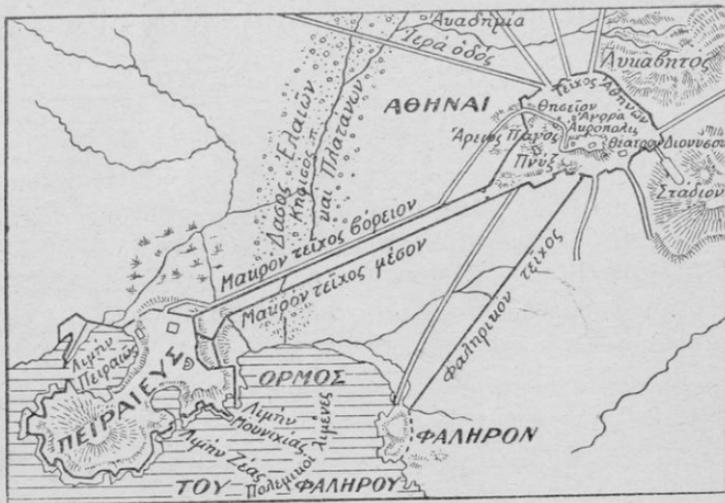
ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Τὸ κέρδος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων ἦτο πολὺ μεγάλο. Ἐνῶ πρῶτα ἐξουσίαζαν τὴν Ἀττικὴν μόνον, τώρα εἶχαν κράτος ἀρκετὰ ἐκτεταμένον. Τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων εἰς τὰ μέσα τοῦ ἵου αἰῶνος περιεῖχε ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς τὰς Κυκλά-
δας, τὰς νήσους καὶ τὰς παραλιακὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας, τὸν Ἑλλήσποντον, τὰ παράλια τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας κα-
θὼς καὶ τὴν νῆσον Εὐβοίαν. Δὲν ἦτο πολὺ μεγάλο. Εἶχε τὸ πολὺ 1 ἑκατομ. κατοίκους. Ἦτο δηλαδὴ πολὺ μικρότερον ἀπὸ τὸ ση-

μερινὸν ἑλληνικὸν κράτος. Ἄλλὰ τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος ἔχει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι ἔδωκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν δύναμιν καὶ τὸν πλοῦτον καὶ ὅλα τὰ μέσα, μὲ τὰ ὅποια κατώρθωσαν νὰ ἀναπτύξουν μεγάλον πολιτισμὸν καὶ νὰ γίνουν διδάσκαλοι τοῦ κόσμου.

Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Δυστυχῶς ὅμως ἀμέσως μετὰ τὰ μηδικὰ ἐφάνησαν μεγάλα πάθη μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ ἄλλοι Πελο-

Τὰ Μακρὰ τεῖχη

Ὁ σπουδαιότερος σκοπὸς τῶν μακρῶν τευχῶν ἦτο νὰ προφυλάξουν τὰς Ἀθήνας νὰ ἀποκλεισθοῦν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Τὰ μακρὰ τεῖχη ἦσαν δύο, τὸ Βόρειον καὶ τὸ Νότιον ἢ Φαιηρικόν. Ἀργότερα διὰ περισσοτέραν ἀσφάλειαν κατεσκεύασαν καὶ τρίτον τεῖχος μεταξὺ τῶν δύο ἄλλων, τὸ Μέσον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ Ἀθήναι καὶ ὁ Πειραιεὺς ἔγιναν μία πόλις.

πονήσιοι ἐμισοῦσαν τοὺς Ἀθηναίους. Τὸ μῖσος τῶν ἐδυνάμωσεν, ἀφότου ἐκέρδισαν δόξαν καὶ δύναμιν οἱ Ἀθηναῖοι. Εὐθύς μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου οἱ Ἀθηναῖοι ἐγύρισαν εἰς τὴν πατρίδα τῶν καὶ μὲ πολλὴν διάθεσιν ἤρχισαν νὰ τὴν ἀνοικοδομοῦν. Οἱ Σπαρτιᾶται ἐδοκίμασαν τότε νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ κτίσουν τεῖχη γύρω εἰς τὴν πόλιν τῶν. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐπρόλαβαν. Ὑστερον ἤνωσαν τὰς Ἀθήνας μὲ δύο σειρὰς τεῖχη μὲ τὸν

Πειραιᾶ. Αὐτὰ ἦσαν τὰ *Μακρὰ Τείχη*. Οἱ Ἀθηναῖοι πλέον δὲν εἶχαν φόβον ἀπὸ τὴν ξηράν, ἐφόσον ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης. Αἱ σχέσεις των τότε ἐχειροτέρευσαν μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ ἔγιναν ἐπανελημμένως πόλεμοι μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν. Τέλος τὸ 445 ἔγινεν εἰρήνη διὰ τριάντα ἔτη, α *Τριακονταετῆς σπονδαί*, ὅπως ἔλεγον οἱ Ἕλληνες.

ΠΩΣ ΚΥΒΕΡΝΑΤΑΙ ΤΟ ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

ΑΝΙΣΟΤΗΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων εἶχε, καθὼς εἶπαμεν, περίπου 2 ἑκατομμύρια κατοίκους. Ἄλλ' ὅλοι οἱ κάτοικοι δὲν εἶχαν ἴσα δικαιώματα, ὅπως οἱ κάτοικοι τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους σήμερον. Εἰς τὸ Ἀθηναϊκὸν κράτος ὑπῆρχαν τεσσάρων εἰδῶν κάτοικοι.

1) **Οἱ δοῦλοι**, οἱ ὁποῖοι ἦσαν αἰχμάλωτοι πολέμου ἢ ἀνθρώποι ἀγορασμένοι μὲ χρήματα, ὅπως ἦτο συνήθεια εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους. Οἱ περισσότεροι ἦσαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ἀνθρώποι μικρόσωμοι καὶ μελαχροinoὶ καὶ εἰργάζοντο εἰς τὰ ἐργαστήρια, εἰς τοὺς ἀγροὺς ἢ εἰς τὰς οἰκίας τῶν κυρίων. Οἱ δοῦλοι ἦσαν ὅπως τὰ φορτηγὰ ζῶα σήμερον. Ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δουλεύουν καὶ δὲν εἶχαν κανὲν δικαίωμα.

2) **Οἱ μέτοικοι**, δηλ. Ἕλληνες ἀπὸ ἄλλας πόλεις, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας χάριν ἐμπορίου. Αὐτοὶ δὲν ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, ἀλλ' ἦσαν ἀνθρώποι ἐλεύθεροι. Ἐκαμναν ἐμπόριον καὶ χρηματιστικὰς ἐργασίας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἐπλήρωναν φόρον εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

3) **Οἱ σύμμαχοι**, δηλ. οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, οἱ ὁποῖοι ὑπέκουαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπλήρωναν φόρον. Οἱ σύμμαχοι ἐκυβέρνηον οἱ ἴδιοι τὴν πόλιν των, εἶχαν δηλ. Ἐκκλησίαν, Βουλὴν, ἄρχοντας, ἀλλὰ δὲν ἐλάμβαναν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Ἀθηναϊκοῦ κράτους.

4) **Οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται**, δηλ. οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς, καταγόμενοι ἀπὸ τοὺς παλαιούς Ἀθηναίους. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ μόνοι κύριοι τοῦ κράτους. Ἐκυβερνοῦσαν τὴν πόλιν καὶ τοὺς συμ-

μάχους κατὰ τὸ συμφέρον τῆς πατρίδος των καὶ τὸ ἰδικόν των συμφέρον.

Ὅστε τὸ Ἀθηναϊκὸν κράτος ἦτο διαφορετικὸν ἀπὸ τὰ σημερινὰ κράτη. Δὲν ἦτο ἓνα κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον ὅλοι οἱ κάτοικοι ἔχουν ἴσα δικαιώματα, ἀλλὰ εἶχεν ἀποτελεσθῆ ἀπὸ τὴν συνένωσιν πολλῶν μικρῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἦνωσαν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν των οἱ Ἀθηναῖοι.

Εἰς τὸ κράτος τοῦτο ὑπῆρχαν κύριοι καὶ ὑπῆκοοι. Κύριοι ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι πολῖται, ὑπῆκοοι οἱ σύμμαχοι.

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Συνηθίζομεν ὅμως νὰ λέγωμεν ὅτι τὸ Ἀθηναϊκὸν κράτος ἦτο δημοκρατία καὶ ὅτι ὑπῆρχε μεγάλη ἰσότης μεταξὺ τῶν κατοίκων. Ἡ ἰσότης ἦτο μόνον μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν. Μάλιστα ποτὲ ἕως τότε εἰς κοινὸν κράτος δὲν ὑπῆρχε τόση ἐλευθερία καὶ τόσον μεγάλη ἰσότης, ὅσον τὸν ἕον αἰῶνα εἰς τὰς Ἀθήνας μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν.

Τὸ κράτος ἐκυβερνοῦσεν ὅλος ὁ Ἀθηναϊκὸς λαός. Τὴν ἀνωτάτην ἔξουσίαν εἶχεν ἡ **Ἐκκλησία τοῦ δήμου**, δηλ. ἡ συνάθροισις τοῦ λαοῦ. Ὅταν ὑπῆρχε καμμία σπουδαία ὑπόθεσις, ὁ σαλπικτής ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν ἐκάλει τὸν λαὸν εἰς συμβούλιον. Συνηθροίζοντο εἰς ἓνα λόφον κοντὰ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζαν Πνύκα, ἢ εἰς τὸ θέατρον τοῦ Διονύσου. Ὅλοι οἱ πολῖται εἶχαν δικαίωμα νὰ ὁμιλήσουν. Πρῶτοι ὁμίλουν οἱ γέροντες, ὕστερον ἐλάμβαναν τὸν λόγον καὶ οἱ νεώτεροι. Οἱ Ἀθηναῖοι ἄκουαν τὴν γνώμην τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζαν *ρήτορας* καὶ *δημαγωγούς*. Ἡ συζήτησις ἦτο πολλάκις πολὺ ζωηρά. Ἡ Ἐκκλησία ἀπεφάσιζε διὰ τὰ σπουδαιότατα ζητήματα, ἂν θὰ γίνη πόλεμος ἢ εἰρήνη, ἐψήφισε τοὺς νόμους καὶ ἐξέλεγε τοὺς στρατηγούς.

Ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ὅμως χρειάζεται μία ἀρχή, ἡ ὁποία νὰ παραμένῃ διαρκῶς καὶ νὰ διοικῆ τὰς καθημερινὰς ὑποθέσεις. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν ἐξέλεγαν μὲ κλήρον 500 βουλευτάς, 50 ἀπὸ κάθε φυλῆν, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν χωρισμένοι εἰς 10 φυλάς. Οἱ 500 βουλευταὶ δὲν συνεδρίαζαν ὅλοι μαζί, ἀλλὰ οἱ 50 βουλευταὶ κάθε φυλῆς ἐκυβέρνων τὸ κράτος 35 ἡμέρας, ὕστερον ἕρκετο ἡ σειρά ἄλλης φυλῆς. Αὕτη λοιπὸν ἦτο ἡ *Βουλὴ* τῶν Ἀθη-

ναίων. Ἡ Βουλὴ ἐφρόντιζε διὰ τὰς καθημερινὰς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας, ἐσκέπτετο τοὺς νόμους καὶ τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ συζητήσῃ ἡ Ἐκκλησία. Ἡ Βουλὴ τῶν Ἀθηναίων λοιπὸν ἦτο ὅτι εἶναι σήμερον ἡ *Κοβέρνησις* ἢ τὸ *Ὑπουργεῖον*.

Ἐκτὸς τῶν βουλευτῶν ὅμως ἡ Ἐκκλησία διώριζε τοὺς *Δέκα Στρατηγοὺς*, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸν πόλεμον ἦσαν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, εἰς τὴν εἰρήνην εἶχαν πολλὰ ἀπὸ τὰ καθήκοντα τῶν σημερινῶν ὑπουργῶν, ἰδίως τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῆς συγκοινωνίας.

Στρατηγοί, βουλευταὶ καὶ ἄλλοι ἀρχοντες διωρίζοντο δι' ἓνα ἔτος. Ἐκτὸς τῶν στρατηγῶν, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ ἔχουν εἰδικὰς γνώσεις, ἡ ἐκλογή τῶν ἄλλων ἐγένετο μὲ κλήρον, διὰ νὰ λάβουν μέρος ὅλοι εἰς τὴν διοίκησιν καὶ νὰ μὴ παραπονοῦνται οἱ ἄγνωστοι καὶ ἀδύνατοι. Ἐπίσης μεγάλη ἰσότης ὑπῆρχεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ οἱ πτωχότεροι ἐδυσκολεύοντο νὰ ἔλθουν εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πολιτεία ἔδιδεν εἰς αὐτοὺς χρηματικὴν ἀποζημίωσιν, διὰ νὰ μὴ στερηθοῦν τὸ δικαίωμά τους καὶ ἀφήσουν τὴν διοίκησιν μόνον εἰς τοὺς εὐπόρους πολίτας.

Αὕτῃ εἶναι ἡ *Ἀθηναϊκὴ Δημοκρατία*, τὴν ὁποίαν θεωροῦν ὡς πρότυπον φιλελευθέρου κράτους καὶ ἀργότερα ἔλαβαν ὡς παράδειγμα οἱ νεώτεροι λαοί. Πράγματι ὑπῆρχε μεγάλη ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὰς Ἀθήνας. Κανεὶς δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ φυλακίσῃ τοὺς πολίτας, εἰὰ προηγουμένως δὲν ἐστέλλετο εἰς τὸ δικαστήριον καὶ δὲν κατεδικάζετο σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους. Ἐπίσης ὁ καθεὶς εἶχε δικαίωμα νὰ λέγῃ τὴν γνώμην του ἐλεύθερα. Πλούσιοι καὶ πτωχοὶ εἶχαν τὰ ἴδια δικαιώματα νὰ ἐκλέγονται ἀρχοντες.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ἡ ἐλευθερία αὕτῃ καὶ ἡ ἰσότης ἦτο μόνον διὰ τοὺς Ἀθηναίους πολίτας. Αὐτοὶ ὅμως ἦσαν μόνον πολὺ μικρὸν μέρος τῶν κατοίκων τοῦ κράτους, μόλις 100 χιλ. ἄνθρωποι. Τὸ ὑπόλοιπον ἀπὸ 2 ἑκατομ. ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὀλίγων Ἀθηναίων.

Ο ΠΕΡΙΚΛΗΣ

Οἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν υπερήφανοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ὁ μικρὸς λαὸς τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν εἶχε πλήρη αὐτοδιοίκησιν καὶ ἦτο εἰς θέσιν νὰ κυβερνήσῃ μόνος τὰς ὑποθέσεις του.

Δὲν ἤθελε νὰ ἔχουν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των οὔτε βασιλέα οὔτε ἄλλον ἀπολυταρχικὸν ἄρχοντα. Ἦκουον ὁμῶς προθύμως τοὺς φρονίμους ἀνθρώπους, ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἔδιδαν σοφὰς καὶ ὠφελίμους συμβουλὰς. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ὡς σύμβουλον καὶ ὄδηγὸν τὸν Περικλέα.

Ὁ Περικλῆς κατήγετο ἀπὸ ἀρχαίαν ὀνομαστὴν οἰκογένειαν καὶ ὁ πατὴρ του Ξάνθιππος ἐδοξάσθη εἰς τοὺς Περσικοὺς πολέμους, διότι ἐνίκησε, καθὼς εἶδαμεν, τοὺς Πέρσας εἰς τὸ ἀκρωτήριο τῆς Μυκάλης. Ὁ Περικλῆς ὁμῶς ἐπεβλήθη εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὄχι μὲ τὴν καταγωγὴν του οὔτε μὲ τὸν πλοῦτον του, ἀλλὰ μὲ τὰ σπάνια πνευματικὰ χαρίσματα του. Ὁ Περικλῆς ἦτο ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος. Τὸ πρόσωπόν του ἦτο ἐπιβλητικὸν καὶ ἡ ὁμιλία του σοβαρὰ καὶ

Ὁ Περικλῆς

πειστική. Ἦτο χαρακτὴρ ἀρχοντικός, ἀλλὰ συγχρόνως εἶχε ψυχὴν εὐγενικήν. Εἶχε πάντοτε ὑψηλὰ φρονήματα καὶ μεγάλα σχέδια εἰς τὸν νοῦν του. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ὠνόμασαν Ὀλύμπιον, διότι ἦτο σοβαρὸς καὶ ἀτάραχος ὅπως ὁ Ζεὺς. Ἐλεγαν ὅτι, ὅταν ὁμιλεῖ, βροντᾷ καὶ κλονίζει τὴν Ἑλλάδα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐξαιρετὰ χαρίσματα εἶχε καὶ μεγάλην μόρφωσιν. Ἠγάπα νὰ συναναστρέφεται μὲ τοὺς σοφοὺς καὶ μὲ τοὺς καλλιτέχνας. Ἐπεισε πολλοὺς ἀξιολόγους ἀνθρώπους ὁπὸ τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος νὰ ἔλθουν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Περικλῆς δὲν εἶχε κανὲν ἐξαιρετικὸν ἀξίωμα. Ἄλλ' οἱ Ἀ-

θηναῖοι τὸν διώριζαν διαρκῶς στρατηγὸν καὶ μὲ τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ μὲ τὸ ὑψηλὸν πνεῦμα του ἀπέκτησε σχεδὸν μοναρχικὴν δύναμιν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὠδήγησε τοὺς πατριώτας του εἰς ἔργα ὑψηλὰ καὶ ὠραῖα.

Ἐπροστάτευσε τοὺς σοφοὺς καὶ τοὺς καλλιτέχνας καὶ ἐκόσμησε τὴν πόλιν μὲ ἀθάνατα ἔργα. Αἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν ἐποχὴν του ἐσκόρπισαν μίαν δυνατὴν λάμπριν, ἣ ὁποία διαρκεῖ ἕως σήμερον. Διὰ τοῦτο τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῶν Ἀθηναίων ὠνόμασαν *Διῶνα τοῦ Περικλέους*.

ΟΙ ἘΝΔΟΞΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ἙΛΛΑΔΟΣ ἈΚΜΗ ΤΟΥ Ἀθηναϊκοῦ Πολιτισμοῦ

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 5ου ΚΑΙ ΤΟΥ 4ου Αἰῶνος

Ἀμέσως μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους ἀρχίζουσι ἔνδοξοι χρόνοι διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ λαὸς ἐπλούτησε καὶ ἀπέκτησεν ὑψηλὸν φρόνημα. Τὸ πνεῦμα του ἐλεπτύνθη, τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἔφθασαν εἰς ἀξιοθαύμαστον τελειότητα. Ἀρχίζει τότε γενικὴ ἀνθησις εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Εἰς ὅλα τὰ μέρη ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει καὶ ὑπάρχει μεγάλη κίνησις καὶ διάθεσις διὰ ἐργασίαν. Πρὸ πάντων ὅμως ἀκμάζουσι αἱ Ἀθηναῖοι, αἱ ὁποῖαι τὸν 5ον αἰῶνα ἔγιναν ἡ πνευματικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ πρόοδος τῆς Ἑλλάδος ἀρχίζει κυρίως τὸν 5ον αἰῶνα, ἀλλὰ διαρκεῖ ἕως τὸν 4ον. Διὰ τοῦτο ὁ 5ος καὶ 4ος αἰὼν εἶναι οἱ χρόνοι τῆς μεγάλης ἀκμῆς τῆς Ἑλλάδος, οἱ κυρίως *κλασικοὶ χρόνοι*, ὅπως λέγουσι.

Δύο εἶναι τὰ αἷτια τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀκμῆς. Πρῶτον οἱ Ἕλληνες ἦσαν εὐφρεῖς καὶ δεύτερον ἐπλούτησαν πολὺ. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦσαν λαὸς μὲ σπάνια χαρίσματα. Εἶχαν ζωηρὰν φαντασίαν καὶ λεπτὸν αἴσθημα τοῦ ὠραίου καὶ μεγάλην ἀντοχὴν εἰς τὴν ἐργασίαν. Ἦσαν τολμηροὶ καὶ ἀγαποῦσαν τὰ ταξίδια καὶ τοὺς νεωτερισμούς.

Ἀλλὰ διὰ νὰ προοδεύσῃ ἕνας λαὸς, χρειάζεται ἐκτὸς τῆς ἰδιοφυΐας καὶ πλοῦτος. Οἱ Ἕλληνες ἐπλούτησαν μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους. Εἶχαν τακτικὰ καὶ σημαντικὰ κέρδη ἀπὸ τὸ ἐμπόριον

καὶ τὴν ναυτιλίαν. Εἰς πολλὰ μέρη ἤρchiσε νὰ ἀκμάζη ἡ βιομηχανία. Ἐκτὸς τούτου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν μεγάλα κέρδη ἀπὸ τοὺς φόρους τῶν συμμάχων.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Τὸ ἐμπόριον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐπροόδευσε πολὺ τὸν 7ον καὶ 8ον αἰῶνα. Οἱ Ἕλληνες, καθὼς εἶδαμεν, κατώρθωσαν νὰ ἐκτοπίσουν τοὺς Φοίνικας καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς θαλάσσης. Μετὰ τὰ μηδικὰ ὅμως τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ἔλαβαν οἱ Ἀθηναῖοι. Εἶχαν πολλὰ καὶ καλὰ ἐμπορικά πλοῖα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐταξίδευαν

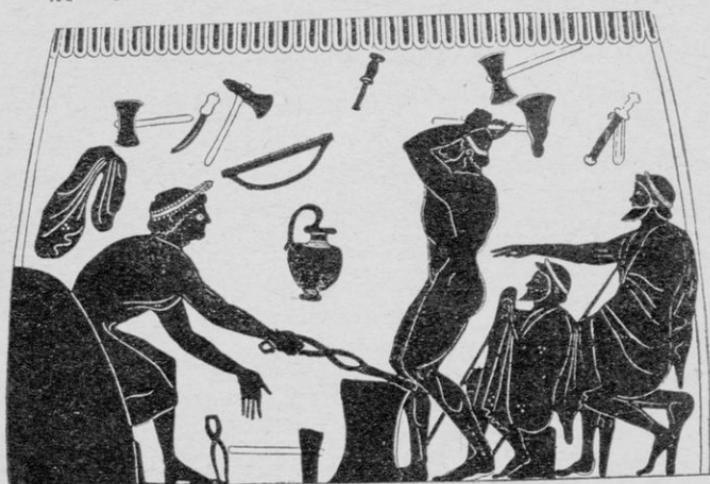

Σκηνὴ ἐμπορίου.

Εἰς τὸ μέσον βλέπομεν μίαν μεγάλην ζυγοσίαν, κρεμαστὴν ἀπὸ τὴν στέγην, μὲ τὴν ὁποίαν ζυγίζουν δέματα. Ἡ εἰκὼν εἶναι ζωγραφισμένη εἰς ἄγγειον.

εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον καὶ ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον μέχρι τῶν Ἡρακλείων Στηλῶν, δηλαδὴ τοῦ σημερινοῦ Γιβραλτάρ. Τότε ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν τὸ ἐμπόριον τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ Πειραιεὺς ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος λιμὴν τῆς Μεσογείου. Ἐκεῖ ἦσαν ἀναγκασμένα νὰ προσεγγίζουσιν ὅλα τὰ πλοῖα, ὅσα ἔπλεαν ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν ἢ ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπ' ἔξω ἔπαιρναν τροφίμα, σιτηρά, λαχανικά, ζῶα, ἀλατισμένα ψάρια κλπ., διότι ἡ Ἀττικὴ εἶχε πολὺν πληθυσμὸν

καὶ ὀλίγα τρόφιμα. Ἐπίσης ἀπ' ἔξω ἔπαιρναν διάφορα ὕλικά, τὰ ὁποῖα ἐχρειάζοντο διὰ τὴν βιομηχανίαν των, ξύλα διὰ ναυπη-

Σιδηρουργεῖον

Μία πολὺ ζωηρὰ εἰκὼν ζωγραφισμένη ἐπίσης εἰς ἀγγεῖον. Μᾶς παρουσιάζει ἓνα σιδηρουργεῖον. Εἰς τὸ μέσον ἓνας δοῦλος κρατεῖ σίδηρον, τὸν ὁποῖον εἶναι ἔτοιμος νὰ κτυπήσῃ ἄλλος δοῦλος μὲ τὴν σφύραν. Δεξιὰ εἶναι ὁ καταστηματάρχης, ὁ ὁποῖος ὀδηγεῖ τὴν ἐργασίαν. Εἰς τὸ βάθος εἶναι ἄλλος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος φαίνεται νὰ εἶναι ἐπισκέπτης. Εἰς τὸν τοῖχον εἶναι κρεμασμένα διάφορα ἐργαλεῖα.

Ἐκ τῆς ζωῆς τῶν γεωργῶν

Εἰς τὸ μέσον τῆς πρώτης εἰκόνος βλέπομεν δύο βόδια, τὰ ὁποῖα σφύρουσι τὸ ἄροτρον, καὶ ὀπίσω τὸν γεωργόν, ὁ ὁποῖος πατεῖ τὸ ἄροτρον καὶ ὀδηγεῖ τὰ ζῷα. Ἀριστερὰ εἶναι δοῦλος, ὁ ὁποῖος σπάζει τοὺς βόλους. Δεξιὰ δύο ἄλλοι σφείρουσι. Εἰς τὴν δευτέραν εἰκόνα βλέπομεν μίαν ἄμαξαν μὲ δύο μεγάλα δοχεῖα. Δεξιὰ εἶναι πάλιν ὁ γεωργὸς καὶ τὸ ἄροτρον, εἰς τὸ μέσον σπορεῖς καὶ εἰς τὴν ἄκρην ἀριστερὰν ὁ ἐπιστάτης μὲ τὸ ραβδί.

γίαν, κάνναβιν διά νά κάμνουν σχοινιά, πίσσαν, λινᾶ, πάπυρον ἀπό τὴν Αἴγυπτον, μαλλιά, δέρματα, σίδηρον, χαλκὸν κτλ.

Οἱ ἴδιοι ἔστειλλον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των. Ἡ ἀθηναϊκὴ βιομηχανία ἦτο πολὺ προωδευμένη.

Ἑποδηματοποιεῖον.

Ὁ ὑποδηματοποιὸς εἶναι φαλακρὸς καὶ πολὺ σοβαρὸς. Κόπτει δέρμα μετὰ τὸ γνωστὸν ἐργαλεῖον τῶν ὑποδηματοποιῶν. Εἰς τὸν τοῖχον εἶναι κρεμασμένα τὰ σύνεργά του, εἰς τομεύς, ἓνα ὑπόδημα, ἓνα καλαπόπι, σφυρί, δέρμα.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχαν πολλὰ βυρσοδεφεῖα, τὰ ὁποῖα ἐδούλευαν τὸ δέρμα, ὑποδηματοποιεῖα, ἐργαστήρια, τὰ ὁποῖα κατασκεύαζαν μεταλλικὰ σκευῆ καὶ ὄπλα. Ἡ κυριωτέρα ὅμως βιομηχανία τῶν Ἀθηναίων ἦσαν τὰ ἀγγεῖα. Ἐπῆρχεν δλόκληρος συνοικία, ἡ ὁποία ὠνομάζετο *Κεραμεικός*, ὅπου κατασκεύαζαν τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἀγγείων. Εἰς τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ εἰργάζοντο πλῆθος δοῦλοι.

Ἡ τέχνη εἰς τοὺς εὐτυχισμένους αὐτοὺς χρόνους ἦτο πολὺ ἀνεπτυγμένη εἰς τὰς Ἀθήνας. Καὶ ὁ τελευταῖος τεχνίτης εἶχε τὴν

φιλοδοξίαν του νὰ κάμη κάτι ὠραῖον. Δι' αὐτὸ τὰ προϊόντα τῆς ἀθηναϊκῆς βιομηχανίας, ἀκόμη καὶ τὰ πλεόν ἄσημαντα, ἦσαν πολ- λάκις καλλιτεχνήματα. Ὑπῆρχαν ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα θαυμάζομεν διὰ τὸ σχέδιον, διὰ τὴν κομψότητα καὶ διὰ τὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐπάνω. Τὸ κυριώτερον κόσμημά των εἶναι αἱ εἰκόνες, αἱ ὁποῖαι παριστάνουν σκηνὰς ἀπὸ τὴν μυθολογίαν ἢ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν Ἀθηναίων. Ἐπίσης εὐρέθησαν ἀξιοθαύμαστα χρυσᾶ κοσμήματα κατασκευασμένα εἰς τὰς Ἀθήνας.

Αἱ Ἀθηναὶοι λοιπὸν τὸν ὅσον αἰῶνα εἶχαν σπουδαῖον ἐμπόριον καὶ πολὺ ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν.

ΠΩΣ ΗΤΟ Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν ζωὴν των εἶχαν μεγάλην διαφορὰ ἀπὸ ἡμᾶς. Ἦσαν ἄνθρωποι πολὺ εὐθυμοὶ καὶ ἤθελαν νὰ χαροῦν τὴν ζωὴν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀφοῦ ἐπλούτησαν, ἔκαμαν καλυτέρας κατοικίας, εἶχον ὠραῖα καὶ ἄνετα ἐπιπλα. Εἰς τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπό- ρεσαν νὰ φθάσουν τοὺς σημερινούς Εὐρωπαίους, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴν μεγάλην ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης κατασκευάζουν διὰ τοὺς ἀνθρώ- πους τῆς μεσαίας τάξεως οἰκίας, τὰς ὁποῖας δὲν ἠμποροῦσαν νὰ ὄνειρευθοῦν οὔτε οἱ βασιλεῖς εἰς τοὺς παλαιούς χρόνους. Αἱ κατοικίαι τῶν ἀρχαίων ἦσαν μικραὶ. Αἱ Ἀθηναὶοι εἰς τὸ κυριώτερον μέρος τῆς ἡτο πόλις μὲ στενοὺς δρόμους, αἱ οἰκίαι ἦσαν κτισμέ- ναι εἰς τὴν κατωφέρειαν τῆς Ἀκροπόλεως χωρὶς τάξιν, κατὰ τὴν ὄρεξιν ἢ τὰ μέσα τοῦ ἰδιοκτήτου. Μετὰ τὴν καταστροφὴν ὅμως ἀπὸ τοὺς Πέρσας ἔγιναν πολλαὶ νέαι συνοικίαι μὲ πλατυτέρους δρόμους, μὲ οἰκίας μεγαλυτέρας καὶ μὲ δενδροστοιχίας.

Ὁ βίος καὶ οἱ τρόποι τῶν Ἀθηναίων ἦσαν πολὺ λεπτοί. Ἐφρόντιζαν νὰ κάμουν εὐχάριστον τὴν ζωὴν καὶ νὰ τὴν μοιρά- σουν μεταξὺ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς διασκέδασεως. Κυρίως οἱ ἀθη- ναῖοι πολῖται ἦσαν πλούσιοι. Εἶχαν κτήματα εἰς τὰ περὶχωρα τῶν Ἀθηνῶν ἢ ἐργαστήρια ἐντὸς τῆς πόλεως. Καὶ εἰς τὰ δύο εἶχαν πλῆθος δούλων, οἱ ὁποῖοι ἔκαμναν τὴν κυριωτέραν ἐργα- σίαν. Οἱ ἴδιοι δὲν ἤθελαν νὰ κάμνουν χειρωνακτικὰς ἐργασίας. Κατεγίνοντο εἰς τὴν πολιτικὴν ἢ ἐφρόντιζαν νὰ μορφωθοῦν καὶ νὰ ἀναπτύξουν τὸ πνεῦμα των.

ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Τὰ παιδιά μέχρι τοῦ ἑβδόμου ἔτους ἔμεναν εἰς τὴν οἰκίαν μετὰ τὰς γυναῖκας καὶ εἶχαν μεγάλην ἐλευθερίαν νὰ παίζου. Εἰς τὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἐσώθησαν ἐπάνω εἰς τὰ ἀγγεῖα, βλέπομεν τὰ μικρὰ παιδιά νὰ παίζου μετὰ τὰ χῶματα, νὰ κατασκευάζου οἰ-

Σχολεῖον

Μία πολὺ ὠραία εἰκὼν, ἣ ὁποία μᾶς παριστάνει ἓνα σχολεῖον τῆς ἀθηναϊκῆς ἐποχῆς. Εἰς τὸ μέσον κάθεται ὁ διδάσκαλος, κρατεῖ χειρογράφων ποίημα εἰς τὴν χεῖρα καὶ ἀκούει τὸν μαθητὴν, ὁ ὁποῖος ἀπαγγέλλει δειλὰ. Ὅπισω ἀπὸ τὸν μαθητὴν εἶναι ὁ *Παιδαγωγός*, ὁ ὁποῖος ἦτο συνήθως δούλος καὶ συνώδευε τὰ παιδιά εἰς τὸ σχολεῖον, εἰς τὴν παλαιστραν κλπ. Εἰς τὸ ἄκρον ἀριστερὰ κάθεται ὁ διδάσκαλος τῆς μουσικῆς καὶ ἀκούει τὸν μαθητὴν, ὁ ὁποῖος ἀσκεῖται εἰς τὴν κιθάραν. Εἰς τὸν τοῖχον εἶναι κρεμασμένα ὄργανα μουσικά.

κίας καὶ διάφορα πράγματα μετὰ λάσπην, νὰ ζεύγουν σκύλους καὶ πάπιες εἰς τὰ ἀμάξια.

Μετὰ τὸ ἑβδομον ἔτος τὰ στέλλου εἰς τὸν διδάσκαλον. Οἱ ἀρχαῖοι δὲν εἶχαν δημόσια σχολεῖα ὅπως ἡμεῖς, ἀλλὰ μερικοὶ πτωχοὶ ἄνθρωποι ἐμάζευαν τὰ παιδιά τῆς συνοικίας καὶ τὰ ἐμάνθαναν ἀνάγνωσιν, γραφὴν, ποιήματα καὶ ἀριθμητικὴν. Ἀπαραίτητον ὅμως ἦτο νὰ μάθουν μουσικὴν, διότι ἐπίστευαν ὅτι ἡ μουσικὴ ἀνυψώνει τὸ πνεῦμα καὶ ἐξευγενίζει τὴν ψυχὴν.

Ἀπὸ τὰ δέκα χρόνια τὰ παιδιά ἐγύμναζαν τὸ σῶμα. Ἡ πόλις εἶχε δημόσια γυμναστήρια, τὰς *Παλαιστρας*, ὅπου τὰ παιδιά ἐγυμνάζοντο εἰς τὴν πάλην, εἰς τὴν πυγμὴν. Ἐμάνθαναν νὰ τρέχου, νὰ ρίπτου τὸ ἀκόντιον καὶ τὸν δίσκον. Διὰ τοῦτο τὸ σῶμα τῶν ἀρχαίων ἦτο δυνατὸν, κανονικὸν καὶ ὠραῖον. Τώρα

οἱ πατέρες ἔπαιρναν τοὺς υἱοὺς των μαζί, διὰ νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν σοβαρὰν ὀμιλίαν καὶ εἰς τοὺς τρόπους τῶν ἀνδρῶν.

Ὑστερον κατὰ τὸ 18ον ἔτος τὰ παιδιὰ ἐγράφοντο εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐφήβων, ἔδιδαν τὸν περίφημον ὄρκον τοῦ ἐφήβου,

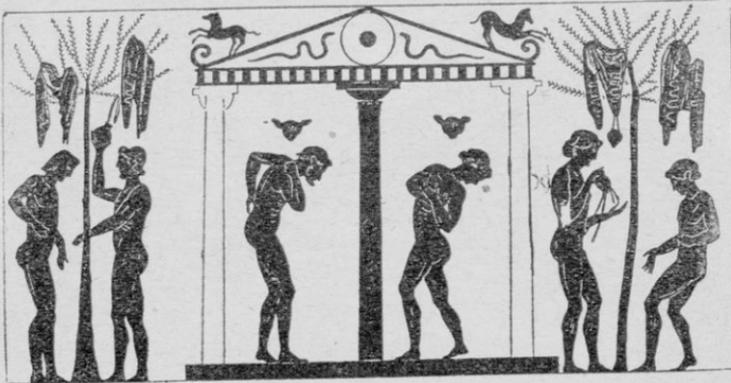
Ἀσκήσεις ἐφήβων

Αἱ δύο ἀνωτέρω εἰκόνες, προερχόμεναι ἐπίσης ἀπὸ ἀρχαία ἀγγεῖα, μᾶς δεικνύουν τὴν ζωὴν εἰς τὰς παλαιστράς. Οἱ ἐφηβοὶ ἐπιδίδονται εἰς διάφορα γυμνάσματα. Εἰς τὴν πρώτην δύο νέοι γυμνάζονται εἰς τὴν πυγμαχίαν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ γυμναστοῦ (*Παιδοτριβῶν*). Ἀριστερὰ ἄλλος νέος συναθροίζει σχοινίον, δεξιὰ τέταρτος τρέχει κρατῶν ἄλτηρας. Εἰς τὴν δευτέραν δύο ἐφηβοὶ παλαίουν, ἀριστερὰ ἄλλος νέος ζητεῖ νὰ χαράξῃ γραμμὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Εἰς τὸ μέσον εἶναι ὁ παιδοτριβῆς.

ὠρχίζοντο δηλαδή ὅτι δὲν θὰ ἐντροσιάσουν τὰ ὄπλα οὔτε θὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν των εἰς τὴν μάχην καὶ ἤρχιζαν τὴν στρατιωτικὴν των ὑπηρεσίαν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ νέος εἶχε πολλὰ μέσα, διὰ νὰ μορφώσῃ

τὸ πνεῦμα του. Ὅλη ἡ πόλις ἦτο μέγα ἐκπαιδευτήριον. Οἱ νέοι ἐμορφώνοντο συναναστροφόμενοι τοὺς ἡλικιωμένους. Κυρίως ὅμως μέγα σχολεῖον ἦτο ἡ Ἐκκλησία τοῦ δήμου, ὅπου συνεδρίαζαν ὅλοι μαζί οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ρήτορες ἔλεγαν σπουδαίους λό-

Παλαίστρα

Ἡ εἰκὼν αὐτὴ παριστάνει μίαν σκηνὴν ἀπὸ τὸ γυμναστήριον, τὴν *Παλαίστραν*, ὅπως τὴν ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι. Εἰς τὸ μέσον εἶναι μία στοὰ μὲ δύο βρῦσαι καὶ δύο νέοι, οἱ ὅποιοι λούονται. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀλείφονται μὲ ἔλαιον καὶ μύρον. Εἰς τὰ δένδρα εἶναι κρεμασμένα τὰ ἐνδύματά των.

γους. Ἐπίσης σπουδαῖον διδασκῆριον ἦτο τὸ θέατρον. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ νέος εὗρισκεν ὅτι βιβλίον ἤθελεν. Ὑπῆρχαν πολλὰ βιβλιοπωλεῖα, ὅπου οἱ καλλιγράφοι δοῦλοι ἀντέγραφαν τὰ σπουδαῖα βιβλία καὶ τὰ ἐπώλουν ὄχι πολὺ ἀκριβᾶ.

Τὸ ὄνειρον τῶν νέων ἦτο νὰ γίνουιν ὠραῖοι καὶ κομψοὶ, νὰ κινήσουιν τὸν θαυμασμὸν εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ νὰ γυρίσουιν δοξασμένοι εἰς τὰς πατρίδας των, νὰ ἀποκτήσουιν δύναμιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὥστε ὁ λαὸς νὰ κρέμεται ἀπὸ τὰ χεῖλη των ὅταν ὠμιλοῦσαν, νὰ κερδίσουιν τὴν ἐκτίμησιν τοῦ λαοῦ, νὰ γίνουιν στρατηγοὶ καὶ δημαγωγοὶ (ἀρχηγοὶ τοῦ δήμου).

Αἱ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ Οἱ ΔΟΥΛΟΙ

Αἱ γυναῖκες δὲν εἶχαν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποῖαν ἔχουιν σήμερον. Οἱ Ἀθηναῖοι ἤθελεν τὰ κοράσια των νὰ γίνουιν πρὸ πάντων καλαὶ οἰκοδέσποινα, νὰ μάθουιν τὰς οἰκια-

κὰς ἐργασίας καὶ νὰ ὀμιλοῦν ὀλίγον καὶ νὰ μὴ γίνεταὶ πολὺς λό-
γος δι' αὐτάς.

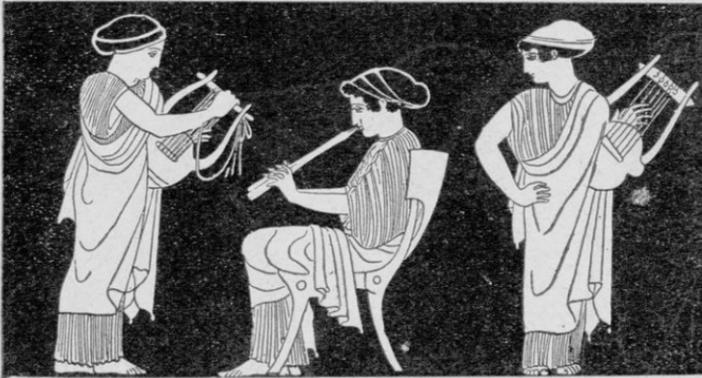
Ἐνδύματα

Τὰ ἐνδύματα τῶν ἀνδρῶν καθὼς καὶ τῶν γυναικῶν εἶναι δύο εἰδῶν, ὁ χιτῶν, δηλ. τὸ συνηθισμένον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον φοροῦν ἀπὸ κάτω, καὶ τὸ ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον φοροῦν ἀπὸ ἐπάνω, ὅπως τὸ σημερινὸν ἐπανωφόριον. Ἄριστερά εἶναι ἀνήρ με χιτῶνα καὶ ἱμάτιον καὶ εἰς τοὺς πόδας του φορεῖ πέδιλα. Ἀπὸ τὰς γυναῖκες αἱ δύο φοροῦν χιτῶνα, ἡ τρίτη ἀριστερά ἔχει καὶ ἱμάτιον. Αἱ γυναῖκες ἐκτένιζαν ὠραῖα τὴν κόμην καὶ ἦσαν πολὺ κομψαί, πρὸ πάντων αἱ γυναῖκες τῆς Ἰωνίας καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ ἱμάτια ἐσχημάτιζαν ὠραίας πτυχάς.

Αἱ γυναῖκες δὲν ἐμάνθαναν γράμματα, ἐξοῦσαν κλεισμένα εἰς τὴν οἰκίαν καὶ ἐξήρχοντο ὅπως αἱ τούρκισσαι τώρα, σκεπασμένα εἰς τὸν δρόμον.

Ἡ ζωὴ τῶν δούλων δὲν ἦτο βεβαίως εὐχάριστος. Ἄλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐφροντίζαν νὰ ἐλαφρύνουν ὅσον ἦτο δυνατόν τὴν σκληρὰν τύχην των. Τοὺς μετεχειρίζοντο καλά, δὲν τοὺς ἔλεγαν πειρακτικὸς λόγους. Δὲν τοὺς ὠνόμαζαν δούλους, ἀλλὰ οἰκέτας, δηλ. ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ, τοὺς ἐφώναζαν «παῖ». Πολλοὶ δούλοι ἦσαν ἔξυπνοι, ἐμάνθαναν τὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς τρόπους τῶν Ἀθηναίων καὶ ὅταν ἐπήγαιναν εἰς ἄλλας πόλεις ἔκαμναν ἐντύπωσιν.

Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν ἦσαν εὐκατάστατοι. Ἐξοῦσαν ἡσυχὸι καὶ εὐχαριστημένοι. Ἀκόμῃ καὶ ὁ θάνατός των εἶχε μίαν λεπτότητα.

Γυναῖκες παίζουν μουσικὰ ὄργανα

Κυρίαί τοῦ καλοῦ κόσμου ἐπιδίδονται εἰς τὴν μουσικὴν. Αἱ δύο ὄρθαι παίζουν λύραν, ἡ τρίτη εἰς τὸ μέσον παίζει αὐλόν. Οἱ ἀρχαῖοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες κατεγίνοντο εἰς τὴν μουσικὴν. Ἡ διάδοσις τῆς μουσικῆς εἶναι σημεῖον πολιτισμοῦ.

Δὲν ἔκλαιαν τοὺς νεκροὺς μὲ φωνὰς ὅπως οἱ βάρβαροι. Τοὺς νεκροὺς των ἔθαπταν εἰς τὰ κτήματά των ἢ πλησίον τῶν μεγάλων δρόμων, διὰ νὰ τοὺς ἔχουν πάντοτε ἔμπρός των. Εἰς τοὺς τάφους ἔθεταν ἀπλᾶς στήλας ἀπὸ λευκὸν μάρμαρον μὲ εὐγενικὰ ἀνάγλυφα ἑπάνω.

Ὁ βίος τῶν Ἀθηναίων λοιπὸν τὸν ἕον αἰῶνα ἦτο ὑψηλός, λεπτὸς καὶ εὐγενής.

Η ΤΕΧΝΗ

Ἡ καλλιτεχνικὴ ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων φανερῶνται κυρίως εἰς τὴν τέχνην. Ἐδωσαν ζωὴν καὶ χάριν εἰς τὸ μάρμαρον, κατασκεύασαν φωτολουσμένους ναοὺς καὶ θαυμασίας εἰκόνας. Ἡ τέχνη τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἡ *Γλυπτικὴ*, ἡ *Ἀρχιτεκτονικὴ* καὶ ἡ *Ζωγραφικὴ*.

Η ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Ἡ *γλυπτικὴ* εἶναι κατ' ἐξοχὴν τέχνη τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἤφευραν νὰ κατεργάζωνται τὸ μάρμαρον τόσον

τέλεια, ὅσον δὲν ἤμποροῦν σήμερα. Εἰς τὴν ἀρχὴν ὅμως ἡ τέχνη των ἦτο ἀρκετὰ χονδρῆ. Ἐκ τῶν 7ον καὶ ἀπὸ τῶν 6ον αἰῶνα σφύζονται ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα εἶναι κακοπελεκημένοι ὄγκοι μαρμάρου. Μόλις διακρίνεται ἡ κεφαλὴ, οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες

Ἐρχαϊκὸν ἄγαλμα

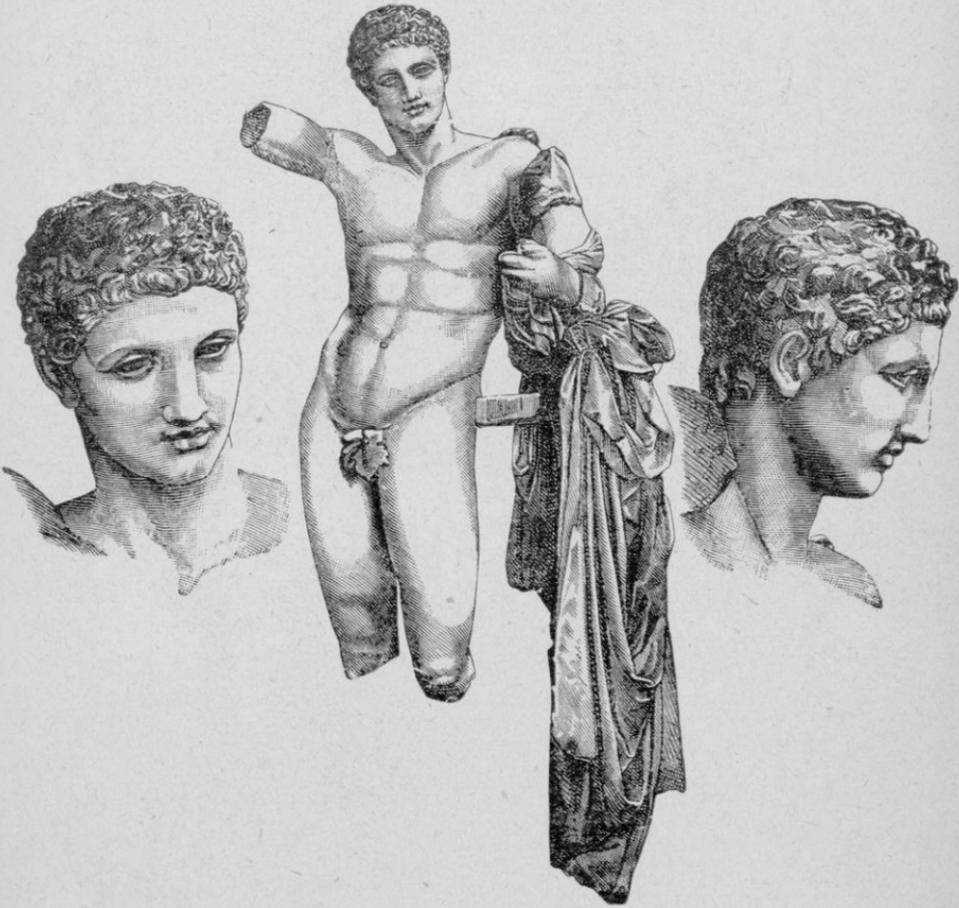
Ἄγαλμα παλαιότερας ἐποχῆς, ὅποτε ἡ τέχνη δὲν ἦτο πολὺ προοδευμένη. Παριστᾷ τὸν Ἀπόλλωνα. Τὰ μάρμαρα δὲν εἶναι ἀκόμα καλοδουλεωμένα, αἱ χεῖρες κατεβαίνουν κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ κάτω, ὡς νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος εἰς στάσιν προσοχῆς.

Δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος

Τὴ διαφορὰ ἀπὸ τὸ προηγούμενον ἄγαλμα. Ἡ τέχνη ἔχει προοδεύσει πολὺ. Ὁ Μύρων δίδει τολμηροτάτην στάσιν εἰς τὸν δισκοβόλον του. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐκφράζεται ἡ προσπάθεια καὶ ἡ θέλησις.

είναι κολλημένοι εις τὸ σῶμα. Τὸ ἀγάλματα ταῦτα τὰ ὀνομάζουσι
ἀρχαϊκὰ ἔργα.

Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους.

Ἡ τέχνη ἐπροόδευσε τὸν 4ον αἰῶνα ἀκόμη περισσότερον. Ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα καλλιτεχνήματα τῆς ἀρχαιότητος εἶναι ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Τὸ μάρμαρον εἶναι δουλευμένον θαυμάσια. Τὸ πρόσωπον τοῦ θεοῦ δεικνύει μεγάλην εὐφυΐαν. Εἰς τὸ μέσον βλέπει κανεὶς τὸ ἄγαλμα ὀλόκληρον, ὅπως εἶναι σήμερον, ἀριστερὰ εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ κατὰ πρόσωπον, δεξιὰ ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν πλαγίων.

Ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη ἐπροόδευσε θαυμασίως τὸν ὄν αἰῶνα

Ἄθηνᾶ τοῦ Φειδίου

Συνήθως τὰ ἑλληνικὰ ἀγάλματα ἦσαν ἀπὸ μάρμαρον. Ὁ Φειδίας ἔκαμε δύο περίφημα ἀγάλματα, τὴν Ἄθηνᾶν καὶ τὸν Δία τῆς Ὀλυμπίας, ἀπὸ χρυσὸν καὶ ἐλέφαντα. Ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ χεῖρες ἦσαν ἀπὸ ἐλεφαντόδοντα, τὰ ἐνδύματα ἀπὸ χρυσόν. Τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἄθηνᾶς ἦτο τοποθετημένον ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

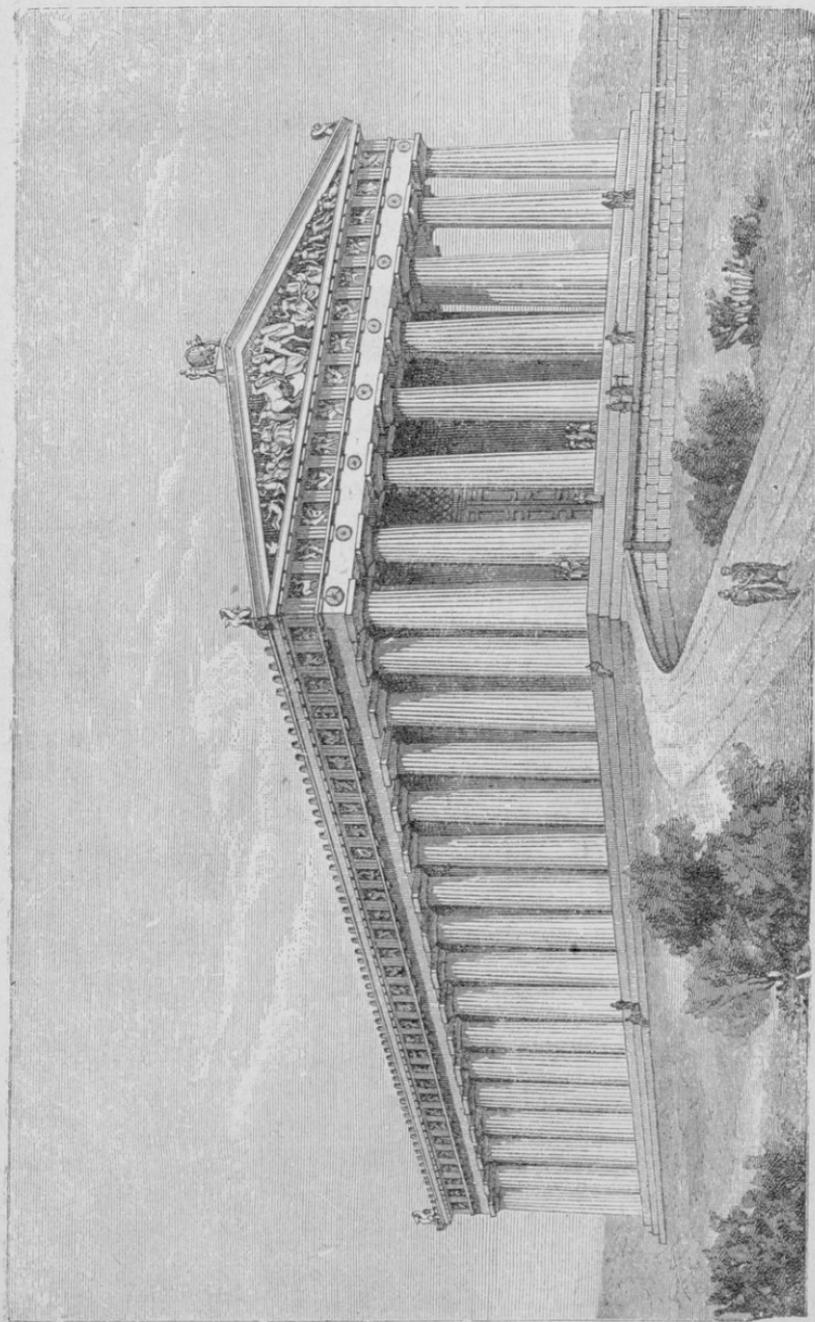
μηδικὰ κατεσκευάσθησαν περίφημοι ναοὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Τὰ σπουδαιότερα οἰκοδομήματα τῶν ἀρχαίων ἦσαν οἱ ναοί. Ὁ ἑλληνικὸς ναὸς εἶναι κτίριον μὲ κίονας δλόγυρα. Ὁ ναὸς

κυρίως μετὰ τὰ μηδικά. Τώρα οἱ τεχνῖται δουλεύουν ἐξαίρετα τὸ μάρμαρον, τοῦ δίνου ζωὴν. Ὁ περίφημος γλύπτης **Μύρων** κατεσκεύασε τὸν Δισκοβόλον, ὁ **Πολύκλειτος** ἓνα ὄνομαστὸν ἄγαλμα ἀθλητοῦ, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται Δορυφόρος. Ἄλλ' ὁ ἐνδοξότερος γλύπτης τοῦ ὄν αἰῶνος εἶναι ὁ **Φειδίας**, ὁ φίλος τοῦ Περικλέους, ὁ ὁποῖος κατεσκεύασε τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἄθηνᾶς εἰς τὸν Παρθενῶνα, τοῦ Διὸς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, καθὼς καὶ τὰ περίφημα ἀνάγλυφα τοῦ Παρθενῶνος. Τὸν 4ον αἰῶνα ἔζησεν ὁ περίφημος γλύπτης **Πραξιτέλης**, ὁ ὁποῖος ἐδούλευε τόσον τέλεια τὸ μάρμαρον, ὥστε νομίζει κανεὶς ὅτι τὸ μεταβάλλει εἰς σάρκα ἀληθινὴν, ὅτι κάτω ἀπὸ τὸ μάρμαρον τρέχει τὸ αἷμα. Περίφημος εἶναι ὁ **Ερμῆς** τοῦ Πραξιτέλους.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ—Ὁ ναὸς

Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τὸ σπουδαιότερον μέρος εἶναι πάλιν ἡ γλυπτικὴ. Μετὰ τὰ

Ὁ Παρθενών

είναι τετράγωνον δωμάτιον, τοῦ ὁποίου ἡ στέγη ἐκτείνεται καὶ στηρίζεται ἐπάνω εἰς κίονας. Τοιουτοτρόπως σχηματίζεται ἕνας διάδρομος πέραξ τοῦ ναοῦ, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται στοά. Ἡ στέγη τοῦ ναοῦ εἶναι ὑψηλοτέρα εἰς τὸ μέσον καὶ κλίνει πρὸς τὰς δύο πλευράς. Τοιουτοτρόπως σχηματίζονται ἔμπρὸς καὶ ὀπίσω δύο τρίγωνα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται Ἀετώματα. Εἰς τὰ ἀετώματα κα-

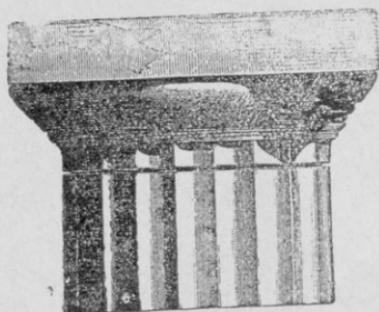
Πῶς χρωματίζουν τὰ μάρμαρα

Οἱ ἀρχαῖοι ἔβαφαν τὰ ἀγάλματα καὶ τοὺς ναοὺς με ζωηρὰ χρώματα. Εἰς τὴν εἰκόνα βλέπομεν ἕνα νεαρὸν τεχνίτην νὰ χρωματίζῃ ἕνα μνημεῖον.

τεσκεύαζαν ὥραϊα ἀνάγλυφα με παραστάσεις ἀπὸ τὴν μυθολογίαν. Ἐκτὸς τοῦ ἀετώματος ὁ ναὸς ἔχει καὶ ἄλλα γλυπτικὰ κοσμήματα. Ἐπίσης συνήθιζαν οἱ ἀρχαῖοι νὰ χρωματίζουν με ζωηρὰ χρώματα τοὺς ναοὺς καθὼς καὶ τὰ ἀγάλματά των.

Οἱ ἑλληνικοὶ ναοὶ ἦσαν πολὺ μικροί, πολλάκις μικρὸν δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον χωροῦν ὀλίγοι μόνον ἄνθρωποι. Ἐντὸς τοῦ

ναοῦ ἦτο τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Αἱ τελεταὶ ἐγίνοντο ἔξω, ἔμπροσ
εἰς τὸν ναόν, καὶ ὁ λαὸς ἔμενον εἰς τὸ ὑπαιθρον.

Δωρικὸς κίων

Ἴωνικὸς κίων

Κορινθιακὸς κίων

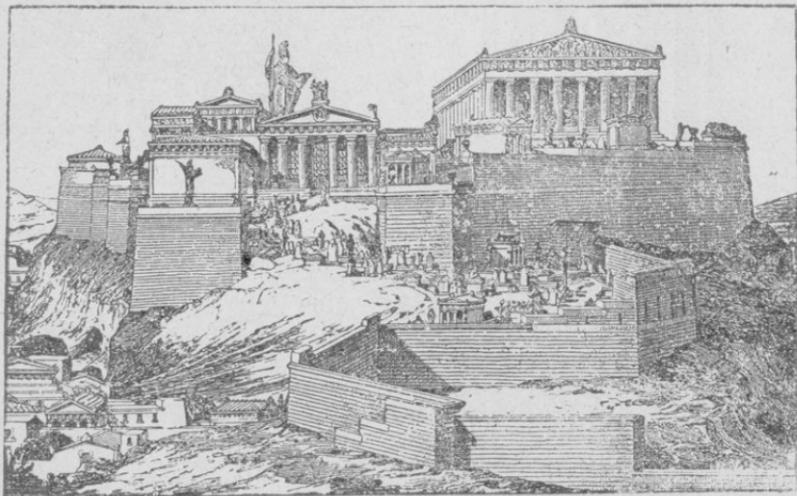
Οἱ παλαιότεροι ναοὶ εἶ-
χαν κίονας παγεῖς, χωρὶς
βάσιν καὶ μὲ μικρὸν κιονό-
κρανον. Αὐτὸς ἦτο ὁ Δω-
ρικὸς κίων. Ὅταν ὁμοῦς
ἤθελαν νὰ κατασκευάσουν
ὑψηλοὺς καὶ λεπτοὺς κί-
ονας, ἔθεταν βάσιν καὶ ὑψη-
λότερον κιονόκρανον μὲ ἐ-
λικοειδῆ κοσμήματα. Αὐ-
τὸς εἶναι ὁ Ἴωνικὸς κίων.
Τὰ καλύτερα ἔργα τῶν ἀρ-
χαίων Ἑλλήνων ἔχουν δω-
ρικὸς καὶ ἐνίστε Ἴωνικὸς
κίονας. Ἀργότερα ἔκαμαν

ἓνα πολυτελέστερον κίονα, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη **Κορινθιακὸς κίων**. Ὅλοι οἱ ἑλληνικοὶ κίονες ἔχουν ραβδώσεις.

Ἡ ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι νίκην ἐγύρισαν εἰς τὴν πόλιν των γεμᾶτοι θάρρους καὶ διάθεσιν. Ἐκτίσαν πάλιν τὴν πόλιν των καὶ τὴν ἔκαμαν ὡραιότεραν. Πρὸ πάντων ἐφρόντισαν νὰ ἀνοικοδομήσουν πλουσιωτέρους καὶ λαμπροτέρους τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἱερά, τὰ ὁποῖα κατέστρεψαν οἱ Πέρσαι. Τὰ σπουδαιότερα οἰ-

κοδομήματα ἔκτισαν ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ἣ ὁποία τοιουτοτρόπως ἔγινε μέγα καλλιτεχνικὸν μουσεῖον. Τὴν Ἀκρόπολιν κυρίως ἔκτισεν ὁ μέγας πολιτικὸς τῶν Ἀθηναίων Περικλῆς καὶ γενικὸς ἐπιθεωρητὴς τῶν ἐργασιῶν ἦτο ὁ Φειδίας. Τὸ φρόνημα τῶν Ἀθηναίων ἦτο τότε ὑψηλὸν καὶ ἡ τέχνη των πολὺ προωδευμένη. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἔκτισαν οἱ Ἀθηναῖοι τότε μερικὰ ἀπὸ τὰ ὠραιότερα καλλιτεχνήματα τοῦ κόσμου. Δὲν ὁ-

Ἡ Ἀκρόπολις ὅπως ἦτο τὸν παλαιὸν καιρὸν

Ἐπῆρασαν πολλὰ μνημεῖα, στήλαι, μικροὶ ναοί, προτοῦ ἀνεβῆ κανεῖς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ μεγάλη μαρμαρῖνη σκάλα φαίνεται εἰς τὸ μέσον, ἐπάνω τὰ Προπύλαια καὶ τὰ ἄλλα περιφῆμα οἰκοδομήματα.

πάρχει τίποτε ὠραιότερον εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, γράφει ἓνας γάλλος σοφός. Ἄλλοι εἶπαν, ὅτι ἔγεινε θαῦμα ἐκεῖ ἐπάνω.

Εἰς τὸν καιρὸν τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων ἀνέβαιναν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἀπὸ μίαν μεγαλοπρεπῆ εἴσοδον, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζαν **Προπύλαια**. Τὰ Προπύλαια ἦσαν ὑψηλὴ μαρμαρῖνη στοὰ με δωρικοὺς καὶ ἰωνικοὺς κίονας. Δεξιὰ εἰς τὸ δυτικὸν τῆς Ἀκροπόλεως ἦτο ὁ μικρὸς καὶ κομψὸς **Ναὸς τῆς Ἀπιτέρου Νίκης**. Ὅταν ἐπροχώρει τις ὀλίγον, ἔβλεπεν ἀριστερὰ τὸ κολοσσαῖον ὀρειχάλκινον ἄγαλμα τῆς **Προμάχου Ἀθηνᾶς**, ὕψους 12 μέτρων,

ἔργον τοῦ Φειδίου. Οἱ πλείοντες εἰς τὸ Σούνιον διέκριναν τὴν αἰχμὴν τοῦ δόρατός της. Δεξιὰ ὑψώνετο τὸ σεμνότερον ἀπ' ὅλα τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαιότητος, ὁ *Παρθενῶν*. Εἶναι ὁ λαμπρότερος ναὸς τῶν ἀρχαίων, ὀλόκληρος ἀπὸ μάρμαρον. Σήμερον ὁ Παρθενῶν εἶναι θλιβερὰ ἔρειπια. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὅμως ἄστροπεν ἀπὸ λευκότητα, ἀπὸ νεότητα καὶ χάριν. Ὀλόγυρα εἶχε τοὺς ὠραίους καὶ δυνατοὺς δωρικοὺς κίονάς του, ἔμπρὸς καὶ πίσω δύο θαυμαστὰ ἀετώματα καὶ πλῆθος γλυπτικὰ κοσμήματα εἰς διάφορα μέρη. Βραδύτερον κατεσκευάσθη τὸ κομψότατον οἰκοδόμημα μὲ ἰωνικοὺς κίονας, τὸ *Ἐρέχθειον*.

Ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηναίων λοιπὸν ἦτο θαυμάσιον καλλιτεχνικὸν σύμπλεγμα.

Ἡ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν ὀνομαστοὺς ζωγράφους, τὸν *Πολύγνω*-

Ἄμφορεὺς

Παναθηναϊκὸς ἀμφορεὺς

τον, τὸν *Ζεῦξιν*, τὸν *Παρράσιον* κτλ. Τὰ ἔργα των ὁμως ἐχάθησαν καὶ δὲν γνωρίζομεν καλὰ τὴν ἑλληνικὴν ζωγραφικὴν. Ἄλλὰ σχηματίζομεν μίαν ἰδέαν διὰ τὴν ζωγραφικὴν τῶν ἀρχαίων ἀπὸ τὰ ἀγγεῖα. Ἡ *ἀγγειοπλαστικὴ* ἔφθασεν εἰς μεγάλην τελειό-

Κύπελλον

Κορινθιακὸν ἀγγεῖον

Ἄγγεῖα

Τὰ ἀγγεῖα ἦσαν ἀπὸ τὰ σπουδαιότατα οἰκιακὰ σκευῆ τῶν ἀρχαίων. Ἦτο πλοῦτος νὰ ἔχη κανεὶς πολλὰ ἀγγεῖα. Ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς εἶχε προοδεύσει πολὺ, εἰς τὰς Ἀθήνας πρὸ πάντων. Τὰ ἀγγεῖα εἶχαν διαφορώτατα σχήματα καὶ μεγέθη καὶ διὰ τοῦτο καὶ διάφορα ὀνόματα.

τῆτα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Σφίζονται χιλιάδες ἑλληνικὰ ἀγγεῖα, τῶν ὁποίων πολλὰ εἶναι ἀριστουργήματα διὰ τὴν κομψότητα τοῦ σχήματος καὶ τῆς ἐπεξεργασίας. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἔχουν εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι μὲ πολλὴν φυσικότητα καὶ χάριν παριστάνουν σκηνὰς τῆς μυθολογίας ἢ τοῦ καθημερινοῦ βίου. Ἀπὸ τὰς εἰκόνας τῶν ἀγγείων μανθάνομεν τὴν ζωὴν καὶ τὰς συνηθείας τῶν ἀρχαίων.

ΕΟΡΤΑΙ ΚΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ

Λαὸς εὐθυμος καὶ καλαισθητικὸς ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἦτο φυσικὸν νὰ ἀγαπᾷ πολὺ τὰς εορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις. Αἱ πανηγύρεις τῶν ἀρχαίων εἶχαν πολλάκις βαθὺ νόημα καὶ ἐωρτάζοντο πάντοτε μὲ πολλὴν εὐθυμίαν καὶ χάριν.

Λαμπρότατα ἦσαν αἱ εορταὶ τῶν Ἀθηναίων. Ἡ κυβέρνησις ἔδιδε χρήματα εἰς τοὺς πτωχοτέρους κατοίκους διὰ νὰ λάβουν

μέρος εἰς τὴν κοινὴν χαρὰν. Τρεῖς ἦσαν αἱ σημαντικώτεραι ἑορταὶ τῶν Ἀθηναίων, τὰ **Παναθήναια**, τὰ ὁποῖα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, τὰ **Ἐλευσίνια**, πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος καὶ τὰ **Διονύσια**, πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου.

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ.— Τὰ Παναθήναια ἦσαν ἡ ἔθνικὴ ἑορτὴ τῶν Ἀθηναίων. Ἐτελοῦντο εἰς τιμὴν τῆς πολιούχου θεᾶς κατὰ τριετίαν καὶ διαρκοῦσαν 6 ἡμέρας. Ὅλη ἡ δύναμις καὶ χάρις τῶν Ἀθηναίων ἐφανερώοντο εἰς τὴν ἑορτήν. Τὰς πρώτας ἡμέρας ἔκαμναν μουσικοὺς ἀγῶνας εἰς τὸ Ὀρδεῖον, ἀγῶνας ἀθλητῶν εἰς τὸ Στάδιον, ἵπποδρομίας καὶ λεμβοδρομίας εἰς τὸν Πειραιᾶ. Τὸ κυριώτερον ὅμως μέρος τῆς ἑορτῆς ἦτο ἡ *Πομπή*. Ὅλη δηλ. ἡ πόλις ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν διὰ τὰ προσφέρη εἰς τὴν θεὰν τὸν πέπλον, τὸν ὁποῖον εἶχαν κεντήσει κοράσια ἀπὸ εὐγενεῖς οἰκογενείας. Ὁ πέπλος ἦτο κρεμασμένος ἐπάνω εἰς ἓν πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἔσυραν ἐπὶ τροχῶν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς πομπῆς ἦσαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ γέροντες ἀκμαῖοι καθὼς καὶ κοράσια μεγάλων οἰκογενειῶν, τὰ ὁποῖα ἔφεραν κάνιστρα εἰς τὴν κεφαλὴν μὲ διάφορα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἐχρειάζοντο διὰ τὴν θυσίαν. Κατόπιν ἤρχοντο οἱ ἐπίσημοι μὲ ἔνδυμα ἑορτῆς, οἱ ἀθληταὶ πεζοὶ ἢ ἔφιπποι, οἱ μουσικοὶ, κατόπιν τὰ ζῶα διὰ θυσίαν, τέλος οἱ πολεμισταί, πεζοὶ καὶ ἵππεις. Κίνησις, ζωὴ καὶ εὐμορφία ἦτο χυμένη εἰς τὴν πόλιν. Ἡ πομπὴ ἀνέβαινεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν, διὰ τὰ προσκυνήση τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς.

ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ.— Τὰ Ἐλευσίνια ἐτελοῦντο κατ' ἔτος πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος, ἡ ὁποία εἶχε περίφημον ναὸν εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ἡ ἑορτὴ διαρκοῦσε 10 ἡμέρας. Τὰς πρώτας πέντε ἐγίνοντο θυσίαι καὶ προσευχαὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὴν ἕκτην ἡμέραν μεγάλη πούπη ἐξεκινουῖσε διὰ τὴν Ἐλευσίνα. Διήρχετο ἀπὸ τὴν ἀγορὰν καὶ τὸν Κεραμεικόν, ἔφθανεν εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ καὶ μετὰ πολλοὺς σταθμούς, μὲ ἀστεῖσμούς καὶ μὲ πειράγματα εἰς τὸν δρόμον ἔφθανεν εἰς τὴν Ἐλευσίνα.

ΔΙΟΝΥΣΙΑ.— Εὐθυμότερα ἦσαν τὰ Διονύσια, ἡ ἑορτὴ δηλ. τοῦ Θεοῦ τοῦ οἴνου καὶ τῆς βλαστήσεως. Οἱ νέοι μετημφιεσμένοι εἰς Σατύρους διήρχοντο τὴν πόλιν, ἔφθαναν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ, ἐκεῖ ἔψάλλαν, ἐχόρευαν καὶ ἔκαμναν ἀστεῖα πρὸ τοῦ βωμοῦ. Μὲ τὸν καιρὸν ἡ ἑορτὴ αὐτὴ ἔλαβε μεγάλην σπουδαιότητα.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Αἱ ἑορταὶ τῶν ἀρχαίων ἔδωσαν μεγάλην ὄθησιν εἰς τὴν καλλιτεχνίαν. Οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ μουσικοὶ ἔψαλλαν τὴν χαρὰν καὶ τὴν συγκίνησιν τῶν τελετῶν, οἱ γλύπτοι καὶ οἱ ζωγράφοι ἔλαβαν πρότυπα ἀπὸ τὰ σώματα τῶν νέων, τοὺς ὁποίους ἔβλεπαν εἰς τὰς ἑορτάς. Ὁ Φειδίας ἐσκάλισεν ἐπάνω εἰς τὸν Παρθενῶνα τὴν *Πομπήν τῶν Παναθηναίων* καὶ τὰ τεμάχια, τὰ ὁποῖα σφίζονται, δεικνύουν τὴν χάριν καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν μορφῶν.

Τὸ σημαντικώτερον ὅμως εἶναι ὅτι ἀπὸ τὴν ἑορτὴν τοῦ Διονύσου ἐγεννήθη τὸ θέατρον εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ νέοι μετημφιεσμένοι εἰς σατύρους παρίστανον τὰ κατορθώματα καὶ παθήματα τοῦ Διονύσου. Βραδύτερον ἤρχισαν νὰ παίζουν ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν ζωὴν ἄλλων θεῶν καὶ ἡρώων. Ἡ πολιτεία εἶδε τὴν ὀφέλειαν, ἣ ὁποία ἦτο δυνατόν νὰ προέλθῃ ἀπ' αὐτὰς τὰς παραστάσεις καὶ τὰς ἐπροστάτευσε μὲ ὅλα τὰ μέσα. Οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν μεγάλην εὐφυίαν των ἐτελειοποίησαν τὰς παραστάσεις αὐτὰς καὶ τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη τὸ θέατρον. Βραδύτερον οἱ Ἀθηναῖοι κατέσκευασαν θαυμάσιον θέατρον ἀπὸ μάρμαρον, τὸ **Θέατρον τοῦ Διονύσου**.

Τὸ ἀρχαῖον θέατρον ἦτο δημοσία ἑορτή, ἣ ὁποία ἐγίνετο εἰς ὀρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους. Τὸ ἀρχαῖον θέατρον ἦτο ὑπαίθριον, εἶχε λίθινα καθίσματα καὶ ἐχώρει 12-15 χιλ. ἀνθρώπους. Οἱ ἠθοποιοὶ ἦσαν μετημφιεσμένοι καὶ ἐφόρουν προσωπίδας. Ὅλη ἡ πόλις ἔτρεχεν εἰς τὸ θέατρον. Ἡ κυβέρνησις ἔδιδε χρήματα εἰς τοὺς ἀπορωτέρους, διὰ νὰ μὴ χάσουν τὸ θέαμα, τὸ ὁποῖον ἦτο διδακτικώτατον. Τὸ θέατρον εἰς τοὺς ἀρχαίους ἦτο ἀληθινὸν σχολεῖον.

Ἐπαιζαν δύο εἰδῶν ἔργα, σοβαρὰ καὶ λυπηρὰ, τὰ ὁποῖα ἔλεγαν *Τραγωδίας*, καὶ ἀστεία, τὰ ὁποῖα ἔλεγαν *Κωμωδίας*. Μετ' ὀλίγον μεγάλοι ποιηταὶ ἔγραψαν τραγωδίας καὶ κωμωδίας διὰ τὸ θέατρον. Τὸν ἕκτον αἰῶνα ἔζησαν τρεῖς μεγάλοι τραγικοὶ ποιηταὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, **ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης** καὶ ὁ περίφημος κωμικὸς ποιητὴς **Ἀριστοφάνης**. Σφίζονται πολλὰ ἔργα αὐτῶν τῶν ποιητῶν καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἔργα ἀπ' ὅσα ἔκαμαν οἱ ἄνθρωποι.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

Ὑστερον ἀπὸ τὴν ἀκμὴν αὐτὴν ἦτο φυσικὸν νὰ προοδεύσουν τὰ γράμματα εἰς τὰς Ἀθήνας. Αἱ Ἀθηναίαι τὸν 5ον καὶ τὸν 4ον αἰῶνα ἐγέννησαν μεγάλους ποιητάς, πεζογράφους καὶ σφούς. Οἱ ἐξοχώτεροι ποιηταὶ τῶν Ἀθηναίων ἦσαν οἱ δραματικοί, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς κτλ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι πόλεις εἶχαν ποιητάς. Ἀπὸ τὰς Θήβας ἦτο ὁ μέγας λυρικός **Πίνδαρος**, ἀπὸ τὴν μικρὰν νῆσον Κέα ὁ **Σιμωνίδης**, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὰ περίφημα ἐπιγράμματα.

ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ

Αἱ Ἀθηναίαι εἶχαν καὶ σπουδαίους πεζογράφους. Οἱ σπουδαιότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι πρῶτον οἱ **Ἱστορικοί**. Πρὶν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἱστορίαν εἶχαν γράφει οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀπὸ τὴν Ἀλικαρνασσὸν κατήγετο ὁ **Ἡρόδοτος**, ὁ ὁποῖος ἔγραψε μίαν μεγάλην ἱστορίαν τῶν Περσικῶν πολέμων. Ἐκαμε πολλὰς περιηγήσεις εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Βαβυλωνίαν, διὰ νὰ γνωρίσῃ καλύτερον τοὺς λαοὺς, οἱ ὁποῖοι μαζὺ μὲ τὸν Ξέρξην ἦλθαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος. Μᾶς γράφει λοιπὸν πολυτίμους πληροφορίας περὶ τῶν λαῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Ἡρόδοτος ἔγραψε μ' ἐνθουσιασμὸν τὴν ἱστορίαν του. Εἶναι πολὺ εὐχάριστος, ἀλλὰ δὲν γράφει πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, διότι εἶναι εὐπιστος καὶ γράφει τοὺς μύθους ὡς ἱστορίαν. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὅμως ἔζησεν ἓνας πολὺ σοφώτερος ἱστορικός, ὁ **Θουκυδίδης**, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἦτο πλούσιος, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων καὶ πολιτευόμενος καὶ ἤξευρε καλὰ τὰ πράγματα. Διὰ τοῦτο ἔγραφε μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν καὶ βάθος. Καλὸς ἱστορικός ἐπίσης ἦτο ὁ **Ξενοφῶν**, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

ΟΙ ΡΗΤΟΡΕΣ

Ἐπίσης ἐπροόδευσε πολὺ εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ **Ρητορική**, διότι ὑπῆρχε μεγάλη ἐλευθερία καὶ ὅσοι ὠμίλου καλὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἀποκτήσουν μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν πόλιν. Οἱ καλύτεροι ρήτορες ἔζησαν τὸν 4ον αἰῶνα. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτέρους εἶναι ὁ **Δυσίας**, ἀργότερα ἔζησεν ὁ **Ἰσοκράτης**. Ἀλλ' ὁ μεγαλύτερος ῥήτωρ τῶν Ἀθηναίων ἦτο ὁ **Δημοσθένης**, ὁ ὁποῖος ἔζησεν εἰς τὸν

καιρὸν τοῦ Φιλίππου, τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, καὶ τοῦ Μ.
Ἀλεξάνδρου.

ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

Μέσα εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἐλευθερίαν, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἤλλαξαν αἱ ἰδέαι τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ εἶχε γίνεи πολὺ ἐνωρίτερα εἰς τὰς ἀποικίας, διότι αἱ ἀποικίαι ἐπροόδευσαν ἐνωρίτερα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Πολλοὶ ἄνθρωποι λοιπὸν δὲν ἐπίστευαν εἰς τοὺς μύθους καὶ ἐζήτησαν οἱ ἴδιοι νὰ ἐξηγήσουν μὲ τὸ λογικὸν τῶν πῶς ἔγινεν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, τὶ εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κτλ. Αὐτοὺς ὠνόμασαν *Φιλοσόφους*. Εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους ἦλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας πολλοὶ σοφοὶ ἀπὸ τὰς ἀποικίας, οἱ ὁποῖοι ἐδίδασκαν τοὺς πλουσίους νέους καὶ τοὺς ἔδιδαν τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τοὺς κάμουν σοφοὺς καὶ καλοὺς πολιτικούς. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι *Σοφισταί*. Ἀλλ' ἡ διδασκαλία τῶν ἦτο πολλάκις ἐπιβλαβὴς, διότι ἔλεγαν εἰς τοὺς μαθητὰς τῶν ὅτι δὲν ὑπάρχει δίκαιον εἰς τὸν κόσμον καὶ ὅτι τὸ πᾶν εἶναι νὰ ἐπιτύχῃς καὶ νὰ προοδεύσῃς, ἀδιάφορον μὲ ποῖον μέσον.

Τότε ἐφάνη εἰς τὰς Ἀθήνας ἓνας περιέργος ἄνθρωπος, ὁ *Σωκράτης*. Ἐγύριζε διαρκῶς εἰς τοὺς δρόμους, ἐπήγαιεν εἰς τὰς παλαίστρας καὶ εἰς τὰ καταστήματα καὶ ἄνοιγε συζητήσιν διὰ διάφορα ζητήματα. Ἐγίνε πολὺ γνωστὸς καὶ πολλοὶ νέοι τῶν καλῶν οἰκογενειῶν ἔτρεχαν νὰ τὸν ἀκούσουν, ὅπως π.χ. ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ Κρίτων, ὁ Πλάτων, ὁ Ξενοφῶν καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι τὸν ἠγάπησαν καὶ ἔγιναν μαθηταὶ του. Ὁ Σωκράτης ἐπολέμησε τοὺς σοφιστὰς. Ἦθελε νὰ δείξῃ ὅτι ὑπάρχει ἀλήθεια καὶ δίκαιον καὶ ὅτι δὲν ἔχει μεγάλην ἀξίαν νὰ ἐπιτύχῃ καὶ νὰ προοδεύσῃ κανεὶς, ἀλλὰ νὰ γίνῃ τίμιος καὶ καλὸς ἄνθρωπος.

Ὁ Σωκράτης ἔζησε εἰς τὰ ταραγμένα ἔτη τῶν Ἀθηναίων, ὅταν ἐγίνοντο καταστροφαὶ καὶ ἐπαναστάσεις μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ὁ λαὸς ἐνόμιζεν ὅτι διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως πταίουν οἱ σοφισταὶ μὲ τὴν κακὴν διδασκαλίαν τῶν. Ἐνόμιζε δὲ ὅτι καὶ ὁ Σωκράτης ἦτο σοφιστὴς. Μερικοὶ συκοφάνται λοιπὸν κατηγοροῦσαν τὸν Σωκράτην ὅτι δὲν πιστεύει εἰς τοὺς θεοὺς καὶ ὅτι ὀδηγεῖ εἰς κακὸν δρόμον τοὺς νέους καὶ οἱ Ἀθηναῖοι κατεδίκασαν τὸν γέροντα φιλόσοφον εἰς θάνατον. Ἡ-

συχος και ἀτάραχος ἔπιδε τὸ δηλητήριον και ἀπέθανεν ἐνθαροῦνων τοὺς μαθητάς του ὅτι πηγαίνει εἰς καλύτεραν ζωὴν.

Ἡ διδασκαλία του ὅμως δὲν ἔσβυσε. Τὴν συνέχισαν και τὴν ἀνέπτυξαν οἱ μαθηταὶ του. Ὁ ἐξοχώτερος ἀπὸ αὐτοὺς ἦτο ὁ **Πλάτων**, ἕνας ἀνθρωπος μὲ δυνατὸν νοῦν και συγγραφεὺς μεγάλος. Αὐτὸς ἔκαμε γνωστὴν τὴν διδασκαλίαν του εἰς ὅλον τὸν κόσμον μὲ τὰ περίφημα συγγράμματά του. Μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος ἦτο ὁ **Ἀριστοτέλης**, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὰ Στάγειρα τῆς Μακεδονίας και ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος σοφὸς τῆς ἀρχαιότητος.

Ὑστερα ἦλθαν και ἄλλοι πολλοὶ φιλόσοφοι και ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ φιλοσοφία ἐπροόδευσε πολὺ και σήμερον τὴν διαβάζομεν μὲ θαυμασμόν.

ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ἡ ἀκμὴ τῆς Ἑλλάδος δὲν διήρκεσε πολὺν καιρόν. Οἱ Ἕλληνες φιλονικοῦν μεταξὺ των και ἀρχίζουσι ἐμφυλίους πολέμους. Εἰς τὴν ἀρχὴν πολεμοῦν οἱ Σπαρτιᾶται μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Κατόπιν οἱ Θηβαῖοι μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀλλὰ μαζὶ μ' αὐτοὺς λαμβάνουσι μέρος και οἱ ἄλλοι Ἕλληνες και τοιοῦτοτρόπως ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐπὶ 100 περίπου ἔτη καταστρέφει τὰς δυνάμεις της εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Οἱ πόλεμοι αὐτοὶ ἀδυνατίσαν τὰς σπουδαιότερας ἑλληνικὰς πόλεις, ὥστε δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὸν βασιλεῖα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (431 - 404)

ΑΙΤΙΑ

Κατὰ τὸ μέσον τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος οἱ Ἕλληνες ἦσαν χωρισμένοι εἰς δύο στρατόπεδα. Ἀπὸ τὸ ἓν μέρος ἦσαν αἱ Ἀθηναὶ μὲ τὸ ἰσχυρὸν ναυτικὸν κράτος των. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἦτο ἡ Σπάρτη, ἡ ὁποία και αὐτὴ εἶχε πολλοὺς συμμαχούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ Κορίνθιοι και οἱ Θηβαῖοι. Τὰ δύο αὐτὰ μέρη ἐμισοῦντο πολὺ. Ὁ κυριώτερος λόγος ἦσαν τὰ

ἔμπορικά συμφέροντα, ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ φιλαρχία τῶν Σπαρτιατῶν νὰ εἶναι αὐτοὶ πρῶτοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀθηναῖοι, καθὼς εἶδαμεν, ἦσαν λαμπροὶ ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι, εἶχαν μεγάλην βιομηχανίαν καὶ μὲ τὸ δυνατὸν ναυτικὸν τῶν ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης καὶ ἐμπόδιζαν τοὺς Πελοποννησίους νὰ κινουῦνται ἐλεύθερα εἰς τὴν θάλασσαν. Αὐτὸ ἔβλαπτε πρὸς πάντων τοὺς Κορινθίους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠμποροῦσαν πλέον νὰ συναγωνισθοῦν τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὸ ἐμπόριον.

Ἐκτὸς τούτου οἱ Ἕλληνες ἐφοβοῦντο ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι θὰ τοὺς ὑποτάξουν καὶ θὰ ἐνώσουν ὅλην τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν ἐξουσίαν των. Αὐτὸ δὲν ἐδέχοντο μὲ κανένα τρόπον οἱ Ἕλληνες. Ἐπίσης οἱ Σπαρτιαῖται ἐξήλευν καὶ ἐφοβοῦντο τὴν μεγάλην δύναμιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐξήτουν ἀφορμὴν νὰ πολεμήσουν.

431 Ἡ ἀφορμὴ ἐδόθη τὸ 431 καὶ τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ὁ καταστρεπτικὸς διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐμφύλιος πόλεμος.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Ὁ πόλεμος διήρκεσεν 27 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 431-404 π.Χ., καὶ ὠνομάσθη Πελοποννησιακός. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν χρήματα περισσότερα, ἐξουσίαζαν τὴν θάλασσαν καὶ ἦσαν ἐξυπνότεροι καὶ δραστηριώτεροι. Ἐκτὸς τούτου εἶχαν ἓνα ἀξιολογώτατον ἀρχηγόν, τὸν Περικλέα, εἰς τὸν ὁποῖον ὅλοι εἶχαν μεγάλην πειθαρχίαν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἀρχὴν ἐφαίνετο ὅτι θὰ νικήσουν οἱ Ἀθηναῖοι. Τουναντίον οἱ Σπαρτιαῖται καὶ οἱ σύμμαχοί των δυσκόλως συνεννοοῦντο μεταξύ των καὶ δὲν εἶχαν στόλον ἰσχυρὸν οὔτε ἀφθονα χρήματα.

Κατὰ τὰ πρῶτα δέκα ἔτη ἐπολέμησαν χωρὶς νὰ κατορθώσουν νὰ νικήσῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Οἱ μὲν Σπαρτιαῖται κατ' ἔτος ἤρχοντο μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐληλάτουν τὴν χώραν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐκλείοντο εἰς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως καὶ μὲ τὸν στόλον των ἔβλαπταν τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον ἐμαξέυθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ἦτο πολὺ καὶ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου ἦλθε μία φοβερὰ ἐπιδημία, ὁ *Λαιμὸς* ὅπως ἔλεγον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπέθαναν χιλιάδες ἄνθρωποι. Ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν αὐτὴν ἀπέθανε καὶ ὁ Περικλῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περικλέους τὴν ἀρχὴν εἰς τὰς Ἀθήνας ἔλαβαν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐθεώρουν καλὸν τὸ σχέδιον τοῦ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Περικλέους. Ὁ σπουδαιότερος ἀπ' αὐτοὺς ἦτο ὁ **Κλέων**, πλούσιος βυρσοδέψης, ὁ ὁποῖος ἐπλούτησε κατὰ τὸν πόλεμον. Τότε ὁ πόλεμος ἐγίνε σφοδρότερος. Οἱ Σπαρτιᾶται διὰ νὰ κόψουν τὴν συγκοινωνίαν τῶν Ἀθηναίων μὲ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπαιρναν τὸν σῖτον, ἀπεφάσισαν νὰ καταλάβουν τὴν Θράκην. Ἐστειλαν λοιπὸν τὸν στρατηγὸν **Βρασίδαν** εἰς τὴν Ἀμφίπολιν. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἔστειλαν ἕναντίον του τὸν Κλέωνα. Ἐκεῖ ἐγίνε μία μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη ὁ Βρασίδης καὶ ὁ Κλέων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλέωνος ὑπερίσχυσαν εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ φίλοι τῆς εἰρήνης, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ **Νικίας**, ἕνας ἀπὸ τοὺς σεμνοτέρους καὶ ἠθικωτέρους πολιτικοὺς τῶν Ἀθηναίων. Ἐγίνε λοιπὸν ἡ **Νικίειος εἰρήνη** καὶ ὁ πόλεμος ἔπαυσε, ἀφοῦ διήρκεσε δέκα ἔτη χωρὶς κανεὶς νὰ ὠφεληθῇ τίποτε.

421

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΕΙΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝ

Ἡ εἰρήνη διήρκεσε μόνον ἕξ ἔτη. Μερικοὶ ἄνθρωποι εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχαν συνηθίσει εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἤθελαν μὲ αὐτὸν νὰ δοξασθοῦν καὶ ν' ἀναδειχθοῦν. Ὁ σπουδαιότερος ἀπ' αὐτοὺς ἦτο ὁ **Ἀλκιβιάδης**.

Ὁ Ἀλκιβιάδης κατήγετο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν, ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Περικλέους καὶ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ἦτο νέος ὄραιότατος καὶ εὐφυέστατος, ἀλλὰ πολὺ φιλόδοξος καὶ χωρὶς σταθερὸν χαρακτῆρα. Εἶχε γίνε ἀγαπητὸς εἰς τοὺς Ἀθηναίους περισσότερο διὰ τὰς τρελλὰς του πράξεις παρὰ διὰ τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν πατρίδα. Ὁ Ἀλκιβιάδης παρουσίασεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους μεγάλα σχέδια. Ἐλεγεν ὅτι πρέπει νὰ κάμουν μίαν μεγάλην ἐκστρατείαν νὰ κυριεύσουν τὴν Σικελίαν, νὰ ἐμποδίσουν νὰ ἔρχεται ἀπ' ἐκεῖ σῖτος εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ τὴν ἀποκλείσουν τοιοῦτοτρόπως ἀπ' ὅλα τὰ μέρη.

Ματαίως ἐπροσπάθησεν ὁ Νικίας νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. Ἐδειξε τὰς δυσκολίας καὶ τοὺς κινδύνους τῆς ἐπιχειρήσεως, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἤκουσαν τὴν φρόνιμον συμβουλήν του καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατείαν. Τὸ 415 π.Χ. λοιπὸν ἀνεχώρησαν ἐν μέσῳ ἐνθουσιασμοῦ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας 134 πλοῖα καὶ 10 χιλ. στρατός, τὸ ἄνθος δηλαδὴ τῆς ἀθηναϊκῆς δυνάμεως. Ὁ Ἀλκιβιάδης καὶ ὁ Νικίας ἦσαν ἀρχηγοὶ τῆς ἐκστρατείας.

Ὁ στόλος ἔφθασεν εἰς τὴν Σικελίαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπροσπάθησαν νὰ λάβουν μὲ τὸ μέρος των τὰς πόλεις τῆς νήσου. Τότε ἐφάνη ἡ δυσκολία τῆς ἐπιχειρήσεως. Τὸ χειρότερον ὅμως ἦτο ὅτι ὁ Ἀλκιβιάδης ἦλθεν εἰς ῥῆξιν μὲ τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐπροσκάλεσαν νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ νὰ δικασθῇ διὰ μίαν μεγάλην κατηγορίαν, ἡ ὁποία ἐγένετο ἐναντίον του. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπροσποιήθη ὅτι ὑπακούει, εἰσῆλθεν εἰς τὸ πλοῖον του, ἀλλ' ἔφυγεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπῆγεν εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ἐπροδῶσεν ὅλα τὰ σχέδια τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Νικίας ἐν τῷ μεταξὺ ἐπολιόρχησε τὰς Συρακούσας, τὴν μεγαλυτέραν Δωρικὴν ἀποικίαν. Οἱ Σπαρτιᾶται λοιπὸν κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἔστειλαν δυνατὸν στρατὸν εἰς βοήθειαν τῶν Συρακοσίων. Ἀφοῦ ἡ σπαρτιατικὴ βοήθεια ἔφθασεν εἰς τὴν Σικελίαν, τὰ πράγματα ἤλλαξαν πολύ. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν

413 μεγάλας ἀποτυχίας, ὅλος ἐκεῖνος ὁ λαμπρὸς στόλος των κατεστράφη εἰς τὸν λιμένα τῶν Συρακοσῶν, ὃ δὲ στρατὸς ὅλος παρεδόθη εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ εὗρεν οἰκτρὸν τέλος.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ἡ μεγάλη αὐτὴ καταστροφὴ ἀδυνάτισε πολὺ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ ἐχθροὶ ἔλαβαν θάρρος καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἔκαμαν δύο σπουδαίας ἐπιχειρήσεις. Πρῶτον ἔκτισαν εἰς τὴν *Δεκέλειαν* (Τατόϊ) τῆς Ἀττικῆς φρούριον ἰσχυρόν, ὅπου ἔμενε πάντοτε στρατὸς καὶ ἔκαμνεν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Ἀτικὴν. Οἱ κάτοικοι πλέον ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ μένουν ὅλον τὸ ἔτος κλεισμένοι εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ὑπέφεραν πολύ. Ἐκτὸς τούτου πολλοὶ δοῦλοι δυσαρεστημένοι ἔφευγαν ἀπὸ τὰ ἀθηναϊκὰ ἐργοστάσια καὶ ἐπήγαιναν εἰς τοὺς ἐχθροὺς. Διὰ τοῦτο ἡ βιομηχανία τῶν Ἀθηναίων ἔπαθε πολλὰς ζημίας.

Δεύτερον οἱ Σπαρτιᾶται ἔστειλαν στόλον εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι ἤθελαν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν των, ἤρχισαν νὰ ἐπαναστατοῦν ὁ ἓνας κατόπιν τοῦ ἄλλου. Οἱ Σπαρτιᾶται συνεννοήθησαν τότε μὲ τοὺς Πέρσας, ἔλαβαν πολλὰ χρήματα ἀπ' αὐτοὺς καὶ κατεσκεύασαν δυνατὸν στόλον. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν οἱ Ἀθηναῖοι ἔδειξαν μεγάλην δραστηριότητα, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ νικήσουν τοὺς Σπαρτιᾶτας.

Τέλος οἱ Σπαρτιᾶται διώρισαν ναύαρχον ἕνα ἄνθρωπον πολὺ ἐπιτήδειον καὶ πονηρότατον, τὸν *Δύσανδρον*. Τὸ 405 π.χ. ὁ Λύσανδρος κατέστρεψε τὸν τελευταῖον ἀθηναϊκὸν στόλον εἰς τοὺς *Αἰγὸς Ποταμούς*, εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ κατόπιν ἀπέκλεισε τὸν Πειραιᾶ. Συγχρόνως στρατὸς σπαρτιατικὸς ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπέκλεισε τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὴν ξηράν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἦλθαν εἰς δύσκολον θέσιν. Εἰς τὴν πόλιν ἔγινεν ἐπανάστασις καὶ οἱ ἀριστοκρατικοί, οἱ ὁποῖοι ἔλαβαν τὴν ἀρχήν, ἔκαμαν εἰρήνην μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐδέχθησαν τοὺς ὅρους τοῦ ἐχθροῦ, παρέδωκαν τὸν ὑπολειπόμενον στόλον καὶ ἀνεγνώρισαν τὴν κυριαρχίαν τῶν Σπαρτιᾶτων. Τότε οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ σύμμαχοι ἐκρόημισαν τὰ Μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ τεῖχη τοῦ Πειραιῶς ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν αὐλῶν.

404

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος ἦτο μεγάλη συμφορὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Χιλιάδες ἄνθρωποι ἐφονεύθησαν, πόλεις μεγάλαι καὶ πλούσιαι μετεβλήθησαν εἰς ἐρείπια, τὰ κτήματα ἔμειναν ἀκαλλιέργητα, τὰ δάση ἐκόπησαν, τὰ ζῶα ὀλιγόστευσαν καὶ ὅλος ὁ πλοῦτος τῆς χώρας ἔπαθεν ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν. Ἀλλὰ τὸ χειρότερον, οἱ Ἕλληνες ἐφανατίσθησαν εἰς τὸν πόλεμον, ἐλησμόνησαν τὰς παλαιὰς τῶν ἀρετὰς καὶ ἔκαμαν πολλὰς ἀγριότητας.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Ἀφοῦ οἱ Σπαρτιᾶται κατέστρεψαν τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων, ἔμειναν μόνοι κύριοι εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ἔδειξαν πολὺ κακὴν συμπεριφορὰν. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις κατέλυσαν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα, ἔδωσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς ἀριστοκρατικούς, ἔβαλαν φρουρὰν εἰς τὰς πόλεις καὶ διώρισαν ἰδικούς των διοικητάς, τοὺς ὁποίους ὠνόμαζαν *Ἀρμοστὰς*. Τότε ἐπεκράτησε μεγάλη ἀκαταστασία εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς ὅλα τὰ μέρη ἐγίνοντο ἐπαναστάσεις καὶ πολιτικαὶ ταραχαί. Οἱ δημοκρατικοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πατρίδα των καὶ ἐγύριζαν ὡς τυχοδιῶκται ἐδῶ

καὶ ἐκεῖ. Πολλοὶ ἔφυγαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔγιναν μισθοφόροι εἰς τοὺς σατραπάς τῆς Περσίας.

ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑ ΤΥΡΑΝΝΟΙ - ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ

Ἡ μεγαλύτερα ταραχὴ ἔγινεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ Σπαρτιᾶται ἔβαλαν φρουρὰν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως ἔδωσαν εἰς 30 ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ ἀριστοκρατικὸν κόμμα, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν κακὴν καὶ τυραννικὴν διοίκησιν ὠνομάσθησαν **Τριάκοντα Τύραννοι**.

Οἱ Τριάκοντα ἀφώπλισαν ὅλους τοὺς πολίτας ἐκτὸς μόνον τριῶν χιλιάδων ὀπαδῶν των. Ὅλους τοὺς δημοκρατικοὺς κατεδίωξαν μὲ τρόπον σκληρόν. Πολλοὺς κατεδίκασαν εἰς θάνατον, ἄλλους ἐξώρισαν καὶ ἐδήμευσαν τὴν περιουσίαν των. Ἀρχηγοὶ τῶν Τριάκοντα Τυράννων ἦσαν ὁ **Κριτίας** καὶ ὁ **Θηραμένης**. Ὁ Κριτίας, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄλλοτε μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, ἐφάνη ὁ χειρότερος ἀπ' ὅλους.

Οἱ δημοκρατικοὶ δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς εἰς τὰς Ἀθήνας. Διὰ τοῦτο ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἐσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη. Οἱ περισσότεροι εὗρισκαν καταφύγιον εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἐκεῖ ἐμαζεύθησαν γύρω εἰς τὸν στρατηγὸν Θρασύβουλον, ὁ ὁποῖος εἶχε διακριθῆ εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ εἶχε καλὴν φήμην. Ὁ Θρασύβουλος ἦτο πολὺ δημοκρατικὸς καὶ ἠγάπα πολὺ τὴν πατρίδα του. Ἐλαβε θάρρος ἅμα εἶδε τὸ πλῆθος τῶν φυγάδων καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Τριάκοντα. Οἱ δημοκρατικοὶ λοιπὸν μὲ τὸν Θρασύβουλον ἦλθαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον τῆς **Φυλῆς**, τὸ ὁποῖον εὗρίσκετο εἰς τὸν δρόμον μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Θηβῶν. Κατόπιν ἐπροχώρησαν καὶ ἐκυρίευσαν τὸν Πειραιᾶ.

Οἱ Τριάκοντα ἐπροσπάθησαν δύο φορές νὰ ἀποκρούσουν τὸν Θρασύβουλον, ἀλλ' ἐνικήθησαν. Τότε ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης. Ἀλλ' εἰς τὴν Σπάρτην δὲν εἶχε πλέον μεγάλην δύναμιν ὁ Λύσανδρος, ὁ ὁποῖος ἦτο φοβερὸς ἐχθρὸς τῆς δημοκρατίας καὶ ὑπεστήριζε πολὺ τοὺς Τριάκοντα. Οἱ Σπαρτιᾶται λοιπὸν ἀπεφάσισαν νὰ συμφιλώσουν τοὺς ἀριστοκρατικούς καὶ τοὺς δημοκρατικούς. Οἱ δημοκρατικοὶ εἰσῆλθαν τότε εἰς τὰς

νείς δι' ὅσα εἶχε πράξει κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ταραχῶν. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἀθηναῖοι ἐλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν τυραννίαν.

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ

Πολλοὶ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν φύγει ἀπὸ τὴν πατρίδα των ἕνεκα τῶν πολιτικῶν ταραχῶν, ἐπῆγαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἔγιναν μισθοφόροι εἰς τοὺς σατραπας. Τότε ὁ μικρότερος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας **Κῦρος** ἔλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του 10 χιλ. περίπου μισθοφόρους καὶ ἀπεφάσισε νὰ καταβιβάσῃ ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν ἀδελφόν του **Ἀρταξέρξην** καὶ νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος βασιλεύς. Ἐπροχώρησε λοιπὸν μετὰ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσίας ἕως τὴν Μεσοποταμίαν. Ἐκεῖ ὅμως ἐφρονεύθη εἰς τὴν μάχην (401 — 400). Οἱ δὲ Ἕλληνες μετὰ πολλὰς δυσκολίας κατώρθωσαν νὰ ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξεινίου Πόντου. Αὕτῃ εἶναι ἡ περιφήμος **Κύρου Ἀνάβασις**, τὴν ὁποίαν μᾶς περιγράφει ὁ Ξενοφῶν εἰς τὸ

401

 σύγγραμμά του.

Οἱ Πέρσαι τότε ἔλαβαν θάρρος, διότι ἔβλεπαν τὴν ἀκαταστασίαν τῆς Ἑλλάδος, κατέβησαν εἰς τὰ παράλια καὶ ἐζήτησαν νὰ φορολογήσουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ νὰ τὰς ὑποτάξουν. Τότε μόνον ἐνόησαν οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας πόσον τοὺς ἔβλαπεν ἡ καταστροφὴ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου καὶ τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους. Ἐν ὅσῳ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν δύναμιν καὶ ἐξουσίαζαν τὴν θάλασσαν, οἱ Πέρσαι δὲν ἐτολμοῦσαν νὰ πειράξουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ

Οἱ Σπαρτιάται ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἕλληνας τῆς Μ. Ἀσίας. Ἔστειλαν λοιπὸν στρατὸν καὶ ἤρχισαν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν. Ἀρχηγὸς τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ περιφήμος βασιλεὺς τῆς Σπάρτης **Ἀγησίλαος**. Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο χωλὸς καὶ μικρόσωμος, ἀλλ' εἶχε γενναίαν ψυχὴν καὶ μεγάλα σχέδια. Ἐνίκησε πολλάκις τοὺς Πέρσας καὶ ἐσκέφθη νὰ καταλύσῃ τὸ Περσικὸν κράτος. Ἀλλὰ τὰ σχέδια τοῦ Ἀγησιλάου ἐματαιώσαν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες.

Οἱ Πέρσαι δηλαδὴ διὰ τὴν ἀναγκάσασιν τὸν Ἀγησίλαον νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, ἔστειλαν εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, εἰς

τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Κόρινθον, εἰς τὰς Θήβας, εἰς τὸ Ἄργος, πολλὰ χρήματα. Ἐκεῖ διάφοροι ῥήτορες κατώρθωσαν νὰ φανατίσουν τοὺς Ἕλληνας κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἔκαμαν συμμαχίαν ἐναντίον των. Ὁ Ἀγησίλαος μὲ μεγάλην του λύπην ἄφησε τὰ μεγάλα σχέδιά του, ἐπέρασε τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Φωκίδα καὶ ἔφθασε μὲ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Βοιωτίαν. Πέντε ἔτη ἐπολέμησαν οἱ σύμμαχοι μὲ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἔγιναν πάλιν μεγάλαι καταστροφαί.

Εἰς τὴν θάλασσαν ὁ ἀθηναῖος στρατηγὸς **Κόνων**, ὁ ὁποῖος εἶχε διαφύγει τὴν καταστροφὴν εἰς τοὺς Αἰγὸς Ποταμούς, κατώρθωσε νὰ συνεννοηθῆ μὲ τοὺς Πέρσας, ἔκαμε στόλον, ἔλαβε μαζὶ του καὶ φοινικικὰ πλοῖα καὶ κατέστρεψε τὸν σπαρτιατικὸν στόλον. Παρουσιάσθη τότε εἰς τὰ ἑλληνικὰ νερά, ἔπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἔκτισε πάλιν τὰ Μακρὰ τεῖχη. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβαν **394** θάρρος τότε καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ δημιουργήσουν πάλιν τὸ κράτος των. Πολλαὶ παράλλαι πόλεις καὶ νῆσοι ἔγιναν σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων, διότι ἔβλεπαν ὅτι αὐτοὶ μόνον ἠμποροῦσαν νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὸν περσικὸν κίνδυνον.

Η ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ ΑΝΤΑΛΚΙΔΑ

Τὸ τέλος τοῦ πολέμου τῶν Σπαρτιατῶν μὲ τοὺς Πέρσας ἦτο **386** ἄδοξον. Οἱ Σπαρτιαῖται ἔστειλαν εἰς τὸν Μέγαν βασιλέα ἕνα ἀντιπρόσωπον, τὸν *Ἀνταλκίδα*, ὁ ὁποῖος ἔκαμεν εἰρήνην. Οἱ ὅροι τῆς εἰρήνης ἦσαν ἐξευτελιστικοὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι εἶχαν ἀποκτήσει τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὸ αἷμα των, ἐδίδοντο εἰς τὸν Μέγαν Βασιλέα. Αἱ δὲ πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἔπρεπε νὰ εἶναι ὅλοι ἀνεξάρτητοι, δηλαδὴ δὲν ἦτο δυνατόν, ὅπως ἄλλοτε, νὰ ἰδρῦσουν οἱ Ἀθηναῖοι κράτος.

Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης διήρκεσε 25 ἔτη (404-379). Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συγκριθῆ μὲ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων. Διότι οἱ μὲν Ἀθηναῖοι μᾶς ἄφησαν ὡς ἐνθύμιον τῆς ἡγεμονίας των τὸν ἀξιοθαύμαστον πολιτισμὸν τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους, οἱ δὲ Σπαρτιαῖται τὴν εἰρήνην τοῦ Ἀνταλκίδα, ἡ ὁποία ἐντρόπιασε τὴν Ἑλλάδα.

ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

ΑΙ ΘΗΒΑΙ

Αἱ Θῆβαι ἦσαν ἡ μεγαλυτέρα καὶ σπουδαιοτέρα πόλις τῆς Βοιωτίας. Εἶχε πάντοτε ἐπιθυμίαν νὰ κάμῃ εἰς τὴν Βοιωτίαν ἕνα κράτος δυνατόν, ὅπως ἔκαμαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται εἰς τὴν Λακωνικὴν. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἐμπόδισαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ διὰ τοῦτο οἱ Θηβαῖοι ἦσαν σύμμαχοι μὲ τοὺς Σπαρτιᾶτας. Τότε ἐκυβερνοῦσαν τὴν πόλιν οἱ ἀριστοκρατικοί. Μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ὅμως, ἀφοῦ κατεστράφη τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν, ἤλπιζαν νὰ πραγματοποιήσουν τὸ ὄνειρόν των. Ἀλλὰ τότε τοὺς ἐμπόδισαν πάλιν οἱ Σπαρτιᾶται. Διὰ τοῦτο συνεννοήθησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ ὑπερίσχυσαν εἰς τὰς Θήβας οἱ δημοκρατικοί. Εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιᾶται δὲν εἶχαν μεγάλην δύναμιν καὶ οἱ Θηβαῖοι κατώρθωσαν νὰ κάμουν κράτος ἀρκετὰ ἰσχυρόν. Τότε ἔζησαν δύο σπουδαῖοι ἄνδρες, ὁ **Πελοπίδας** καὶ ὁ **Ἐπαμεινώνδας**, οἱ ὁποῖοι ἐδόξασαν τὴν πατρίδα των.

Ο ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝΕΙ ΤΑΣ ΘΗΒΑΣ

Οἱ Σπαρτιᾶται διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Θηβῶν, ἔκαμαν μίαν πολὺ ἄδικον πράξιν. Τὸ 383 ἐνῶ ἦτο εἰρήνη, ἔστειλαν στρατόν, ὁ ὁποῖος εἰσῆλθεν αἰφνιδιαστικῶς εἰς τὴν πόλιν, ἐφόνευσε τοὺς ἀρχηγούς τῶν δημοκρατικῶν καὶ ἔβαλε φρουρὰν εἰς τὴν *Καδμείαν*, τὴν ἀκρόπολιν τῶν Θηβῶν. Οἱ δημοκρατικοὶ ἐσκορπίσθησαν εἰς διάφορα μέρη καὶ οἱ περισσότεροι ἐπῆγαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ εἶχε καταφύγει καὶ ὁ Πελοπίδας, ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐξοχωτέρους Θηβαίους. Οἱ δημοκρατικοὶ λοιπὸν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Πελοπίδα ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ἐφόρεσαν ἐνδύματα βοσκῶν καὶ μίαν χειμερινὴν νύκτα εἰσῆλθαν εἰς τὰς Θήβας, ἐφόνευσαν τοὺς ἀρχηγούς τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ ἠνάγκασαν τὴν σπαρτιατικὴν φρουρὰν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πόλιν. Τοιοῦτοτρόπως ἐλευθερώθησαν αἱ Θῆβαι.

ΟΙ ΘΗΒΑΙΟΙ ΝΙΚΟΥΝ ΤΟΥΣ ΣΠΑΡΤΙΑΤΑΣ

Ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ προοδεύουν οἱ Θηβαῖοι. Αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας ἐνώθησαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν των, ὁ δὲ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας διωργάνωσαν τὸν θηβαϊκὸν στρατὸν καὶ ἐφά-

νησαν πολὺ καλοὶ στρατηγοὶ καὶ διπλωμάται. Ὁ Πελοπίδας ἔκαμε τὸν περίφημον *Ἱερὸν Λόχον*, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖτο ἀπὸ 300 νέους. Οἱ νέοι αὐτοὶ ἦσαν ὠρκοσιμένοι νὰ μὴ φύγουν πρὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ νὰ πολεμήσουν ἕως τὸ τέλος ὁ ἕνας πλησίον τοῦ ἄλλου.

Οἱ Σπαρτιαῖται ἀνησύχησαν καὶ ἔστειλαν στρατὸν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Τὸ 371 εἰς τὰ *Λεῦκτρα* τῆς Βοιωτίας ἐγινε **371** μία δυνατὴ μάχη. Σπαρτιαῖται καὶ Θηβαῖοι ἐπολέμησαν μὲ πείσμα. Ἄλλ' ἢ σπαρτιατικὴ φάλαγξ ἔπαθε καταστροφὴν, 400 Σπαρτιαῖται ἐσκέπασαν τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Αὐτὸ ἦτο μεγάλη συμφορὰ διὰ τὴν Σπάρτην, ἡ ὁποία εἶχε χάσει παρὰ πολλοὺς ἀνθρώπους εἰς τοὺς πολέμους. Οἱ ἄλλοι Σπαρτιαῖται ἐτρέπησαν εἰς φυγὴν παρὰ τὴν ἀρχαίαν συνθήειάν των. Ἡ νίκη τῶν Θηβοίων ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι πρώτην φορὰν σπαρτιατικὸς στρατὸς ἐνίκηθη εἰς τὴν ξηρὰν.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Μετὰ τὴν νίκην εἰς τὰ Λεῦκτρα ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπῆγε μὲ στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπαναστάτησεν ὅλας τὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι εἶχαν δυσαρρεσκείας μὲ τοὺς Σπαρτιατάς, καὶ ἔφθασε πλησίον τῆς Σπάρτης. Πρώτην φορὰν οἱ Σπαρτιαῖται εἶδαν ἐχθρικὸν στρατὸν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς πόλεώς των. Ὁ γέρων Ἀγησίλαος ἀπεφάσισε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πατρίδα του μέχρι θανάτου. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔμαθε τὴν ἀπόφασίν του καὶ δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τὸ κράτος τῶν Σπαρτιατῶν εἶχε διαλυθῆ. Οἱ σύμμαχοί των εἰς τὴν Πελοπόννησον τοὺς ἄφησαν καὶ ἀπὸ τότε ἡ Σπάρτη δὲν εἶχε πλέον δύναμιν.

Η ΕΝ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑ ΜΑΧΗ

Τὸ 362 πάλιν ὁ Ἐπαμεινώνδας ἔξεστράτευσεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τότε ἐγινε μία μεγάλη μάχη κοντὰ εἰς τὴν **362** *Μαντινείαν*, ἡ ὁποία ἦτο πόλις τῆς Ἀρκαδίας. Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ἐνίκησαν πάλιν οἱ Θηβαῖοι, ἀλλ' ἔχασαν τὸν ἀρχηγόν των. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἐπληγώθη εἰς τὴν μάχην καὶ ἀπέθανεν. Οἱ Θηβαῖοι δὲν κατώρθωσαν νὰ ὠφεληθοῦν ἀπὸ τὴν νίκην τῆς Μαντινείας. Δὲν εἶχαν τώρα πλέον καλοὺς ἀρχηγούς. Ὀλίγα χρόνια πρὶν εἶχεν ἀποθάνει καὶ ὁ Πελοπίδας. Μετὰ τὸν θάνατον τῶν δύο μεγάλων ἀνδρῶν οἱ Θηβαῖοι ἤρχισαν νὰ χάνουν τὴν δύναμίν των καὶ περιορίσθησαν μόνον εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Βοι-

ωτίας. Ἄλλωστε καὶ αὐτοὶ εἶχαν χάσει πολὺ αἷμα εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Η ΕΛΛΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΝ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑ ΜΑΧΗΝ

Ἡ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν ἐν Μαντινεΐα μάχην ἦτο πραγματικῶς θλιβερά. Ὅλαι αἱ πόλεις εἶχαν ἀδυνατήσῃ ἀπὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἡ Σπάρτη εἶχε χάσει τὸ μεγαλύτερον μέρος ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τῆς καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη ὁ πόλεμος εἶχεν ἀφήσῃ καταστροφὰς καὶ ἐρείπια. Οὔτε αἱ Ἀθῆναι οὔτε ἡ Σπάρτη οὔτε αἱ Θῆβαι ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἡγεμονίαν των εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὰς πόλεις μέσα ἐγίνοντο μεγάλα ταραχαί. Αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις δὲν εἶχαν πλέον τὴν δύναμιν νὰ κάμουν μεγάλα ἔργα. Ὁ Ἀγησίλαος ἀπέθανε γεμάτος ἀπὸ πικρίαν ἕνα ἔτος μετὰ τὴν μάχην τῆς Μαντινεΐας καὶ ἔλεγεν ὅταν ἀπέθνησκεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀλληλοσπαράζονται ἀντὶ νὰ ἐνώσουν τὰς δυνάμεις των ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΚΥΡΙΑΡΧΟΥΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΧΩΡΑ-ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Εἰς τὰ βόρεια τῆς Θεσσαλίας εἶναι τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ὀλύμπος. Πέραν τοῦ Ὀλύμπου εἶναι ἡ Μακεδονία. Ἡ Μακεδονία ἔχει μεγάλα καὶ ὑψηλὰ βουνά, σκεπασμένα μεδάση. Μεταξὺ τῶν βουνῶν αὐτῶν σχηματίζονται πεδιάδες ἀρχετὰ μεγάλαι καὶ εὐφοροὶ, διότι μέσα ἐκεῖ τρέχουν μεγάλοι ποταμοί. Οἱ μεγαλύτεροι ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας ἦσαν ὁ Ἀξιός, ὁ Στρομῶν καὶ ὁ Ἀλιάκμων. Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἀπὸ παλαιὰ χρόνια μία φυλὴ ἑλληνική, οἱ **Μακεδόνες**.

Οἱ Μακεδόνες ἦσαν εὖρωστοι χωρικοὶ, φιλοπόλεμοι καὶ ἀριστοὶ κυνηγοί. Ἀλλὰ ἐπὶ πολὺν καιρὸν δὲν εἶχαν μεγάλην ἐπικωνονίαν με τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Διὰ τοῦτο δὲν ἦσαν πολὺ ἀνεπτυγμένοι καὶ δὲν ἔλαβαν ἕως τώρα σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Τὴν χώραν ἐκυβερνοῦσαν βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχαν πρωτεύουσαν τὴν **Ἐδεσσαν**. Ἡ Ἐδεσσα ἦτο μικρὰ καὶ ἀπόκεντρος πόλις μακριὰ ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Εἰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας ἦσαν ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, αἱ

ὅποια ἔκαμναν τὸ ἐμπόριον μὲ τὴν Μακεδονίαν. Ὡστε ἡ Μακεδονία ἦτο χώρα μεσογειακὴ καὶ δὲν εἶχε διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν. Ἄλλ' ἀπὸ τὴν γειτονίαν μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας καὶ πρὸ πάντων μὲ τοὺς Ἀθηναίους ἤρχισαν ν' ἀναπτύσσωνται οἱ Μακεδόνες. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς ἤθελαν νὰ ζοῦν ὅπως οἱ Ἕλληνες τῶν πολιτισμένων μερῶν, ἔλαβαν τὰς ἑνηθηθείας των καὶ ἐπροσκάλεσαν μορφωμένους διδασκάλους διὰ τὰ τέκνα των.

Ὅταν οἱ Μακεδόνες ἤρχισαν ν' ἀναπτύσσωνται, εἶδαν ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξέλθουν εἰς τὴν θάλασσαν. Τότε οἱ βασιλεῖς ἄφησαν τὴν Ἐδεσσαν καὶ ἔκτισαν νέαν πρωτεύουσαν, τὴν Πέλλαν (Γιανιτσά), ἡ ὁποία ἦτο πλησιέστερον εἰς τὴν θάλασσαν.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ (359-336)

Ἡ Μακεδονία ἤρχισε ν' ἀναπτύσσεται εἰς τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰῶνος. Εἶχε τότε ἓνα σπουδαῖον βασιλεῖα, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο **359** *Φίλιππος Β'*. Ὁ Φίλιππος ἔγινε βασιλεὺς τὸ 359 π. Χ. καὶ ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 336. Ἦτο εὐφυῆς καὶ ἐργατικὸς καὶ πρώτης τάξεως διπλωμάτης. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του.

Ὅταν ἦτο νέος, ἔμεινε ὡς ὄμηρος εἰς τὰς Θήβας, ὅπου εἶδε καὶ ἔμαθε πολλά. Ἐκεῖ ἐγνώρισε τὴν πολεμικὴν τέχνην τῶν Ἑλλήνων καὶ εἶδε ἀπὸ πλησίον τὴν μεγάλην διαίρεσιν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, τὰ πάθη των καὶ τὰς ἀδυναμίας των. Ὅταν ἔγινε βασιλεὺς πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ καταρτίσῃ δυνατὸν στρατόν.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΦΑΛΑΓΞ

Ὁ Φίλιππος ἔκαμεν ἓνα σπουδαιότατον νεωτερισμὸν εἰς τὸν στρατόν. Εἰς τὸ μέτωπον τοῦ στρατεύματος ἔβαλε 256 στρατιώτας καὶ εἰς τὸ βάθος 16. Ὡστε ὅλον τὸ τάγμα εἶχε 4096 ἄνδρας. Εἰς τοὺς στρατιώτας ἔδωκε ἓνα νέον εἶδος δόρυ, τὸ ὁποῖον εἶχε μῆκος 6.30 μ. καὶ ὠνομάζετο *σάρισσα*. Τὸ δόρυ αὐτὸ ἦτο τόσον μακρὺ, ὥστε καὶ τοῦ τελευταίου στρατιώτου ἔφθανεν ἕως τὴν πρώτην γραμμὴν. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίζετο ἓνα σῶμα πυκνὸν καὶ ἀδιαπέραστον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἔμπρὸς ἓνα δάσος ἀπὸ δόρατα. Αὕτη εἶναι ἡ περίφημος *Μακεδονικὴ φάλαγξ*.

Ἡ φάλαγξ ἀποτελοῦσε τὸ κύριον σῶμα τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου οἱ Μακεδόνες εἶχαν ἐπίσης πολὺ καλὸν ἵππικόν. Καὶ εἰς μὲν τὸ ἵππικὸν κατετάσσοντο οἱ εὐγενεῖς, εἰς δὲ

τὴν φάλαγγα οἱ εὐρωστοὶ χωρικοὶ τῆς Μακεδονίας, οἱ ὅποιοι ἦσαν γενναιότατοι καὶ σκληραγωγημένοι ἄνθρωποι. Μὲ τὸν ἀξιόλογον αὐτὸν στρατὸν κατώρθωσεν ὁ Φίλιππος νὰ νικήσῃ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι εἶχαν κουρασθῆ καὶ εἶχαν ἀδυνατήσῃ ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους.

Ο ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΝΙΚΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ

Ὁ κυριώτερος ἐχθρὸς τοῦ Φιλίππου ἦσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Αὐτοὶ ἔξουσίαζαν τὴν παραλίαν τῆς Μακεδονίας καὶ μ' αὐτοὺς ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ ὁ Φίλιππος διὰ νὰ καταβῆ εἰς τὴν θάλασσαν. ἤρχισε λοιπὸν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων, ὁ ὁποῖος διήρκεσε πολλὰ ἔτη. Ἄλλοτε μὲ τὴν δυνάμιν του καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν πονηρίαν του κατώρθωσε νὰ διώξῃ τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τὰ παράλια.

Εἰς τὰς Ἀθήνας τότε οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχαν πολλὴν ὄρεξιν διὰ πόλεμον. Ἐφροντίζαν περισσότερο διὰ τὰ συμφέροντα καὶ διὰ τὴν ἀνάπανσίν των. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἔζη εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ περίφημος ῥήτωρ **Δημοσθένης**, ὁ ὁποῖος μὲ τοὺς θερμοὺς του λόγους ἐζήτησε νὰ ἐξυπνήσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ἐννοήσουν πόσον ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς ἦτο ὁ Φίλιππος.

Μετ' ὀλίγον ὁ Φίλιππος ἤρχισε νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος. Ἐκυρίευσεν τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ἐκεῖ τὸν ἐσταμάτησαν τὴν πρώτην φορὰν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ Φίλιππος ἐπέρασεν ἐξαφνικὰ ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας καὶ ἐκυρίευσεν μίαν σπουδαιοτάτην θέσιν τῆς Φωκίδος, τὴν **Ἐλάτειαν**. Ἀπ' ἐκεῖ ὁ δρόμος ἦτο ἀνοικτὸς διὰ τὴν Ἀττικὴν.

Τότε ὁ Δημοσθένης ἔβαλεν ὅλας του τὰς δυνάμεις καὶ κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους καὶ ἄλλας

Μακεδὼν ὀπλίτης

Ἡ πολεμικὴ τέχνη ἤλαξε τὸν 4ον αἰῶνα. Ὁ Φίλιππος ἔκαμεν ἕνα σπουδαῖον νεωτερισμόν. Ἐκρέμασε τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν λαιμὸν τῶν στρατιωτῶν καὶ ἔδωκεν εἰς τὰς χεῖρας των μακρότατον δόρυ, τὴν σάρισσαν.

ἐλληνικὰς πόλεις ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Ἄλλ' ὁ μακεδονικὸς στρα-
338 τὸς ἐφάνη ἀνώτερος. Τὸ 338 εἰς τὴν **Χαιρώνειαν** τῆς
Βοιωτίας ἔγινε μεγάλη μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν
οἱ Μακεδόνες. Χίλιοι Ἀθηναῖοι ἐφονεύθησαν καὶ 2 χιλ. ἔπεσαν
αἰχμάλωτοι. Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας ἐσήμαινε τὸ τέλος τῆς ἀνε-
ξαρτησίας τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Καμμία ἀπ' αὐτὰς δὲν ἦτο εἰς
θῆσιν πλέον ν' ἀντισταθῆ εἰς τὸν Φίλιππον.

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ

Ὁ Φίλιππος μετὰ τὴν νίκην ἦτο κύριος ὅλης τῆς Ἑλλάδος.
Ἄλλ' ἔδειξε πολὺ καλὴν συμπεριφορὰν, πρὸ πάντων εἰς τοὺς
Ἀθηναίους. Ἀπέλυσεν ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἔκαμεν εἰρή-
νην μὲ πολὺ ἐπιεικῆς ὄρους. Ὑστερον ἐπροσκάλεσεν ὅλους τοὺς
Ἕλληνας εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ ἀνεκοίνωσεν εἰς αὐ-
τοὺς τὰ σχέδιά του. Εἶπε λοιπὸν ὅτι σκοπὸς του δὲν ἦτο νὰ ὑπο-
τάξῃ τὴν Ἑλλάδα, καί, διὰ νὰ τὸν πιστεύσουν οἱ Ἕλληνες, ἐκή-
ρυξεν ὅτι ὅλαι αἱ πόλεις ἀφίνονται ἀνεξάρτητοι νὰ κυβερνῶνται
ὅπως θέλουν. Κατόπιν εἶπεν εἰς αὐτοὺς ὅτι ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ
ἐνώσῃ ὅλους τοὺς Ἕλληνας καὶ μαζί νὰ καταστρέψουν τὸ Περ-
σικὸν κράτος. Οἱ Ἕλληνες τότε ἐνθουσιάζθησαν καὶ ἔκαμαν ἀρ-
χηγόν των τὸν Φίλιππον.

Ὁ Φίλιππος ἐπέστρεψε κατόπιν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἤρ-
χισε νὰ ἐτοιμάξῃ μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Περσῶν. Ἄλλ'
ἐνῶ ἔκαμεν τὰς ἐτοιμασίας, ἐδολοφονήθη τὸ 336 π. Χ.

Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

Τὸ σχέδιον τοῦ Φιλίππου ἐπραγματοποίησεν ὁ υἱὸς του Ἀλέ-
ξανδρος. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα πρόσωπα
τῆς ἱστορίας. Ἐγίνε βασιλεὺς εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν. Ἀπὸ τὴν παι-
δικὴν του ἡλικίαν ἐφάνη ὅτι εἶχε θερμὴν ψυχὴν καὶ δυνατὴν ὁρ-
μὴν νὰ κάμῃ μεγάλας πράξεις καὶ ν' ἀποκτήσῃ δόξαν. Ὁ Ἀλέ-
ξανδρος εἶχεν ἔκτακτα σωματικὰ καὶ πνευματικὰ χαρίσματα. Ἦτο
δυνατὸς καὶ ὠραῖος. Ἡ κεφαλὴ του μὲ τὴν ξανθὴν καὶ σγουρὴν
κόμην του ὁμοίαζε μὲ κεφαλὴν λέοντος. Ὅταν ἤκουε πολεμικοὺς

ἕμους, ἐπήδα ἀπὸ τὴν θέσιν του ὡσὰν νὰ ἤθελε νὰ ριφθῆ εἰς τὴν μάχην. Μόνον αὐτὸς κατώρθωσε νὰ δαμάσῃ τὸν ἄγριον ἵππον *Βουκεράλαν*, ὁ ὁποῖος ἀργότερα τὸν ἔφερε νικητὴν εἰς τὰς Ἰνδίας. Εἰς τοὺς τρόπους του ἦτο πολὺ ἀπλοῦς καὶ εἰλικρινής. Ἀγαποῦσε τοὺς φίλους του καὶ ἐδείκνυε μεγάλην οἰκειότητα ὡς νὰ μὴ ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως. Ἐνίστε ὅμως ἦτο παράφορος καὶ ὀρμητικὸς καὶ ἔκαμνε πράξεις, διὰ τὰς ὁποίας κατόπιν μετανοοῦσε πολὺ.

Εἰς τὴν νεότητά του ἔμαθε νὰ ἱππεύῃ, νὰ μεταχειρίζεται τὰ ὄπλα καὶ νὰ ὀδηγῆ στρατόν. Ἄλλ' ὁ πατήρ του διὰ νὰ τὸν μορφώσῃ καλύτερα ἐπροσκάλεσεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας τὸν περίφημον φιλόσοφον Ἀριστοτέλην. Ὁ Ἀριστοτέλης ἠθέλησε νὰ μορφώσῃ τὸ πνεῦμα του καὶ ν' ἀνυψώσῃ τὸ φρόνημά του. Μεταξὺ τῶν ἄλλων τὸν ἐδίδαξε τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, τὰ ὁποῖα ὁ Ἀλέξανδρος ἠγάπησε πολὺ καὶ τὰ ἔφερε πάντοτε μαζί του εἰς τὰς ἐκστρατείας. Ἦθελε νὰ μιμηθῆ τὸν ἥρωα τῆς Ἰλιάδος τὸν Ἀχιλλέα.

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος

Ἡ προτομὴ αὐτῆ μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα τῆς κεφαλῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ἡ κεφαλὴ του μὲ τοὺς ξανθοὺς βοστρύχους ὁμοίαζε μὲ κεφαλὴν λέοντος. Εἶχε στόμα πολὺ μικρὸν καὶ σφιχτὰ χεῖλη, τὸ ὁποῖον φανερῶναι θέλῃσιν.

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχεν ἀπόφασιν νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ παλαιὸν ὄνειρον τῶν Ἑλλήνων, δηλαδὴ νὰ καταλύσῃ τὸ Περσικὸν κράτος. Ἦλθε λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκεῖ ἐπροσκάλεσεν, ὅπως ὁ πατήρ του, ἀντιπροσώπους τῶν ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τὴν Κόρινθον. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐκτὸς τῶν Σπαρτιατῶν ἀνεγνώρισαν αὐτὸν ἀρχηγὸν τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν. Κατό-

πιν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ἐνῶ ὅμως ὁ Ἀλέξανδρος ἔκαμε πόλεμον εἰς τὴν Θράκην ἐναντίον ἑνὸς βαρβάρου λαοῦ, ἐπανεστάτησαν αἱ Θῆβαι, αἱ Ἀθηναίαι καὶ μερικαὶ ἄλλαι πόλεις. Μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα ἀναχωρεῖ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Εἰς ἑπτὰ ἡμέρας ἔφθασεν ἀπὸ τὴν Θράκην εἰς τὰς Θήβας. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἐτιμώρησε πολὺ σκληρὰ τοὺς Θηβαίους. Ἐκαυσε τὴν πόλιν των καὶ τοὺς κατοίκους ἐπώλησεν ὡς δούλους. Εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅμως ἔφάνη πάλιν ἐπιεικής. Ἀφοῦ τοιουτοτρόπως ἡσύχασε τὴν Ἑλλάδα, ἐγύρισε εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔκαμε τὰς ἐτοιμασίας του διὰ τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν.

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΥΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ

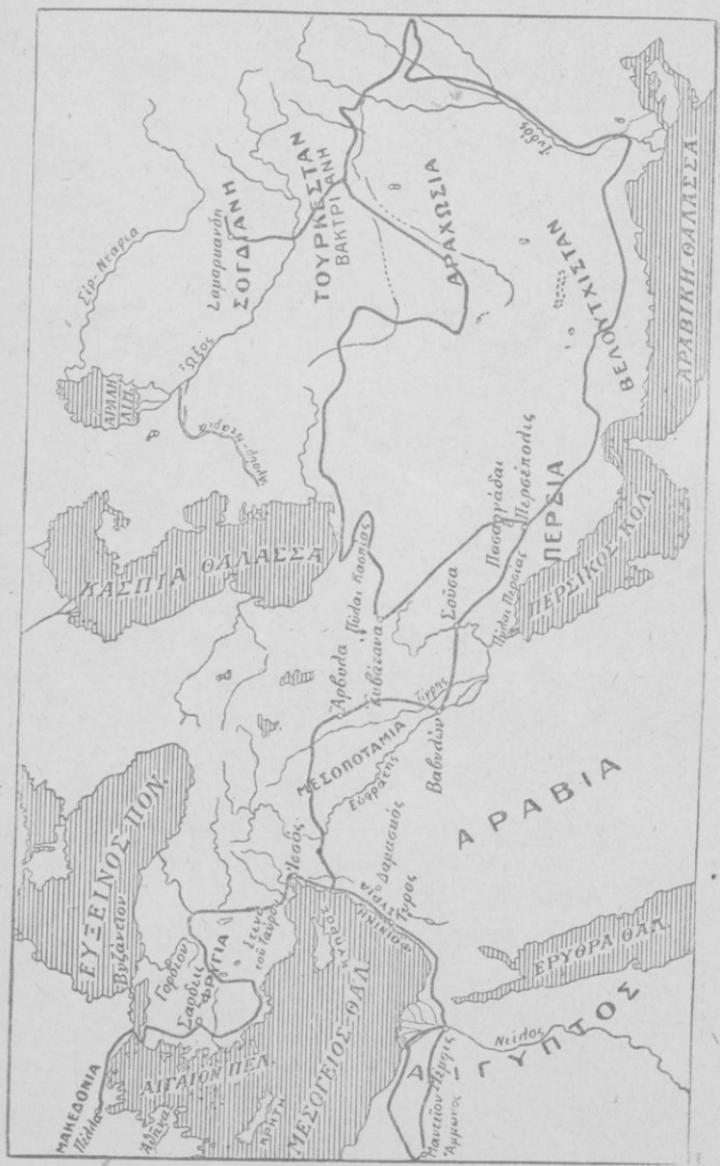
Η ΔΙΑΒΑΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ

Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς προετοιμασίας του ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Πέλλαν τὴν ἀνοιξιν τοῦ 334 π. Χ. μὲ 30 χιλ. πεζοὺς καὶ 5 χιλ. ἵππους. Ἐπέρασε τὴν Θράκην, ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, τὸν ὁποῖον ἐπέρασε μὲ πλοῖα, καὶ ἐπάτησε τὴν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν. Ἡ πρώτη φροντίς του ἦτο νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ εἱρεῖα τῆς Τροίας. Ἐκεῖ ἐστεφάνωσε τὸν τάφον τοῦ Ἀχιλλέως, ἐνῶ ὁ πιστὸς φίλος του Ἡφαιστείων ἐστεφάνωσε τὸν τάφον τοῦ Πατρόκλου. Κατόπιν ἤρχισε νὰ προχωρῇ εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΓΡΑΝΙΚΟΥ

Οἱ σατράπαι τοῦ βασιλέως ἠθέλησαν νὰ τὸν σταματήσουν εἰς τὸν Γρανικὸν ποταμόν. Εἶχαν συναθροίσει ἀρκετὸν περσικὸν στρατόν, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ εἶχαν ἓνα ἰσχυρὸν σῶμα ἀπὸ Ἑλλήνας μισθοφόρους. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔφθασεν εἰς τὸν Γρανικὸν πρὸς τὸ ἐσπέρας. Εἶδεν εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τοῦ ποταμοῦ τὸ περσικὸν ἵπικὸν ἔτοιμον νὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ περάσῃ. Οἱ στρατηγοὶ του τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ περιμένῃ τὴν πρωΐαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμόν μὲ τὸ ἵπικὸν καὶ μετὰ φοβερὰν μάχην ἔτρεψε τοὺς Πέρσας εἰς φυγὴν. Εἰς τὴν μάχην ἐκινδύνευσε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ φονευθῇ. Ἐνας Πέρσης

334

Χάρτης της ἐποικρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου

ἦτο ἔτοιμος νὰ τὸν κτυπήσῃ ἀπ' ὀπίσω, ἀλλ' ὁ στρατηγὸς Κλεῖ-
τος ἐπρόλαβε καὶ τὸν ἐφόνευσεν.

Οἱ Ἕλληνες εὐρῆκαν πολλὰ λάφυρα εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν
Περσῶν. Ἀπ' αὐτὰ ὁ Ἀλέξανδρος ἔστειλε μερικὰς ἀσπίδας εἰς
τὰς Ἀθήνας καὶ ἔγραψε τὰ ἑξῆς: *Αὐτὰς τὰς ἀσπίδας ἀφιερῶνουν*
εἰς τὴν Ἀθηνῶν οἱ Ἕλληνες καὶ ὁ Ἀλέξανδρος πλὴν τῶν Λακε-
δαιμονίων ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας. Μετὰ τὴν
μάχην τοῦ Γρανικοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἦτο κύριος τῆς Μ. Ἀσίας.

Ο ΓΟΡΔΕΙΟΣ ΔΕΣΜΟΣ

Ὁ Ἀλέξανδρος εἰσῆλθεν εἰς τὰς Σάρδεις, τὴν παλαιὰν πρω-
τεύουσαν τοῦ Κροίσου. Ἀπ' ἐκεῖ ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Φρυ-
γίας *Γόρδιον*. Ἐκεῖ ὑπῆρχε μία ἄμαξα, τῆς ὁποίας ὁ τροχὸς ἦτο
δεμένος μὲ τὸν ἄξονα μὲ μεγάλην τέχνην, ὥστε ἦτο πολὺ δύσκο-
λον νὰ λύσῃ κανεὶς τὸν δεσμόν. Ἐλεγαν ὅτι τὴν ἄμαξαν εἶχε δέ-
σει ἓνας παλαιὸς βασιλεὺς τῆς Φρυγίας, ὁ Γόρδιος. Αὐτὸς ἦτο ὁ
περίφημος *Γόρδειος δεσμός*. Ὑπῆρχε χρησμός ὅτι ὅποιος τὸν
ἔλυε θὰ ἐγίνετο βασιλεὺς τῆς Ἀσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀφοῦ ἐκο-
πίασεν ἀρχετὰ νὰ λύσῃ τὸν δεσμόν, ἔσυρε τὸ ξίφος του καὶ τὸν
ἔκοψε. Μ' αὐτὸ ἠθέλησε νὰ δείξῃ ὅτι *οἱ δυνατοὶ ἄνθρωποι κό-*
πτουν τὸν δεσμόν, τὸν ὁποῖον δὲν ἠμποροῦν νὰ λύσουν.

ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΙΣΣΟΥ

Κατόπιν ὁ Ἀλέξανδρος κατέβη εἰς τὸ ὄρος τῆς Κιλικίας Ταῦ-
ρον. Ἐκεῖ ἐνώνοντο οἱ δρόμοι τῆς Μ. Ἀσίας, τῆς Συρίας καὶ
τῆς Μεσοποταμίας καὶ ὑπάρχει μία πεδιάς πλησίον τῆς πόλεως
Ἰσσοῦ. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος εἶχε
μαζεύσει 400 χιλ. στρατόν. Ὁ Ἀλέξανδρος ὠρμησεν ἀμέσως ἐνα-
ντίον τοῦ περσικοῦ στρατοῦ. Μὲ τὴν φάλαγγα κατώρθωσε νὰ δια-
σπάσῃ τοὺς Πέρσας, οἱ ὁποῖοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ὁ ἴδιος ὁ
Δαρεῖος ἐφοβήθη τόσον πολὺ, ὥστε ἔφυγεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς
χώρας του. Οἱ Ἕλληνες εὐρῆκαν ἄπειρα λάφυρα. Ὀλόκληρος ἡ
οἰκογένεια τοῦ Δαρείου, ἡ μήτηρ του, ἡ σύζυγός του καὶ αἱ θυ-
γατέρες του ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Αὐτὴ
εἶναι ἡ μεγάλη *μάχη τῆς Ἰσσοῦ*.

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΚΥΡΙΑΤΕΙ ΤΗΝ ΦΟΙΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟΝ

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠκολούθησε τὸν μέγαν βασιλικὸν δρό-
μον, ὁ ὁποῖος ἔφερεν ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὸν

Εὐφράτην, ὅπου ἦτο ἡ πρωτεύουσα τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ἡθέλησε νὰ κυριεύσῃ πρῶτον τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Αἴγυπτον, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν φοινικικὸν στόλον νὰ φέρῃ στρατὸν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ ἔχῃ ἀσφαλισμένα τὰ νῶτά του.

Δὲν κατεδίωξε λοιπὸν τὸν Δαρεῖον, ἀλλὰ κατέβη εἰς τὴν Φοινίκην. Ἐκεῖ ἡ **Τύρος**, παλαιὰ ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ πόλις τῆς Φοινίκης, ἔκαμε μεγάλην ἀντίστασιν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠναγκάσθη νὰ σταματήσῃ, τὴν ἐπολιόρκησεν 7 μῆνας καὶ ἐπὶ τέλους τὴν ἐκυρίευσεν. Κατόπιν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐδέχθησαν τὸν Ἀλέξανδρον ὡς ἐλευθερωτὴν των, διότι ἐμισοῦσαν πολὺ τοὺς Πέρσας. Οἱ ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων τὸν ἐδέχθησαν μὲ μεγάλας τιμὰς καὶ τὸν ὠνόμασαν υἱὸν τοῦ Διός. Εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου ὁ Ἀλέξανδρος ἔκτισε μίαν πόλιν, τὴν **Ἀλεξάνδρειαν**, ἡ ὁποία ἔλαβεν ἀργότερα μεγάλην ἀνάπτυξιν.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΣΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ο ΔΑΡΕΙΟΣ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ ΝΑ ΜΟΙΡΑΣΟΥΝ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

Ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἀλέξανδρος ἐγύρισεν ὀπίσω, διὰ νὰ καταδιώξῃ τὸν Δαρεῖον. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἠκολούθησε τὸν ἴδιον δρόμον, ἔπειτα ἐπροχώρησε πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐφθασεν εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμόν. Σκοπὸς του ἦτο νὰ κτυπήσῃ τὸ Περσικὸν κράτος εἰς τὴν καρδίαν του καὶ νὰ τὸ διαλύσῃ. Ὁ Δαρεῖος τρομαγμένος τοῦ ἐπρότεινε νὰ μοιράσουν τὸ κράτος. Ὁ στρατηγὸς Παρμενίων εἶπε τότε εἰς τὸν Ἀλέξανδρον: *Ἄν ἤμουν Ἀλέξανδρος, θὰ ἐδεχόμην. Καὶ ἐγώ, εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἂν ἤμουν Παρμενίων.*

ΜΑΧΗ Εἰς τὰ Ἀρβηλλὰ

Ὁ Δαρεῖος εἶχε μαζεύσει ἀναρίθμητα στρατεύματα, περισσότερα ἀπὸ ἓνα ἑκατομμύριον, πέραν τοῦ ποταμοῦ Τίγρητος εἰς μίαν μεγάλην πεδιάδα, ἡ ὁποία εἶναι πλησίον τῆς πόλεως **Ἀρβηλλὰ**. Οἱ στρατηγοὶ ἐσυμβούλευαν τὸν Ἀλέξανδρον νὰ προσβάλλῃ τοὺς ἐχθροὺς τὴν νύκτα, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος εἶπε: *Δὲν κλέπτω τὴν νύκτα*. Πάλιν ἡ Μακεδονικὴ φάλαγξ διέσπασε τὸν περσικὸν στρατὸν καὶ τὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Ὁ Δαρεῖος μόλις ἐπρόφθασεν νὰ σωθῇ μὲ ἓνα ἵππον καὶ ἔφυγεν εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς χώρας

του. Ἄλλ' ἐκεῖ ἕνας ἀπὸ τοὺς σατράπας του ἐστασίασε καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκυρίευσεν τὰς πρωτευούσας τοῦ Περσικοῦ κράτους *Βαβυλῶνα, Σοῦσα, Περσέπολιν, Πασαργάδα*. Ἐκεῖ ἐδύρηκεν ἀναριθμήτους θησαυροὺς, διότι οἱ βασιλεῖς τῆς Περσίας εἶχαν μαζεύσει εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς ὅλον τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Τοιουτοτρόπως τὸ Περσικὸν κράτος κατελύθη.

331

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΕΙΣ ΤΑΣ ΙΝΔΙΑΣ (330 - 324)

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠσύχασεν. Ἡ ὀρηκτικὴ ψυχὴ του τὸν ἐκίνει εἰς νέας ἐπιχειρήσεις. Πρὸ πάντων ἐμάγευαν τὴν φαντασίαν του αἱ Ἰνδίαι. Εἶχεν ἀκούσει τόσας διηγήσεις διὰ τὴν μυθικὴν αὐτὴν χώραν καὶ τοὺς θησαυροὺς της. ἤρρηξε λοιπὸν νέαν ἐκστρατείαν, ἣ ὁποία ἐκούρασε πολὺ περισσότερον τοὺς Ἕλληνας.

Ἐξεκίνησέ λοιπὸν τὸ 330 π.Χ., ἐπροχώρησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ βόρεια τοῦ ὄροπέδιου τοῦ Ἰράν, εἰσῆλθεν εἰς τὰ Ἐκβάτανα, ἐπέβρασε τὰς Κασπίας πύλας, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Βακτριανὴν καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ σημερινὸν Τουρκεστάν. Κατόπιν ἐστράφη πρὸς

327

ἀνατολὰς καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Ἰνδοῦ. Εἰς ὅλα τὰ μέρη αὐτὰ ἔκτισε διαφόρους πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἔδωκε τὸ ὄνομά του. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰς σώζονται, διατηροῦν τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ὀνόματός του καὶ μαρτυροῦν πόσον καλὰ ἐγνώριζεν ὁ Ἀλέξανδρος τὰς θέσεις.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰνδοῦ ὑπῆρχαν πολλοὶ ἡγεμόνες, οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν ἐτόλμησαν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Μόνον ὁ *Πῶρος* ἐπολέμησεν, ἀλλὰ ἐνίκηθη καὶ ἔπεσεν αἰχμάλωτος. Κατόπιν ὁ Ἀλέξανδρος ἐσκόπευε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Γάγγου ποταμοῦ. Ἀλλ' οἱ στρατιῶται του αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν τὸν ἤκουσαν. Εἶχαν κουρασθῆ πολὺ καὶ ἤθελαν νὰ ἐπιστρέψουν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐθύμωσε πολὺ καὶ ἐκλείσθη τρεῖς ἡμέρας εἰς τὴν σκηνὴν του, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ. Κατέβηκε τότε τὸ ρεῦμα τοῦ Ἰνδοῦ ἕως τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν. Ἐκεῖ ἔκαμε στόλον καὶ διέταξε τὸν ναύαρχόν του Νέαρχον νὰ ἐρευνήσῃ τὴν παραλίαν μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Αὐτὸς μὲ τὸν στρατόν του, ἀφοῦ ὑπέφερε πολλὰ ἀπὸ πείναν, δίψαν καὶ ἀσθενείας καὶ ἀφοῦ ἔχασε τὰ τρία τέταρτα τοῦ στρατοῦ του, ἔφθασεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Ἐκεῖ ἔφθασε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Νέαρχος, ἀφοῦ ἀνέβηκε μὲ τὰ πλοῖα τὸν Εὐφράτην.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἤθελε μόνον νὰ καταλύσῃ τὸ Περσικὸν κράτος. Εἶχε μεγάλα σχέδια, τὰ ὁποῖα ἔβαλεν εἰς ἐνέργειαν, ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Ἰνδιῶν. Πρῶτον ἤθελε νὰ κατασκευάσῃ μέγαν λιμένα εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀποθήκη τῶν ἐμπορευμάτων τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας. Συγχρόνως ἤθελε νὰ συνδέσῃ τὴν Ἀνατολὴν

Νόμισμα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου

μὲ τὴν Δύσιν καὶ νὰ συγχωνεύσῃ τοὺς Ἀσιάτας μὲ τοὺς Ἕλληνας. Μὲ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν ἤθελε νὰ μορφώσῃ καὶ νὰ ἐξυψώσῃ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀσίας. Διὰ τοῦτο ἴδρυσεν πολλὰ σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔβαλε χιλιάδας παιδιῶν Ἀσιατῶν, διὰ νὰ τὰ διδάξῃ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν. Ἔβαλεν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ νέου Πέρσας καὶ ὑπάνδρυσεν 10 χιλ. Μακεδόνας μὲ Περσίδας. Ὁ ἴδιος πρῶτος ἔδωκε τὸ παράδειγμα καὶ ἐνυμφεῦθη μίαν περσίδα κόρην, τὴν Ρωξάνην.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ἄλλ' εἰς τὸ ἔργον τοῦ ὁ Ἀλέξανδρος εὗρε δυσκολίας, διότι δὲν ἤρρεσεν εἰς τοὺς Μακεδόνας, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν μὲ πολλοὺς τρόπους νὰ φανερώνουν τὴν δυσαρέσκειάν των. Ὁ Ἀλέξανδρος ὁμῶς ἐτιμώρησε πολὺ σκληρὰ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ μεταίωσούν τὸ ἔργον του. Ἐφόνευσεν τὸν γέροντα Παρμενίωνα, ἕνα ἀπὸ τοὺς ἐξοχωτέρους στρατηγούς του. Ὁ χαρακτήρ τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶχε μεταβληθῆ μετὰ τὰς μεγάλας κατακτήσεις. Ἦλλαξε τὰ ἀπλᾶ ἦθη του μὲ τὴν ἀσιατικὴν πολυτέλειαν, ἐφόρεσεν τὸ βασι-

λικὸν στέμμα, ἤθελε νὰ τὸν λατρεύουν ὡς θεὸν καὶ νὰ τὸν ὀνομάζουν Μέγαν βασιλέα. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε κανὲν ἀπὸ τὰ σχέδια διὰ τοῦ νὰ φέρῃ εἰς τέλος. Τὸ 323 ἀσθένησεν ἀπὸ δξὺν πυρετὸν καὶ τὴν 19 Αὐγούστου ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἐπρόφθασε νὰ διοργανώσῃ καὶ νὰ στερεώσῃ τὸ ἀχανὲς κράτος του. Ὄταν ἀπέθανε, δὲν ἄφησε διάδοχον καὶ κανεὶς ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του δὲν ἦτο ἱκανὸς νὰ τὸν διαδεχθῇ. Διὰ τοῦτο οἱ στρατηγοὶ του συνεφώνησαν ν' ἀναγνωρίσουν ὡς ἀνώτατον ἄρχοντα τὸν γεροντότερον στρατηγὸν Περδίκαν.

Μετ' ὀλίγον ὁμοῦ ἐφιλονίκησαν, διότι οἱ δυνατώτεροι ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἠθέλησαν νὰ γίνονιν αὐτοὶ βασιλεῖς καὶ νὰ πάρουν ὅλον τὸ κράτος. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν μακροὺς πολέμους μεταξὺ των, οἱ ὁποῖοι διήρκεσαν 20 ἔτη. Τὸ ἔτος 301 π. Ἰ. ἐγίνε μία μεγάλη μάχη εἰς τὴν πόλιν τῆς Φρυγίας **Ἰγόν**. Μετὰ τὴν μάχην αὐτὴν τὸ ἀχανὲς κράτος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐχωρίσθη εἰς πολλὰς μικρότερα κράτη. Τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἦσαν τρία 1) τὸ *Βασίλειον τῆς Αἰγύπτου*, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ στρατηγὸς Πτολεμαῖος καὶ ἀργότερα τὸ ἐκυβέρνησαν οἱ ἀπόγονοί του, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζοντο Πτολεμαῖοι. 2) Τὸ *Βασίλειον τῆς Συρίας*, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Σέλευκος καὶ τὸ ἐκυβέρνησαν οἱ ἀπόγονοί του, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται Σελευκίδαι καὶ 3) Τὸ *Βασίλειον τῆς Μακεδονίας*, τὸ ὁποῖον ἐκυβέρνησαν οἱ ἀπόγονοι τοῦ στρατηγοῦ Ἀντιγόνου.

Ἐκτὸς τῶν τριῶν αὐτῶν κρατῶν ἰδρύθησαν καὶ ἄλλα μικρότερα, τὰ ὁποῖα εἶχαν βασιλεῖς ἢ Ἕλληνας ἢ καὶ ἐντοπίους βαρβάρους. Ἀπ' αὐτὰ ἀξιολογώτερον εἶναι τὸ *Κράτος τῆς Περγᾶμου*, τὸ ὁποῖον ἰδρύθη εἰς τὰ βόρεια τῆς Σμύρνης. Τὸ κράτος αὐτὸ ἦτο μικρόν, ἀλλ' ἐπροόδευσε πολὺ εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας.

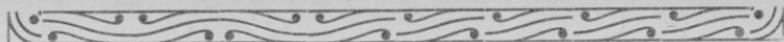
ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέθανε πολὺ νέος, ἀλλὰ τὸ ἔργον του δὲν ἐχάθη. Τὸ πέρασμά του ἄφησε σπουδαῖα σημεῖα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν. Ἀπὸ τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον ἤνοιξαν τὰ στρατεύματά του,

ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐχύθη εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς καὶ τὰς ἐξωορόνησε. Τὰ τέκνα τῶν Περσῶν καὶ τῶν Βαβυλωνίων ἔμαθαν τὰ ἑλληνικὰ καὶ ἐφιλοτιμήθησαν νὰ ζήσουν ὅπως ἐξοῦσαν οἱ Ἕλληνες. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ πλούσιοι τῶν ἔκτιζαν κατοικίας ὁμοίας μὲ τὰς ἑλληνικὰς, τὰς ἐπίπλωναν μὲ ἐπιπλα ἑλληνικὰ καὶ ἐφοροῦσαν ἑλληνικὰ ἐνδύματα. Εἰς τὰς μακρινὰς πόλεις τῆς Ἀσίας ἔκτισαν θέατρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔπαιζαν ἑλληνικὰ ἔργα. Ἡ Ἑλλάς μολονότι ἦτο κουρασμένη καὶ ἀδυνατισμένη ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, ἔδωσε μίαν δυνατὴν λάμπην καὶ ἐφώτισε τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Ἄλλοτε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἦτο περιορισμένος μόνον εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ἐφώτισε καὶ ἀνέπτυξεν ἀναριθμήτους λαοὺς καὶ ἀργότερα, καθὼς θὰ ἴδωμεν, τοὺς Ρωμαίους καὶ τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐρώπης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Λαοὶ ἀπολίτιστοι καὶ λαοὶ πολιτισμένοι — Ἱστορία — Σελίς	
Φυλαί, λαοί — Προϊστορία καὶ ἱστορία — Περίοδοι	
τῆς ἱστορίας — Ἀρχαία ἱστορία	3-7

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

Αἰγύπτιοι — Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσύριοι — Φοίνικες —	
Μῆδοι καὶ Πέρσαι	8-15

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Ἡ Ἀρχαία Ἑλλάς — Οἱ Ἕλληνες	16-19
---------------------------------------	-------

Η ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ Πελασγοί, ὁ πολιτισμὸς τοῦ Αἰγαίου — Οἱ Ἕλληνες,	
ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς	19-24

Η ΕΛΛΑΣ ΤΩΝ ΟΜΗΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Ἐπιδρομὴ τῶν Δωριέων — Αἱ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας	
Ἀνάπτυξις τῶν ἀποικιῶν — Οἱ βασιλεῖς — Ἡ ναυτι-	
λία -- Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα -- Ἡ Ἰλιάς -- Ἡ Ὀδύσσεια	24-29

Η ΜΕΓΑΛΗ ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ

Οἱ Ἕλληνες γίνονται κύριοι τῆς θαλάσσης — Ἡ μεγάλη	
ἀποικιακὴ ἐξάπλωσις — Ἀποικίαι τοῦ Εὐξείνου Πόν-	
του — Ἀποικίαι Ἰταλίας καὶ Σικελίας — Αἷτια τοῦ	
ἀποικισμοῦ — Ὁ ἑλληνικὸς κόσμος τὸν ἕκτον αἰῶνα .	30-32

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οἱ Θεοὶ — Οἱ Θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου — Οἱ θεοὶ τῆς γῆς.	32-36
--	-------

Η ΣΠΑΡΤΗ

Οἱ Σπαρτιαῖται — Ἡ κυβέρνησις — Τὰ στρατιωτικά —	
Ἀγωγή παιδῶν — Ὁ στρατὸς — Ὁ πολιτισμὸς — Ὁ	
Λυκοῦργος — Τὸ κράτος τῶν Σπαρτιατῶν	36-41

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Ἡ Ἀττικὴ — Ἀθῆναι καὶ Πειραιεὺς — Ἀλλαγὴ τοῦ πο-	
--	--

λιτεύματος — Ἡ δημοκρατία — Τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν — Αἱ ταραχαὶ — Ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλωνος — Ὁ Πεισίστρατος — Περόδοι τῆς δημοκρατίας	Σελὶς 41-46
ΕΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ	
Ἀνεξαρτησία τῶν ἑλληνικῶν πόλεων — Ἡ ἐνότης τοῦ ἔθνους	46-50
ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ	
Αἰτία τῶν περσικῶν πολέμων — Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἰώνων	50-51
Ο ΠΡΩΤΟΣ ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ	
Ἡ ἐκστρατεία Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη	51-53
Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ — Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΞΕΡΕΟΥ	
Ὁ Ξέρξης — Ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος, Θεμιστοκλῆς — Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου — Ἐτοιμασίαι τῶν Ἑλλήνων — Θερμοπύλαι — Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία — Ὁ Ξέρξης φεύγει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα — Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη — Σημασία τῶν περσικῶν πολέμων	53-61
Ο ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ	
Ἡ συμμαχία — Οἱ Ἀθηναῖοι ἀρχηγοὶ τῆς συμμαχίας — Αἱ νῆκαι τοῦ Κίμωνος	62-64
ΤΟ ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ	
Οἱ σύμμαχοι γίνονται ὑπήκοοι — Ἐκτασις τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους — Ἀντιζηλία μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων	64-66
ΠΩΣ ΚΥΒΕΡΝΑΤΑΙ ΤΟ ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ	
Ἀνισότης τῶν κατοίκων — Ἡ δημοκρατία — Ὁ Περικλῆς	66-70
ΟΙ ΕΝΔΟΞΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ — ΑΚΜΗ ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	
Ὁ πολιτισμὸς τοῦ 5ου καὶ 4ου αἰῶνος — Ἐμπόριον καὶ βιομηχανία τῶν Ἀθηναίων — Πῶς ἦτο ἡ ζωὴ τῶν Ἀθηναίων — Ἀνατροφή τῶν παιδῶν — Αἱ γυναῖκες καὶ οἱ δοῦλοι	70-79
Η ΤΕΧΝΗ	
Ἡ Γλυπτική — Ἡ ἀρχιτεκτονική, ὁ ναὸς — Ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν — Ἡ ζωγραφικὴ	79-88

ΕΟΡΤΑΙ ΚΑΙ ΠΑΝΗΓΥΡΕΙΣ	
Τὰ Παναθήναια — Τὰ Διονύσια — Τὰ Ἐλευσίνια — Τὸ θέατρον	Σελίς 88-90
ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	
Οἱ ποιηταὶ Οἱ ῥήτορες — Οἱ φιλόσοφοι	91-93
ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ	
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ	
Αἷτια -- Ὁ πόλεμος — Τὸ τέλος τοῦ πολέμου — Ἀποτε- λέσματα τοῦ πολέμου	93-97
ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ	
Ἡ πολιτικὴ τῆς Σπάρτης — Οἱ τριάκοντα τύραννοι, Θρασύβουλος — Κύρου Ἀνάβασις — Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου κατὰ τῶν Περσῶν — Ἡ εἰρήνη τοῦ Ἀν- ταλκίδα	97-100
ΑΚΜΗ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ	
Αἱ Θῆβαι — Ὁ Πελοπίδας ἐλευθερώνει τὰς Θήβας — Οἱ Θηβαῖοι νικοῦν τοὺς Σπαρτιάτας — Κατάλυσις τοῦ σπαρτιατικοῦ κράτους — Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη — Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν ἐν Μαντινείᾳ μάχην	101-103
ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΚΥΡΙΑΡΧΟΥΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	
Χώρα, κάτοικοι — Ὁ Φίλιππος — Ἡ Μακεδονικὴ φά- λαγξ — Ὁ Φίλιππος νικᾷ τοὺς Ἕλληνας — Τὸ σχέ- διον τοῦ Φιλίππου	103-106
Ο ΜΕΓΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	
Ὁ Ἀλέξανδρος -- Ὁ Ἀλέξανδρος ἀρχηγὸς τῶν Ἑλ- λήνων	106-108
Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΕΚΣΤΡΑΤΕΥΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ	
Ἡ διάβασις εἰς τὴν Ἀσίαν Μάχη τοῦ Γρανικοῦ — Ὁ Γόρδειος δεσμὸς — Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεύει τὴν Φοι- νίκην καὶ τὴν Αἴγυπτον	108-111
ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΠΕΡΣΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ	
Ὁ Δαρεῖος προτείνει νὰ μοιράσων τὸ κράτος — Μάχη εἰς τὰ Ἀρβηλα — Ἐκστρατεία εἰς τὰς Ἰνδίας	111-112
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ	
Τὰ σχέδια τοῦ Ἀλεξάνδρου — Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου — Διαίρεσις τοῦ κράτους - Διάδοσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ	113-115

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Λιμναῖαι κατοικίαι	Σελ.	<i>Τὰ μακρὰ τεῖχη</i>	Σελ.	65
Ἐργαλεῖα—ὄπλα	>	Ὁ Περικλῆς	>	69
Αἱ πυραμίδες	>	8 Σκηνή ἐμπορίου	>	71
Λιγύπτιος	>	9 Σιδηρουργεῖον	>	72
Ὁβελίσκος	>	9 Ἄπὸ τὴν ζωὴν τῶν γεωργῶν	>	72
Ἐρογλυφικά	>	9 Ἐποδηματοποιεῖον	>	73
Ἡ Σφίγξ	>	10 Σχολεῖον	>	75
Ἀσσυριακὸν ἀνάκτορον	>	11 Ἀσκήσεις ἐφήβων	>	76
Πτερωτὸς ταῦρος	>	12 Παλαίστρα	>	77
Σφρηνοειδὴς γραφή	>	13 Ἐνδύματα	>	78
Φοινικικὸν πλοῖον	>	13 Γυναῖκες παίζουν μουσικά		
<i>Περσικὸν κράτος</i>	>	15 ὄργανα	>	79
<i>Χάρτης Ἀρχαίας Ἑλλάδος</i>	>	18 Ἀρχαϊκὸν ἄγαλμα	>	80
Ὀπλίτης μυκηναϊκῶν χρόνων	>	21 Δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος	>	80
Ὅπλα	>	22 Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλους	>	81
Ἀγγεῖα κρητικά	>	23 Ἀθηνᾶ	>	82
Ἐνδυμασία γυναικός	>	24 Παρθενῶν	>	83
Πολεμικὸν ἄρμα	>	28 Πῶς ἐχρωμάτιζον τὰ μάρμαρα	>	84
Πλοῖον τῶν χρόνων τοῦ Ὁμ.	>	29 Κίονες	>	85
Θυσία	>	32 Ἀκρόπολις	>	86
<i>Χάρτης τοῦ Ἑλλην. κόσμου</i>	>32-33	Ἀμφορεῖς	>	87
Ὁ Ζεὺς	>	33 Παναθηναϊκὸς ἀμφορεὺς	>	87
Ἡ Ἄρτεμις	>	33 Κύπελλον	>	88
Ὁ Ἀπόλλων	>	34 Κορινθιακὸν ἀγγεῖον	>	88
Ἡ Ἀθηνᾶ	>	35 Μακεδὸν ὀπλίτης	>	105
Ὀπλίται	>	39 Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος	>	107
Σκηναὶ ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας	>	48 <i>Χάρτης τῆς ἐκστρατείας</i>		
<i>Θερμοπύλαι</i>	>	57 <i>τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου</i>	>	109
<i>Σαλαμίς</i>	>	58 Νόμισμα Ἀλεξάνδρου	>	113
Ἀθηναϊκὴ τριήρης	>	59		

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ προτύπου τοῦ
Διδ. τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΙΥΩ ΜΑΧΗΣ (301 Π. Χ.)
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ (1204 Μ. Χ.)

*Διὰ τὴν Δευτέραν τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ
σχολείου καὶ τὰς ἀντιστοίχους τῶν ἄλλων
σχολείων τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως*

Ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας

ΜΕ ΠΟΛΛΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
46, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ—ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ, 46
1927

Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν ἑνὸς τῶν συγγραφέων

Μαζαράου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ - ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Ο Μ. Ἀλέξανδρος ἀπέθανε πολὺ νέος χωρὶς ἀκόμη νὰ συμπληρώσῃ τὸ μέγα ἔργον του (323). Μετὰ τὸν θάνατόν του ἦλθε μεγάλη σύγχυσις εἰς τὸ κράτος του. Ὁ Ἀλέξανδρος δὲν εἶχε νόμιμον διάδοχον, οἱ δὲ στρατηγοὶ του, οἱ ὁποῖοι εἶχαν γίνεи πολὺ ὑπερήφανοι διὰ τὰ κατορθώματά των, εἶχαν τὴν ἀπαίτησιν νὰ κυβερνήσῃ ὁ καθεὶς μόνος του τὰς ἀπεράντους χώρας, τὰς ὁποίας εἶχε κατακτήσει.

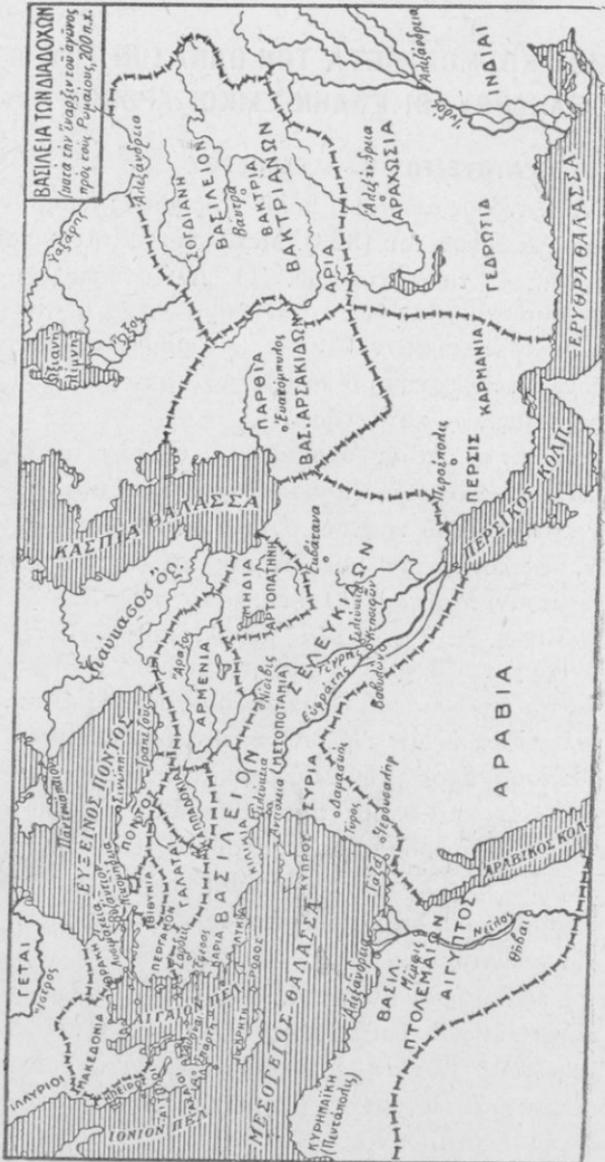
Οἱ στρατηγοὶ, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται εἰς τὴν ἱστορίαν *Διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου*, ἐπροσπάθησαν κατ' ἀρχὰς νὰ διατηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Ἀλλὰ δὲν κατόρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν, ἐφιλονίκησαν καὶ ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους, οἱ ὁποῖοι διήρκεσαν περίπου 20 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 323-301 π. Χ. Τέλος τὸ 301 π. Χ. ἐγίνε μία μεγάλη μάχη εἰς τὴν *Ἰψὸν* τῆς Φρυγίας. Μετὰ τὴν μάχην αὐτὴν οἱ διάδοχοι ἐμοιρασθήσαν τὰς χώρας καὶ ἴδρυσαν διάφορα βασίλεια.

Ὁ *Πτολεμαῖος* ἔλαβε τὴν Αἴγυπτον, ὁ *Σέλενος* τὴν Ἀσίαν καὶ ὁ *Κάσσανδρος* τὴν Μακεδονίαν. Αὐτὰ ἦσαν τὰ τρία μεγαλύτερα κράτη, τὰ ὁποῖα προῆλθαν ἀπὸ τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐκτὸς τούτων εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, πρὸς τὰ βόρεια τῆς Σμύρνης, ἰδρύθη τὸ κράτος τῆς Περγάμου, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο πολὺ ἐκτεταμένον, ἀλλὰ προώδευσε πολὺ εἰς τὸν πολιτισμόν.

Αὐτὰ τὰ κράτη ἦσαν ἑλληνικά, εἶχαν δηλ. ἑλληνας βασιλεῖς, στρατὸν ἑλληνικὸν καὶ ὑπαλλήλους ἑλληνας. Πολλὰς ἐπαρχίας ὁμοῦ τοῦ κράτους ἔλαβαν ἐγχώριοι ἡγεμόνες. Τοιοῦτοτρόπως ἐσηματίσθησαν τὰ λεγόμενα βαρβαρικά κράτη, ὅπως π. χ. τὸ *Βασίλειον τῆς Καππαδοκίας*, τῆς *Ἀρμενίας* καὶ τοῦ *Πόντου*.

Ἄλλα καὶ τὰ βαρβαρικά κράτη ἐδέχθησαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, εἶχαν ἑλληνας στρατιώτας καὶ ἐφρόντιζαν νὰ μιμοῦνται τὰ ἑλληνικά ἤθη.

Ὅλη λοιπὸν ἡ Ἀνατολὴ μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου

ἤρχισε ν' αναπτύσσεται μὲ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ἤρχισε δη-
λαδὴ νὰ ἐξελληνίζεται ὅπως λέγουν. Διὰ τοῦτο ἡ περίοδος τῆς
ἱστορίας μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον ὀνομάζεται **Ἑλληνιστικοὶ ἢ**
Ἀλεξανδρινοὶ χρόνοι.

ΟΙ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΩΝ

Ὁ Πτολεμαῖος ἦτο ἀπὸ τοὺς καλύτερους στρατηγούς τοῦ Μ.
Ἀλεξάνδρου. Μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ κράτους ἔλαβε τὴν Αἴγυ-
πτον. Ὁ πατὴρ του ὀνομάζετο Λάγος. Διὰ τοῦτο ὁ ἴδιος λέγε-
ται Πτολεμαῖος ὁ Λάγου καὶ οἱ ἀπόγονοί του **Δαγίδαί.** Λέγον-
ται ὅμως καὶ Πτολεμαῖοι, διότι ὅλοι εἶχαν τὸ ὄνομα Πτολεμαῖος.
Τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων ἰδρυθῆ, καθὼς εἶδαμεν, τὸ 301
π. Χ. καὶ ἔζησε ἕως τὸ 31 π. Χ., ὅτε τὸ ἐκυρίευσαν οἱ Ῥωμαῖοι,
δηλαδὴ ἔζησε περίπου 300 ἔτη.

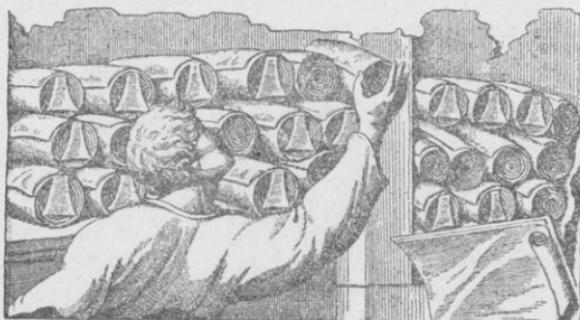
Ἡ Αἴγυπτος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαίων ἔφθασεν εἰς
μεγάλην λαμπρότητα. Πρὸ πάντων πλούσιοι καὶ δυνατοὶ ἦσαν οἱ
πρῶτοι Πτολεμαῖοι. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι
ἐπανῆλθαν οἱ χρόνοι τῶν ἐνδόξων Φαραῶ τῆς Αἰγύπτου.

Οἱ Πτολεμαῖοι ἔλαβαν τὸν τίτλον τοῦ Φαραῶ, ἔδειξαν πολὺ
καλὴν συμπεριφορὰν εἰς τοὺς ἐντοπίους, ἐπροστάτευσαν τὴν θρη-
σκίαν των καὶ ἔκτισαν τοὺς παλαιοὺς ναοὺς των. Ὁ πλοῦτος
καὶ ἡ δύναμις των ἦτο πολὺ μεγάλη. Ἡ Αἴγυπτος ἦτο, ὅπως
πάντοτε, εὐφορος καὶ πλουσία. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔγινεν ὁ μεγαλύτε-
ρος λιμὴν τῆς Μεσογείου. Εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς ἤρχοντο ἔμποροι
ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη. Τὰ καραβάνια ἔφεραν
ἐκεῖ τὰ δέρματα τῶν λεόντων τῆς Ἀφρικῆς, ἡ δὲ Ἀραβία
ἔστελλε λιβανωτὸν καὶ ἄλλα ἀρώματα. Ἀλλὰ σπουδαιότερον ἦτο
πρὸ πάντων τὸ ἐμπόριον μὲ τὰς Ἰνδίας. Ἀπὸ τὸν Ἰνδικὸν
ὠκεανὸν τὰ πλοῖα ἔφθαναν εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ
ἀπεβίβαζαν ἐκεῖ τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο εἰς τὴν Ἀλε-
ξάνδρειαν. Ἀπὸ τὰς Ἰνδίας ἤρχοντο φαρμακευτικὰ εἶδη, τὸ πι-
πέρη, ἡ κανέλλα, καθὼς καὶ χρυσὸς καὶ ἀδάμας. Ἀπὸ τὴν Κίναν
ἀκόμη ἤρχοντο μεταξωτὰ καὶ πορσελάνη.

Οἱ Πτολεμαῖοι λοιπὸν ἔγιναν πολὺ πλούσιοι. Εἶχαν ἄφθονα
χρήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἔκαμαν στρατὸν καὶ στόλον. Μὲ τὸν στό-
λον ἐκυρίευσαν τὴν Κύπρον, μὲ τὸν στρατὸν μέρος τῆς Νοτίου

Συρίας. Ὁ Πτολεμαῖος Γ' ἔγραψεν, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Φαραῶν, τὰ κατορθώματά του μὲ ἱερογλυφικὰ γράμματα εἰς τοὺς τοίχους ἐνὸς ναοῦ, τὸν ὁποῖον ἔκτισεν ὁ ἴδιος.

Οἱ Πτολεμαῖοι ἐπροστάτευσαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἡ ἑλληνικὴ παιδεία τότε ἔδωσε μεγάλην λάμπην εἰς τὴν Αἴγυπτον. Πολλοὶ σοφοί, ποιηταὶ καὶ καλλιτέχνη ἦλθαν τότε εἰς

Βιβλιοθήκη

Κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινούς χρόνους τὰ βιβλία ἐγράφοντο εἰς ἓνα εἶδος χαρ-
του, τὸν ὁποῖον κατεσκεύαζαν ἀπὸ τὸν πάπυρον. Ἐκολλοῦσαν τὰ φύλ-
λα τὸ ἓνα πλησίον τοῦ ἄλλου καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸ βιβλίον ἐγίνετο πολὺ
στενόμακρον. Κατόπιν ἐτυλίσσετο ὡς κύλινδρος καὶ ἐτοποθετεῖτο εἰς
τὴν βιβλιοθήκην. Εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἐκρεμοῦσαν ἓνα μικρὸν φύλλον
καὶ ἔγραφαν τὸ ὄνομα τοῦ βιβλίου. Εἰς τὴν εἰκόνα βλέπομεν πῶς ἕνας
βιβλιοθηκᾶριος τακτοποιεῖ τὰ βιβλία.

τὴν Ἀλεξάνδρειαν, εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Λαγιδῶν. Οἱ Πτολεμαῖοι
ἔκαμαν μεγάλην βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν συνήθροισαν χιλιά-
δας τόμους.

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΣΕΛΕΥΚΙΔΩΝ

Ὁ Σέλευκος ἦτο ὁ νεώτερος ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τοῦ Μ.
Ἀλεξάνδρου. Αὐτὸς κυρίως διεκρίθη εἰς τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην καὶ
μετὰ τὴν νίκην ἔλαβε σχεδὸν ὅλον τὸ ἀσιατικὸν κράτος τοῦ Μ.
Ἀλεξάνδρου ἀπὸ τὴν Μεσόγειον ἕως τὰς Ἰνδίας. Οἱ διαδοχοὶ του
ὀνομάζονται **Σελευκίδαι**.

Διὰ νὰ διατηρήσουν τὸ ἐκτεταμένον τοῦτο κράτος ὁ Σέλευκος
καὶ οἱ διαδοχοὶ του, ἠκολούθησαν τὴν πολιτικὴν τῶν βασιλέων.

τῆς Περσίας καὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Διόρισαν σατράπας εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἔκτισαν διαφόρους πόλεις εἰς σπουδαῖα σημεῖα, τὰς ὁποίας ἤνωσαν μὲ δρόμους. Εἰς τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Τίγρητος, ὅχι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Βαβυλῶνα, ἔκτισαν τὴν *Σελεύκειαν*, ἡ ὁποία ἦτο παλαιότερα πρωτεύουσά των. Ἐκεῖ ὅμως οἱ κάτοικοι ἦσαν ξένοι, Πέρσαι καὶ ἄλλοεθνεῖς. Διὰ τοῦτο οἱ Σελευκίδαι ἐπροτίμησαν νὰ καταβουῖν πλησιέστερον πρὸς τὴν θάλασσαν. Εἰς τὰ βόρεια λοιπὸν τῆς Συρίας ἔκτισαν νέαν πρωτεύουσαν, τὴν *Ἀντιόχειαν*. Ἐπίσης ἔκτισαν καὶ ἄλλας πόλεις εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς ἦλθαν πολλοὶ Ἕλληνες. Ἡ Ἀντιόχεια εἶχε μεγάλην ἑλληνικὴν παροικίαν, εἰς δὲ τὴν Συρίαν ἤρχισε νὰ ὀμιλεῖται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, διότι καὶ οἱ ἐντόπιοι εἶχαν τὴν φιλοτιμίαν νὰ μάθουν ἑλληνικά.

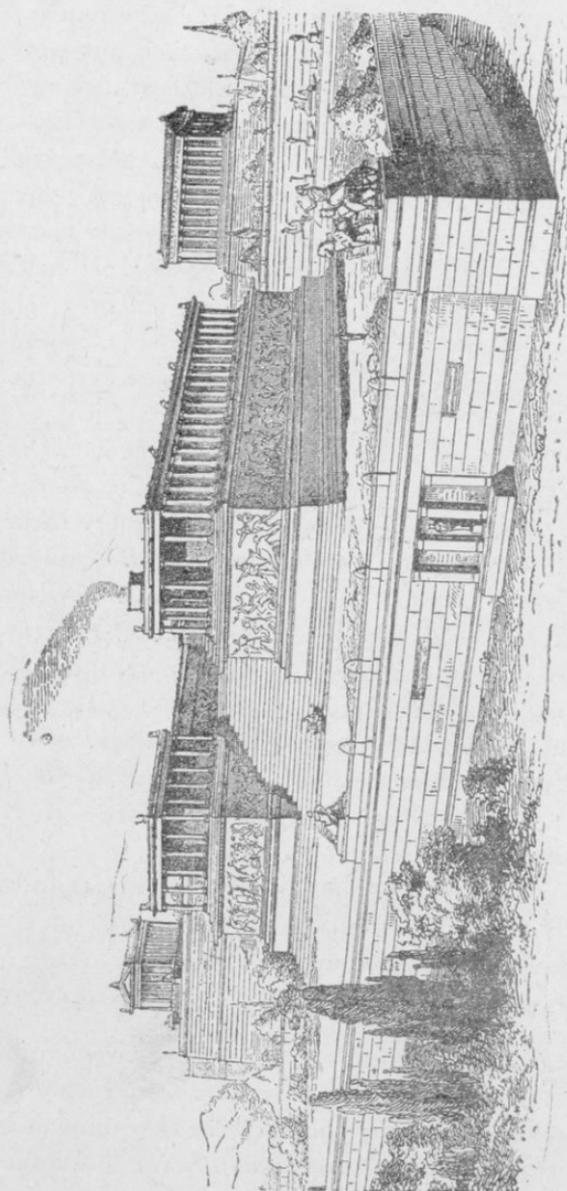
Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν οἱ Σελευκίδαι νὰ διατηρήσουν ὅλον αὐτὸ τὸ ἀπέραντον κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε μέσα τόσους διαφόρους λαούς. Πολλοὶ σατράπαι ἐχωρίσθησαν καὶ ἔκαμαν ἰδικὰ τους κράτη, ὅπως π. χ. τὸ *Κράτος τοῦ Πόντου*, τῆς *Περγάμου*, τῆς *Καππαδοκίας*, τῆς *Ἀρμενίας* κλπ. Ἐπίσης πολὺ γρήγορα ἐχωρίσθησαν αἱ ἀνατολικώτεραι ἐπαρχίαι τοῦ κράτους. Εἰς τὴν κυρίως Περσίαν ἐγινε μεγάλη μεταβολή. Ἀπὸ τὰς στέππας τοῦ Τουρκεστάν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας θαλάσσης, κατέβησαν πολεμισταὶ ἵππεις μὲ ἀρχηγὸν τὸν *Ἀρσάκην*. Αὐτοὶ ἐγιναν κύριοι τῆς Περσίας, ἠνώθησαν μὲ τοὺς Πέρσας καὶ ἵδρυσαν ἰσχυρὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη *Βασίλειον τῶν Πάρθων*. Αὐτὸ εἶναι τὸ νεώτερον Περσικὸν κράτος.

Τοιοῦτοτρόπως τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν περιορίσθη μόνον εἰς τὴν Συρίαν. Διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ βασίλειον τῆς Συρίας. Ἀργότερα ἐκυρίευσαν καὶ τοῦτο οἱ Ῥωμαῖοι.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

Ἡ Πέργαμος ἦτο πρωτεύουσα μικροῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τῆς Σμύρνης. Ἡ πόλις εὐρίσκετο ἐπάνω εἰς ἓνα ὠχυρωμένον ὕψωμα. Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Περγάμου ὀνομάζετο *Ἄτταλος* καὶ οἱ διάδοχοί του ὀνομάζονται διὰ τοῦτο *Ἄτταλίδαι*.

Οἱ Ἄτταλίδαι ἠθέλησαν νὰ μιμηθοῦν τοὺς Πτολεμαίους. Ἐκαμαν λοιπὸν μίαν μεγάλην βιβλιοθήκην καὶ ἐπροστάτευσαν πολὺ

‘Ο μέγας βωμός τοῦ Διὸς (Πέργαμον)

‘Ο βασιλεὺς τῆς Περγάμου Ἀτταλὸς Β΄, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς Γαλάτας, ἐτίθει εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του μέγαν βωμόν πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς. Ὁ βωμὸς ἐκτίθη εἰς ὕψωμα, ἔχει ἀπὸ τὰς τρεῖς πλευρὰς στοῶν ἰωνικοῦ ρυθμοῦ καὶ εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος κατασκευάσαν μεγαλοπρεπὴ κλίμακα. Μὲ μεγάλην τέχνην εἶναι κατασκευασμένα τὰ ἀνάγλυφα, τὰ ὁποῖα παριστάνουσι τὴν μάχην τῶν Ὀλυμπίων θεῶν πρὸς τοὺς Γίγαντας, δηλαδὴ τὴν *Γιγαντομαχίαν*, καὶ ἔχουσι μεγάλην κίνησιν καὶ ζωὴν. Ἡ εἰκὼν εἶναι ἀναπαράστασις. Σήμερον σφῶνται μόνον ἑρείπια.

τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Τὸν 3ον αἰῶνα ἡ Πέργαμος ἦτο ὡραιότατη πόλις μὲ ἀνεπτυγμένους κατοίκους καὶ λαμπρότατα οἰκοδομήματα. Ἡ ἑλληνικὴ γλυπτικὴ ἔδωσε μεγάλην λάμψιν εἰς

τὴν Πέρσῳ. Κατὰ τὸ 280 π. Χ. ἔφθασεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μία εὐρωπαϊκὴ φυλὴ, οἱ Γαλάται. Εἶχαν ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴν Γαλατίαν, τὴν σημερινὴν Γαλλίαν, ἐπλανήθησαν εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης, ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τέλος ἔφθασαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐκεῖ ἔκαμαν δυνατὸν πόλεμον μὲ τοὺς Ἀτταλίδας. Οἱ βασιλεῖς τῆς Περσῳ ἐνίκησαν τοὺς Γαλάτας καί, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὴν νίκην ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἔκαμαν σπουδαῖα ἀφιερώματα εἰς τοὺς θεοὺς. Ἐκτίσαν ἕνα κολοσσιαῖον βωμὸν τοῦ Διός. Εἰς τὴν βάσιν αὐτοῦ κατεσκευάσαν λαμπρότατα ἀνάγλυφα, τὰ ὁποῖα παρίστανον τὴν μάχην τῶν θεῶν μὲ τοὺς Γίγαντας. Ἐκτὸς τούτου εἰς τὴν Πέρσῳ ὑπῆρχε μέγα Γυμναστήριον, καὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ Βιβλιοθήκη, τὸ βασιλικὸν Ἀνάκτορον κτλ. Εὐρέθησαν πολλὰ λείψανα τῶν μνημείων τούτων, τὰ ὁποῖα κινοῦν τὸν θαυμασμὸν μας. Καὶ τὸ βασιλεῖον τῆς Περσῳ βραδύτερον περιῆλθεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους δὲν εἶχε τὴν παλαιὰν λαμπρότητα. Οἱ πόλεμοι τὴν ἀδυνατίσαν καὶ τὴν ἐκούραν ὑπερβολικά. Ἡ χώρα ἦτο κατεστραμμένη, αἱ πόλεις εἶχαν ὀλίγους κατοίκους. Ὑπῆρχαν μόνον ὀλίγοι πλούσιοι καὶ τὸ περισσότερο μέρος τῶν κατοίκων ἦσαν πτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς. Ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Θῆβαι εἶναι τελείως κατεστραμμένα. Αἱ Ἀθῆναι δὲν ἔχουν μεγάλην πολιτικὴν σημασίαν, ἔξακολουθοῦν μόνον νὰ εἶναι ἡ πόλις τῶν γραμματίων. Ὁ Πειραιεὺς δὲν εἶναι πλέον σπουδαῖος λιμὴν. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἀνάπτυξις τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν βασιλείων τῆς Ἀσίας ἔβλαψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Μακεδονίαν καθὼς καὶ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἐπεκράτησε μεγάλη ἀναρχία. Τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας ἐζήτουν πολλοὶ ἀπαιτηταί, εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲ ἐν τῷ μεταξὺ ὄλαι σχεδὸν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν καὶ ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἀλλ' αἱ πόλεις ἐσπατάλησαν ἀδίκως τὰς τελευταίας δυνάμεις των. Τὰ δύο κόμματα, τὸ ἀριστοκρατικὸν καὶ τὸ δημοκρατικὸν, ἐφιλονίκουν διὰ τὴν ἀρχήν. Τέλος τὸ ἔτος 277 ὁ περίφημος στρατηγὸς Ἀντίγονος Γονατᾶς ἔγινε

βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ὑπέταξε τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ ἐγκατέστησεν εἰς τὰς μεγαλύτερας ἕξ αὐτῶν μακεδονικὰς φρουράς.

ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Ἀπότου ὁ Ἀντίγονος Γονατᾶς ἐγένε βασιλεὺς, ἡ Μακεδονία ἀπέβη πάλιν τὸ ἰσχυρότατον κράτος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ βασιλεῖς τῆς εἶχαν δύναμιν, στρατὸν ἀρκετὰ ἰσχυρὸν καὶ ἤθελαν νὰ ἐξουσιάζουν ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐκτείνουν τὸ κράτος των εἰς τὴν Θράκην καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Διὰ τοῦτο ἦλθαν εἰς σύγκρουσιν μετὰς ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἤθελαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, καὶ μετὰ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἀνατολῆς, μετὰ τοὺς Πτολεμαίους καὶ τοὺς Σελευκίδας. Αὐτὰ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς ταραχὰς καὶ πολέμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔπαθε πάλιν ἡ Ἑλλὰς μεγάλας καταστροφάς. Ἡ παρακμὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἔξασθένεισις τῆς Ἑλλάδος ἐξηκολούθησεν.

ΑΧΑΪΚΗ ΚΑΙ ΑΙΤΩΛΙΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

Αἱ ἀρχαῖαι ἔνδοξοι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἡ Σπάρτη, αἱ Ἀθῆναι, αἱ Θῆβαι δὲν ἔχουν πλέον δύναμιν. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀρχίζουσι ν' ἀκμαῖζουσι μερικαὶ πόλεις τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, κυρίως αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς Αἰτωλίας, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχαν λάβει μέρος εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους.

Ἡ Ἀχαΐα εὐρίσκεται εἰς τὴν νότιον παραλίαν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Αἰτωλία εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν παραλίαν τοῦ ἰδίου κόλπου. Εἶναι μία χώρα ὄρεινή, εἰς τὴν ὁποίαν δυσκόλως ἤμπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ κανεὶς, καὶ οἱ κάτοικοί τῆς κατεγίνοντο εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Καὶ αἱ δύο χῶραι δὲν εἶχαν καμμίαν μεγάλην πόλιν, ἢ ὁποία νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὰς ἄλλας.

Αἱ πόλεις τῆς Ἀχαΐας καθὼς καὶ αἱ πόλεις τῆς Αἰτωλίας συνηνώθησαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 3ου αἰῶνος καὶ ἐσχημάτισαν δύο ὁμοσπονδίας, δύο **Συμπολιτείας**, ὅπως ἔλεγαν τότε. Αἱ δύο αὐταὶ Συμπολιτεῖαι εἶχαν τὴν ἰδίαν ὀργάνωσιν. Ὅλαι αἱ πόλεις εἶχαν ἴσα δικαιώματα, δὲν ὑπῆρχε δηλαδὴ μία ἡγεμονεύουσα πόλις, ὅπως ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι τὸν παλαιὸν καιρὸν. Τὴν Συμπολιτείαν ἐκυβέρνην ἡ *Γενικὴ Συνέλευσις* τῶν πόλεων, ἡ

δοποία ἐγένετο κατ' ἔτος. Ἡ Συνέλευσις διώριζεν ἐν *Διαρκές Συμβούλιον* καὶ ἓνα *Στρατηγόν*, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῆς Συμπολιτείας.

Τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν ἐδόξασε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος ὁ περίφημος στρατηγὸς Ἄρατος. Καὶ ἀργότερα ἡ Συμπολιτεία εἶχε σπουδαίους στρατηγούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνεται ὁ *Φιλοποίμην*, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη ὁ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων.

ΑΓΙΣ ΚΑΙ ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὴν Σπάρτην ἔγινε μεγάλη πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταβολή. Ἡ Σπάρτη εἰς τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος ἔζη ἀκόμη μὲ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου. Ἄλλ' ὁ πληθυσμὸς τῆς εἶχεν ἐλαττωθῆ πολὺ. Οἱ γνήσιοι Σπαρτιάται ἦσαν μόνον 700, ἐνῶ ὁ πλοῦτος καὶ τὰ κτήματα εἶχαν συγκεντρωθῆ εἰς 100 μόνον οἰκογενείας. Ὁ ἄλλος λαὸς ἦτο πτωχὸς καὶ δὲν εἶχε πολιτικὰ δικαιώματα.

Τότε ὁ νεαρὸς καὶ ἰδεολόγος βασιλεὺς Ἄγις Γ' ἠθέλησε νὰ θεραπεύσῃ τὸ κακόν. Ἀπεφάσισε νὰ ἐγγράψῃ ὡς πολίτας πολλοὺς περιοίκους καὶ τοὺς ἀχμαιοτέρους καὶ ὀμμαλεωτέρους ἀπὸ τοὺς εἰλωτας καὶ νὰ διαμοιράσῃ ἐξ ἴσου εἰς ὅλους τοὺς Σπαρτιάτας τὰ κτήματα. Ἄλλ' οἱ πλούσιοι ἀντέδρασαν καὶ ἔχοντες ἐπιχειρήσας τὸν βασιλέα Λεωνίδα ἐφόρουν τὸν Ἄγιν (241). Ὁ Λεωνίδας ἐσφετερίσθη τὴν περιουσίαν τοῦ Ἄγιδος καὶ τὴν σύζυγον του ἐνύμφευσεν μὲ τὸν υἱὸν του Κλεομένην. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ γυνὴ ἐμύησεν εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ἄγιδος τὸν Κλεομένην, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἐνθερμὸς θιασώτης τῆς μεταρρυθμίσεως. Διπλωματικώτερος τοῦ προκατόχου του, κατήρτισεν στρατὸν, συνέλαβεν καὶ ἐφόρουν τοὺς ἐφόρους, ἐξώρισεν 80 ἰσχυροὺς Σπαρτιάτας καὶ ἐφήρμωσε τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ Ἄγιδος. Ἐκτὸς τούτου ὁ Κλεομένης ἐπροσπάθησεν νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ παλαιὰ αὐστηρὰ ἤθη τῶν Σπαρτιῶν καὶ τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς. Διὰ τοῦτο διωργάνωσεν τὸν στρατὸν καὶ συνέστησεν τὰ συσσίτια (225). Βραδύτερον ἠθέλησεν νὰ ἐξαπλώσῃ τὴν ἐξουσίαν τῆς Σπάρτης καὶ εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ τότε ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν. Ὁ Ἄρατος ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν

τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας. Εἰς τὰ στενὰ τῆς Σελλασίας εἰς τὴν εἴσοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Εὐρώτα, ἔγινε τὸ 222 μεγάλη μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν συνετρίβη ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς καὶ ὁ Κλεομένης ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς Αἴγυπτον, ὅπου βραδύτερον ἐφρονεύθη.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Ἡ Ἀχαϊκὴ καὶ ἡ Αἰτωλικὴ Συμπολιτεία εἶχαν γίνεи κυρίως, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Ἐστρέφοντο δηλαδὴ κυρίως κατὰ τῶν βασιλέων τῆς Μακεδονίας. Πολὺ γρήγορα ὅμως ἐφιλονίκησαν, ἤρχισαν πόλεμον μετὰ τῶν καὶ ἐπροσκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀντιζηλία μετὰ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαυσεν. Οἱ Σπαρτιατῆται δὲν ἤθελαν νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ἀχαϊκῆς Συμπολιτείας ἐνθυμούμενοι τὴν παλαιὰν δόξαν τῶν. Ἐκήρυσαν λοιπὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἀράτου, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ ἐνώσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον εἰς μίαν σιμμαχίαν. Σύγχυσις λοιπὸν καὶ ταραχὴ ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Αἰτωλοὶ ἔκαμαν εἰσβολὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπίσης οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας κατέβησαν μετὰ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπέρασαν τὸν Ἴσθμὸν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Πελοπόννησον. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἕλληνες μόνον μετὰ τὰς χεῖρας τῶν κατέστρεφαν τὰς δυνάμεις τῶν.

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΞΕΑΠΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Αἱ κατακτήσεις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐπλάτυναν τὸν ἐλληνικὸν κόσμον. Ἐνῶ ἕως τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰῶνος ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς περιορίζετο εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης, τώρα ἐξαπλώνεται εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὴν Ἀσίαν μέχρι τῶν Ἰνδιῶν καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν μέχρι τῶν τελευταίων ἄκρων τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ τὸν 3ον καὶ 2ον αἰῶνα π. Χ. ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς χύνεται εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ Μικρασιῆται, οἱ Σῦροι, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Αἰγύπτιοι, δεικνύουν μεγάλην ἀγάπην εἰς τὴν ἑλλη-

Ὁ Λαοκόων

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ καλλιτέχναι εἰς τὰ ἀγάλματα συνήθιζαν νὰ παριστάνουν τὸν ψυχικὸν καὶ σωματικὸν πόνον. Εἰς τὸ σύμπλεγμα διακρίνομεν αὐτὰ πολὺ καλὰ εἰς τὰ πρόσωπα τοῦ Λαοκόοντος καὶ τῶν δύο υἱῶν τε, καθὼς καὶ εἰς τὴν σείον των. Τὸ σύμπλεγμα εἶναι ἀπὸ μάρμαρον, κατεσκευάσθη εἰς τὴν Ρόδον καὶ σήμερον εὐρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ εἰς τὴν Ρώμην.

νικίην παιδείαν καὶ θέλουσιν νὰ μιμηθοῦν τὰ ἑλληνικὰ ἦθη καὶ τὴν
κζωὴν τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ ἀποθνήσκων Γαλάτης (Πέργαμον)

Ὅπως εἶς τὸν Λαοκόοντα καὶ ἐδῶ παρατηροῦμεν πῶς ὁ τεχνίτης ἐπροσπάθησε νὰ παρα-
στήσῃ τὸν πόνον καὶ τὴν ἀγωνίαν. Ὁ πολεμιστὴς Γαλάτης εἶναι βαρέως πληγωμένος, ἔτεσεν ἔπάνω
εἰς τὴν ἀσπίδα του, ἐκρέμασε τὸ κεφάλι του καὶ περιμένει τὸν θάνατον.

ἙΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Εἰς τὰ κράτη τῶν Διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου καθὼς καὶ εἰς τὰ βαρβαρικὰ κράτη ἢ ἀνωτέρα κοινωνικὴ τάξις θέλει νὰ μάθῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Οἱ

Ἡ νίκη τῆς Σαμοθράκης

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἠγάπων ἐπίσης πολὺ τὴν πολυτέλειαν, τὰ πλούσια ἐνδύματα, τὰς πολλὰς πτυχώσεις καὶ ἠγαριστοῦντο οἱ καλλιτέχναι νὰ δίδουν εἰς τὰ ἀγάλματά των στάσεις θεατρικὰς. Ὅλα αὐτὰ φαίνονται εἰς τὸ ἀγαλμα τῆς Νίκης, ἢ ὅποια φέρει πλούσιον ἱματισμόν, ἔχει στάσιν θεατρικὴν καὶ σαλπίζει. Τὸ ἀγαλμα εἶναι ἀναπαράστασις. Ἀπὸ τὸ πρῶτον, τὸ ὅποιον εὐρίσκεται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου εἰς Παρισίους, λείπουν ἡ κεφαλὴ καὶ αἱ χεῖρες.

λαοὶ ὅμως τῆς Ἀνατολῆς δὲν εἶχαν τὸ ὀξύ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων οὔτε τὴν λεπτὴν καλαισθησίαν των. Διὰ τοῦτο δὲν ἐνόησαν καλὰ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἐπαρὰ μὲν τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνόθευσαν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν μὲ τὰς θρησκευτι-

κίας των δοξασίας. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔλαβεν ἐγγώριον χρωματισμὸν εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔγινε πολλάκις ἀγνώριστος.

Ἡ ἀνάμιξις μὲ τοὺς ἀνατολίτας ἔβλαψε πολὺ τοὺς Ἕλληνας. Ὅσοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν

Δακτυλιόλιθος

Παριστάνονται ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου *Πτολεμαῖος Α'* καὶ ἡ σύζυγός του *Εὐρυδίκη*, σκαλισμένοι ἐπάνω εἰς πολύτιμον λίθον δακτυλίου. Ἡ τέχνη αὕτη ἤρρεσε πολὺ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Διαδόχων.

ἄλλαξαν πολὺ ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐντοπίων. Οἱ σοφοί, οἱ ποιηταί, οἱ καλλιτέχνη, δὲν ἦσαν πλέον πολῖται ἐλευθέρων πόλεων, ἀλλὰ διὰ νὰ ζήσουν, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ γίνουν αὐλικοὶ καὶ κόλακες τῶν βασιλείων. Δὲν ἔγραφαν πλέον καὶ δὲν ἔκαμναν ἔργα τέχνης δι' ὄλον τὸν λαόν, ἀλλὰ διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοὺς αὐλικούς των.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Μολαταῦτα ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἀκόμη οἱ Ἕλληνες ἔχουν δημιουργικὴν δύναμιν. Ἀπὸ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους σφύζονται ἔργα, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ παραβληθοῦν μὲ τὰ ἀριστουργήματα τῶν κλασσικῶν χρόνων. Τοῦτο φαίνεται κυρίως εἰς τὰ ἔργα τῆς γλυπτικῆς. Οἱ ἀγαματοποιοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἐργάζονται μὲ μεγάλην λεπτότητα τὸ μάρμαρον. Κατασκευάζουν ἔργα, μὲ τὰ ὁποῖα θέλουν κυρίως νὰ προξενήσουν ἐντύπωσιν. Προσπαθοῦν νὰ ἐκφράσουν τὴν δυνατὴν ψυχικὴν ταραχὴν, ὅπως π. χ. τὸν φυσικὸν πόνον. Τοιοῦτον εἶναι τὸ περίφημον **Σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος**, τὸ ὁποῖον παριστάνει δύο τρομεροὺς ὄφεις νὰ πνίγουν τὸν ἱερέα Λαοκόοντα καὶ τοὺς δύο υἱοὺς του. Τοιοῦτον ἀγαλμα ἐπίσης εἶναι ὁ **Θνήσκων Γαλάτης**, ἀπὸ τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα κατεσκεύασαν οἱ βασιλεῖς τῆς Περσῆς. Ἐπίσης εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἀνήκει ὁ περίφημος **Ἀπόλλων τοῦ Μπεντέρε**.

Αἱ Ἀθῆναι, καθὼς εἴπαμεν, ἔμειναν πάντοτε ἡ πόλις τῶν γραμμάτων κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους καθὼς καὶ βραδύτερον κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς. Ἐκεῖ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν ἀξιόλογοι σοφοί, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὀνομαστὰ σχολεῖα, τὰς λεγομένας **Φιλοσοφικὰς Σχολὰς**. Πλήθος νέων ἐπήγαιναν νὰ σπουδάσουν εἰς τὰς Ἀθῆνας.

Ἄλλὰ τὰ μεγάλα κέντρα τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶναι ἡ Ἀλεξάνδρεια, ἡ Πέργαμος καὶ ἡ Ἀντιόχεια. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἰδίως ἤκμασαν μερικοὶ ἀξιόλογοι σοφοί, ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς. Ἐξοχώτερος τῶν ἀλεξανδρινῶν ποιητῶν εἶναι ὁ **Θεόκριτος**, πρωτότυπος καὶ δημιουργικός, τοῦ ὁποῖου τὰ *Βουκολικὰ* ποιήματα ἀποπνέουν τὴν δροσερότητα τῆς ἐσοχῆς. Κυρίως ὅμως οἱ λόγοι τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων δὲν ἦσαν δημιουργοὶ νέων ἔργων, ἀλλ' ἐσχολίαζαν καὶ ἠομήνευαν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Διὰ τοῦτο ὀνομάσθησαν *Γραμματικοί*. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ ἐλληνικὴ παιδεία ἀπλώνεται εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῆς Ἀσίας. Εἰς τὴν Περσίαν καὶ εἰς τὴν Βακτριανήν, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας ἔκτισαν θεάτρα καὶ ἔπαιζαν ἐλληνικὰ ἔργα.

Β' Ἑλληνικοῦ

+

2

ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Μετά τους αρχαίους Έλληνες ήλθεν ο δεύτερος μεγάλος λαός τῆς ἀρχαιότητος, οἱ Ρωμαῖοι. Εἶναι πολὺ μεγάλη ἡ σημασία τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν ἱστορίαν. Κατὰ τοὺς ἐλλημιστικούς χρόνους, δηλαδή τὸν 3ον καὶ τὸν 2ον αἰῶνα, αἱ πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἦσαν πολὺ κουρασμένα. Ἀλλὰ καὶ τὰ κράτη τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου δὲν εἶχαν μεγάλην δύναμιν, διότι ἦσαν ἰδρυμένα εἰς ξένας χώρας. Τότε ἐμφανίζονται οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν νέαν περίοδον τῆς ἱστορίας. Οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ κράτη τῶν χρόνων τούτων, ἔδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἐκυβέρνησαν αὐτὴν καλῶς, ἔθεσαν σοφοὺς νόμους καὶ ἐξήπλωσαν τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ τὴν μίαν ἕως τὴν ἄλλην ἄκρην τῆς αὐτοκρατορίας των. Κυρίως ἦτο πολὺ μεγάλη ἡ ἐπίδρασις των εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔλαβαν τὸν πρῶτον πολιτισμὸν καὶ γενικῶς οἱ Εὐρωπαῖοι ἐδιδάχθησαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους.

Η ΙΤΑΛΙΑ

Οἱ Ρωμαῖοι ἔζησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ ὁποία εἶναι μία στενὴ καὶ ἐπιμήκης χερσόνησος κειμένη πρὸς δυσμὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἰταλία εἶναι χώρα ὄρεινῆ. Μία μεγάλη σειρὰ ὄρεων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται Ἀπέννινα, καταβαίνει ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον εἰς ὄλον τὸ μῆκος τῆς χερσονήσου. Τὰ Ἀπέννινα χωρίζουν τὴν Ἰταλίαν εἰς δύο ἄνισα μέρη. Ἡ ἀνατολικὴ παραλία εἶναι πολὺ στενὴ. Ἡ δυτικὴ ὅμως εἶναι πλατυτέρα καὶ ὑπάρχουν ἐκεῖ ἀρκετὰ μεγάλα πεδιάδες, ὅπως ἡ πεδιάς τῆς *Τυρρησίας*, τοῦ *Λατίου* τῆς *Καμπανίας* κλπ. Εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ῥέουν ἀρκετοὶ σημαντι-

ύγρασιάν. Ὅπως εἰς τὴν Ἑλλάδα τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ κλίμα ἤλλαξε πολὺ, διότι κατεστράφησαν τὰ δάσκη καὶ ἡ γῆ δὲν εἶναι πράσινη ὅπως εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Αἱ πεδιάδες τῆς Ἰταλίας παράγουν ἄφθονον σίτον, εἰς δὲ τὰς κατωφερείας τῶν λόφων ἀκμάζει ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία. Ἡ Ἰταλία εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὸν οἶνον τῆς καὶ διὰ τὸ ἔλαιον.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐχώριζαν τὴν Ἰταλίαν εἰς τρία μέρη, εἰς τὴν Ἄνω, τὴν Μέσην καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Ἡ Ρώμη ἦτο εἰς τὴν Μέσην Ἰταλίαν, ἡ Τυρρηνία εἰς τὴν Ἄνω. Εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν ἦσαν αἱ ἐλληνικαὶ ἀποικίαι. Τὴν σημερινὴν βόρειον Ἰταλίαν οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐθεώρουν ὡς Ἰταλίαν. Τὴν ὀνόμαζαν *Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν*, διότι ἐκεῖ ἐξοῦσαν Γαλάται.

ΟΙ ΛΑΟΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Τὸν παλαιότερον καιρὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπῆρχαν διάφοροι λαοί. Εἰς τὴν Ἄνω Ἰταλίαν ἦσαν οἱ *Ἐτροῦσκοι* ἢ *Τυρρηνοί*, ὅπως τοὺς ἔλεγον οἱ Ἕλληνες. Δὲν γνωρίζομεν πολλὰ περὶ τῶν Τυρρηνῶν. Εἶχαν ἀρκετὰ προωδευμένον πολιτισμὸν καὶ οἱ Ρωμαῖοι πολλὰ ἔμαθαν ἀπὸ αὐτούς. Τὸν παλαιότερον καιρὸν κατεγίνοντο εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἦσαν ἐπικίνδυνοι πειραταί. Εἰς τὴν Μέσην Ἰταλίαν ἦσαν οἱ *Λατῖνοι*, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦσαν εἰς τὸ Λάτιον καὶ τὰς πέριξ χώρας καὶ ἦσαν χωρισμένοι εἰς διαφόρους φυλάς. Μία ἀπὸ τὰς φυλάς αὐτὰς ἔκτισε τὴν Ρώμην. Εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν ἦσαν *Ἕλληνες*, οἱ ὁποῖοι ἦλθαν τὸν 7ον καὶ τὸν 6ον αἰῶνα ὡς ἀποικοί. Ἡ ἀκμαιότερα ἀποικία εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ρωμαίων ἦτο ὁ Τάρας.

Εἰς τὴν *Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν*, δηλ. εἰς τὴν σημερινὴν Βόρειον Ἰταλίαν, κατοικοῦσαν οἱ Γαλάται. Οἱ Γαλάται ἦσαν μεγάλη φυλὴ, τῆς ὁποίας τὸ κυριώτερον μέρος ἐκατοικοῦσεν εἰς τὴν κυρίως Γαλατίαν, δηλ. εἰς τὴν σημερινὴν Γαλλίαν, τὴν ὁποίαν οἱ Ρωμαῖοι ὀνόμαζαν *Ἐκεῖθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν*.

(1 ΡΩΜΑΙΟΙ

Ὁ σημαντικώτερος λαὸς τῆς Ἰταλίας ἦσαν οἱ *Λατῖνοι*. Οἱ Λατῖνοι ἦσαν συγγενεῖς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων λαῶν τῆς γῆς, τῶν Γερμανῶν, τῶν Γάλλων κτλ. Ἦσαν ἀν-

θρωποι εργατικοί, με ισχυράν θέλησιν, με πρόσωπον αυστηρόν και σοβαράν φυσιογνωμίαν. Ἡ σιαγών των ἦτο στρογγύλη και προεέχουσα. Οἱ Λατῖνοι ἦσαν κυρίως γεωργοί, συνηθισμένοι εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγρῶν. Εἶχαν μεγάλην ἀγάπην εἰς τὰ κτήματά των και κλίσιν εἰς τὸν πόλεμον, διότι με αὐτὸν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀυξήσουν τὴν ἰδιοκτησίαν των. Τὸ πνεῦμα των δὲν ἦτο πολὺ ζωηρὸν ὅπως τὸ ἑλληνικόν, ἀλλὰ περισσότερον πρακτικόν. Διὰ τοῦτο δὲν διεκρίθησαν τόσον εἰς τὰς τέχνας, ὅσον εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους και εἰς τὴν νομοθεσίαν.

Οἱ Λατῖνοι ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλάς και ἔκτισαν πολλὰς πόλεις. Μία ἀπ' αὐτὰς ἦτο ἡ Ρώμη. Οἱ κάτοικοι τῆς Ρώμης και τῶν περιχώρων ὠνομάσθησαν Ρωμαῖοι. Αὐτοὶ συνήθησαν ἀργότερα εἰς ἓν ἔθνος ὅλους τοὺς Λατίνους. Ἡ γλῶσσα των, ἡ ὁποία ὠνομάζετο **λατινικὴ**, ἔγινε μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας γλώσσας τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Η ΡΩΜΗ

Ἡ πόλις, ἡ ὁποία ἔγινεν ἀργότερα κυρία τοῦ κόσμου, εἶχε πολὺν ταπεινὴν ἀρχήν. Κατ' ἀρχὰς ἦτο μικρὸν χωρίον με τετραγώνον χαράκωμα. Φαίνεται ὅτι τὸ ἔκτισαν διὰ νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἀποθήκη εἰς τοὺς καρποὺς τῆς γῆς και ὡς τόπος ἀσφαλῆς διὰ τὰ ποίμνια.

Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ Ρώμη ἐκτίσθη τὸ 753 π.χ. Ἡ τοποθεσία της ἦτο ἀξιόλογος. Ἐκειτο ὄχι πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, εἰς μίαν θέσιν ὅπου ὑπῆρχαν 753 ἑπτὰ λόφοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὡς φυσικὸν ὀχύρωμα. Με-
ρικοὶ ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λόφους ἔγιναν περίφημοι, ὅπως τὸ *Καπιτώλιον*, ὁ *Παλατῖνος* κτλ. Ἡ ἀπόστασις της ἀπὸ τὴν θάλασσαν δὲν ἦτο περισσότερον ἀπὸ 20 χιλιόμετρα. Ὅστε ἐλάμβανεν εὐκόλως τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ὁποῖα ἤρχοντο ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ὁ ποταμὸς διευκόλυνεν ἐπίσης τὴν μεταφορὰν τῶν προϊόντων τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἡ πεδιάς τοῦ Λατίου ἦτο ἀρκετὰ εὐφορὸς.

Ἡ τοποθεσία λοιπὸν εἶχε σπουδαῖον πλεονέκτημα, διὰ νὰ γίνῃ ἡ Ρώμη μεγάλη και νὰ ἐξουσιάσῃ τὴν Ἰταλίαν.

ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐγνώριζαν καλὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν των. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι καὶ ἡ Ρώμη ἄρχισεν ὅπως ὅλοι οἱ πρωτόγονοι λαοί. Κατ' ἀρχὰς τὸ κράτος ἐκυβέρνησαν οἱ **βασιλεῖς** μαζί μὲ τοὺς γαιοκτῆμονας εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν Ρώμην ὠνομάζοντο **Πατρικίοι**. Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν ἐκυβερνοῦσε μαζί μὲ τὸ συμβούλιον τῶν πατρικίων, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο **Σύγκλητος**. Ἡ Σύγκλητος τῆς Ρώμης ἦτο ὅ,τι ὁ Ἄρειος Πάγος εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἡ Γερουσία εἰς τὴν Σπάρτην.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐνεθυμοῦντο ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχαν βασιλεῖς. Ἐλεγον δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς κτίσεως τῆς Ρώμης, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 753 ἕως τὸ 510, ὅτε ἐξεδίωξαν τοὺς βασιλεῖς, δηλαδὴ εἰς τὸ διάστημα 250 ἐτῶν, ἐβασίλευσαν 7 βασιλεῖς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν πολεμικοί, ὅπως ὁ **Ρωμύλος** καὶ ὁ **Τύλλος Ὀστίλλιος**, καὶ ἔκαμαν πολέμους καὶ κατακτήσεις. Ἄλλοι ἦσαν εἰρηνικοί, ἔκτισαν χρήσιμα ἔργα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔβαλαν νόμους, ὅπως ὁ **Νουμᾶς Πομπίλιος**. Αἱ διηγήσεις αὐταὶ εἶναι μυθικαὶ παραδόσεις. Πολλὸ πιθανὸν νὰ ἐβασίλευσαν περισσότεροι βασιλεῖς εἰς τὴν Ρώμην.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ (510)

Μὲ τὸν καιρὸν οἱ εὐγενεῖς ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν καὶ ἐζήτησαν νὰ περιορίσουν τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως. Ἐκεῖνος ἠθέλησε νὰ στηριχθῆ εἰς τὸν λαόν. Τότε οἱ εὐγενεῖς ἐσηκώθησαν, ἐξεδίωξαν τὸν βασιλέα καὶ κατήγγησαν τὴν βασιλείαν. Τοῦτο ἔγινε τὸ 510 π. Χ. δηλ. σχεδὸν κατὰ τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον οἱ **510** Ἀθηναῖοι ἐδίωξαν τοὺς Πεισιστρατίδας. Ἀργότερα οἱ Ρωμαῖοι διηγῆθησαν ὅτι ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῶν **Ταρκύνιος ὁ Ὑπερήφανος** ἦτο πολὺ κακὸς καὶ τυραννικὸς ἄρχων καὶ διὰ τοῦτο ὁ λαὸς ἐξηγέρθη καὶ τὸν ἐξεδίωξεν.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας τὴν Ρώμην ἐκυβέρνησαν οἱ εὐγενεῖς, δηλ. ἡ Σύγκλητος. Τὸ νέον πολίτευμά των ὠνομάσαν οἱ Ρωμαῖοι **Δημοκρατίαν**.

ΟΙ ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΑΙΝΕΙΟΥ

Οί Ρωμαῖοι εἶχαν λησμονήσει τὴν παλαιότεραν ἱστορίαν των καὶ διηγοῦντο διαφόρους μύθους, διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν καταγωγὴν των, τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης καὶ τὰς συνηθείας των.

Οἱ Ρωμαῖοι ὅταν ἔμαθαν τοὺς παλαιοὺς ἑλληνικοὺς μύθους, τοὺς ἥρωας δηλαδὴ καὶ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἠθέλησαν νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ ἥρωας καὶ ἐνδόξους προγόνους. Διηγήθησαν λοιπὸν ὅτι οἱ παλαιότεροι Ρωμαῖοι ἦλθαν ἀπὸ τὴν Τροίαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως τοῦ Πριάμου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ περίφημος ποιητὴς *Βιργίλιος*, ὁ Ὅμηρος τῶν Ρωμαίων, ὁ ὁποῖος ἔζησε πολὺ ἀργότερα, εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου, ἔγραψεν ἓνα περίφημον ποίημα, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει τὴν Ὀδύσσειαν καὶ τὴν Ἰλιάδα. Εἰς αὐτὸ διηγεῖται ὅτι ὁ ἥρωας τῆς Τροίας Αἰνείας μὲ πολλοὺς συντρόφους του ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις εἰς τὴν θάλασσαν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐκυρίευσεν μέρος τοῦ Λατίου καὶ ἔγινε βασιλεὺς τῆς χώρας. Ἀπὸ τὸν Αἰνείαν καὶ τοὺς Τρῶας κατάγονται οἱ Ρωμαῖοι.

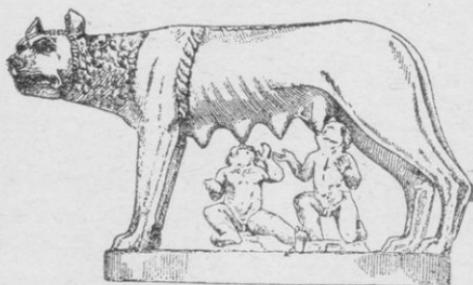
Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΡΩΜΥΛΟΥ

Ἀπόγονος τοῦ Αἰνείου ἦτο ὁ Ρωμύλος, ὁ ὁποῖος ἔκτισε τὴν Ρώμην. Οἱ Ρωμαῖοι ἔλεγαν ὅτι, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ρωμύλος μὲ τὸν ἀδελφὸν του Ρῶμον, ὁ θεῖός των ἠθέλησε νὰ τοὺς ἐξαφανίσῃ καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς τὸν Τίβεριν ἐντὸς καλαθίου, διὰ νὰ ἔχῃ αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Ἀλλὰ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ εἶχαν πλημμυρῆσει, παρέσυραν τὸ καλαθίον καὶ τὸ ἔφεραν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παλατίνου. Ἐκεῖ μία λύκαινα ἐθῆλασε τὰ δύο δίδυμα καὶ τὰ ἔσωσεν ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἀπ' ἐκεῖ τὰ ἔλαβεν ἓνας βοσκός, ὁ ὁποῖος τὰ υἱοθέτησεν. Ὅταν ἐμεγάλωσαν οἱ δύο ἀδελφοί, ἐφόνευσαν τὸν ἄγριον θεῖον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν ἰδικήν των πόλιν. Τοιοῦτοτρόπως ἐκτίσθη ἡ Ρώμη.

Η ΑΡΠΑΓΗ ΤΩΝ ΣΑΒΙΝΩΝ

Ἡ Ρώμη ὅμως δὲν εἶχεν ἀρκετοὺς κατοίκους καὶ διὰ τοῦτο

ὁ Ρωμύλος ἐκήρυξεν αὐτὴν ἄστυον. Τότε κατέφυγαν εἰς αὐτὴν πολλοὶ τυχοδιωκταὶ καὶ κατάδικοι. Δὲν εἶχαν ὅμως ἀρκετάς γυναῖκας.

Ρωμαϊκὴ λύκαινα

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν κάμει ἔμβλημά των τὴν λύκαιναν, διότι αὐτὴ ἐθύλασε κατὰ τὸν μῦθον τὸν Ρωμύλον καὶ τὸν Ρῶμον, οἱ ὅποιοι ἐκτισαν τὴν Ρώμην. Παρίστανον αὐτὴν εἰς ἀγγεῖα, εἰς τοιχογραφίας κλπ. εἶχαν κατασκευάσει δὲ καὶ ἄγαλμα ἐξ ὀρειχάλκου, τὸ ὅποιον εἰκόνιζε τὴν λύκαιναν νὰ θηλάξῃ τὰ δύο βρέφη.

Ὁ Ρωμύλος λοιπὸν ἔκαμε μεγάλην πανήγυριν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤλθαν αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κοράσια τῶν Σαβίνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν γειτονικὸς λαός. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐορτῆς οἱ Ρωμαῖοι ἤρπασαν τὰ κοράσια τῶν Σαβίνων. Τοῦτο ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς πόλεμον. Οἱ Σαβῖνοι ἐνίκησαν τοὺς Ρωμαῖους, ἀλλὰ τότε ἐρρίφθησαν εἰς τὸ μέσον αἱ γυναῖκες των καὶ τοὺς ἐσυμβίβασαν. Ἀπὸ τότε ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια

νὰ βασιλεύουν μὲ τὴν σειρὰν ἓνας Ρωμαῖος καὶ ἓνας Σαβῖνος. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸν Ρωμύλον ἐβασίλευσεν ὁ **Νουμᾶς Πομπίλιος**, ὁ ὅποιος ἦτο Σαβῖνος. Μετ' ὀλίγον Ρωμαῖοι καὶ Σαβῖνοι ἠνώθησαν εἰς ἓν ἔθνος.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Η ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ

Τὴν ἱστορίαν τῆς Ρώμης γνωρίζομεν καλύτερα ἀφότου ἔγινε δημοκρατία. Τὸ 510 π. Χ., καθὼς εἶπαμεν, οἱ εὐγενεῖς κατέλυσαν τὴν βασιλείαν καὶ ἐκυβέρνησαν οἱ ἴδιοι. Ἀπὸ τότε μέχρι τοῦ 31 π. Χ., δηλαδὴ μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Αὔγουστου, τὴν Ρώμην κυβερνᾷ ἡ Σύγκλητος. Ἡ περίοδος αὕτη τῶν 500 περίπου ἐτῶν ὀνομάζεται **Περίοδος τῆς Δημοκρατίας**.

Ἡ Ρώμη ἦτο μόνον κατ' ὄνομα δημοκρατία, διότι μετὰ τὴν

κατάλυσιν τῆς βασιλείας μόνον οἱ εὐγενεῖς γαιοκτήμονες ἐκυβέρνησαν τὸ κράτος. Τὴν ἐξουσίαν εἶχε τὸ συμβούλιον τῶν εὐγενῶν, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο Σύγκλητος. Ἡ Σύγκλητος εἶχε 300 μέλη. Αὐτὴ κυρίως ἐκυβέρνησε τὸ κράτος. Ἡ Σύγκλητος εἶχε μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τὸν λαὸν καὶ μεγάλην φήμην εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Πράγματι δὲ ἔδειξε μεγάλην σοβαρότητα, φρόνησιν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους καὶ μεγάλην διπλωματικὴν ἱκανότητα. Εἰς αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος ἡ Ρώμη χρεωσθεῖ τὸ μεγαλεῖον της.

ΟΙ ΥΠΑΤΟΙ

Ἡ Σύγκλητος ἀντὶ τοῦ ἑνὸς βασιλέως διώριζε δύο ἀνωτάτους ἄρχοντας δι' ἓν ἔτος. Οὗτοι ἐλέγοντο **Ὑπατοι**. Οἱ ὕπατοι εἶχαν μεγάλην ἐξουσίαν. Ἦσαν ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν πόλεμον. Αὐτοὶ προσκαλοῦσαν τὴν Σύγκλητον καὶ ἦσαν οἱ πρόεδροί της, καθὼς καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Ἐφοροῦσαν ἰδιαιτέραν χρυσοκέντητον ἐνδυμασίαν καὶ συνωδεύοντο εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ 12 ὑπασπιστάς, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο *ραβδοῦχοι*.

Ραβδοῦχοι

Τὸν ὕπατον συνώδευαν δώδεκα ἄνδρες, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἑξ ἐπροπορεύοντο καὶ οἱ ἄλλοι ἑξ ἠκολούθουν. Ἐφεραν εἰς τὸν ἀριστερόν ὦμον δέσμη ἀπὸ ράβδους καὶ πέλεκυν. Οἱ ραβδοῦχοι ἦσαν το σύμβολον τῆς δυνάμεως τῶν ὑπάτων καὶ ἐξετέλουν τὰς διαταγὰς των.

Ο ΔΙΚΤΑΤΩΡ

Οἱ ὕπατοι ἐκυβέρνων συμφώνως μὲ τοὺς νόμους καὶ τὰς

ἀποφάσεις τῆς Συγκλήτου. Ἐν αὐτῇ εἰς ἐκτάκτους περιστάσεις, ὅταν ὑπῆρχε σπουδαῖος κίνδυνος, ἡ Σύγκλητος διώριζεν ἕνα ἰδιαίτερον ἄρχοντα, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο **Δικτάτωρ**. Ὁ δικτάτωρ ἦτο ἀνώτερος νόμου καὶ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πράττῃ ὅ,τι αὐτὸς ἐνόμιζε συμφέρον εἰς τὸ κράτος. Ἐκράτει τὴν ἐξουσίαν μόνον ἐφ' ὅσον χρόνον ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος, ἦτο δηλαδή ἄρχων προσωρινός. Ἀλλὰ πολὺ σπανίως διώριζαν δικτάτωρας οἱ Ῥωμαῖοι.

ΑΙ ΠΡΟΩΔΟΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Ἀφοῦ ἔγινε δημοκρατία ἡ Ρώμη, ἤρχισε νὰ προοδεύῃ. Ἡ πόλις ἐμεγάλωνε καὶ αἱ σχέσεις τῆς μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς ἐγίνοντο σοβαρώτεραι. Οἱ Ῥωμαῖοι ἔδειξαν μεγάλην φρόνησιν εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, μεγάλην διπλωματικὴν ἰκανότητα εἰς τὰς σχέσεις τῶν μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς καὶ ἀσυνήθιστον γενναϊότητα εἰς τοὺς πολέμους.

Ἡ πολιτικὴ τῆς Ρώμης κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας παρουσιάζει δύο ὄψεις. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν οἱ Ῥωμαῖοι κάμνουν διαρκῶς πολέμους καὶ μεγαλώνουν τὸ κράτος τῶν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν φιλονικοῦν αἱ δύο κοινωνικαὶ τάξεις, οἱ πατρίκιοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ὅλην τὴν ἐξουσίαν, καὶ ὁ λαός, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ (509-272)

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐφάνησαν σπουδαιότατοι πολιτικοὶ καὶ γενναῖοι πολεμισταί. Ἡ Σύγκλητος τῆς Ρώμης εἶχε μεγάλα πολιτικὰ σχέδια, τὰ ὅποια κατώρθωσε νὰ ἐκτελέσῃ μὲ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν σταθερότητα, τὴν ὁποίαν ἔδειξε, καὶ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἐφάνη ὁ καλύτερος στρατὸς τῆς ἀρχαιότητος.

Ἐχρειάσθησαν περίπου 250 ἔτη, διὰ νὰ γίνον οἱ Ῥωμαῖοι κύριοι τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὴν κατάκτησιν ἐπροχώρησαν μὲ πολὺν σύστημα. Κατ' ἀρχὰς ὑπεχρέωσαν τὰς ἄλλας λατινικὰς πόλεις νὰ

σχηματίσουν μαζί τους μίαν συμμαχίαν ἐπιθετικὴν καὶ ἀμυντικὴν. Ἀλλὰ πέριξ τοῦ Λατίου ὑπῆρχαν πολλὰ καὶ ἰσχυρὰ ἔθνη, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ πολεμήσουν οἱ Ῥωμαῖοι. Σχεδὸν κατ' ἔτος τὴν ἀνοιξὴν ἤρχιζεν ὁ πόλεμος. Οἱ ἕπατοι ἐξήρχοντο μὲ στρατὸν ἀπὸ τὴν Ῥώμην, εἴτε διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐπιδρομὴν τῶν γειτονικῶν λαῶν εἰς τὸ Λάτιον, εἴτε διὰ νὰ κάμουν οἱ ἴδιοι ἐπιδρομὴν εἰς τὰς γεινονικὰς χώρας. Εἰς τοὺς πολέμους αὐτοὺς ἡ Ῥώμη διέτρεξε πολλάκις κίνδυνον νὰ καταστραφῇ. Τέλος ὅμως ὑπερίσχυσαν οἱ Ῥωμαῖοι.

Τὸ πρῶτον ἀξιόλογον κατόρθωμα ἦτο ἡ ὑποταγὴ τῆς Τυρρηνίας τὸ 395 π.Χ. Οἱ Ῥωμαῖοι κατόρθωσαν τοῦτο μὲ πολλοὺς ἀγῶνας, ἀφοῦ ἔχυσαν πολὺ αἷμα καὶ ἐκινδύνευσαν νὰ καταστραφοῦν.

ΟΙ ΓΑΛΑΤΑΙ ΚΥΡΙΕΥΟΥΝ ΤΗΝ ΡΩΜΗΝ (390)

Εἰς τὴν Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου ποταμοῦ, ἐκατοικοῦσαν, καθὼς εἶπαμεν, οἱ Γαλάται. Ἦσαν ἀνθρωποὶ ὑψηλόσωμοι καὶ ξανθοὶ μὲ μακρὰν κόμην καὶ γενειάδα, δυνατοὶ καὶ φιλοπόλεμοι. Ἐπειδὴ δὲν ἔφθανεν ἡ χώρα των διὰ νὰ ζήσουν, ἐξεχύθησαν πρὸς νότον εἰς τὴν Τυρρηνίαν, διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν εὐφορον πεδιάδα τῆς. Οἱ Τυρρηνοὶ ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν τοὺς Ῥωμαίους. Οἱ Γαλάται τότε ὤρμησαν ἐναντίον τῆς Ῥώμης. Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς δὲν ἦτο τόσον καλὰ ὀργανωμένος τότε, ὅσον κατόπιν. Οἱ Γαλάται κατόρθωσαν τὸ 390 νὰ τὸν συντρίψουν καὶ εἰσῆλθαν εἰς τὴν Ῥώμην χω- 390 ρὲς μάχην, διότι οἱ κάτοικοι ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰ περιχώρα. Οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ ἄρχοντες μὲ πολλοὺς πολεμιστὰς ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Καπιτώλιον, δηλαδὴ τὴν Ἀκρόπολιν τῆς Ῥώμης.

Οἱ Γαλάται ἀφοῦ ἐφόνευσαν τοὺς ὀλίγους γέροντας συγκλητικούς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν καὶ ἐκάθησαν εἰς τοὺς θρόνους τῆς ἀγορᾶς, ἐπολιόρκησαν τὸ Καπιτώλιον. Ἐκαμαν πολλὰς ἐπιθέσεις. Ἐπροσπάθησαν ν' ἀναρριχηθοῦν εἰς τὸ Καπιτώλιον τὴν νύκτα. Ὁ μῦθος λέγει ὅτι αἱ χῆνες τῆς θεᾶς Ἥρας ἐξύπνησαν τὸν στρατηγὸν Μάνλιον, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν ἐγκαίρως καὶ ἔσωσε τὴν ἀκρόπολιν.

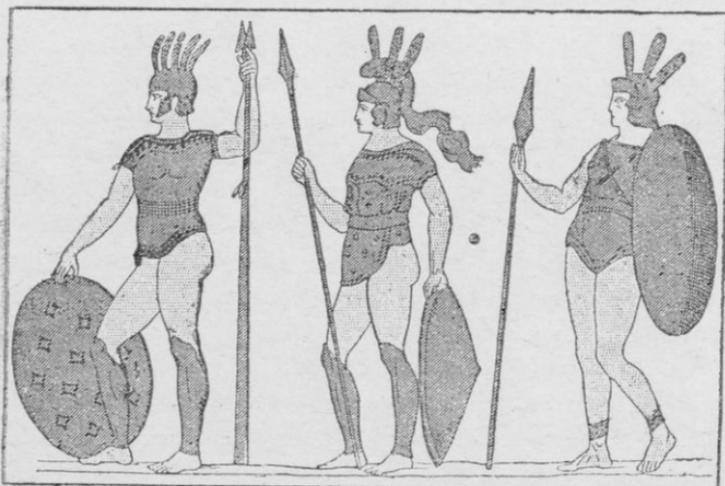
Μολαταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν.

Ἔδωσαν πολὺν χρυσὸν εἰς τοὺς Γαλάτας, οἱ ὅποιοι μόνον τοιοῦτοτρόπως ἐπέισθησαν νὰ φύγουν. Λέγουν ὅτι οἱ Γαλάται ἐνῶ ἐζύγιζαν τὸν χρυσόν, ἤθελαν νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς Ρωμαίους. Ὅταν δὲ ἐκεῖνοι ἔκαμαν παράπονα, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν, ὁ **Βρέννος**, ἔρριψε τὸ ξίφος του εἰς τὴν ζυγαριὰν καὶ ἐφώνησεν : *Ἀλλοίμονον εἰς τοὺς νικημένους.* *Οὐαὶ τοῖς κλημένους*

Οἱ Γαλάται λοιπὸν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ρώμην, ἀφοῦ ἔλαβαν ἄφθονα χρήματα. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως ἀργότερον ἠθέλησαν νὰ κρύψουν τὴν ἡττάν των καὶ διηγήθησαν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς των **Κάμιλος** ἀφοῦ ἐμάζευσεν στρατὸν ἀπὸ τοὺς φυγάδας ὤρμησεν ἐναντίον τῶν Γαλατῶν ἐνῶ ἐζύγιζαν τὸν χρυσόν καὶ τοὺς ἐσκόρπισεν.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΣΑΜΝΙΤΩΝ

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν ὀλίγον ἔλειψε νὰ διαλύσῃ τὸ

Σαμνῖται πολεμισταὶ

Ἡ εἰκὼν, ἣ ὅποια εἶναι ζωγραφισμένη ἐπάνω εἰς ἀγγεῖον, παριστάνει πολεμιστὰς σαμνίτας. Φοροῦν λεπτὸν θώρακα. ὁ ὅποιος προφυλάττει τὸ στήθος καὶ τὴν κοιλίαν, κνημίδας καὶ περικεφαλαίους μὲ λοφία. Εἰς τὴν ἀριστερὰν κρατοῦν ἀσπίδα μικρὰν καὶ στρογγυλὴν, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν ἀκόντιον. Τὸ σῶμα των φαίνεται ἐλαφρὸν καὶ εὐκίνητον.

ῥωμαϊκὸν κράτος. Οἱ σύμμαχοί των καὶ οἱ γειτονικοὶ λαοί, τοὺς ὁποίους εἶχαν ὑποτάξει, δὲν ἤθελαν πλέον νὰ ὑπακούσουν. Οἱ

Ρωμαῖοι ὅμως ἔδειξαν μεγάλην σταθερότητα καὶ θάρρος Ἐντὸς ὀλίγου ὠργάνωσαν πάλιν τὰς δυνάμεις των καὶ κατώρθωσαν νὰ γίνονιν κύριοι τῆς Τυρρηνίας.

Κατόπιν οἱ Ρωμαῖοι ἠθέλησαν ν' ἀπλώσουν τὴν κυριαρχίαν των εἰς τὴν Νότιον Ἰταλίαν. Ἀλλὰ μεγάλην ἀντίστασιν ἀντέταξεν εἰς αὐτοὺς μία ὄρεινὴ καὶ πολεμικωτάτη φυλὴ, οἱ **Σαμνῖται**. Οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν τρεῖς πολέμους, οἱ ὁποῖοι διήρκεσαν περισσότερον ἀπὸ 50 ἔτη (343-290). Εἰς τὸν δεύτερον πόλεμον κατὰ τὸ 328 ἕνας ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐκλείσθη εἰς τὰ λεγόμενα **Καυδιανὰ Στενά**. Ἐκεῖ τὸν περιεκύκλωσαν οἱ Σαμνῖται καὶ τὸν

ὑπεχρέωσαν νὰ παραδοθῆ. Οἱ ῥωμαῖοι στρατιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ περάσουν ὑπὸ τὸν ζυγόν, δηλαδὴ κάτω ἀπὸ ἕνα κοντόν, τὸν ὁποῖον εἶχαν στηρίξει ἐπάνω εἰς δύο δόρατα. Αὐτὸ ἔθεωρεῖτο μεγάλη προσβολή.

Οἱ σαμνιτικοὶ πόλεμοι ἐκούρασαν πολὺν τὸν ρωμαϊκὸν λαόν. Τέλος ὅμως ἐθριάμβευσαν οἱ Ρωμαῖοι. Ἐνίκησαν τοὺς Σαμνίτας καὶ ἐκυρίευσαν τὴν χώραν των.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΑΡΑΥΤΙΝΟΥΣ (281-272)

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπλησίαζαν τώρα εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς

Κάτω Ἰταλίας. Μετ' ὀλίγον ἤλθαν εἰς πόλεμον μὲ τὸν Τάραντα, ὃ ὁποῖος ἦτο ἡ μεγαλύτερα ἑλληνικὴ πόλις τῆς Ἰταλίας.

Ὁ **Τάρας** ἦτο ἀξιόλογος ἐμπορικὸς λιμὴν, ὃ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὸ βάθος ἐνὸς μεγάλου κόλπου. Εἶχε σημαντικὸν ἐμπόριον εἰς τὴν θάλασσαν καὶ πολλὰς κτήσεις εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐλάμβανε πολλὰ προϊόντα, τὰ ὁποῖα τὸν ἐβοήθησαν ν' ἀναπτύξῃ μεγάλην βιομηχανίαν. Περιήφημα ἦσαν κυρίως τὰ ὑφάσματα.

Οἱ Ταραντῖνοι ὅμως, ὅπως ὄλαι αἱ ἐμπορικαὶ πόλεις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτήν, δὲν εἶχαν στρατὸν οὔτε ἦσαν πολεμικοί. Διὰ τοῦτο ἐπροσκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν **Πύρρον**, τὸν περιήφημον βασιλέα τῆς Ἡπείρου.

Ὁ Πύρρος ἦτο ὁ ὀνομαστότερος στρατηγὸς τῆς ἐποχῆς του. Ἔλεγεν ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα καὶ ἦτο συγγενὴς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Εἶχε στρατὸν ὠργανωμένον κατὰ τὸ μακεδονικὸν σύστημα καὶ ἔκαμιν ἀξιόλογα κατορθώματα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐδέχθη λοιπὸν τὴν πρόσκλησιν τῶν Ταραντῖνων καὶ ἐφαντάζετο ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ κάμῃ εἰς τὴν Δύσιν ὅ,τι εἶχε κάμει ὁ Μ. Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀνατολήν, νὰ κατακτήσῃ δηλαδὴ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἄλλας χώρας τῆς Δύσεως καὶ νὰ ἰδρῦσῃ μεγάλην αὐτοκρατορίαν. Ὁ Πύρρος ἔφθασε τὸ 294 εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως δὲν ἦσαν Πέρσαι. Ἐκαμιν φοβερὰν ἀντίστασιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἡπείρου. Ὁ Πύρρος ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἠθέλησε νὰ διοργανώσῃ τοὺς Ταραντῖνους καὶ νὰ κάμῃ ἰσχυρὸν στρατόν. Ἐκλείσει λοιπὸν τὰ θέατρα καὶ τὰ ἄλλα κέντρα τῆς διασκεδάσεως, ἐμάζευσε τοὺς νέους καὶ ἤρχισε νὰ τοὺς γυμνάζῃ. Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εὐχαρίστησε πολὺ τοὺς Ταραντῖνους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν συνηθίσει εἰς τὸν ἥσυχον βίον καὶ εἰς τὰς διασκεδάσεις.

Ὁ Πύρρος ἐνίκησεν εἰς δύο μάχας τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι ἐφοβήθησαν πρὸ πάντων τοὺς ἐλέφαντας, τοὺς ὁποῖους εἶχε φέροι μαζί του. Ἀλλὰ καὶ ὁ στρατὸς τοῦ Πύρρου ἔπαθε πολλὰς ζημίας. Διὰ τοῦτο λέγεται ὅτι ὁ Πύρρος εἶπεν «ἐὰν μίαν φορὰν ἀκόμη νικήσωμεν τοὺς Ρωμαίους, εἴμεθα κατεστραμμένοι».

Ἡθέλησε τότε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Ρωμαίους καὶ ἔστειλε τὸν σύμβουλόν του *Κινέα* εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ Σύγκλητος ὅμως δὲν ἠθέλε νὰ τὸν ἀκούσῃ, ἐὰν δὲν ἔφενγε προηγουμένως ἀπὸ τὴν

Ἰταλίαν. Ὁ Πύρρος ἔμεινεν 20 ἔτη περίπου εἰς τὴν Δύσιν καὶ μετεχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ καταβάλῃ τοὺς Ρωμαίους. Τέλος ὅμως τὸ 275 ἐνίκηθη εἰς τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Βενεβέντου ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ ἔφυγεν μὲ τὸν στρατὸν του ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Πύρρου οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὸν Τάραντα καὶ ὅλην τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ τοιουτοτρόπως τὸ ἔτος 272 π. Χ. συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας. Ὁ δὲ Πύρρος εὗρεν ἄδοξον θάνατον εἰς μίαν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἄργους ἐφο- 272 νεύθη ἀπὸ κεραμίδα, τὴν ὁποίαν ἔρριψε μία γυνὴ ἀπὸ τὴν στέγην μιᾶς οἰκίας.

Ο ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Ἡ ΛΕΙΑ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ

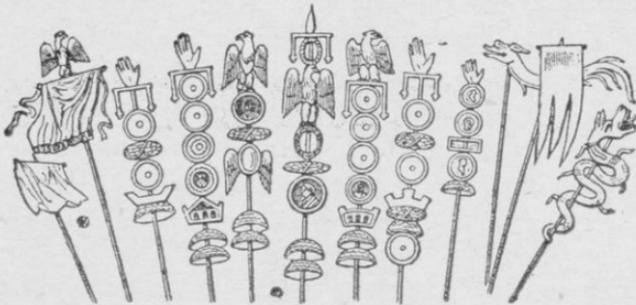
Οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν καὶ ἐξουσίασαν ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας. Ἀργότερα θὰ νικήσουν τοὺς στρατοὺς ὅλων τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς ἐποχῆς των. Τοῦτο κατώρθωσαν οἱ Ρωμαῖοι, διότι ἦσαν πολὺ καλοὶ στρατιῶται καὶ εἶχαν διοργανώσει θαυμάσια τὸν στρατὸν των. Ὁ ῥωμαϊκὸς στρατὸς ἦτο ὁ ἀνώτερος στρατὸς τῶν ἀρχαίων χρόνων καὶ ἄφησε μεγάλην φήμην εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ο ΡΩΜΑΙΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

Οἱ ῥωμαῖοι στρατιῶται εἶχαν θαυμασίαν ἀντοχὴν καὶ μεγάλην τόλμην. Ἦσαν κυρίως χωρικοὶ συνηθισμένοι εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν ἀγρῶν, ἀνθρωποὶ μέσου ἀναστήματος, ὀλίγον μελαχροinoί, μὲ πλατεῖς καὶ δυνατοὺς ὄμους. Ἡ ἐργασία τῶν ἀγρῶν τοὺς εἶχε σκληραγωγῆσει καὶ τοὺς εἶχε κάμει ῥωμαλέους. Δὲν ἐπῆγαιναν εἰς τὸν πόλεμον διὰ τὸ χρῆμα, ὅπως οἱ μισθοφόροι τῶν βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὰ κτήματά των ἢ διὰ νὰ τὰ αὐξήσουν μὲ νέας κατακτήσεις.

Ὁ ῥωμαῖος στρατιώτης εἶχε μεγάλην ἀντοχήν. Ἡ ζωὴ του εἰς τὸ στρατόπεδον ἦτο διαρκῆς ἐργασία. Ἐγυμνάζετο διαρκῶς,

ἔκαμνε πορείας 28-32 χιλιόμετρα μὲ τὰ ὄπλα του καὶ ἄλλα βάρη, τὰ ὁποῖα ἐξύγιζαν ὅλα μαζὶ 20 χιλιόγραμμα. Ὅταν δὲν ἐγυμνά-

Σημαῖαι τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ

Εἶναι διάφοροι σημαῖαι τοῦ ρωμαϊκοῦ στ ατοῦ. Ἐς τὰς περισσοτέρας διακρίνομεν τὸν ἀστὸν, ὁ ὅ τοιος ἦτο τὸ ἔμβλημα τοῦ λεγεῶνος καὶ ἐσυμβόλιζε τὴν δύναμιν.

ζετο, ἔκαμνεν ἄλλας ἐργασίας. Ὁχύρωνε τὸ στρατόπεδον, ἐκτιζε φρούρια ἢ ἔκαμνε δρόμους. Ἦξευρε νὰ μεταχειρίζεται τόσον καλὰ τὸ πτυάριον καὶ τὴν σκαπάνην, ὅσον καὶ τὸ δόρυ καὶ τὸ ξίφος.

ΤΑ ΟΠΛΑ

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν κυρίως πεζικόν. Οἱ στρατιῶται των ἦσαν πολὺ καλὰ ὀπλισμένοι. Εἰς τὸ στήθος καὶ εἰς τοὺς ὤμους εἶχαν

Ρωμαϊκαὶ περικεφαλαῖαι

Οἱ Ρωμαῖοι ἐφόρουσαν περικεφαλαῖας μὲ διάφορα σχήματα. Ὅλοι ὁμως ἦσαν ἀπὸ μείαλλον, ἐκάλυπτον ὀλόκληρον τὸ κρανίον καὶ τὸν τράχηλον καὶ ἐπροφύλασσαν ἀκόμη τὰς παρειάς καὶ τὰς σιαγόνας.

θώρακα, δηλαδὴ χιτῶνα σκεπασμένον μὲ μετὰλλινα ἐλάσματα. Εἰς τὴν κεφαλὴν ἐφόρουσαν μετὰλλίνην περικεφαλαίαν, ἢ ὁποῖα

ἐπροφύλαττεν ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς τὸν τράχηλον καὶ τὰς παρειάς. Εἰς τοὺς πόδας ἐφόρουσιν κνημίδα ἀπὸ μέταλλον. Εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐκράτουσιν τὴν ἀσπίδα, μακρὰν καὶ τετράγωνον, ἣ ὅποια ἦτο κατασκευασμένη ἀπὸ ξύλον καὶ σκεπασμένη μὲ δέρμα καὶ σίδηρον. Αὐτὰ ἦσαν τὰ ἀμυντικὰ ὄπλα.

Ρωμαϊκὰ ὑποδήματα

Τὰ στρατιωτικὰ ὑποδήματα κατασκευάζοντο ἀπὸ δέρματα μεγάλων ζώων καὶ εἶχαν διάφορα σχήματα, ἐτυλίσσοντο δὲ εἰς τὴν κνήμην μὲ λουριά πάλιν δερμάτινα.

Τὰ ἐπιθετικὰ ὄπλα τοῦ ρωμαίου στρατιώτου ἦσαν τὸ δόρυ, τὸ ἐθνικὸν ὄπλον τῶν Ρωμαίων, δηλαδή ἓνα ξύλινον κοντάρι μήκους 2 μέτρων, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ ἄκρον εἶχε σιδηρᾶν αἰχμὴν. Εἰς τὴν δεξιὰν πλευρὰν του εἶχε ξίφος βραχὺ δίκοπον, τὸ ὁποῖον ἦτο κρεμασμένον μὲ λωρίον ἀπὸ τὸν ὦμον.

Ο ΛΕΓΕΩΝ

Ἀξιολογωτάτη ἦτο κυρίως ἡ παράταξις τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ἡ τακτικὴ τῶν Ρωμαίων ἠλλάξε μὲ τὸν καιρὸν. Εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς ὁ ρωμαϊκὸς στρατός, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὰς μεγάλας κατακτήσεις, ἦτο διηρημένος εἰς λεγεῶνας. Ὁ λεγεὼν ἦτο σῶμα στρατοῦ ἀπὸ 6000 πεζοὺς στρατιώτας, ἦτο δὲ χωρισμένος εἰς 10 τάγματα καὶ ἕκαστον τάγμα ἐχωρίζετο πάλιν εἰς μικρότερα τμήματα. Αὐτὴ ἦτο λοιπὸν ἡ διαφορὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὸν μακεδονικόν. Ἐνῶ ἡ μακεδονικὴ φάλαγξ ἦτο ἓνας ὄγκος συμπαγῆς, ὁ ρωμαϊκὸς λεγεὼν ἐχωρίζετο εἰς τμήματα. Αὐτὸ ἔδιδε μεγάλην εὐκίνησιαν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατόν.

Ἐκτὸς τοῦ πεζικοῦ οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν καὶ ἵππικόν, τὸ ὁποῖον
B' Ἑλληνικοῦ

ὅμως εἶχε δευτερεύουσαν σημασίαν. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, οἱ περίφημοι *Χιλίαρχοι* καὶ *Ἐκατόνταρχοι*, ἦσαν ἄνθρωποι μὲ μεγάλην στρατιωτικὴν πείραν, τολμηροὶ καὶ

Λεγιονάριος — Ἐκατόνταρχος

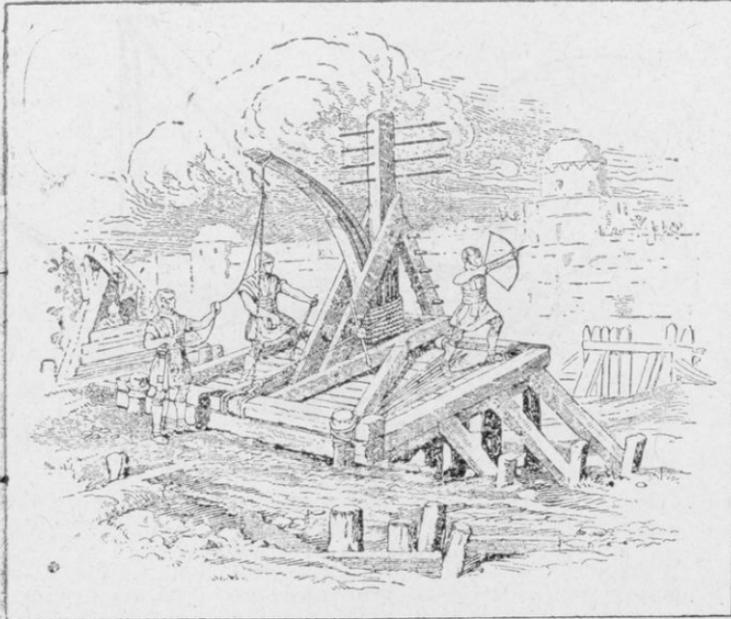
Ἄριστερὰ εἶναι *λεγιονάριος*, στρατιώτης δηλαδή τοῦ λεγεῶνος. Εἰς τὴν κεφαλὴν φορεῖ μεταλλινὴν περικεφαλαίαν, εἰς τὸ στήθος τὸν θώρακα, ὁ ὁποῖος εἶναι ἓνας χιτὼν σκεπασμένος μὲ μέταλλα ἐλάσματα. Εἰς τὴν ἀριστερὰν του κρατεῖ τὴν τετραγωνικὴν ἀσπίδα, εἰς τὴν δεξιὰν τὸ ἀκόντιον. Εἰς τὴν δεξιὰν του πλευρὰν κρέμαται ξίφος μικρὸν καὶ δίκοπον. Εἰς τὸ δεξιὸν μέρος εἶναι ἀξιωματικὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ, *ἐκατόνταρχος*, ὁ ὁποῖος φορεῖ ἐπίσης θώρακα μὲ παράσημα, τὸ κοντινὸν στρατιωτικὸν ἱμάτιον καὶ εἰς τὴν δεξιὰν κρατεῖ βέργαν, ἢ ὁποία ἦτο τὸ ἔμβλημα τοῦ βαθμοῦ του.

ἀποφασιστικοὶ εἰς τοὺς πολέμους. Ἐκαστος λεγεῶν εἶχεν ἕξ Χιλίαρχους καὶ οἱ Χιλίαρχοι εἶχαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς των τοὺς Ἐκατοντάρχους. Ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ στρατοῦ ἦτο συνήθως ὁ ἕπατος.

ΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟΝ

Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν πολὺ ἱκανοὶ νὰ κατασκευάζουν ὄχρωμα-
τικὰ ἔργα. Εἰς διάφορα μέρη ἔκαμαν φρούρια καὶ τείχη, τῶν
ὁποίων τὰ λείψανα βλέπομεν ἀκόμη καὶ σήμερον μὲ θαυμασμόν.

Περίφημον εἶναι πρὸ πάντων τὸ *ρωμαϊκὸν στρατόπεδον*, τὸ
ὁποῖον οἱ Ῥωμαῖοι ὠνόμαζον *Κάστρα*. Ὅταν ἦτο ἀνάγκη ὁ ρω-

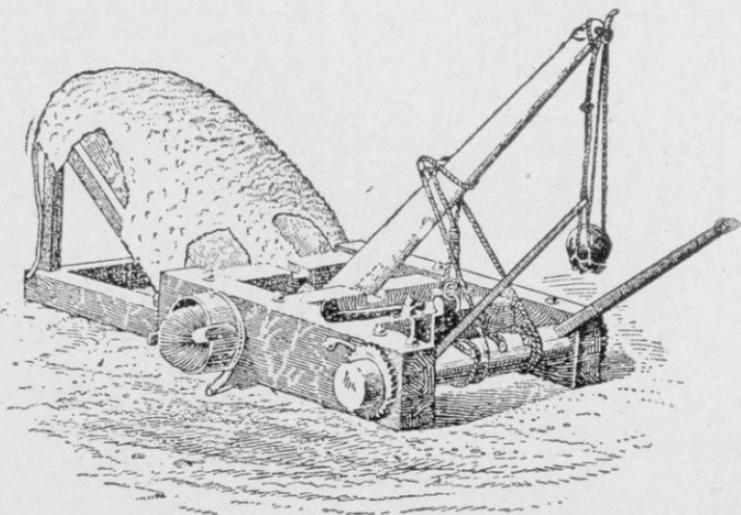
Καταπέλτης (πολιορκητικὴ μηχανή)

Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἦτο περίφημος εἰς τὰς πολιορκίας καὶ προ-
ήγαγε πολὺ τὴν πολιορκητικὴν τέχνην. Εἶχε πλῆθος μηχανῶν, μὲ
τὰς ὁποίας προσέβαλλε τὰ τείχη τῶν πόλεων, τὰς ὁποίας ἐπολιόρ-
κει. Μία ἀπὸ τὰς μηχανὰς αὐτὰς ἦτο καὶ ὁ *καταπέλτης*, μὲ τὸν
ὁποῖον ἐξεσφενδόνιζαν πολλὰ συγχρόνως βέλη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

αἰαϊκὸς στρατὸς νὰ διανυκτερεύσῃ εἰς ἀνοικτὴν πεδιάδα, ἔκαμαν ἓνα
πρόχειρον ὄχρωμένον στρατόπεδον μὲ μεγάλην τέχνην. Ἐχώριζεν
ἓνα μέγαν τετράγωνον, ἔσκαπεν εἰς τὰς τέσσαρας πλευράς
του τάφρον, ἔριπτε τὰ χώματα πρὸς τὰ μέσα, ὥστε νὰ ση-
ματισθῇ γύρω εἰς τὸ στρατόπεδον ἓνα πρόχωμα, τὸ ὁποῖον
εἶχεν ὕψος 1 μέτρον. Ἐπάνω εἰς τὸ πρόχωμα ἔκαμαν ἓνα φρά-
κτην μὲ πασσάλους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τὸ ἴδιον ὕψος. Εἰς τὸ μέσον

ἐκάστης πλευρᾶς ἄφιναν μίαν εἴσοδον. Ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου ἦτο ὠρισμένη ἡ θέσις διὰ τὴν σκηνὴν τοῦ στρατηγοῦ, τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν διαφορῶν ταγμάτων, τῶν πολεμικῶν μηχανῶν κλπ. Τοιοῦτοτρόπως τὸ ρωμαϊκὸν στρατόπεδον παρουσίαζε τὴν ἰδίαν ὄψιν ὅπου καὶ ἂν εὕρισκετο.

Ὁ στρατὸς εἶχε μεγάλην ἀσφάλειαν ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου

*Οναγρος (πολιορκητικὴ μηχανή)

Ἐχρησίμευε νὰ ἐκσφενδονίξῃ κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ τείχους ὀγκώδεις λίθους ἀπὸ μεγάλης ἀποστάσεως, πολλάκις ἀπὸ 500 μ.

καὶ εἰς τοὺς μακροὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἔκαμναν οἱ Ρωμαῖοι, πολὺ σπανίως ὁ ἐχθρὸς κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὸ ρωμαϊκὸν στρατόπεδον.

Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

Εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν ὑπῆρχεν αὐστηροτάτη πειθαρχία. Φυσικὰ οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν ἄνθρωποι εὐπειθεῖς καὶ εἶχαν σεβασμὸν εἰς τοὺς ἀνωτέρους των. Ἀλλὰ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ νόμοι ἦσαν αὐστηρότατοι. Ὁ στρατηγὸς εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου. Ἡ παρακοὴ εἰς τὴν διαταγὴν ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον. Διὰ τὰ ἑλαφρότερα σφάλματα εἶχαν τὸν ραβδισμόν. Ὅταν ἐγίνοντο σε

βαρὰ πειθαρχικά σφάλματα, εἰς τὰς στάσεις π. χ., εἶχαν οἱ Ρωμαῖοι τὸ περίφημον σύστημα τοῦ *Λεκατισμοῦ*. Ἐκλήρωναν ἕνα μεταξὺ δέκα ἢ εἴκοσι στρατιωτῶν καὶ τοὺς ἐφόρευαν μὲ πέλεκυν. Πολλοὺς αἰῶνας διετηρήθη ἡ αὐστηρὰ αὐτὴ πειθαρχία εἰς τὸν ῥωμαϊκὸν στρατόν.

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ

Τοῦναντίον οἱ Ρωμαῖοι ἄφιναν μεγάλην ἐλευθερίαν εἰς τοὺς στρατιώτας τῶν νὰ λεηλατήσουν τὴν χώραν τῶν ἐχθρῶν, διὰ τὰ εὐχαριστοῦνται καὶ νὰ ἀγαποῦν τὸν πόλεμον. Οἱ στρατηγοί, οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται ἐγύριζαν ἀπὸ τοὺς πολέμους φορτωμένοι ἀπὸ λάφυρα.

Εἰς τοὺς νικητὰς ἔκαμναν μεγάλας τιμὰς οἱ Ρωμαῖοι. Ἡ μεγαλύτερα τιμὴ ἐγένετο εἰς τὸν στρατηγόν. Ὅταν ἕνας στρατηγὸς ἐκέρδιζε σημαντικὴν νίκην καὶ ἐμεγάλωνε τὸ κράτος, ἡ Σύγκλητος ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὴν ἄδειαν νὰ κάμῃ θρίαμβον. Ὁ στρατηγὸς εἰσήρχετο εἰς τὴν Ρώμην ἐπάνω εἰς ἄρμα, τὸ ὁποῖον ἔσυραν τέσσαρες ἵπποι, φέρων λαμπρὰν στολὴν καὶ στέφανον εἰς τὴν κεφαλὴν του. Ἐμπρὸς εἰς τὸ ἄρμα ἐπήγαιναν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ ἄμαξαι φορτωμένοι μὲ τὰ λάφυρα τῶν ἐχθρῶν. Ὅπισω ἀπὸ τὸ ἄρμα ἤρχοντο οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἔψαλλαν νικητήρια ᾄσματα, ὃ δὲ λαὸς ἐζητωκραύγαζεν. Ὅλη ἡ πομπὴ ἀνέβαινεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὅπου ὁ στρατηγὸς εὐχαριστοῦσε τὸν Δία διὰ τὴν νίκην. Ἡ πομπὴ αὐτὴ ὀνομάζετο *Θρίαμβος*.

Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

ΠΑΤΡΙΚΙΟΙ ΚΑΙ ΠΛΗΒΕΙΟΙ

Τὴν Ρώμην, ὅπως ὅλους τοὺς ἀρχαιοτέρους λαοὺς, ἐκυβέρνηον οἱ γαιοκτήμονες εὐγενεῖς, οἱ *πατρίκιοι*, ὅπως τοὺς ἔλεγαν οἱ Ρωμαῖοι. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν πατρίκιων εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὰ περίχωρα ὑπῆρχον πολλοὶ κάτοικοι, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχαν πολιτικὰ δικαιώματα. Πρῶτον ἦσαν οἱ γεωργοί, οἱ ὁποῖοι ἐργάζοντο εἰς τὰ κτήματα τῶν πατρίκιων, καὶ δεύτερον οἱ τεχνῖται καὶ ἔμποροι τῆς πόλεως. Ὅλους αὐτοὺς ὀνόμαζαν μὲ ἕνα ὄνομα *Πληβείους*.

Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ πατρίκιοι δὲν ἐλάμβαναν ὑπ' ὄψιν τοὺς πληβείους, διότι ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἀμόρφωτοι καὶ δὲν ἦσαν ἠνωμένοι. Τοὺς ἐξεμεταλλεύοντο καὶ τοὺς ἐπίεζαν ὅπως ἤθελαν. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως οἱ πληβεῖοι ἐπλούτησαν καὶ ἤρχισαν ν' ἀναπτύσσονται. Ἀπὸ τότε οἱ πληβεῖοι ἐζήτησαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους. Ἦθελαν νὰ ἐκλέγονται ὕπατοι, νὰ γίνωνται συγκλητικοὶ καὶ νὰ νυμφεύωνται μὲ γυναῖκας τῶν πατρικίων, ἐνῶ ἕως τότε δὲν ἐπετρέπετο ὁ γάμος μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβείων. Οἱ πατρίκιοι δὲν ἐνόουν νὰ δεχθῶν καὶ ἐπροφασίζοντο ὅτι δὲν ἐπιτρέπει ἡ θρησκεία νὰ γίνωνται ἄρχοντες οἱ πληβεῖοι.

Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ πάλη μεταξὺ τῶν δύο τάξεων. Ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐγίναν πολλὰ ταραχαὶ εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ πληβεῖοι διαρκῶς ἐκέρδιζαν ἔδαφος, διότι ἦσαν περισσότεροὶ καὶ ἅπ' αὐτοὺς ἀπετελεῖτο κυρίως ὁ ρωμαϊκὸς στρατός.

Η ΔΗΜΑΡΧΙΑ

Ἡ ἀνθαιρεσία καὶ αἱ καταπιέσεις τῶν πατρικίων ἐγέννησαν πολλὰς πικρίας εἰς τὸν λαόν. Ἀφοῦ δὲ ἐμορφώθησαν οἱ πληβεῖοι, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσῃ πολὺν καιρὸν ἡ πίεσις. Τὸ 493 ἀφοῦ ἐπέστρεψαν ἀπὸ ἓνα νικηφόρον πόλεμον οἱ πληβεῖοι καὶ εἶδαν ἀκαλλήρογγητα τὰ κτήματά των καὶ παραμελημένην τὴν κατοικίαν των, ἐθύμωσαν τόσον πολὺ, ὥστε δὲν ἠθέλησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ρώμην. Ἀπεσύρθησαν λοιπὸν εἰς ἓνα γειτονικὸν λόφον, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο *Ἰερόν ὄρος*, καὶ ἐδήλωσαν ὅτι θὰ κτίσουν ἐκεῖ νέαν πόλιν, τὴν ὁποίαν θὰ διοικήσουν οἱ ἴδιοι, καὶ θὰ ζήσουν ἐλεύθεροι. Τότε ἐφάνη ἡ δύναμις των, διότι ἦσαν οἱ περισσότεροὶ καὶ Ρώμη χωρὶς αὐτοὺς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ. Οἱ πατρίκιοι ἐταράχθησαν πολὺ, ἔστειλαν πρεσβείαν, ἐδέχθησαν τὰ αἰτήματά των καὶ τοὺς παρέκάλεσαν νὰ ἐπιστρέψουν.

Οἱ πληβεῖοι ἐζήτησαν τότε νὰ διορισθῶν δύο ἰδιαίτεροι ἄρχοντες, διὰ νὰ τοὺς προστατεύουν ἀπὸ τὴν ἀνθαιρεσίαν τῶν ἰσχυρῶν. Οἱ ἄρχοντες οὗτοι ὠνομάσθησαν **Δήμαρχοι**, δηλ. ἄρχηγοὶ τοῦ λαοῦ, διότι δῆμος εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἐσήμαινε τὸν λαόν. Οἱ δήμαρχοι κατ' ἀρχὰς ἦσαν δύο, ἀργότερον ἐγίναν

περισσότεροι. Ἐπρεπε νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τοὺς πληβεῖους.

Ἡ δύναμις τῶν δημάρχων ἦτο πολὺ μεγάλη. Εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς τῶν ὑπάτων καὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων. Ἡ θέλησίς των ἦτο ἀνωτέρα ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους. Ἐὰν ὁ ὕπατος εἶχε διατάξει νὰ συλλάβουν ἢ νὰ φυλακίσουν ἕνα πληβεῖον, ὁ δήμαρχος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τὸ ἐμποδίσῃ. Αὐτὸ ἦτο τὸ περίφημον *δικαίωμα τοῦ ν ε τ ο*, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἀπαγορεύω. Τὸ πρόσωπον τῶν δημάρχων ἦτο ἱερόν. Ἐὰν κανεὶς ἐπέπραξε τὸν δήμαρχον, κατεδικάζετο εἰς θάνατον.

Οἱ δήμαρχοι ἦσαν ἀρχηγοὶ τῶν πληβεῖων. Αὐτοὶ ἐκαλοῦσαν τὸν λαὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ σκεφθοῦν διὰ τὰ συμφέροντα τῆς τάξεώς των. Οἱ πληβεῖοι ὠργανωμένοι τώρα ἐξηκολούθησαν συστηματικώτερον τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν πατρικίων.

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΣΤΟΜΑΧΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΧΕΙΡΩΝ

Ἀργότερα οἱ Ῥωμαῖοι ἔπλασαν ἕνα μῦθον. Διηγῆθησαν δηλ. ὅτι οἱ πατρικιοὶ ἔστειλαν εἰς τοὺς ἐπαναστατημένους πληβεῖους τὸν *Μενήνιον Ἀγρίππαν*, ὁ ὁποῖος τοὺς διηγῆθη τὸν περίφημον μῦθον τοῦ στομάχου καὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος. Τὰ μέλη τοῦ σώματος ἐπειδὴ ἐβαρύνθησαν νὰ ἐργάζωνται διαρκῶς διὰ τὸν στόμαχον, ἐστασίασαν. Δὲν ἔδιδαν πλέον τροφὴν εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ προτοῦ πάθῃ ὁ στόμαχος, ἤρχισαν νὰ ἀδυνατίζουν αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες. Διὰ τοῦ μύθου τούτου ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι πατρικιοὶ καὶ πληβεῖοι εἶναι ἀπαραίτητοι ὁ ἕνας διὰ τὸν ἄλλον καὶ ὅτι ἀπὸ τὰς ἐριδας κινδυνεύουν νὰ πάθουν περισσότερα οἱ πληβεῖοι. Οἱ πληβεῖοι ἐγύρισαν εἰς τὴν πόλιν, ὅχι τόσον διότι ἐπίσθησαν ἀπὸ τὸν μῦθον τοῦ Ἀγρίππα, ὅσον διότι ἔγιναν δεκτὰ ὅσα ἐζητοῦσαν.

Η ΕΙΣΩΣΙΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Ὁ ἀγὼν μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβεῖων ἐξηκολούθησεν. Οἱ πληβεῖοι διαρκῶς ἐκέρδιζαν ἔδαφος, διότι ἦσαν περισσότεροι καὶ ἡ Σύγκλητος τοὺς ἐχρειάζετο διὰ τοὺς πολέμους. Πρῶτον ἐζήτησαν γραπτὸς νόμους, διότι μόνοι οἱ πατρικιοὶ ἕως τότε ἐγνώριζαν τοὺς νόμους καὶ εἶχαν πολλοὺς τρόπους διὰ νὰ ἐξαπατοῦν

τούς ἀπλοϊκωτέρους πληβείους. Τὸ 450 π. Χ. λοιπὸν ἔγιναν οἱ

450 παλαιότεροι γραπτοὶ νόμοι τῆς Ρώμης, οἱ **Νόμοι τῆς Δωδεκαδέλτου**, δηλ. νόμοι γραμμένοι εἰς δώδεκα ξυλί-
νους πίνακας.

Κατόπιν ἐζήτησαν νὰ ἐπιτραπῇ ὁ γάμος μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβείων. Καὶ ἀφοῦ ἐπέτυχαν καὶ τοῦτο, ἐζήτησαν νὰ ἐκλέγωνται ὕπατοι. Οἱ πατρικοὶ ὅμως δὲν ἤθελαν νὰ τὸ ἐπιτρέψουν μὲ κανένα τρόπον. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 4ου αἰῶνος οἱ Ρωμαῖοι εὐρέθησαν, καθὼς εἶδαμεν, εἰς μέγαν κίνδυνον. Οἱ Γαλάται τῆς Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίας ἦλθαν ἐναντίον τῆς Ρώμης, ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ καταστρέψουν τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν τὴν πόλιν ἔσωσαν κυρίως οἱ πληβεῖοι καί, ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ Γαλάται, ἔλαβαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται ὕπατοι. Ἀπὸ τότε εἶχαν καὶ τὸ δικαίωμα νὰ γίνωνται συγκλητικοί, διότι κατὰ τὸν νόμον οἱ ὕπατοι ἅμα ἐτελείωναν τὴν ἀρχὴν των, εἰσήρχοντο εἰς τὴν Σύγκλητον.

Τὴν τελειωτικὴν νίκην ἐκέρδισαν οἱ πληβεῖοι τὸ 300 π. Χ. **300** ὅτε ἔλαβαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται Ἀρχιερεῖς, δηλαδὴ ἀνώτατοι ἀρχηγοὶ τῆς ρωμαϊκῆς θρησκείας. Τοιουτοτρόπως εἶχαν καὶ θρησκευτικὴν ἰσότητα μὲ τοὺς πατρικίους.

Τέλος ἐκέρδισαν σημαντικώτατον δικαίωμα. Αἱ ἀποφάσεις δηλαδὴ τῆς ἐκκλησίας τῶν πληβείων ἐθεωροῦντο νόμοι τοῦ κράτους ὅπως καὶ αἱ ἀποφάσεις τῆς Συγκλήτου. Τοιουτοτρόπως ἔγινεν ἡ ἐξίσωσις τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Αἱ φιλονικίαι μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβείων ἔπαυσαν καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἠνωμένοι ἐπροχώρησαν εἰς τὰς μεγάλας κατακτήσεις.

ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

Ἡ Ρώμη ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὴν Ἰταλίαν, ἔγινεν ἰσχυρὰ δύναμις. Ἀπὸ τότε ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὰς μεγάλας δυνάμεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Αἱ μεγάλαι δυνάμεις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεί-

νους, δηλαδή κατά τὸν 3ον π. Χ. αἰῶνα, ἦσαν ἡ Καρχηδών, ἡ Μακεδονία, ἡ Συρία καὶ ἡ Αἴγυπτος. Ἡ Ρώμη ἐνίκησε τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ κράτη ταῦτα, ἐκυρίευσε τὰς χώρας τῶν καὶ ἴδρυσεν μεγάλην αὐτοκρατορίαν. Αὐταὶ εἶναι αἱ **Μεγάλαι κατακτήσεις τῆς Ρώμης**.

Η ΚΑΡΧΗΔΩΝ

Εἰς τὴν βόρειον Ἀφρικὴν, εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Τύνιδος, ἔκειτο, καθὼς γνωρίζομεν, ἡ μεγάλη καὶ πλουσία φοινικικὴ ἀποικία Καρχηδών. Κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα ἦτο μεγάλη ἡ δύναμις τῆς Καρχηδόνος. Ἐξουσίαζεν ἐκτεταμένην χώραν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἶχεν ἐμπορικοὺς σταθμοὺς εἰς ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Β. Ἀφρικῆς, εἰς τὴν Σικελίαν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Τὰ πλοῖά της ἐξήρχοντο ἀπὸ τὸ Γιβραλτάρ καὶ ἔφθαναν ἕως τὴν Ἀγγλίαν πρὸς βορρᾶν καὶ εἰς τὴν Σενεγάλην πρὸς νότον.

Ἡ Καρχηδὼν εἶχε μέγαν ἐμπορικὸν καὶ πολεμικὸν στόλον καὶ ἔκαμνε συναγωνισμὸν πρὸς τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου. Ἀλλὰ ἡ δύναμις τῆς Καρχηδόνος δὲν εἶχε στερεὰς βάσεις. Τὸ κράτος ἐκυβέρενα ἡ πλουσία τάξις τῶν ἐμπόρων, οἱ ὁποῖοι περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλον ἐφρόντιζαν διὰ τὸ κέρδος τῶν. Στρατὸν ἐθνικὸν δὲν εἶχαν οἱ Καρχηδόνιοι, διότι οἱ ἔμποροι δὲν εἶχαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν λαὸν καὶ ἔπαιρναν μισθοφόρους στρατιώτας ἀπὸ διάφορα ἔθνη. Μόνον οἱ ἀξιωματικοὶ ἦσαν Καρχηδόνιοι.

Θ ΑΓΩΝ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ

Ἀφοῦ οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔγιναν μεγάλη δύναμις, ἦτο ἀναπόφευκτος ὁ πόλεμος μετὰ τοὺς Καρχηδόνιους, διότι οἱ Καρχηδόνιοι ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης καὶ ἐμπόδιζαν τὴν ἐλευθέραν κίνησιν τῶν Ρωμαίων. Ἡ κατάστασις ἦτο ὅπως κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα μετὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἦτο μία δύναμις τῆς ξηρᾶς, ἡ Ρώμη, ἀπὸ τὸ ἄλλο μία δύναμις ναυτικὴ, ἡ Καρχηδὼν. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ἐνίκησε τὸ κράτος τῆς ξηρᾶς, διότι ἡ δύναμις τῆς Ρώμης εἶχε πολὺ στερεώτερα θεμέλια. Ἀπὸ τὸ 264 ἕως τὸ 146 π. Χ., ἐπὶ ἕνα περὶπου αἰῶνα, ἡ Ρώμη καὶ ἡ Καρχηδὼν ἐπάλασαν διὰ τὴν

κυριαρχίαν. Ἐγίναν τρεῖς μεγάλοι πόλεμοι, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται εἰς τὴν ἱστορίαν *Καρχηδονικοὶ πόλεμοι*.

ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (264—241)

Ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον ἔδωκεν ἡ Σικελία. Ἀπὸ παλαιῶν χρόνων οἱ Καρχηδόνιοι ἤθελαν νὰ κυριεύσουν τὴν πλουσίαν νῆσον. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐδυνάμωσαν, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὴν Σικελίαν. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς νήσου, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἄλλοτε τόσον ἀκριαῖαι, δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν χώραν των.

Οἱ Καρχηδόνιοι ἔφεραν μὲ τὸν στόλον των στρατὸν εἰς τὴν νῆσον καὶ ἐκυρίευσαν τὰ νοτιοδυτικὰ παρῶλια. Ἐπίσης οἱ Ῥω-

264

μαῖοι ἐπέρασαν ἓνα στρατὸν εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν καὶ ὁ πόλεμος ἤρχισε μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων (264).

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐνίκησαν εἰς πολλὰς μάχας τοὺς Καρχηδονίους καὶ τοὺς περιώρισαν εἰς τὰ παρῶλια. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κερδίσουν τὸν πόλεμον, ἐφόσον ὁ καρχηδονικὸς στόλος ἦτο κύριος τῆς θαλάσσης. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ κατασκευάσουν καὶ αὐτοὶ στόλον. Εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰταλίας εἶχε ναυαγήσει ἓν καρχηδονικὸν πολεμικόν. Αὐτὸ ἔλαβαν ὡς δεῖγμα οἱ Ῥωμαῖοι καὶ κατασκεύασαν 130 πλοῖα. Ἀλλ' ὁ Ῥωμαῖος στρατιώτης δὲν ἦτο συνηθισμένος εἰς τὸν πόλεμον τῆς θαλάσσης. Ὁ ὑπάτος **Γάϊος Δουῆλιος** ἀνεκάλυψε τότε τὸν τρόπον νὰ νικήσῃ τοὺς Καρχηδο-

νίους εις τὴν θάλασσαν. Ἐρριπτεν εἰς τὰ καταστροφώματα τῶν ἐχθρικῶν πλοίων μεγάλον ἄγκιστρον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται κόραξ, ἐκολλοῦσε τὸ πλοῖον εἰς τὸ ἐχθρικὸν καὶ κατόπιν ἤπλωνε μίαν κινήτην γέφυραν. Οἱ Ρωμαῖοι ὤρμουσαν τότε καὶ μετέβαλλον τὴν ναυμαχίαν εἰς πεζομαχίαν. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Δουίλιος ἐνίκησε τὸν καρρηδονικὸν στόλον εἰς τὸ ἀκρωτήριο τῆς Σικελίας Μυλάς (260).

Οἱ Ρωμαῖοι ἔλαβαν θάρρος καὶ ἔστειλαν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἀλλὰ τὴν Καρρηδόνα ὑπερήσπιζεν ὁ ἐξόριστος σπαρτιάτης **Ξάνθιππος**, τὸν ὁποῖον εἶχαν προσλάβει εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των οἱ Καρρηδόνιοι. Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἐνίκηθη καὶ ὁ ὑπάτος **Ρήγουλος** ἔπεσεν αἰχμάλωτος. Τότε οἱ Καρρηδόνιοι ἐνόμισαν ὅτι θὰ ἠνάγκαζαν τοὺς Ρωμαίους νὰ κάμουν εἰρήνην καὶ ἔστειλαν τὸν Ρήγουλον νὰ φέρῃ τοὺς ὄρους εἰς τὴν Ρώμην, ἀφοῦ ὤρκισθη ὅτι πάλιν θὰ ἐπιστρέψῃ. Ὁ Ρήγουλος συνεβούλευσε τοὺς Ρωμαίους νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμον καὶ, πιστὸς εἰς τὸν ὄρκον του, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Καρρηδόνα, ὅπου ἐφρονεύθη.

Τέλος οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τὸ 241 τοὺς Καρρηδονίους εἰς μεγάλην ναυμαχίαν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ κάμουν εἰρήνην. Ὁ στρατηγὸς τῶν Καρρηδονίων **Ἀμίλκας Βάρκας** 241 ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Σικελίαν, ἣ ὁποία ἔγινεν ἀπὸ τότε ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία. Ἐκτὸς τούτου οἱ Καρρηδόνιοι ἐπλήρωσαν μεγάλην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Μετ' ὀλίγον οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν καὶ δύο ἄλλας νήσους, τὴν *Σαρδηνίαν* καὶ τὴν *Κορσικὴν*.

Ο ANNIBΑΣ

Ἡ εἰρήνη μεταξὺ Ρώμης καὶ Καρρηδόνας διήρκεσε 22 ἔτη καὶ ἦτο μόνον προσωρινὴ ἀνακωχή. Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς ἔγιναν μεγάλαι ταραχαὶ εἰς τὴν Καρρηδόνα. Οἱ μισθοφόροι ἐστάσασαν, διότι τὸ κράτος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ πληρώσῃ τοὺς μισθοὺς των. Οἱ ἔμποροι ἠθελαν νὰ διαλύσουν τὸν στρατὸν, διὰ τὴν ἐφοβοῦντο τοὺς ἀξιωματικούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν φιλοπόλεμοι καὶ δὲν ἠθελαν νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς Ρώμης. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐζήτησαν νὰ κάμουν δημοκρατικὸν τὸ πολίτευμα καὶ νὰ καταρτίσουν ἐθνικὸν στρατὸν ὅπως καὶ ἡ Ρώμη.

Ἀρχηγὸς τῆς πολεμικῆς μερίδος ἦτο ὁ περιφημὸς στρατηγὸς

Ἀμίλκας, ὁ ὁποῖος εἶχε διακριθῆ εἰς τὸν πρῶτον καρχηδονικὸν πόλεμον. Ἡ κυβέρνησις διὰ τὰ τὸν ἀπομακρύνει, τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ὁ Ἀμίλκας ἐκυρίευσε τὴν νοτιοανατολικὴν Ἰσπανίαν καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ ἀληθινὸν κράτος. Ἐκαμειν ἀξιόλογον στρατόν, τὸν ἐγύμνασε καλὰ καὶ τὸν εἶχε πρόθυμον εἰς τὰς διαταγὰς του.

Ὅταν ἀπέθανε, τὴν θέσιν του ἔλαβεν ὁ υἱὸς του Ἀννίβας,

Ἀννίβας

ὁ ὁποῖος ἦτο τότε 27 ἐτῶν. Ὁ Ἀννίβας ἦτο ἄνθρωπος μὲ ἐξαιρετικὰ προσόντα. Προπάντων εἶχε μεγάλας στρατιωτικὰς ἀρετάς. Ἐξῆ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν. Εἶχε τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην των. Ἐμίσει πολὺ τοὺς Ῥωμαίους. Ὅταν ἦτο 5 ἐτῶν, ὁ πατήρ του τὸν ὠδήγησεν εἰς τὸν βωμόν, ὅπου ἐθνυσίαζε καὶ τὸν ἔβαλε νὰ ὀρκισθῆ ὅτι εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του θὰ μισῆ τοὺς Ῥωμαίους.

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (218—201)

Ὁ Ἀννίβας ἀφοῦ εἶδεν ὅτι ἦτο ἐτοιμασμένος ἀρκετὰ καλά, ἔδωκεν ὁ ἴδιος ἀφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ νέος πόλεμος μεταξὺ τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Καρχηδόνας ἤρχισε τὸ 218, διήρκεσε 18 πε

ρίπου ἔτη καὶ εἶναι ἀπὸ τοὺς δραματικωτάτους πολέμους τῆς ἱστορίας.

218

Ο ΑΝΝΙΒΑΣ ΔΙΕΡΧΕΤΑΙ ΤΑΣ ΑΛΠΕΙΣ

Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπερίμεναν ἐπίθεσιν κατὰ θάλασσαν. Ἄλλὰ πρὶν ἐννοήσουν καλὰ τί ἔτρεχεν, ὁ Ἄννιβας εὐρέθη εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν, εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου ποταμοῦ. Μὲ 50 χιλ. πεζούς, 9 χιλ. ἵππεις καὶ 37 ἑλέφαντας ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, ἐπέρασε τὰ Πυρηναῖα, κατέβη εἰς τὸν Ροδανὸν ποταμὸν τῆς

Γαλλίας καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἄλπεις. Δὲν ἐδίστασε νὰ ἀνέλθῃ τὰ ὑπερύψηλα καὶ χιονισμένα βουνά. Μὲ ἀπερίγραπτον δυσκολίαν κατέβησαν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα τοὺς ἀποκρήμινους βράχους. Πολλοὶ ἐκημνίσθησαν εἰς τὰ βάραθρα. Τὸ ψῆχος ἦτο τρομερόν, τὰ τροφίμα ἔλειπαν. Ἐκτὸς τούτων οἱ κάτοικοι τῶν Ἄλπεων ἤθελαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀνάβασιν. Ἀπὸ τοὺς ὑψηλοτάτους κρημνοὺς ἐκύλιον κορμοὺς δένδρων καὶ βράχους ἐναντίον τοῦ στρατοῦ. Τέλος μετὰ ἑννέα ἡμέρας ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Μικροῦ Ἁγίου Βερνάρδου, ὅπως λέγεται σήμερον. Μόλις ἐκεῖ ἄφησεν ὁ Ἄννιβας τὸ στράτευμα ν' ἀναπανθῇ δύο ἡμέρας καὶ κατόπιν κατέβη τοὺς ἀποτόμους κρημνοὺς

πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ὄταν ἔφθασεν εἰς τὴν πεδιάδα, εἶχε μόνον 20 χιλ. πεζοὺς καὶ 6 χιλ. ἵππικόν.

Ἐγινεν ὁμως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπερίμενεν ὁ Ἄννιβας. Οἱ λαοὶ τῆς Ἰταλίας, τοὺς ὁποίους διὰ τῆς βίας εἶχαν ὑποτάξει οἱ Ῥωμαῖοι, ἤρχισαν νὰ κινουῦνται. Οἱ Γαλάται τῆς Ἐντεῦθεν τῶν Ἄλπεων Γαλατίας ἔτρεξαν μὲ προθυμίαν ὑπὸ τὰς σημαίας του. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐγέμισε τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ του μὲ νέους πολεμιστάς, ἐπροχώρησεν. Ἐνίκησε τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον τρεῖς Ῥωμαίους στρατηγούς, οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν νὰ τὸν σταματήσουν, καὶ ἐσκόρπισε τὸν φόβον εἰς τὴν Ῥώμην. Δὲν ἐτόλμησεν ὁμως νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς πόλεως, διότι δὲν εἶχε πολιορκητικὰς μηχανὰς καὶ ἐγνώριζεν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν ἀπελπισίαν των θὰ ἔκαμαν μεγάλην ἀντίστασιν. Ἐκαμψε λοιπὸν πρὸς τὰ νοτιοανατολικά, ἄφησεν ὀπίσω του τὴν Ῥώμην καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους.

Θ ΦΑΒΙΟΣ

Οἱ Ῥωμαῖοι διώρισαν τότε, ὅπως τὸ ἔκαμαν εἰς τὰς δυσκόλους περιστάσεις, δικτάτωρα τὸν **Φάβιον**, ἕνα γέροντα συνετὸν καὶ καλὸν στρατιωτικόν. Αὐτὸς δὲν ἠθέλε νὰ προσβάλλῃ τὸν Ἄννιβαν καὶ νὰ κάμῃ μάχην μαζί του. Τὸ σχέδιόν του ἦτο νὰ τὸν παρακολουθῇ καὶ νὰ ὠφελεῖται ἀπὸ τὰ σφάλματά του. Οἱ στρατιῶται του ὁμως καὶ οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν τακτικὴν του. Τὸν ὠνόμαζαν *Μελητὴν* καὶ δειλόν, διότι ἄφινε τὸν ἐχθρὸν νὰ καίῃ τοὺς ἀγροὺς των.

ΚΑΝΝΑΙ (216)

Τὸ ἐπόμενον ἔτος λοιπὸν ἔπαυσαν τὸν Φάβιον καὶ διώρισαν εἰς τὴν θέσιν του δύο ὑπάτους. Αὐτοὶ ὁμως ὠδήγησαν τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὴν καταστροφὴν. Τὸ 216 ἔγινεν εἰς τὰς Κάννας μία μεγάλη μάχη. Οἱ στρατιῶται τοῦ Ἄννιβα μολονότι ἦσαν ὀλιγώτεροι, ἐκύκλωσαν τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν καὶ ἔκαμαν τρομερὰν σφαγὴν. Περίπου 70 χιλ. στρατιῶται καὶ 80 συγκλητικοί, ἐσκέπασαν τὸ πεδίον τῆς μάχης. Μὲ τὰ δακτυλίδια, τὰ ὁποῖα ἐφόρουν οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς νεκρούς, ἐγέμισεν ὁ Ἄννιβας ὀλόκληρον σάκκον καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Κορχηδόνα. Μέγα πένθος

ἔσκέπασε τότε τὴν Ρώμην. Ὁ τρόμος ἦτο ἀπερίγραφτος, διότι ὅλοι ἐφραντάζοντο ὅτε ὁ Ἀννίβας θὰ ἤρχετο εἰς τὴν Ρώμην. Ἐπὶ πολὺν κατόπιν αἱ μητέρες ἐτρόμαζαν τὰ μικρὰ παιδιὰ: ὁ Ἀννίβας ἔρχεται.. Ἀλλὰ μέσα εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην δυστυχίαν οἱ Ρωμαῖοι ἔδειξαν σθένος. Δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα των διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πόλεως.

Ὁ Ἀννίβας δὲν ἐτόλμησε πάλιν νὰ βαδίσῃ ἐναντίον τῆς Ρώμης, διότι ὁ στρατός του εἶχεν ἀδυνατίσει ἀπὸ τὴν μάχην. Ἐζήτησε λοιπὸν ἐπικουρίας καὶ χορήματα ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Ἀλλὰ ἡ κυβέρνησις τῆς Καρχηδόνας, τὴν ὁποίαν εἶχαν οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, τὸν ἄφησεν εἰς τὴν τύχην του. Δὲν ἔστειλεν οὔτε στρατὸν οὔτε χορήματα. Καὶ ὅμως ὁ Ἀννίβας κατώρθωσε νὰ μείνῃ ἄλλα 15 ἔτη εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ εὔρη μόνος του τὰ μέσα διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ρωμαίους.

ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ

Μὲ τὸν καιρὸν οἱ Ρωμαῖοι ἐδυνάμωσαν πάλιν καὶ ἤρχισαν νὰ κáμνουν τὸν πόλεμον μὲ περισσότερον θάρρος. Κατώρθωσαν νὰ κρατήσουν μακρὰν ἀπὸ τὴν πόλιν των τὸν Ἀννίβαν καὶ ἔστειλαν στρατὸν εἰς τὴν Σικελίαν, διὰ νὰ διώξουν ἀπὸ ἐκεῖ τοὺς Καρχηδονίους. Ἡ ἑλληνικὴ ἀποικία Συρακοῦσαι εἶχε συμμαχήσει μὲ τοὺς Καρχηδονίους. Οἱ Ρωμαῖοι τὴν ἐπολιόρκησαν καὶ ἔδειξαν μεγάλην ἐπιμονὴν διὰ νὰ τὴν κυριεύσουν. Μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων ἦτο ὁ περίφημος μαθηματικὸς Ἀρχιμήδης. Αὐτὸς κατώρθωσε νὰ παρατείνῃ τὴν ἀντίστασιν, διότι ἔκαμε μηχανάς, μὲ τὰς ὁποίας ἔρριπτον πέτρας καὶ πυρακτωμένας σφαίρας εἰς τὰ ἐχθρικά πλοῖα. Λέγεται μάλιστα ὅτι κατώρθωσε μὲ τὰ κάτοπτρα νὰ καίῃ τὰ πλοῖα τῶν Ρωμαίων. Τέλος μετὰ δύο ἔτη ἐκυριεύθησαν αἱ Συρακοῦσαι. Οἱ ρωμαῖοι στρατιῶται εὐρῆκαν τὸν μέγαν σοφὸν μέσα εἰς τὸ γραφεῖον του νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν λύσιν ἑνὸς γεωμετρικοῦ προβλήματος καὶ νὰ εἶναι σκυμμένος εἰς τὸ ἔδαφος, ὅπου εἶχε χαράξει κύκλους. Ὅταν ἀντελήφθη ὅτι ἤνοιξαν τὴν θύραν τοῦ γραφείου, εἶπε: μὴ μοῦ τοὺς κύκλους τάραττε. Ὁ μέγας μαθηματικὸς ἦτο ἀφηρημένος καὶ δὲν εἶχεν ἀντιληφθῆ ὅτι ἡ πόλις ἐκυριεύθη. Ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ὁ ὑπηρέτης του. Οἱ στρατιῶται ἐφόνευσαν τὸν Ἀρχιμήδην εἰς τὸ γραφεῖον του.

Η ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΖΑΜΑΝ ΜΑΧΗ

Τέλος ἤρχισε νὰ κλίνη τὸ ἄστρον τοῦ Ἀννίβα. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν ἀξιόλογον στρατὸν καὶ μεγάλην ἐλευθερίαν κινήσεως. Ὁ ὕπατος Κορνήλιος Σκιπίων, ὁ ὁποῖος πολὺ νέος ἐδοξάσθη εἰς τοὺς ἀγῶνας κατὰ τοῦ Ἀννίβα, ἠθέλησε νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὸν πόλεμον μὲ τολμηρὸν κτύπημα. Μὲ στρατὸν δυνατὸν ἔκαμεν ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ὤρμησεν ἐναντίον τῆς Καρχηδόνας.

Ὁ Ἀννίβας δὲν ἐπερίμενε ἀπὸ πουθενὰ βοήθειαν. Ἡ πατρίς του τὸν εἶχεν ἐγκαταλείψει. Μίαν ἡμέραν στρατιῶται τοῦ ἔφεραν εἰς τὴν σκηνὴν μίαν κεφαλὴν αἰμοσταγῆ. Ἦτο ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀγαπητοῦ του ἀδελφοῦ, Ἀσδρούβα, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀννίβας εἶχε προσκαλέσει ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν μὲ στρατόν. Ὁ στρατὸς τοῦ ἀδελφοῦ του ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν καὶ ἐσφάγη, οἱ δὲ ὕπατοι διέταξαν νὰ ρίψουν τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀσδρούβα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Ἀννίβα, ὁ ὁποῖος λέγεται ὅτι εἶπεν : *Εἰς τοῦτο βλέπω τὴν τύχην τῆς Καρχηδόνας*. Ἀπὸ τότε ὁ μέγας στρατηγὸς εἶχεν ἀπελπισθῆ. Ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ Καρχηδόνοι τὸν ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν, μὲ λύπην ἄφησεν ὁ γενναῖος πολεμιστὴς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου εἶχε δοξασθῆ μὲ τόσας νίκας. Ἀλλὰ ἡ τύχη εἶχεν ἀφήσει πλέον τὸν περιφημον στρατηγόν. Εἰς τὴν Ζάμαν, εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Καρχηδόνας, ἔγινε μεγάλη μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίκησαν οἱ Ρωμαῖοι. Ὁ Ἀννίβας μόλις ἐσώθη.

Οἱ Καρχηδόνοι ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθῶν τοὺς ὄρους τῶν Ρωμαίων. Ἐδωσαν τὴν Σικελίαν, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν καθὼς καὶ ὅλον τὸν πολεμικὸν στόλον των ἐκτὸς ἀπὸ δέκα πλοῖα. Ὑπεχρέωθησαν ἀκόμη νὰ μὴ κάμνουν πόλεμον χωρὶς τὴν ἄδειαν τῶν Ρωμαίων. Ἡ Καρχηδὼν δὲν ἦτο πλέον μεγάλη δύναμις. Ὁ Σκιπίων ἐδοξάσθη πολὺ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἀφρικανός.

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (149-146)

Ἡ Ρώμη λοιπὸν ἐνίκησε τὴν Καρχηδόνα. Ἐλαβε τὸν στόλον της καὶ τὴν ἀφώπλισεν. Ὁ περιφημος νικητὴς τῶν Καννῶν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ τὸν ἐφθασεν ἡ δύναμις τῆς Ρώμης. Διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἀσπόνδων ἐχθρῶν του, ἔπιε δηλητήριον καὶ ἀπέθανε.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου πολέμου ἡ Καρχηδὼν ἔζησεν ἀκόμη 50 περίπου ἔτη. Δὲν ἦτο πλέον στρατιωτικὴ δύναμις, ἀλλ' ἔμενε πάντοτε μεγάλη καὶ πλουσία ἐμπορικὴ πόλις. Οἱ Ρωμαῖοι ὁμως ἤθελαν νὰ τὴν καταστρέψουν τελειωτικῶς. Ἐφοβοῦντο πάντοτε τὴν πρόοδον τῶν Καρχηδονίων. Κάποτε ἕνας περιφημὸς συγκλητικὸς ρωμαῖος, ὁ **Κάτων**, ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Τόσῃ ἐντύπωσιν τοῦ ἔκαμεν ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πρόοδος τῆς Καρχηδόνος, ὥστε ἀπὸ τότε, ὁσάκις ὁμίλει περὶ οἰουδήποτε θέματος εἰς τὴν Σύγκλητον, ἐτελείωνε τοὺς λόγους του μὲ τὴν φράσιν : *ἡ Καρχηδὼν πρέπει νὰ καταστραφῇ.*

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐμεγάλωσεν ἡ δύναμις τῆς Ρώμης, εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐνίκησε τοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Συρίας καὶ ἦτο ἐτοιμὴ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Τότε ἔδωσε τὸ τελευταῖον κτύπημα εἰς τὴν παλαιὰν ἀντίζηλόν της.

Χωρὶς σπουδαίαν ἀφορμὴν οἱ Ρωμαῖοι ἔστειλαν μέγαν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικὴν μὲ τὸν θετὸν υἱὸν τοῦ Σκιπίωνος, τὸν **Σκιπίωνα Αἰμιλιανόν**. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔκαμαν γενναίαν ἀντίστασιν. Προσέφεραν ὅλα τὰ πλούτη, διὰ νὰ κατασκευάσουν πλοῖα, μηχανὰς καὶ ὅπλα. Αἱ γυναῖκες ἔδωκαν τὴν κόμην των, διὰ νὰ κατασκευάσουν σχοινία διὰ τὰ πλοῖα. Ἐπὶ δύο ἔτη οἱ Ρωμαῖοι δὲν κατώρθωναν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν. 146 Ἀλλ' οἱ Καρχηδόνιοι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ σωθοῦν. Οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν καὶ τὴν κατέστρεψαν. Ὁ περισσότερος πληθυσμὸς ἐσφάγη, ἡ πόλις κατεστράφη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ μὴ ἀναγνωρίζῃ τις ὅτι ἐκεῖ ἦτο κάποτε μία τόσον ἔνδοξος πόλις, καὶ ὅσοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἔζησαν ἠναγκάσθησαν νὰ κατοικήσουν 15 χιλίωμ. μακρὰν ἀπὸ τὴν θάλασσαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀφρικῆς. Εἰς τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς Καρχηδόνος οἱ Ρωμαῖοι ἀπηγόρευσαν ἀκόμη καὶ νὰ σπείρουν οἱ ἄνθρωποι.

Τοιοιουτρόπως ἔλειπεν ἡ Καρχηδὼν καὶ ἡ φοινικικὴ φυλὴ ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν. Ἡ καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνος ἔγινε τὸ 146 π. Χ. Τὸ ἴδιον ἔτος οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν, καθὼς θὰ ἴδωμεν, τὴν Ἑλλάδα.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐνῶ ἐμεγάλωνεν ἡ δύναμις τῆς Ρώμης, ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦτο διόλου εὐχάριστος. Αἱ πόλεις τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαυσαν νὰ φιλονικοῦν ἀναμεταξύ των καὶ μὲ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας. Ἐγίνοντο ταραχαὶ καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, οἱ ὅποιοι ἀδυνάτιζαν περισσότερο τοὺς Ἕλληνας. Ὅταν ἐπάλειον εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Ἀννίβας καὶ οἱ Ρωμαῖοι, ἕνας φρόνιμος πολιτικὸς ἔλεγεν εἰς τοὺς συμπολίτας τοὺς : *Κοιτάξετε πρὸς τὴν Δύσιν. Εἶναι κίνδυνος τὰ μεγάλα σύννεφα, τὰ ὅποια ὑψώνονται ἐκεῖ, νὰ ξεσπάσουν ἐπάνω εἰς τὴν Ἑλλάδα.* Πράγματι οἱ Ρωμαῖοι μὲν ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδονίους ἐστράφησαν, ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ (200—197)

Ἡ πλησιεστέρα μεγάλη δύναμις διὰ τὴν Ρώμην μετὰ τὴν ἤτταν τῆς Καρχηδόνας ἦτο ἡ Μακεδονία. Ὁ βασιλεὺς τῆς **Φίλιππος Ε΄**, τολμηρὸς καὶ πολεμικὸς ἡγεμὼν, ἠθέλησε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸν Ἀννίβαν, ὅτε ἐκεῖνος εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν μαζί κατὰ τῆς Ρώμης. Ἄλλ' ὁ Φίλιππος δὲν κατώρθωσε νὰ στείλῃ στρατὸν εἰς τὸν Ἀννίβαν, διότι οἱ Ρωμαῖοι ἐκίνησαν ἐναντίον του τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Ἐπειτα ἔκαμαν στόλον ἀπὸ μικρὰ πλοῖα, ὁ ὁποῖος ἔπλεε μεταξὺ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐμπόδιζε τὴν διάβυσιν τοῦ στρατοῦ.

Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τὸν Ἀννίβαν εἰς τὴν Καρχηδόνα, ἐστράφησαν ἀμέσως (τὸ 200) ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Πολλὰ πόλεις τῆς Ἑλλάδος συνεμάχησαν μὲ αὐτούς. Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν μερικὰς ἀποτυχίας. Ὁ στρατὸς των ἀπεβιβάσθη εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας καὶ δὲν κατώρθωνεν ἐπὶ δύο ἔτη νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Τὰ πράγματα ἤλλαξαν, ὅταν τὴν στρατηγίαν ἔλαβεν ὁ **Φλαμίνιος**. Ἀπώθησε τὸν Φίλιππον καὶ κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ βάθος τῆς Θεσσαλίας. Τὸ 197 εἰς τὰς *Κυνὸς Κεφαλὰς*,

πλησίον εἰς τὰ Φάρσαλα, ἔγινε μεγάλη μάχη. Οἱ ρωμαῖκοὶ λε-
γεῶνες ἐνίκησαν τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα. Τὸ ἥμισυ τοῦ στρα-
τοῦ τοῦ Φιλίππου ἐσφάγη. Μετὰ τὴν ἥτταν ὁ Φίλιππος ἔ-
πραμεν ὅ,τι διέταξαν οἱ Ρωμαῖοι. Ἔδωσε τὸν πολεμικόν 197
του στόλον, ἄφησε τὰς ἔξωτερικὰς κτήσεις καὶ ἐπλήρωσε
πολεμικὴν ἀποζημίωσιν.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΟΧΟΥ (192—189)

Ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἄντιόχος, πλούσιος καὶ ὑπερήφα-
νος, ἦτο ἀντίζηλος τοῦ Φιλίππου. Διὰ τοῦτο εἶδε μ' εὐχαρίστησαν
τὴν ταπεινώσιν του. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἐνόησεν ὅτι οἱ Ρωμαῖοι
δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνοι εἰς αὐτόν. Παρακινούμενος καὶ
ἀπὸ τὸν Ἀννίβαν, ὁ ὁποῖος εἶχε καταφύγει εἰς τὴν ἀσὴν του,
ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ ἔστειλε στρατὸν εἰς τὴν
Ἑλλάδα, ὁ ὁποῖος ἐπροχώρησεν ἕως τὰς Θερμοπύλας. Οἱ Ἕλλη-
νες ὅμως δὲν τὸν ἐβοήθησαν, αἱ περισσότεραι πόλεις καὶ ὁ βα-
σιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ἔγιναν σύμμαχοι μὲ τοὺς Ρω-
μαίους. Τὴν ἄνοιξιν λοιπὸν τοῦ 191 ἔφθασε δυνατὸς ρωμαϊκὸς
στρατὸς, ἐνίκησεν εὐκόλως καὶ ἐξεδίωξε τὰς δυνάμεις τοῦ Ἀντιό-
χου ἀπὸ τῆν Ἑλλάδα.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐπέρασαν τότε εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἶχαν μαζί τους
ὡς συμμάχους τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τὸν Φίλιππον. Εἰς τὴν Ἀσίαν
ἦλθε μαζί τους ὁ βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου Εὐμένης. Μολαταῦτα
ὁ στρατὸς τοῦ Ἀντιόχου ἦτο διπλάσιος, σχεδὸν 80 χιλ. 189
στρατιῶται. Ἐν τούτοις οἱ Ρωμαῖοι εὐκόλως ἐνίκησαν
τὸν στρατὸν τοῦτον, 50 χιλ. ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ Ἀντιό-
χου ἐχάθησαν. Ὁ Ἀντιόχος ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ τοὺς ὄρους
τῶν Ρωμαίων. Ἄφησε ὅλας τὰς κατακτήσεις του, περιορίσθη
εἰς τὸ κράτος του καὶ ἔδωσε πολεμικὴν ἀποζημίωσιν.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (168)

Οἱ Ρωμαῖοι ἕως τότε εἶχαν κολακεύσει τοὺς Ἕλληνας. Ἀφοῦ
ὅμως ἐνίκησαν τὸν Ἀντιόχον, ἔδειξαν τοὺς σκοπούς των. Ἐγεννήθη
λοιπὸν γενικὴ δυσαρέσκεια ἐναντίον των εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τότε ὁ νέος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας **Περσεύς**, ὁ υἱὸς τοῦ
Φιλίππου, γενναῖος καὶ ἀθλητικὸς ἡγεμὼν, ἠθέλησε νὰ ἐνώσῃ

τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Δὲν τὸ κατώρθωσεν ὁμῶς διότι μαζί του ἐπῆγαν μόνον μερικοὶ τίμιοι πολιτικοί, οἱ ὀλίγοι φίλοι τῆς ἀνεξαρτησίας. Ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς **Διμίτριος Παῦλος** ἐνίκησε τὸν Περσέα εἰς τὴν *Πύδναν* τὸ 168. Ἡ νίκη αὐτὴ ἔκρινε τὴν τύχην τῆς Μακεδονίας, ἡ ὁποία ἔγινεν ἐπαρχία Ῥωμαϊκὴ.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (146)

Οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν περίφημοι διπλωμάται. Ἐγνώριζαν καλὰ τὰς ἀδυναμίας τῶν Ἑλλήνων καὶ ὠφελήθησαν ἀπ' αὐτὰς μὲ μεγάλην τέχνην. Εἰς τὴν ἀρχὴν παρουσιάσθησαν ὡς πρόμαχοι τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἑλληνικῶν πόλεων ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Μετὰ τὴν νίκην εἰς τὰς Κυνὸς Κεφαλὰς ὁ Φλαμίνιος κατέβη εἰς τὸν Ἴσθμόν καὶ ἐνῶ ἐτελοῦντο τὰ Ἴσθμια, ἐκήρυσεν ὅτι ἀφίνει ἐλευθέρως τὰς πόλεις. Οἱ Ἕλληνες ἔρριψαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του ὄλους τοὺς στεφάνους, τοὺς ὁποίους εἶχαν ἐτοιμάσει διὰ τοὺς ἀθλητάς.

Ἀργότερα ὁμῶς ἤλλαξαν διαγωγὴν. Ἰδίως ἔδειξαν μεγάλην σκληρότητα, ἀφοῦ ἐνίκησαν τὸν Περσέα. Οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἐθνικῆς μερίδος ἐφρονεύθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν. Ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς οἱ Ῥωμαῖοι ἔλαβαν 1000 ὀμήρους, τοὺς ὁποίους ἐκράτησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ περίφημος ἱστορικός *Πολύβιος*, ὁ ὁποῖος ἔγινε φίλος τοῦ Σκιπίωνος.

Μετὰ 17 ἔτη ἐγύρισαν εἰς τὴν πατρίδα τῶν οἱ ἐπιζῶντες ἀπὸ τοὺς ὀμήρους. Οὗτοι εἶχαν φοβερὸν μῖσος ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐκίνησαν τοὺς συμπολίτας τῶν εἰς πόλεμον. Οἱ Ῥωμαῖοι ὁμῶς εὐκόλως ἐνίκησαν τοὺς Ἀχαιοὺς. Ὁ στρατηγὸς τῶν **Μέτελλος** ἔφθασε μὲ τοὺς λεγεῶνας του ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐνίκησεν εἰς τὴν Λοκρίδα τὸν στρατηγὸν τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐφάνη ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὰ αὐστηρὸς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν θέσιν του ἔστειλαν τὸν **Μόμμιον**. Αὐτὸς ἐνίκησεν εἰς τὸν Ἴσθμόν τὸν τελευταῖον στρατὸν τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Κόρινθον τὸ 146. Ἀπὸ τότε ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἔγινε Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία.

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΟΥ ΒΙΟΥ

Όταν οί Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ἐγνώρισαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Ἐμαθάν πολλά ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ γενικῶς ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Τότε ἐγένε μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὸν βίον τὸν Ρωμαίων, εἰς τὴν θρησκείαν των καὶ εἰς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα.

Τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ἦτο ὁ λεπτός καὶ ἀνετος βίος τῶν Ἑλλήνων, ἡ κατοικία των, ἡ ἐνδυμασία, οἱ τρόποι των κτλ. Οἱ ἴδιοι ἦσαν ἕως τότε πολὺ ἀπλοῖ, ἔζων μὲ μεγάλην λιτότητα εἰς τὰς ἀγροτικὰς κατοικίας των, ὅπου εἰργάζοντο μαζὶ μὲ τοὺς δούλους.

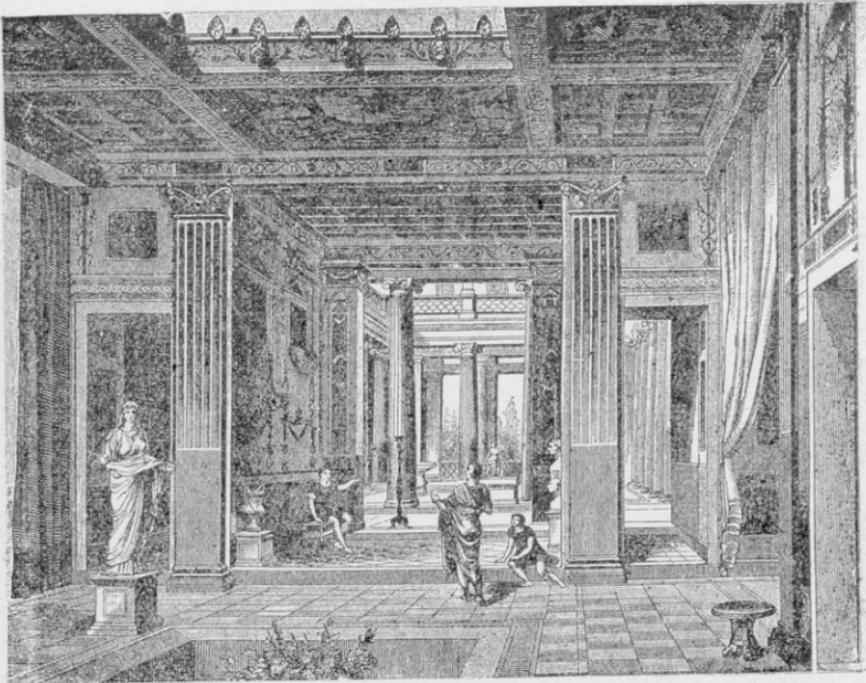
Ἀφοῦ ὁμως ἐπλούτησαν ἀπὸ τοὺς πολέμους, ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν οἰκίας καὶ ἔπιπλα κατὰ τὸ ἑλληνικὸν σύστημα, νὰ ἐνδύονται ὅπως οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ μιμοῦνται τὰς ἑλληνικὰς συνηθείας. Οἱ πλούσιοι Ρωμαῖοι ἠγόραζαν Ἕλληνας αἰχμαλώτους τῶν πολέμων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν συνήθως μορφωμένοι, καὶ τοὺς ἔκαμναν παιδαγωγοὺς τῶν τέκνων των. Ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔστελναν τὰ παιδιά των διὰ νὰ σπουδάσουν εἰς τὰς ἑλληνικὰς σχολάς.

Οἱ γεροντότεροι ὁμως εἶδαν μὲ στενοχωρίαν τὴν μεταβολὴν αὐτὴν. Ἦθελαν νὰ διατηρήσουν τὰς παλαιὰς συνηθείας καὶ ἐνόμιζαν ὅτι μὲ τὴν πολυτέλειαν καὶ μὲ τὴν λέπτυνσιν τῶν ἠθῶν θὰ καταστραφῇ ὁ ρωμαϊκὸς λαός. Ἀρχηγὸς τῶν ἀντιδραστικῶν αὐτῶν ἦτο ὁ περίφημος **Κάτων**.

ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Ἡ παλαισιότατη θρησκεία τῶν Ρωμαίων ἦτο θρησκεία ποιμένων καὶ γεωργῶν. Ἐλάτρευαν κυρίως τοὺς θεοὺς τῶν ἀγρῶν, τῶν δασῶν, τῶν ποιμνίων. Ἐπίσης ἐλάτρευαν, ὅπως οἱ Ἕλληνες, τοὺς νεκρούς, τοὺς Ἐφεστίους θεοὺς, ὅπως ἔλεγαν. Ἀργότερα ἐλάτρευαν τὰς φυσικὰς δυνάμεις, τὸν οὐρανόν, τὴν θύελλαν, τὸ

φῶς, κτλ. Αὐτοὶ ἔγιναν οἱ ἐπίσημοι θεοὶ τῶν Ῥωμαίων. Γενικῶς ἡ θρησκεία τῶν Ῥωμαίων ἦτο πολὺ ἀπλῆ. Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν εἶχαν ζωηρὰν φαντασίαν, ὅπως οἱ Ἕλληνες, καὶ δὲν ἐδημιούργησαν μεγάλην μυθολογίαν. Ἦσαν ὅμως θρησκευτικώτατοι καὶ δὲν ὑπῆρχε

Ῥωμαϊκὴ οἰκία

Ἐναπαράστιασις ἐσωτερικοῦ Ῥωμαϊκῆς οἰκίας. Μετὰ τὴν εἴσοδον ἦτο ὁ προθάλαμος καὶ κατόπιν μία μεγάλη αἴθουσα διὰ τὰς ὑποδοχάς. Ὁπίσω ὑπῆρχε κήπος καὶ περίε αὐτοῦ μεγάλη στοὰ μὲ κίονας, ἡ ὁποία ἐλέγετο *περιστύλιον*. Ἐκεῖ ἦσαν πολλὰ δωμάτια ὑπνου, φαγητοῦ, βιβλιοθήκη, λουτρά κτλ. Ἐσωτερικῶς ἐστόλιζαν οἱ Ῥωμαῖοι τὰς οἰκίας τῶν μὲ ὠραίας εἰκόνας, μωσαϊκά, τάπητας, ἔπιπλα κτλ.

δημοσία ἢ ἰδιωτικὴ πράξις, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ ἤρχιζαν μὲ θρησκευτικὴν τελετήν.

Ὅταν ὅμως ἐγνώρισαν τοὺς ἑλληνικοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς μύθους, ἐδέχθησαν αὐτοὺς καθὼς καὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν. Ἐλάτρευαν δηλαδὴ τὸν Δία, τὸν Ποσειδῶνα, τὴν

Ἦσαν, τὴν Ἀθηναίων κτλ. καὶ διηγοῦντο περὶ αὐτῶν τοὺς ἰδίους μύθους. Ὄταν δὲ ἐπροόδευσαν τὰ γράμματα, πολλοὶ πλέον ἔπαισαν γὰ πιστεύουν εἰς τοὺς μυθικοὺς θεοὺς.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν ἀμόρφωτοι. Ὄταν ὅμως ἐγνώρισαν τοὺς Ἕλληνας, ἔδειξαν μεγάλην ἀγάπην εἰς τὴν παιδείαν. Ἐμαθάν τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους λαοὺς, ἐνόησαν καλύτερον ἀπὸ τοὺς ἀνατολικοὺς λαοὺς τὴν σοφίαν τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦτο κατόρθωσαν νὰ ἀναπτύξουν τὴν γλῶσσαν των καὶ νὰ τὴν κάμουν ἐφάμιλλον τῆς ἑλληνικῆς. Ἀργότερα ἡ Ῥώμη ἀπέκτησε λογίους, συγγραφεῖς, ποιητάς, ρήτορας καὶ ἱστοριογράφους, οἱ ὅποιοι ἠμποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τοὺς Ἕλληνας.

Ἡ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ

Πολλάκις ὅμως οἱ Ῥωμαῖοι ἔδειξαν συμπεριφορὰν νεοπλούτου. Ἐξώδευαν ἄφθονα χρήματα διὰ τὴν πολυτέλειαν, ἠθέλαν νὰ ἐπιδεικνύουν τὰ πλοῦτή των, τὰ ἐπιπλα καὶ τὰ κοσμήματά των. Ἐκτιζαν μέγαρα πολυτελῆ, ἠγόραζαν ἀναριθμητοὺς δούλους, ἔδιδαν πολυδάπανα συμπόσια, ἐξήρχοντο μὲ πολυτελῆ φορεῖα, τὰ ὁποῖα ἐβάσταζαν οἱ δοῦλοι, καὶ πολλάκις ἔκαμναν χυδαίας διασκεδάσεις καὶ ἀσωτίας.

ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Οἱ Ῥωμαῖοι ἀφοῦ ἐνίκησαν τὴν Καρχηδόνα καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Συρίας, δὲν εἶχαν πλέον ἐπικίνδυνον ἀντίπαλον. Ἀπὸ τότε ἐκυριαρχήσαν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἰς τὰς πέριξ αὐτῆς χώρας.

Εἰς τὴν Δύσιν οἱ Ῥωμαῖοι εἶχαν γίνεαι κύριοι τῆς βορείου Ἰταλίας, δηλ. τῆς κοιλάδος τοῦ Πάδου. Μετὰ τὸν δευτέρου Καρχηδονικὸν πόλεμον ἤρχισαν τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰβηρίας, δηλ.

τῆς σημερινῆς Ἰσπανίας. Οἱ Ἰβηρικοὶ πόλεμοι διήρκεσαν πολλὰ ἔτη. Τέλος ὅμως περὶ τὸ 133 π. Χ. ἔγιναν κύριοι τῆς Ἰσπανίας. Διὰ τὰ συνδέσουν τὰς δύο κτήσεις των, τὴν Βόρειον Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, ἐκυρίευσαν τὴν νότιον Γαλατίαν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἐπαρχία ρωμαϊκὴ μετὰ τὸ ὄνομα *Προβιγκία*.

Εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὕστερα ἀπὸ μακρὸν πόλεμον μετὰ τὸν πονηρὸν βασιλέα **Ἰουγούρθαν** ἐκυρίευσαν τὴν Νομιδιάν (111-105).

Τέλος ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἀπὸ τοῦ 55-50 π. Χ. ἐκυρίευσεν ὅλην τὴν σημερινὴν Γαλλίαν μαζί μετὰ τὸ Βέλγιον.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΗΝ

Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔγιναν κύριοι τῆς *Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος*. Ὀλίγον βραδύτερον ἐκυρίευσαν τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἀφοῦ δὲ ἔκαμαν ἓνα φόβερὸν πόλεμον μετὰ τὸν βασιλέα τοῦ Πόντου Μιθριδάτην, ἔγιναν κύριοι τῆς χώρας του.

Μετ' ὀλίγον ἐκυρίευσαν τὸ κράτος τοῦ Ἀντιόχου (τὴν Συρίαν) καὶ τέλος τὸ 31 π. Χ. ἡ Αἴγυπτος ἔγινεν ἐπαρχία ρωμαϊκὴ.

Ο ΡΩΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Τοιοιούτῳ ἄνευ τῆς τελειώσεως τοῦ 1ου π. Χ. αἰῶνος, τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἔλαβε μεγίστην ἔκτασιν. Ἀργότερα οἱ αὐτοκράτορες ἐμεγάλωσαν ἀκόμη περισσότερον τὸ κράτος. Ἐκυρίευσαν μερικὰς χώρας ἀκόμη, τὴν Ρουμανίαν, τὰ νότια τῆς Βρετανίας καὶ μερικὰς χώρας ἐπὶ τοῦ Ρήνου.

Αὐτὸς εἶναι ὁ πελώριος ρωμαϊκὸς κόσμος. Σύννορά του εἶχε τὸν Ρήνον ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, τὴν ἕρημον τῆς Ἀφρικῆς ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ Γιβραλτὰρ πρὸς δυσμὰς καὶ τὸν Εὐφράτην πρὸς ἀνατολάς. Πρῶτοι λοιπὸν οἱ Ρωμαῖοι ἴδρυσαν τὴν μεγίστην αὐτοκρατορίαν τοῦ κόσμου. Ἐκυβέρνησαν αὐτὴν καλῶς πρὸ πάντων εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους καὶ ἔβαλαν σοφοὺς νόμους. Εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν διεδόθη, καθὼς θὰ ἴδωμεν, ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν Ρωμαίων ἦτο πολὺ μεγάλη εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς.

ΟΙ ΓΡΑΚΧΟΙ

Ἡ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΡΩΜΗΝ

Ἐνῶ οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν τὰς μεγάλας κατακτήσεις, ἐγένετο μεγάλη μεταβολή εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Ρώμης. Μία μεγάλη τάξις τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, δηλαδή ἡ μεσαία τάξις, κατεστράφη τελείως. Τοὺς μεγάλους πολέμους τῆς Ρώμης ἔκαμε κυρίως ἡ μεσαία τάξις, δηλαδή ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν μικρὰ ἀγροτικά κτήματα εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐζοῦσαν μὲ τὴν ἐργασίαν των. Οἱ ἀτελείωτοι πόλεμοι τοὺς ἐκράτησαν μακρὰν ἀπὸ τὸ κτῆμά των, πολλοὶ ἐφρονεύθησαν καὶ ὅσοι ἐπέστρεψαν εὐρῆκαν τὰ κτήματά των ἀπεριποίητα. Οἱ γονεῖς καὶ ἡ οἰκογένειά των εἶχαν δανεισθῆ κατὰ τὴν ἀπουσίαν των καὶ οἱ ἴδιοι εἶχαν λησμονήσει τὴν ἐργασίαν. Ἐναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ πωλήσουν τὰ κτήματά των καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἐζοῦσαν εἰς ἐλεεινὰς κατοικίας, πτωχοί, χωρὶς ἐργασίαν.

Τουναντίον πολλοὶ ἔγιναν ὑπέρπλοτοι ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ ἐσχόρπιζαν τὸ χρῆμα των εἰς διασκεδάσεις. Αὐτοὶ ἠγόρασαν τὰ κτήματα τῆς μεσαίας τάξεως, τὰ ἤνωσαν καὶ ἔκαμαν τὰ λεγόμενα μεγάλα κτήματα. Εἰς τὰ κτήματά των ἔβαλαν δούλους, αἰχμαλώτους τῶν πολέμων, κυρίως Ἀσιάτας. Τοιουτοτρόπως οἱ ἀγροὶ τῆς Ρώμης ἤλλαξαν κατοίκους.

Ὁ λαὸς λοιπὸν τῆς Ρώμης ἐχωρίσθη εἰς δύο τάξεις, εἰς ὀλίγους πλουσίους καὶ μεγαλοκτηματίας καὶ εἰς πολλοὺς πτωχοὺς καὶ ἀέργους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐχάθη καὶ ἡ ἀγάπη τῆς πατριδος, διότι οἱ στρατιῶται τώρα δὲν ἐπήγαιναν νὰ πολεμήσουν διὰ τὰ κτήματά των, ἀλλὰ διὰ τὸν μισθόν.

Ἡ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΓΡΑΚΧΩΝ

Πολλοὶ Ρωμαῖοι ἐνόησαν τὸν κίνδυνον ἀπὸ τὴν μεταβολὴν αὐτὴν. Ἐσκέφθησαν ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ προλάβουν τὴν τελειωτικὴν καταστροφὴν τῆς μέσης τάξεως, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐξαρτᾶται ἡ δύναμις κάθε λαοῦ.

Οἱ δύο ἀδελφοὶ Γράκχοι, ὁ *Τιβέριος* καὶ ὁ *Γάιος*, ἐτέθησαν ἐπὶ κεφαλῆς πολλῶν ἀγαθῶν Ρωμαίων, διὰ νὰ θεραπεύσουν τὴν

κακήν κατάστασιν. Ἦσαν ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν. Ὁ πατήρ των εἶχε διακριθῆ ὡς διοικητὴς τῆς Ἰσπανίας, ἡ δὲ μήτηρ των, ἡ ὀνομαστὴ *Κορνηλία*, ἦτο θυγάτηρ τοῦ Σκιπίωνος Αἰμιλιανοῦ.

Ὁ **Τιβέριος Γράκχος** ἦτο ἄνθρωπος γλυκὺς καὶ καλὸς ῥήτωρ. Τὸ 133 π. Χ. λοιπὸν ἔγινε δήμαρχος καὶ ἐπρότεινε τὸν περίφημον *ἀγροτικὸν νόμον*. Δι' αὐτοῦ ἐζήτηι νὰ δώσῃ μέρος τῆς γῆς τῆς Ἰταλίας εἰς τοὺς ἀκτῆμονας κατοίκους τῆς Ρώμης. Ἐκαστος πολίτης δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ κατέχῃ περισσότερον ἀπὸ 500 πλῆθρα γῆς. Τὸ ὑπόλοιπον ἔπρεπε νὰ μοιρασθῆ εἰς τοὺς πτωχοὺς κατοίκους. Ὁ Τιβέριος δηλαδὴ ἐπρο-

Οἱ ἀδελφοὶ Γράκχοι

σπάθησε νὰ ἀναδημιουργήσῃ τὴν μεσαίαν τάξιν.

Ὁ ἀγροτικὸς νόμος ἔφερε μεγάλην ταραχὴν εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ πλούσιοι, οἱ μεγαλοκτηματῆαι καὶ ἡ Σύγκλητος δὲν ἤθελαν νὰ παραχωρήσουν τὰ κτήματά των. Ἠνώθησαν ὅλοι ἐναντίον τοῦ Τιβερίου καὶ ὕστερα ἀπὸ μεγάλην πάλην κατώρθωσαν νὰ φονεύσουν τὸν περίφημον προστάτην τοῦ λαοῦ.

123 Τὰ σχέδια ὅμως τοῦ Τιβερίου δὲν ἐχάθησαν. Μετὰ 10 ἔτη τὸ 123—121, ὁ ἀδελφὸς του **Γάϊος** ἔγινε δήμαρχος καὶ ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς νόμους τοῦ Τιβερίου. Ἐγιναν πάλιν ταραχαί. Τέλος ἐφονεύθη καὶ ὁ Γάϊος. Τοιοῦτοτρόπως ἀπέ-

τυχεν ἢ προσπάθεια διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ καὶ οἱ πλούσιοι κατώρθωσαν νὰ ὑπερισχύσουν.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΓΡΑΚΧΟΥΣ

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῶν Γράκχων ἡ Ρώμη ἔπεσεν εἰς τὰς χειρας τῶν στρατηγῶν. Ρωμαϊκὸς λαὸς πλέον δὲν ὑπῆρχεν. Αἰχιλιάδες τῶν πτωχῶν κατοίκων τῆς Ρώμης ἦσαν πρόθυμοι νὰ πωλήσουν τὴν ψῆφον των εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔδιδε τὰ περισσότερα, ἢ νὰ γίνουν στρατιῶται τοῦ στρατηγοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπλήρωνε καλύτερα καὶ ἄφινε νὰ λεηλατοῦν τὰς χώρας. Ὁ στρατὸς δὲν ἦτο πλέον στρατὸς τῆς Ρώμης, δὲν ἦτο στρατὸς ἐθνικὸς, ἀλλὰ μισθοφορικὸς τῶν στρατηγῶν. Ὅποιοι κατώρθωνε νὰ συναθροίσῃ περισσότερον στρατὸν ἐξουσίαζε τὴν Ρώμην καὶ ἔκαμνεν ὅ,τι ἤθελε χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν τὴν Σύγκλητον καὶ τοὺς νόμους.

Κατὰ τὴν διάρκειαν λοιπὸν τοῦ 1ου π. Χ. αἰῶνος παρουσιάσθησαν πολλοὶ στρατηγοί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν τὴν φιλοδοξίαν νὰ γίνουν κύριοι τῆς Ρώμης. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἄλλοι στρατηγοὶ εἶχαν τὴν ἰδίαν φιλοδοξίαν, ἤρχισαν φιλονικίαι καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων στρατηγῶν. Περίφημος εἶναι ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τοῦ Μαρίου καὶ τοῦ Σύλλα, τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Πομπηίου καὶ τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ Ἀντωνίου.

ΜΑΡΙΟΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΣ

Ὁ **Μάριος** ἦτο πληβεῖος καὶ ἔγινεν ἔνδοξος, διότι κατώρθωσε ν' ἀποκρούσῃ μίαν φοβερὰν εἰσβολὴν γερμανικῶν φυλῶν εἰς τὴν Νότιον Γαλατίαν, τῶν *Κίμβρων* καὶ τῶν *Τευτόνων*. Ἡ δύναμις του ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι θὰ ἐξουσίασῃ τὴν Ρώμην.

Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη ἰσχυρὸς ἀντίπαλος, ὁ **Σύλλας**, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν τῶν Κορνηλίων καὶ κατ' ἀρχὰς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μαρίου.

Τότε ἤρχισεν ὁ πρῶτος ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 88—82 π. Χ.

Ὁ Μάριος, ἐνῶ ἀπουσίαζεν ὁ ἀντίπαλός του, ἔγινε κύριος τῆς

88

Ρώμης καὶ ἔκαμε φοβεράς βιαιότητας κατὰ τῶν εὐγενῶν. Ὁ Σύλλας ἐγύρισεν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἠνάγκασε

τὸν Μάριον νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀφρικήν. Κατόπιν ὁ Σύλλας ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἀσίαν, διὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν περίφημον Μιθριδάτην, βασιλέα τοῦ Πόντου. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ὁ Μάριος ἦλθεν εἰς τὴν Ρώμην μὲ στρατὸν ἀπὸ δούλους καὶ ἔκαμε φοβερὰν σφαγὴν τῶν ὁπαδῶν τοῦ Σύλλα.

Μάριος

Μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὁ Μάριος καί, ὅταν ὁ Σύλλας ἐπέστρεψε νικητῆς εἰς τὴν Ρώμην, ἐτιμώρησε φρικτῶς τοὺς ἀντιπάλους του. Ἔγρα-

ψε τὰ ὀνόματα τῶν φίλων τοῦ Μαρίου ἐπάνω εἰς ξυλίνους πίνακας καὶ ὥρισε μεγάλην ἀμοιβὴν εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι θὰ τοὺς ἐφόνευαν. Αὐταὶ εἶναι αἱ περίφημοι *προγραφαί*.

Ὁ Σύλλας ἐξουσίασε τὴν Ρώμην μέχρι τοῦ θανάτου του (79 π. Χ.). Ἠλλάξε τὸ πολίτευμα τῆς Ρώμης καὶ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς εὐγενεῖς.

ΜΙΘΡΙΔΑΤΗΣ

Εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους πολέμους, τοὺς ὁποίους ἔκαμαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν Ἀνατολήν, εἶναι ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ Μιθριδάτου. Ὁ *Μιθριδάτης* μετὰ τὸν Ἀννίβαν ἦτο ὁ πλέον ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τῶν Ρωμαίων. Ἦτο υἱὸς βαρβάρου καὶ ἑλληνίδος, γλωσσομαθέστατος, εὐφρέστατος καὶ δραστηριώτατος, ἀλλὰ σκληρότατος καὶ πανουργότατος βασιλεὺς. Κατ' ἀρχὰς ἔγινε βασιλεὺς τοῦ Πόντου εἰς τὰ βόρεια τῆς Μ. Ἀσίας. Κατόπι

ἔκαμε συμμαχίαν μὲ ὄλους τοὺς γείτονας βασιλεῖς καὶ κατώρθωσε νὰ ἐξαπλώσῃ τὸ κράτος του εἰς ὅλην τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου. Ὁ Μιθριδάτης ἐσχεδιάζε νὰ διώξῃ τοὺς Ῥωμαίους ἀπὸ τὴν Ἀσίαν καὶ νὰ γίνῃ αὐτὸς βασιλεὺς εἰς ὅλας τὰς ἀσιατικὰς χώρας.

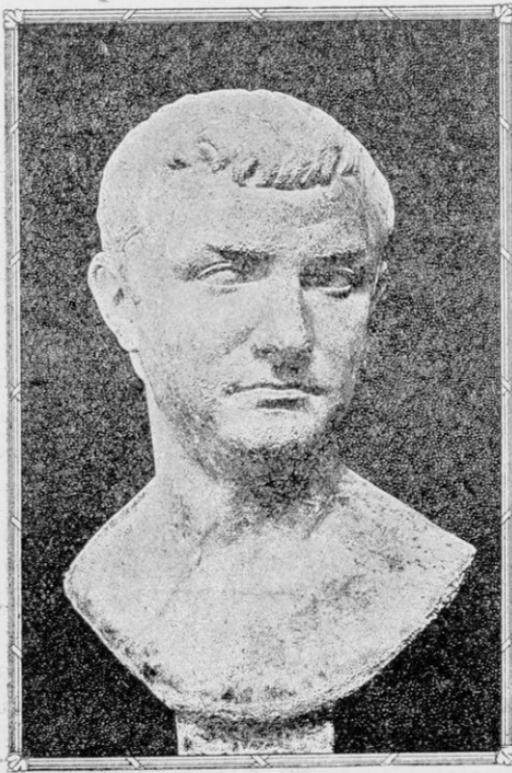
Οἱ Ῥωμαῖοι ἐνόησαν τὰ σχέδιά του καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Μιθριδάτου. Ἀλλ' ὁ Μιθριδάτης μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐνίκησε δύο Ῥωμαίους στρατηγούς καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπαναστατήσῃ ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν ἐναντίον τῶν Ῥωμαίων. Τότε ἐσφάγησαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἀσίας 100 χιλ. Ῥωμαῖοι. Κατόπιν ὁ Μιθριδάτης ἔστειλε στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν ἐπανεστάτησε καὶ ἔλαβε μὲ τὸ μέρος του. Τοιουτοτρόπως ὅλη ἡ Ἀνατολὴ εἶχεν ἐξεγερθῆ κατὰ τῶν Ῥωμαίων.

Οἱ Ῥωμαῖοι ἔστειλαν τότε τὸν Σύλλαν τὸ 87 π. Χ. Ὁ Σύλλας ἐνίκησε τὸν Μιθριδάτην εἰς τρεῖς μάχας καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Κατόπιν τὸν κατεδίωξεν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ κάμῃ εἰρήνην (84). Τὸν ὑπεχρέωσε νὰ ἀφήσῃ ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχε κατακτήσει, νὰ ἐλευθερώσῃ ὄλους τοὺς αἰχμαλώτους καὶ νὰ πληρώσῃ μεγάλην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν.

Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Μιθριδάτης ἤρχισε νέον πόλεμον. Τώρα εἶχε σύμμαχον τὸν πλουσιώτατον βασιλέα τῆς Ἀρμενίας **Τιγράνην** (74). Τὸν πόλεμον κατ' ἀρχὰς ἔκαμεν ὁ στρατηγὸς **Λούκουλλος**, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τὸν στρατὸν τῶν δύο συμμάχων βασιλέων, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἀρμενίας καὶ εὐρῆκε 74 ἑκατομ. χρυσᾶ νομίσματα. Μετ' ὀλίγον οἱ Ῥωμαῖοι ἔστειλαν τὸν **Πομπήϊον**, ὁ ὁποῖος ἐνίκησε τὸν Μιθριδάτην τελειωτικῶς καὶ ἐκυρίευσεν τὸ κράτος του. Ὁ Μιθριδάτης κατέφυγεν εἰς τὸν Καύκασον. Ἀλλ' ὁ Πομπήϊος τὸν κατεδίωξε καὶ ἐκεῖ. Τότε ἠναγκάσθη ν' αὐτοκτονήσῃ. Διέταξεν ἕνα δοῦλον του νὰ τὸν φονεύσῃ μὲ τὸ ξίφος, διότι ματαίως προσεπάθει ν' αὐτοκτονήσῃ μὲ δηλητήριον. Ὁ ὄργανισμὸς του εἶχε συνηθίσει μὲ τὰ δηλητήρια, διότι πάντοτε ἐφοβεῖτο μήπως τὸν δηλητηριάσουν καὶ ἔπαιρνε μικρὰς δόσεις, διὰ νὰ συνηθίσῃ.

ΠΟΜΠΗΪΟΣ ΚΑΙ ΚΑΪΣΑΡ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα ἐκράτησε μεγάλη ἀναρχία εἰς τὴν Ρώμην. Κατ' ἀρχὰς τὴν ἐξουσίαν εἶχαν οἱ ἀριστοκρατικοί. Ἄρχηγός των ἦτο ἕνας νέος στρατηγός, πλούσιος καὶ ὠραῖος, ὁ **Πομπηΐος**, τὸν ὁποῖον εἶχε τιμήσει πολὺ ὁ Σύλλας. Ὁ Πομπηΐος ἐδοξάσθη εἰς πολλοὺς πολέμους. Ἐνίκησε τοὺς δούλους, οἱ

Πομπηΐος

ὅποιοι εἶχαν ἐπαναστατήσῃ, τοὺς πειρατὰς τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὸν περὶ φημον Μιθριδάτην, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ φοβερότερος ἐχθρὸς τῶν Ρωμαίων εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς. Ἐφαίνετο λοιπὸν ὁ Πομπηΐος κύριος τῆς Ρώμης.

Ἄλλὰ παρουσιάσθη ἐπικίνδυνος ἀντίπαλος, ὁ **Ἰούλιος Καῖσαρ**. Ὁ Καῖσαρ ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Μαρίου, ἀνὴρ εὐφρέστατος καὶ φιλόδοξος, θεωρεῖται δὲ ἕνας ἀπὸ τοὺς διαπρεπεστέρους ἀνδρας τῆς Ρώμης. Τὸ σπουδαιότατον ἔργον του εἶναι ἡ ὑποταγὴ τῆς Γαλατίας, τῆς σημερινῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Βελγίου. Τὸ σημαντικώτατον αὐτοῦ ἔργον ἐξετέλεσεν εἰς διάρκειαν ἑπτὰ ἐτῶν (58-51). Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ρῆνος ἔγινε τὸ βόρειον σύνορον τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ὁ Καῖσαρ ἀπέκτησε μεγάλην στρατιωτικὴν δόξαν

καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν θεωροῦν ἀντάξιον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Ἀννίβα.

Ὁ Πομπήϊος καὶ ὁ Καῖσαρ ἦλθαν μετ' ὀλίγον εἰς σύγκρουσιν. Ὁ Καῖσαρ ἐβάδισε μὲ τὸν στρατὸν τοῦ ἐναντίου τῆς Ρώμης, ὅπου ἦτο ὁ Πομπήϊος Ἐκεῖνος ἔφυγε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα.

48

Ἐκεῖ ἔφθασε μετ' ὀλίγον καὶ ὁ Καῖσαρ. Τὸ 48 π. Χ. ἔγινε μεγάλη μάχη εἰς τὴν Φάροσαλον τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Πομπήϊος ἐνίκηθη καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου τὸν ἐφόνευσεν ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Καῖσαρα.

Ἰούλιος Καῖσαρ

Τιουτοτρόπως ὁ Καῖσαρ ἔγινεν ὁ μόνος κύριος τοῦ κράτους. Ἦλθεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ὅλοι τοῦ ἔκαμαν μεγάλας τιμὰς. Εἶχε δύναμιν σχεδὸν βασιλικήν. Ἀλλὰ μὲ τὸν αὐταρχικὸν του τρόπον ἐπείραξε πολλούς. Οἱ δημοκρατικοὶ λοιπόν, τῶν ὁποίων ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος, ἔκαμαν συνωμοσίαν ἐναντίον του καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν (44 π. Χ.).

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΙ ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ

Οἱ δολοφόνοι τοῦ Καίσαρος ἐκήρυξαν ὅτι θὰ ἐπαναφέρουν τὴν δημοκρατίαν καὶ τοὺς ἀρχαίους νόμους. Ἀλλ' ὁ λαὸς ἦτο

εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Καίσαρος, διότι εἶχε φέ-
ρει τὴν ἡσυχίαν. Ἐνας φιλόδοξος ἀξιωματικὸς λοιπὸν, ὁ Ἄντῶ-
νιος, κατώρθωσε νὰ ἐξεγείρῃ τὸν λαὸν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κη-
δείας τοῦ Καίσαρος ἐναντίον τῶν δολοφόνων, οἱ ὅποιοι ἐφοβή-
θησαν καὶ ἔφυγαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τότε ἐφάνη ὅτι κύριος τῆς
καταστάσεως ἦτο ὁ Ἄν-
τώνιος.

Ἄντῶνιος

Παριστάνεται νέος, ὅταν ἐσπούδαζεν
ἀκόμη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν καχε-
κτικὴν μορφήν του διακρίνομεν τὴν εὐ-
φυΐαν καὶ τὴν ἰσχυρὰν θέλησιν τοῦ νέου,
ὁ ὅποιος κατώρθωσε νὰ γίνῃ ἀπόλυτος
κύριος τοῦ ἀπεράντου ρωμαϊκοῦ κράτους.

Αἴγυπτον διὰ νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Ἄλλ' ἐκεῖ τὸν ἐγοήτευσεν ἡ ὤ-
ραία βασίλισσα Κλεοπάτρα, ἔμεινε πλησίον τῆς, καὶ ἐπερνοῦσε
τὸν καιρὸν τοῦ μὲ διασκεδάσεις.

Ἄλλ' ἐκεῖ τὸν ἐγοήτευσεν ἡ ὤ-
ραία βασίλισσα Κλεοπάτρα, ἔμεινε πλησίον τῆς, καὶ ἐπερνοῦσε
τὸν καιρὸν τοῦ μὲ διασκεδάσεις.

Ἄλλ' ἐκεῖ τὸν ἐγοήτευσεν ἡ ὤ-
ραία βασίλισσα Κλεοπάτρα, ἔμεινε πλησίον τῆς, καὶ ἐπερνοῦσε
τὸν καιρὸν τοῦ μὲ διασκεδάσεις.

Μετ' ὀλίγον ὁμοῦς ἔ-
φθασεν ὁ ἀνεψιὸς τοῦ
Καίσαρος Ὀκταβιανὸς
ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅπου
ἐσπούδαζεν. Ἦτο μό-
λις 19 ἐτῶν, μικρόσω-
πος καὶ καχεκτικός, ἀλλ'
ἐντὸς αὐτοῦ ἐκρύπτετο
φωτεινὸς καὶ διορατι-
κὸς νοῦς.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Ἄντῶ-
νιος καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς
συνεννοήθησαν. Ἦλ-
θαν μὲ στρατὸν εἰς τὴν
Ἑλλάδα καὶ ἐνίκησαν
εἰς τοὺς Φίλιπ-
πους τῆς Χαλ-
κιδικῆς τὸ 42 π. Χ. τὸν
Βροῦτον καὶ τὸν Κάσ-
σιον, οἱ ὅποιοι ἠτύ-
χησαν κατὰ τὸ ρω-
μαϊκὸν ἔθιμον. Ὁ Ὀ-
κταβιανὸς ἐπέστρεψεν
εἰς τὴν Ρώμην, ὁ δὲ Ἄν-
τώνιος ἐπῆγεν εἰς τὴν

42

πόλεμος. Αὐτὴν τὴν φορὰν οἱ δύο ἀντίπαλοι ἐπολέμησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὸ ἔτος 31 π. Χ. ἔγινε περίφημος ναυμαχία εἰς τὸ Ἰσθμὸν, δηλαδὴ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Πρώτη ἡ βασίλισσα Κλεοπάτρα ἔφυγε μὲ τὰ 50 μεγάλα καὶ πολυτελεῖ αἰγυπτιακὰ πλοῖα τῆς καὶ ὁ Ἀντώνιος ἔχασε τὴν ναυμαχίαν. Ὁ Ὀκταβιανὸς τοὺς κατεδίωξεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐκεῖ ὁ Ἀντώνιος ἀφοῦ ἐνίκηθη εἰς δευτέραν συμπλοκὴν, ἠτύχων ἡ δὲ Κλεοπάτρα ἀφοῦ ματαίως ἐπροσπάθησε νὰ δελεάσῃ τὸν Ὀκταβιανόν, ἠτύχων καὶ αὐτὴ. Ἡ Αἴγυπτος ἔγινεν ἐπαρχία ρωμαϊκὴ καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς ἔμεινεν ὁ μόνος κύριος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Τοιοιτοτρόπως ἐτελείωσαν οἱ χρόνοι τῆς Δημοκρατίας καὶ ἤρχισεν ἡ αὐτοκρατορία.

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Μετὰ τὴν νίκην εἰς τὸ Ἰσθμὸν ὁ Ὀκταβιανὸς ἔγινεν ὁ μόνος κύριος τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἀπὸ τότε καταλύεται ἡ δημοκρατία καὶ ἀρχίζει ἡ αὐτοκρατορία εἰς τὴν Ρώμην. Ὅλιγα ἔτη κατόπιν εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐγεννήθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ὡστε ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ἀρχίζει σχεδὸν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ διαρκεῖ μέχρι τοῦ 476 μ. Χ., δηλαδὴ μέχρι τῆς καταστροφῆς τῆς.

Ο ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ (30 π. Χ.—14 μ. Χ.)

Ὁ Ὀκταβιανὸς ἀφοῦ ἔγινε κύριος τοῦ κράτους, ἠλλάξε τὸ πολίτευμα καὶ διοργάνωσε τὴν διοίκησιν τῆς Ρώμης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν κατὰ νέον τρόπον. Ὁ ἴδιος ἔλαβεν ὅλα τὰ ἀξιώματα. Ἦτο συγχρόνως *δήμαρχος, ὑπάτος, ἀρχιερεὺς, πρόεδρος τῆς Συγκλήτου* κτλ. Τὰ ἀξιώματα αὐτὰ εἶχεν εἰς ὅλην τὴν ζωὴν του. Ὁ μεγαλύτερος τίτλος του ὅμως ἦτο *Αὐτοκράτωρ*, ὁ ὁποῖος σημαίνει νικητὴς στρατηγὸς καὶ ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν τοῦ στρατοῦ. Δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βα-

σιλέως, διότι ἦτο ἀντιπαθητικὸς εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Κατ' οὐσίαν ὅμως ἦτο ἀπόλυτος κύριος καὶ ἄρχων μεγίστου κράτους. Τὸ κράτος ἐκυβέρνησα τὸ ἰδιαίτερον *Συμβούλιον* τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἰδιαίτερον φρουράν, τοὺς περιφήμευς *Πραιτωριανούς*. Αὐτὸς διώριζε τὸν διευθυντὴν τῆς ἀστυνομίας καὶ τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως. Διὰ τοῦτο ὁ τίτλος αὐτοκράτωρ ἤρχισε νὰ σημαίνει ἡγεμόνα ἀνώτερον τοῦ βασιλέως.

Ἡ Σύγκλητος, ἡ ὁποία ὑπῆκουε τώρα εἰς τὰ νεύματα τοῦ Ὁκταβιανοῦ, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἓνα ἐξαιρετικὸν τίτλον, **Αὔγουστος**, δηλαδὴ σεβαστός, καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι γνωστός εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ὁ Αὔγουστος ἐκυβέρνησε μὲ μεγάλην φρόνησιν. Ἐπροσπάθησε ν' ἀποφύγῃ πᾶσαν πρᾶξιν, ἡ ὁποία ἦτο δυνατὸν νὰ προσβάλλῃ τὸ αἰσθημα τῶν Ῥωμαίων καὶ νὰ γεννήσῃ μῖσος ἐναντίον του. Ἐκυβέρνησε λοιπὸν χωρὶς νὰ φαίνεται καὶ ἔμεινε πανίσχυρος καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν του, ἡ ὁποία διήρκεσε 40 περίπου
14 ἔτη, ἕως τὸ 14 μ. Χ., ὅτε ἀπέθανεν. Ἦτο δὲ εὐεργετικὴ ἡ βασιλεία του διὰ τὴν Ρώμην καὶ διὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν, διότι ἐπανῆλθεν εἰς τὸ κράτος ἡ εἰρήνη καὶ ἤρχισε νέα περίοδος ἀκμῆς. Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὔγουστου ἡ Ρώμη ἦτο πλουσία καὶ δυνατὴ καὶ εἶχε μεγάλους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς.

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα δὲν ἦτο κληρονομικὸν εἰς τὴν Ρώμην. Ἡ Σύγκλητος εἶχε δώσει τὸ ἀξίωμα τοῦτο εἰς τὸν Ὁκταβιανὸν καὶ ἦτο δυνατὸν μετὰ τὸν θάνατόν του νὰ δώσῃ τὸν τίτλον τοῦτον εἰς ἄλλον ἢ νὰ μὴ δώσῃ εἰς κανένα. Διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ ἐθεωροῦντο πάντοτε ὡς αἰρετός καὶ οἱ Ῥωμαῖοι δὲν εἶχαν βασιλεύουσαν δυναστείαν ὅπως τὰ σημερινὰ κράτη. Ἄλλ' οἱ αὐτοκράτορες ἐφρόντιζαν νὰ ἐκλέξουν τὸν διάδοχόν των, ὁ ὁποῖος συνήθως ἦτο ὁ υἱὸς των, συγγενὴς ἢ εὐνοούμενός των.

Οἱ πρῶτοι λοιπὸν διάδοχοι τοῦ Αὔγουστου ἦσαν ἀπὸ τὴν οἰκογένειάν του. Μόνον ὁ πρῶτος μετὰ τὸν Αὔγουστον αὐτοκράτωρ **Τιβέριος** (14-37 μ. Χ.) ἦτο ἄξιος λόγου ἡγεμῶν. Οἱ ἄλλοι τρεῖς ἦσαν ἀνάξιοι ἢ φρενοβλαβεῖς. Περιβόητος ἔγινεν ὁ **Νέρων** (54-68 μ. Χ.), ὁ ὁποῖος ἐγέμισε τὴν Ρώμην μὲ τὰς ἀνοησίας καὶ

τὰ κακουργήματά του. Ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι ποιητὴς καὶ μουσικὸς καὶ εἶχε τὴν ἀπαίτησιν οἱ ὑπήκοοί του νὰ θαυμάζουν τοὺς στίχους καὶ τὴν φωνὴν του. Ἐφόνευσε τὴν μητέρα του Ἀγριππῖναν καὶ τὸν διδάσκαλόν του, τὸν φιλόσοφον Σενέκαν. Τέλος οἱ στρατιῶται ἐπανεστάτησαν καὶ ἠνάγκασαν τὸν Νέρωνα ν' αὐτοκτονήσῃ.

ΟΙ ΦΛΑΒΙΟΙ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νέρωνος ἦλθε μεγάλη ἀναρχία εἰς τὸ κράτος. Οἱ ἀνώτεροι στρατηγοὶ ἐπολέμησαν διὰ νὰ λάβουν τὸν θρόνον. Τέλος ὑπερίσχυεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Ἀνατολῆς Βεσπασιανὸς (69-79), ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην ρωμαϊκὴν οἰκογένειαν τῶν Φλαβίων.

Νέρων

Ὁ Βεσπασιανὸς καὶ ὁ υἱὸς του Τίτος (79-81) ἐκυβέρνησαν πολὺ καλὰ τὸ κράτος. Ὁ Τίτος μάλιστα ἦτο παράδειγμα καλωσύνης καὶ γλυκύτητος. Ἐλυπεῖτο ἐὰν παρήρχετο μία ἡμέρα χωρὶς νὰ κάμῃ καμμίαν καλὴν πράξιν.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Βεσπασιανοῦ ἔκαμαν ἐπανάστασιν οἱ Ἰουδαῖοι. Ἀλλ' ὁ Τίτος ἀφοῦ ἐπολιόρκησε στενωδῶς τὴν Ἱερουσαλὴμ, τὴν ἐκυρίευσε, ἐτιμώρησε σκληρότατα τοὺς Ἑβραίους καὶ κατέστρεψε τὴν πόλιν. Ἀπὸ τότε οἱ Ἰουδαῖοι δὲν κατώρθωσαν νὰ κάμουν κράτος καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ὁ Τίτος ἐβασίλευσε μόνον δύο ἔτη. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἔγινεν ἡ περίφημος ἐκρηξίς τοῦ Βεζουβίου, ἡ ὁποία ἔθαψεν εἰς τὴν λάβαν τὸ Ἡράκλειον καὶ τὴν Πομπηίαν.

ΟΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΙ

Τὸν 2ον μ. Χ. αἰῶνα τὴν Ρώμην ἐκυβέρνησαν ἀξιόλογοι αὐ-

τοκράτορες, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται μὲ κοινὸν ὄνομα Ἰαντωνῖνοι. Οἱ σημαντικότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Τραϊανὸς (98-117), ὁ Ἀδριανὸς (117-138) ὁ Ἰαντωνῖνος (138-161) καὶ ὁ Μάρκος Ἀυρήλιος (161-168).

Οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ ἔφεραν τὴν γαλήνην εἰς τὸ κράτος. Ἡ διαδοχὴ τοῦ θρόνου ἐγένετο χωρὶς ἐπαναστάσεις καὶ χωρὶς ταραχάς, διότι οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ ἐσυνήθιζαν νὰ υἱοθετοῦν

Ρωμαία δέσποινα

Εἶναι ἡ Ἀγριππίνα ἡ μάμμη τοῦ Νέρωνος. Τὰ ἐνδύματα καὶ τὸ κτένισμά της εἶναι μὲ ἑλληνικὸν τρόπον. Καὶ οἱ ῥωμαῖαι ἐμμοῦντο τὰς ἑλληνίδας εἰς τὰ ἐνδύματα καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τρόπους.

τὸν διάδοχόν των καὶ νὰ τὸν ἔχουν συνάροντα.

Κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα λοιπόν, ὁ ὁποῖος λέγεται καὶ αἰὼν τῶν Ἰαντωνῖνων, ὑπῆρχεν ἄκρα ἡσυχία καὶ ἀσφάλεια εἰς ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ κράτος εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ἰαντωνῖνων εἶδεν ἡμέρας εἰρήνης καὶ εὐτυχίας. Ἡ περίοδος αὐτὴ εἶναι μία ἀπὸ τὰς σημαντικώτερας τῆς ἱστορίας.

Ὁ Τραϊανὸς ἦτο ἀπὸ τοὺς καλυτέρους αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης. Ἐφρόντισε διὰ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ διὰ τὴν

ἀσφάλειαν τῶν συνόρων. Ἐκαμε μίαν περίφημον ἐκστρατείαν εἰς τὸν Δούναβιν, ἐπέρασε τὸν ποταμὸν καὶ κατώρθωσε νὰ κατακτήσῃ μίαν νέαν ἐπαρχίαν, τὴν *Δακίαν*, δηλαδὴ τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν.

Ὁ Ἄδριανὸς ἦτο φιλόμουσος καὶ εὐγενὴς αὐτοκράτωρ. Τὸ ὄνομά του συνδέεται μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως μὲ τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔμεινε πολὺν καιρὸν, ἔκτισεν ὀλόκληρον συνοικίαν, μέγα ὑδραγωγεῖον καὶ τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Σφύζεται σημερον εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ *Πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ*, ἡ ὁποία ἐχώριζε τὴν νέαν συνοικίαν ἀπὸ τὴν παλαιὰν πόλιν.

Τραιανὸς

Ὁ *Μάρκος Αὐρῆλιος* ἦτο φιλόσοφος βασιλεὺς. Εἶχε διδαχθῆ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ ὁ ἴδιος ἔγραψεν ἓνα περίφημον φιλοσοφικὸν σύγγραμμα. Ἀλλ' εἶχε τὸ ἀτύχημα ν' ἀφήσῃ ὡς διάδοχον τὸν υἱὸν του *Κόμμοδον*, ὁ ὁποῖος ἐφάνη ἀπὸ τοὺς χειροτέρους αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης.

ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Κατὰ τὸν 1ον καὶ 2ον αἰῶνα οἱ αὐτοκράτορες ἐκυρίευσαν νέας χώρας. Τοιοῦτοτρόπως τὸ κράτος ἔλαβε τὴν μεγίστην ἔκτασίν του. Εἰς τὴν Εὐρώπῃν εἶχε τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν

Γαλατίαν, τὸ νότιον μέρος τῆς Βρεττανίας, τὴν Βαλκανικὴν, τὴν Δαλματίαν, τὴν Δακίαν καὶ μέρος τῆς σημερινῆς Οὐγγαρίας καὶ Αὐστρίας, δηλαδὴ τὸ ἕμισυ περίπου τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν Ἰασίαν εἶχε τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ τὴν Συρίαν. Ἐκτὸς τούτων ἄλλην τὴν βόρειον Ἀφρικὴν.

Τὰ σύνορα τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν πρὸς βορρᾶν ὁ Ρήνος καὶ ὁ Δούναβις, πρὸς νότον ἡ ἔρημος τῆς Ἀφρικῆς, πρὸς δυσμὰς ὁ Ἀτλαντικὸς Ὠκεανὸς καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὁ Εὐφράτης καὶ ἡ ἔρημος τῆς Συρίας. Τοιαύτην κολοσσιαίαν ἔκτασιν εἶχε τὸ κράτος εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς του.

Ἡ ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

Ἐξω ἀπὸ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἦσαν οἱ βάρβαροι λαοί, οἱ

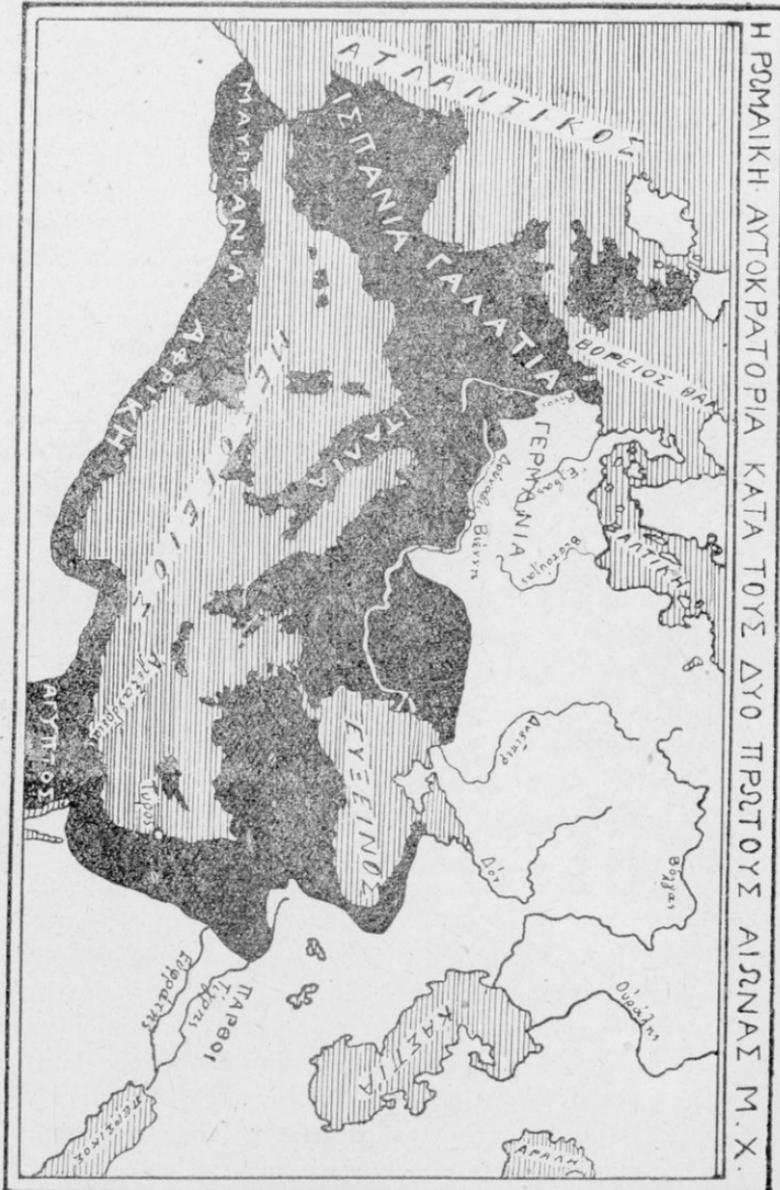

Ἀδριανὸς

ὁποῖοι ὅμως δὲν εἶχαν ἀρκετὴν δύναμιν, ὥστε νὰ εἶναι ἐπικίνδυνοι εἰς τὸ κράτος. Οἱ σημαντικώτεροι ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἦσαν οἱ **Γερμανοὶ** ἐκεῖθεν τοῦ Ρήνου καὶ οἱ **Πάρθοι**, οἱ ἀπόγονοι τῶν Περσῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκεῖθεν τοῦ Εὐφράτου. Βραδύτερον μία μεγάλη γερμανικὴ φυλὴ, οἱ **Γότθοι**, κατέβη-

σαν εἰς τὸν Κάτω Δούναβιν.

Οἱ αὐτοκράτορες ὅμως ἦσαν εἰς θέσιν νὰ προστατεύσουν τὸ κράτος των. Ἐνίσχυσαν τὰ συνοριακὰ στρατεύματα καὶ ἔκτισαν πύργους κατὰ μῆκος τῶν συνόρων, ὥστε τὸ κράτος δὲν εἶχε φόβον ἀπὸ ἔξωτερικοὺς ἐχθρούς. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν οἱ Ρωμαῖοι ἔπαιψαν τοὺς διαρκεῖς πολέμους, τοὺς ὁποίους εἶχαν οἱ διάφοροι **Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς**

(Χάρτης)

λαοὶ μεταξύ των. Ἐπὶ δύο αἰῶνας λοιπὸν ὑπῆρχεν εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια εἰς τὸ ἀπέραντον ρωμαϊκὸν κράτος. Τοῦτο ὠνόμασαν *Ρωμαϊκὴν εἰρήνην*.

Ἀποτέλεσμα τῆς εἰρήνης ἦτο ὁ πλοῦτος καὶ ἡ εὐτυχία τῶν κατοίκων. Τὸ ἐμπόριον ἐπροόδευσε πολὺ. Ἡ Ρώμη ἔγινε σπουδαιότατον ἐμπορικὸν κέντρον, ὅπου ἤρχοντο τὰ προϊόντα ὅλων τῶν χωρῶν. Οἱ αὐτοκράτορες ἦσαν πολὺ πλούσιοι. Ἐκαμαν σπουδαῖα δημόσια ἔργα, κυρίως δρόμους, γεφύρας, ὑδραγωγεῖα καὶ ἄλλα ὠφέλιμα ἔργα. Οἱ δρόμοι προπάντων ὠφέλησαν πολὺ τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθαν τὰ γράμματα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἦσαν λαὸς πολὺ εὐφυῆς, κατώρθωσαν νὰ γράψουν βιβλία, τὰ ὁποῖα ἤμποροῦν νὰ παραβληθοῦν μὲ τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

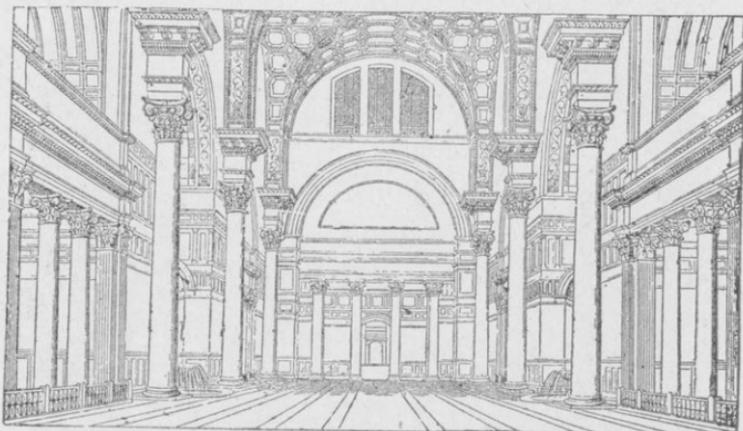
Ἡ Ρώμη εἶχε μεγάλους συγγραφεῖς ἤδη εἰς τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας. Τότε ἔζησεν ὁ περίφημος ποιητὴς *Λουκρήτιος*, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἓνα φιλοσοφικὸν ποίημα *περὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων*. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν καλοὺς ἱστορικούς. Ἐπὶ τῆς δημοκρατίας ἔζησεν ὁ ἱστορικὸς *Σαλλούστιος*. Καὶ ὁ *Ἰούλιος Καῖσαρ* ἔγραψε τὰ ἀπομνημονεῦματά του ἀπὸ τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἔκαμεν. Ἄλλ' ὁ μεγαλύτερος συγγραφεὺς τῶν χρόνων τῆς δημοκρατίας εἶναι ὁ περίφημος ρήτωρ *Κικέρων*, ὁ ὁποῖος ἐκτὸς τῶν λόγων ἔγραψε διάφορα συγγράμματα.

Τὰ ρωμαϊκὰ γράμματα ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἀκμὴν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου. Τότε ἔζησαν οἱ ἐνδοξότεροι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς τῆς Ρώμης. Ὁ ἱστορικὸς *Τίτος Λίβιος* ἔγραψε ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐξύμνησε τὴν δύναμιν καὶ τὴν δόξαν τῆς Ρώμης. Ὁ ποιητὴς *Ὀράτιος* ἔγραψε διάφορα λυρικά ποιήματα. Ἄλλ' ὁ ἐνδοξότερος ἀπὸ ὅλους τοὺς ποιητὰς τῆς Ρώμης εἶναι ὁ *Βιργίλιος*, τὸν ὁποῖον παραβάλλουν μὲ τὸν Ὅμηρον. Τὸ ὄνομαστὸν ἔργον τοῦ Βιργιλίου εἶναι ἡ *Αἰνειάς*, εἰς τὴν ὁποίαν διηγεῖται τὰς περιπλανήσεις τοῦ Αἰνείου εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς πολέμους του εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Εἰς τὸν αἰῶνα τῶν Ἀντωνίνων ἡ Ρώμη εἶχεν ἀκόμη σπου-

δαίους συγγραφείς. Ὁ **Τάκιτος** εἶναι σπουδαιότατος ἱστορικός, ὁ δὲ **Γιουβενάλης** σπουδαῖος σατιρικός ποιητής.

Εἰς τοὺς χρόνους τῶν αὐτοκρατόρων ἐκαλλιεργήθησαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἔζησαν μερικοὶ ἀξιόλογοι συγγραφεῖς Ἕλληνες ἢ ξένοι, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Ὁ ἐξοχώτερος ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ **Πλούταρχος**, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη εἰς τὴν Χαιρώνειαν τῆς Βοιωτίας καὶ ἔγραψε τοὺς βίους τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς Ρώμης, τοὺς λεγομέ-

Θέρμαι

Αἱ θέρμαι ἦσαν πολὺ μεγάλα οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς τῶν λουτρῶν εἶχαν βιβλιοθήκην, γυμναστήριον, αἴθουσαν διαλέξεων κτλ. Οἱ Ρωμαῖοι εὐχαριστοῦντο νὰ περνοῦν πολλὰς ὥρας εἰς τὰς θέρμας συζητοῦντες καὶ ἀναπαυόμενοι. Ἡ εἰκὼν μᾶς δεικνύει μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας αἰθούσας τῶν λουτρῶν, τὰ ὁποῖα ἔκαμεν ὁ αὐτοκράτωρ Καρακάλλας.

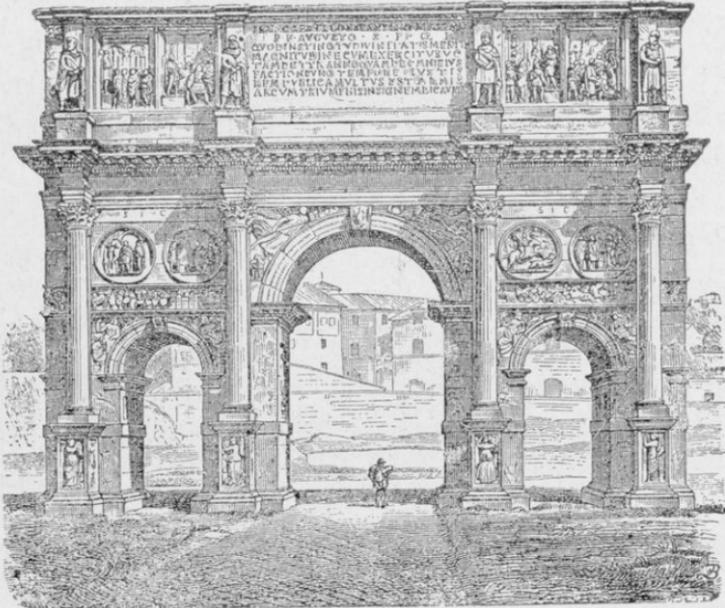
νοὺς *Παραλλήλους βίους*. Ἐξοχος σατιρικός λογογράφος εἶναι ὁ **Δουκιανός**, ὁ ὁποῖος ἦτο ξένος, ἀπὸ τὰ Σαμόσατα πλησίον τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ καὶ ἔγραψε πολὺ καλὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

Η ΤΕΧΝΗ

Ἡ τέχνη τῶν Ρωμαίων εἶναι κυρίως ἡ ἀρχιτεκτονική. Οἱ αὐτοκράτορες ἔκτισαν μεγάλα οἰκομήματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀντάξια τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔμαθαν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας,

ἀλλ' ἔκαμαν μερικὰς τροποποιήσεις τῶν ἑλληνικῶν ρυθμῶν καὶ τοιουτοτρόπως ἐδημιούργησαν τὸν *Ρωμαϊκὸν ρυθμόν*. Τὰ οἰκοδομήματά των εἶχαν *κίονας*, *στοὰς* καὶ *ἀετώματα* ὅπως τὰ ἑλληνικά. Οἱ ἴδιοι ἔκαμαν τὰ *ἡμικυκλικὰ τόξα*, τὰς *ἀψίδας* καὶ τὸν *θόλον*, μὲ τὸν ὁποῖον ἐσκέπαζον τὰς οἰκοδομὰς. Τὰ μνημεῖα τῶν

Ἄψις

Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες μετὰ τὰς νίκας κατσοκεύαζον εἰς ἀνάμνησιν ἀψίδας, τὰς ὁποίας ἐκόσμουσαν μὲ ὠραῖα ἀνάγλυφα. Ἡ ἀψίς αὕτη εἶναι τοῦ Μ. Κωνσταντίνου εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του κατὰ τοῦ Μαξεντίου. Ἡ ἀψίς εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ οἰκοδομήματα τῶν Ρωμαίων.

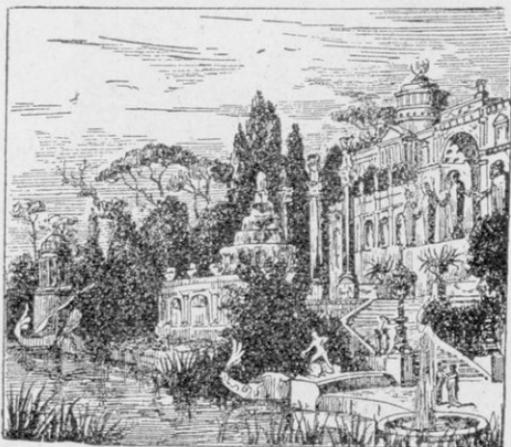
Ρωμαίων εἶναι ναοί, θριαμβευτικαὶ ἀψίδες, στῆλαι, ἀμφιθέατρα, λουτρόα, ὕδραγωγεῖα κτλ.

Ἡ Ρώμη εἶχεν ἀξιόλογα ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα, ἰδίως εἰς τὴν λεγομένην ρωμαϊκὴν ἀγορὰν. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰρήνης ὁ ρωμαϊκὸς κόσμος ἀπὸ τὸ ἓνα ἄκρον ἕως τὸ ἄλλο ἐστολίσθη μὲ ἀρχιτεκτονικὰ ἔργα. Εἰς τὴν Γαλλίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν ἔρημον τῆς Συρίας σφύζονται μνημεῖα τῶν αὐτοκρατορικῶν χρό-

νων, τὰ ὁποῖα μαρτυροῦν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πρόοδον τῶν κατοίκων.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ - Η ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας ὁ δημόσιος βίος τῶν Ρωμαίων ἐνεκρώθη. Αἱ ἐκλογαί, ἡ ἐκκλησία καὶ αἱ συνεδριάσεις τῆς Συγκλήτου δὲν εἶχαν τὴν παλαιὰν σπουδαιότητα. Ἄλλ' ἡ κί-
νησις εἰς τὴν Ρώ-
μην καὶ εἰς τὰς
μεγάλας πόλεις ἤ-
το ἀρκετὰ ζωηρά.
Τὸ κέντρον τῆς
πόλεως ἦτο ἡ ἀ-
γορὰ καὶ πέριξ
αὐτῆς ἦσαν τὰ
κυριώτερα οἰκο-
δομήματα, τὰ δι-
καστήρια, τὰ ὁ-
ποῖα ἐλέγοντο Βα-
σιλικαί, αἱ Θέγ-
μαι, δηλαδὴ τὰ
λουτρά, οἱ ναοὶ
κτλ.

Ἐπαυλις

Ἐκ ὧς τῶν ὁραίων οἰκιῶν τῶν οἱ πλοῦστοι κα-
τεσκεύαζαν καὶ πολυτελεῖς ἐπαυλεῖς. Ἡ εἰδὼν
εἶναι ἀναπαράστασις μιᾶς τοιαύτης ἐπαύλευκ, ὅ-
που φαίνεται ἡ πολυτέλεια.

Τουναντίον ὁ

ἰδιωτικὸς βίος εἶχε μεγάλην λαμπρότητα. Οἱ πλοῦστοι ἔ-
κτιζαν οἰκίας μεγάλας καὶ τὰς ἐπίπλωναν μὲ μεγάλην πο-
λυτέλειαν. Μεγαλοπρεπέστεραι ὅμως ἦσαν αἱ κατοικίαι τῆς
ἐξοχῆς, δηλαδὴ αἱ ἐπαυλεῖς. Πολλαὶ ἀπ' αὐτὰς ἦσαν ἀληθινὰ μέ-
γαρα μὲ στοὰς καὶ μεγάλας αἰθούσας. Ἡ ἐπίπλωσις τῶν ἦτο πο-
λυτελεστάτη. Εἶχαν σκευὴ τραπέζης ἀπὸ ἀργυρον καὶ χρυσόν,
ἐπιπλα ἀπὸ ἔβενον καὶ ἐλεφαντόδοντα. Ἐδίδαν συμπόσια πολυ-
δάπανα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν παροιμιώδη.

ΤΑ ΘΕΑΜΑΤΑ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας οἱ Ρωμαῖοι ἐμιμήθη-
σαν τὸ ἑλληνικὸν θέατρον. Ἄλλὰ τὰ λεπτὰ θεάματα δὲν εὐχαρί-

στον πολὺ τοὺς Ρωμαίους, πρὸ πάντων ὅταν ἡ πόλις ἐμεγάλωσε καὶ περιέλαβεν ἀνθρώπους ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας.

Οἱ ἄνθρωποι τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων ἠγάπων πολὺ τὰ θεάματα. Ἄριστον καὶ θεάματα ἐξίτηι ὁ λαὸς ἀπὸ τοὺς ἄρχοντάς

του. Διὰ τοῦτο οἱ αὐτοκράτορες κατεσκεύασαν πελώρια ἀμφιθέατρα.

Τὸ μέγα ἀμφιθέατρον

τῆς Ρώμης περιελάμβανε 100 χιλ. θεατὰς ἐπὶ

Αὐγούστου καὶ 270 χιλ. ἐπὶ Κωνσταντίνου.

Μυριάδες λαοῦ παρηκολούθουν μὲ ζωηρότατον ἐνδιαφέρον τοὺς ἀγῶνας

τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀρμάτων.

Πολλάκις παρίστανον ἀληθεῖς ναυμαχίας.

Ἐπὶ Αὐγούστου τριάκοντα πλοῖα παρέστησαν τὴν ναυμαχίαν

μεταξὺ Περσῶν καὶ Ἑλλήνων μέσα εἰς τεχνητὴν

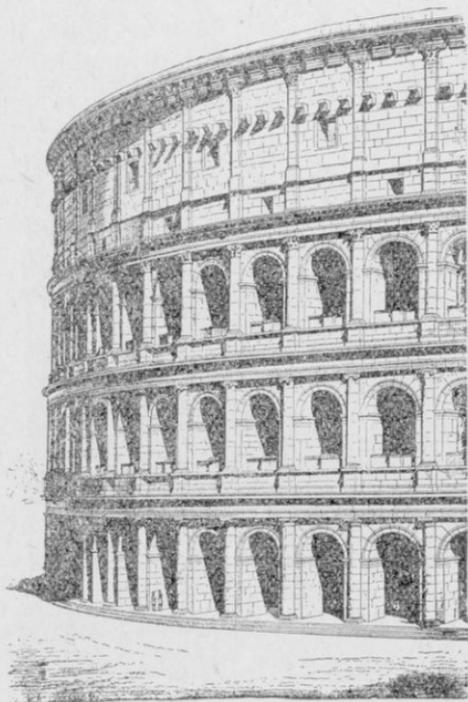
λίμνην, τὴν ὁποίαν κατεσκεύασαν πλησίον τοῦ Τιβέρεως.

Ἄλλοτε 19 χιλ. μαχηταὶ ἔλαβαν μέρος εἰς ναυμαχίαν, ἣ ὁποία ἐδόθη εἰς φυσικὴν

λίμνην. Ἀλλὰ τὸ ἀγαπητὸν θέαμα τῶν Ρωμαίων ἦσαν αἱ μονομαχίαι, αἱ θηριομαχίαι ἢ αἱ μάχαι θηρίων

μὲ ἀνθρώπους. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγύμναζον αἰχμαλώτους ἢ δούλους, τοὺς λεγομένους μονομάχους. Κάθε πόλις εἶχε σχολὴν

μονομάχων, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσκούντο.

Κολοσσαῖον

Εἶναι τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ μεγάλου ἀμφιθέατρον, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Βεσπασιανὸς καὶ ὀνομάζεται Κολοσσαῖον. Εἶχε πολλὰ διαζώματα καὶ περιελάμβανε πολλὰς χιλιάδας θεατὰς.

Ἡσαν αἱ μονομαχίαι, αἱ θηριομαχίαι ἢ αἱ μάχαι θηρίων μὲ ἀνθρώπους. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐγύμναζον αἰχμαλώτους ἢ δούλους, τοὺς λεγομένους μονομάχους. Κάθε πόλις εἶχε σχολὴν μονομάχων, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσκούντο.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Η ΝΕΑ ΘΨΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας ἔγινε μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Οἱ διάφοροι λαοὶ, οἱ ὁποῖοι πολλοὺς αἰῶνας ἔμειναν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Ρώμης, ἤλλαξαν πολὺ μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ρωμαίων. Ἔλαβαν τοὺς νόμους των, πολλὰς συνηθείας των, ἐσυνήθισαν εἰς τὴν διοίκησίν των καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἔμαθαν τὴν γλῶσσαν των. Ἀλλὰ καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἤλλαξαν πολὺ, ἀφοῦ ἦλθαν εἰς στενὴν σχέσιν μὲ τοὺς διαφόρους λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας.

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας τὸ ρωμαϊκὸν κράτος παρουσίαζεν ὄψιν πολὺ διαφορετικὴν ἀπὸ ἐκεῖνην, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας

Ο ΕΚΛΑΤΙΝΙΣΜΟΣ

Οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των δύο εἰδῶν λαοὺς, ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ἀπὸ τὸ ἄλλο τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς, οἱ Ἕλληνες, οἱ Μικρασιῆται, οἱ Σύροι, οἱ Αἰγύπτιοι κτλ. δὲν ἦσαν πλέον πολεμικοί, ἀλλ' εἶχαν πολιτισμὸν ἀνώτερον ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Οἱ Ρωμαῖοι τοὺς ἐκυρίευσαν χωρὶς μεγάλην δυσκολίαν, ἀλλὰ ἡ ἐπίδρασίς των εἰς αὐτοὺς δὲν ἦτο πολὺ μεγάλη.

Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, Ἰταλοὶ, Γαλάται, Ἰσπανοὶ κτλ. τῶνάντιον ἦσαν φιλοπόλεμοι καὶ ὀρμητικοί, ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἀκόμη πολιτισμὸν. Ἡ ἐπίδρασις τῶν Ρωμαίων εἰς αὐτοὺς ἦτο πολὺ μεγάλη. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους τὸν πολιτισμὸν, τὰ γράμματα, τοὺς νόμους, ἀπ' αὐτοὺς ἔμαθαν νὰ κτίζουν κατοικίας καὶ δημόσια κτίρια. Ἡ ἐπίδρασις τῶν Ρωμαίων ἦτο τόσο μεγάλη, ὥστε μετ' ὀλίγον ἐλησμόνησαν τὴν ἰδικὴν των γλῶσσαν καὶ ὠμίλησαν τὴν λατινικὴν. Κατὰ τοὺς χρόνους λοιπὸν τῆς αὐτοκρατορίας ὅλη ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, καὶ ἡ Βόρειος Ἀφρικὴ ὠμίλουν λατινικά. Ἡ λατινικὴ ἔγινε μητρικὴ γλῶσσα τῶν λαῶν αὐτῶν. Τοῦτο λέγεται ἐκλατινισμὸς τῆς Δύσεως καὶ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἀπὸ

τὴν παλαιὰν αὐτὴν λατινικὴν ἐγεννήθησαν αἱ σημεριναὶ γλώσσαι, ἡ Ἰταλική, ἡ Γαλλικὴ, ἡ Ἰσπανικὴ, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο λέγονται *Νεολατινικαὶ γλώσσαι*.

ΕΞΑΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΛΑΟΥ

Μὲ τὸν καιρὸν ἔγινε κάτι ἀκόμη πλουδαιότερον. Ὁ παλαιὸς ρωμαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος εἶχε κάμει τοὺς φοβεροὺς πολέμους καὶ τὰς μεγάλας κατακτήσεις, ἐχάθη μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ὠμίλουν τώρα ὅλοι λατινικά. Οἱ μακροὶ πόλεμοι εἶχαν καταστρέψει, καθὼς εἶδαμεν, τὴν μεσαίαν τάξιν. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν αὐτοκρατόρων ὀλιγόστευσαν τὴν ρωμαϊκὴν ἀριστοκρατίαν. Ἡ Ἰταλία, καθὼς εἶδαμεν, ἐγένισεν ἀπὸ δούλους, τοὺς ὁποῖους ἔφεραν οἱ πλούσιοι κτηματῖαι. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν ἐλεύθεροι καὶ ἀνεμίχθησαν μὲ τοὺς παλαιοὺς Λατίνους. Ἡ Ρώμη ἐγένισεν ἀπὸ ἐπαρχιώτας καὶ ξένους. Οἱ αὐτοκράτορες εἶχαν μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ξένους, διότι οἱ γνήσιοι Ρωμαῖοὶ ἦσαν ὑπερήφανοι καὶ δὲν ἐλησμόνησαν τὴν δημοκρατίαν. Διὰ τοῦτο τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα ἔδιδαν εἰς τοὺς ξένους.

Τέλος τὸ 212 μ. Χ. ὁ αὐτοκράτωρ Καρακάλλας ἔδωσε τὸ δικαίωμα τοῦ ρωμαίου πολίτου εἰς ὅλους τοὺς κατοικοὺς τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τότε δὲν ὑπῆρχε καμμία διαφορὰ μεταξὺ παλαιῶν Ρωμαίων καὶ τῶν ἐκλατινισθέντων ὑπηκόων. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπῆρχε πλέον ρωμαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος νὰ διακρίνεται καὶ νὰ ἐξουσιάζῃ τοὺς ἄλλους λαούς.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΚΤΗΜΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας τὸ κράτος ἦτο κτῆμα τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ. Ἀφοῦ ὅμως ἐχάθη ὁ ρωμαϊκὸς λαός, κύριος τοῦ κράτους ἔγινεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἢ καλύτερον οἱ στρατιωτικοί, διότι αὐτοὶ ἀνεβίβαζαν καὶ κατεβίβαζαν τοὺς αὐτοκράτορας. Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος λοιπὸν δὲν ἦτο πλέον κράτος ἐθνικόν, ἀλλὰ κράτος τῆς στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας. Οἱ κάτοικοι δὲν εἶχαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν διοίκησιν. Δι' αὐτὴν ἐφρόντιζεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ στρατὸς δὲν ἦτο πλέον ἐθνικὸς ρωμαϊκός, ἀλλὰ ἐστρατολο-

γεῖτο ἀπὸ ξένους μισθοφόρους, καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ δὲν ἦσαν πλέον Ῥωμαῖοι. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ ξένοι αὐτοὶ ἔλαβαν ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ πολλοὶ ἔγιναν καὶ αὐτοκράτορες. Οἱ Ἄντωνινοὶ π. χ. ἦσαν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, ἀργότερα ἐβασίλευσαν μερικοὶ ἀξιόλογοι αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι κατήγοντο ἀπὸ τὴν Γαλιματίαν.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἔγινε μία ἄλλη μεγάλη μεταβολή. Οἱ λαοὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἄφησαν τὴν παλαιὰν θρησκείαν των καὶ ἐδέχθησαν τὴν νέαν θρησκείαν, ἣ ὁποία ἐγεννήθη ἀκριβῶς εἰς αὐτοὺς τοὺς χρόνους, δηλ. τὸν χριστιανισμόν.

Οἱ λαοὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἶχαν ὁ καθεὶς τὴν θρησκείαν του. Ἦσαν δὲ αἱ θρησκείαι των διάφοροι μορφαὶ τῆς εἰδωλολατρείας. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐσεβάσθησαν τὴν θρησκείαν τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους ἐκυρίευσαν. Ὅταν ἡ Ῥώμη ἐμεγάλωσε καὶ ἔγινε μεγαλοῦπολις, ἦλθαν καὶ ἐκατοίκησαν ἐκεῖ διάφοροι λαοί, ἔφεραν μαζί των τοὺς θεοὺς καὶ τὴν λατρείαν των. Οἱ αὐτοκράτορες ἐφάνησαν πολὺ φιλόξενοι εἰς τοὺς ξένους θεοὺς, ἔκτισαν ἓνα μέγαλον ναόν, τὸ Πάνθεον, ὅπου ἔβαλαν τοὺς θεοὺς ὅλων τῶν λαῶν. Τότε λοιπὸν ἔγινε μία ἀνάμιξις τῶν θρησκειῶν. Ἀλλὰ αἱ παλαιαὶ θρησκείαι εἶχαν παρακμάσει πλέον. Οἱ μορφωμένοι δὲν ἐπίστευαν εἰς τοὺς παλαιοὺς εἰδωλολατρικοὺς θεοὺς, ὁ δὲ κατώτερος λαὸς εἶχε μόνον δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεις. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ἐγεννήθη εἰς τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας δυνατὸς πόθος νὰ πιστεύσουν εἰς κάτι ἀνώτερον καὶ νὰ παρηγορηθοῦν. Τότε παρουσιάσθησαν οἱ Ἀπόστολοι, διὰ νὰ διδάξουν τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ.

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ

Ἡ ἰδία θρησκευτικὴ κατάστασις ἦτο καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Ἡ παλαιὰ θρησκεία τοῦ Μωϋσῆ δὲν ἔδιδε πλέον ἀρκετὴν παρη-

τὴν παλαιὰν αὐτὴν λατινικὴν ἐγεννήθησαν αἱ σημεριναὶ γλῶσσαι, ἢ Ἰταλική, ἢ Γαλλική, ἢ Ἰσπανική, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦτο λέγονται *Νεολατινικαὶ γλῶσσαι*.

ΕΞΑΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΛΑΟΥ

Μὲ τὸν καιρὸν ἔγινε κάτι ἀκόμη σπουδαιότερον. Ὁ παλαιὸς ρωμαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος εἶχε κάμει τοὺς φοβεροὺς πολέμους καὶ τὰς μεγάλας κατακτήσεις, ἐχάθη μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι ὠμίλουν τώρα ὅλοι λατινικά. Οἱ μακροὶ πόλεμοι εἶχαν καταστρέψει, καθὼς εἶδαμεν, τὴν μεσαίαν τάξιν. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ φιλονικίαι μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων ὀλιγόστευσαν τὴν ρωμαϊκὴν ἀριστοκρατίαν. Ἡ Ἰταλία, καθὼς εἶδαμεν, ἐγένευσεν ἀπὸ δούλους, τοὺς ὁποίους ἔφεραν οἱ πλούσιοι κτηματῖαι. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν ἐλεύθεροι καὶ ἀνεμίχθησαν μὲ τοὺς παλαιοὺς Λατίνους. Ἡ Ρώμη ἐγένευσεν ἀπὸ ἐπαρχιώτας καὶ ξένους. Οἱ αὐτοκράτορες εἶχαν μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ξένους, διότι οἱ γνήσιοι Ρωμαῖοὶ ἦσαν ὑπερήφανοι καὶ δὲν ἐλησμόνησαν τὴν δημοκρατίαν. Διὰ τοῦτο τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα ἔδιδαν εἰς τοὺς ξένους.

Τέλος τὸ 212 μ. Χ. ὁ αὐτοκράτωρ Καρακάλλας ἔδωκε τὸ δικαίωμα τοῦ ρωμαίου πολίτου εἰς ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τότε δὲν ὑπῆρχε καμμία διαφορὰ μετὰ τῶν παλαιῶν Ρωμαίων καὶ τῶν ἐκλατινισθέντων ὑπηκόων. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπῆρχε πλέον ρωμαϊκὸς λαός, ὁ ὁποῖος νὰ διακρίνεται καὶ νὰ ἐξουσιάζῃ τοὺς ἄλλους λαοὺς.

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΚΤΗΜΑ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας τὸ κράτος ἦτο κτῆμα τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ. Ἀφοῦ ὅμως ἐχάθη ὁ ρωμαϊκὸς λαός, κύριος τοῦ κράτους ἔγινεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἢ καλύτερον οἱ στρατιωτικοί, διότι αὐτοὶ ἀνεβίβαζαν καὶ κατεβίβαζαν τοὺς αὐτοκράτορας. Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος λοιπὸν δὲν ἦτο πλέον κράτος ἐθνικόν, ἀλλὰ κράτος τῆς στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας. Οἱ κάτοικοι δὲν εἶχαν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν διοίκησιν. Δι' αὐτὴν ἐφρόντιζεν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ στρατὸς δὲν ἦτο πλέον ἐθνικὸς ρωμαϊκός, ἀλλὰ ἐστρατολο-

γεῖτο ἀπὸ ξένους μισθοφόρους, καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ δὲν ἦσαν πλέον Ῥωμαῖοι. Μὲ τὸν καιρὸν οἱ ξένοι αὐτοὶ ἔλαβαν ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ πολλοὶ ἔγιναν καὶ αὐτοκράτορες. Οἱ Ἄντωνινοὶ π. ἡ. ἦσαν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν, ἀργότερα ἐβασίλευσαν μερικοὶ ἀξιόλογοι αὐτοκράτορες, οἱ ὁποῖοι κατήγοντο ἀπὸ τὴν Γαλιματίαν.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Εἰς τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἔγινε μία ἄλλη μεγάλη μεταβολή. Οἱ λαοὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἄφησαν τὴν παλαιὰν θρησκείαν των καὶ ἐδέχθησαν τὴν νέαν θρησκείαν, ἣ ὁποία ἐγεννήθη ἀκριβῶς εἰς αὐτοὺς τοὺς χρόνους, δηλ. τὸν χριστιανισμόν.

Οἱ λαοὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἶχαν ὁ καθεὶς τὴν θρησκείαν του. Ἦσαν δὲ αἱ θρησκείαι των διάφοροι μορφαὶ τῆς εἰδωλολατρείας. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐσεβάσθησαν τὴν θρησκείαν τῶν λαῶν, τοὺς ὁποίους ἐκυρίευσαν. Ὅταν ἡ Ῥώμη ἐμεγάλωσε καὶ ἔγινε μεγαλόπολις, ἦλθαν καὶ ἑκατοίκησαν ἐκεῖ διάφοροι λαοί, ἔφεραν μαζί των τοὺς θεοὺς καὶ τὴν λατρείαν των. Οἱ αὐτοκράτορες ἐφάνησαν πολὺ φιλόξενοι εἰς τοὺς ξένους θεοὺς, ἔκτισαν ἓνα μέγαλον ναόν, τὸ Πάνθεον, ὅπου ἔβαλαν τοὺς θεοὺς ὅλων τῶν λαῶν. Τότε λοιπὸν ἔγινε μία ἀνάμιξις τῶν θρησκειῶν. Ἀλλὰ αἱ παλαιαὶ θρησκείαι εἶχαν παρακμάσει πλέον. Οἱ μορφομένοι δὲν ἐπίστευαν εἰς τοὺς παλαιοὺς εἰδωλολατρικοὺς θεοὺς, ὁ δὲ κατώτερος λαὸς εἶχε μόνον δεισιδαιμονίας καὶ προλήψεις. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως ἐγεννήθη εἰς τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας δυνατὸς πόθος νὰ πιστεύουν εἰς κάτι ἀνώτερον καὶ νὰ παρηγορηθοῦν. Τότε παρουσιάσθησαν οἱ Ἀπόστολοι, διὰ νὰ διδάξουν τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ.

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ

Ἡ ἰδία θρησκευτικὴ κατάστασις ἦτο καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν. Ἡ παλαιὰ θρησκεία τοῦ Μωϋσῆ δὲν ἔδιδε πλέον ἀρκετὴν παρη-

γορίαν εις τοὺς ἀνθρώπους. Οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Θεολόγοι τῶν Ἰουδαίων, τοὺς ὁποίους ἔλεγον γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, περιωρίζοντο μόνον εἰς τὰς διατάξεις τοῦ παλαιοῦ νόμου καὶ ὑπεχρέωναν τὸν λαὸν νὰ ἐκτελῇ μὲ ἀδυστηρότητα μόνον τοὺς τύπους. Ὁ ἔβραϊκὸς λαὸς ὅμως εἶχε μίαν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἔλθῃ ὁ Μεσίας, ὁ ὁποῖος θὰ σώσῃ τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Αὐγούστου ἐγεννήθη εἰς ἓνα ἀσήμαντον χωρίον τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Βηθλεὲμ ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Ὅταν ἔγινε τριάκοντα ἐτῶν ἤρχισεν ὁ Ἰησοῦς νὰ διδάσκῃ. Ἐδίδασκεν ὅτι ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ξηρῶν τύπων δὲν εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν. Ἡ ἀληθινὴ θρησκεία ἔχει ἔδραν τὴν καρδίαν. Πρέπει νὰ ἔχωμεν συγκίνησιν καὶ ἀγάπην. Ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ πολυτιμότερον πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον. « Ἀγαπᾶτε τὸν πλησίον σας, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας. Τί ὠφελεῖ νὰ ἀγαπᾶτε μόνον τοὺς φίλους καὶ τοὺς εὐεργέτας σας. Μήπως καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ δὲν κάμνον τὸ ἴδιον; Ὁ κόσμος αὐτὸς εἶναι πρόσκαιρος καὶ μάταιος. Οἱ καλοὶ, οἱ τίμιοι καὶ οἱ εὐγενεῖς ἄνθρωποι καταδιώκονται καὶ ὑποφέρουν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον. Ἀλλ' ὑπάρχει ἄλλη ζωὴ, εἰς τὴν ὁποίαν αὐτοὶ θὰ εὕρουν ἀνάπανσιν καὶ παρηγορίαν. Ἐλᾶτε εἰς ἐμὲ οἱ κουρασμένοι καὶ οἱ κατατρεγμένοι καὶ ἐγὼ θὰ σᾶς δώσω τὴν ἀνάπανσιν».

Πολλοὶ ἄνθρωποι ἤκουσαν μὲ ἀνακούφισιν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἐπίστευσαν εἰς τοὺς λόγους του καὶ ἔγιναν μαθηταὶ του. Ἀλλ' οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ θεολόγοι τῶν Ἑβραίων ἐξωργίσθησαν, διότι ἡ διδασκαλία του ἦτο ἀντίθετος πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα αὐτοὶ ἔλεγον εἰς τὸν λαόν. Ἐκαμαν καταγγελίαν ἐναντίον του εἰς τὸν ρωμαῖον διοικητὴν Πόντιον Πιλάτον ὅτι παρακινεῖ τὸν λαὸν εἰς ἐπανάστασιν ἐναντίον τοῦ αυτοκράτορος. Ἐκεῖνος κατεδίκασε τὸν Χριστὸν εἰς θάνατον καὶ διέταξε νὰ τὸν σταυρώσουν.

ΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

Οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅσοι εἶχαν πιστεύσει εἰς αὐτὸν διετήρησαν ζωηρὰν ἀγάπην εἰς τὸν ἀγαθὸν διδάσκαλον καὶ δὲν ἐλθισμόνησαν τὴν διδασκαλίαν του. Γεμᾶτοι ἀπὸ ζῆλον ἐξεχύθησαν εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Συρίας καὶ

ἤρχισαν νὰ διδάσκουν τὰ θεῖα κηρύγματα. Πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὴν διδασκαλίαν των. Εἰς πολλὰ μέρη ἐσχηματίσθησαν δῆμοι ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐπίστευαν εἰς τὸν Χριστόν. Αὐτοὶ οἱ ἀνθρώποι ἦσαν στενῶς ἠνωμένοι ἀναμεταξύ των καὶ ἐσχημάτισαν τὰς πρώτας ἐκκλησίας. Εἰς τὴν Ἀντιόχειαν οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ ὠνομάσθησαν πρώτην φορὰν *Χριστιανοί*.

Ἀπὸ τὴν Συρίαν ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία ἐπέρασεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ τὴν ἔφερεν ἓνας ἀνθρώπος μὲ θερμοτάτον ἐνθουσιασμόν, ὁ **Παῦλος**, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἦτο φοβερὸς διώκτης τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἀργότερα ἐπίστευσεν εἰς τὸν Χριστόν καὶ ἔγινεν ὁ θερμοτέρως Ἀπόστολός του.

Ὁ χριστιανισμὸς διεδόθη μὲ θαυμαστὴν ταχύτητα. Πρὶν τελείωσῃ ὁ πρῶτος αἰὼν, ὑπῆρχαν χριστιανοὶ εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἰταλίας.

ΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ

Οἱ Ρωμαῖοι, καθὼς εἶπαμεν, εἶχαν μεγάλην ἀνοχήν εἰς τὰς ξένας θρησκείας. Ἄλλ' οἱ αὐτοκράτορες ἐφοβήθησαν τὸν Χριστιανισμόν, διότι ἦτο κυρίως θρησκεία τοῦ πτωχοτέρου λαοῦ. Ἐνόμιζαν ὅτι θὰ συνενώσῃ τοὺς πτωχοὺς καὶ θὰ τοὺς κινήσῃ ἐναντίον τῶν πλουσίων καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Διὰ τοῦτο ἔλαβαν αὐστηρὰ μέτρα, διὰ νὰ περιορίσουν τὴν διάδοσίν του. Ἐφυλάκιζαν, ἐβασάνιζαν καὶ ἐφόνευαν τοὺς κήρυκας τοῦ χριστιανισμοῦ. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι *Διωγμοί*.

Οἱ αὐτοκράτορες ἐπανειλημμένως κατεδίωξαν τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἡ ἐκκλησία ἀριθμεῖ δέκα μεγάλους διωγμούς. Ὁ πρῶτος αὐστηρὸς διωγμὸς, ὁ ὁποῖος ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν, ἔγινεν ἐπὶ Νέρωνος (58-68). Ὁ μανιακὸς αὐτὸς αὐτοκράτωρ ἀφοῦ ἔκαυσε τὴν Ρώμην διὰ νὰ διασκεδάσῃ, ἐσυκοφάντησεν ὅτι οἱ χριστιανοὶ εἶχαν πυρπολήσει τὴν πόλιν. Οἱ εἰδωλολάτραι ἐστράφησαν κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ὁ Νέρων ἔκαυσε πολλοὺς χριστιανοὺς ἢ τοὺς ἔρριπεν εἰς τὰ ἄγρια θηρία τοῦ ἀμφιθεάτρου.

Ἀργότερα οἱ αὐτοκράτορες ἔβαλαν νόμον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐμπόδιζαν ἐπισήμως τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἀκόμη καὶ οἱ Ἀντωνῖνοι ἐφάνησαν πολὺ αὐστηροὶ εἰς τοὺς χριστιανούς. Ἄλλ'

οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ ἀντίκρουσαν μὲ θάρρος καὶ αὐτοθυσίαν τὰ ἀπάνθρωπα μέτρα τῶν αὐτοκρατόρων, ὑπέφεραν χωρὶς νὰ δειλιάσουν τὰ σκληρότατα βασανιστήρια καὶ τὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία ὠνόμασεν αὐτοὺς *μάρτυρας*.

Οἱ διωγμοὶ ἐβοήθησαν μᾶλλον τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὅλιγον κατ' ὀλίγον ἡ νέα θρησκεία ἀνέβηκεν ἀπὸ τὰ κατώτερα λαϊκὰ στρώματα εἰς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἤδη κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα ἦτο διαδεδομένη εἰς ὅλα τὰ ἄκρα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά της.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΝΑΡΧΙΑ

Ἡ αὐτοκρατορία εἶχε μεγάλην ἀκμήν, καθὼς εἶπαμεν, ἐπὶ τῶν Ἀντωνίωνων κατὰ τὸν 2ον μ. Χ. αἰῶνα. Ἀλλὰ πρὶν τελειώσει ὁ 2ος αἰὼν, ἤρχισε μεγάλη ἀναστάτῳσις.

Τὸν Μάρκον Αὐρηλίον διεδέχθη ὁ ἀνάξιος υἱὸς του **Κόμμοδος**, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὰς ἀνοησίας καὶ τὰς σκληρὰς πράξεις τοῦ Νέρωνος. Μετὰ τὸν θάνατόν του (192 μ. Χ.) ἤρχισε μεγάλη σύγχυσις εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Οἱ στρατιῶται, συνηθισμένοι νὰ λαμβάνουν δῶρα ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα κατὰ τὴν ἀνάβασίν του εἰς τὸν θρόνον, ἤθελαν ν' ἀλλάξουν συχνὰ τοὺς αὐτοκράτορας μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἔχουν νέα δῶρα. Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν διαφόρων στρατευμάτων εἶχαν τὴν φιλοδοξίαν νὰ καταλάβουν τὸν θρόνον. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ 192-284 ἡ αὐτοκρατορία ἐπέρασε περίοδον ταραχῶν καὶ ἐμφυλίων πολέμων. Τὴν περίοδον αὕτην ὀνομάζουν *Στρατιωτικὴν ἀναρχίαν*.

Οἱ στρατιῶται ἔβαλαν πολλάκις εἰς πλειοδοσίαν τὸν θρόνον. Ἄλλοτε οἱ στρατοὶ τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν ἀνεκήρυξαν τὸν στρατηγόν των αὐτοκράτορα καὶ τοιουτοτρόπως τὸ κράτος εἶχε συγχρόνως πολλοὺς αὐτοκράτορας. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος ὑπῆρχαν συγχρόνως εἰς διάφορα μέρη 30 περίπου αὐτοκράτορες. Διὰ τοῦτο τὴν ἐποχὴν αὕτην ὠνόμασαν ἐποχὴν τῶν Τριακοντα τυράννων.

ΑΙ ΕΠΙΔΡΟΜΑΙ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναρχίας τὰ σύνορα δὲν ἐφυλάττοντο καλά. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐκ τῶν βαρβάρων ἐπέρασαν τὰ σύνορα καὶ ἔκαμαν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐπικίνδυνοι ἦσαν οἱ *Γότθοι*, δηλαδὴ γερμανικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι εἶχαν κατέλθει εἰς τὸν Δούναβιν καὶ ἴδρυσαν κράτος εἰς τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν. Οἱ Γότθοι λοιπὸν εἰς τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰῶνος ἐπέρασαν πολλάκις τὸν Δούναβιν καὶ ἔκαμαν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν σημερινὴν Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν. Ἐλεηλάτησαν τὴν χώραν καὶ ἔλαβαν χιλιάδας αἰχμαλώτους. Ὀλίγον ἄργότερα ἔκαμαν μίαν μεγάλην ἐπιδρομὴν μὲ πλοῖα ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ἐπέρασαν τὸν Βόσπορον, ἐκυρίευσαν τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Χρυσόπολιν, κατέστρεψαν πολλὰς πόλεις τῆς Προποντίδος, ἔφθασαν εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐκυρίευσαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὰς Ἀθήνας.

Εἰς τὸν Εὐφράτην οἱ *Πάρθοι* ἔγιναν ἐπικίνδυνοι. Ἐπέρασαν πολλάκις τὸν ποταμὸν καὶ ἐλεηλάτησαν τὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους. Ἐνας αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν ἐκεῖ μὲ στρατὸν διὰ νὰ τοὺς σταματήσῃ, ἔπεσεν αἰχμάλωτος. Οἱ Πάρθοι τότε ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Συρίαν καὶ Καππαδοκίαν.

Θ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΣ (284 - 305)

Ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν καὶ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς ἔσωσε τὸ κράτος ὁ *Διοκλητιανός*, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἰλλυρίαν. Ἀπὸ πολλὸν καιρὸν οἱ καλύτεροι στρατιῶται τοῦ κράτους ἐστρατολογουῦντο ἀπὸ τὰς βορείους ἐπαρχίας, ἀπὸ τὴν Δαλματίαν, Ἰλλυρίαν κτλ. Ἦσαν ρωμαεοὶ καὶ σκληραγωγημένοι χωρικοί. Ἐπίσης οἱ καλύτεροι ἀξιωματικοὶ ἦσαν 284 ἀπ' αὐτὰς τὰς χώρας. Ὅταν οἱ ἀξιωματικοὶ εἶδαν τὸν κίνδυνον τοῦ κράτους, ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον ἓνα ἐξ αὐτῶν, τὸν Διοκλητιανόν.

Ὁ Διοκλητιανὸς ἦτο υἱὸς δούλου, ἀλλ' ἐφάνη ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης. Ἐφερε τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατὸν, ἀπέκρουσε τὰς ἐπιδρομὰς καὶ διωργάνωσε μὲ νέας βάσεις τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Διοκλητιανὸς ἥλλαξε τὸ πολίτευμα τῆς αὐτοκρατορίας

Ἐο αὐτοκράτωρ δηλαδὴ ἔγινε κύριος τοῦ κράτους χωρὶς περιορισμούς, ὅπως ἦσαν ἄλλοτε οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀσίας, ὅπως π. χ. ὁ Μέγας Βασιλεὺς τῆς Περσίας. Κατὰ τὸ νέον πολίτευμα ὁ αὐτοκράτωρ εἶχε τὴν ἐξουσίαν του ἀπὸ τὸν Θεόν, ἥτο δηλαδὴ, ὅπως λέγουν «*Ἐλέω Θεοῦ*» αὐτοκράτωρ. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν ὑπηκόων του ἀνῆκον εἰς αὐτὸν καὶ ἡ θέλησίς του ἦτο νόμος. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη *ἀπόλυτος μοναρχία*.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἐο Διοκλητιανὸς ἔκαμε καὶ ἄλλον σπουδαῖον νεωτερισμόν. Ἐπειδὴ ἡ αὐτοκρατορία ἐκινδύνευεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὁ ἴδιος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ ἔμενεν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, κυρίως εἰς τὴν Νικομήδειαν τῆς Βιθυνίας. Εἰς τὴν Δύσιν διώρισεν ἕνα συνάρχοντα, ὁ ὁποῖος ἔμενεν εἰς τὴν Ρώμην. Τοιούτοτρόπως ἔγινεν ἡ ἀρχὴ τῆς διαιρέσεως τοῦ κράτους εἰς δύο, εἰς *Ἀνατολικὸν* καὶ εἰς *Δυτικόν*.

Ο ΜΕΓΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΕΡΙΔΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

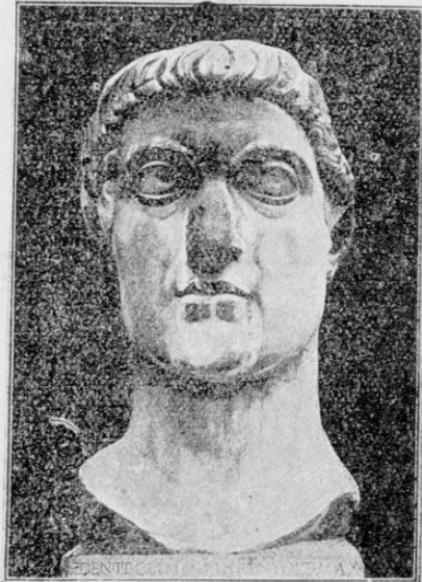
Ἐο Διοκλητιανὸς παρητήθη τὸ 305 μ. Χ. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐφάνη ὅτι τὸ σύστημα τῶν τεσσάρων ἀρχόντων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐδοκιμήσῃ, διότι ὁ καθεὶς εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ παραγκωνίσῃ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ γίνῃ μόνος κύριος τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἤρχισε νέα περίοδος ταραχῶν καὶ στρατιωτικῆς ἀναρχίας. Αἱ ταραχαὶ αὐταὶ διήρκεσαν περίπου 10 ἔτη καὶ ἐτελείωσαν μὲ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὁ ὁποῖος ἔμεινε μόνος αὐτοκράτωρ.

Ἐο Κωνσταντῖνος ἐγεννήθη τὸ 274 εἰς τὴν Νύσσαν τῆς σημερινῆς Σερβίας, ἥτο δηλαδὴ Ἰλλυριὸς, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι αὐτοκράτορες τῆς περιόδου αὐτῆς. Ἐο πατὴρ του *Κωνσταντῖος Χλωρός* εἶχε διακριθῆ ὡς ἀξιωματικὸς καὶ ἔγινε συνάρχων τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως, δηλαδὴ Καῖσαρ, καὶ ἔλαβε τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας, δηλαδὴ τὴν Γαλατίαν, τὴν Βρετανίαν κτλ. Ἀφοῦ δὲ ὁ Διοκλητιανὸς καὶ ὁ συνάρχων του Αὐγουστος παρητήθησαν

τὸ 305, ὁ Κωνστάντιος ἔγινεν αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Αὐγούστου. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁμως ἀπέθανεν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο τότε 32 ἐτῶν, ὑψηλός, ρωμαλέος, ἐπιτήδειος εἰς τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις. Ὑπερήτει ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὸν στρατὸν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς. Ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, ἔφυγε κρυφίως καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Γαλατίαν, ὅπου ὁ στρατὸς τὸν ἀνηγόρευσε Αὐγούστον. Ἀμέσως ἔγινε κύριος τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Βρετανίας.

Ἀλλὰ τὴν ἀνύψωσίν του εἶδε μὲ δυσαρέσκειαν ὁ συνάρχων τῆς Δύσεως **Μαξέντιος**. Ὁ Μαξέντιος κατεῖχε τὴν Ρώμην, ἐξουσίαζε τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Β. Ἀφρικὴν καὶ εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ γίνῃ αὐτὸς Αὐγούστος τῆς Δύσεως. Ἡ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων ἦτο ἀναπόφευκτος.

Ὁ Κωνσταντῖνος διὰ νὰ προλάβῃ τὸν ἐχθρόν του, ἐκίνησε κατὰ τῆς Ἰταλίας. Ἀπὸ πολὺν καιρὸν εἶχε παρατηρήσει τὴν μεγάλην ἐξάπλωσιν τοῦ χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἔβλεπεν ὅτι ἡ νέα θρησκεία εἶχε καταντήσει μεγάλη δύναμις. Λέγεται ὅτι μίαν ἡμέραν εἶδεν εἰς τὸν οὐρανὸν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ τὰς λέξεις «*ἐν τούτῳ νικά*». Ἀπὸ τότε ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς νέας θρησκείας καὶ ἔβαλε τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ μὲ τὰ μονογράμματα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν σημαίαν του. Ἡ νέα αὐτὴ σημαία ὠνομάσθη *Λάβαρον*. Εἰς τὴν περίφημον μάχην πλησίον τῆς Ρώμης ἐνίκησε τὸν Μαξέντιον καὶ ἔγινε κύριος τῆς Ρώμης (312).

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος

Εἰς τὴν Ἀνατολὴν μόνος κύριος εἶχε μείνει ὁ **Δικίνιος**. Οἱ δύο ἄρχοντες κατώρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν κατ' ἀρχάς. Συνητήθησαν εἰς τὸ Μιλάνον τὸ 313 καὶ ἐδημοσίευσαν τὸ *Διάταγμα τοῦ Μεδιολάνου*, μὲ τὸ ὁποῖον ἐδήλωναν ὅτι δὲν θὰ καταδιώξουν τὸν χριστιανισμόν. Ἀργότερα ὅμως ἐφίλονίκησαν καὶ τέλος τὸ 323 ὁ Κωνσταντῖνος ἐνίκησε τὸν Δικίνιον καὶ ἔλαβε τὰς χώρας του. Ἀπὸ τότε ἔγινεν ὁ μόνος κύριος τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ θρίαμβος τοῦ Κωνσταντίνου ἐσήμαινε τὸν θρίαμβον τοῦ χριστιανισμοῦ. Κατ' ἀρχάς ἔδωσε μεγάλην ἐλευθερίαν εἰς τοὺς χριστιανούς καὶ βραδύτερον ἐκήρυξε τὸν χριστιανισμόν ὡς ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους.

ΚΤΙΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Ὁ Κωνσταντῖνος δὲν διώρισεν ἄλλον συνάρχοντα. Ἐδωσε τὸν τίτλον τοῦ Καίσαρος εἰς τοὺς υἱούς του καὶ εἰς ἓνα ἀνεψιόν του, ἀλλὰ δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ διοικοῦν χώρας. Τὸ κράτος ἡσύχασε πάλιν καὶ οἱ βάρβαροι δὲν εἶχαν τὸ θάρρος νὰ κάμνουν ἐπιδρομὰς. Ἐπειδὴ ὅμως πάντοτε ὑπῆρχε κίνδυνος εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ὁ Κωνσταντῖνος διέμενε περισσότερο ἐκεῖ. Ἄλλωστε δὲν εὐχαριστεῖτο νὰ μένη εἰς τὴν Ρώμην, τῆς ὁποίας ἡ παλαιὰ ἀριστοκρατία δὲν εἶχε μεγάλην συμπάθειαν εἰς τοὺς ξένους αὐτοκράτορας καὶ τὴν νέαν θρησκείαν. Ἡθῆλθε λοιπὸν νὰ κτίσῃ ἄλλην πρωτεύουσιν εἰς τὴν Ἀνατολὴν. Ἀφοῦ ἐπεσκέφθη πολλὰ μέρη, ἐπροτίμησε μίαν θέσιν εἰς τὸν Βόσπορον, ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία Βυζάντιον.

Ἡ ἐκλογὴ ἦτο ἐπιτυχεστάτη, διότι ἡ θέσις εὐρίσκετο πλησίον εἰς τὰ δύο ἀπειλούμενα σύνορα, τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Εὐφράτην. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως ἦτο σημαντικωτάτη, διότι εὐρίσκετο εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου πλησιάζουν ἡ Ἀσία καὶ ἡ Εὐρώπη, καὶ ἦτο προωρισμένη νὰ συγκεντρώσῃ τὰ προϊόντα καὶ τῶν δύο ἡπείρων.

Ἐκεῖ ἔκτισε τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἔλαβε τὸ ὄνομά του (330) καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ σχέδιον τῆς Ρώμης. Διὰ τοῦτο ἡ νέα πόλις ὀνομάσθη ἐπίσης *Νέα Ρώμη*. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔφερον ἐκεῖ συγκλητικούς, διὰ νὰ δημιουργήσῃ τὴν Σύγ-

κλήτον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διώρισεν ἕνα ἑπαρχον τῆς πόλεως καὶ διωργάνωσε τὴν διοίκησιν. Ἡ Κωνσταντινούπολις ὁμως ἔγινε πολὺ διάφορος ἀπὸ τὴν Ρώμην. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἦτο πόλις χριστιανική, ἐνῶ ἡ Ρώμη εἶχεν ἀκόμη ζωηράν τὴν ἀνάμνησιν τῆς εἰδωλολατρείας.

ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Εἰς τοὺς τελευταίους αἰῶνας τὸ ρωμαϊκὸν κράτος εἶχε χάσει τὴν δυνάμιν του. Οἱ πόλεμοι μετὰξὺ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ ἡ ἀδιαφορία τοῦ λαοῦ τὸ ἔβλαψαν πολὺ. Οἱ φόροι δὲν ἐμαζεύοντο τακτικὰ καὶ εἰς πόλλὰς ἐπαρχίας πλούσιοι καὶ δυνατοὶ γαιοκτήμονες δὲν εἶχαν ὑπακοὴν εἰς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα. Διὰ τοῦτο τὸ ταμεῖον τοῦ κράτους δὲν εἶχεν ἄφθονα χρήματα ὅπως πρὶν καὶ οἱ αὐτοκράτορες δὲν κατώρθωναν νὰ διατηρήσουν πολυάριθμον στρατόν. Ἐκτὸς τούτου μεγάλην ταραχὴν ἔφερον εἰς τὸ κράτος αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες, αἱ ὁποῖαι ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὰς διαφοροὺς αἰρέσεις. Τοῦναντίον οἱ βάρβαροι τῶν συνόρων, οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Πάρθοι, ἐπροόδευσαν εἰς αὐτοὺς τοὺς χρόνους καὶ ἐδυνάμωσαν.

ΟΙ ΔΙΑΔΟΧΟΙ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἦτο ὁ τελευταῖος δυνατὸς αὐτοκράτορ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐπὶ τῶν διαδόχων του ἠρχισαν πάλιν φιλονικίαι καὶ πόλεμοι μετὰξὺ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τὸ κράτος ἐχωρίσθη εἰς δύο. Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσαν οἱ τρεῖς υἱοὶ του. Ἄλλ' ἐναντίον αὐτῶν ἐπανεστάτησεν ὁ ἀνεμῖός του, ὁ περιφημὸς Ἰουλιανός, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τῆς Γαλατίας καὶ ἐπολέμει τότε μὲ τὸς Γερμανοὺς.

Ὁ Ἰουλιανὸς μὲ τὸν στρατόν του ἐπῆγεν ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔλαβεν αὐτὸς τὸν θρόνον. Ὁ Ἰουλιανὸς ἐβασίλευσε δύο ἔτη μόνον (361-363). Ἡ βασιλεία του ὁμως εἶναι περιφημὸς, διότι ἐπροσπάθησε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν εἰδωλολατρείαν.

Εἶχε σπουδάσει εἰς τὰς φιλοσοφικὰς σχολὰς τῶν Ἀθηνῶν, ἠγάπα καὶ ἐθαύμαζε τὴν σοφίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τοὺς ποιητὰς καὶ τοὺς συγγραφεῖς τῆς, καὶ ἐπίστευεν ὅτι αἰτία τῆς παρακμῆς τοῦ κράτους ἦτο ὁ χριστιανισμός. Διὰ τοῦτο ἡ ἐκκλησία τὸν ὠνόμασεν Ἀποστάτην.

Ἐπὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ οἱ Πέρσαι ἤρχισαν δυνατὸν πόλεμον καὶ ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ ἐφρονεῦθη πολεμῶν ἐναντίον αὐτῶν. Συγχρότως ἤρχισαν νὰ κινουῦνται αἱ γερμανικαὶ φυλαί, αἱ ὁποῖαι ἔζων πέραν τοῦ Δουνάβεως.

Ο ΕΚΓΕΡΜΑΝΙΣΜΟΣ

Ἀπὸ πολλῶν καιρῶν οἱ αὐτοκράτορες δὲν εὔρισκαν ἀρκετοὺς ἀνθρώπους νὰ στρατολογήσουν μεταξὺ τῶν ὑπηκόων των. Διὰ τοῦτο ἐδέχθησαν εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ πολλοὺς Γερμανοὺς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν δυνατοὶ καὶ ὑψηλόσωμοι καὶ καλοὶ στρατιῶται. Οἱ Γερμανοὶ μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν ἀξιωματικοὶ καὶ ἔλαβαν σπουδαίας θέσεις εἰς τὸν στρατόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, στρατηγοὶ καὶ σύμβουλοι τῶν αὐτοκρατόρων ἦσαν Γερμανοί. Τοῦτο λέγεται ἐκγερμανισμὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ.

ΟΙ ΓΕΡΜΑΝΟΙ

Πέραν τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Δουνάβεως ἔζη ἀπὸ παλαιότητας χρόνους μία μεγάλη καὶ δυνατὴ φυλὴ, οἱ Γερμανοί. Οἱ Γερμανοὶ ἦσαν ἄνθρωποι ὑψηλοί, ρωμαλέοι, λευκοὶ μὲ κόμην ξανθὴν καὶ ὀφθαλμοὺς γαλανοὺς, ὅπως ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι καὶ σήμερον.

Ἡ Γερμανία εἶναι μία μεγάλη πεδινὴ χώρα, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἦτο σκεπασμένη σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη ἀπὸ δάση. Μεταξὺ τῶν δασῶν τούτων ρέουν μεγάλοι ποταμοί, ὁ Ρήνος, ὁ Ἐλβας, ὁ Ὀδερὸς καὶ ἀνατολικώτερον ὁ Βιστούλας. Εἰς τὰ ὀλίγα γυμνὰ μέρη ἔζων οἱ Γερμανοὶ χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλὰς μὲ ἰδίους ἀρχηγούς.

Ἡ θρησκεία των ἦτο ἡ εἰδωλολατρεία. Ἐλάτρευον κυρίως τὰς φυσικὰς δυνάμεις, τὴν ἀστραπὴν καὶ τὴν βροντὴν, τὴν θύελλαν κλπ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ οὐρανὸς των εἶναι ὀμιχλώδης, ἐφαντάσθησαν καὶ τοὺς θεοὺς των ὡς σκοτεινοὺς καὶ ἰδιοτρόπους. Οἱ

Γερμανοὶ εἶχαν μυθολογίαν ὅπως οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ αἱ μυθικαὶ διηγήσεις τῶν εἶναι σκοτεινὰ καὶ περίεργοι.

Ὅπως οἱ Ἕλληνες, ἔδιδαν οἱ Γερμανοὶ μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν πολεμικὴν ἀνδρείαν. Ἐπίστευαν ὅτι ἰδιαιτέροι θεοὶ παραλαμβάνουν τοὺς γενναίους, τοὺς πίπτοντας εἰς τὴν μάχην, καὶ τοὺς ὀδηγοῦν εἰς τὸν παράδεισον. Ἐπίσης ἔδιδαν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Τὸ ἄτομον εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν Γερμανῶν εἶχε μεγαλυτέραν ἀνεξαρτησίαν παρὰ εἰς τὴν Ρώμην. Ἀκόμη καὶ αἱ γυναῖκες εἶχαν μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν καὶ οἱ ἄνδρες ἐδείκνυον περισσότερον σεβασμὸν καὶ τιμὴν εἰς αὐτάς, παρὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ρώμην.

Μὲ τὸν καιρὸν οἱ Γερμανοὶ ἠϋξήθησαν πολὺ, ἐγύνωσαν διαρκῶς περισσότερον μέρος τῆς χώρας ἀπὸ τὰ δάση, ἤρχισαν νὰ πολιτίζονται μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Ρωμαίων καὶ τὸν 4ον μ. Χ. αἰῶνα ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ἀυξηθῆ τόσον πολὺ, ὥστε ἦτο ἀνάγκη νὰ ζητήσουν νέας χώρας διὰ νὰ κατοικήσουν. Διὰ τοῦτο ἤρχισε μεγάλη κίνησις μεταξὺ τῶν γερμανικῶν φυλῶν.

Ἀπὸ τότε εἰς τὴν σημερινήν τῆς ἱστορίας εἰσέρχεται νέος σημαντικώτατος λαός, οἱ Γερμανοί, ὁ ὁποῖος θὰ διαδραματίσῃ σπουδαῖον πρόσωπον. Οἱ Γερμανοὶ εἶναι ὁ τρίτος μέγας λαὸς τῆς ἱστορίας μετὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους.

ΑΡΧΗ ΤΩΝ ΕΠΙΔΡΩΜΩΝ—ΟΥΝΝΟΙ

Μετὰ τὸν Ἰουλιανὸν τὸ κράτος εἶχε διαιρεθῆ πάλιν εἰς δύο, τὸ Ἀνατολικὸν καὶ τὸ Δυτικόν. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς ἔδραν εἶχε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐνῶ λοιπὸν αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ὁ **Οὐάλης** καὶ τῆς Δύσεως ὁ ἀδελφὸς του **Οὐαλεντινιανός**, ἔγινεν ἓνα σπουδαιότατον γεγονός. Εἰς τὰς γερμανικὰς χώρας ἐνεφανίσθη ἓνας πολεμικὸς λαός, οἱ Οὐννοι οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Ἀσίαν.

Οἱ **Οὐννοι** ἦσαν λαὸς μογγολικῆς καταγωγῆς καὶ ἡ πατρίς τῶν ἦτο ἡ ἐκτεταμένη πεδινὴ χώρα, ἡ ὁποία κεῖται ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ ὀνομάζεται σήμερον Τουρκεστάν. Εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἔζων πολυάριθμοι μογγολικοὶ ἢ τουρκικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν πατρίδα τῶν διὰ λόγους, τοὺς ὁποῖους δὲν γνωρίζομεν, καὶ νὰ μεταναστεύουν εἰς

ἄλλας χώρας.

Οἱ Οὐννοὶ λοιπὸν ἀφοῦ ἐπλανήθησαν εἰς διάφορα μέρη, ἔφθασαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἔπασαν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν. Ἦσαν ἄνθρωποι μικρόσωμοι μὲ μεγάλην κεφαλὴν, μὲ χοῶμα κίτρινον, μὲ μικροὺς ἀμυγδαλωτοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μὲ τὰς παρειὰς ἐξωγκωμένους. Ἐπολέμου κρυφῶς ἔφιπποι καὶ μὲ τόξα. Ἔστυραν δὲ μαζὶ τῶν τὰ γυναικόπαιδα, τὰ ποίμνια, τὰς ἀμάξας καὶ τὰς ἀποσκευὰς τῶν.

Οἱ Οὐννοὶ ἔπασαν ὡς θύελλα καὶ ἐπροξένησαν μεγάλην ταραχὴν εἰς τοὺς γερμανικοὺς λαοὺς. Τότε οἱ Γότθοι, οἱ ὁποῖοι ἔζων πέραν τοῦ Δουνάβεως, ἐξήτησαν ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Οὐάλεντα τὴν ἄδειαν νὰ περάσουν τὸν ποταμὸν καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν. Ὁ Οὐάλης τὸ ἐπέτρεψε, διότι ἐχρειάζετο γεωργοὺς εἰς τὴν χώραν αὐτὴν καὶ μισθοφόρους διὰ τὸν στρατὸν του. Ἄλλ' ἔκεινοι ἐπέρασαν μὲ τὰ ὄπλα τῶν καὶ ἤρχισαν πόλεμον ἐναντίον τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Οὐάλης πολέμων ἐναντίον τῶν Γότθων ἐνικήθη καὶ ἐφρονεύθη πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως τὸ 379 μ. Χ. Οἱ Γότθοι ἐζύθησαν τότε εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν ἔλεηλάτησαν.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

Τὸ κράτος ἐκινδύνευσε πολὺ. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως ἔστειλεν ἓνα ἱκανὸν στρατηγόν, τὸν Θεοδοσίον, ὁ ὁποῖος κατώρθωσε νὰ περιορίσῃ τοὺς Γότθους καὶ νὰ τοὺς παραλάβῃ εἰς τὸν στρατὸν του. Ὁ Θεοδοσίος ἔγινεν αὐτοκράτωρ καὶ ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς στρατηγοὺς, οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ καταλάβουν τὴν ἀρχὴν, ἔμεινε κατόπιν μόνος κύριος τοῦ κράτους. Ἦτο χριστιανός, ἐπροστάτευσε τὸν χριστιανισμὸν καὶ κατεδίωξε τοὺς ὁπαδοὺς τῆς εἰδωλολατρείας. Ἄλλ' ὅταν ἀπέθανε τὸ 395 μ. Χ., τὸ κράτος ἐχωρίσθη πάλιν εἰς δύο. Ἀπεδείχθη πλέον ὅτι τὸ ἀχανὲς κράτος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυβερνήσῃ εἰς αὐτοκράτωρ.

Ἀπὸ τοὺς δύο υἱοὺς του ὁ Ἀρκάδιος ἔλαβε τὴν Ἀνατολήν, ὁ Ὀνώριος τὴν Δύσιν. Ἡ μὲν Δύσις περιελάμβανε τὴν Ἰταλίαν τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν Βρετανίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Δυτικὴν Ἰλλυρίαν, ἡ δὲ Ἀνατολὴ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἀνατολικὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Θράκην, τὴν Ἀσίαν καὶ

τὴν Αἴγυπτον. Τοιοῦτοτρόπως διηρέθη ὀριστικῶς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος καὶ δὲν ἠνώθη πλέον.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΙΣ

Ὅταν ἔγινε βασιλεὺς ὁ Ἀρκάδιος εἰς τὴν Ἀνατολήν, οἱ Γότθοι ἐκινήθησαν πάλιν. Τώρα εἶχαν ἓνα περίφημον ἀρχηγόν, τὸν **Ἀλάριχον**, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ φιλόδοξος καὶ ἠθέλε μάλιστα νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἀπέτυχεν, ἐληλάτησε τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔφθασεν ἕως τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως Ὀνώριος ἔστειλεν ἐναντίον του τὸν στρατηγὸν τοῦ **Στελίχωνα**, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ αὐτὸς γερμανικῆς καταγωγῆς καὶ εἶχε στρατὸν ἀποτελούμενον κυρίως ἀπὸ Γερμανοῦς. Ὁ Στελίχων ἐνίκησε τὸν Ἀλάριχον καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ εἰρηνεύσῃ, ἀλλ' ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς ἡγεμονίαν τὴν Ἰλλυρίαν. Ἄλλ' ὁ Στελίχων διὰ νὰ πολεμήσῃ τὸν Ἀλάριχον, εἶχεν ἀποσύρει τὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐφύλαττον τὸν Ρῆνον. Τότε πολυάριθμοι γερμανικοὶ λαοὶ ἐπέρασαν τὸν Ρῆνον καὶ ἐχύθησαν εἰς τὰς δυτικὰς ἐπαρχίας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Κανεὶς δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν νὰ σταματήσῃ τὸ γερμανικὸν ρεῦμα. Οἱ Γερμανοὶ ἐκυρίευσαν τὰς χώρας τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτάς.

Οἱ **Φράγκοι** ἐκυρίευσαν τὴν Γαλατίαν, οἱ **Βάνδαλοι** ἀφ' οὗ διέσχισαν τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ Γιβραλτὰρ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἔγιναν κύριοι τῆς ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ Ἀλάριχος μὲ τοὺς Γότθους τοῦ ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου εἶχε δολοφονηθῆ ὁ Στελίχων, καὶ τὸ 410 μ. Χ. ἐκυρίευσεν καὶ ἐληλάτησε τὴν Ρώμην. Κατόπιν ἀφ' οὗ ὁ Ἀλάριχος ἀπέθανεν, οἱ Γότθοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Μία ἄλλη πολὺ δυνατὴ γερμανικὴ φυλὴ, οἱ **Αγγλοσάξονες**, ἐπέρασε μὲ πλοῖα καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Βρετανίαν, τὴν σημερινὴν Ἀγγλίαν.

Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἤλλαξαν τὴν ὄψιν τῆς Εὐρώπης, ἔχουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ λέγονται *Μεγάλῃ Μετανάστευσις τῶν Ἐθνῶν*.

ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΔΥΤΙΚΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Τὸ Δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος εἶχε περιορισθῆ μόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν κατέβησαν Γερμανοί, οἱ **Ἑρούλοι**, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ καὶ ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ αὐτοκράτορος ἦσαν Γερμανοὶ καὶ ἀνεβίβαζον καὶ κατεβίβαζον αὐτοὶ τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε πλέον δύναμιν.

Τέλος τὸ 476 μ. Χ. ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἑρούλων **Ἵοδαβάκερ** ἐξεθρόνισε τὸν τελευταῖον ρωμαῖον αὐτοκράτορα, τὸν **Ρωμόλον**, ὁ ὁποῖος χλευαστικῶς ὠνομάζετο **Αὐγουστόλος**, καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ διορισθῆ ἄλλος. Ἀπὸ τότε ἔπαυσε νὰ ὑπάρχη ρωμαῖος αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Δύσιν. Διὰ τοῦτο τὸ ἔτος 476 θεωροῦν ὡς τέλος τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἐπίσης τὸ ἔτος αὐτὸ οἱ ἱστορικοὶ ὥρισαν ὡς τέλος τῆς Ἀρχαίας ἱστορίας καὶ ἀρχὴν τῆς Μεσαιωνικῆς.

Μονόγραμμα τοῦ Χρ.στοῦ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

ΤΟ ΝΕΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Τὸ 395 μ. Χ. τὸ Ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν κράτος ἐχωρίσθη ὀριστικῶς ἀπὸ τὸ Δυτικόν. Μετ' ὀλίγον, τὸ 476 μ. Χ., ἡ μετανάστευσις τῶν λαῶν κατέστρεψε τὸ Δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος. Ἀπὸ τότε τὸ Ἀνατολικὸν ἔμεινε μόνον καὶ ἔζησεν ἀκόμη 1000 περίπου ἔτη ἕως τὸ 1453. Μὲ τὸν καιρὸν τὸ ἀνατολικὸν κράτος ἔλαβε νέαν μορφήν, ἐδημιούργησεν ἰδικὸν του πολιτισμὸν καὶ ἔπαιξε σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν μεσαιωνικὴν ἱστορίαν. Τὸ νέον τοῦτο κράτος ὠνομάσθη **Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία**, διότι ἡ πρωτεύουσά του ἔκειτο εἰς τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου. Λέγεται ὅμως καὶ **Ἀνατολικὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία**. Ἐπίσης τὸ ὀνομάζουσι **Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν**, διότι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὁ ἀξιολογώτερος λαὸς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὸ κράτος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔλαβε χαρακτῆρα ἑλληνικόν.

476

ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐξουσίαζεν ἐκτεταμένας χώρας. Εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχεν ὅλην τὴν Βαλκανικὴν μέχρι τοῦ Δουνάβειος. Εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Κιλικίαν, τὴν Συρίαν μέχρι τοῦ Εὐφράτου. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὴν Αἴγυπτον. Ἡ τοποθεσία της ἦτο σπουδαιοτάτη, διότι ἐξουσίαζεν ὅλους τοὺς μεγάλους ἐμπορικὸς δρόμους τῆς Ἀνατολῆς, εἶχε σπουδαίους λιμένας καὶ εἶχεν εἰς χεῖρας της τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Διὰ τοῦτο ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦτο πλουσία, κατόρθωνε νὰ διατηρῇ δυνατὸν στρατὸν καὶ ν' ἀποκρούῃ τὰς ἐπιδρομὰς.

στενὸν τοῦ Βοσπόρου, ἔξουσίαζε τὰς δύο ἡπείρους, τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν, καὶ τὰς δύο θαλάσσας, δηλαδὴ τὸν Εὐξείνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον. Ἄλλο προτέρημά της ἦτο, ὅτι δὲν ἀπείχε πολὺ ἀπὸ τὰ σύνορα τοῦ κράτους. Ἐκτὸς τούτου ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχε τεῖχη ἰσχυρότατα, τὰ ὁποῖα ἔδιδαν ἀσφάλειαν εἰς αὐτὴν καὶ ἔσωσαν πολλάκις τὸ κράτος εἰς κρίσιμους περιστάσεις. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος εἶχε βάλει εἰς ἐνέργειαν ὅλην τὴν ὀχυρωματικὴν τέχνην τῶν Ῥωμαίων, διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν πρωτεύουσάν του. Χιλιάδες στρατιῶται εἰργάσθησαν διὰ νὰ κτίσουν τὰ τεῖχη τῆς πόλεως. Ἀργότερα οἱ αὐτοκράτορες ἐφρόντιζαν διαρκῶς νὰ καταστήσουν ὅσον τὸ δυνατόν ὀχυρὰν καὶ ἀπόρθητον τὴν πρῶτεύουσάν του κράτους.

Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ξηρᾶς περιβάλλει τὴν Κων)πολιν μακρὰ σειρὰ ὀχυρωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀρχίζουσιν ἀπὸ τὴν Προποντίδα καὶ φθάνουσιν σχεδὸν εἰς τὸ βάθος τοῦ Κερατίου κόλπου καὶ ἔχουσιν ἑκτασὶν 7 χιλιομέτρων. Ἡ ὀχυρωματικὴ αὐτὴ γραμμὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς ζώνας. Πρῶτον εἶναι μία βαθεῖα τάφρος, τὴν ὁποίαν ἐγέμιζαν μὲ ὕδωρ. Κατόπιν μεσολαβεῖ ἓνα μέρος ἐλεύθερον, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ νὰ κινεῖται ὁ στρατός, μετ' αὐτὸ ὑψοῦται ὑψηλὸν καὶ παχὺ τεῖχος. Τέλος τὴν τρίτην ζώνην ἀποτελεῖ τὸ κύριον τεῖχος, τὸ ὁποῖον εἶναι ὑψηλότερον καὶ ὀγκωδέστερον, διπλάσιον εἰς τὸ πάχος καὶ ὑψηλότερον κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ πρώτου τεύχους. Τοιοῦτοτρόπως ἔχομεν κολοσσιαῖον ὀχυρωματικὸν ἔργον μὲ βάθος 60 μ. καὶ ὕψος 20. Ἐκτὸς τούτου εἰς ἴσα διαστήματα ὑπάρχουσιν κολοσσιαῖοι πύργοι, οἱ ὁποῖοι ἐξέχουσιν ἀπὸ τὰ ὀχυρώματα καὶ τὸ προστατεύουσιν. Πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης τὸ τεῖχος εἶναι ἀπλοῦν, διότι ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἡ αὐτοκρατορία εἶχεν ἰσχυρὸν στόλον καὶ δὲν ἐφοβεῖτο ἐπίθεσιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Τὴν εἴσοδον τοῦ Κερατίου κόλπου ἔκλειε μία παχεῖα ἄλυσις, ἡ ὁποία ἐμπόδιζε τὴν εἴσοδον τῶν πλοίων. Ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπῆρχον ὀπλοστάσια, δεξαμεναὶ ὕδατος καὶ ὅσα ἄλλα ἐχρεαίζοντο διὰ τὴν ἄμυναν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Κων)πολις ἔγινε μία ἀπὸ τὰς ὀχυρωτάτας θῆσεις τοῦ κόσμου κατὰ τοὺς μέσους χρόνους.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶναι συνέχεια τῆς Ῥωμαϊκῆς,

ὅπως εἶχε καταντήσει εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Διοκλητιανοῦ. Ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἔχουν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμά των. Ὁ στρατὸς εἶναι μισθοφορικός καὶ στρατολογεῖται ἀπὸ διάφορα ἔθνη.

Ὁ αὐτοκράτωρ, ὅπως εἰς τὴν Ρώμην, δὲν εἶναι κληρονομικός, ἀλλ' ἐκλέγεται ἀπὸ τὸ στράτευμα. Διὰ τοῦτο τὸ Βυζάντιον δὲν ἔχει μίαν βασιλεύουσαν Δυναστείαν. Πολλάκις ὁμως διαδέχεται τὸν αὐτοκράτορα ὁ υἱὸς ἢ ὁ συγγενής του καὶ ἔχομεν τοιοῦτοτρόπως σειρὰν αὐτοκρατόρων ἀπὸ μίαν οἰκογένειαν. Εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου ἐβασίλευσαν πολλὰ τοιαῦτα οἰκογένειαι αὐτοκρατόρων, τὰς ὁποίας ὀνομάζουν **Δυναστείας**.

Οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον τὸν αὐτοκράτορα **Βασιλέα**. Ἦτο δὲ ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου ἀπόλυτος κύριος κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς, εἶχεν ἐξουσίαν κοσμικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν, ἐπίστευεν ὅτι ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, δηλαδὴ εἶναι «*Ἐλέω Θεοῦ Βασιλεύς*», καὶ ὅτι ἡ θέλησις του εἶναι νόμος. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν ὑπηκόων του ἀνήκουν εἰς αὐτόν. Ὁ βασιλεὺς ζῆ ἐντὸς τοῦ πολυτελεστάτου παλατίου, ἐμφανίζεται σπανίως εἰς τὸν κόσμον καὶ πάντοτε ἐν μέσῳ μεγάλης πολυτελείας καὶ λαμπρότητος καὶ οἱ ὑπῆκοοί του εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τὸν προσκυνοῦν. Ὅλα εἰς τὸ ἀνάκτορον εἶναι κανονισμένα, πότε θὰ ἐξυπνήσῃ ὁ βασιλεὺς, πότε θὰ δεχθῇ τοὺς λειτουργοὺς τοῦ κράτους, ποῖοι θὰ τὸν συνοδεύσουν ὅταν ἐξέρχεται. Ἀυτὴ εἶναι ἡ λεγομένη **Βυζαντινὴ ἐθιμοτυπία**.

Μ' ὄλην ὁμως αὐτὴν τὴν λαμπρότητα ὁ θρόνος τοῦ βασιλέως δὲν εἶναι ἀσφαλής. Οἱ ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ καὶ οἱ δυνατοὶ ἄρχοντες τὸν ὑποβλέπουν καὶ ζητοῦν τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀρπάξουν τὸν θρόνον. Οἱ ὑπάλληλοι καὶ οἱ αὐλικοὶ εἶναι συνηθισμένοι εἰς τὰς ραδιουργίας. Ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀδυναμίαν καὶ κίνδυνον εἰς τὸ κράτος.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Σπουδαιοτάτην θέσιν εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν εἶχεν ἡ ἐκκλησία. Οἱ ἄνθρωποι κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἦσαν πολὺ θρησκευτικοί. Οἱ ναοὶ ἐγέμιζον ἀπὸ πιστοὺς, ἐγίνοντο μεγάλα τελετὰ καὶ πολλὰ ἡμέραι τοῦ ἔτους ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς

τὴν λατρείαν καὶ εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἁγίων.

Μεγάλην ὑπόληψιν καὶ δύναμιν εἶχεν ὁ κληρὸς, δηλαδὴ οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ οἱ ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι φροντίζουσι διὰ τὴν διοίκησιν καὶ διὰ τὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν ἱερέων ὑπῆρχον ὀλόκληρα τάγματα μοναχῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζων εἰς τὰ μοναστήρια.

Ἀρχηγὸς τῆς ἐκκλησίας εἶναι ὁ **Πατριάρχης**. Μὲ τὸν καιρὸν ὁ Πατριάρχης τῆς Κων]πόλεως ἀπέκτησε πολὺ μεγάλην δύναμιν. Αὐτὸς ἦτο κεφαλὴ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ὅπως ὁ πάπας τῆς δυτικῆς. Αὐτὸς ἔσπερε τὸν αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ἔδιδε τὸν ὄρκον ὅτι θὰ προστατεύῃ τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ θὰ σέβεται τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησίας. Ὑπῆρξαν πατριάρχει τόσον δυνατοί, ὥστε ν' ἀναβιβάζουσι καὶ νὰ καταβιβάζουσι αὐτοκράτορας.

Ο ΕΞΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ἔζων πολλὰ ἔθνη, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα ἦσαν οἱ Ἕλληνες. Ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ ἦτο τότε ἀσυγκρίτως πολυπληθεστέρα καὶ κατεῖχε πολὺ μεγαλύτεραν ἔκτασιν παρὰ σήμερον. Ὀλη ἢ κυρίως Ἑλλάς, αἱ νῆσοι, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη καὶ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἦσαν ἑλληνικά. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας ὑπῆρχον πυκνοὶ πληθυσμοὶ καὶ πόλεις καὶ χωριά ἑλληνικά ἔφθανον ἕως τὸν Εὐφράτην ποταμὸν. Εἰς τὰς πόλεις τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου ὑπῆρχον σπουδαιόταται ἑλληνικαὶ παροικίαι.

Ἐκτὸς τούτου ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἑλληνικὴ παιδεία εἶχαν διαδοθῆ εἰς τοὺς λαοὺς τῆς ἀνατολῆς. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο μία μεγαλοῦπολις ἑλληνική.

Τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἶχεν ἀνεκαθεν ἑλληνικὸν χαρακτῆρα καὶ διετήρησεν αὐτόν. Εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ αὐτοκράτορες ἐνθυμούμενοι τὴν παλαιὰν δόξαν τῆς Ρώγης ἠθέλαν νὰ ὀνομάζωνται Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες καὶ Αὐγουστοὶ καὶ εἶχαν ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ κράτους τὴν *λατινικὴν*. Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν ἐνίκησεν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἔγινεν ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους. Τοῦτο ὀνομάζομεν **ἐξελληνισμόν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας**.

B' Ἑλληνικοῦ

7

Ο ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ

ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Τὸ 476 μ. Χ. κατελύθη, καθὼς εἶδαμεν, τὸ Δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος. Ἐπίσης τὸ Ἀνατολικὸν κράτος ἐκινδύνευσε πολὺ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς. Ἄλλ' εἶχε μεγαλυτέραν ἀντοχὴν.

Οἱ αὐτοκράτορες κατώρθωσαν ν' ἀποκρούσουν τοὺς ἐχθροὺς καὶ 50 περίπου ἔτη μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία παρουσιάζεται ὡς κράτος ἰσχυρὸν μὲ πλοῦτον καὶ μὲ στρατὸν καὶ ὡς ἡ μεγαλυτέρα δύναμις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τότε ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Κων]πολιν ὁ περιφημὸς αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ (527—565)

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐβασίλευσε 38 ἔτη ἀπὸ τοῦ 527-567 μ. Χ.

527 Ἦτο ἄνθρωπος σοβαρὸς καὶ εἶχε μεγάλην ἰδέαν διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος. Ἦτο πολὺ ἐργατικὸς, κυρίως ὅμως εἶχε τὸ ἐξαιρετικὸν προτέρημα νὰ ἐκλέγη καταλλήλους ἀνθρώπους διὰ κάθε θέσιν. Ὅπως ὅλοι οἱ σπουδαῖοι αὐτοκράτορες τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, προῆλθε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν στρατόν. Εἰς μίαν κρίσιμον δηλαδὴ περίστασιν οἱ ἀξιωματικοὶ ἔκαμαν αὐτοκράτορα τὸν θεῖον τοῦ **Ἰουστίνου**, ὁ ὁποῖος ἔλαβε συνάροντα τὸν Ἰουστινιανόν, καὶ ἀπὸ τότε ἐφάνησαν τὰ μεγάλα προτερήματά του.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνιμφεύθη γυναῖκα ταπεινῆς καταγωγῆς, τὴν **Θεοδώραν**, ἡ ὁποία ἦτο κόρη θηριοτρόφου καὶ ἔπαιζεν εἰς τὸ Ἰπποδρόμιον. Ἄλλ' ἡ Θεοδώρα ἀφοῦ ἔγινε βασίλισσα, ἐφάνη ἀξία τοῦ θρόνου καὶ εἶχε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος.

Ὅταν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἰουστινιανός, ὑπῆρχε μεγάλη ἀτάξια εἰς τὸ κράτος καὶ ἐπειδὴ ἠθέλησε νὰ φέρῃ τάξιν καὶ πειθαρχίαν, ἔγιναν ταραχαὶ καὶ στάσεις. Οἱ ἀντίπαλοί του ἐξηρέθισαν τὰ πλήθη καί, ἐνῶ ἐγίνοντο ἀγῶνες εἰς τὸ Ἰπποδρόμιον, αἰφνης ἐστασίασεν ὁ λαός, ἔκαμε τρομερὰς ταραχὰς καὶ ὀλίγον ἔλειψεν ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ χάσῃ τὸν θρόνον καὶ τὴν ζωὴν του,

Ἄλλὰ ἡ φρουρά ἔμεινε πιστὴ καὶ ὁ στρατηγὸς *Βελισσάριος* κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ τοὺς στασιαστὰς. Χιλιάδες ἄνθρωποι ἐφρονεύθησαν τότε εἰς τὸ ἵπποδρόμιον καὶ εἰς τοὺς δρόμους τῆς πόλεως. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ὠνομάσθη **Στάσις τοῦ Νίκα** (532), διότι οἱ στασιασταὶ εἶχον σύνθημα τὴν λέξιν *Νίκα*. Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν ἡ Θεοδώρα ἐφάνη ἀξία τοῦ θρόνου. Ἐδειξε μεγάλην σταθερότητα καὶ ἔδωσε θάρρος εἰς τὸν Ἰουστινιανόν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀπελπισθῆ καὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ φύγῃ.

532

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἦτο ἡ μεγαλυτέρα στρατιωτικὴ δύναμις τοῦ κόσμου. Ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε στρατὸν ὄχι πολυάριθμον, ἀλλὰ πολὺ καλὰ ὀργανωμένον κατὰ τὸ σύστημα τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατὸς αὐτὸς εἶχε πεπειραμένους ἀξιωματικούς, ὀπλισμὸν πολὺ καλόν, πολεμικὰς μηχανὰς καὶ ὅλα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα τὸν ἔκαμναν πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ τὸν στρατὸν τῶν βαρβάρων. Ἐπίσης εἶχεν ἀξιολόγους στρατηγούς, ὅπως τὸν *Βελισσάριον*, τὸν *Ναρσῆν* κ. ἄ.

Ὁ Ἰουστινιανὸς λοιπὸν ἐπειδὴ εἶχε χρεῖμα πολὺ καὶ στρατὸν δυνατόν, ἐθεώρει τὸν ἑαυτὸν του ὡς τὸν διάδοχον τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων καὶ εἶχε σχέδιον νὰ ἀνακτήσῃ τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχαν ἀφαιρέσει οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ τὸ Δυτικὸν ρωμαϊκὸν κράτος.

Ἐστειλε λοιπὸν τὸν Βελισσάριον ἐναντίον τῶν *Βανδάλων*, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καταλάβει τὴν Ἀφρικὴν. Ὁ Βελισσάριος τὸ 531 μὲ 10 χιλ. πεζοὺς καὶ 6 χιλ. ἵππεις ἔκαμεν ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν διέλυσε τὸ κράτος τῶν Βανδάλων, ἐκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσάν των καὶ ἔφερεν εἰς Κων(σταντινούπολιν) αἰχμάλωτον τὸν βασιλέα των Γεμίμερον. Ἡ Ἀφρικὴ ἔγινεν ἐπαρχία τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ὁ Βελισσάριος ἔκαμε λαμπρὸν θρίαμβον ὅπως οἱ ρωμαῖοι στατηγοὶ καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἔλαβε τὸν τίτλον *Βανδαλικὸς* καὶ *Αφρικανικὸς* κατὰ τὴν παλαιὰν ρωμαϊκὴν συνήθειαν.

Μετὰ τρία ἔτη (534 μ. Χ.) ὁ Βελισσάριος προσέβαλε τοὺς

Ὄστρογότθους, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τότε τὴν Ἰταλίαν. Οἱ Ὄστρογότθοι ἦσαν ἐπίσης λαὸς γερμανικὸς καὶ εἶχαν κυριεύσει τὴν Ἰταλίαν. Ἡ κατάκτησις τῆς Ἰταλίας ἦτο ἔργον πολὺ δυσκολώτερον καὶ διήρκεσε περίπου 15 ἔτη. Τέλος ὁ στρατηγὸς *Ναρσῆς* ἐνίκησε τελειωτικῶς τοὺς Ὄστρογότθους καὶ ἔγινε κύριος τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ ἔγινεν ἐπαρχία τῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἰουστινιανὸς διώρισε τὸν *Ναρσῆν* ἑξαρχον, δηλαδὴ διοικητὴν τῆς νέας ἐπαρχίας. Μετ'ὀλίγον ὁ Ἰουστινιανὸς ἔστειλε στρατὸν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἐπολέμησε τοὺς *Βησιγότθους* καὶ ἐκυρίευσεν τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τῆς χώρας.

Ὁ Ἰουστινιανὸς

Εἶναι μωσαϊκὸν καὶ παριστάει τὸν αὐτοκράτορα εἰς περασμένην ὀλίγον ἡλικίαν. Εἰς τοὺς ζωηροὺς ὀφθαλμοὺς διακρίνομεν τὴν δραστηριότητα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

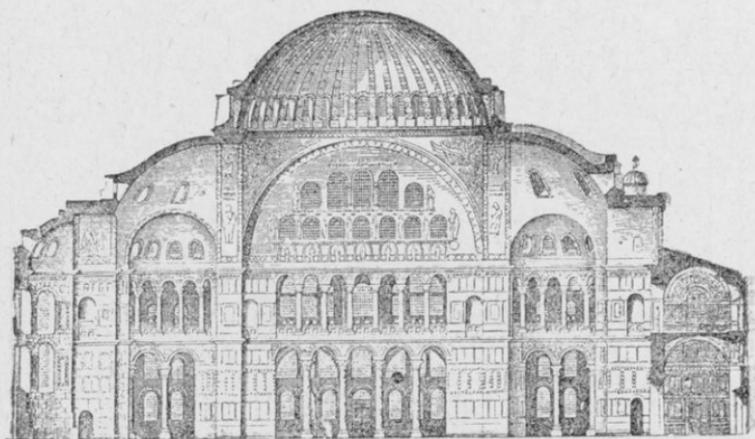
ἦτο εἰς θέσιν νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ ἀνατολικά σύνορά του, ὅταν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν *Χοσρόης* ἤρχισε σφοδρὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ στρατοὶ τοῦ αὐτοκράτορος ἐνίκηθησαν πολλάκις καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ ἐπιζήμιον εἰρήνην καὶ νὰ πληρώσῃ ἀποζημίωσινας τὸν βασιλεῖα τῆς Περσίας.

Τοιουτοτρόπως ἐπραγματοποιήθη τὸ σχέδιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ κράτος ἐδιπλασιάσθη μὲ τὰς νέας κατακτήσεις καὶ ἡ Μεσόγειος ἔγινε θάλασσα Ἑλληνική. Κατὰ βάθος ὅμως οἱ μακροεῖς αὐτοὶ πόλεμοι ἔβλαψαν τὴν αὐτοκρατορίαν, διότι ἀδυνάτισαν τὸν στρατὸν καὶ ἐσπατάλησαν πολὺ χοῆμα. Διὰ τοῦτο μετ'ὀλίγον τὸ κράτος [δὲν

Η ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΤΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΥ

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκαμε μερικὰ σημαντικώτατα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔμειναν μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ἔκαμαν ἀθάνατον τὸ ὄνομά του.

Σπουδαιότατον ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι ἡ **Νομοθεσία**. Οἱ Ρωμαῖοι, καθὼς γνωρίζομεν, ἐφάνησαν πάντοτε σοφοὶ νομοθέται. Ἡ νομοθετικὴ ἐργασία, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας, ἐξηκολούθησεν εἰς τοὺς χρόνους τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης ἔθεσαν πολλοὺς σο-

Ἁγία Σοφία

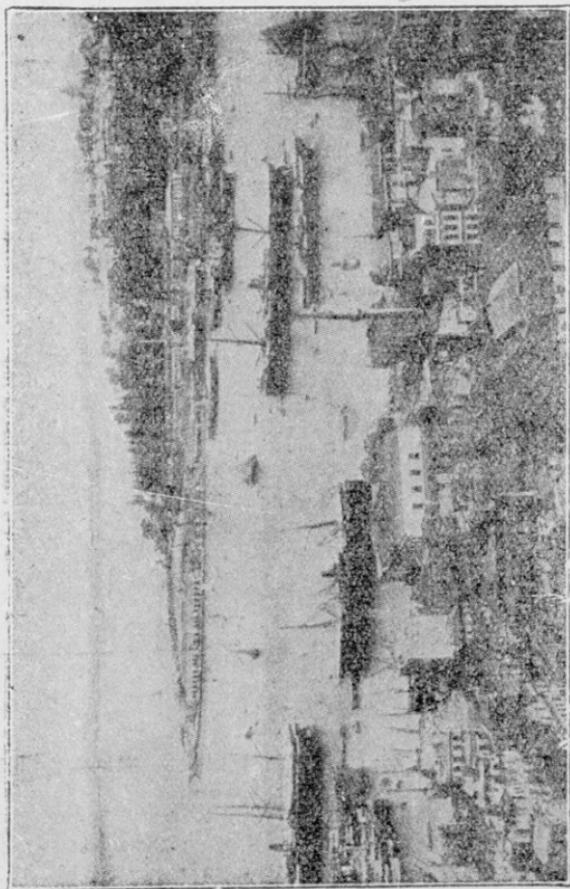
Ὁ περίφημος ζῆναὸς ὅπως κατεσκεύασεν αὐτὸν ὁ Ἰουστινιανός. Εἰς τὴν εἰκόνα διακρίνομεν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσωτερικὸν διάκοσμον.

φοὺς νόμους καὶ τὸν 2ον ἰδίως αἰῶνα ἐπὶ τῶν Ἀντωνίνων ἔξησαν σπουδαῖοι νομομαθεῖς. Ἀλλ' εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρχε μεγάλη ἀκαταστασία εἰς τοὺς νόμους. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν παλαιώσει, ἐν τῷ μεταξῷ εἶχαν ἐκδοθῆ νέοι νόμοι καὶ οἱ δικασταὶ δὲν ἤξευραν ποῖον ν' ἀκολουθήσουν. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπεφάσισε νὰ βάλῃ τάξιν εἰς τὴν νομοθεσίαν. Διῶρισε λοιπὸν μίαν δωδεκαμελῆ ἐπιτροπὴν, τῆς ὁποίας πρόεδρον ἔκαμε τὸν ὀνομαστὸν νομοδιδάσκαλον **Τριβωνιανὸν**. Ἡ ἐπιτροπὴ μετὰ μακρὰν συνεργασίαν ἐτακτοποίησε τὴν νομοθεσίαν καὶ ἔκαμε τὸ 529 νέαν ἐκδοσὶν τῶν νόμων με ἐρμηνείας

καὶ ὁδηγίας. Αὐτὸ εἶναι τὸ περίφημον *Ρωμαϊκὸν δίκαιον*, τὸ ὁποῖον ἔλαβαν ὡς βάσιν τῆς νομοθεσίας των τὰ νεώτερα ἔθνη.

Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Ἡ εἰρήνη καὶ ὁ πλοῦτος ἐβοήθησαν πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς τέχνης εἰς τὸ Βυζάντιον. Ὁ Ἰουστινιανὸς εὐχαριστεῖτο πολὺ νὰ κτίζη. Κατεσκεύασε πολλὰ δημόσια ἔργα, δρόμους, γεφύρας, ὑδρα-

Ἡ Κωνσταντινούπολις.
Ἐπιτομή τῆς Κωνσταντινούπολις.
Ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς εἶναι σήμερον. Ἄλλοτε ἐφράσσετο
μὲ χονδρὴν ἀλευσίδα καὶ ἐρηφιέμευσεν ὡς ἐμπορικὸς καὶ συγγρόνως ὡς
πολεμικὸς λιμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

γαγεῖα, ἐκκλησίας κλπ. ὥστε ὁ περίφημος ἱστορικός τῆς ἐποχῆς
του *Προκόπιος* ἔγραψεν ὁλόκληρον βιβλίον *Περὶ τῶν κτισμάτων*
τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Τὸ ὀνομαστότερον ἔργον του εἶναι ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας. Χιλιάδες ἐργάται εἰργάσθησαν ἐπὶ ἕξ ἔτη διὰ τὸ μεγαλοπρεπέστατον αὐτὸ οἰκοδόμημα. Τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ ἔδωσαν δύο περιήρημοι ἀρχιτέκτονες, ὁ **Ἀνθέμιος** καὶ ὁ **Ἰσίδωρος**. Ὁ ἐσωτερικὸς στολισμὸς του ἦτο ἀξιοθαύμαστος καὶ ἔκαμνε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς ὅλους τοὺς ξένους, οἱ ὅποιοι ἤρχοντο ἀπὸ τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ κόσμου εἰς τὴν Κων)πολιν. Ἡ Ἁγία Σοφία εἶναι σήμερον τζαμί καὶ θεωρεῖται πάντοτε ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἐξοχώτερα μνημεῖα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Πηγὴ τοῦ πλούτου τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐβοήθησε πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου. Ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ Κων)πολις ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς αὐτὴν διηθύνοντο ὅλοι οἱ ἐμπορικὸι δρόμοι καὶ αὐτὴ ἦτο ἡ ἀποθήκη τῶν προϊόντων ὅλων τῶν χωρῶν. Ἡ τέχνη καὶ ἡ βιομηχανία ἐπροόδευσαν ἀναλόγως.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Βυζαντινοὶ ἔμαθαν νὰ καλλιεργοῦν τὴν μέταξαν. Λέγουν ὅτι δύο καλόγηροὶ ἔφεραν κρυφίως ἀπὸ τὴν Κίναν τὰ ὠὰ τοῦ μεταξοσκώληκος. Μετ' ὀλίγων ἡ βιομηχανία τῶν μεταξωτῶν ἐπροόδευσε πολὺ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ

ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν εἶχαν τὴν μεγάλην ἰκανότητά του. Μόλις 45 ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του θὰ ἐμφανισθῆ ὁ δευτερός ἀξιόλογος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ὁ Ἡράκλειος. Εἰς τὸ διάστημα αὐτῶν τῶν 45 ἐτῶν ἔγιναν μερικὰ πολὺ σπουδαῖα γεγονότα.

Εἰς τὰ σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας παρουσιάσθησαν νέοι ἐπικίνδυνοι ἐχθροί. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔφθασεν ἓνας νέος γερμανικὸς

λαός, οἱ **Λομβαρδοὶ**, οἱ ὁποῖοι ἐκυρίευσαν τὴν Ἄνω Ἰταλίαν καὶ περιώρισαν τὰς κτήσεις τῆς αὐτοκρατορίας μόνον εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Εἰς τὸν Δούναβιν ἔφθασε νέος μογγολικὸς λαός, οἱ **Ἀβαροι**, συγγενεῖς τῶν Οὐννων, οἱ ὁποῖοι ἴδρυσαν ἐκτεταμένον κράτος. Τὸ κράτος τῶν Ἀβάρων ἤρχιζεν ἀπὸ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ ἔφθανεν ἕως τὴν Βιέννην. Περιεῖχε δηλαδὴ τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Οὐγγαρίας. Οἱ Ἀβαροι ἦσαν ἐπικίνδunami ἐχθροί, πολλάκις διήρχοντο τὸν Δούναβιν καὶ ἔκαμναν ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν ἐπέρασαν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν πολλοὶ **Σλαῦνοι**. Οἱ αὐτοκράτορες ἐδέχθησαν τὰς σλαβικὰς φυλάς, διότι εἶχαν ἀνάγκην ἀπὸ γεωργούς, καὶ τοὺς ἐπέτρεψαν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν. Ἡ χώρα αὕτη καθὼς καὶ ἡ Μακεδονία καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἑλληνικαὶ χώραι εἶχαν χάσει τὸν γεωργικὸν πληθυσμὸν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς καὶ εἶχαν ἀνάγκην ἀπὸ ἐργατικὰς χεῖρας.

Ο ΠΕΡΣΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἤρχισε πάλιν ὁ περσικὸς πόλεμος. Αὐτὴν τὴν φορὰν ὅμως ἔλαβεν ἐπικίνδυνον τροπὴν διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν. Κατ' ἀρχὰς ἐνίκησε πάλιν ὁ στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἔφερε μεγάλας ζημίας εἰς τοὺς Πέρσας, οἱ ὁποῖοι ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τοῦ βασιλέως των καὶ τὸν ἐφόνευσαν. Ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως **Χοσρόης Β'** κατέφυγεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος καὶ ἐζήτησε τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως Μαυρικίου. Ὁ **Μαυρίκιος** (582—602) ἦτο ἀξιόλογος στρατιωτικὸς, ἐβοήθησε τὸν Χοσρόην, ἐνίκησε τοὺς ἐπαναστάτας καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὸν θρόνον. Ἀπὸ τότε ἐφάνη ὅτι θὰ ἐπικρατήσῃ εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ἥλλαξαν τὰ πράγματα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μία στρατιωτικὴ στάσις καὶ ἡ ἐξέγερσις τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξεθρόνισε τὸν ἄξιον βασιλέα Μαυρίκιον, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ ἔφερεν εἰς τὸν θρόνον ἓνα ἀνίκανον καὶ τυραννικὸν αὐτοκράτορα, τὸν **Φῶκᾶν** (602-610).

Ὁ Χοσρόης λοιπὸν διὰ νὰ ἐκδικηθῆι δῆθεν τὸν εὐεργέτην του, ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας καὶ κατώρθωσεν

εὐκόλως νὰ κυριεύσῃ τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Ἀρμενίαν καὶ Καππαδοκίαν, καὶ ἐπολιόρησε τὴν Ἀντιόχειαν εἰς τὴν Συρίαν. Εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος ὑπῆρχε τόση παραλυσία, ὥστε οἱ Πέρσαι κατώρθωσαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὴν *Χαλκηδόνα*, ἀπέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν τοῦ Βοσπόρου.

Ο ΗΡΑΚΛΕΙΟΣ (610—641)

Εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν τὸ κράτος ἔσωσεν ὁ ἑξαρχὸς τῆς Ἀφρικῆς, ὁ ὁποῖος ἔστειλε τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον του μετὰ τὸν υἱὸν του Ἡράκλειον εἰς τὴν Κων)πολιν. Ὁ **610** Ἡράκλειος μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἐκηρύχθη αὐτοκράτωρ ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἐστασίασε καὶ ἐφόνευσεν τὸν Φωκᾶν (610).

Ὁ Ἡράκλειος ἦτο ἄνθρωπος εὐαίσθητος καὶ νευρικός. Εὐκόλως ἐνθουσιάζετο, ἀλλὰ καὶ πολὺ εὐκόλως ἔχανε τὸ θάρρος του. Εἶχεν εἰλικρινῆ πίστιν εἰς τὴν θρησκείαν καὶ ἤθελε νὰ ἐκδικηθῆ τοὺς Πέρσας διὰ τὰς ὕβρεις τῶν ἐναντίον τοῦ χριστιανισμοῦ. Πρὸ πάντων ὅμως ἦτο καλὸς στρατιωτικός.

Ἦλθεν εἰς τὴν Κων)πολιν μετὰ τὴν πίστιν ὅτι θὰ σώσῃ τὸ κράτος. Ὁ Ἡράκλειος ἐφάνη πράγματι λαμπρὸς στρατηγὸς καὶ καλὸς διοργανωτής. Ἐβαλεν ὅλην τὴν δυνάμιν του εἰς τὸ ἔργον καὶ κατώρθωσε νὰ ἀναδιοργανώσῃ τὸν στρατὸν, τὸν ὁποῖον εἶχαν παραλύσει αἱ ταραχαί. Εἶχε δὲ καὶ πολλοὺς προθύμους ὑποστηρικτάς, ἰδίως τὸν πατριάρχη *Σέργιον*, ὁ ὁποῖος ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν του ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματα τῶν ἐκκλησιῶν ἔκοψαν νομίσματα, διὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσιν εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΣΙΑΝ

Ἡ θέσις τοῦ Ἡρακλείου ἦτο δυσκολωτάτη. Οἱ Πέρσαι ἐκυρίευσαν τὴν Ἀντιόχειαν καὶ κατόπιν τὴν Ἱερουσαλήμ. Διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ ναοῦ τῆς ἱερᾶς πόλεως καὶ ἐπῆραν μαζί τους τὸν *Τίμιον Σταυρὸν* καὶ τὸν *Πατριάρχη* αἰχμάλωτον. Μετ' ὀλίγον ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Ἄλλος περσικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐπροχώρησε χωρὶς νὰ

συναντήση σπουδαίαν αντίστασιν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὴν Χρουσούπολιν καὶ εἰς τὴν Χαλκηδόνα. Συγχρόνως οἱ Ἀβαροὶ ἔκαμναν ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας, ἤρχισαν δὲ νὰ στασιάζουν καὶ οἱ Σλαῦοι.

Ὁ Ἡράκλειος ἔλαβε τότε γενναίαν ἀπόφασιν. Ἠθέλησε νὰ κτυπήσῃ τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἀφοῦ πρῶτον ἔκλεισεν εἰρήνην μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ἀβάρων, ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κων)πολιν μὲ στόλον καὶ στρατὸν (620) καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ παρῶν τῆς Κιλικίας. Ἐβγαλε τὸν στρατὸν του εἰς τὸν 620 κόλπον τῆς Ἴσσοῦ καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τὸ σχέδιόν του ἦτο νὰ ἐνωθῇ μὲ τὰ στρατεύματά του, τὰ ὁποῖα εἶχαν ἀποκλεισθῆ εἰς τὰ διάφορα στρατόπεδα τῆς Μ. Ἀσίας. Πράγματι κατώρθωσε ν' αὐξήσῃ τὸν στρατὸν του καὶ οἱ Πέρσαι ἅμα εἶδαν ὅτι ἀπειλοῦνται ἀπὸ τὰ νῶτα, ἠναγκάσθησαν ν' ἀποσύρουν τὰ στρατεύματά των ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. Εἰς τὰς στενὰς διαβάσεις τοῦ Ταύρου ἔγινε μεγάλη μάχη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνίκηθησαν οἱ Πέρσαι. Ὁλη ἡ Μ. Ἀσία ἦτο τώρα ἐλευθέρα. Ὁ Ἡράκλειος ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ἔφθασεν εἰς τὸν Ἄλυν ποταμόν, ἐνίσχυσε τὸν στρατὸν του μὲ τὰ στρατεύματα τῆς Καππαδοκίας, ἄφησε τὸν στρατὸν του νὰ διαχειμάσῃ ἐκεῖ καὶ ἐπέστρεψεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν Κων)πολιν. Ἡ πρώτη αὐτῆ ἐκστρατεία διήρκεσε τρία ἔτη, ἀπὸ τοῦ 620-622.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἡράκλειος ἐκτύπησεν ἀπὸ ἄλλο σημεῖον τοὺς Πέρσας. Μ' ἕνα μικρὸν στρατὸν ἔπλευσεν εἰς τὴν *Τραπεζοῦντα*, ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικόν καὶ ἀφοῦ 623 ἠνώθη μὲ τὰ στρατεύματα τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν, ἐβάδισε πρὸς τὴν Περσίαν, διὰ νὰ προσβάλλῃ τὸν Χοσρόην ἐντὸς τοῦ κράτους του. Ὁ Χοσρόης δὲν κατώρθωσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν Ἡράκλειον, ὁ ὁποῖος ἐπροχώρησεν ἕως τὸν Καύκασον. Κατὰ τὰ ἔτη 624 καὶ 625 οἱ δύο βασιλεῖς ἐπάλασαν ἀγρίως εἰς τὸ βάθος τῆς Ἀσίας. Οἱ Πέρσαι κατώρθωσαν καὶ πάλιν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Τέλος ὁμοῦς ὁ Ἡράκλειος ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην παρὰ τὸν ποταμὸν Σάρον τῆς Κιλικίας, ὅπου πρὸ 10 περὶπου αἰῶνων ὁ Μ. Ἀλέξανδρος εἶχε καταστρέψῃ τὸν στρατὸν τοῦ Δαρείου.

Ἡ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΑΒΑΡΩΝ

Αἴφνης ὁμως τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Ὁ Χοσρόης κατώρθωσε νὰ συνεννοηθῇ μετὸν βασιλέα τῶν Ἀβάρων καὶ οἱ δύο μαζὶ ἐσχεδίασαν νὰ προσβάλουν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Χοσρόης ἐτοίμασε τρεῖς στρατοὺς. Τὸν ἓνα ἐκράτησε διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας του, τὸν ἄλλον ἔστειλεν ἔναντίον τοῦ Ἡρακλείου, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὴν Καππαδοκίαν, καὶ τὸν τρίτον ἔστειλεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, διὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸν Βόσπορον καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἀβάρους. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Ἀβάρων μετὰ πολυάριθμον στρατὸν καὶ πολιορκητικὰς μηχανὰς ἐπροχώρησεν ἔναντίον τῆς Κων)πόλεως. Τὸ 626 λοιπὸν οἱ Ἀβαροὶ ἐπολιορκήσαν τὴν Κων)πολιν, ἐνῶ ἤδη τὰ περσικὰ στρατεύματα εἶχαν ἐμφανισθῇ εἰς τὰ παράλια τοῦ Βοσπόρου.

Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἐκινήθη ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν. Ἐστειλε μόνον μικρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἣ ὁποία κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κων)πολιν. Τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως διωργάνωσαν ὁ ἑπαρχὸς **Βῶνος** καὶ ὁ Πατριάρχης **Σέργιος** ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους.

Ἡ μεγάλη ἐπίθεσις τῶν Ἀβάρων, τὴν 26 Ἰουλίου 626, ἀπεκρούσθη καὶ τὰ πειρατικὰ πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ κατέστρεψεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Τοιοντοτρόπως ἡ ὁρμὴ τῶν βαρβάρων ἔσπασεν ἐπάνω εἰς τὰ τείχη τῆς Κων)πόλεως καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀβάρων ἔβησεν ἀπὸ τὴν πολιορκίαν καὶ ἔφυγεν.

Τότε εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Κων)πόλεως ἔψαλαν τὸν Ἅκαθιστον Ὑμνον, δηλαδὴ τοὺς *Χαιρετισμοὺς*, πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, διότι ὁ λαὸς ἐπίστευεν ὅτι αὐτὴ ἔσωσε τὴν πρωτεύουσαν.

Ἀφοῦ οἱ Ἀβαροὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Κων)πολιν, ὁ Ἡράκλειος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ περσικὸν κράτος. Εἰς ἐπανειλημμένας συγκρούσεις ἐκλόνησε τὸν περσικὸν στρατόν. Τέλος ἡ ἐκστρατεία τοῦ 627 ἔδωσε τὴν τελειωτικὴν νίκην εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς ἀσσυριακῆς

627 πόλεως *Νινεβὴ* ἔγινε μεγάλη μάχη τὴν 27 Ἰουλίου 627. Ὁ περσικὸς στρατὸς κατεστράφη καὶ ὁ Χοσρόης ἔφυγεν. Μετ' ὀλίγον ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς κουρασμένοι ἀπὸ τοὺς μακροὺς πολέμους ἐπανεστάτησαν καὶ ὁ υἱὸς του **Σιρόης** ἔγινε βασι-

λεύς, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν πατέρα του. Ὁ νέος βασιλεὺς ἔσπευσε ἀμέσως νὰ κάμῃ εἰρήνην μετὰ τὸν Ἡράκλειον. Ἔδωκεν ὀπίσω ὅλας τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας, τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν.

Ὁ Ἡράκλειος ἐγύρισε εἰς τὴν Κων(σταντινούπολιν) νικητὴς καὶ ἔκαμε λαμπρὸν θρίαμβον. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (628) ἐπῆγεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν 14 Σεπτεμβρίου ὑψωσε τὸν Τίμιον Σταυρόν ἐπάνω εἰς τὸν Γολγοθᾶν. Ἀπὸ τότε ἡ ἐκκλησία ἐσορτάζει τὴν ἡμέραν αὐτήν. Ὁ Ἡράκλειος ἐδοξάσθη ὡς ἦρωσ καὶ ὡς ἱππότης τοῦ χριστιανισμοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἐτελείωσεν ὁ περσικὸς πόλεμος, ἀφοῦ διήρκεσεν 25 ἔτη, καὶ ἡ αὐτοκρατορία ἐθριάμβευσε καὶ ἐκέρδισε καὶ δόξαν καὶ λαμπρότητα, ἐνῶ τὸ περσικὸν κράτος ἀπὸ τότε ἀρχίζει νὰ παρακμιάσῃ.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου ἦτο ἄδοξον. Κατὰ τὰ τελευταῖα του ἔτη τὸ κράτος ἔπαθε σοβαρὰς ἀπολείας. Ὁ Ἡράκλειος ἀκολουθῶν τὴν παλαιὰν συνήθειαν τῶν αὐτοκρατόρων ἐδέχθη εἰς τὸ κράτος του μερικὰ σλαβικά ἔθνη, τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Κροάτας, οἱ ὅποιοι εἶχαν γίνει χριστιανοί, καὶ τοὺς ἔδωκε νὰ κατοικήσουν τὰς χώρας, τὰς ὁποίας κατοικοῦν σήμερον. Τοιοῦτοτρόπως αἱ βόρειοι ἐπαρχίαι τοῦ κράτους ἔγιναν σλαβικά (Βουλγαρία, Σερβία, Κροατία). Οἱ Σλαῦοι εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν ὑπήκοοι τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ μετὰ τὸν καιρὸν θὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, θὰ κάμουν κράτη ἰδικά των καὶ θὰ γίνουν ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντίου.

Ἀλλὰ πολὺ φοβερὸς ἐχθρὸς παρουσιάσθη εἰς τὴν Ἀσίαν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ Ἄραβες. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου οἱ Ἄραβες, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐνώσει ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ, ἐξῆλθαν ἀπὸ τὴν χώραν των μετὰ μεγάλην ὁρμὴν καὶ ἔκαμαν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους. Ὁ Ἡράκλειος κουρασμένος ἀπὸ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ γέρον πλέον δὲν κατώρθωσε ν' ἀποκρούσῃ τὸν νέον ἐχθρόν. Οἱ Ἄραβες, καθὼς θὰ ἴδωμεν, ἐκυρίευσαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔγιναν φοβερὸς κίνδυνος διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν.

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΑΒΑΡΩΝ

Αΐφνης ὁμως τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Ὁ Χοσρόης κατώρθωσε νὰ συνεννοηθῇ μετὸν βασιλέα τῶν Ἀβάρων καὶ οἱ δύο μαζί ἐσχεδίασαν νὰ προσβάλουν τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν.

Ὁ Χοσρόης ἐτοίμασε τρεῖς στρατοὺς. Τὸν ἓνα ἐκράτησε διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας του, τὸν ἄλλον ἔστειλεν ἐναντίον τοῦ Ἡρακλείου, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὴν Καππαδοκίαν, καὶ τὸν τρίτον ἔστειλεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, διὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸν Βόσπορον καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἀβάρους. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῶν Ἀβάρων μετὰ πολυάριθμον στρατὸν καὶ πολιορκητικὰς μηχανὰς ἐπροχώρησεν ἐναντίον τῆς Κων)πόλεως. Τὸ 626 λοιπὸν οἱ Ἀβάροι ἐπολιορκήσαν τὴν Κων)πολιν, ἐνῶ ἤδη τὰ περσικὰ στρατεύματα εἶχαν ἐφανισθῇ εἰς τὰ παράλια τοῦ Βοσπόρου.

Ὁ Ἡράκλειος δὲν ἐκινήθη ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν. Ἐστειλε μόνον μικρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἣ ὅποια κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Κων)πολιν. Τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως διωργάνωσαν ὁ ἑπαρχος **Βῶνος** καὶ ὁ Πατριάρχης **Σέργιος** ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους.

Ἡ μεγάλη ἐπίθεσις τῶν Ἀβάρων, τὴν 26 Ἰουλίου 626, ἀπεκρούσθη καὶ τὰ πειρατικὰ πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ κατέστρεψεν ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Τοιουτοτρόπως ἡ ὁρμὴ τῶν βαρβάρων ἔσπασεν ἐπάνω εἰς τὰ τείχη τῆς Κων)πόλεως καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀβάρων ἔβησε τὴν πολιορκίαν καὶ ἔφυγεν.

Τότε εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Κων)πόλεως ἔψαλαν τὸν Ἁκάθιστον Ὕμνον, δηλαδὴ τοὺς *Χαιρετισμούς*, πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, διότι ὁ λαὸς ἐπίστευεν ὅτι αὐτὴ ἔσωσε τὴν πρωτεύουσαν.

Ἀφοῦ οἱ Ἀβάροι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Κων)πολιν, ὁ Ἡράκλειος ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ περσικὸν κράτος. Εἰς ἐπανειλημμένας συγκρούσεις ἐκλόνισε τὸν περσικὸν στρατόν. Τέλος ἡ ἐστρατεία τοῦ 627 ἔδωσε τὴν τελειωτικὴν νίκην εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς ἀσσυριακῆς

627 πόλεως *Νινευί* ἔγινε μεγάλη μάχη τὴν 27 Ἰουλίου 627. Ὁ περσικὸς στρατὸς κατεστράφη καὶ ὁ Χοσρόης ἔφυγεν. Μετ' ὀλίγον ὁ στρατὸς καὶ ὁ λαὸς κουρασμένοι ἀπὸ τοὺς μακροὺς πολέμους ἐπανεστάτησαν καὶ ὁ υἱὸς του **Σιρόης** ἔγινε βασι-

λεύς, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν πατέρα του. Ὁ νέος βασιλεὺς ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ κάμῃ εἰρήνην μὲ τὸν Ἡράκλειον. Ἔδωκεν ὀπίσω ὅλας τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας, τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὸν Τίμιον Σταυρόν.

Ὁ Ἡράκλειος ἐγύρισε εἰς τὴν Κων(σταντινούπολιν) νικητὴς καὶ ἔκαμε λαμπρὸν θρίαμβον. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (628) ἐπῆγεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὴν 14 Σεπτεμβρίου ἕψωσε τὸν Τίμιον Σταυρόν ἐπάνω εἰς τὸν Γολγοθᾶν. Ἀπὸ τότε ἡ ἐκκλησία ἐσορτάζει τὴν ἡμέραν αὐτήν. Ὁ Ἡράκλειος ἐδοξάσθη ὡς ἥρωσ καὶ ὡς ἱππότης τοῦ χριστιανισμοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἐτελείωσεν ὁ περσικὸς πόλεμος, ἀφοῦ διήρκεσεν 25 ἔτη, καὶ ἡ αὐτοκρατορία ἐθριάμβευσε καὶ ἐκέρδισε καὶ δόξαν καὶ λαμπρότητα, ἐνῶ τὸ περσικὸν κράτος ἀπὸ τότε ἀρχίζει νὰ παρακμᾷ.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Τὸ τέλος τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου ἦτο ἄδοξον. Κατὰ τὰ τελευταῖα του ἔτη τὸ κράτος ἔπαθε σοβαρὰς ἀπωλείας. Ὁ Ἡράκλειος ἀκολουθῶν τὴν παλαιὰν συνήθειαν τῶν αὐτοκρατόρων ἐδέχθη εἰς τὸ κράτος του μερικὰ σλαβικά ἔθνη, τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Κροάτας, οἱ ὅποιοι εἶχαν γίνει χριστιανοί, καὶ τοὺς ἔδωκε νὰ κατοικήσουν τὰς χώρας, τὰς ὁποίας κατοικοῦν σήμερον. Τοιοῦτοτρόπως αἱ βόρειοι ἐπαρχίαι τοῦ κράτους ἔγιναν σλαβικά (Βουλγαρία, Σερβία, Κροατία). Οἱ Σλαῦοι εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν ὑπήκοοι τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸν θὰ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, θὰ κάμουν κράτη ἰδικά τωυ καὶ θὰ γίνουν ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ τοῦ Βυζαντίου.

Ἀλλὰ πολὺ φοβερὸς ἐχθρὸς παρουσιάσθη εἰς τὴν Ἀσίαν. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ Ἄραβες. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου οἱ Ἄραβες, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐνώσει ἡ θρησκεία τοῦ Μωάμεθ, ἐξῆλθαν ἀπὸ τὴν χώραν των μὲ μεγάλην ὄρμην καὶ ἔκαμαν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους. Ὁ Ἡράκλειος κουρασμένος ἀπὸ τοὺς περσικοὺς πολέμους καὶ γέρον πλέον δὲν κατόρθωσε ν' ἀποκρούσῃ τὸν νέον ἐχθρόν. Οἱ Ἄραβες, καθὼς θὰ ἴδωμεν, ἐκυρίευσαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔγιναν φοβερὸς κίνδυνος διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν.

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ

Ο ΙΣΛΑΜΙΣΜΟΣ

Οἱ Ἄραβες ἦσαν συγγενεῖς τῶν Ἑβραίων καὶ ἄλλων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Εἶχαν μείνει πολὺ ὀπίσω εἰς τὸν πολιτισμόν, ἔζησαν χωρισμένοι εἰς φυλάς, ἐλάτρευαν πολλοὺς θεοὺς καὶ ὡς ἀνώτατον θεὸν εἶχαν τὸν Ἀλλάχ.

Ἄλλὰ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 7ου αἰῶνος ἕνας ὁμοεθνὴς των, ὁ **Μωάμεθ**, συνήνωσε τοὺς Ἄραβας, ἀφοῦ ἐδίδαξε νέαν θρησκείαν. Ὁ Μωάμεθ εἶχε γεννηθῆ τὸ 571 εἰς τὴν Μέκκαν, ἦτο ὀρφανὸς καὶ πτωχὸς καὶ κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν ἔβροσκε πρόβατα. Ἀργότερα ἔγινεν ὑπηρέτης μιᾶς πλουσίας χήρας καὶ ἐπήγαινε μὲ τὰς καμήλους τῆς εἰς τὴν Συρίαν. Ἐκεῖ ἐγνώρισε πολλοὺς χριστιανούς καὶ ἑβραίους καὶ ἔμαθε πολλὰ ἀπὸ τὴν θρησκείαν των. Ὁ Μωάμεθ ἦτο νευρικός καὶ εὐέξαπτος, εἶχε ζωηρὰν φαντασίαν καὶ ἐνόμιζεν ὅτι βλέπει φαντάσματα.

Ὅταν ἔγινε 40 ἐτῶν, ἤρχισε νὰ διδάσκη τὴν θρησκείαν του.

622 Εἰς τὴν ἀρχὴν δὲν ἐπίστευσαν πολλοί. Οἱ συμπολιταὶ του τὸν κατεδίωξαν καὶ ἠναγκάσθη νὰ φύγη εἰς τὴν Μεδινάν (622). Οἱ κάτοικοι τῆς Μεδινᾶς ἦσαν ἐχθροὶ τῆς Μέκκας, διὰ τοῦτο ἐδέχθησαν τὸν Μωάμεθ καὶ ἐπίστευσαν εἰς τὴν θρη-

630 σκείαν του. Ὁ Μωάμεθ ἦλθε τότε μὲ στρατὸν ἐναντίον τῆς Μέκκας, ἣ ὁποία ἠναγκάσθη νὰ τὸν δεχθῆ (630). Μετ' ὀλίγον ὅλη ἡ Ἀραβία ἐπίστευσε εἰς τὴν νέαν θρησκείαν καὶ ἀνεγνώρισε τὸν Μωάμεθ ὡς ἀνώτατον θρησκευτικὸν καὶ πολιτικὸν ἀρχηγόν.

Ὁ Μωάμεθ ἐδίδασκεν ὅτι ὑπάρχει ἕνας θεὸς καὶ ὅτι προφήτης του εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Μωάμεθ. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος. Οἱ πιστοὶ ἔχουν καθῆκον νὰ προσεύχωνται, νὰ νηστεύουν καὶ νὰ πηγαίνουν εἰς προσκύνησιν τῶν ἱερῶν τόπων, τῆς Μέκκας καὶ τῆς Μεδινᾶς, νὰ κάμνουν ἐλεημοσύνην καὶ νὰ εἶναι φιλόφρονες. Ἄλλὰ τὸ σπουδαιότερον καθῆκον τῶν πιστῶν εἶναι νὰ ἐξαπλώσουν τὴν νέαν θρησκείαν μὲ κάθε μέσον.

Ὁ Μωάμεθ ὠνόμασε τὴν θρησκείαν του Ἰσλάμ (ἀφοσίωσιν εἰς τὸν θεόν) καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μουσλίμ (δηλ. ἀφοσιωμένους). Διὰ τοῦτο ἡ θρησκεία του λέγεται Ἰσλαμισμὸς καὶ

ΑΡΑΒΙΚΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

Ἡ νέα θρησκεία ἔδωσε μεγάλην ὁρμήν εἰς τοὺς Ἀραβας, οἱ ὅποιοι ἐξῆλθαν ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν, διὰ νὰ διαδώσουν τὴν νέαν θρησκείαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Αἱ περιστάσεις ἦσαν τότε πολὺ ἐννοϊκαί. Τὰ δύο μεγάλα γειτονικά κράτη, τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Περσία, εἶχαν ἐξαντληθῆ ἀπὸ τὸν μακροχρόνιον πόλεμον. Εἰς τὴν Περσίαν ὑπῆρχε μεγάλη ἀναρχία. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀραβες ἐνκόλως **641** ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας, ὑπέταξαν τὴν χώραν των καὶ τοὺς ὑπεχρέωσαν νὰ δεχθοῦν τὴν θρησκείαν των (641). Οἱ Ἀραβες πρὸς τὸ μέρος τῆς Περσίας ἐκυρίευσαν πολλὰς χώρας, ἔφθασαν ἕως τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν καὶ ἐξήπλωσαν τὸν ἰσλαμισμόν.

Τὸν ἴδιον καιρὸν οἱ Ἀραβες ἔκαμαν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν, τῆς Συρίας, τῆς Παλαιστίνης καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ὁ γέρον Ἡράκλειος δὲν κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὰς πλουσίας αὐτὰς ἐπαρχίας καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του. Οἱ κάτοικοι ὅλων αὐτῶν τῶν χωρῶν ἔγιναν μοαμεθανοὶ καὶ ὠμίλησαν τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν.

Μετ' ὀλίγον οἱ Ἀραβες ἐκυρίευσαν τὴν Τρίπολιν, τὴν Τύνιδα **711** τὸ Ἀλγέριον, τὸ Μαρόκκον. Ὑστερον ἐπέρασαν τὸ Γιβραλτὰρ καὶ ἐκυρίευσαν μέγα μέρος τῆς Ἰσπανίας (711). Εἰς τὸ διάστημα λοιπὸν ἐνὸς αἰῶνος οἱ Ἀραβες ἴδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἣ ὅποια εἰς τὴν ἑκτασιν δὲν ἦτο μικροτέρα ἀπὸ τὴν ῥωμαϊκὴν.

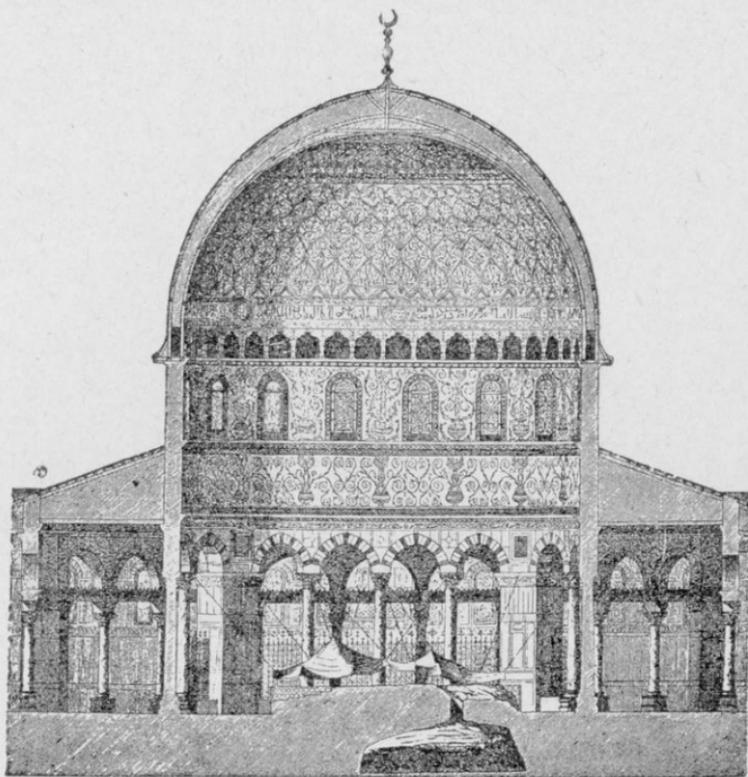
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΡΑΒΩΝ

Οἱ Ἀραβες ἀφοῦ ἔκαμαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἐπροόδυσαν πολὺ εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς λαοὺς, τοὺς ὁποίους ἐκυρίευσαν, πρὸ πάντων ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν βυζαντινῶν ἐπαρχιῶν.

Οἱ Ἀραβες ἔγιναν ἀξιόλογοι ἔμποροι εἰς τὴν ξηρὰν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς τὴν θάλασσαν ἔφθασαν ἕως τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἕως τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανόν. Εἰς τὴν ξηρὰν τὰ καραβάνια των ἐταξίδευαν ἕως τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Κίνας. Ἀπὸ τὴν Κίναν ἔλαβαν τρεῖς σημαντικὰς ἐφευρέσεις, τὴν *ναυτικὴν πυξίδα*, τὴν *πυρίτιδα* καὶ τὸν *χάρτην*, καὶ τὰς

ἔδιδαξαν εἰς τοὺς εὐρωπαίους. Αὐτοὶ ἔφεραν πρώτην φορὰν εἰς τὴν Εὐρώπην δένδρα καὶ φυτὰ, ἄγνωστα ἕως τότε, τὴν ὄρουζαν, τὸ ζαχαροκάλαμον, τὴν βερυκοκέαν, τὴν μωρέαν, τὰ φασόλια, τὴν κάνναβιν κτλ.

Ἐκαμαν μεγάλας προόδους εἰς τὰ μαθηματικά, τὴν ἀστρονο-

Ἀραβικὸν τέμενος

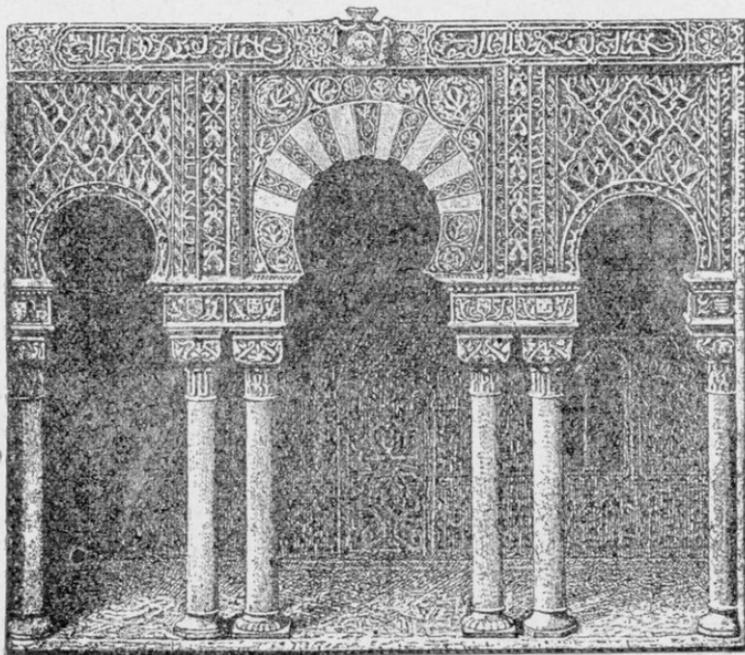
Οἱ Ἀραβες ἐδανείσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὸν θόλον, ἀπὸ τοὺς Πέρσας τοὺς λεπτοὺς καὶ ὑψηλοὺς κίονας καὶ ἐδημιούργησαν τὸν Ἀραβικὸν ρυθμόν. Προσέθεσαν ὅμως καὶ ἰδικὰ τῶν στοιχείων, ὅπως τὰ στρογγύλα, γωνιώδη καὶ πεταλοειδῆ τόξα. Τὸ τέμενος αὐτὸ εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ.

μίαν, τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν ἰατρικὴν. Ἐκτιζαν πολὺ ὡραῖα καὶ κομψὰ οἰκοδομήματα, τζαμιά καὶ ἀνάκτορα. Εἶχαν ἰδικόν τῶν ρυθμὸν μὲ λεπτοὺς κίονας, μὲ τόξα καὶ μὲ ἰδιαιτέραν διακόσμησιν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσιν ἀραβονομήματα. Εἰς τὴν Συρίαν, εἰς

B' Ἑλληνικοῦ

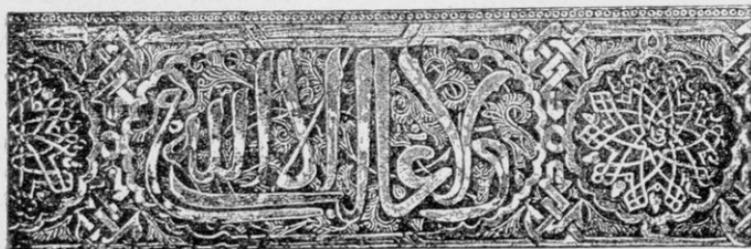
8

τὴν Αἴγυπτον κτλ. σὺνται ἀξιόλογα ἀραβικὰ μνημεῖα. Ἀλλὰ τὰ τελειότερα ἀραβικὰ οἰκοδομήματα εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἰσπανίαν, τὰ περίφημα ἀνάκτορα Ἀλάμπρα καὶ Ἀλκαζάρ.

Πύλη ἀραβικοῦ τεμένους

Καὶ ἐδῶ βλέπομεν τὰ ἰδιότροπα τόξα καὶ τὰ ὠραῖα ἀραβουργήματα. Ἡ εἰκὼν παριστάνει τὴν πύλην ἀραβικοῦ τεμένους εἰς τὴν Ἰσπανίαν.

Ἀραβουργημα

Πολὺ εὐχαριστοῦντο οἱ Ἀραβες εἰς τὰ διάφορα κοσμήματα, μὲ τὰ ὅποια ἐκόσμηον τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰ τεμένη καὶ τὰ ὅποια ὀνομάζονται ἀραβουργήματα. Ἦσαν ἢ ἀνάγλυφα τὰ ἀραβουργήματα καὶ ὁμοίᾳζον μὲ ἰταλικίτας, ἢ ἐξωγραφίζοντο εἰς τοὺς τοίχους.

ΟΙ ΙΣΑΥΡΟΙ

◊ ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Οἱ Ἄραβες ἀφοῦ ἐδυνάμωσαν μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἔγιναν πολὺ ἐπικίνδunami εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀφοῦ δὲ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἦσαν κίνδυνος δι' ὅλην τὴν Εὐρώπην.

Οἱ Ἄραβες ἀφοῦ ἔγιναν κύριοι τῆς Συρίας, ἠθέλησαν νὰ ὑποτάξουν καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐκαμαν πολλὰς ἐκστρατείας καὶ ἔφθασαν ἕως τὸν Βόσπορον. Τώρα ἦσαν δυνατοὶ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, διότι κατὰ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος οἱ Ἄραβες ἔκαμαν πρωτεύουσαν ἀντὶ τῆς Μέκκας τὴν **Δαμασκὸν** εἰς τὴν Συρίαν, ἐκυρίευσαν τὴν Κύπρον, ἐληλάτησαν τὴν Ρόδον καὶ τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐνίκησαν τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Τὸ ἔτος 673 ἔστειλαν στρατὸν καὶ στόλον ἐναντίον τῆς Κων)πόλεως. Ὁ πόλεμος αὐτὸς διήρκεσε πέντε ἔτη. Τὴν Κων)πολιν ἔσωσε τότε ὁ ἔγγονος τοῦ Ἡρακλείου αὐτοκράτορος **Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πρωγωνᾶτος**.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ (717)

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 8ου αἰῶνος οἱ Ἄραβες ἦσαν εἰς τὴν ἀκμὴν των. Τότε προσβάλλουν μὲ μεγάλην ὀρμὴν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ δύο σημεία. Πρῶτον ἐκτύπησαν τὴν Κων)πολιν καὶ ὕστερον τὴν Γαλλίαν.

Τὸ 717 μ. Χ. οἱ Ἄραβες προσβάλλουν μὲ ἰσχυρὸν στόλον καὶ στρατὸν τὴν Κων)πολιν. Ἡ κατάστασις εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἦτο πάλιν ἐλεεινή. Εἰς τὸ τέλος τῆς δυναστείας τοῦ Ἡρακλείου ἔγιναν στάσεις καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἐβασίλευε μεγάλη ἀναρχία. Ἀλλὰ ὀλίγους μῆνας πρὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Ἀράβων οἱ στρατιωτικοὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον ἕνα ἱκανὸν στρατηγόν, τὸν **Λέοντα Γ'**, ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ κατήγετο ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Ἰσαυρίαν πλησίον τοῦ Εὐφράτου, ὠνομάζετο Ἰσαυρος καὶ ἡ δυναστεία του **Δυναστεία τῶν Ἰσαύρων**. Ὁ Λέων διωργάνωσε τὴν ἄμυναν τῆς πόλεως.

Οἱ Ἄραβες ματαιῶς προσέβαλλον τὴν Κων)πολιν ἀπὸ τὴν

γῆν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἡ πολιορκία διήρκεσεν ὅλον τὸν χειμῶνα τοῦ 717, ὁ ὁποῖος ἦτο δριμύτατος καὶ ἔβλαψε πολὺ τοὺς Ἄραβας. Ὁ στρατός των ἐνίκηθη, τὸν δὲ στόλον των ἔκαυσαν οἱ Ἕλληνες μὲ τὸ ὑγρὸν πῦρ. Τὸ ὑγρὸν πῦρ κατεσκευάζαν μὲ διαφόρους εὐφλέκτους ὕλας καὶ εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ καίη καὶ εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐφευρέτης ἦτο ἓνας μηχανικός ἐκ Συρίας ὀνομαζόμενος *Καλλίνικος*. Ἦτο ρευστὸν καὶ τὸ ἐσφενδόνιζον κατὰ τῶν ἐχθρικών πλοίων μὲ διάφορα μηχανήματα. Τέλος ὅλη ἡ ἐκστρατεία ἐτελείωσε μὲ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀράβων. Ὁ Λέων ἐκέρδισε μεγάλην δόξαν καὶ ἐθεωρήθη σωτὴρ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Μετὰ 15 ἔτη, δηλαδὴ τὸ 732 μ. Χ. οἱ Ἄραβες ἐκτύπησαν τὴν Γαλλίαν. Τὸ ἱππικὸν των ἐπέρασε τὰ Πυρηναιῖα καὶ εἰσήλθεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Ροδανοῦ. Ἄλλ' ἐκεῖ τοὺς ἐνίκησεν ὁ στρατηγὸς τῶν Φράγκων *Κάρολος Μάρτελλος*.

Αἱ δύο αὐταὶ νίκαι ἔσωσαν τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὸν ἀραβικὸν κίνδυνον. Ἀπὸ τότε οἱ Ἄραβες ἔπαυσαν νὰ εἶναι σοβαρὸς κίνδυνος. Εἰς τὸ κράτος των ἤρχισεν ἡ διαίρεσις. Ὁ στόλος των δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν νὰ προσβάλλῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ οἱ αὐτοκράτορες ἔκαμαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας σπουδαιότατα ὀχυρώματα, τὰ ὁποῖα ἔφθαναν ἀπὸ τὸν ἄνω Εὐφράτην ἕως τὴν θάλασσαν, καὶ ἐφρόντισαν νὰ ἐγκαταστήσουν μόνιμα στρατόπεδα, διὰ ν' ἀποκρούουν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀράβων.

Ἐκεῖ ἔζησαν περίφημοι πολεμισταὶ τοῦ Βυζαντίου, οἱ ὁποῖοι, ἐπειδὴ ἐφύλαττον τὰ ἄκρα τοῦ κράτους, ὠνομάσθησαν *Ἀκρίται*. Ὁ πόλεμος εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τῆς αὐτοκρατορίας δὲν ἔπαυσε ποτὲ καὶ οἱ ἀκρίται εἶχαν διαρκεῖς ἀγῶνας μὲ τοὺς Ἄραβας. Τὰ δὲ δημοτικὰ τραγούδια τῆς ἐποχῆς, τὰ λεγόμενα *ἀκριτικὰ τραγούδια*, ἐξύμνησαν τὰ κατορθώματά των.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ

Ἀφοῦ ὁ Λέων ἐνίκησε τοὺς Ἀραβας, ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν ν' ἀναδιοργανώσῃ τὸ κράτος καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ νέαν ζωὴν. Ἦθελε νὰ φέρῃ πειθαρχίαν καὶ τάξιν εἰς τὴν διοίκησιν, νὰ μορφώσῃ τὸν λαὸν καὶ προπάντων νὰ δημιουργήσῃ ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον. Εἶχε παρατηρήσει εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Ἀράβων ὅτι ὁ πολὺς λαὸς δὲν εἶχε θεομὸν πατριωτισμὸν καὶ δὲν ἐνδιεφέρετο πολὺ διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κράτους. Τοῦτο ὁ Λέων ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἀμάθειαν τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας, αἱ ὁποῖαι εἶχαν εἰσέλθει εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Διὰ τοῦτο σπουδαῖον μέρος τοῦ προγράμματός του ἦτο νὰ διαφωτίσῃ καὶ ν' ἀπαλλάξῃ τὸν λαὸν ἀπὸ τὰς δεισιδαιμονίας.

Πολλοὶ χριστιανοὶ δηλαδὴ ἀπέδιδον ὑπερβολικὴν λατρείαν εἰς τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ ἐνόμιζον ὅτι, διὰ νὰ εἶναι κανεὶς καλὸς χριστιανός, ἀρκεῖ νὰ προσκυνῇ τὰς εἰκόνας καὶ τὰ ἅγια λείψανα καὶ νὰ νηστεύῃ. Ἐκτὸς τούτου τὰ μοναστήρια εἶχαν μεγάλα κτήματα καὶ ἄφθονα εἰσοδήματα. Τὰ κτήματά των δὲν ἐπλήρωναν φόρον εἰς τὸ κράτος. Χιλιάδες νέοι ἐπῆγαιναν εἰς τὰ μοναστήρια καὶ ἐγίνοντο καλόγηροι. Τοιουτοτρόπως ἔφευγαν τοὺς κόπους τῆς ζωῆς καὶ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν. Ἡ κοινωνία κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχανεν ἐργατικὰς χεῖρας καὶ τὸ κράτος στρατιώτας.

Ὁ Λέων λοιπὸν καὶ πολλοὶ μορφωμένοι ἄνθρωποι ἐσημείωσαν τὴν γνώμην ὅτι τὸ κράτος θὰ καταστραφῇ, ἂν ἐξακολουθήσῃ αὕτη ἡ κατάστασις. Ἐλαβαν λοιπὸν τὴν γενναίαν ἀπόφασιν νὰ ἀναδιοργανώσουν καὶ νὰ ἀναμορφώσουν τὸ κράτος.

Η ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ

Ὁ Λέων ἐπροσπάθησε νὰ διαφωτίσῃ τὸν λαόν. Δὲν περιορίσθη ὅμως εἰς τοῦτο μόνον, ἀλλὰ ἔλαβε τολμηρὰ μέτρα. Ἐδωκε διαταγὴν νὰ καταβιβάσουν τὰς εἰκόνας ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας καὶ ἀπηγόρευσε νὰ τὰς προσκυνοῦν. Ἐπίσης ἐκέλευσε 726 πολλὰ μοναστήρια καὶ τὰ ἐξρησιμοποίησε διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ

κράτους. Τοιουτοτρόπως ὁ Λέων ἔκαμε τὸ σφάλμα ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μεγάλου προγράμματός του ἀπὸ ἓνα ζήτημα δευτερεύον, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐπροκάλεσε μεγάλην ἀγανάκτησιν καὶ ἀντίδρασιν, διότι ὁ κόσμος δὲν ἐνόησε καλὰ τὸ σχέδιον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ παρεξήγησε τὰς καλὰς του διαθέσεις. Οἱ καλόγηροι ἐφανάτισαν τὸν λαόν. Ἐκήρυτταν ὅτι ὁ Λέων εἶναι αἵρετικὸς καὶ ὠνόμαζαν αὐτὸν καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του **Εἰκονομάχους**, ἐνῶ οἱ μεταρρυθμισταὶ ὠνόμασαν τοὺς ἀντιπάλους των **Εἰκολάτρας**.

Τοιουτοτρόπως χωρὶς σπουδαῖον λόγον ἐγεννήθη ἓνα ζήτημα σοβαρώτατον, τὸ ὁποῖον ἐχώρισε τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας εἰς δύο στρατόπεδα. Μὲ τὸν Λέοντα ἦσαν οἱ στρατιωτικοὶ καὶ πολλοὶ μορφωμένοι ἀπὸ τὸν κληρὸν καὶ ἀπὸ τὸν λαόν. Τὸ περισσότερον ὅμως μέρος τοῦ λαοῦ ἦτο μὲ τοὺς μοναχοὺς. Καὶ οἱ δύο ἐνόμιζαν ὅτι ἀγωνίζονται διὰ τὴν θρησκείαν.

Τὸ ἔργον τοῦ Λέοντος ἐξηκολούθησεν ὁ υἱὸς του **Κωνσταντῖνος Ε'**, τολμηρὸς καὶ δραστήριος αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος ἐφάνη πολὺ αὐστηρότερος εἰς τοὺς μοναχοὺς. Διὰ τοῦτο ἐκείνοι τοῦ ἔδωσαν πολλὰ ὑβριστικὰ ἐπίθετα.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΣ

Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον ἦλθαν καὶ ἄλλοι εἰκονομάχοι αὐτοκράτορες καὶ ἡ κίνησις αὐτὴ διήρκεσεν 120 ἔτη καὶ ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν Εἰκονομαχία.

Τέλος ἐνίκησαν οἱ ὀπαδοὶ τῶν εἰκόνων. Ἡ βασίλισσα **Θεοδώρα** ἐκάλεσε τὸ 843 π. Χ. σύνοδον εἰς τὴν Κων]πολιν, ἣ ὁποία ἐπανεφέρει τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Τὴν προσκύνησιν τῶν

843

ἁγίων εἰκόνων ἐθεώρησεν ἡ Σύνοδος ὡς σεβασμὸν, ὁποῖος δὲν ἀποδίδεται εἰς τὸ ξύλον καὶ εἰς τὸ χρῶμα, ἀλλ' εἰς τὸ πρωτότυπον, δηλαδὴ εἰς τὸν ἅγιον, τὸν ὁποῖον παριστάνει.

Ἀπὸ τότε ἡ ἐκκλησία ἐορτάζει τὴν *Κυριακὴν τῆς Ὁρθοδοξίας*.

Ἡ μεταρρυθμισις ὅμως ἐπέτυχεν εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ προγράμματός της. Ὁ Λέων καὶ οἱ ἄλλοι εἰκονομάχοι βασιλεῖς ἔβαλαν τάξιν εἰς τὸ κράτος, ἔθεσαν καλοὺς νόμους, ἐπερίσσευσαν τὰ εἰσοδήματα καὶ πρὸ πάντων ἔκαμαν καλὸν στρατὸν καὶ στόλον. Αὐτὸ ἔσωσε τὸ κράτος καὶ τοῦ ἔδωσε νέας δυνάμεις.

Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ—Η ΑΚΜΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

Τὰ καλὰ ἀποτελέσματα τῆς μεταρρυθμίσεως ἐφάνησαν εἰς τοὺς χρόνους τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ὀνομάζομεν εἰς τὴν βυζαντινὴν ἱστορίαν μίαν σειρὰν αὐτοκρατόρων, οἱ ὁποῖοι ἐβασίλευσαν ἐπὶ 200 περίπου ἔτη, ἀπὸ τὸ 867—1081 μ. Χ. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ἄνθρωποι μεγάλης ἀξίας καὶ εἶχαν σπάνια στρατιωτικὰ καὶ διοικητικὰ προσόντα. Πρὸ πάντων διεκρίθησαν ὡς καλοὶ στρατιωτικοί, ἠγάπων τὴν ζωὴν τοῦ στρατοπέδου καὶ τοὺς στρατιώτας. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ στρατιῶται εἶχαν μεγάλην ἀγάπην πρὸς αὐτοὺς. Ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς ἔδειξεν ἔξαιρετικὸν σεβασμὸν εἰς τοὺς αὐτοκράτορας αὐτοὺς καὶ ἔθεώρει τὴν Μακεδονικὴν δυναστείαν ὡς *ἐθνικὴν δυναστείαν*.

Ἐπ' αὐτῶν ἡ αὐτοκρατορία ἔλαβε μεγάλην λαμπρότητα καὶ ἡ Κων)πολις ἔγινεν ἡ μεγαλυτέρα καὶ πλουσιωτέρα πόλις τοῦ κόσμου.

ΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ

Ἰδρυτὴς τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἦτο ὁ *Βασίλειος Α'* (867-886), ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἀπ' αὐτὸν ἡ δυναστεία ὀνομάσθη Μακεδονική. Ὁ Βασίλειος ἦτο ταπεινῆς καταγωγῆς, ὑπῆρξε δηλαδὴ ἱπποκόμος τοῦ βασιλέως Μιχαήλ Γ' καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον διὰ κακουργήματος, 867 ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν Μιχαήλ. Ἀλλ' ὅταν ἔγινε βασιλεὺς, ἔδειξε μεγάλα προτερήματα καὶ ἐκυβέρνησε πολὺ καλὰ, μολονότι ἦτο ἀμόρφωτος.

Διάδοχος τοῦ Βασιλείου ἦτο ὁ υἱὸς του *Λέων ΣΤ'* (886-912), ὁ ὁποῖος ὀνομάζετο *Σοφός*, διότι κατεγίνετο εἰς τὰ γράμματα. Υἱὸς αὐτοῦ ἦτο ὁ *Κωνσταντῖνος Ζ' ὁ Πορφυρογέννητος* (912-959), ὁ ὁποῖος ἦτο ἐγγράμματος ὅπως ὁ πατήρ του καὶ ἄφησε πολλὰ συγγράμματα. Μετὰ τὸν Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς του *Ρωμανὸς Β'* (959-963). Ἡ βασιλεία του ἦτο συντομωτάτη, ἀλλὰ ἔνδοξος διὰ τὰ πολεμικὰ κατορθώματα. Μετὰ τὸν Ρωμανὸν ἦλθαν δύο περίφημοι στρατηγοί, ὁ *Νικηφόρος Β'*

ὁ *Φωκᾶς* (963-969) καὶ ὁ *Ἰωάννης Τσιμισκῆς* (969-976). Καὶ οἱ δύο εἶχαν δοξασθῆ ὡς στρατηγοὶ καὶ ἐξηκολούθησαν τὰ πολεμικὰ κατορθώματά των, ἀφοῦ ἔγιναν αὐτοκράτορες. Ἐνίκησαν τοὺς δύο ἐχθροὺς τῆς αὐτοκρατορίας, τοὺς Ἄραβας καὶ τοὺς Βουλγάρους.

Μετὰ τὸν Τσιμισκῆν ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς τοῦ Ρωμανοῦ Β' *Βασίλειος Β'* (976-1025), ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη *Βουλγαροκτόνος* καὶ θεωρεῖται ὁ ἐνδοξότερος τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία διατηρεῖται ἀκόμη 50 περίπου ἔτη, διότι ὁ λαὸς εἶχε σεβασμὸν εἰς τὴν ἔνδοξον οἰκογένειαν. Ἄλλ' οἱ βασιλεῖς δὲν εἶχαν πλέον τὴν ἰκανότητα τῶν προγενεστέρων. Τὸ κράτος περιῆλθεν εἰς χεῖρας γυναικῶν καὶ ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία ἐτελείωσε τὸ 1081.

ΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΟΙ

Ἔως τώρα οἱ ἐχθροὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἦσαν οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Ἄραβες εἰς τὴν Ἀσίαν, οἱ Ἄβαροι εἰς τὴν Εὐρώπην. Μετὰ τὸν καιρὸν οἱ Ἄβαροι ἐχάθησαν. Τὸ Περσικὸν κράτος κατέστρεψαν οἱ Ἄραβες. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν ἦσαν οἱ Βούλγαροι.

Οἱ *Βούλγαροι*, λαὸς μογγολικῆς καταγωγῆς, συγγενεῖς τῶν Οὐννων, τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Τούρκων, εἶχαν ἔλθει καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ Τουρκεστὰν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἶχαν ἐγκατασταθῆ εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς σημερινῆς Ρωσσίας. Ἦσαν ἕνας μικρὸς λαὸς, ἕως 100 χιλιάδες πολεμισταί. Ἐπολέμουν ἔφιπποι ὅπως οἱ Οὐννοι καὶ ἔκαμναν ἐπιδρομὰς καὶ λεηλασίας. Τὸν 7ον αἰῶνα ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Δ' ὁ Πρωγωνᾶτος ἔδωκε τὴν ἄδειαν εἰς τὸν ἡγεμόνα των Ἀσπαρούχ νὰ περάσῃ μετὰ τὸν λαόν του τὸν Δούναβιν καὶ νὰ ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν, διὰ νὰ χρησιμεύῃ ὡς προπύργιον ἐναντίον τῶν Ἀβάρων.

Εἰς τὴν χώραν αὐτήν, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχαν ἐγκατασταθῆ Σλαῦοι γεωργοί. Αὐτοὶ ἦσαν χριστιανοί, ὠμίλουν τὴν σλαυικὴν καὶ ἦσαν φιλήσυχοι ἐργάται τῆς γῆς. Οἱ Βούλγαροι τοῦναντίον ἦσαν πολεμικοί, εἰδωλολάτραι καὶ εἶχαν τουρκικὴν γλῶσσαν. Μετὰ τὸν καιρὸν ὅμως ἔγιναν χριστιανοί, ἐλησμόνησαν τὴν γλῶσσαν

των καὶ ἔμαθαν τὰ σλαυϊκά. Ἡ ἐκκλησία τῆς Κων)πόλεως ἔκαμε μεγάλας προσπάθειάς, διὰ νὰ προσελκύσῃ εἰς τὸν χριστιανισμὸν τοὺς Βουλγάρους. Ἔστειλε δύο δραστηρίους ἱεραποστόλους, τὸν **Μεθόδιον** καὶ τὸν **Κύριλλον**, οἱ ὁποῖοι κατήγοντο ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ κατώρθωσε νὰ τοὺς προσελκύσῃ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν. Οἱ δύο ἱεραπόστολοι ἔμαθαν τὴν γλῶσσαν τῶν Βουλγάρων, ἔκαμαν τὸ βουλγαρικὸν ἀλφάβητον καὶ μετέφρασαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν σλαυϊκὴν γλῶσσαν.

Οἱ δύο λαοὶ μετ' ὀλίγον ἐσυγχωνεύθησαν εἰς ἓνα καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προῆλθεν ὁ νεώτερος βουλγαρικὸς λαός, ὁ ὁποῖος εἶναι μείγμα Σλαύων καὶ Μογγόλων, ἡ δὲ χώρα των ἀπὸ τότε ὠνομάσθη *Βουλγαρία*.

Ο ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Οἱ Βούλγαροι κατ' ἀρχὰς ἀνεγνώριζαν τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κων)πόλεως. Ἀργότερα ὅμως ἔγιναν ἀνεξάρτητοι καὶ ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Ἦσαν δὲ ἐπικίνδυνοι, διότι ἡ χώρα των ἦτο πολὺ πλησίον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους. Ἐκαμναν ἐπιδρομὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 8ου αἰῶνος, ὀλίγα ἔτη πρὶν ἀναβῆναι εἰς τὸν θρόνον ὁ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρός, ὠφελήθησαν ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν, ἡ ὁποία ὑπῆρχε τότε εἰς τὸ κράτος, καὶ ἐπροχώρησαν ἕως τὴν Κων)πολιν.

Ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος ὁ αὐτοκράτωρ Κων)σταντῖνος Ε', ὁ περίφημος υἱὸς τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ἐταπείνωσε τοὺς Βουλγάρους. Ἐκαμε πολλὰς ἐκστρατείας ἐναντίον των, τοὺς ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως καὶ τοὺς περιώρισεν εἰς τὴν χώραν των (764)

764

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 9ου αἰῶνος ἤρχισαν πάλιν αἱ συγκρούσεις μετὰ τοὺς Βουλγάρους. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Βούλγαροι εἶχαν ἓνα περίφημον, πολεμικὸν καὶ πανοῦργον βασιλέα, τὸν **Κροῦμμον**, ὁ ὁποῖος ὠφελούμενος ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας τῆς αὐτοκρατορίας ἤρχισε πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς. Ὁ αὐτοκράτωρ **Νικηφόρος Α'** ἠθέλησε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις των. Ἐπροχώρησεν εἰς τὴν χώραν των καὶ ἐπέρασε τὸν Αἰμμον. Ἄλλ' ἔπεσεν εἰς ἐνέδραν, ἐφονεύθη ὁ ἴδιος καὶ ὁ στρατός του ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν (811).

Ὁ Κροῦμος τότε κατέβη εἰς τὴν Θράκην, ἐπολιόρκησε τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ὤρμησεν ἐναντίον τῆς Κων)πόλεως. Ἄλλ' ὁ νέος αὐτοκράτωρ **Δέων Ε'**, ἱκανὸς στρατηγὸς καὶ ἀπὸ τοὺς **1817** ὀνομαστοὺς μεταρρυθμιστάς, ἐνίκησεν εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν μάχην τῆς *Μεσημβρίας* τοὺς Βουλγάρους (τὸ 817 μ. Χ.). Ὁ Κροῦμος ἐπληρώθη καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον καὶ οἱ Βούλγαροι ἔπαθαν τόσον μεγάλην καταστροφὴν, ὥστε ἐπὶ 70 ἔτη ἄφησαν ἥσυχον τὴν αὐτοκρατορίαν.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

Εἰς τὸ τέλος τοῦ 9ου αἰῶνος, ὅταν δηλαδὴ εἰς τὴν Κων)πολιν ἐβασίλευεν ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία, οἱ πόλεμοι μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῶν Βουλγάρων ἐπαναλαμβάνονται πάλιν μὲ μεγαλυτέραν λύσσαν. Ἀπὸ τότε οἱ δύο λαοὶ ἤρχισαν ἔξοντωτικὸν πόλεμον, ὁ ὁποῖος δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔξακολουθεῖ μέχρι σήμερον.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς εἰρήνης οἱ Βούλγαροι ἐπροόδευσαν καὶ ἐπλούτησαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον. Οἱ Βούλγαροι τότε ἔκαμαν σημαντικὸν ἐμπόριον, τὸ ὁποῖον ἔφθανεν ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἕως τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Γερμανίας. Ἀφορμὴν εἰς τὸν νέον πόλεμον ἔδωσαν ἡ ἀντίθεσις τῶν ἐμπορικῶν συμφερόντων Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Ἡγεμὸν τῶν Βουλγάρων ἦτο τότε ὁ **Συμεών**, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀνατραφῆ εἰς τὴν Κων)πολιν, ὅπως ἄλλοτε ὁ Ἀλάριχος. Ἐπειδὴ δὲ ἔζησεν ἐντὸς τῆς λαμπρότητος τοῦ Βυζαντίου, ὠνειρεύετο νὰ φορέσῃ τὸ στέμμα τῶν ὀφθαλμίων αὐτοκρατόρων.

Ὁ πόλεμος ἤρχισεν ὅταν ἦτο αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κων)πολιν ὁ **Δέων ΣΤ'** ὁ **Σοφὸς** (886-912). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος, ἐνῶ ὁ υἱὸς του **Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος** (913-959) ἦτο ἀκόμη ἀνήλικος, ὁ Συμεὼν ἐνίκησε τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατὸν καὶ ἐκυρίευσεν τὸ 914 τὴν Ἀδριανούπολιν. Μετὰ τὴν νίκην ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν *Τσάρος τῶν Βουλγάρων καὶ Αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων*. Ὁ Συμεὼν ἐπροχώρησεν ἐναντίον τῆς Κων)πόλεως, ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, ἔπειδὴ δὲν εἶχε στόλον. Ἐπείσθη λοιπὸν ν' ἀποσυρθῆ, ἀφοῦ ἔλαβε πολλὰ δῶρα.

Μετ' ὀλίγον ὁ Συμεὼν ἀπέθανεν, ἐνῶ εἰς τὸν θρόνον τοῦ

Βυζαντίου ἀνῆλθεν ὁ περίφημος στρατηγὸς **Νικηφόρος ὁ Φωκάς** (963-969). Ἀφοῦ ὁ Νικηφόρος ἐπέστρεψε νικητὴς ἀπὸ τοὺς ἀραβικοὺς πολέμους, ἠθέλησε νὰ ταπεινώσῃ τοὺς Βουλγάρους. Διὰ νὰ τοὺς προσβάλλῃ ἀποτελεσματικῶς, ἔκαμε συμμαχίαν μὲ τὸν βασιλέα τῶν Ρώσσω **Σβιατοσλαῦον**. Εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχεν ἰδρυθῆ τὸ ρωσικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε τότε κέντρον τὴν σημερινὴν *Οὐκρανίαν* καὶ ἔφθανεν ἕως τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ὁ Σβιατοσλαῦος ἐπέρασε τὸν Δούναβιν καὶ ἐκυρίευσεν σημαντικὸν μέρος τῆς Βουλγαρίας, ἀλλ' ἤθελε νὰ τὸ κρατήσῃ ὁἷδιος καὶ νὰ τὸ προσαρτήσῃ εἰς τὸ κράτος του.

Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα συνέβησαν δυσάρεστα γεγονότα εἰς τὴν Κων(σταντι)νούπολιν. Ὁ Νικηφόρος ἐδολονήθη καὶ ἡ τάξις ἐσαλευθῆ. Τότε οἱ Ρῶσοι ἐπέρασαν τὸν Αἴμον, ἐληλάτησαν τὴν Φιλίππουπολιν καὶ ἐπροχώρησαν ἕως τὴν Θράκην. Ἄλλ' ὁ νέος αὐτοκράτωρ **Ἰωάννης Τσιμισκῆς** ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ τέλος εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀνωμαλίαν. Ἐκαμε μεγάλην ἐκστρατείαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἐνίκησε τὸν Σβιατοσλαῦον καὶ ἐδίωξε τοὺς Ρώσσους ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἣ ὁποία περιῆλθεν ὅλη εἰς τὴν ἔξουσίαν του. Ὁ Τσιμισκῆς ἐχώρισε τότε τὴν Βουλγαρίαν εἰς ἑπτὰ ἐπαρχίας, εἰς τὰς ὁποίας διώρισεν ἐντοπίους διοικητάς, τοὺς λεγομένους *βοεβόδας* (971).

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Δὲν ἤργησεν ὁμως νὰ ἀποδειχθῆ ὅτι τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἦτο ἐπιτυχές. Μόλις ἀπέθανεν ὁ Τσιμισκῆς, οἱ Βούλγαροι ἐστασίασαν, ἐκήρυξαν βασιλέα τὸν υἱὸν ἐνὸς βοεβόδα, τὸν **Σαμουήλ** (979-1014), καὶ ἤρχισαν φοβερὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Ὁ Σαμουήλ ὠφελούμενος ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν, ἣ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὴν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλείου Β', κατώρθωσε ν' ἀνασυγκροτήσῃ τὸ βουλγαρικὸν κράτος, ἐπέρασε τὸν Αἴμον, ἐκυρίευσεν τὴν Μακεδονίαν, Ἡπειρον, Ἀλβανίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ ἔκαμεν ἐπιδρομὰς ἕως τὴν Πελοπόννησον.

Ἄλλὰ ὁ **Βασίλειος** ἀφοῦ ἠσύχασεν, ἤρχισεν ἄγχιον πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων, ὁ ὁποῖος διήρκεσε 42 περίπου ἔτη. Ὁ Βασίλειος εἰς ὅλην του σχεδὸν τὴν ζα ἡν ἐπολέμει κατὰ τῶν Βουλ-

γάρων, ὁ στρατός του ἦτο καλύτερος ἀπὸ τὸν βουλγαρικὸν καὶ ὁ ἴδιος ἰκανώτατος στρατηγός. Ἄλλ' οἱ Βούλγαροι εἶχαν ὄχυρά ὀρυμητήρια τὴν Πίνδον, τὴν Πρέσπαν καὶ τὴν Ἀχοΐδα. Διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος διήρκεσε πολὺ καὶ ἤλλαξε πολλὰκις φάσιν. Τὸ 996 ὁ περιφημὸς στρατηγὸς **Νικηφόρος Οὐρανός** συνήντησε τὸν Σαμουήλ εἰς τὸν **Σπερχειὸν** ποταμὸν καὶ τὸν ἐνίκησεν εἰς μεγάλην μάχην. Οἱ Βούλγαροι ἔπαθαν μεγάλην καταστροφὴν. Ἐκ τούτου ὁ πόλεμος περιορίσθη εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν κυρίως Βουλγαρίαν. Τέλος ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ κατέστρεψε τὸν βουλγαρικὸν στρατὸν τὸ 1014 εἰς τὴν θέσιν **Κλειδίον**, ἣ ὀποία κεῖται μεταξὺ Σερρῶν καὶ Μελενοίκου (Στενὰ τῆς Κρέσνας). Ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἔπαθε πανωλεθρίαν καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῆ, ὁ δὲ Σαμουήλ μόλις κατόρθωσε νὰ σωθῆ, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του. Ὁ Βασίλειος ἐκυρίευσεν τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν ἔκαμεν ἐπαρχίαν τοῦ κράτους. Διὰ τοῦτο ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν **Βουλγαροκτόνος**.

ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Τὸ 750 μ. Χ. ἔγινε μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὸ ἀραβικὸν κράτος. Ἐπεσεν ἡ δυναστεία τῶν Ὁμεϊάδων καὶ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἡ οἰκογένεια τῶν Ἀββασιδῶν. Οἱ Ἀββασιδαὶ μετέφεραν τὴν πρωτεύουσάν των εἰς τὴν Βαγδάτην ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ. Ἄλλ' ἓνας Ὁμεϊάδης πρίγκιψ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἵδρυσεν ἰδιαιτέρον κράτος. Ἀργότερα ἐσχηματίσθη ἄλλο ἀραβικὸν κράτος εἰς τὴν Αἴγυπτον μὲ πρωτεύουσαν τὸ Κάιρον. Τὸ ἀραβικὸν κράτος λοιπὸν διηρέθη εἰς τρία, ἀδυνάτισεν ἀπὸ τὴν διαίρεσιν καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ 9ου αἰῶνος ἤρχισε νὰ παρακμάζη.

Ἐκτὸς τούτου οἱ Ἀραβες ἔγιναν φιλήσυχοι ἔμποροὶ καὶ δὲν εἶχαν τὴν παλαιάν των πολεμικὴν ὁρμὴν. Εἰς τὴν ξηρὰν ἄλλωστε, καθὼς εἶδαμεν, οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὄχυρώσει καλὰ τὰ σύνορα καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον οἱ Ἀραβες νὰ εἰσβάλλουν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ νὰ βλάπτουν τὴν αὐτοκρατορίαν.

Εἰς τὴν θάλασσαν ὅμως ἦσαν ἀκόμη πολὺ ἐπικίνδunoι καὶ εἶχαν σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Οἱ Ἀραβες πειραταὶ τῆς Ἰσπανίας, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **Σαρακηνοί**, ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τοὺς ἐμ-

φυλίουσ πολέμουσ τῆσ αὐτοκρατορίασ ἐκυρίευσαν τὸ 826 τὴν Κρήτην καὶ ἴδρυσαν ἐκεῖ ἀνεξάρτητον βασιλείον, τὸ ὁποῖον ἐξῆσεν 140 ἔτη. Τὸ ἐπόμενον ἔτοσ 827 οἱ Ἄραβεσ τῆσ Ἀφρικήσ ἐκυρίευσαν τὴν Σικελίαν. Ἀπὸ τότε οἱ ἄραβεσ πειραταὶ ἔγιναν ἡ μάστιξ τοῦ Αἰγαίου. Προσέβαλλον αἰφνιδιαστικῶσ τὰσ πόλεισ, διήρπαζαν αὐτάσ, ἐφόνεον ἢ ἠχμαλώτιζον τοὺσ ἀνθρώπουσ. Τὸ 904

οἱ Σαρακηνοὶ ἐφάνησαν αἰφνης πρὸ τῆσ Θεσσαλονίκησ ἐκυρίευσαν καὶ ἐλεηλάτησαν ἀγρίωσ τὴν πόλιν καὶ ἀπήγαγον πολλοὺσ θησαυροὺσ καὶ πλῆθοσ αἰχμαλώτων.

904

Οἱ αὐτοκράτορεσ τῆσ Μακεδονικήσ δυναστείασ ἠθέλησαν νὰ θέσουσ τέλος εἰσ τὴν ἀνώμαλον κατάστασιν. Πρῶτον προσέβαλον τοὺσ Ἄραβεσ ἀπὸ τὴν ξηράν. Ἐπωφελοῦμενοι ἀπὸ τὴν παράλυσιν, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰσ τὸ ἀραβικὸν κράτοσ, κατώρθωσαν νὰ ἀνακτήσουσ πολλὰσ ἐπαρχίασ, αἱ ὁποῖα πρὸ πολλοῦ εἶχαν περιέλθει εἰσ τὰσ χεῖρασ τῶν Ἄράβων. Ὁ ἑλληνικὸσ στρατοσ ἐσημείω-

σε πολλές επιτυχίας. Ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ ἔφθασεν ἕως τὸν Τίγρην ποταμὸν. Μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας εἶχαν ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς καὶ ὁ Τσιμισκῆς, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἔνδοξοι διὰ τοὺς ἀραβικοὺς πολέμους. Ἐκυρίευσαν τὸ μέρος τῆς Κιλικίας, τὸ ὁποῖον κατεῖχον οἱ Ἄραβες, καὶ τὴν βόρειον Συρίαν μὲ τὴν Ἀντιόχειαν. Ὀλίγον βραδύτερον ἔγιναν κύριοι τῆς νοτίου Συρίας, ἔκυρίευσαν τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν Βηρυττὸν καὶ ἔφθασαν ἕως τὰ πόδια τῆς Ἱερουσαλήμ (976).

Ἐνῶ δὲ ὁ στρατὸς τῆς ξηρᾶς ἐσημείωνε τὰς μεγάλας αὐτὰς ἐπιτυχίας, ὁ Νικηφόρος ἀπεφάσισε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν Κρήτην. Τὸ 960 λοιπὸν ἐπεχείρησε μεγάλην ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν Σαρακηνῶν τῆς Κρήτης. Ἀπεβίβασε στρατὸν εἰς τὴν νῆσον καὶ μετὰ ὀκτάμηνον πολιορκίαν ἔκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσαν τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἔγινε κύριος τῆς Κρήτης. Ὑστερον ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ οἱ Ἕλληνες ἐξουσίασαν πάλιν τὴν θάλασσαν.

Τοιοῦτοτρόπως ἀπέκτησε δύναμιν καὶ γόητρον ἡ αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ἔφθασεν εἰς μεγίστην λαμπρότητα ἰδίως ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου. Ἡ Ἀρμενία καὶ ὁ Καύκασος περιήλθον εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Βασίλειος ἀνέκτησε πάλιν τὴν Κάτω Ἰταλίαν (ἴδε χάρτην σελ. 125)

ΟΙ ΚΟΜΝΗΝΟΙ

ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ

Μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς ἦσαν κυρίως ἐσωτερικά. Ὁ κυριώτερος λόγος τῆς παρακμῆς εἶναι ὅτι ἡ αὐτοκρατορία δὲν κατώρθωσε κατὰ τὸν μακρὸν βίον της ν' ἀφομοίωσῃ ὅλους τοὺς κατοίκους, ὥστε νὰ προέλθῃ ἓνα ἔθνος, ὅπως συνέβη αὐτὸ εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν κτλ. Τὰ διάφορα ἔθνη ἔζησαν τὸ ἓνα πλησίον τοῦ ἄλλου χωρὶς ν' ἀλλάξουν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς συνηθείας των καὶ διαρκῶς νέα ξένα ἔθνη ἤρχοντο νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐντὸς τοῦ κράτους.

Ἡ ἀπολυταρχικὴ διοίκησις τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἡ τυραννία τῶν κατὰ τόπους μεγάλων κτηματιῶν δὲν ἐπέτρεψαν εἰς τὸν λαὸν

ν' ἀναπτυχθῆ καὶ ν' ἀποκτήσῃ θάρρος, χαρακτῆρα καὶ φρόνημα ἔθνικόν. Ὁ λαὸς δὲν εἶχεν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν τύχην τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐνόμιζεν ὅτι εἶναι κτῆμα τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἀρχόντων. Εὐχαριστεῖτο νὰ καταγίνεται εἰς μικρὰ καὶ εὐτελεῖ πράγματα, εἰς τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας, εἰς τὰ μικροζητήματα τῆς πολιτικῆς, ἡγάπα τὰ θεάματα καὶ τὰς πανηγύρεις.

Ἡ αὐτοκρατορικὴ ἀρχὴ δὲν ἦτο σταθερά, ἐγίνοντο συχνὰ στάσεις, ὁ αὐτοκράτωρ ἀνετρέπετο καὶ ἐπεκράτει ἀναρχία. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ πλούσιοι γαιοκτῆμονες ἀπέκτησαν μεγάλην ἰσχύν καὶ δὲν ὑπῆκον εἰς τὸν ἀνώτατον ἄρχοντα. Ἡ ἰδία ἀταξία ἦτο καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐριδες καὶ φιλονικίαι ἐχώριζον τὸν κληρον, αἱ δὲ αἰρέσεις ἐδίχασαν τὸν λαὸν καὶ ἐγέννησαν μίση.

Σπουδαιοτάτη αἰτία τῆς παρακμῆς τοῦ κράτους ἦσαν καὶ οἱ πολυάριθμοι ἐξωτερικοὶ ἐχθροί. Μετὰ τὸ τέλος τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας ἐμφανίζονται δύο ἐπικίνδυνοι ἐχθροί, οἱ **Εὐρωπαῖοι** ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ οἱ **Τουρκοὶ** ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Οἱ Εὐρωπαῖοι θὰ καταστρέψουν τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἡ πηγὴ τοῦ πλούτου, οἱ δὲ Τουρκοὶ θὰ κυριεύσουν τὰς ἐπαρχίας τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ αὐτοκρατορία ἐλάμβανε τὸν καλύτερον στρατόν.

Τοιοιτοτρόπως τὸ κράτος θὰ παρακμάσῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ θὰ βαδίσῃ πρὸς τὴν καταστροφὴν.

Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΚΟΜΝΗΝΩΝ (1057—1185)

Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (1025) ἤρχισε πάλιν ἀναρχία εἰς τὸ κράτος, διότι οἱ διάδοχοί του ἦσαν ἠγεμόνες ἀνίκανοι καὶ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶχαν ἐπιβολήν. Ἡ κατάστασις ἐχειρότερευσε, ὅταν ἔσβυσε τελειωτικῶς ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία (1057). Εἰς τὸ διάστημα 25 ἐτῶν ἐβασίλευσαν πέντε αὐτοκράτορες καὶ ἐδημιουργήθη ἐσωτερικὴ ἀνωμαλία πολὺ ἐπικίνδυνος διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἀλλὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ κράτους ἐσταμάτησαν πρὸς στιγμήν οἱ αὐτοκράτορες τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν. Οἱ **Κομνηνοὶ** ἦσαν μεγάλη φεουδαρχικὴ οἰκογένεια τῆς Μ. Ἀσίας. Ὅλοι δὲ οἱ αὐτοκράτορες τῆς δυναστείας αὐτῆς ἦσαν πρὸ πάντων στρατιωτικοί.

Πρώτος ανέβη εις τὸν θρόνον ὁ **Ἀλέξιος Α΄ ὁ Κομνηνός** (1081-1118), ὁ ὁποῖος ἔδειξε μεγάλην διπλωματικὴν ἱκανότητα. Εἶχε λεπτοὺς τρόπους καὶ μεγάλην ἐπιβολὴν καὶ κατώρθωσε νὰ φέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθρούς. Ὁ Ἀλέξιος εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐξοχωτέρους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου. Ἐβασίλευσεν εἰς δυσκόλους περιστάσεις, διότι κατὰ τὴν βασιλείαν του ἔγινεν ἡ Α' Σταυροφορία τῶν Εὐρωπαίων καὶ πολυάριθμα στρατεύματα ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ κράτος. Παρ' ὅλα ταῦτα κατώρθωσε νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν εἰρήνην τοῦ κράτους του.

Ὁ υἱὸς τοῦ **Ἰωάννης** (1118-1143), τὸν ὁποῖον οἱ ὑπήκοοι του ὠνόμασαν **Καλογιάννην**, ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀγαθωτέρους αὐτοκράτορας, οἱ ὁποῖοι ἐκάθησαν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου. Εἶχεν ἐξαιρετικὴν μόρφωσιν, χαρακτηῖρα γλυκὴν καὶ μεγάλας στρατιωτικὰς ἀρετάς.

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωάννου **Μανουὴλ Κομνηνός** (1143-1189) ἦτο ὁ ἱπποτικώτερος τῶν βασιλέων τοῦ Βυζαντίου, ἠγάπα τὰς ἐπιδείξεις καὶ ἦτο πραγματικῶς ἥρωας εἰς τοὺς πολέμους, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὴν διπλωματικὴν τῶν προκατόχων του. Ἐκαμε πολλάκις πολέμους ὄχι ἀπὸ πολιτικὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν πολεμικὴν του ὁρμὴν. Διὰ τοῦτο ἐσπατάλησε τοὺς πόρους τοῦ κράτους καὶ ἀδυνάτισε τὸν στρατόν.

Οἱ τρεῖς αὐτοί, ὁ Ἀλέξιος, ὁ Καλογιάννης καὶ ὁ Μανουὴλ, ἦσαν οἱ μεγαλύτεροι αὐτοκράτορες τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν. Οἱ τελευταῖοι Κομνηνοὶ δὲν εἶχαν τὴν ἀξίαν των. Ἐκυβέρνησαν κακῶς καὶ ἀπὸ τῆς βασιλείας των ἀρχίζει ἡ ταχεῖα κατὰπτωσις τῆς αὐτοκρατορίας.

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ὅταν ανέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος, ἡ θέσις τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο δυσκολωτάτη. Κατὰ τὰ 50 ἔτη, τὰ ὁποῖα ἐπέρασαν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, εἶχαν ἐμφανισθῆ νέοι ἐπικίνδυνοι ἐχθροί, οἱ ὁποῖοι ἐκυρίευσαν πολλὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους.

Εἰς τὴν Βαλκανικὴν οἱ *Κροᾶται* καὶ οἱ *Σέρβοι* ἐσημάτισαν κράτη ἀνεξάρτητα καὶ ἤρχισαν πόλεμον μετὰ τὴν αὐτοκρατορίαν.

Ταυτοχρόνως εμφανίζονται δύο φοβερότεροι ἐχθροί, οἱ Νορμανδοὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν, οἱ Σελτζούκοι Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν.

ΟΙ ΝΟΡΜΑΝΔΟΙ

Ἀκριβῶς τὸ ἔτος, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ἀλέξιος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον (1081), ἔκαμαν ἀπόβασιν εἰς τὴν Ἠπειρον οἱ Νορμανδοὶ μὲ τὸν περίφημον ἀρχηγόν των *Ροβέρτον Γυσκάρον*. Οἱ Νορμανδοὶ ἦσαν λαὸς γερμανικὸς, δραστηριώτατος καὶ πολεμικὸς, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τὴν Σκανδιναυϊκὴν χερσόνησον. Ἀπ' ἐκεῖ ὁρμώμενοι ἔκαμαν διὰ θαλάσσης φοβερὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον τῆς Εὐρώπης, ἐληλάτησαν πολλὰς χώρας καὶ ἔφεραν μεγάλας ἀναστατώσεις. Βραδύτερον νορμανδοὶ πολεμισταὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν Μεσόγειον, ἐκυρίευσαν τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ἣ ὁποία ἦτο κτῆσις τοῦ Βυζαντίου, ἐκυρίευσαν ἐπίσης τὴν Σικελίαν, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Σαρακηνοί, καὶ ἴδρυσαν κράτος πειρατικόν. Εὐθύς κατόπιν ὁ ἀρχηγὸς των *Ροβέρτος*, τὸν ὁποῖον ὁ Πάπας ἀνεγνώρισεν ὡς βασιλέα, ἤρξατο ἐπιθέσειν ἐναντίον τῆς Ἠπειροῦ (1081). Ἐνίκησε τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλεξίου παρὰ τὸ 1081 Δυρράχιον, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐπροχώρησεν ἕως τὴν Θεσσαλίαν.

Τὸ κράτος ἔσωσε τότε ἡ δραστηριότης καὶ ἡ διπλωματικὴ ἱκανότης τοῦ Ἀλεξίου. Οἱ Νορμανδοὶ ἠναγκάσθησαν εἰς τὸ τέλος νὰ ἐκκενώσουν τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἀλλ' ὁ νορμανδικὸς κίνδυνος δὲν ἔλειψε, διότι ἡ κυριαρχία τῶν Νορμανδῶν ἐστερεώθη εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Οἱ Νορμανδοὶ ἴδρυσαν εἰς τὰς χώρας αὐτὰς κράτος, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη *Βασίλειον τῶν Δύο Σικελιῶν* καὶ εἰς διαφόρους περιόδους ἔκαμαν ἐπιθέσεις κατὰ τῆς αὐτοκρατορίας. Τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον διέτρεξε τὸ κράτος κατὰ τὸ ἔτος 1185, ὅταν ἐβασίλευεν εἰς τὴν 1185 Κων)πολιν ὁ ἔλεινός ἀπόγονος τῶν Κομνηνῶν *Ἀνδρόνικος*. Ὁ νορμανδικὸς στρατὸς ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ἠπειρον, ἐπέρασε τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν ὁποίαν ἐληλάτησεν ὅπως ἄλλοτε οἱ Σαρακηνοί. Ἀλλ' εἰς τὴν Κων)πολιν ἔγινε στάσις, ἐφόνευσαν τὸν Ἀνδρόνικον καὶ ὁ διάδοχός του *Ἰσαάκιος* Ἄγγελος ἐνίκησε τοὺς Νορμανδοὺς, διὰ τοῦ στρατηγοῦ του *Βρανᾶ* καὶ τοὺς ἠνάγκασεν νὰ φύγουν ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς χώρας.

Β' Ἑλληνικοῦ

9

ΟΙ ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ

Ἄλλ' ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους Τούρκους, οἱ ὅποιοι παρουσιάσθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐκυρίευσαν σπουδαίας ἐπαρχίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Οἱ **Τοῦρκοι** ἦσαν μία πολυάριθμος μογγολικὴ φυλὴ, ἡ ὁποία ἔζη εἰς τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας τῆς Ἀσίας, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ ὀνομάζονται σήμερον Τουρκεστάν. Ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι εἶχαν διάφορα ὀνόματα. Ἀπ' αὐτὰ τὰ μέρη ἦλθον εἰς τὴν Εὐρώπην, καθὼς εἶδαμεν, οἱ Οὐννοι, οἱ Ἀβαροι, οἱ Βούλγαροι καὶ ἀργότερα οἱ Οὐγγροι.

Εἰς ἀπὸ τοὺς λαοὺς τούτους ἦσαν καὶ οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι, οἱ ὅποιοι εἶχαν δεχθῆ τὸν ἰσλαμισμόν καὶ ἦσαν πολεμικοὶ καὶ πολὺν φανατικοὶ μωαμεθανοί. Οἱ Σελτζοῦκοι πολεμισταὶ εἰσῆλθαν ὡςμισθοφόροι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ χαλίφου τῆς Βαγδάτης. Οἱ Ἀραβες τότε εὐρίσκοντο εἰς παρακμὴν. Διὰ τοῦτο οἱ Σελτζοῦκοι ἐκυριόρχησαν εἰς τὸ κράτος τοῦ χαλίφου καὶ περιώρισαν αὐτὸν εἰς τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα. Ὁ ἀρχηγόστων **Τογροῦλ βέης** ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἀργότερα ὁ Τογροῦλ ἐκυρίευσε τὰς περσικὰς χώρας καὶ ἵδρυσεν ἰδικόν του κράτος. Ἀπὸ τότε ἤρχισαν αἱ συγκρούσεις μετὰ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀρμενίας.

ΟΙ ΣΕΛΤΖΟΥΚΟΙ ΚΥΡΙΕΥΟΥΝ ΤΗΝ Μ. ΑΣΙΑΝ

Ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Τογροῦλ **Ἄλπ—Ἀρσλάν** (1063—1075) οἱ Σελτζοῦκοι ὄρμησαν εἰς τὴν Ἀρμενίαν. Ὁ γενναῖος αὐτοκράτωρ **Ρωμανὸς Δ' ὁ Διογένης** (1067—1071) ἠθέλησε νὰ τοὺς σταματήσῃ, ἀλλ' ἐνίκηθη εἰς κρίσιμον μάχην πλησίον τῆς 1071 λίμνης τοῦ Βάν (1071) καὶ ἔπεσεν αἰχμάλωτος εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ὁ Ἄλπ—Ἀρσλάν ἐφάνη γενναῖος καὶ ἔδωκε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ οἱ ἀντίπαλοί του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶχαν ἀναγορεύσει ἄλλον αὐτο-

κράτεια καί, ὅταν ἔφθασεν ὁ Ρωμανός, τὸν συνέλαβαν καὶ τὸν ἐτύφλωσαν ἀγρίως.

Ἄναρχία καὶ ἀθλιότης ἐβασίλευε τότε εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Οἱ Σελτζοῦκοι ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἀκαταστασίαν αὐτὴν ἐκυρίευσαν τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαιστίνην. Ἡ Ἱερουσαλήμ λοιπὸν καὶ ὁ Τάφος τοῦ Σωτῆρος ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Μωαμεθανῶν. Ἀργότερα οἱ Σελτζοῦκοι ἐπροχώρησαν βαθύτερον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐκυρίευσαν τὸ Ἰκόνιον, τὴν Νίκαιαν καὶ τὸ 1079 ἔφθασαν εἰς τὴν Χρυσούπολιν ἀπέναντι τῆς Κων)πόλεως.

1079

Ὁ σουλτάνος τῶν Σελτζούκων εἶχε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν Περσίαν, εἶχε δὲ διορίσει διαφόρους συγγενεῖς του ἄρχοντας τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐξουσίαζε. Τὰς χώρας τῆς Μ. Ἀσίας ἐκυβέρνηε ἓνας Σελτζουκίδης ἡγεμῶν, ὁ ὁποῖος πρωτεύουσαν εἶχε τὴν Νίκαιαν. Τοιουτοτρόπως ἡ αὐτοκρατορία ἔχασε τὰς ἐπαρχίας τῆς Μ. Ἀσίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐλάμβανε τοὺς καλύτερους στρατιώτας καὶ τοὺς ἰκανωτέρους στρατηγούς.

Οἱ μεγάλοι Κομνηνοὶ αὐτοκράτορες, ὁ Ἀλέξιος καὶ ὁ Καλογιάννης, κατώρθωσαν ν' ἀνακτήσουν μέρος τῶν μικρασιατικῶν ἐπαρχιῶν καὶ ὁλόκληρος ζώνη εἰς τὴν παραλίαν, ἀπὸ τῆς Σμύρνης μέχρι τῆς Τραπεζοῦντος, περιῆλθε πάλιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Βυζαντίου. Ἀλλ' οἱ Σελτζοῦκοι ἦσαν πάντοτε ἰσχυροὶ καὶ ἐπικίνδυνοι.

Η ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ

ΤΑ ΕΘΝΗ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ἡ μετανάστευσις τῶν γερμανικῶν λαῶν ἔφερε μεγάλην ἀναστάσειν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Αἱ ἀνθηραὶ ἄλλοτε ἐπαρχίαι τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἔπαθον μεγάλας καταστροφὰς καὶ ὁ πολιτισμὸς ἔμεινε πολὺ ὀπίσω, διότι οἱ γερμανικοὶ λαοὶ ἦσαν ἀκόμη ἀπολίτιστοι.

Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως ἦλθε σχετικὴ ἡσυχία. Οἱ γερμανικοὶ λαοὶ κατώρθωσαν νὰ ἐγκατασταθοῦν ὀριστικῶς εἰς τὰς ἐπαρχίας

τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, οἱ *Φράγκοι* εἰς τὴν Γαλατίαν, οἱ *Βησιγόθοι* εἰς τὴν Ἰσπανίαν, οἱ *Λομβαρδοὶ* εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ *Ἀγγλοσάξονες* εἰς τὴν Ἀγγλίαν κτλ. Ἐκεῖ ἀνεμίχθησαν μὲ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, ἔλαβαν τὴν θρησκείαν των, τὴν γλῶσσαν των καὶ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμά των. Ἀπὸ τὴν ἀνάμιξιν αὐτὴν προῆλθον τὰ νεότερα εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, οἱ Γάλλοι, οἱ Ἰσπανοί, οἱ Ἰταλοί, οἱ Ἀγγλοὶ κτλ. Εἰς τὴν Γερμανίαν ὅμως ἔμειναν πολλοὶ Γερμανοί, οἱ ὁποῖοι διετήρησαν τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἥθη των.

Πέραν τῆς Γερμανίας εἰς τὰς πεδιάδας τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, δηλ. εἰς τὴν σημερινὴν Ρωσσίαν, ἔζη μία μεγάλη φυλὴ οἱ *Σλαῦοι*. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς οἱ Σλαῦοι ἦσαν ἐντελῶς ἀπολίτιστοι καὶ δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης.

ΤΑ ΚΡΑΤΗ

Μετὰ τὴν μετανάστευσιν τῶν λαῶν εἰς τὴν Εὐρώπην ἰδρύθησαν διάφορα κράτη, ἀλλὰ τὸ ἰσχυρότερον ἀπ' αὐτὰ ἦτο τὸ κράτος τῶν Φράγκων εἰς τὴν Γαλατίαν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 8ου αἰῶνος ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων *Κάρολος ὁ Μέγας* (768-814) εἶχε μεγάλην δύναμιν. Ἐκυρίευσε πολλὰς χώρας εἰς τὴν Ἰταλίαν, Ἰσπανίαν καὶ Γερμανίαν καὶ ἐσχημάτισε μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἣ ὁποία ἦτο δυνατὸν νὰ παραβληθῇ μὲ τὴν Βυζαντινὴν. Ὁ Κάρολος ἐφιλοδόξησε νὰ ἀνασυστήσῃ τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος. Ἐφρόντισε νὰ ἔχῃ καλὰς σχέσεις μὲ τὸν Πάπαν καὶ ἐπεχείρησε πολλοὺς πολέμους διὰ νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του. Ἐκυρίευσε πολλὰς χώρας εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν, ὅπου ἐπροσπάθησε νὰ διαδώσῃ τὸν χριστιανισμόν. Ἐπίσης ἐνίκησε τοὺς Ἀραβας τῆς Ἰσπανίας. Διὰ τοῦτο ὁ Κάρολος ἐθεωρήθη ἀπόστολος τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ὁ πάπας τὸν ἔστεψεν *Ἀυτοκράτορα τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους* εἰς τὴν Ρώμην.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου τὸ κράτος του ἐχωρίσθη εἰς τρία. Ἐσχηματίσθησαν τοιουτοτρόπως τρία βασίλεια, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Τὸ ἰσχυρότερον ἦτο πάντοτε τὸ κράτος τῆς Γαλλίας, δηλ. τὸ φραγκικὸν κράτος. Ἀργότερα μεγάλην δύναμιν ἀπέκτησαν οἱ βασιλεῖς τῆς Γερμανίας. Ὁ πάπας ἔστεψεν αὐτοκράτορα τὸν βασιλέα *Ὀθωνα*, ὅπως ἄλλοτε τὸν

Κάρολον, καὶ τὸ κράτος του ὠνομάσθη Ἁγία Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους.

Τὰ κράτη τῆς Δ. Εὐρώπης κατὰ τοὺς μέσους χρόνους δὲν ὁμοιάζον μὲ τὸ παλαιὸν Ρωμαϊκὸν κράτος οὔτε μὲ τὰ σημερινά. Δὲν εἶχαν μίαν κυβέρνησιν καὶ ἓνα βασιλεῖα δι' ὅλην τὴν χώραν. Ἐκτὸς τοῦ βασιλέως ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ἄρχοντες εἰς τὰς διαφόρους περιφερείας, οἱ ὁποῖοι ἔφεραν διαφόρους τίτλους, *δοῦκες*,

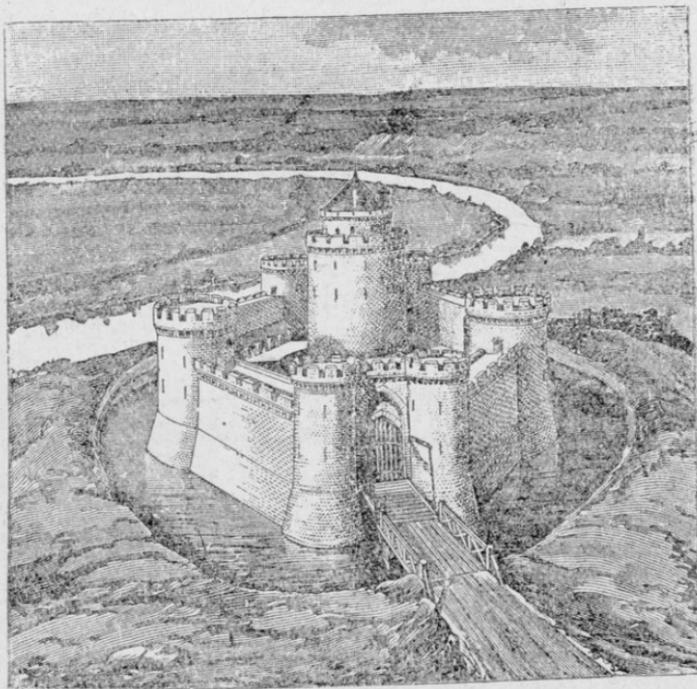

κόμητες, βαρῶνοι, μαρκήσιοι κτλ. Εἶχαν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν βασιλεῖα, νὰ διατηροῦν στρατὸν καὶ νὰ τὸν βοηθοῦν, ὅταν παρουσιάζετο ἀνάγκη. Πολλάκις ὅμως ἐδείκνυν ἀπειθειαν, συνεννοοῦντο μεταξύ των καὶ ἔκαμαν πόλεμον ἐναντίον τοῦ βασιλέως. Τοιοῦτοτρόπως τὰ βασιλεία τῆς Δύσεως ἦσαν χωρισμένα εἰς μικρὰ κρατίδια καὶ οἱ βασιλεῖς δὲν εἶχαν μεγάλην δύναμιν. Τὸ πολιτικὸν αὐτὸ σύστημα ὠνόμασαν *φρουδαρχίαν*.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Οἱ πολεμισταὶ τῆς Δύσεως ἦσαν πολὺ διαφοροτικοὶ ἀπὸ τοὺς

στρατιώτας τῆς ῥωμαϊκῆς καὶ βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπετέλουν χωριστὴν τάξιν καὶ εἶχαν μοναδικὴν ἐνασχόλησιν τὰ πολεμικά. Ἐπολέμουν κυρίως ἔφιπποι καὶ ὠνομάζοντο διὰ τοῦτο *ἱππῶται*. Ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ σιδηρὰ ἀμυντικὰ ὄπλα καὶ ἔζων μαζί μὲ τοὺς ἄρχοντας εἰς τοὺς πύργους. Οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἱπ-

Πύργος

Οἱ μεγάλοι ἄρχοντες κατεσκεύαζον πολὺ δυνατοὺς πύργους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔμενον ἀσφαλεῖς. Γύρω ἦτο τάφος γεμάτη ἀπὸ ὕδωρ. Ἐπερνοῦσε κανεὶς εἰς τὸν πύργον ἀπὸ κινητὴν γέφυραν, εἰς τὰς γωνίας δὲ ὑπῆρχον πύργοι μὲ ἐπάλξεις. Ὁ δεσπότης ἔμενεν εἰς τὸ μεσαῖον κτίριον, τὸ ὁποῖον εἶχε πάλιν ἄλλην τάφρον μὲ ὕδωρ.

πόται ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν πολεμιστῶν, τὴν ἀνωτέραν δηλαδὴ κοινωρικὴν τάξιν, καὶ ὠνομάζοντο *εὐγενεῖς*.

Ἐπίσης σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν μεσαιωνικὴν κοινωνίαν εἶχον οἱ ἀνώτεροι *κληρικοί*, οἱ ἀρχιερεῖς δηλ. Οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων κτλ., οἱ ὁποῖοι ἦσαν πολὺ πλούσιοι.

εἶχαν πολλὰ κτήματα καὶ ἔζων ὅπως οἱ εὐγενεῖς. Οἱ εὐγενεῖς καὶ ὁ κληρὸς, δηλ. ἓνα μικρὸν μέρος τοῦ ἔθνους, ἦσαν οἱ προνομιούχοι, εἰς αὐτοὺς ἀνήκον ἡ γῆ, αὐταὶ ἐκυβέρνην τὸ κράτος. Οἱ ἄλλοι κάτοικοι, δηλαδή σχεδὸν ὅλος ὁ λαός, ἦσαν πτωχοὶ γεωργοί, δὲν εἶχαν περιουσίαν, δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους καὶ εἰργάζοντο ὡς δοῦλοι εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου. Αὐταὶ ἦσαν αἱ τρεῖς κοινωνικαὶ τάξεις τῶν μέσων χρόνων, *εὐγενεῖς, κληρὸς καὶ ἡ τρίτη τάξις.*

Ο ΠΑΠΑΣ

Ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐδέχθησαν μὲ τὸν καιρὸν τὸν χριστιανισμόν, ἦσαν θρησκευτικώτατοι καὶ εἶχαν μεγάλον σεβασμὸν

εἰς τὸν κληρὸν. Οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἀνεγνώριζαν ὡς θρησκευτικὸν ἀρχηγὸν τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ρώμης, δηλ. τὸν Πάπαν, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἀπέκτησε πολὺ μεγάλην δύναμιν. Ἦτο ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἡ κεφαλὴ ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ ἰσχυρότεροι βασιλεῖς ἔκλυτον πρὸ αὐ-

Ἐνδυμασίαι ἱερέων τῆς Δύσεως

τοῦ καὶ ἐζήτουν τὴν φιλίαν του, διότι ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ πάπα ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ν' ἀναβιβάξῃ καὶ νὰ καταβιβάξῃ βασιλεῖς.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ

Εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους, ἐφόσον πρωτεύουσα τῆς ρω-

μαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἡ Ρώμη, ὁ πάπας εἶχε τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν ὅμως ἐκτίσθη ἡ Κων)πολις καὶ ἐδημιουργήθη τὸ Ἀνατολικὸν ρωμαϊκὸν κράτος, μεγάλην ἰσχὴν ἀπέκτησεν ὁ Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἀπὸ τότε οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Ρώμης ἤρχισαν νὰ ὑποβλέπουν τὸν Πατριάρχην. Ἀλλὰ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἡ Ρώμη περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὁ πάπας δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ διεκδικήσῃ τὰ πρωτεῖα.

Ἀργότερα ὅμως ὅταν ἡ Ρώμη ἀπῆλλάγη ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ πάπας ἔγινεν ἀνεξάρτητος καὶ εἶχε τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἡγεμόνων τῆς Δύως. Ἰδίως ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ἐπροστάτευσεν πολὺ τὸν Πάπαν. Ἀνεγνώρισε τὴν κυριαρχίαν του εἰς τὴν Ρώμην καὶ εἰς τὰ περὶχωρα. Ἰοιουτοτρόπως ἰδρῦθη ἰδιαιτέρον κράτος τοῦ Πάπα, τὸ λεγόμενον Κράτος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὁ πάπας ἔγινε κοσμικὸς ἀρχων. Μὲ τὸν καιρὸν ἡ δύναμις καὶ τὸ γόητρόν του ἐμεγάλωσαν ἀκόμη περισσότερον.

Κυριάρχος εἰς τὴν Δύσιν ὁ Πάπας ἤθελε νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ τὴν Ἀνατολήν. Ἐζήτει διαρκῶς εὐκαιρίαν νὰ ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεχθῇ ὁ Πατριάρχης Κων)πόλεως καὶ ὁ κληρὸς τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦτο ἐγεννήθη ἐχθρότης μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ὑπῆρχε ἐχθρότης ἕνεκα διαφορῶν λόγων.

ΤΟ ΣΧΙΣΜΑ

Ἦδη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ὁ Πάπας ἔδειξε διαθέσεις ν' ἀναμιχθῇ εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρὸς ἐφέρθη τότε μὲ μεγάλην ἀσθηρότητα πρὸς αὐτόν, ὥστε ὁ Πάπας ἠναγκάσθη νὰ περιορίσῃ τὰς ἀπαιτήσεις του.

Σοβαρώτατον ὅμως ἐπεισόδιον ἐδημιουργήθη μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ὅταν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κων)πόλεως ἀνῆλθεν ὁ Πατριάρχης **Φώτιος** (857). Ὁ Φώτιος ἦτο ἀνὴρ μεγάλῃς μορφώσεως, ἕνας ἀπὸ τοὺς σοφωτέρους ἀνθρώπους τοῦ

857

Βυζαντίου. Ἄλλ' ἐπειδὴ διεδέχθη ἓνα γέροντα Πατριάρχη, τὸν ὁποῖον ἐσέβετο πολὺ ὁ λαὸς καὶ τὸν ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ κατεβίβασε βιαίως ἀπὸ τὸν θρόνον, ἐσηματίσθη ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Φωτίου καὶ ἐδημιουργήθη μεγάλη ἀνωμαλία εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ πάπας **Νικόλαος Α'** ἠθέλησε τότε νὰ παρουσιασθῆ ὡς ἀνώτερος ρυθμιστῆς καὶ νὰ κανονίσῃ τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ὅπως ἠθέλεν ὁ ἴδιος. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀνεχθῆ τοῦτο ὁ Φώτιος καὶ οἱ κληρικοὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Πατριάρχου ἔφθασαν εἰς μεγάλην ὀξύτητα, ὁ ἓνας ἀφώρισε τὸν ἄλλον καὶ αἱ σχέσεις τῶν δύο ἐκκλησιῶν διεκόπησαν ἀπὸ τότε. Τὰ αἷτια τῆς ἀντιθέσεως ἦσαν βαθύτερα. Ἡ Ἀνατολὴ καὶ ἡ Δύσις δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συνεννοηθοῦν. Τέλος ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον. Ἐπὶ Πατριάρχου *Μιχαὴλ Κηρολαρίου* αἱ δύο ἐκκλησίαι ἐχωρίσθησαν ὀριστικῶς (1054) καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη τὸ λεγόμενον

1054

Σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν.

Τὸ σχίσμα ἔβλαψε πολὺ τὸν χριστιανικὸν κόσμον, διότι ἔφερε διαίρεσιν καὶ ἐδημιούργησε μῖσος μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως.

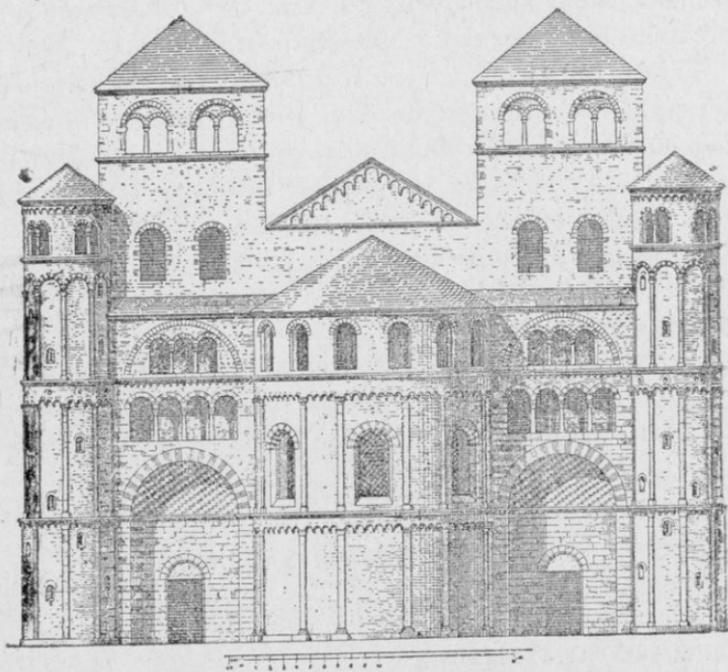
ΑΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΙ

Η ΠΡΟΔΟΣ ΤΗΣ ΔΥΣΕΩΣ

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῶν μέσων χρόνων ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦτο πολὺ περισσότερον ἀνεπτυγμένη ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, διότι ἡ μετανάστευσις τῶν λαῶν εἶχε καταστρέφει ἐκεῖ τὸν πολιτισμόν. Ἐπίσης εἰς τὴν ἀραβικὴν αὐτοκρατορίαν ὑπῆρχε πολιτισμὸς ἀνώτερος ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἦσαν τότε εἰς τὴν παιδικὴν τὸν ἡλικίαν. Εἶχαν ζωηρὰν φαντασίαν καὶ δυνατὴν ψυχικὴν ὁρμήν, ἀλλὰ δὲν ἤξευραν ἀκόμη οὔτε γράμματα οὔτε τέχνας. Δὲν ἤξευραν νὰ κατασκευάζουν καλὰ ὄπλα οὔτε νὰ ὀργανώσουν στρατὸν οὔτε νὰ διοικήσουν καλὰ τὸ κράτος τῶν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ μικρὰ στρατεύματα κατόρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς γερμανικοὺς λαοὺς. Καὶ

ἀργότερα ὅσκις ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μετὰ τοὺς Γερμανοὺς, ἐφάνη πάντοτε ἀνώτερος.

Ἄλλὰ μετὰ τὸν καιρὸν τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Ἡ Δύσις ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται. Οἱ εὐγενεῖς μολονότι δὲν εἶχαν μόρφωσιν, ἦσαν ἄνθρωποι γενναῖοι καὶ φιλόδοξοι. Κατεγίνοντο διαρκῶς εἰς τὰ πολεμικὰ καὶ ἐγύμναζον τὸ σῶμα τῶν μετὰ τὸ κινήσιον καὶ τὰς ἵπποδρομίας. Ἐμαθάν νὰ κατασκευάζουν ὄπλα, πανοπλίαν σιδη-

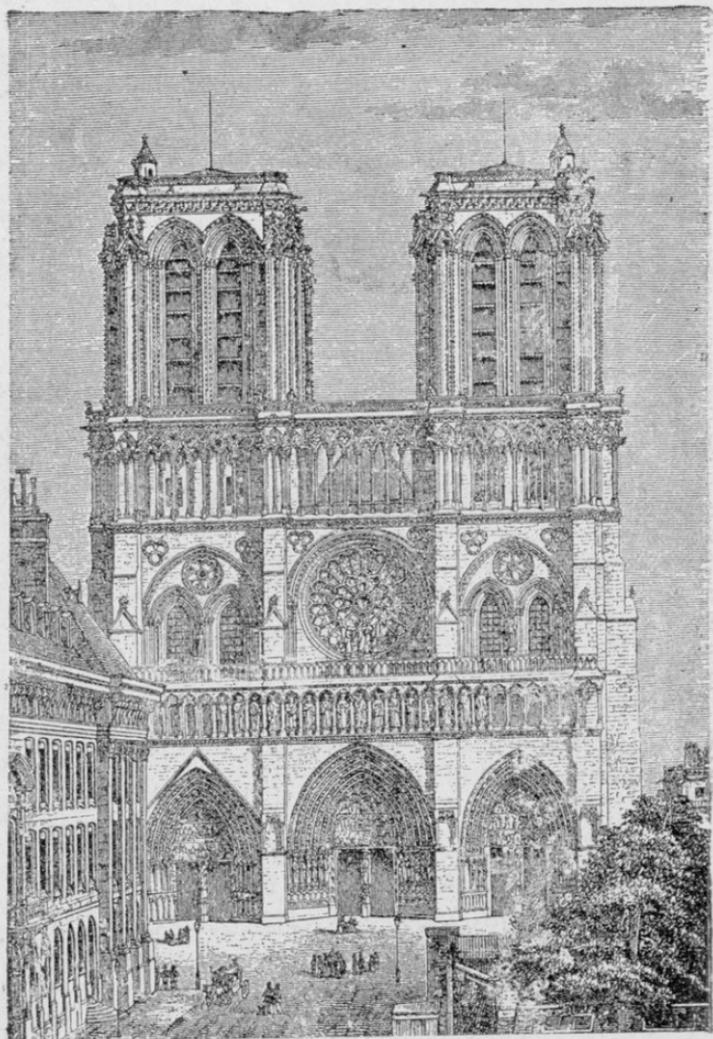
Ρωμανικὸς ναὸς

Πολὺ εἶχε προοδεύσει εἰς τοὺς μέσους χρόνους ἡ ἀρχιτεκτονική. Ἰδίως κατασκευάζαν μεγάλας ἐκκλησίας. Εἰς τὰς ἀρχὰς ἐκτίζαν ναοὺς μετὰ βαρεῖς τοίχους, μικρὰ παράθυρα καὶ μετὰ τοῦα ἡμικυκλικὰ. Ὁ τρόπος αὐτὸς ὀνομάσθη *Ρωμανικὸς ρυθμὸς*, διότι ἐμυῖνοντο τὰ ρωμαϊκὰ οἰκοδομήματα.

ρᾶν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἐσκέπαζον τὸ σῶμα τῶν καὶ τοὺς ἵππους. Τοιοῦτοτρόπως ἐμορφώθη ὁ ἵπποτικὸς στρατὸς τῆς Δύσεως.

Ο ΙΠΠΟΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ὁ βίος τῶν λαῶν τῆς Δύσεως ἔλαβεν ὀριστικὴν μορφήν καὶ ἀπὸ τότε οἱ Εὐρωπαῖοι ἤρχισαν νὰ προο-

Γοτθικός ναός

Βραδύτερον οί ευρωπαίοι έδημιούργησαν ένα ρυθμόν μεγαλοπρεπέστατον, ό όποίος όνομάσθη Γοτθικός. Κατά τόν ρυθμόν αυτόν εκτίσθησαν πλήθος έκκλησάι εις πολλάς πόλεις τής Ευρώπης. Εις τήν εικόνα είναι ή Παναγία τών Παρισίων.

Δεύνουν. Πρὸ πάντων ἤρχισε νὰ ἀκμάζη ὁ ἱπποτικός βίος. Ἡ νεο-λαία εἶχε τότε μεγάλην πολεμικὴν ὁρμὴν καί, ὅπως εἰς τοὺς ὁμη-ρικούς χρόνους, ἡ ἀνδρεία ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ μεγαλυτέρα ἀρετή.

Ἡ Ἐκκλησία ἠθέλησε νὰ ὀδηγήσῃ τὴν ὁρμὴν αὐτὴν τῶν νέων καὶ νὰ τὴν μεταχειρισθῇ διὰ τοὺς σκοπούς της. Οἱ ἱππῶται ἐχρῴοντο μὲ θρησκευτικὴν τελετὴν καὶ ἔδιδον ὄρκον ὅτι θὰ ὑπερασπίζωνται τὸ δίκαιον, θὰ προστατεύουν τοὺς ἀδυνάτους κατὰ τῆς βίας τῶν ἰσχυρῶν, θὰ εἶναι φιλαλήθεις, θὰ κρατοῦν τὸν λόγον τους καὶ θὰ εἶναι πιστοὶ εἰς τὴν φιλίαν. Τοιουτοτρόπως οἱ πολεμισταὶ ἐγίναν ἱππῶται τοῦ Χριστοῦ. Ἐδημιουργήθησαν δὲ καὶ ἱπποτικά μοναχικά τάγματα, τῶν ὁποίων τὰ μέλη ἦσαν μοναχοὶ καὶ πολεμισταὶ συγχρόνως. Τὰ τάγματα ταῦτα ἔφεραν τὸν χριστιανισμόν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ ὑπεχρέωσαν πολλοὺς γερμανικοὺς καὶ σλαβικοὺς λαοὺς νὰ δεχθοῦν τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῆς ἱπποτικῆς Εὐρώπης εἶναι αἱ **Σταυροφορίαι**, δηλαδή αἱ μεγάλαι ἐκστρατεῖαι, τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ Εὐρωπαῖοι, διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἅγιους Τόπους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Κατ' ἀρχὰς τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τοὺς Ἅγιους Τόπους ἐξουσίαζαν οἱ Ἄραβες. Ἀλλὰ οἱ Ἄραβες δὲν ἦσαν πολὺ φανατικοί. Τὸ κράτος τῶν εἶχεν ἀρκετὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν, ὥστε οἱ χριστιανοὶ ἐπήγαιναν χωρὶς κίνδυνον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ.

Τὸν 11ον αἰῶνα ὅμως τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἐκυριεύσαν, ὅπως εἶδαμεν, οἱ Σελτζούκοι Τούρκοι. Αὐτοὶ ἦσαν ἄγριοι καὶ φανατικοί. Ἐκαμνον ὅ,τι κακὸν ἦτο δυνατόν εἰς τοὺς χριστιανούς. Ἐβασάνιζαν τοὺς ἐγγχωρίους χριστιανούς, ἐλήστευαν καὶ ἐφόνευαν τοὺς προσκυνητάς.

Τοῦτο ἐτάραξε τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Οἱ χριστιανοὶ ἔβλεπαν μὲ πόνον νὰ ἐξουσιάζουν οἱ ἀλλόθρησκοι τὰ χῶματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπάτησεν ὁ Χριστὸς καὶ ὑπέφερε τὸν μαρτυρικὸν θάνατον.

Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία δὲν ἦτο πλέον εἰς θέσιν νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἡ Εὐρώπη ὅμως εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἦτο ἀρκετὰ ἰσχυρά. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς πολεμισταὶ ἦσαν τολμηροὶ καὶ φιλοπόλεμοι. Ὁ δὲ θρησκευτικὸς ἀρχηγός των, ὁ Πάπας, εἶχε μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τοὺς ἀρχοντας. Ὁ Πάπας λοιπὸν παρώρμησε τοὺς Εὐρωπαίους νὰ κάμουν

μεγάλην ἐκστρατείαν, διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τὸν Ἅγιον Τάφον.

Η ΠΡΩΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ (1096—1099)

Τὸ 1093 ἐπῆγε νὰ προσκυνήσῃ τοὺς Ἁγίους Τόπους ἕνας γάλλος καλόγηρος, λεγόμενος **Πέτρος ἐρημίτης**. Εἶδε τὰ βύσανα τῶν χριστιανῶν καί, ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Εὐρώπην, παρουσιάσθη εἰς τὸν Πάπαν **Οὐρβανὸν Β'** καὶ διηγήθη τὴν θλιβερὰν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν εἶδεν ἐκεῖ. Ὁ Πάπας τοῦ ἐσύστησε νὰ περιέλθῃ τὰς πόλεις καὶ τὰς αὐλὰς τῶν βασιλέων καὶ νὰ διηγηθῇ εἰς τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς τὸν λαὸν τὴν ἀτίμωσιν, τὴν ὁποίαν ἔπασχεν ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ ἄνθρωποι συνεκινήθησαν πολὺ ἀπὸ τὴν διήγησιν τοῦ Πέτρου. Ὁ πάπας ἐκάλεσε τότε μεγάλην σύνοδον εἰς τὴν *Κλερμόν* τῆς Γαλλίας. Ἐκεῖ ἦλθαν πολλοὶ ἐπίσκοποι, βασιλεῖς, εὐγενεῖς, καὶ χιλιάδες λαός. Ὁ πάπας ὠμίλησεν εἰς τὸν λαόν, ἐξιστόρησε τὰ μαρτύρια, τὰ ὁποῖα ἔπασχον οἱ Χριστιανοὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ τέλος τοὺς παρεκίνησε νὰ λάβουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ κτυπήσουν τοὺς ἀπίστους. Μία μεγάλη συγκίνησις ἐπέρασε τότε τὰ πλήθη. Οἱ ἄνθρωποι ἔκλαιον καὶ ἤρχισαν νὰ ἐναγκαλιζέται ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ ἠκούσθη μία δυνατὴ φωνή. — «*Πᾶμε, τὸ θέλει ὁ Θεός*». Ὅλοι ὠπλίσθησαν τότε καὶ ἔρραψαν εἰς τὸ στήθος καὶ εἰς τὴν ράχιν των ἕνα σταυρὸν ἀπὸ ὕφασμα, διὰ νὰ δείξουν ὅτι πηγαίνουν νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο τοὺς ὠνόμασαν *Σταυροφόρους* καὶ τὴν ἐκστρατείαν *Σταυροφορίαν*.

Τοιουτοτρόπως ἤρχισεν ἡ πρώτη σταυροφορία. Ἐπὶ κεφαλῆς ἦσαν οἱ ἰππῶται καὶ ὀπισθεν ἤρχοντο χιλιάδες λαός. Ὡς ποταμὸς ἐχύθησαν αἱ ἀνθρώπιναι μᾶζαι ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τριακόσιοι χιλιάδες ἦσαν οἱ ὀπλισμένοι καὶ ἄλλαι ἑκατοντάδες χιλιάδες ἐπήγαιναν πεζοὶ μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ τέκνα των καὶ εἶχαν μόνην ἐπιθυμίαν νὰ φθάσουν νὰ προσκυνήσουν τὸν Ἅγιον Τάφον. Ἐπέρασαν τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, εἰσῆλθαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ἔφθασαν πρὸ τῆς Κων)πόλεως.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος Κομνηνός, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευε τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπέρασε μὲ πλοῖα τοὺς Σταυροφόρους εἰς τὴν Ἀσίαν. Μὲ ἀπείρους κόπους καὶ ταλαιπωρίας οἱ σταυροφόροι ἐπροχώρησαν διὰ μέσου τῆς Μ. Ἀσίας. Χιλιάδες

ἀπέθαναν ἀπὸ τὰς κακουχίας, ἀλλὰς χιλιάδας ἐφόνευσαν οἱ Τοῦρκοι. Οἱ Τοῦρκοι ἐπολέμουν ἐφιπποὶ καὶ μὲ τόξα, ἔκαμναν ἐπίθεσιν αἰφνιδιαστικὴν, ἔρριπταν τὰ βέλη των καὶ ἔφευγαν. Ὀλίγον ἔλειπε νὰ καταστραφῇ ὁ ἵπποτικὸς στρατὸς πλησίον τοῦ Δολυραίου (Ἔσκι Σελίχ).

ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝΟΥΝ ΤΗΝ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ

Οἱ Σταυροφόροι τέλος ἔφθασαν εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ἀντιόχειαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐξεκίνησαν διὰ τὴν Ἱερουσαλήμ.

Οἱ ὀφθαλμοὶ των ἐδάκρυσαν, ὅταν εἶδαν ἀπὸ μακρὰν τὴν πόλιν. Ἔπεσαν ἀμέσως εἰς τὰ γόνατα καὶ ἐπροσκύνησαν. Πολλοὶ ἀπέθανον ἀπὸ τὴν χαρὰν.

1099 Οἱ Σταυροφόροι ἐκυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐλευθέρωσαν τὸν τάφον τοῦ Χριστοῦ (1099). Ὑστερον ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Παλαιστίνης καὶ ἴδρυσαν ἐκεῖ κράτος φεουδαρχικόν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας, ὁ γάλλος κόμης Γκοδεφροῦ ντὲ Μπουγιόν, ἔγινε βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ ἐμοίρασε τεμάχια τοῦ κράτους εἰς τοὺς πολεμιστὰς του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἰδρύθη τὸ Φραγκικὸν κράτος τῆς Παλαιστίνης, τὸ ὁποῖον ἔζησε δύο περὶ αἰῶνας.

Αἱ ἄλλαι σταυροφορίαι

Αἱ μεγάλαι αὗται ἐκστρατεῖαι τῶν Εὐρωπαίων εἰς τὴν Ἀνατολὴν διήρκεσαν δύο αἰῶνας περίπου. Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα

ἔγιναν ἑπτὰ Σταυροφορίαι, αἱ ὁποῖαι εἶχαν σκοπὸν ἢ νὰ βοηθήσουν τὸν βασιλέα τῆς Ἱερουσαλήμ, ἢ νὰ ἐλευθερώσουν πάλιν τὴν Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποίαν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκυρίευσαν οἱ Μωαμεθανοί. Ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμὼν μεταξὺ τῶν Μωαμεθανῶν ἦτο τότε ὁ σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου. Αὐτὸς ἐκυρίευσεν τὸ 1187 τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐναντίον αὐτοῦ ἔγιναν αἱ ἄλλαι σταυροφορίαι.

Μόνον ἡ δευτέρα Σταυροφορία ἔγινε διὰ ξηραῶς, ὅπως ἡ πρώτη. Αἱ ἄλλαι ἔγιναν διὰ θαλάσσης, διότι ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Εὐρωπαῖοι ἔκαμαν στόλον καὶ ἤρχισαν νὰ ταξιδεύουν εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΩΝ

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν Σταυροφοριῶν ἦσαν σημαντικώτατα. Οἱ Εὐρωπαῖοι ὠφελήθησαν πολὺ ἀπὸ τὰς μακρινὰς αὐτὰς ἐκστρατείας. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν εὗρηκαν πολιτισμὸν ἀνώτερον ἀπὸ τὸν ἰδικὸν τῶν καὶ ἔμαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀραβας. Ἡ Ἀνατολή εἶχε τότε τέχνην καὶ βιομηχανίαν πολὺ ἀνωτέραν. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἔμαθαν νὰ κατασκευάζουν λεπτότερα ἐνδύματα καὶ νὰ κτίζουν ὠραιότερας κατοικίας. Ἐπίσης ἐξύπνησεν ὁ νοῦς τῶν καὶ ἔγιναν λεπτότεροι οἱ τρόποι τῶν. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἐγνώρισαν μερικὰς σπουδαίας ἀνακαλύψεις, τὴν μαγνητικὴν βελόνην, τὴν πυρίτιδα καὶ τὸν χάρτην, αἱ ὁποῖαι ἀργότερα ἐβροήθησαν πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Εὐρώπης.

Ἀλλὰ πολὺ σπουδαιότερον γεγονός εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν Εὐρωπαίων. Οἱ εὐρωπαϊκοὶ λιμένες τῆς Μεσογείου, ἡ *Μασσαλία*, ἡ *Γένοβα*, ἡ *Πίζα*, καὶ πρὸ πάντων ἡ *Βενετία* ἔκαμαν πλοῖα καὶ ἤρχισαν νὰ ταξιδεύουν καὶ νὰ ἐμπορεύονται μὲ τοὺς λιμένας τῆς Ἀνατολῆς. Μετ' ὀλίγον οἱ Εὐρωπαῖοι ἔλαβον εἰς χεῖρας τῶν τὸ ἀνατολικὸν ἐμπόριον.

Περισσότερον ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις ἐπροόδευεν ἡ *Βενετία*, ἡ ὁποία ἴδρυσεν ἰσχυρὸν ναυτικὸν κράτος. Τὰ πλοῖα τῆς Βενετίας ἐπήγαιναν τακτικὰ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Συρίας καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐλάμβανον ἀπὸ ἐκεῖ τὰ προϊόντα τῶν χωρῶν τούτων καὶ πρὸ πάντων τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν, τὰ ὁποῖα ἐφθάνον ἐκεῖ διὰ ξηραῶς ἢ διὰ τῆς Ἐρυθρῆς θαλάσσης. Ἀπὸ τότε

ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπαυσε νὰ εἶναι τὸ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ ἤρχισε νὰ μαραίνεται τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων. Τοῦτο ἦτο δυνατόν κτύπημα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν δυνατοὶ καὶ ἀνεπτυγμένοι, ὅσας εἶχαν ναυτικὸν καὶ ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης. Ἡ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ ὁ μεσαιωνικὸς ἑλληνισμὸς ἤρχισαν νὰ καταστρέφονται, ἀφότου ἀνεπτύχθη τὸ ναυτικὸν τῶν Ἰταλικῶν πόλεων καὶ οἱ Βενετοὶ ἔγιναν κύριοι τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς.

ΑΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΚΩΝ)ΠΟΛΕΩΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ—Η ΑΝΑΡΧΙΑ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 12ου αἰῶνος ἦτο θλιβερὰ ἡ κατάστασις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν τὸ Σερβικὸν κράτος. Οἱ δὲ Βούλγαροι, ἀφοῦ ἔκαμαν συμμαχίαν μὲ τοὺς Βλάχους τῆς σημερινῆς Ρουμανίας, ἔστασίασαν καὶ ἤρχισαν νὰ λεηλατοῦν τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος ὅμως ἦσαν οἱ Ἑνετοὶ καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι. Τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα εἶχαν γεννήσει μέγα μῖσος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἑνετῶν. Μάτην οἱ αὐτοκράτορες ἔκαμαν παραχωρήσεις εἰς τοὺς ἐμπόρους τῆς Ἑνετίας. Ἐκεῖνο¹ διαρκῶς ἐγίνοντο ἀπαιτητικώτεροι καὶ ἐξήτουν εὐκαιρίαν νὰ κτυπήσουν καιρίως τὴν αὐτοκρατορίαν.

Εἰς τὰς θλιβερὰς αὐτὰς περιστάσεις δὲν ἔπαυαν νὰ ἐορίζουν οἱ Ἕλληνες. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1180) ἡ ἀναρχία ἐβασίλευε πάλιν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἡ κατάσταση ἐχειροτερεύευσεν, ὅταν τὸ 1185 ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ἡ **Δυναστεία τῶν Ἀγγέλων**.

Ὁ Ἰσαάκιος Β' Ἀγγελος (1185—1195) ἦτο ἀνίκανος καὶ τελείως ἀκατάλληλος διὰ τὴν σοβαρὰν κρίσιν, τὴν ὁποίαν διέτρεχεν ἡ αὐτοκρατορία. Ἐναντίον του ἔκαμε συνωμοσίαν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Γ' (1195—1203), τὸν κατεβίβασεν ἀπὸ τὸν θρό-

νον, τὸν ἐτύφλωσεν ἀγρίως καὶ τὸν ἔκλεισεν εἰς τὴν φυλακὴν.

Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ

Οἱ εὐρωπαῖοι ἐτοίμασαν νέαν σταυροφορίαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 13ου αἰῶνος. Εἶχαν σκοπὸν νὰ κτυπήσουν τοὺς Μουσουλμάνους εἰς τὴν Αἴγυπτον, διότι ὁ σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου ἦτο ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμὼν τῶν Μωαμεθανῶν.

Οἱ Σταυροφόροι συνηθροίσθησαν τώρα εἰς τὴν Βενετιάν, διότι εἶχαν σκοπὸν νὰ περάσουν μὲ τὰ πλοῖα εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ μόνον ἡ Βενετία εἶχε τὸν ἀπαιτούμενον στόλον. Ἦσαν 14 χιλ. ἴππεῖς καὶ 20 χιλιάδες πεζοί, τὸ περισσότερον γάλλοι. Εἰς τὸν παπικὸν θρόνον ἐκάθητο τότε ὁ περίφημος **Ἰνοκέντιος Γ'**, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τὴν Δύσιν καὶ ὠνειρεύετο νὰ κυριαρχήσῃ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν μὲ τὴν σπάθη τῶν ἵπποτῶν. Ὁ δὲ πονηρότατος δόγης τῆς Βενετίας, ὁ πρόεδρος δηλ. τῆς Βενετικῆς δημοκρατίας **Δάνδολος**, μολονότι γέρον καὶ τυφλός, ἔβλεπε πολὺ καλὰ τὸ ἐμπορικὸν συμφέρον τῆς πατρίδος του. Ἐγνώριζε πολὺ καλὰ ὅτι μεγάλας ὠφελείας θὰ εἶχεν ἡ Βενετία, ἂν κατεστρέφετο τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον.

Ἡ εὐκαιρία, τὴν ὁποίαν ἐπερίμεναν ὁ πάπας καὶ οἱ Βενετοί, δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ. Εἰς τὴν Βενετιάν, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν σταυροφόρων ἔφθασεν ὁ υἱὸς τοῦ ἐκπτώτου αυτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἰσαακίου Ἀλέξιος καὶ ἐζήτησε τὴν ὑποστήριξιν τῶν εὐρωπαίων, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς του, ἀφοῦ τοὺς ἔδωκε πολλὰς ὑποσχέσεις.

Οἱ σταυροφόροι ἤλλαξαν τότε διευθύνειν καὶ ἔπλευσαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὴν 27 Ἰουνίου 1203 ὁ λατινικὸς στόλος ἐφάνη πρὸ τῆς πρωτευούσης. Θαυμασμὸν καὶ κατάπληξιν ἐπροξένησεν εἰς τοὺς Φράγκους ἡ θέα τῆς μεγαλουπόλεως. Ἐνας γάλλος εὐγενής, ὁ ὁποῖος ἦτο μὲ τοὺς Σταυροφόρους καὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκστρατείας, λέγει τὰ ἑξῆς: «Ἐβλεπαν μὲ θαυμασμὸν τὰ ὑψηλὰ τεῖχη, τοὺς πύργους, τὰ ἀνάκτορα, τὰς ἐκκλησίας καὶ τὴν ἀπέραντον ἔκτασιν τῆς πόλεως. Ἦτο ἀδύνατον νὰ φανταστοῦν ὅτι εἰς τὸν κόσμον ἐπῆρχε πόλις τόσο μεγάλη καὶ τόσο πλουσία».

ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΟΙ ΚΥΡΙΕΥΟΥΝ ΤΗΝ ΚΩΝ)ΠΟΛΙΝ (1204)

Οἱ σταυροφόροι εὐκόλως κατεβίβασαν ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν Ἀλέξιον Γ' καὶ τὸν ἔδωσαν πάλιν εἰς τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον καὶ εἰς τὸν υἱὸν του Ἀλέξιου Δ'. Ἀλλὰ ὁ Ἀλέξιος δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς μεγάλας ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας εἶχε δώσει εἰς τοὺς σταυροφόρους. Διὰ τοῦτο οἱ Φράγκοι ἔμειναν στρατοπεδευμένοι πρὸ τῆς πρωτεύουσας καὶ μετ' ὀλίγον ἐγεννήθη εἰς αὐτοὺς ἡ ὄρεξις νὰ κυριεύσουν τὴν πλουσίαν πόλιν. Ἐκαμαν λοιπὸν συμφωνίαν ἀναμεταξύ των περὶ τῆς διανομῆς τῆς λείας καὶ ἤρχισαν τὴν ἐπίθεσιν.

Εἰς τὴν πόλιν ὑπῆρχε μεγάλη σύγχυσις. Τὴν 12 Ἀπριλίου 1204 οἱ Φράγκοι ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν ἐλαφυραγώγησαν συστηματικῶς. Ὁ ἴδιος ἱστορικὸς γράφει. «*Τὰ λάφυρα ἦσαν τόσον πολλά, ὅσα κανεῖς δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπολογίσῃ. Χρυσός, ἄργυρος, σκευὴ ἐπιτραπέζια, πολύτιμοι λίθοι, μεταξωτά, γουναρικά, εὐρέθησαν εἰς ἀνυπολόγιστον ποσότητα. Ποτὲ ἀφότον ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, τόσος πλοῦτος δὲν ἐμαξεύθη εἰς μίαν μόνον πόλιν*». Οἱ σταυροφόροι ἐφέρθησαν ὡς βόρβαροι. Ἐσπασαν τὰ μαριάρια καλλιτεχνήματα καὶ ἐγάλασαν τὰ ἔργα τῆς τέχνης, διὰ νὰ ἀφαιρέσουν τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους, ἔλυσαν τὰ θρειχάλκινα ἀγάλματα διὰ νὰ χύσουν νομίσματα.

ΔΙΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἀφοῦ οἱ σταυροφόροι ἔγιναν κύριοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐφρόντισαν κατόπιν νὰ ὑποτάξουν καὶ τὰς ἄλλας χώρας τῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς ὀλίγον χρόνον μέγα μέρος τῆς αὐτοκρατορίας περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Φράγκων. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς σταυροφορίας Βαλδουῖνος ἔγινεν αὐτοκράτωρ, ἔλαβε τὴν Κων)πολιν καὶ τὴν Θράκην. Τὰς ἄλλας χώρας ἐμοίρασαν εἰς τοὺς ἄλλους ἀρχηγούς καὶ εἰς τοὺς Βενετούς. Διὰ τοῦτο ἰδρῦθησαν τότε διάφορα φραγκικὰ κρατίδια, τὸ βασιλεῖον τῆς Θεσσαλονίκης, τὸ δουκάτον Ἀθηνῶν, ἡ κομητεία τῶν Σαλώνων, τὸ Πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας εἰς τὴν Πελοπόννησον κτλ. Οἱ ἡγεμόνες τῶν κρατῶν τούτων ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναγνωρίσουν ὡς ἀρχηγὸν τὸν αὐτοκράτορα. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίσθη ἡ *Λατινικὴ αὐτο-*

κρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Βενετοὶ ἔλαβον τὰς νήσους καὶ πολλὰς ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὴν παραλίαν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν χρήσιμοι διὰ τὸ ἐμπόριόν των.

Οἱ Φράγκοι ὅμως δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν ὅλας τὰς χώρας τοῦ Βυζαντίου. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν οἱ Ἕλληνες ἀντέταξαν ζωηρὰν ἀντίστασιν. Ὁ **Θεόδωρος Δάσκαρης**, ὁ ὁποῖος ὀλίγον πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων)πόλεως εἶχεν ἀναγορευθῆ ἄυτοκράτωρ, κατέφυγε μὲ τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους καὶ τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς Κων)πόλεως εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὰς μικρασιατικὰς ἐπαρχίας. Ἡ Νίκαια ἔγινεν ἡ νέα πρωτεύουσα τῆς ἐλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία συνήθως ὀνομάζεται **Ἀυτοκρατορία τῆς Νικαίας**. Εἰς τὴν Ἡπειρον ἐπίσης ἰδρύθη κράτος ἐλληνικόν, τὸ λεγόμενον **Δεσποτῆτον τῆς Ἡπείρου**, τοῦ ὁποῖου δεσπότης ἔγινεν ἀπόγονος τῶν Κομνηνῶν. Ἐπίσης ἄλλος ἀπόγονος τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν ἰδρυσε τὴν **αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος**. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ἐλληνικῶν κρατῶν τὸ ἰσχυρότερον ἦτο ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας.

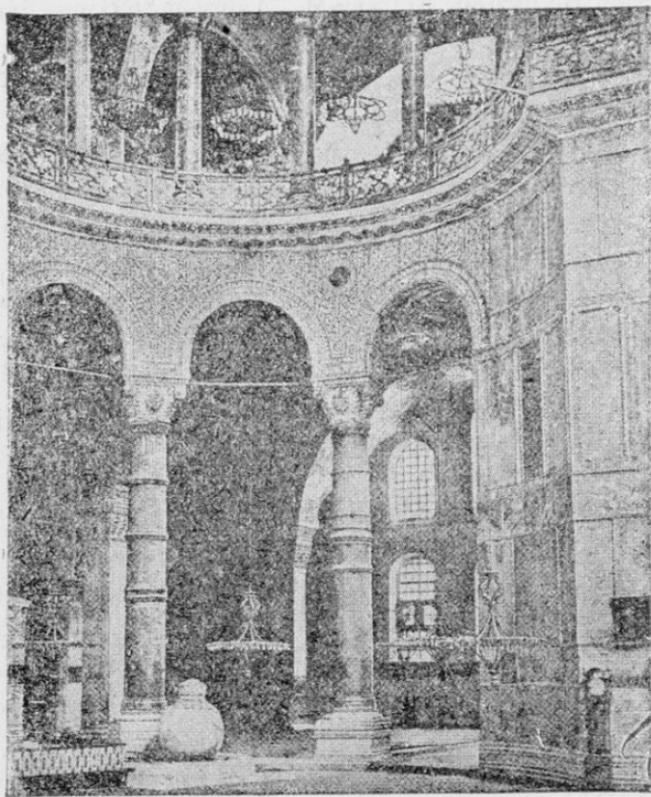
Τοιουτοτρόπως ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία ἐχωρίσθη εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη. Ἡ Λατινικὴ αὐτοκρατορία λοιπὸν εὐρέθη περικυκλωμένη ἀπὸ ἐχθροὺς, ἡ ἔκτασις καὶ οἱ πόροι τῆς ἦσαν ἀσήμαντοι καὶ εἶχε ξένους ὑπηκόους, Ἕλληνας δηλ. οἱ ὁποῖοι ἐμίσουν πολὺ τοὺς Φράγκους. Διὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ. Διετηρήθη μόνον 57 ἔτη. Τὰ ἐλληνικὰ κράτη, πρὸ πάντων ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, ἐμεγάλωσαν καὶ τὸ ἔτος 1261 κατώρθωσαν οἱ Ἕλληνες νὰ διώξουν τοὺς Φράγκους ἀπὸ τὴν Κων)πολιν καὶ ν' ἀνασυστήσουν πάλιν τὴν Ἕλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἔπαιξε σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας αὐτὴ ἦτο τὸ περὶ σσότερον ἀνεπτυγμένον κράτος τῶν μέσων χρόνων. Ἐνῶ εἰς τὴν Δύσιν κατεστράφη ὁ πολιτισμὸς μὲ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Γερ-

μανῶν, ἡ ᾠ Ανατολικὴ αὐτοκρατορία ἐφύλαξε τὰ λείψανα τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Αὐτὴ ἦτο κυρίως ἡ συνέχεια καὶ διάδοχος τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ εἰς αὐτὴν χρεωστοῦν τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἐξημέρωσιν των πολλοὶ λαοὶ τῆς ᾠ Ανα-

ᾠ Ἁγία Σοφία

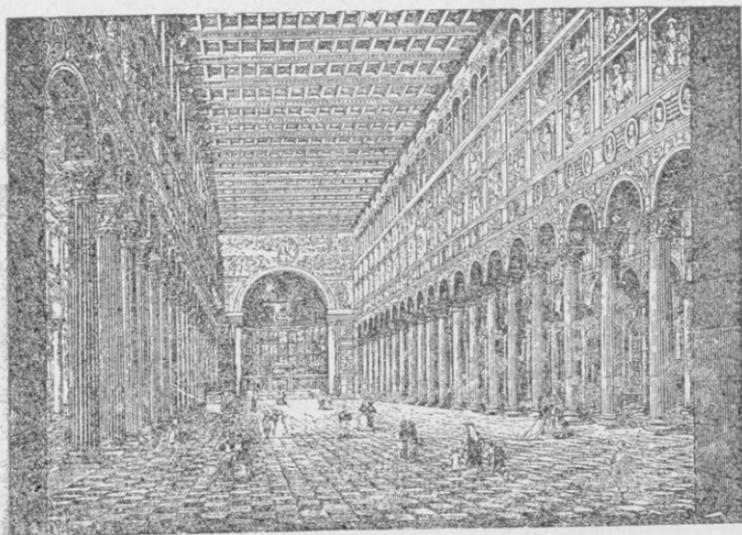
Εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περιφήμου ναοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον διακρίνεται καλῶς ὁ νέος ρυθμὸς, ὁ Βυζαντινός. Φαίνεται τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ καὶ ὁ θόλος.

τολῆς. Οἱ ᾠ Ἀραβες, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι, οἱ Ρῶσοι καὶ ἀργότερα οἱ Τούρκοι πολλὰ ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς.

ᾠ Ἀλλὰ ἡ σπουδαιότερα ὑπηρεσία τοῦ Βυζαντίου εἶναι ὅτι ἐφύλαξε τὰ λείψανα τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἰδίως τὰ συγγράμ-

ματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήλων, καὶ τὰ μετέδωκεν εἰς τοὺς νεωτέρους λαούς.

Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου δὲν ἦσαν μόνον φύλακες τοῦ ἀρχαίου θησαυροῦ. Καὶ αὐτοὶ ἔχουν νὰ δεῖξουν ἀρκετὰ ἀξιόλογα ἔργα. Τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ αὐτῶν κατέχουν τὰ ἔργα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὴν ζωγραφικὴν, εἰς τὴν διακοσμητικὴν, εἰς τὴν χρυσοχοίαν καὶ εἰς ἄλλας λεπτὰς τέχνας διεκρί-

Βασιλική

Εἶναι τὸ ἐσωτερικὸν τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Παύλου εἰς τὴν Ρώμην, ἣ ὅποια ἔχει τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζαν *Βασιλικήν*. Ὁ ναὸς δηλαδὴ ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιον καὶ ἡ στέγη εἶναι ἐπίπεδος.

ἦσαν οἱ Βυζαντινοί. Ἐπίσης ἔγραφαν βιβλία θεολογικά καὶ ἱστορικά, ποιήματα καὶ ὕμνους. Τὸν βίον λοιπὸν καὶ τὰ προϊόντα τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης τῶν χρόνων τούτων ὀνομάζομεν *Βυζαντινὸν πολιτισμὸν*.

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς δὲν ἔχει τὴν ἀξίαν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ, διότι οἱ Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς δὲν εἶχαν τὴν με-

γάλην δημιουργικὴν δύναμιν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Δὲν ἐδημιούργησαν πρωτότυπα ἔργα, ὅπως ἐκείνοι, οὔτε ἔφθασαν τὴν τελειότητα τῆς τέχνης καὶ τὴν λεπτότητα τοῦ πνεύματος ἐκείνων.

Ἄλλὰ καὶ ἡ κοινωνικὴ κατάστασις δὲν ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν παραγωγὴν μεγάλων ἔργων. Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ Βυζάντιον

Κοσμήματα

Ἐπειδὴ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία δὲν ἐπιτρέπει τὴν παράστασιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων δι' ἀγαλμάτων, ἡ γλυπτικὴ περιορισθῆ μόνον εἰς ὠραία κοσμήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλιζαν τὰς ἐκκλησίας.

Ἔζη πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Κύριοι τῆς γῆς καὶ τοῦ πλούτου ἦσαν ὀλίγοι ἄρχοντες, ἐνῶ ὁ λαὸς εἰργάζετο ὡς δοῦλος εἰς τὰ κτήματα τῶν πλουσίων καὶ ἔζη μὲ στερήσεις καὶ δυσκολίας. Ἐκτὸς τούτου οἱ ἄνθρωποι τῶν μέσων χρόνων περιεφρόνουν τὴν χαρὰν καὶ τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς, τὴν καλλονὴν καὶ τὴν υγείαν τοῦ σώματος καὶ εὐχαριστοῦντο περισσότερο εἰς τὸν ἀσκητικὸν βίον. Ἄλλὰ ἡ ἀγάπη τοῦ ὠραίου εἶναι ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ καταπιγῇ ὀλωσδιόλου. Ὅσάκις λοιπὸν ἐδόθη εὐκαιρία, οἱ Βυζαντινοὶ ἔδειξαν ὅτι εἶχαν καλαισθησίαν καὶ χάριν καὶ ἱκανότητα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν, ὅπως π. χ. εἰς τὰ ἄσματα τῆς ἐκκλησίας, εἰς εἰκόνας, εἰς τὰ μωσαϊκὰ κτλ.

ΔΙΑΣΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Εἰς τὸ Βυζάντιον δὲν ἔπαυσαν ποτὲ νὰ μελετοῦν τοὺς ἀρχαίους ἔλληνας συγγραφεῖς. Οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας, *Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρείας*, ὁ *Μέγας Βασίλειος*, ὁ *Γρηγόριος* ἦσαν ἔξοχοι ἔλληνοισταί. Ἀργότερα οἱ Βυζαντινοὶ ἀντέγραφαν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ συγγράμματα, τὰ ἐμελέτων καὶ τὰ ἐσχολίαζαν. Πρὸ πάντων οἱ μοναχοὶ ἠσχολήθησαν πολὺ εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτὴν καὶ εἰς πολλὰ μοναστήρια εὗρισκοντο πληθεὺς χειρόγραφα τῶν ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ποιητῶν. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ διετηρήθησαν

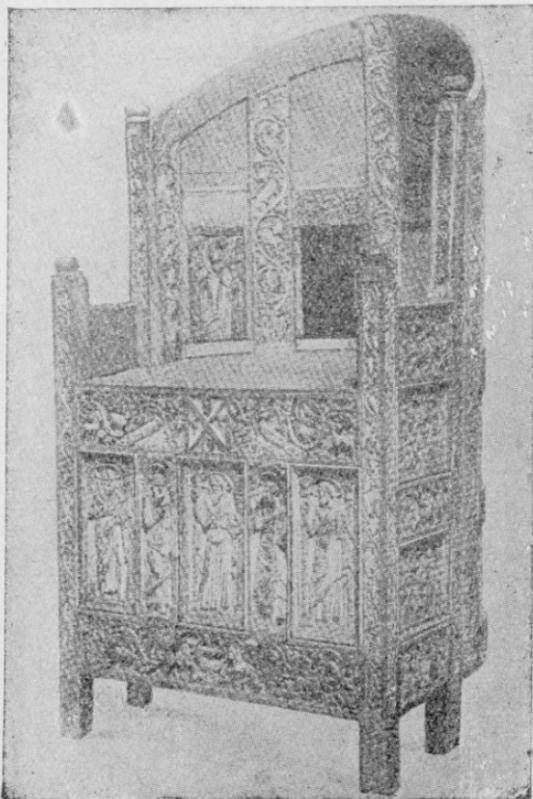
ἕως τοὺς νεωτέρους χρόνους. Εἰς αὐτὰ χροσποῦμεν τὴν διάσωσιν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐμελέτησαν μόνον τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων, ἀλλ' ἔγραφαν καὶ οἱ ἴδιοι πρωτότυπα συγγράμματα. Εἰς τὸ Βυζάντιον ἔζησαν ἀξιόλογοι ιστοριογράφοι, ῥήτορες καὶ ποιηταί.

Ἐξοχος ιστορικός ἦτο ὁ **Προκόπιος**, ὁ ὁποῖος ἔζησεν εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἔγραψε τὰ γεγονότα τῆς βασιλείας του.

Εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἦτο δυνατὸν ν' ἀναπτυχθῇ ῥητορικὴ μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι πολιτικὴ ἐλευθερία δὲν ὑπῆρχεν, ἐνῶ οἱ ἄνθρωποι εἶχον θερμὸν θρησκευτικὸν ζῆλον, ἐσύχναζον εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ ἤκουον μὲ εὐχαρίστησιν τοὺς ἱεροκήρυκας. Τὴν πρώτην θέσιν μετὰξὺ τῶν ῥητόρων κατέχει ὁ **Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος**, ὀρμητικὸς καὶ φλογερὸς ὁμιλητής, ὁ ὁποῖος

Θρόνος ἐλεφάντινος

Οἱ βυζαντινοὶ εἶχον προῖδεσει πολὺ εἰς τὴν ἐλεφαντουργίαν. Ὁ θρόνος αὐτὸς εἶναι δουλευμένος μὲ ξύλον καὶ ἐλεφαντοστοῦν μὲ μεγάλην τέχνην καὶ λεπτότητα.

τὴν θέσιν μετὰξὺ τῶν ῥητόρων κατέχει ὁ **Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος**, ὀρμητικὸς καὶ φλογερὸς ὁμιλητής, ὁ ὁποῖος

Κιβώτιον ἐλεφάντινον

Ἄλλο δεῖγμα τῆς βυζαντινῆς ἐλεφαντουργίας εἶναι τὸ ὄρατον αὐτὸ κιβώτιον.

Βυζαντινὸς μεταξωτὸς τάπης

Πολὺ εἶχε προοδεύσει ἐπίσης ἡ ταπητουργία. Ὁ τάπης αὐτὸς εἶναι ὄφρασμα μεταξωτῶν χρυσοκέντητον

Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ ἀκολουθία του

Εἶναι μωσαϊκόν, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν μετὰ τὴν ἀκολουθίαν του. Ὁ αὐτοκράτωρ φέρει εἰς τὴν κεφαλὴν φωτιστέφανον καὶ ἀκολουθεῖται ἀπὸ τοὺς συγκλητικoὺς καὶ στρατιώτας. Προπορεύονται ὁ ἀρχιεπίσκοπος μετὰ τὸν σταυρὸν εἰς τὰς χεῖρας, ἕνας ἱερεὺς καὶ ἕνας διάκονος.

Ἀρχάγγελος Μιχαὴλ

Εἶναι μωσαϊκὸν ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Τὰ ὄρατα καὶ ζωηρὰ χαρακτηριστικὰ τῆς εἰκόνος δεικνύουν πόσον εἶχε προοδεύσει ἡ τέχνη αὐτὴ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

δύναται νὰ παραβληθῆ μὲ τοὺς ἑξοχωτέρους ρήτορας τοῦ κόσμου. Εἶναι περίφημοι αἱ Ὀμιλίαι του, καθὼς καὶ οἱ λόγοι του κατὰ τῆς αὐτοκρατείας *Εὐδοκίας*, συζύζου τοῦ Ἀρχαδίου.

Ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τοῦ Βυζαντίου περίφημος εἶναι ὁ *Ρωμανός*, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους. Ὁ Ρωμανὸς καὶ

Ὁ Δαυὶδ φυλάττει τὸ ποίμνιόν του

Εἶναι ἀπὸ τὰς μικρὰς ἐκεῖνας εἰκόνας, μὲ τὰς ὁποίας ἐκόσμου τὰ ἱερὰ βιβλία (*μικρογραφίαι*). Ὁ Δαυὶδ παίζει τὴν λύραν, ἐνῶ ἡ Μελωδία στέκει πλησίον του. Ὅπισθεν τῆς στήλης εἶναι ἡ θεὰ Ἥχώ, ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐξηλωμένος εἰς τοὺς κάλαμους, εἶναι τὸ ὄρος Βηθλεέμ.

οἱ ἄλλοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς ἔγραψαν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν μορφωμένων. Ἄλλ' ὁ λαὸς ἔψαλλε τοὺς πόθους του, τὴν λύπην, τὴν χαρὰν καὶ περιεπαίξε τοὺς ἀντιπάλους του εἰς τὴν ἀπλῆν ὀμιλουμένην γλῶσσαν. Τοιουτοτρόπως εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους πρῶτην φορὰν ἐγενήθη ἡ *Δημώδης ἑλληνικὴ ποίησις*.

ἢ ὁποῖα ἀργότερα ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας παρήγαγε τὰ περίφημα δημοτικὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Ἀπὸ τὰς τέχνας περισσότερον ἐκαλλιέργησαν οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαντίου τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ ὀλιγώτερον τὴν γλυπτικὴν, διότι ἡ θρησκεία δὲν ἐπέτρεπε νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κυρίως φαίνεται εἰς τὸν ναόν. Ὁ ναὸς τῶν χριστιανῶν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐμιμήθη τὸ σχέδιον τῶν μεγάλων ρωμαϊκῶν οἰκοδομημάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς δικαστήρια καὶ ὠνομάζοντο *βασιλικαί*, ἦτο δηλαδὴ ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα μὲ ἐπίπεδον στέγην. Διὰ τοῦτο ὁ ναὸς τοῦ τύπου αὐτοῦ ἐλέγετο *Βασιλική*. Ἀργότερα οἱ Βυζαντινοὶ ἐδημιούργησαν νέον τύπον ναοῦ, τὸν κυρίως *βυζαντινὸν ρυθμόν*. Κατὰ τὸν νέον ρυθμὸν ἡ ἐκκλησία ἔχει σχῆμα σταυροῦ καὶ ἡ στέγη εἶναι ὑψηλὸς θόλος, ὁ ὁποῖος στηρίζεται εἰς τέσσαρας ἀψίδας. Τὸ τελειότερον δείγμα βυζαντινοῦ ρυθμοῦ εἶναι ὁ περίφημος ναὸς τῆς *Ἁγίας Σοφίας* ἐν Κων)πόλει.

Οἱ Βυζαντινοὶ ἐξωγράφισον εἰς τὰ χειρόγραφα τῶν βιβλίων ὠραιότατας μικρὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι λέγονται *μικρογραφίαι* καὶ εἶναι χαρακτηριστικαὶ τῆς βυζαντινῆς ζωγραφικῆς. Ἐπίσης χαρακτηριστικὸν τῆς βυζαντινῆς τέχνης εἶναι τὰ *μωσαϊκὰ* ἢ *ψηφιδωτά*. Οἱ βυζαντινοὶ δηλ. παρέλαβαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καὶ ἐτελειοποίησαν τὴν τέχνην νὰ κατασκευάζουν εἰκόνας συναρμολογόντες μικρὰ πολύχρωμα λιθάρια. Τοιοῦτοτρόπως κατώρθωσαν νὰ κατασκευάσουν ὠραιότατας εἰκόνας καὶ ὀλοκλήρους παραστάσεις εἰς τοὺς τοίχους καὶ τὸ πάτωμα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων. Ἐσώθησαν πολλὰ ψηφιδωτὰ τῶν βυζαντινῶν, εἰς τὰ ὁποῖα θαυμάζομεν τὴν ἐπιτηδειότητα, τὴν ὑπομονὴν καὶ πολλάκις τὴν καλαισθησίαν τῶν τεχνιτῶν.

Σπουδαῖον πρόγραμμα

Εἰς τὴν σελ. 56 εἰς τὴν δευτέραν ἐπιγραφὴν ἄντι Ὁ ΡΩ-
ΜΑΪΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ νὰ ἀναγνωσθῆ ὁ ΡΩΜΑΪΚΟΣ
ΚΟΣΜΟΣ.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

<p>1. <i>Βασιλεία τῶν διαδόχων</i> σελ. 4</p> <p>2. Βιβλιοθήκη » 6</p> <p>3. Ὁ μέγας Βωμὸς τοῦ Διὸς » 8</p> <p>4. Ὁ Λαοκόων » 13</p> <p>5. Ὁ ἀποθνήσκων Γαλάτης » 14</p> <p>6. Ἡ νίκη τῆς Σαμοθράκης » 15</p> <p>7. Δακτυλιόλιθος » 16</p> <p>8. <i>Χάρτης ἀρχαίας Ἰταλίας</i> » 19</p> <p>9. Ρωμαϊκὴ Λύκαινα » 24</p> <p>10. Ραβδοῦχοι » 25</p> <p>11. Σαμνίται πολεμισταὶ » 28</p> <p>12. <i>Μεγάλῃ Ἑλλάς καὶ Σικελία</i> » 29</p> <p>13. Σηματαὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ » 32</p> <p>14. Ρωμαϊκαὶ περικεφαλαῖαι » 32</p> <p>15. Ρωμαϊκὰ ὑποδήματα » 33</p> <p>16. Λεγιονάριος-Ἐκατόνταρχος » 34</p> <p>17. Καταπέλτης » 35</p> <p>18. Ὀναγρος » 36</p> <p>19. <i>Α΄ Καρχηδονικὸς πόλεμος</i> » 42</p> <p>20. Ἀννίβας » 44</p> <p>21. <i>Β΄ Καρχηδονικὸς πόλεμος</i> » 45</p> <p>22. Ρωμαϊκὴ οἰκία » 54</p> <p>23. Οἱ ἀδελφοὶ Γράκχοι » 58</p> <p>24. Μάριος » 60</p> <p>25. Πομπήϊος » 62</p> <p>26. Ἰούλιος Καίσαρ » 63</p> <p>27. Ὀκταβιανὸς » 64</p> <p>28. Νέρων » 67</p> <p>29. Ρωμαία δέσποινα » 68</p> <p>30. Τραϊανὸς » 69</p> <p>31. Ἀδριανὸς » 70</p> <p>32. <i>Ἡ ρωμ. αὐτοκρατορία κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας μ. Χ.</i> » 71</p> <p>33. Θέρμαι » 73</p>	<p>34. Ἀψίς » 74</p> <p>35. Ἐπαυλις » 75</p> <p>36. Κολοσσαῖον » 76</p> <p>37. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος » 85</p> <p>38. Μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ » 92</p> <p>39. <i>Ὀχύρωσις Κων)πόλεως</i> » 94</p> <p>40. Ὁ Ἰουστινιανὸς » 100</p> <p>41. <i>Ἑλλην. αὐτοκρατορία ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ</i> » 101</p> <p>42. Ἁγία Σοφία » 102</p> <p>43. Ἡ Κωνσταντινούπολις » 103</p> <p>44. <i>Τὸ ἀραβικὸν κράτος</i> » 111</p> <p>45. Ἀραβικὸν τέμενος » 113</p> <p>46. Πύλη ἀραβικοῦ τεμένους » 114</p> <p>47. Ἀραβούγγημα » 114</p> <p>48. <i>Ἑλλην. αὐτοκρατορία τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα</i> » 125</p> <p>49. <i>Αὐτοκρατορία Καρόλου τοῦ Μεγάλου</i> » 132</p> <p>50. Πύργος » 134</p> <p>51. Ἐνδυμασθαὶ ἱερέων δύσεως » 135</p> <p>52. Ρωμανικὸς ναὸς » 138</p> <p>53. Γοτθικὸς ναὸς » 139</p> <p>54. <i>Βασιλεῖον Ἱερουσαλὴμ</i> » 142</p> <p>55. Ἡ Ἁγία Σοφία (ἔσωτερικόν) » 148</p> <p>56. Βασιλικὴ » 149</p> <p>57. Κοσμήματα » 150</p> <p>58. Θρόνος ἐλεφάντινος » 151</p> <p>59. Κιβώτιον ἐλεφάντινον » 152</p> <p>60. Ἀρχάγγελος Μιχαὴλ » 152</p> <p>61. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ ἀκο- λουθία του » 153</p> <p>62. Βυζαντινὸς μεταξωτὸς τάπης » 153</p> <p>63. Ὁ Δαυὶδ φυλάττει τὸ ποί- μιόν του » 154</p>
--	--

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ο Ἑλληνικὸς κόσμος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου—	
Οἱ ἑλληνιστικοὶ χρόνοι	σελ. 3
Ο πολιτισμὸς τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων	» 12

ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ Ρώμη καὶ οἱ Ρωμαῖοι	» 18
Παλαιότατη ἱστορία τῆς Ρώμης	» 22
Οἱ ῥωμαϊκοὶ μῦθοι	» 23
Ἡ δημοκρατία	» 24
Αἱ κατακτήσεις	» 26
Ο ῥωμαϊκὸς στρατὸς	» 31
Ο ἀνταγωνισμὸς τῶν κοινωνικῶν τάξεων	» 37
Καρχηδονικοὶ πόλεμοι	» 40
Ἐπιδροαὶ τῆς Ἑλλάδος	» 50
Ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἰς τοὺς Ρωμαίους	53
Κοσμοκρατορία τῆς Ρώμης	» 55
Οἱ Γράκχοι	» 57
Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι	» 59
Ἡ Αὐτοκρατορία	» 65
Ἀκμὴ τῆς ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας	» 69
Ἐσωτερικὴ μεταβολὴ τῆς αὐτοκρατορίας	» 77
Ο Χριστιανισμὸς	» 79
Παρακμὴ τῆς αὐτοκρατορίας	» 82
Ο Μέγας Κωνσταντῖνος	» 84
Μεγάλαι μετανάστευσις τῶν λαῶν	» 87

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία	» 93
------------------------	------

*Ο Ἰουστινιανὸς	σελ.	98
*Ο Ἡράκλειος	»	104
Οἱ Ἄραβες	»	110
Οἱ Ἰσαυροὶ	»	115
Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις	»	117
*Ἡ Μακεδονικὴ δυναστεία—ἡ ἀκμὴ τοῦ Κράτους	»	119
Οἱ Κομνηνοὶ	»	126
Οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι	»	130
*Ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη	»	131
Αἱ Σταυροφορίαι	»	137
*Ἀλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων	»	144
*Ο Βυζαντινὸς πολιτισμὸς	»	147

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ

ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἀριθ. Πρωτ. 21009

Πρὸς

τοὺς κ. κ. **Χ. Θεοδωρίδην** καὶ **Α. Λαζάρου**

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας πράξεως τῆ 9 τοῦ παρελθόντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῆ 18 τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 38 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθησαν τὰ βιβλία ὑμῶν 1) Ρωμαϊκὴ ἱστορία διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν Γυμνασίων 2) Μαθήματα ἱστορίας διὰ τὴν β' τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ 3) Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν Α' τάξιν τῶν Γυμνασίων διὰ μίαν δεκαετίαν, λογιζομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1927—28, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ἐν ταῖς σχετικαῖς ἐκθέσεσιν ὑποδείξεις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπείας.

Ἐντολῆ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ Διευθυντὴς
Ε. Κακοῦρος

Ἀκριβὲς ἀντίγραφον
αὐθημερόν

Ὁ Τμηματάρχης
Κ. Καμπέρος

Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Διδασκαλείου
τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ προτύπου τοῦ
Διδ. τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΥΠΟ ΤΩΝ ΦΡΑΓΚΩΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΜΑΣ

*Διὰ τὴν Τρίτην τάξιν τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ τὰς
ἀντιστοιχοῦς τῶν ἄλλων σχολείων τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως*

Ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας

ΜΕ ΠΟΛΛΑΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΣ

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ἸΩ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
46, ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ, 46
1925

Ἀριθ. } Πρωτ. 15460
 } Διεκπ.

Πρὸς

τοὺς κ. Χ. Θεοδωρίδην καὶ Α. Δαζάρου

συγγραφεῖς διδακτικῶν βιβλίων.

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ὑπουργικῆς ἀποφάσεως τῇ 8ῃ τοῦ ἰσταμένου μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 13ῃ τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 35 δευτέρῳ τεύχει τῆς ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 14 προᾶξιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, ἐνεκρίθη τὸ πρὸς κρίσιν ὑποβληθὲν ὑμέτερον βιβλίον «Ἑλληνικὴ ἱστορία ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας», πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Γ' τάξεως τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τῶν ἀντιστοίχων τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως, ὑποχρεούμενοι ὅπως συμμορφωθῆτε πρὸς τὰς ἐν τῇ σχετικῇ ἐκθέσει τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς περιλαμβανομένας ὑποδείξεις.

Κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὑπουργοῦ
Ὁ Τμηματάρχης τοῦ Γ' τμήματος

Π. Ζαγανιάρης

Ι. Γρυπάρης

ΜΕΡΟΣ Α.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ (1204 - 1453)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Ἡ μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ ῥωμαϊκὴ αὐτοκρατορία ἐχωρίσθη, ὡς γνωρίζομεν, εἰς δύο, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ τὴν Δυτικὴν. Ἡ Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία ἀπέκτησε μεγάλην σπουδαιότητα, ὅταν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἔκτισε τὴν Κωνσταντινούπολιν (330 μ. Χ.). Μετ' ὀλίγον τὸ Δυτικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος κατεστράφη ἀπὸ τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν γερμανικῶν λαῶν (476 μ. χ.), ἐνῶ ἡ Ἀνατολικὴ αὐτοκρατορία διετηρήθη ἐπὶ 1000 ἔτη ἀκόμη, ἔγινε τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ὠνομάσθη *Βυζαντινὴ ἢ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία*. Ἐπὶ πολὺν καιρὸν τὸ κράτος ἦτο πλούσιον, εἶχεν ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ στόλον, σημαντικώτατον ἐμπόριον καὶ ἦτο ἀνεπτυγμένον εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας περισσότερο ἀπὸ ὅλα τὰ κράτη τῶν μέσων χρόνων.

Εἰς τὰ σύνορα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἀνεπτύχθη ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος ἡ μεγάλη Ἀραβικὴ αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν, προώδευσεν εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ ἔκαμε μεγάλους πολέμους μετὰ τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ γερμανικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι ἐκυρίευσαν τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους, ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἀπολίτιστοι καὶ ἔζησαν χωρισμένοι εἰς μικρὰ κράτη. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁμως ἀνεπτύχθησαν καὶ ἔγιναν μεγάλα ἔθνη, (Γάλλοι, Ἰσπανοί, Ἴταλοί, Ἀγγλοὶ, Γερμανοὶ κτλ.) καὶ ἀνεγνώρισαν ὡς ἀρχηγὸν τῶν τὸν Πάπαν τῆς Ρώμης. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ὠφελήθησαν πολὺ ἀπὸ τὰς Σταυροφορίας, ἔμαθον πολλὰ ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, ὅπου ἐπῆγαν νὰ πο-

λεμήσουν, διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἅγιους τόπους ἀπὸ τοὺς Μωαμεθανούς, ἀνέπτυξαν τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ μετ' ὀλίγον ἦσαν πολὺ ἰσχυρότεροι ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Τότε ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των πρὸς τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὴν Κων)πολιν, διεμοιράσθησαν τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔγιναν κύριοι τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀνατολῆς.

ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Τὸ 1204 μ. Χ. οἱ Φράγκοι ἐκυριεύσαν τὴν Κων)πολιν. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης διελύθη ἡ ἄλλοτε μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ **1204** ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Οἱ σταυροφόροι καὶ οἱ Βενετοὶ διεμοιράσθησαν τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Φράγκων ἀνώτατος ἡγεμὸν τοῦ κράτους διωρίσθη ὁ ἰσχυρότατος ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς Δ' Σταυροφορίας, ὁ **Βαλδουῖνος**, κόμης τῆς Φλάνδρας. Ὁ Βαλδουῖνος ἔλαβε τὴν Κων)πολιν καὶ τὴν Θράκην καὶ τὸν τίτλον τοῦ αὐτοκράτορος. Αἱ ἄλλαι χῶραι τῆς αὐτοκρατορίας ἐδόθησαν εἰς ἄλλους ἀρχηγούς, οἱ ὅποιοι ἀνεγνώριζον τὴν κυριαρχίαν τοῦ φράγκου αὐτοκράτορος τῆς Κων)πόλεως. Ὁ **Βονιφάτιος ὁ Μομφερατικὸς** ἔγινε βασιλεὺς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἔλαβεν ὅλας τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας. Ἄλλοι φράγκοι πολεμισταὶ κατέλαβον ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἵδρυσαν μικροτέρας ἡγεμονίας, ὅπως ἦσαν τὸ *Δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν*, ἡ *Κομητεία τῶν Σαλώνων* καὶ τὸ *Πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας*. Οἱ δὲ Βενετοί, οἱ ὅποιοι ἐφρόντιζον κυρίως διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ κέρδη των, ἔλαβον τὰς ἑλληνικὰς νήσους καὶ πολλὰς παραλίους πόλεις, αἱ ὅποια ἦσαν κατάλληλοι σταθμοὶ τοῦ ἐμπορίου των εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ἄλλ' οἱ Φράγκοι δὲν κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ Ἕλληνες ἀντέταξαν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν. Εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἐσηματίσθησαν κράτη ἑλληνικὰ μὲ ἑλληνας ἡγεμόνας. Τοιοῦτοτρόπως διεμελίσθη ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία.

ΤΑ ΦΡΑΓΚΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

Τὸ σημαντικώτερον μέρος τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν περιῆλθεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Φράγκων. Διὰ τοῦτο ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἐλ-

ληνικῆς ἱστορίας, κατὰ τὴν ὁποίαν κυβερνοῦν τὴν Ἑλλάδα οἱ Φράγκοι, ὀνομάζεται *Περίοδος τῆς Φραγκοκρατίας*.

Οἱ φράγκοι ἦσαν ξένοι εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ὀλίγοι ἀπέναντι τοῦ ἐντοπίου πληθυσμοῦ, ὃ ὁποῖος τοὺς ἐμίσει πολὺ. Διὰ τοῦτο ἡ φραγκοκρατία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ πολὺν καιρόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ χῶραι τῆς Ἀνατολῆς εὐρίσκοντο εἰς κακὴν κατάστασιν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ οἱ φράγκοι ἦσαν δραστήριοι καὶ πολεμικοί, κατώρθωσαν ἀρκετὸν καιρόν νὰ ἐξουσιάσουν τοὺς Ἕλληνας. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος σφύζονται φρούρια, τείχη καὶ λείψανα ἀνακτόρων, τὰ ὁποῖα ἐνθυμίζουσι τοὺς χρόνους τῆς φραγκοκρατίας. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἑλλήνων ἐπέδρασαν οἱ Φράγκοι.

Τὸ σημαντικώτατον φραγκικὸν κράτος τῆς Ἀνατολῆς ἦτο ἡ *Αὐτοκρατορία τῆς Κων)πόλεως*. Ἄλλ' ἡ δύναμις αὐτῆς ἦτο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς περιορισμένη καὶ ἐφάνη ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ πολὺν καιρόν. Ὁ φράγκος αὐτοκράτωρ τῆς Κων)πόλεως κυρίως κατεῖχε μόνον τὴν Θράκην, οἱ δὲ ἄλλοι φράγκοι ἡγεμόνες δὲν ὑπῆκουον εἰς αὐτὸν καὶ γενικῶς ἐπεκράτει κακοδιοικήσις καὶ ἀναρχία εἰς τὸ φραγκικὸν κράτος. Ἐκτὸς τούτου περιεστοιχίζετο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἀπὸ ἐχθρῶν. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἦτο ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, ἡ ὁποία ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐγίνετο ἰσχυροτέρα καὶ ἀφήρει χώρας τοῦ φραγκικοῦ κράτους. Ἀπὸ βορρᾶ ἐπικίνδυνοι ἐχθροὶ ἦσαν οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι εἶχον διαρκῆ καὶ ἐπίμονον πόλεμον κατὰ τῶν Φράγκων. Εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ Ἡπειρον ὑπῆρχεν ἄλλο ἑλληνικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον μὲ τὸ ἴδιον πείσμα ἐπολέμει τοὺς φράγκους. Διὰ τοῦτο ἡ λατινικὴ αὐτοκρατορία κατώρθωσε νὰ διατηρηθῇ μόνον 57 ἔτη καὶ κατελήφθη πάλιν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων.

Ἀπὸ τὰ ἄλλα φραγκικὰ κράτη ἄξιον λόγου εἶναι τὸ *Πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας*, τὸ ὁποῖον ἴδρυσαν δύο γάλλοι εὐγενεῖς, ὁ *Βιλλεαρδουῖνος* καὶ ὁ *Σαμπλίτ*. Οἱ γάλλοι ἱππῶται μὲ ὀλίγους πολεμιστὰς ὑπέταξαν τὴν Πελοπόννησον καὶ ἴδρυσαν τὸ πριγκιπᾶτον τοῦτο. Ὁ Βιλλεαρδουῖνος καὶ οἱ διάδοχοί του ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν καλῶς, εἶχον ἀκμαιότατα οἰκονομικὰ καὶ στρατὸν ἀξιόλογον. Περιεποιήθησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐπέβαλον παραδειγματικὴν τάξιν καὶ ἀσφάλειαν. Ἡ Πελοπόννησος ἤκμασεν ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων τούτων, ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία ἀνεπτύχθη καὶ ἀπὸ πολ-

λὰς ἐπόψεις ἦτο ὠφέλιμος ἢ κυριαρχία τῶν Φράγκων. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου σφύζονται σήμερον ἐρείπια ἱπποτικῶν φρουρίων, τὰ ὅποια μαρτυροῦν τὴν οἰκονομικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀκμὴν τῆς χώρας.

Ὁ Βιλλεαρδουῖνος ἔκτισε νέαν πρωτεύουσαν, τὸν *Μυστραῖν*, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταυγέτου ὀλίγας ὥρας μακρὰν τῆς Σπάρτης, ἢ ὅποια ἀπέκτησε μεγάλην σημασίαν βραδύτερον ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων. Τὸ πριγκιπᾶτον τῆς Ἀχαΐας διετηρήθη περισσότερον ἀπὸ 150 ἔτη. Ἀλλὰ τὸ 1262 ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Μάνην καὶ τὸν Μυστραῖν, καὶ ἀνεξωογόνησε τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τὰς θέσεις ἐκεῖνας ὀρμώμενοι οἱ Ἕλληνες ἀνέκτησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν Πελοπόννησον καὶ ἴδρυσαν τὸ *Δεσποτᾶτον τοῦ Μωρέως*, τὸ ὅποῖον ἐκυβέρνησαν οἱ Παλαιολόγοι.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

Ἐνῶ οἱ Σταυροφόροι εἰσήρχοντο εἰς τὴν Κων/πολιν, οἱ Ἕλληνες ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν *Θεόδωρον Α' Δάσκαριν* (1204-1222). Ὁ νέος αὐτοκράτωρ εἶδεν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ σωθῆ ἢ πρωτεύουσα καὶ ἔφυγε μαζί μὲ τοὺς εὐγενεῖς, τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν κληρὸν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἔδρα τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας μετεκομίσθη εἰς τὴν Νίκαιαν.

Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας διωργανώθη καλῶς, κατέλαβε σημαντικὰς ἐκτάσεις καὶ ἔγινεν ἀρκετὰ ἰσχυρά. Οἱ Ἕλληνες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐθεώρησαν ὅτι ἦτο προσωρινὴ ἢ ἀπώλεια τῆς Κων/πόλεως καὶ δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα ὅτι θ' ἀνιδρῦσουν πάλιν τὴν αὐτοκρατορίαν των. Εἰς τὴν Νίκαιαν ἐβασίλευσαν μερικοὶ ἀξιόλογοι αὐτοκράτορες. Ἐκ τούτων ὁ *Ἰωάννης Βατάτσης* (1222 - 1254) εἶχεν ἀξιόλογα διοικητικὰ καὶ στρατιωτικὰ προσόντα. Ἡ Μ. Ἀσία ἤκμασεν ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸ κράτος ἀπέκτησε μέγα γόητρον. Ὁ Βατάτσης ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του εἰς Μ. Ἀσίαν, κατόπιν ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον εἰς τὴν Θράκην καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης, ἐδίωξε τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ περιώρισε τὸν φράγκον αὐτοκρά-

τορα σχεδόν εις την περιοχὴν τῆς Κων/πόλεως.

Τοιουτοτρόπως ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας ἔλαβε μεγάλην ἔκτασιν, ἡ δὲ στρατιωτικὴ καὶ οἰκονομικὴ της θέσις ἦτο ἀνθηρὰ. Ἔμενε δὲ νὰ δοθῇ τὸ τελευταῖον κτύπημα, διὰ ν' ἀνακτήσουν οἱ Ἕλληνες πάλιν τὴν Κων/πολιν. Τοῦτο ἔπραξεν ὁ **Μιχαὴλ Η' ὁ Παλαιολόγος** (1259-1282).

Εἰς τὴν Ἡπειρον ἵδρυσεν ἰδιαίτερον κράτος ἑλληνικὸν ὁ **Μιχαὴλ Ἄγγελος ὁ Κομνηνὸς** (1204-1216), τὸ ὅποιον περιελάμβανε τὴν Ἡπειρον, τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν καὶ εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν. Τὸ κράτος τοῦτο ὠνομάσθη **Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου**. Οἱ δεσπότες τῆς Ἡπείρου ἐκυρίευσαν τὴν Ἀλβανίαν μέχρι τοῦ Δυρραχίου καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ Στερεὰν Ἑλλάδα μέχρι Ναυπάκτου. Βραδύτερον ἔγιναν κύριοι τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης μέχρι Ἀδριανουπόλεως, ὠνειρεύοντο δὲ καὶ αὐτοὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κων/πόλεως. Ἄλλ' ἡ δύναμις των κατέπεσεν ἔπειτα ἀπὸ ἓνα ἀτυχῆ πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἠναγκάσθησα ν' ἀναγνωρίσουν τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Νικαίας.

Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων κρατῶν ἰδρύθη καὶ τρίτον ἑλληνικὸν κράτος εἰς τὴν βόρειον Μ. Ἀσίαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τραπεζοῦντα. Τὸ κράτος τοῦτο ὠνομάσθη **Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος** καὶ οἱ ἡγεμόνες αὐτῆς κατήγοντο ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν. Ἡ αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος δὲν ἔδειξε πολλὰ σημεῖα ζωῆς καὶ δυστυχῶς δὲν ἐπῆλθε συνεννόησις μεταξὺ τῶν δύο γειτόνων ἑλληνικῶν αὐτοκρατοριῶν. Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κων/πόλεως διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της καὶ κατελύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1461, δηλαδὴ ὀκτὼ ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως.

ΑΝΑΚΤΗΣΙΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ

1261 Ἡ φραγκικὴ αὐτοκρατορία τῆς Κων/πόλεως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ πολὺν καιρὸν, ἀφοῦ μάλιστα ἀνεπτύχθη ἡ αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας. Τὸ 1261, δηλαδὴ 57 ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, οἱ Ἕλληνες εἰσῆλθον πάλιν εἰς τὴν Κων/πολιν. Αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας ἦτο ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Παλαιολόγων καὶ ἐβασίλευε κατ' ἀρχὰς ὡς ἐπί-

τροπος τοῦ ἀνηλίκου ἐγγόνου του Βατάτση.

Ὁ Μιχαὴλ ἔστειλε στρατὸν κατὰ τοῦ δεσπότη τῆς Ἡπείρου. Ὁ στρατηγὸς του Ἀλέξιος Στρατηγόπουλος διερχόμενος διὰ τῆς Θράκης ἔφθασεν εἰς τὴν Σηλυβρίαν. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθη ὅτι ἡ Κων]πολις ἦτο ἀφρούρητος, διότι ὁ ἐνετικὸς στόλος μὲ τὸν φραγκικὸν στρατὸν εἶχεν ἐκπλεύσει διὰ μίαν στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν εἰς τὰ περὶχωρα τῆς Κων]πόλεως. Τότε ἐπλησίασεν εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἀπὸ μίαν ὑπόγειον θύραν εἰσῆγαγεν ὀλίγους ἀνδρας ἐντὸς τῆς πόλεως, οἱ ὁποῖοι ἤνοιξαν τὰς πύλας. Ὁ Ἕλληνικὸς στρατὸς εἰσῆλθε καὶ ἐπροξένησε πανικὸν εἰς τοὺς φράγκους. Ὁ φράγκος αὐτοκράτωρ μὲ τὸν ἐνετὸν Πατριάρχην καὶ μὲ τὴν ἀκολουθίαν του εἰσῆλθεν εἰς ἐνετικὸν πλοῖον καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐμαθε ταῦτα ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἔσπευσεν εἰς τὴν Κων]πολιν, εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν πανηγυρικῶς καὶ ἔστέφθη αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν (15 Αὐγούστου 1261).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Η ΔΝΑΤΟΛΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΥΣΙΝ ΤΗΣ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Φραγκοκρατίας ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος παρουσιάζει περίπου τὴν ὄψιν, τὴν ὁποίαν ἔχει σήμερον. Ἐκτὸς τοῦ Ἕλληνικοῦ κράτους ὑπάρχει ἓνα κράτος Βουλγαρικόν, ἓνα κράτος Σερβικόν, ἓνα κράτος Κροατικόν, ἓνα κράτος Μαυροβουνιωτικόν.

Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κων]πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων τὰ κράτη ταῦτα ἀπαλλάσσονται τελειωτικῶς ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀποκοτῶν ἰδικὴν των ζωὴν. Ἄλλὰ καὶ τὸ Ἕλληνικὸν κράτος μετασηματίζεται καὶ λαμβάνει νέαν μορφήν. Τοιοῦτοτρόπως δὲν ἔχομεν πλέον μίαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία ἐξουσιάζει πολλὰ ἔθνη, ἀλλὰ κάθε ἔθνος προσπαθεῖ νὰ κάμῃ ἰδικόν του κράτος. Τὰ ἔθνη ταῦτα δὲν εἶναι οὔτε ἀρχετὰ μεγάλα οὔτε ἀρχετὰ ἀνεπτυγμένα, ὥστε νὰ δημιουργήσουν

ἀκμαῖα ἔθνικα κράτη, ὅπως συνέβη τοῦτο εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους (Γαλλία, Ἀγγλία, Ἰσπανία κ.τ.λ.). Ἐπειδὴ δὲ ὅλα προσπαθοῦν νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὴν Βαλκανικὴν, περιπλέκονται εἰς πολέμους καὶ ἀδυνατίζουν περισσότερο. Διὰ τοῦτο ὅταν ἐμφανίζεται εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἓνα ἰσχυρὸν κατακτητικὸν ἔθνος, οἱ Τοῦρκοι, δὲν ἠμποροῦν ν' ἀντισταθοῦν καὶ χάνουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Η ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Ἡ νέα ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, ἡ ὁποία ἐσχηματίσθη μὲ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, δὲν εἶχεν οὔτε τὴν ἔκτασιν οὔτε τὴν δύναμιν τῆς παλαιᾶς. Εἰς τὴν Εὐρώπην περιλαμβάνει τὴν Θράκην καὶ μικρὸν μέρος τῆς Μακεδονίας μὲ τὴν Θεσσαλονίκην. Εἰς τὴν Ἀσίαν εἶχε μόνον μικρὸν μέρος τῶν παλαιῶν κτήσεις, δηλαδὴ τὴν νοτιοδυτικὴν Μ. Ἀσίαν, καὶ ἐκ τῶν νήσων μόνον τὴν Ῥόδον, Λέσβον, Σαμοθράκην καὶ Ἰμβρον.

Ἀλλὰ καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους δὲν εὐρίσκονται εἰς καλὴν κατάστασιν, διότι τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων κατεστράφη πρὸ πολλοῦ. Οἱ ἐχθροὶ κατέχουν τοὺς μεγάλους ἐμπορικὸς δρόμους καὶ οἱ Ἐνετοὶ καὶ Γενουᾶται ἐκμεταλλεύονται τὰ πλοῦτη τῆς Ἀνατολῆς. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ στρατιωτικὴ δύναμις. Οἱ Ἕλληνες δὲν στρατεύονται καὶ ὁ στρατὸς εἶναι μισθοφορικὸς. Πέριξ τῆς αὐτοκρατορίας ἐσχηματίσθησαν διάφορα κράτη, τὰ ὁποῖα εἶναι διαρκῆς κίνδυνος. Ἀλλὰ τὸ θλιβερότερον εἶναι ἡ ἀθλία ἐσωτερικὴ κατάστασις. Οἱ Ἕλληνες δὲν ὁμονοοῦν πάλιν. Εἰς τὴν αὐτὴν γίνονται διαρκῶς στάσεις καὶ ὁ ἓνας αὐτοκράτωρ ἐκθρονίζει τὸν ἄλλον, ἐπακολουθοῦν ἐμφύλιοι πόλεμοι, τὰ μῖση ἐξάπτονται καὶ οἱ ἀντίπαλοι προσκαλοῦν εἰς βοήθειαν τοὺς ἐχθροὺς. Γενικῶς δὲ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους παρουσιάζει μίαν οἰκτρὰν κατάστασιν, ἡ ὁποία θὰ καταλήξῃ εἰς τὴν τρομερὰν καταστροφὴν.

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ

Γείτονες τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἦσαν οἱ Σλαῦοι. Οἱ Σλαῦοι τῆς Βαλκανικῆς πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τοὺς Σλαύους τῆς Ῥωσσίας ὀνομάζονται *Νοτιοσλαῦοι*. Ἦσαν δὲ διηρημένοι εἰς μικρὰ ἔθνη, τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Σέρβους, τοὺς Κροάτας,

τοὺς Μαυροβουνίους κ.τ.λ. Τὰ ἔθνη ταῦτα δὲν ἦσαν πολὺ ἀνεπτυγμένα, ἀλλ' εἶχον ἀρκετὴν ζωτικότητα καὶ ἐπάλαισαν μὲ τοὺς Ἕλληνας διὰ τὴν κυριαρχίαν τῆς Βαλκανικῆς.

Τὸ σημαντικώτερον νοτιοσλαβικὸν κράτος ἐσχηματίσθη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὑπὸ τῶν Σέρβων. Τὸ σερβικὸν κράτος ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν τὸν 14ον αἰῶνα ἐπὶ τοῦ βασιλέως Στεφάνου Ντουσιάν (1331-1355). Τὸ κράτος τοῦ Ντουσιάν περιλάμβανεν ἐκτὸς τῆς Σερβίας τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Θράκην μέχρι τοῦ Ἐβρου. Ὁ Ντουσιάν ἐστέφθη εἰς τὰ Σκόπια *Τσάρος Σέρβων καὶ Ῥωμαίων*, ἵδρυσεν ἰδιαίτερον πατριαρχεῖον εἰς τὸ Ἴπεκ καὶ ὠνειρεύετο νὰ ἰδρῦσῃ μεγάλην νοτιοσλαβικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ γίνῃ κύριος τῆς Κων/πόλεως. Ἐπωφελήθη τὰς ἔριδας τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Κων/πόλεως, ἐκυρίευσεν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς Κων/πόλεως. Ἀλλ' ἀπέθανεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τὰ σχέδιά του ἐματαιώθησαν. Τὸ νοτιοσλαβικὸν κράτος ἰδρῦθη μόλις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας καὶ ὀνομάζεται Γιουγκοσλαβία.

Τὸ Βουλγαρικὸν κράτος δὲν ἦτο πολὺ ἰσχυρὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν. Ἀλλ' οἱ Βούλγαροι ἔπαιξαν σπουδαῖον πρόσωπον κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς παρακμῆς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, διότι ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς ἔριδας τῶν Ἑλλήνων. Ἐβοήθουν πότε τὴν μίαν καὶ πότε τὴν ἄλλην μερίδα καὶ ἠῦξαν τὸ κράτος τῶν εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐξήντησαν τὰς δυνάμεις τοῦ κράτους μὲ τὰς συχνὰς ἐπιδρομὰς τῶν.

Ἀλλ' ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῆς αὐτοκρατορίας σαν οἱ Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἔμελλον νὰ καταστρέψουν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποτάξουν τὰ κράτη τῶν Σέρβων καὶ Βουλγάρων.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ

Οἱ Μωαμεθανοί, καθὼς γνωρίζομεν, ἦσαν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἰσλαμισμοῦ φοβερὸς ἐχθρὸς τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. Οἱ πρῶτοι μωαμεθανοί, δηλαδὴ οἱ Ἀραβες, ἔκαμαν μεγάλους πολέμους ἐναντίον τῆς αὐτοκρατορίας, ἀφήρουν πολλὰς ἐπαρχίας καὶ ἐπροξένησαν εἰς αὐτὴν μεγάλας ζημίας. Ἀλλ' οἱ Ἀραβες εἶχον παρακμάσει καὶ δὲν ἦσαν πλέον κίνδυνος διὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος ἐμφανίζεται εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν νέος μωα-

μεθανικὸς λαός, οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι, οἱ ὅποιοι ἐπανελάβον μὲ μεγάλην ὄρμην τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι ἦσαν Μογγόλοι καταγόμενοι ἀπὸ τὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας θαλάσσης. Εἰς τὰς μεγάλας ἐκεῖνας πεδιάδας ἔζων κατὰ τοὺς μέσους χρόνους πολλαὶ τουρκικαὶ φυλαί. Τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα ἔγινεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα μεγάλη κίνησις λαῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μία μικρὰ τουρκικὴ φυλὴ κατέβη εἰς τὴν Περσίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἐκεῖ ὁ ἀρχηγὸς τῶν **Ἑρτογορῶν** εἰσῆλθεν ὡς μισθοφόρος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σελτζούκου σουλτάνου, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς αὐτὸν διὰ τὰς ὑπηρεσίας του μικρὰν ἡγεμονίαν πλησίον τῆς Προύσης.

Τὸν Ἑρτογορῶν διεδέχθη ὁ **Ὄσμὰν** ἢ **Ὄθωμὰν** (1289-1326), ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὸ κράτος του ἀνεξάρτητον, διότι ἐν τῷ μεταξὺ κατεστράφη τὸ κράτος τῶν Σελτζούκων. Ἀπ' αὐτὸν τὸ κράτος ὠνομάσθη Ὀθωμανικὸν καὶ οἱ ὑπήκοοί του Ὀθωμανοί. Ὁ Ὄσμὰν ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του εἰς βάρος τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τέλος **1326** ἐκυρίευσε τὴν **Προῦσαν**, τὴν ὁποίαν ἔκαμε πρωτεύουσάν του. Ἀπὸ τότε τὸ ὀθωμανικὸν κράτος προώδευσε μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα.

ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ

Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν φύσει πολεμικὸς λαός. Ἐπειδὴ δὲ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν καρδίαν τῆς Μ. Ἀσίας, κατώρθωσαν πολὺ τυχέως ν' ἀφομοιώσουν τοὺς ἐντοπίους κατοίκους. Διὰ τοῦτο ὁ τουρκικὸς λαός, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἀρχὴν ἦτο ὀλιγάριθμος, ηὔξηθη ταχύτατα. Ἀναλόγως ηὔξησαν καὶ οἱ μωαμεθανοὶ πολεμισταί. Διὰ τὰ ἐπιτύχουν τοῦτο, οἱ Τοῦρκοι, μετεχειρίσθησαν μέσον ἐπιτυχέστατον, τὴν στρατολογίαν τῶν μικρῶν παιδίων. Κατ' ἔτος δηλαδὴ ἐστρατολόγουν εἰς ὅλον τὸ κράτος τῶν παιδιὰ εὖρωστα, κατὰ προτίμησιν χριστιανόπαιδα, εἰς τὰ ὁποῖα ἔδιδον στρατιωτικὴν ἀνατροφὴν καὶ ἐδίδασκον τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν. Τὰ παιδιὰ ταῦτα ὅταν ἐμεγάλωνον, ἐλησμόνου τὴν καταγωγὴν τῶν καὶ ἐγίνοντο φανατικώτατοι μωαμεθανοὶ καὶ ἐχθροὶ τῶν χριστιανῶν. Δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου ηὔξανον οἱ μωαμεθανοὶ καὶ οἱ χριστιανοὶ ἔχωνον πολῦτιμον αἷμα. Τὴν στρατολογίαν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν **Παιδομάζωμα**. Ὁ δὲ στρατός, ὁ ὁποῖος ἐσχηματίσθη μὲ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

αὐτὸ τὸ σύστημα, ὠνομάσθη **Γενίτσαροι**, δηλαδή νέος στρατός.

Ὁ στρατὸς τῶν Γενιτσάρων ἦτο τὸ ἰσχυρότατον ὄπλον τῶν σουλτάνων. Αὐτοὺς ἔκαμε τὰς μεγάλας κατακτήσεις τῶν Τούρκων. Διότι, ἐνῶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους οἱ ἄλλοι βασιλεῖς εἶχον μισθοφορικὸν στρατόν, οἱ σουλτάνοι εἶχον μόνιμον καὶ καλῶς γυμνασμένον στρατόν, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν μισθοφορικὸν τῶν βασιλέων.

Οἱ Τούρκοι ἦσαν ἀπολίτιστοι ὅταν ἔφθασαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐγκατεστάθησαν εἰς χώρας ἀνεπτυγμένας καὶ πλησίον τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἐδιδάχθησαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἐμαθον τὴν διοίκησιν, τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν καὶ κατεσκεύασαν ὄπλα τελειότερα.

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ

Ἀπὸ τῆς ἀνακτῆσεως τῆς Κων)πόλεως μέχρι τῆς ἀλώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Κων)πολιν μία δυναστεία, ἡ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἐβασίλευσαν δέκα βασιλεῖς.

Ὁ Μιχαὴλ Η', ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἀνάκτῃσιν τῆς Κων)πόλεως αὐτοκράτωρ, ἦτο ἀνὴρ μὲ μεγάλην ἀξίαν. Προσεπάθησε νὰ δώσῃ εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τὴν παλαιὰν ἔκτασιν καὶ ἐπιβολήν. Ἐπολέμησε μὲ τοὺς Φράγκους, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὴν Ἑλλάδα, μὲ τοὺς Βουλγάρους καὶ μὲ τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου. Ἀνέκτησε τὴν Μακεδονίαν καὶ κατέλαβε τὰ Ἰωάννινα. Ἀπὸ τοὺς Ἐνετοὺς ἀφῆρσε πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶχε σημαντικὴν ἐπιτυχίαν, διότι ἐκυρίευσεν τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Μάνην καὶ τὸν Μυστράν. Ὁ Μιχαὴλ εἶχεν ἔξοχα προσόντα καὶ θεωρεῖται ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν μεγάλων αὐτοκρατόρων.

Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ υἱοῦ του **Ἀνδρονίκου Β'** (1282-1328) ἀρχίζουσι αἱ ἐμφύλιοι ἔριδες. Ὁ ἔγγονός του, ὀνομαζόμενος ἐπίσης Ἀνδρόνικος, τὸν ὁποῖον εἶχε παραλάβει ὡς συνάρχοντα, ἦλθεν εἰς ῥῆξιν πρὸς αὐτόν. Κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐκνήχθη αὐτοκράτωρ. Τὸ κράτος ἐχωρίσθη εἰς δύο. Οἱ δύο ἀντίπαλοι προσκαλοῦν εἰς βοήθειαν τοὺς Σέρβους καὶ Βουλγάρους. Τέλος ἐπεκράτησεν ὁ ἔγγονος.

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐπανελήφθη μετ' ὀλίγα ἔτη ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου Γ' τοῦ **Ἰωάννου Ε'** (1341-1391). Ὁ Ἀνδρόνι-

κος είχε διορίσει επίτροπον τοῦ ἀνηλικίου υἱοῦ του τὸν φίλον καὶ σύμβουλον του Ἰωάννην Καντακουζηνόν. Ἄλλ' ἡ βασιλομήτωρ Ἄγνα τῆς Σαβοΐας ἠθέλε νὰ κυβερνήσῃ αὐτή. Διὰ τοῦτο περιῆλθεν εἰς ἔριδα πρὸς τὸν Καντακουζηνόν. Ὁ Καντακουζηνὸς ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ περιφήμου βασιλέως τῶν Σέρβων Στεφάνου Ντουσιάν καὶ ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ εἰς τὸ Διδυμότειχον. Τοιοῦτοτρόπως τὸ κράτος πάλιν διηρέθη εἰς δύο, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ ἐλεηλάτουν καὶ κατέστρεφον τὰς ἐπαρχίας του. Οἱ δύο ἀντίπαλοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν ξένων, οἱ ὁποῖοι ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ κράτους. Ὁ Καντακουζηνὸς ἔδωσε μάλιστα τὴν 13ετῆ θυγατέρα του ὡς γυναῖκα εἰς τὸν γέροντα σουλτάνον Οὐρχάν. Τότε ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων ἐπεξέτεινε τὸ κράτος του καὶ ἐσχεδίαζε νὰ γίνῃ αὐτοκράτωρ τῆς Βαλκανικῆς.

1354

Οἱ δὲ Τοῦρκοι διέβησαν τὸν Ἑλλήσποντον καὶ κατέλαβον τὴν **Καλλίπολιν**.

Ἀξιολογώτερος αὐτοκράτωρ ἦτο ὁ **Μανουὴλ Β'** (1391-1425), ὁ ὁποῖος πολὺν καιρὸν ἔμεινεν εἰς τὴν Προῦσαν ὡς ὄμηρος τῶν Τούρκων. Ὅταν δὲ ἀνέβῃ εἰς τὸν θρόνον, κατέβαλε σοβαρὰς προσπαθείας, διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ κράτους. Μετὰ τὸν Μανουὴλ ἐβασίλευσεν ὁ ἀνεψιὸς του Ἰωάννης **Η'** (1425-1448). Ὁ Ἰωάννης εἶναι ὁ προτελευταῖος αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τὰ 23 ἔτη τῆς βασιλείας του εἶδε τὴν ἀπειλητικὴν πρόοδον τῶν Τούρκων καὶ μὲ συντριβὴν ψυχῆς ἐβλέπε νὰ καταρρέῃ τὸ κράτος του καὶ νὰ πλησιάσῃ εἰς τὸ μοιραῖον τέλος.

Ο ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ

Ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι τὸ 1326 ἐκυρίευσαν τὴν Προῦσαν καὶ ἔκαμαν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους των, ἐπὶ τοῦ σουλτάνου **Οὐρχάν** (1326-1359), τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Ὀσμάν, ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὰς ἔριδας τῶν αὐτοκρατόρων, διέβησαν, ὡς εἶδομεν, ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Καλλίπολιν. Ὁ διάδοχος τοῦ Οὐρχάν **Μουράτ δ' Α'** (1359-1389) ἦτο μέγας κατακτητής. Τὸ 1365 κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμε δευτέραν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του. Μετ' ὀλίγον ἐκυρίευσεν τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Μακεδονίαν καὶ ἐνίκησε τοὺς Σέρβους εἰς μεγάλην μάχην. Ἡ μάχη αὕτη ἐγένετο εἰς τὴν

πεδιάδα τοῦ *Κοσσυφοπεδίου* καὶ ἔχει μεγάλην ἱστορικὴν σημασίαν, διότι ἐκεῖ οἱ Τούρκοι κατέστρεψαν τὴν σημαντικωτέραν στρατιωτικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὴν Βαλκανικὴν, δηλαδὴ τὰ ἠνωμένα στρατεύματα τῶν Σέρβων, Βοσνίων, Κροατῶν, Μαυροβουνίων, Πολωνῶν, Οὐγγρων κτλ. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ἐφονεύθη καὶ ὁ Μουράτ.

1389

Ὁ διάδοχός του **Βαγιαζίτ Α'** (1389-1402) ἦτο τρομερὸς πολεμιστὴς καὶ ἐξηκολούθησε τὰς κατακτήσεις τοῦ πατρός του. Εἰς τὴν Ἀσίαν κατέλυσε τὸ σελτζουρικὸν κράτος τοῦ Ἰκονίου. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπέκλεισε τὴν Κων)πολιν καὶ ἤρχισεν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ Οὐγγαρίαν. Τότε οἱ Εὐρωπαῖοι ἀνησύχησαν καὶ προετοίμασαν σταυροφορίαν κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας *Σιγισμούνδος* μὲ γάλλους ἰππότητας ἐπροχώρησε μέχρη τῆς Νικοπόλεως τῆς Βουλγαρίας. Ἄλλ' ἐκεῖ ὁ Βαγιαζίτ τοὺς ἐνίκησεν εἰς μεγάλην μάχην (1396). Κατόπιν ἀπέκλεισε στενωτέρον τὴν Κων)πολιν, ἡ ὁποία ἐφαίνετο ὅτι θὰ ἐκυριεύετο Ἄλλὰ τότε φοβερὸς ἐχθρὸς προσέβαλε τὸ ὀθωμανικὸν κράτος εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ καὶ οἱ Τούρκοι ἡγεμόνες τῆς Μ. Ἀσίας, τοὺς ὁποίους εἶχε νικήσει ὁ Βαγιαζίτ, προσεκάλεσαν τὸν περίφημον ἡγεμόνα τῶν Μογγόλων **Ταμερλᾶνον**. Ὁ Ταμερλᾶνος εἶχε πρωτεύουσαν τὴν Σαμαρκάνδην εἰς τὸ Τουρκεστὰν καὶ εἶχε γίνει περίφημος διὰ τὰς μεγάλας ἐπιδρομὰς καὶ τὰς κατακτήσεις του. Ἰδρυσεν παμμέγιστον βαρβαρικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἔφθανεν ἀπὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Σιβηρίας μέχρη τῶν συνόρων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ὁ Ταμερλᾶνος μὲ 800 χιλ. Μογγόλους ὤρμησεν ὡς θύελλα εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ Βαγιαζίτ ἔλυσε τότε τὴν πολιορκίαν τῆς Κων)πόλεως καὶ ἔτρεξεν ἐναντίον του μὲ 350 χιλ. στρατόν. Οἱ δύο βαρβαρικοὶ στρατοὶ συνητήθησαν πλησίον τῆς Ἀγκύρας καὶ ἐπολέμησαν μὲ μακίαν. Οἱ Τούρκοι ἐνίκηθησαν καὶ ὁ Βαγιαζίτ συνελήφθη αἰχμάλωτος (1402) καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον.

Οἱ Μογγόλοι ἀφοῦ ἐληλάτησαν ἀγρίως τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ κατέστρεψαν τὴν Σμύρνην, ἀπεσύρθησαν. Ἄλλὰ τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἀδυνάτησε πολὺ καὶ περιῆλθεν εἰς ἀναρχίαν καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπίστευσαν ὅτι ἐσώθησαν ἀπὸ τὸν τουρκικὸν κίνδυνον. Ἄλλ' ἡ ἀδυναμία τῶν Τούρκων ἦτο προσωρινή.

Ὁ ἔγγονος τοῦ Βαγιαζίτ **Μουράτ Β'** (1421-1451) ἀναδιω-
γάνωσε τὸ κράτος καὶ ἐνεφανίσθη πάλιν εἰς τὴν Εὐρώπην πανί-
σχυρος. Ἐκυρίευσεν τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ
ἐληλάτησε τὴν Πελοπόννησον. Τέλος ἀπέκλεισε τὴν Κων)πολιν.
Ἄλλ' ἐξωτερικοὶ περισπασμοὶ δὲν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὸν νὰ τὴν
κυριεύσῃ.

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΠΡΟΣ ΔΙΑΣΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ

Ἡ Κων)πολις ἀπεκλείσθη ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη καὶ ἐφαίνετο ὅτι
ἦτο μοιραῖον νὰ κυριευθῇ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὴν κρισι-
μοτάτην ἐκείνην στιγμήν οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ σώ-
σουν τὴν πρωτεύουσάν των. Οἱ περισσότεροὶ ἔβλεπον τὴν ἐπερ-
χομένην καταστροφὴν καὶ ἀνέμενον τὴν σωτηρίαν των ἐξ οὐρα-
νῶν. Ἄλλ' ὑπῆρχον πολλοί, οἱ ὁποῖοι τὴν τελευταίαν ἐκείνην
στιγμὴν ἐσκέφθησαν νὰ εὔρουν μέσον σωτηρίας. Αὐτοὶ ἦσαν κυ-
ρίως οἱ ἀνεπτυγμένοι, οἱ ἀνώτεροι στρατιωτικοὶ καὶ μερικοὶ ἀπὸ
τοὺς ἀνωτέρους κληρικοὺς. Ὡς μόνον δὲ μέσον σωτηρίας ἔβλεπον
τὴν βοήθειαν τῆς Δύσεως. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο, ἔπρεπε
νὰ παύσῃ τὸ σχίσμα καὶ νὰ ἐνωθοῦν αἱ δύο ἐκκλησίαι. Οὗτοι
ὠνομάσθησαν *Ἐνωτικοί*. Ἄλλ' ὁ κλῆρος καὶ οἱ μοναχοὶ ἐφανάτι-
σαν τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐξηγέρθη κατὰ τῆς ἐνώσεως. Ἡ μερὶς αὕτη
ὠνομάσθη *Ἀνθενωτικοί*.

Οἱ αὐτοκράτορες Ἰωάννης Ε' καὶ Μανουὴλ Β' περιώδυσαν
τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τῶν ἡγεμόνων κατὰ
τῶν Τούρκων. Τέλος ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Η' ἐπειδὴ ἔβλεπε
τὴν θλιβερὰν κατάστασιν, ἔλαβε γενναιοτέραν ἀπόφασιν καὶ ἐμή-
νυσεν εἰς τὸν Πάπαν ὅτι δέχεται τὴν ἐνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν. Τό-
τε συνεκροτήθη σύνοδος εἰς τὴν *Φλωρεντίαν* (1437). Ὁ αὐτο-
κράτωρ παρευρέθη εἰς αὐτὴν μὲ τὸν Πατριάρχην καὶ ἄλλους ἀ-
νωτέρους κληρικοὺς καὶ παρεδέχθη τὴν ἐνωσιν. Ὁ δὲ πάπας ὑ-
πεσχέθη νὰ παρακινήσῃ τοὺς ἡγεμόνας τῆς Δύσεως εἰς σταυρο-
φορίαν κατὰ τῶν Τούρκων. Ἄλλ' ἡ ἀνθενωτικὴ μερὶς εἰς τὴν
Κων)πολιν ἐξήγειρε τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἐδέχθη μὲ ἀποδοκιμασίας
τὸν αὐτοκράτορα, ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἐνω-
τικὴ προσπάθεια ἀπέτυχεν.

Η ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ

Τὸ 1448 ἀπέθανεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Η΄ καὶ ἀνῆλ-
θεν εἰς τὸν θρόνον ὁ **Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ ὁ Παλαιολόγος** (1448-
1453), ὁ ὁποῖος ἦτο ἕως τότε δεσπότης τοῦ Μωρέως. Μετὰ τρία
ἔτη ἀπέθανεν ὁ Μωράτ Β΄ καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱὸς του **Μωά-
μεθ Β΄** (1451 - 1480).

Ὁ Κωνσταντῖνος ἦτο
ἀνὴρ πεπειραμένος καὶ
εἶχε δεῖξει ἀξιόλογα
στρατιωτικὰ προσόντα,
ὅταν ἦτο δεσπότης. Ὁ
δὲ Μωάμεθ ἦτο νεαρώ-
τατος, μόλις 21 ἐτῶν,
φιλοπόλεμος καὶ πολὺ
ὀρμητικὸς. Τὸ ὄνειρον
τοῦ Μωάμεθ ἦτο νὰ κυ-
ριεύσῃ τὴν Κων]πολιν
καὶ πολλάκις ἐπανελάμ-
βανεν ἓνα μέρος τοῦ κο-
ρανίου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ
προφήτης λέγει: *Μακά-
ριος ὁ ἡγεμὼν, ὁ ἐποῖος
θὰ κυριεύσῃ τὴν Κων]-
πολιν.*

Μόλις ἀνέβη εἰς τὸν
θρόνον, ἤρχισε μὲ σύ-
στημα νὰ ἐτοιμάζῃ τὴν

πολιορκίαν. Εἰς τὸ στενότερον μέρος τοῦ Βοσπόρου ἀπέναντι
τοῦ φρουρίου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτίσει εἰς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν
ὁ Βαγιαζίτ, ἔκτισε τὸ φρούριον Ῥούμελη Χισάρ, διὰ ν' ἀποκό-
ψῃ τὴν συγκοινωνίαν τῆς Κων]πόλεως μὲ τὸν Εὐξείνιον πόντον,
ἀπ' ὅπου ἡ πόλις ἔπερνε τὰ σιτηρά. Ἐτοίμασε στρατὸν εἰς τὴν
Ἄδριανούπολιν καὶ στόλον εἰς τὴν Καλλίπολιν. Ἐστειλε τὸν
στρατηγὸν τοῦ Τουραχάν ἐναντίον τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ Κων-
σταντῖνου, Θωμᾶ καὶ Δημητρίου, οἱ ὁποῖοι ἦσαν δεσπότες τῆς
Πελοποννήσου. Ἐκεῖ ἐχύθη πολὺ αἷμα καὶ οἱ Παλαιολόγοι τῆς

Κωνσταντῖνος ΙΑ΄ ὁ Παλαιολόγος

Πελοποννήρου δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ βοηθήσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἔβλεπε τὴν σοβαρότητα τῆς καταστάσεως καὶ ἔπραξεν ὅ,τι ἦτο δυνατόν, διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν κινδυνεύ-

Μωάμεθ Β'

ουσαν πρωτεύουσαν. Εἰσήγαγεν εἰς αὐτὴν τροφίμα, ἐπιδιώρθωσε τὰ τεῖχη καὶ προσεπάθησε νὰ ἐνισχύσῃ τὸν στρατὸν του. Ἄλλ' ἢ κατάστασις ἦτο ἀξιοθρήνητος. Τὸ κράτος του περιοριζέτο μόνον ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πρωτευούσης. Ὁ στρατὸς του κακῶς ὀργανωμένος καὶ κακῶς ὀπλισμένος δὲν ἦτο περισσότερος ἀπὸ 6

χιλιάδας, καὶ αὐτοὶ ἦσαν μισθοφόροι. Εἰς τὸν Κερατίον ὑπῆρχον ὀλίγα παλαιὰ καὶ κακῶς ἐφωδιασμένα πολεμικὰ πλοῖα. Ἡ Δύσις δὲν τὸν ἐβοήθησε. Πραγματικὴν βοήθειαν ἔδωσαν εἰς τὸν αὐτοκράτορα μόνον μερικοὶ ἐξέχοντες ἄνδρες τῶν ξένων παροικῶν τῆς Κων]πόλεως. Ἰδίως σημαντικὴ ἦτο ἡ βοήθεια, τὴν ὁποίαν ἔφερον ὁ τολμηρὸς γενοάτης θαλασσινὸς καὶ πειρατὴς Ἰωάννης Ἰουστινιάνης μὲ 700 στρατιώτας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Κων]πολις εἶχε τὸ ὄλον 9 χιλιάδας ὑπερασπιστὰς καὶ μὲ αὐτοὺς ἐπεριμένε τὴν ἐπίθεσιν τῆς κολοσσιαίας δυνάμεως τῶν Ὀθωμανῶν.

Ὁ Μωάμεθ ἐνεφανίσθη τὴν 5 Ἀπριλίου 1453 μὲ 160 χιλιάδας στρατὸν καὶ ἀπέκλεισε τὴν Κων]πολιν ἀπὸ τὴν ξηρὰν. Συγχρόνως ὁ στόλος του ἐκ 400 πλοίων ἀνέπλευσεν ἀπὸ τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἔφθασε πρὸ τοῦ Κερατίου. Ὁ τουρκικὸς στόλος δὲν κατώρθωσε νὰ κόψη τὴν ἄλυσίδα, ἡ ὁποία ἐκλείε τὸ στόμιον τοῦ Κερατίου, καὶ ἠγκυροβόλησε πρὸ τοῦ Διπλοκιονίου, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Βοσπόρου ἐπὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς παραλίας.

Οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν τὴν ἐπίθεσιν, ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς δὲν κατώρθωσαν τίποτε. Ἐπίσης τὸ πυροβολικὸν των δὲν ἔφερε μεγάλην ζημίαν εἰς τὰ τεῖχη. Ὁ Οὐγγρος Οὐρβάν εἶχε κατασκευάσει κολοσσιαῖον τηλεβόλον, τὸ ὁποῖον ὅμως ἔσπασε μετὰ δύο ἢ τρεῖς βολάς. Τοῦναντίον οἱ Ἕλληνες εἶχον σημαντικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἡ ὁποία τοὺς ἔδωκε θάρρος. Τέσσαρα ἑλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποκλεισθῆ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἔφθασαν μὲ τροφίμα καὶ στρατιώτας πρὸ τῆς πόλεως. Μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα διέσχισαν τὰ τουρκικὰ πλοῖα καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν Κερατίον. Τότε ὁ σουλτάνος διὰ ν' ἀποκλείσῃ τελειωτικῶς τὴν πρωτεύουσιν καὶ ἀπὸ θαλάσσης, διεβίβασε διὰ τῆς ξηρᾶς 70 πλοῖα ἀπὸ τὸ Διπλοκίονιον εἰς τὸν Κερατίον. Τοῦτο ἐτάραξε πολὺ τοὺς πολιορκημένους.

Ἡ πολιορκία διήρκεσε 52 ἡμέρας. Τὰς ἐπιθέσεις διηύθυνεν αὐτοπροσώπως ὁ Μωάμεθ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε τὴν γενικὴν ἀρχιστρατηγίαν, διώρισε δὲ τὸν Ἰουστινιάνην ἀρχηγὸν τῆς ἀμύνης. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν σφοδρὰς ἐπιθέσεις, τὰς ὁποίας οἱ πολιορκούμενοι ἀπέκρουσαν μὲ θάρρος. Ἀφοῦ δὲ ἐγιναν ἀρκετὰ ῥήγματα εἰς τὸ τεῖχος, ὁ Μωάμεθ ἔστειλε κήρυκα καὶ ἐπρότεινεν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον νὰ παραδώσῃ εἰρηνικῶς τὴν πόλιν.

τησεν ὁ αὐτοκράτωρ, νὰ παραδώσωμεν τὴν πόλιν. Εἴμεθα ὅλοι ἀποφασισμένοι ν' ἀποθάνωμεν.

Ὁ σουλτάνος ἐκήρυξε τότε εἰς τὸν στρατὸν του ὅτι πρόκειται νὰ γίνη ἡ τελευταία ἐπίθεσις. Ὑπεσχέθη μεγάλας τιμὰς καὶ ἀμοιβὰς εἰς τοὺς ἀνδρείους. Τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως καὶ τὴν περιουσίαν των ἐχάριζεν εἰς τοὺς πολεμιστάς, ἐκράτει δὲ διὰ τὸν ἑαυτὸν του μόνον τὰ τείχη καὶ τὰ δημόσια κτίρια.

Ἐντὸς τῆς πόλεως οἱ πολιορκούμενοι ἐτοιμάζοντο ἐπίσης διὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὴν ἐπίθεσιν. Εἰς τὴν Ἀγ. Σοφίαν ἐγινε μεγάλη δέησις. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐκοινώνησεν, ἐζήτησε συγχώρησιν ἀπὸ τοὺς παρισταμένους καὶ ἀπῆλθε διὰ νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὰ τείχη.

Ἡ ἐπίθεσις ἤρχισε τὴν χαρραγὴν τῆς 29 Μαΐου μὲ μεγάλην ὁρμὴν καὶ διήρκεσε 4 ὥρας. Κατ' ἀρχὰς οἱ πολιορκούμενοι ἀπέκρουσαν ἐπιτυχῶς τοὺς Τούρκους. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐκάμφθησαν ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ὄγκου τῶν ἐχθρῶν. Ὁ Ἰουστινιάνης ἐπληγώθη καὶ ἀπεσύρθη καὶ τοῦτο ἔφερε σύγχυσιν εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀμυνομένων. Ἐν τούτοις ὁ αὐτοκράτωρ ἐξηκολούθει ν' ἀμύνεται εἰς τὴν πύλιν τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, ὁπότε ἀνεφάνησαν ὀπισθὲν του οἱ Τούρκοι ἐντὸς τῆς πόλεως. Λέγεται ὅτι οἱ Τούρκοι εἰσῆλθον ἀπὸ μίαν μικρὰν πύλιν, ἡ ὁποία εἶχε μείνει ἀνοικτὴ. Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ὁ αὐτοκράτωρ ἐφώναξε, δὲν ὑπάρχει χριστιανὸς νὰ μοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι; Καὶ ἔπεσε νεκρὸς, ἀγνώριστος μεταξὺ τῶν πτωμάτων.

Οἱ Τούρκοι ἦσαν κύριοι τῆς Κων)πόλεως. Οἱ ὀλίγοι στρατιῶται καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἀντεστάθησαν, ἐσφάγησαν. Τοὺς κατοίκους συνέλαβον αἰχμαλώτους καὶ ἐπώλησαν. Μέγα μέρος ὅμως τῶν κατοίκων ἔφυγε καὶ ἡ πόλις ἠρημώθη. Πολλοὶ ἐκ τῶν κατοίκων εἶχον καταφύγει εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, διότι ὑπῆρχε λαϊκὴ παράδοσις ὅτι ἄγγελος κυρίου θὰ ἔσωζεν αὐτούς. Οἱ Τούρκοι ἔσπασαν μὲ πελέκεις τὴν πύλιν, ἔσφαξαν ὀλίγους, τοὺς δὲ λοιποὺς ἠχμαλώτισαν. Ἡ πόλις ἐληλατήθη συστηματικῶς. Τὴν ἐπομένην ὁ Μωάμεθ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀγ. Σοφίαν καὶ ἠψυχάριστησε τὸν Ἀλλάχ διὰ τὴν νίκην. Ἀπὸ τότε ὁ ναὸς μετεβλήθη εἰς τζαμίον Ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ φονεύσουν τοὺς εὐγενεῖς καὶ τιτλούχους τοῦ Βυζαντίου, ὅσοι εἶχον αἰχμαλωτισθῆ. Ἀλλ' οἱ περισσότεροι εὐγενεῖς κατῶρθωσαν νὰ φύγουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Τοιοῦτοτρόπως ἐξηφανίσθη ἡ ἑλληνικὴ ἀριστοκρατία.

1453

ΜΕΡΟΣ Β.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ (1453-1862)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΤΙΚΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

ΟΙ ΝΕΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Τὸ 1453, δηλ. τὸ ἔτος τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἀρχίζει ἡ ἱστορία τῶν νέων χρόνων. Τότε συμβαίνουν εἰς τὸν κόσμον μερικά πολὺ σπουδαῖα γεγονότα. Οἱ λαοὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης ἀρχίζουν νὰ προοδεύουν πολὺ.

Εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους ἡ Βαλκανικὴ ἦτο ἡ πλέον ἀνεπτυγμένη χώρα τοῦ κόσμου. Ἐκεῖ ἔζησεν ὁ εὐφρέστατος ἑλληνικὸς λαὸς, ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἡ Ἑλλὰς παρήκμασε κατόπιν, ἀλλὰ τὰ λείψανα τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ διατηρήθησαν εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος καὶ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἡ Βαλκανικὴ ἦτο πάντοτε περισσότερον προωδευμένη ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Διότι οἱ γερμανικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι κατέλυσαν τὸ Δυτικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας του, ἦσαν ἀκόμη βάρβαροι καὶ κατέστρεψαν τὸν Ῥωμαϊκὸν πολιτισμὸν.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων ἔγινε μεγάλη μεταβολή. Οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Βαλκανικὴν καὶ κατέστρεψαν τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐδυστύχησεν, ὑπεδουλώθη εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ἔχασε τὴν ἀνάπτυξίν του. Εἰς τὴν Δύσιν ὅμως κατὰ τοὺς ἰδίους χρόνους οἱ λαοὶ ἐξύπνησαν, ἐτίναξαν ἀπ' ἐπάνω τους τὴν νάρκην τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων καὶ ἤρχισαν νὰ κινοῦνται καὶ νὰ προοδεύουν μὲ μεγάλην ὀρμὴν καὶ διάθεσιν.

Τότε ἐφάνη ὅτι ἐπανερχεται εἰς τὴν ζωὴν ὁ ἀρχαῖος πολιτισμός, τὸν ὁποῖον εἶχον καταστρέψει οἱ Γερμανοὶ εἰς τὴν Δύσιν καὶ οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Ἀνατολήν. Τοῦτο ὠνόμασαν Ἀναγέννησις.

Τὸ πρῶτον καὶ σημαντικώτατον γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐβοήθησε πολὺ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Εὐρώπης, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις νέων χωρῶν καὶ πρὸ πάντων τῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ θαλασσοῦ δρόμου εἰς τὰς Ἰνδίας. Τοῦτο ὠφέλησε πολὺ τὸ ἐμπόριον. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἐκέρδισαν πολλὰ χρήματα. Οἱ βασιλεῖς τῶν ἐπλούτησαν, κατήρτισαν μόνιμον στρατὸν καὶ ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν. Ἐπίσης ὁ πλοῦτος ὠφέλησε τὴν ἀνάπτυξιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνθρωποι ἀνεπτύχθησαν, ἤρχισαν νὰ διακρίνουν τὴν κακὴν κατάστασιν τῆς παπικῆς ἐκκλησίας καὶ ἐξηγέθησαν ἐναντίον τῆς. Τὰ κύρια λοιπὸν χαρακτηριστικὰ τῆς ἀναγεννήσεως εἶναι : α') ἡ ἀνακάλυψις νέων χωρῶν β') ἡ ἐπίστασις τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας γ') ἡ ἀνάπτυξις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν καὶ δ') ἡ θρησκευτικὴ μεταρροῦθμισις.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ

ΑΙ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΤΩΝ ΠΟΡΤΟΓΑΛΩΝ. — Ὁ ἀρχαῖος κόσμος περιορίζετο κυρίως εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Μεγάλα μέρη τῆς γῆς ἦσαν ἄγνωστα. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων οἱ εὐρωπαῖοι ἀνεκάλυψαν ἐκεῖθεν τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ ὀλόκληρον νέον κόσμον. Ὁ κυριώτερος λόγος, ὁ ὁποῖος ὠδήγησε τοὺς ἀνθρώπους ν' ἀνακαλύψουν τὰ νέας χώρας, ἦτο ἡ δίψα τοῦ κέρδους. Οἱ ἄνθρωποι ἀνεκάλυψαν αὐτὰς τυχαίως, ἐνῶ ἐζήτουν νέους δρόμους διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ κυρίως δρόμον θαλασσινὸν διὰ τὰς Ἰνδίας.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦσαν περιζήτητα εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ προϊόντα τῶν Ἰνδιῶν, τὰ ἀρώματα, τὸ θυμίαμα, τὸ γαρούφαλλον, ἡ κανέλλα, τὸ μοσχοκάρυον, τὸ πιπέρι. Ἀπὸ τὰς Ἰνδίας ἐπίσης ἤρχοντο τὰ βελουῖδα, οἱ πολύτιμοι λίθοι, οἱ μαργαρίται, ἡ πορσελάνη, τὰ σπάνια ξύλα, ὁ ἔβενος κ.τ.λ. Τὰ ἐμπορεύματα αὐτὰ ἔφερον Ἀραβες ἔμποροι ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὰ ἐπώλουν εἰς πολὺ μεγάλας τιμὰς. Ἀπ' ἐκεῖ τὰ ἠγόραζον τὰ βενετικὰ τλοῖα καὶ τὰ μετέφερον εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἐπωλοῦντο πολὺ ἀκριβά. Οἱ ἔμποροι τῆς Ἰταλίας ἐκέρδισαν πολλὰ χρήματα ἀπὸ τὸ ἀνατολικὸν ἐμπόριον

ΧΑΡΤΗΣ
ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ

- ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΣ ΔΙΑΖΟΙ
- ΚΟΛΟΜΒΟΣ 1 ΤΑΙΤΙΔΙΟΝ
-)) 2))
-)) 3, 4.))
- ΒΑΙΚΟ ΔΑ ΓΑΡΜΑ
- ΠΕΤΡΟΣ ΚΑΒΡΑΝΟΣ
- ΜΑΤΕΒΑΝΟΣ
- +++++ KABOT

καὶ αἱ ἰταλικαὶ πόλεις ἐπλούτησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν πολὺ.

Οἱ ἔμποροι τῶν ἄλλων χωρῶν ἐζήλευον αὐτοὺς καὶ ἐζήτησαν τρόπον νὰ τοὺς συναγωνισθοῦν. Τότε ἐγεννήθη ἡ ἰδέα νὰ εὔρουν δρόμον θαλασσίον, ὃ ὁποῖος νὰ τοὺς φέρῃ ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς Ἰνδίας διὰ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Κατὰ τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων οἱ εὐρωπαῖοι ἔμαθαν τὴν χρῆσιν τῆς *ναυτικῆς πυξίδος*, ἡ ὁποία ἐβοήθησε πολὺ τοὺς θαλασσινοὺς. Τώρα εἶχον τὸ θάρρος νὰ πλέουν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, ἐνῶ οἱ ἀρχαιότεροι ναυτικοὶ δὲν ἀπεμακρύνοντο ἀπὸ τὰς ἀκτᾶς.

Οἱ Πορτογάλοι ἔκαμαν τὰς πρώτας ἀνακαλύψεις. Ἀνεκάλυψαν τὰς Μαδέρας, τὰς Καναρίους νήσους καὶ τέλος ἔφθασαν εἰς τὸ Πράσινον ἄκρωτήριον εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς. Τότε παρετήρησαν ὅτι ἦσαν ψευδεῖς μῦθοι ὅσα διηγοῦντο διὰ τὰς χώρας τοῦ ἰσημερινοῦ, ὅτι δηλαδὴ ἡ θάλασσα ἐκεῖ βράζει, ὅτι θαλάσσια τέρατα ἀνατρέπουν τὰ πλοῖα κλπ. Τέλος τὸ 1488 ὁ τολμηρὸς θαλασσοπόρος **Βαρθολομαῖος Διαζος** ἔφθασεν εἰς τὴν νοτιωτάτην ἄκραν τῆς Ἀφρικῆς, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν *Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἑλπίδος*.

ΑΝΑΚΑΛΥΨΙΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ ΤΩΝ ΙΝΔΙΩΝ.— Ἐνῶ οἱ Πορτογάλοι ἐζήτησαν τὸν δρόμον τῶν Ἰνδιῶν πλέοντες πρὸς ἀνατολάς, ἄλλος θαλασσοπόρος, ὁ **Χριστόφορος Κολόμβος**, ἐσκέφθη ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ φθάσῃ εἰς τὰς Ἰνδίας, ἐὰν πλεύσῃ πρὸς δυσμάς. Ὁ Κολόμβος κατήγετο ἀπὸ τὴν Γένουαν τῆς Ἰταλίας, ἦτο ἄνθρωπος μὲ πολὺ μεγάλην φαντασίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ παρατηρητικότητα καὶ πρακτικὸν νοῦν. Τότε πολλοὶ σοφοὶ ἐδίδασκον ὅτι ἡ γῆ εἶναι σφαιρική. Διὰ τοῦτο ὁ Κολόμβος ἔφθασεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι, ἐὰν πλεύσῃ πρὸς δυσμάς, θὰ φθάσῃ εἰς τὰς Ἰνδίας. Πολὺν καιρὸν ἔμεινεν εἰς τὴν Λισσαβῶνα, ἡ ὁποία ἦτο τότε ὁ μεγαλύτερος λιμὴν τοῦ Ἀτλαντικοῦ, καὶ αἱ διηγήσεις τῶν θαλασσινῶν ἐξήγειραν περισσότερον τὴν φαντασίαν του. Παρακάλεσε τὸν βασιλέα τῆς Πορτογαλίας, ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν τὸν ἐβόηθησεν. Ὁ Κολόμβος κατέφυγε τότε εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδον καὶ τὴν σύζυγόν του Ἰσαβέλλαν. Ἐκεῖνοι **1492** τοῦ ἔδωσαν τὰ μέσα καὶ τὴν 3 Αὐγούστου 1492 ἀνεχώρησε μὲ τρία πλοῖα ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Πάλου. Μετὰ δύο μῆνας ἔφθασεν εἰς μίαν νῆσον τῆς Ἀμερικῆς, τὴν ὁποίαν ὠνόμα-

Τὰ πλοία τοῦ Κολόμβου

σεν Ἅγιον Σωτήρα. Ὁ Κολόμβος ἐπεχείρησε τέσσαρα ταξίδια καὶ ἀνεκάλυψε τὴν Ἀμερικὴν.

Οἱ Πορτογάλοι ἐβιάσθησαν τότε νὰ φθάσουν εἰς τὰς Ἰνδίας. Τὸ 1498 ὁ περίφημος θηλασσοπόρος **Βάσκοσ δὰ Γάμα** ἔφυγεν ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος καὶ, ἀφοῦ ἔλαβεν ἄρabas ὁδηγούς, ἔφθασεν εἰς τὴν Καλκούταν τῶν Ἰνδιῶν. Τοιουτοτρόπως ἀνεκαλύφθησαν ἡ Ἀμερικὴ καὶ ὁ δρόμος πρὸς τὰς Ἰνδίας.

Ἀπὸ τότε ἔγινε μεγάλη κίνησις πρὸς τὰς νέας χώρας. Οἱ Πορτογάλοι ἐξεμεταλλεύθησαν τὸ ἐμπόριον τῶν Ἰνδιῶν, οἱ Ἴσπανοὶ ἐξηρεύνησαν καὶ κατέλαβον τὸ Μεξικὸν καὶ μέγα μέρος τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, ὡς τὴν Περού, τὴν Χιλὴν, τὴν Ἀργεντινὴν κλπ. Οἱ Πορτογάλοι κατέλαβον τὴν Βραζιλίαν. Τὸ 1521 οἱ Ἴσπανοὶ ἔκαμαν τὸν πρῶτον γῦρον τοῦ κόσμου. Ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ νοτιώτατον ἄκρον τῆς Ἀμερικῆς, ἔφθασαν εἰς τὰς Φιλιππῖνας νήσους, ἐκεῖθεν εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἑλπίδος ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Εὐρώπην.

Βραδύτερον οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον τὴν βορειοανατολικὴν ἀκτὴν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς καὶ ἀκόμη βορειότερον οἱ Γάλλοι κατέλαβον τὸν Καναδᾶν. Ἡ ἐγκατάστασις τῶν Ἀγγλῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν εἶναι γεγονόςσ σημαντικώτατον, διότι καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθη ὁ πυρὴν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΩΝ. — Ἡ ἀνακάλυψις τῶν νέων χωρῶν εἶχε σπουδαιότητασ συνεπείας. Τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον ἀνεπτύχθη πολὺ, τὰ μεταλλεῖα τῆς Ἀμερικῆς ἔδωσαν μεγάλην ἀφθονίαν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ὡστε κατέπεσεν ἡ ἀξία τοῦ χρηματος καὶ ηὔξησεν ἡ τιμὴ τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τῶν τροφίμων. Ἐπίσης ἐμεγάλωσεν ὁ διανοητικὸς ὀριζῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἀνεστατώθησαν αἱ περὶ τῆς γῆς γνώσεις, ἡ γεωγραφία, ἡ ἀστρονομία καὶ ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη ἐπροόδευσαν πολὺ. Ἡ Μεσόγειος θάλασσα, ἡ ὁποία ἦτο τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου, ἔχασε τὴν παλαιὰν σημασίαν της. Ὁ πλοῦτος καὶ ὁ πολιτισμὸς συνεκεντρώθησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἡ ἱστορία ὡσ τότε ἦτο ἱστορία τῶν θαλασσῶν. Ἀπὸ τότε γίνεται ἱστορία τῶν Ὠκεανῶν.

ΕΝΙΣΧΥΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

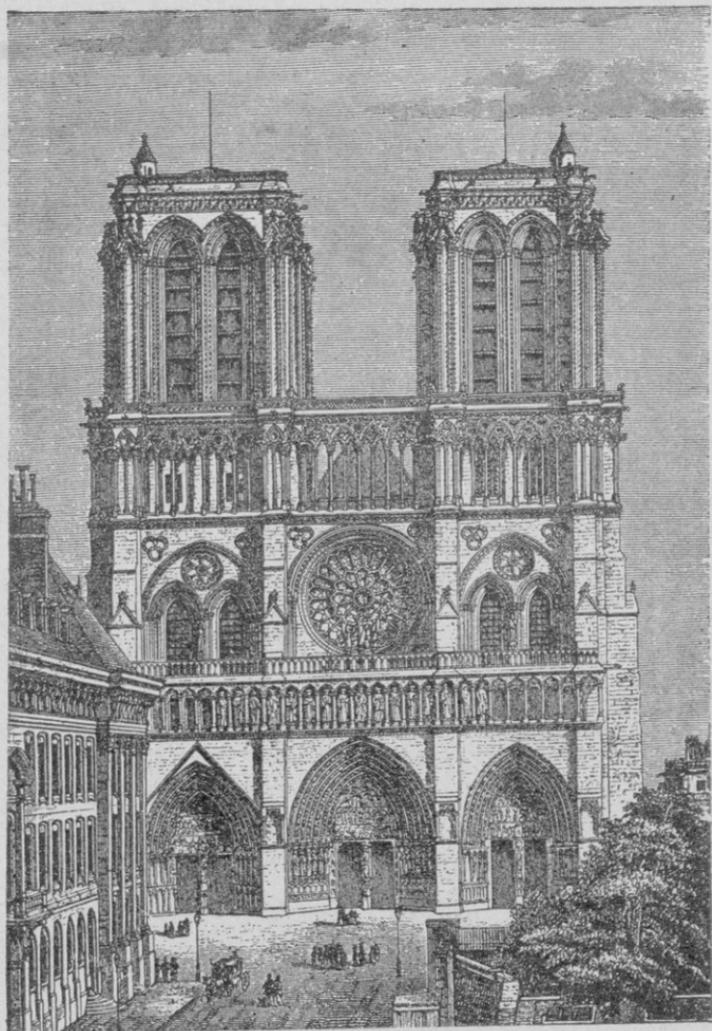
Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἡ διοίκησις τῶν κρατῶν διέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν σημερινήν. Μὲ τὴν μικρὰν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνθρώ-

πων τότε δὲν ἦτο δυσσιτὸν ὁ βασιλεὺς νὰ κυβερνήσῃ μίαν πολὺ μεγάλην χώραν. Ἦτο δύσκολον νὰ εἰσπράττῃ τοὺς φόρους τῶν μακρινῶν ἐπαρχιῶν καὶ νὰ διατηρῇ στρατὸν εἰς αὐτάς. Διὰ τοῦτο τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν ἔδωκεν εἰς διαφόρους εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἡγεμόνες αὐτῶν καὶ εἶχον διάφορα ὀνόματα, δοῦκες, κόμητες, βαρῶνοι, μαρκήσιοι κλπ. Οἱ ἡγεμόνες οὗτοι ἀνεγνώριζον τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ δὲν ὑπήκουον εἰς αὐτὸν πάντοτε. Πολλάκις μάλιστα ἐπολέμουν ἐναντίον του ἢ καὶ μεταξύ των. Ἡ ἔξουσία λοιπὸν τοῦ βασιλέως ἦτο ἀσθενὴς καὶ ἐπεκράτει ἀναρχία εἰς τὸ κράτος. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διοικήσεως ἐλέγετο **Φεουδαρχία**.

Μετὰ τὰς ἀνακαλύψεις ὅμως οἱ λαοὶ ἐπλούτησαν. Ἐπλούτησε καὶ ὁ βασιλεὺς, διότι εἰσέπραττε πολλοὺς φόρους. Τότε ἐσημάτισε μόνιμον στρατὸν ἀπὸ χωρικοὺς μισθοφόρους, ἐνῶ ἔως τότε οἱ μόνοι πολεμισταὶ ἦσαν οἱ εὐγενεῖς. Ὁ βασιλεὺς ἀπέκτησε δύναμιν καὶ τὴν δυνάμιν του ἐμεγάλωσε τὸ πυροβολικόν. Διότι κατὰ τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων ἀνεκαλύφθη ἡ πυρῆτις καὶ κατεσκευάσθησαν τὰ πυροβόλα, κατ' ἀρχὰς τηλεβόλα. Ὁ μισθοφορικὸς στρατὸς τοῦ βασιλέως ἔγινεν ἰσχυρότερος ἀπὸ τὸν ἵπποτικὸν στρατὸν τῶν εὐγενῶν, διότι ἡ προσωπικὴ ἀνδρεία δὲν εἶχεν ὅσῃν ἄλλοτε ἀξίαν καὶ τὰ τηλεβόλα ἐκρήμιζον εὐκόλως τοὺς πύργους τῶν εὐγενῶν. Τότε ὁ βασιλεὺς ἔγινε κύριος εἰς τὸ κράτος του. Τοιοῦτοτρόπως κατελύθη ἡ φεουδαρχία καὶ ἐνισχύθη ἡ ἔξουσία τῶν βασιλέων. Τοῦτο ἦτο γεγονός σημαντικόν, διότι ἔθεσε τέλος εἰς τὴν ἀναρχίαν καὶ τὰς ἀνθαιρεσίας τῶν εὐγενῶν. Ὁ λαὸς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς καταπιέσεις καὶ ἀνέπτυξε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν.

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ. — Οἱ γερμανικοὶ λαοὶ ἀφοῦ κατέλαβον τὰς ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας τῆς Δύσεως, κατέστρεψαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Διὰ τοῦτο πολλοὺς αἰῶνας ἡ Εὐρώπη ἐβυθίσθη εἰς τὴν ἀμάθειαν. Ἄλλ' οἱ νέοι λαοὶ τῆς Δύσεως, Ἰταλοί, Γάλλοι, Γερμανοί, Ἄγγλοι κλπ., εἶχον φυσικὴν εὐφυΐαν καὶ αἱ χῶραί των ἦσαν πλούσιαι. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνεπτύχθησαν καὶ κατὰ τὸ τέλος τῶν μέσων χρόνων εἶχον προοδεύσει ἀρκετὰ εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὰ γράμματα. Τότε ἐκτίσθησαν ὠραῖοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς ναοὶ εἰς

**Ἡ Παναγία τῶν Παρισίων.*

Ἐν ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Γοτθικοῦ οὐθμοῦ. Εἶναι ἔργον τοῦ 13ου αἰῶνος, ὕψους 68 μ., μήκους 130, πλάτους 48. (Ὁ Παρθενὼν ἔχει μῆκος 70, πλάτος 30, ὕψος 17 μ.). Ὑπεράνω τοῦ πυλῶνος, ὃ ὁποῖος κοσμεῖται μὲ πλῆθος ἀναγλύφων, εἶναι ἐξώστης φέρων 28 ἀνδριάντας τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας. Εἰς τὸ μέσον κολοσσαῖον κυκλικὸν παράθυρον διαμετρον 13 μ. Ὑπεράνω εἶναι τρίτος ὄροφος, δεξιὰ δὲ καὶ ἀριστερὰ πύργοι, τῶν ὁποίων τὰ παράθυρα μόνον ὑπερβαίνουν εἰς τὸ ὕψος οἰκίας μὲ 7 πατώματα.

πολλά μέρη τῆς Εὐρώπης, οἱ λεγόμενοι **Γοτθικοὶ ναοί**, καὶ ἔξισαν ζωγράφοι, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα φανερῶνουν τὴν πρόοδον τῆς τέχνης.

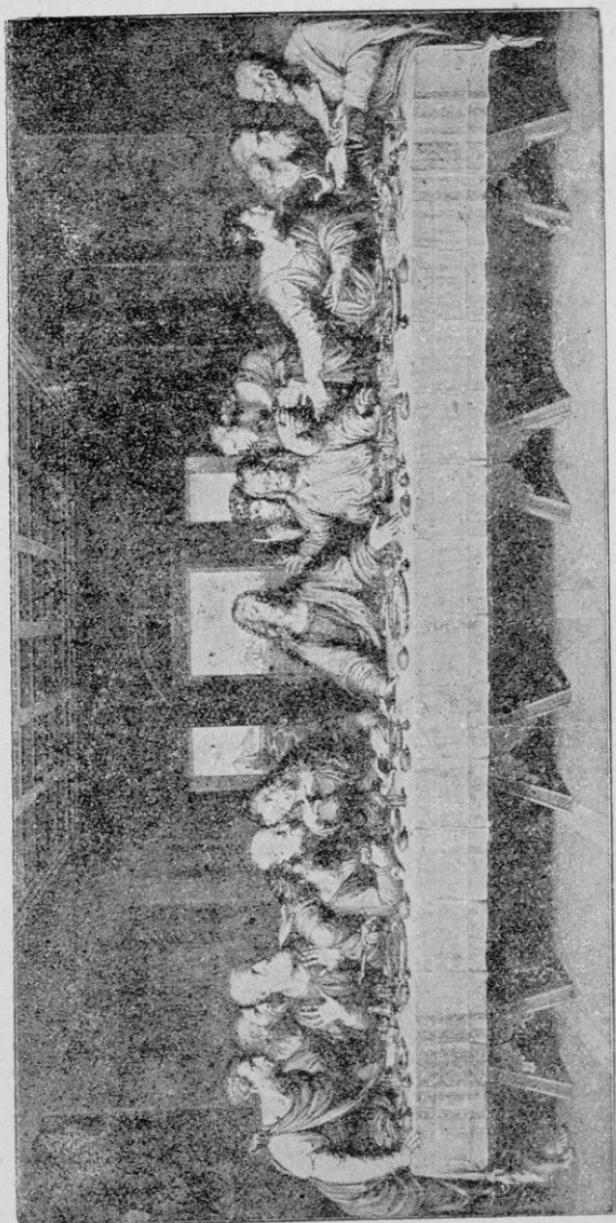
Ἐν τῷ 15ῳ αἰῶνι ἤρχισε μία μεγάλη κίνησις εἰς τὰς τέ-

Ἐκκλησία ἀναγεννήσεως

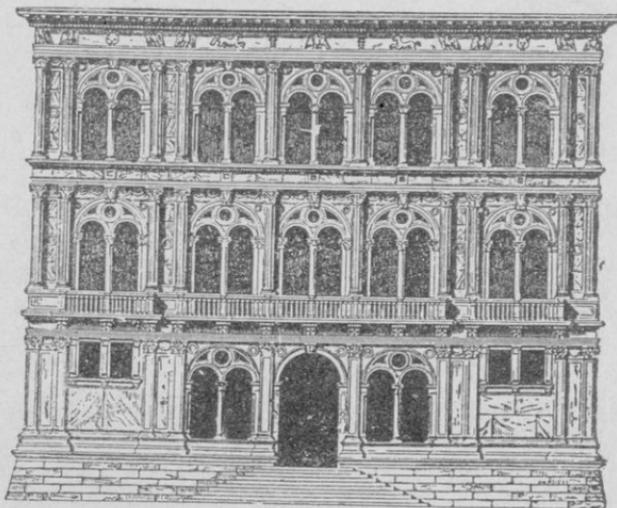
Εἶναι μία ἐκκλησία ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως εἰς τὴν Γένουαν τῆς Ἰταλίας. Ἀριστερὰ φαίνεται ἡ πρόσοψις, δηλαδὴ τὸ ἐξωτερικόν, δεξιὰ τὸ ἐσωτερικόν. Τὸ οἰκοδόμημα εἶναι εὐθύγραμμον μὲ τόσα κανονικὰ καὶ μέγιστα κορινθιακούς, ὅπως συνηθίζουσι εἰς τὸν ρυθμὸν τῆς ἀναγεννήσεως.

Οἱ καλλιτέχνηται παρετήρησαν τότε τὴν ὡραιότητα τῶν ἀρχαίων ναῶν καὶ τῶν ἀρχαίων ἀγαλμάτων. Κυρίως εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐσφύζοντο πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας τέχνης. Οἱ καλλιτέχνηται ἠγάπησαν τὰ ἔργα τῆς ἀρχαιότητος καὶ κατεσκεύασαν ναούς, ἀγάλματα καὶ εἰκόνας κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀρχαίων προτύπων. Τοῦτο ὠνόμασαν **Ἀναγέννησιν τῆς τέχνης**.

Λεονάρδο δὲ Βίντσι — Μυστικός δείπνος

Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἰδίως ἔζησαν κατὰ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους καλλιτέχνας τοῦ κόσμου. Οἱ Ἰταλοὶ ἀρχιτέκτονες κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ναῶν ἐδημιούργησαν τὸν ὄρθρον τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἄλλ' οἱ ἰταλοὶ ἦσαν πρὸ πάντων ζωγράφοι. Διὰ τοῦτο ἡ ζωγραφικὴ ὀνομάζεται

Μέγαρον ἀναγεννήσεως

Ἀπὸ τὰ κομψότατα ἔργα τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως εὐρισκόμενον εἰς τὴν Βενετίαν. Ἐκτίσθη εἰς τὸ τέλος τοῦ 15ου αἰῶνος. Εἶναι εὐθύγραμμον μὲ κανονικὰ τόξα καὶ κίονας κορινθιακοὺς. Ἀπομιμείται ἀρχαῖα ἑλληνορωμαϊκὰ οἰκοδομήματα.

Ἡ κυρίως ἰταλικὴ τέχνη, ἐνῶ ἡ κυρίως ἑλληνικὴ τέχνη εἶναι ἡ γλυπτική.

Οἱ μεγάλοι καλλιτέχνη τῆς Ἰταλίας κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶναι πολλοί. Οἱ σημαντικώτεροι εἶναι ὁ **Λεονάρδο δα Βίντσι**, ὁ ὁποῖος ἦτο ζωγράφος, γλύπτης, ἀρχιτέκτων, μουσικὸς καὶ σπουδαῖος μηχανικός. Πρὸ πάντων ὅμως ἐδοξάσθη ὡς ζωγράφος. Ὁ Λεονάρδο ἐξωγράφησε τὸν *Μυστικὸν Δεῖπνον*, τὴν *Τζοκόνταν* καὶ ἄλλας εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι κινοῦν τὸν θαυμασμόν. Περιφημὸς γλύπτης καὶ ἀρχιτέκτων ἦτο ὁ **Μιχαὴλ Ἄγγελος**. Κατεσκεύασε τὸν ἴθρον τοῦ περιφήμου ναοῦ τοῦ Ἁγ. Πέτρου εἰς τὴν Ῥώμην καὶ πολλὰ ἀξιοθαύμαστα ἀγάλματα, τὸν *Μωϋσῆν*,

τὴν *Πιετά*, δηλαδή τὴν Παναγίαν, ἡ ὁποία κρατεῖ εἰς τὰς ἀγκά-
λας τὸν Χριστὸν νεκρὸν, τὸν *Δαυὶδ* κ. ἄ. Ἐμφθαστος εἰς τὴν ζω-
γραφικὴν ἦτο ὁ *Ραφαήλ*, ὁ ὁποῖος ἔζησε μόνον 37 ἔτη. Ἄλλ' ἡ
βραχεῖα ζωὴ του ἦτο διαρκῆς δημιουργία. Ἐζωγράφησε πλῆθος
εἰκόνων, αἱ ὁποῖαι ἀποπνέουν γλυκύτητα καὶ χάριν. Ἐκόσμησε
μὲ τοιχογραφίας τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγ. Σήξτου εἰς τὸ Βατι-
κανόν. Περίφημοι εἶναι αἱ εἰκόνες τῆς Παναγίας μὲ τὸν μικρὸν
Χριστὸν, αἱ ὁποῖαι εἶναι γνωσταὶ μὲ τὸ ὄνομα *Μαντόναι*. Περί-
φημοι εἶναι ἐπίσης οἱ ζωγράφοι τῆς Βενετίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων
τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ *Τιτσιάνο*.

Μεγάλοι καλλιτέχνηαι ἔζησαν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς καὶ εἰς
ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Γερμανίαν, εἰς τὴν Γαλιίαν,
Ὁλλανδίαν κλπ.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ. — Ἐπίσης κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων ἀνε-
γεννήθη ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Κατὰ τοὺς μέσους
χρόνους μόνον ὁ ἀνώτερος κλῆρος ἤξευρε γράμματα καὶ μάλιστα
μόνον τὰ ἐκκλησιαστικά. Κατὰ τὴν ἀναγέννησιν οἱ λαοὶ τῆς Εὐ-
ρώπης ἤρχισαν νὰ μελετοῦν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Λατί-
νων καὶ Ἑλλήνων. Τὰ ἑλληνικὰ ἔμαθον ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας λο-
γίους, οἱ ὁποῖοι ἔφυγον εἰς τὴν Ἰταλίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς
ἀλώσεως. Οἱ Εὐρωπαῖοι παρατήρησαν τότε ὅτι εἰς τὰ συγγράμ-
ματα τῶν ἀρχαίων ἐκρύπτοντο πολὺτιμοὶ θησαυροί. Διὰ τοῦτο
ἠγάπησαν τὰ ἀρχαῖα βιβλία, μὲ αὐτὰ ἀνέτρεφον τὰ τέκνα των καὶ
προσεπάθησαν ν' ἀπομιμηθοῦν τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος των.
Τότε ἐφάνησαν εἰς τὴν Εὐρώπην ἀξιόλογοι ποιηταὶ καὶ συγγρα-
φεῖς. Κατ' ἀρχὰς οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης ἔγραφον εἰς τὴν λατινι-
κὴν. Ἄλλ' οἱ μεγάλοι ποιηταὶ καὶ λογογράφοι παρατήρησαν ὅτι
δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γράφουν σπουδαῖα ἔργα εἰς γλῶσσαν ξένην
καὶ νεκράν. Ἦρχισαν λοιπὸν νὰ γράφουν τὴν μητρικὴν των γλῶσ-
σαν. Τοιοῦτοτρόπως ἐκαλλιεργήθησαν αἱ γλῶσσαι τῶν δυτικῶν
λαῶν, ἡ γαλλικὴ, ἡ ἰταλικὴ, ἡ ἀγγλικὴ, ἡ γερμανικὴ κτλ. καὶ ἐφά-
νησαν μεγάλοι ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ποιητὰς τῆς Ἰταλίας εἶναι ὁ περίφη-
μος *Δάντε*, ὁ ποιητὴς τῆς Θείας Κωμωδίας, καὶ ὁ *Πετράρκα*.
Τὸν 16ον αἰῶνα ἔζησαν ὁ *Τουρκοῦτο Τάσσο* καὶ ὁ *Αῤιοστό*.
Περίφημοι ἰταλοὶ πεζογράφοι ἦσαν ὁ διηγηματογράφος *Βοκ-
κάκιο* καὶ ὁ ἱστορικὸς *Μακιαβέλλι*. Εἰς δὲ τὴν Ἀγγλίαν ἔζησεν

εἰς τῶν μεγίστων ποιητῶν τοῦ κόσμου, ὁ περίφημος δραματογράφος *Σαίξπηρ*.

Ὁ 15ος καὶ 16ος αἰὼν εἶναι οἱ αἰῶνες τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων.

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ Δ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ. — Εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπῆρχον πολλοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα τῶν πιστῶν εἶχε ψυχρανθῆ, ὁ λαὸς ἦτο ἀμαθὴς καὶ εἶχε πολλὰς δεισιδαιμονίας. Ἐπίστευεν εἰς τὴν θαυματουργὸν δύναμιν τῶν ἱερῶν λειψάνων καὶ ἐνόμιζεν ὅτι θὰ συγχωρηθοῦν αἱ ἁμαρτίαι του καὶ θὰ κερδίσῃ τὸν παράδεισον, ἐὰν ἐπεσκέπτετο τοὺς ἱεροὺς τόπους. Τὸν παλαιότερον καιρὸν οἱ πιστοὶ ἐπήγαινον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, διὰ νὰ προσκυνήσουν τὸν τάφον τοῦ Σωτῆρος. Ἄλλ' ἀφότου οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν τὴν Παλαιστίνην, ἢ ἐπίσκεψις τῶν Ἁγίων Τόπων ἦτο ἀδύνατος καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐπήγαινον εἰς τὴν Ρώμην. Εἰς τοὺς προσκυνητὰς ὁ Πάπας ἔδιδε συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν ἔγγραφον, τὰ λεγόμενα *Συγχωροχάρτια*. Ὁ ἀνώτερος κληρὸς ἦτο πλουσιώτατος καὶ ἔζη βίον πολυτελέστατον. Οἱ ἀρχιεπίσκοποι καὶ οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηρίων εἶχον ἐκτεταμένα κτήματα, ἦσαν δεσποτικοὶ καὶ ὑπερήφανοι ὅπως οἱ φεουδαρχικοὶ ἄρχοντες καὶ ἐκακομεταχειρίζοντο τὸν λαόν. Τουναντίον οἱ ἱερεῖς ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἀμόρφωτοι, εἶχον πολλὰς προλήψεις, ἔζων ὅπως οἱ ἀπλοὶ χωρικοὶ, ἐμέθυον καὶ ἐχαρτοπαίκτουν.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς Δ. Ἐκκλησίας, ὁ Πάπας, εἶχε πολὺ μεγάλην δύναμιν καὶ πολλάκις ἔκαμνε κακὴν χρῆσιν αὐτῆς. Εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα ἦτο ἀπολυταρχικός, ἢ γνώμη του ἔπρεπε νὰ θεωρεῖται ἀλάνθαστος. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πάπας ἔζησαν βίον σκανδαλώδη, ἐπώλουν τὰς ἀνωτέρας ἐκκλησιαστικὰς θέσεις καὶ ἐπλούτιζον μὲ παράνομα μέσα. Ταῦτα ὠνόμασαν *καταχρήσεις τῆς ἐκκλησίας*.

Πολλοὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς κατέκριναν τὰς καταχρήσεις καὶ ἐπροσπάθησαν νὰ βελτιώσουν τὴν κατάστασιν τῆς ἐκκλησίας, δηλαδὴ νὰ *μεταρρυθμίσουν* τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως ἔλεγον. Ἄλλ' ὁ πάπας καὶ ὁ κληρὸς κατεδίωξαν μὲ ἄγρια μέσα τοὺς μεταρρυθμιστὰς. Ὅσοι ἐτόλμων νὰ κατακρίνουν τὴν ἐκκλησίαν ἐθεωροῦντο ὡς αἵρετικοὶ καὶ ἐκαίοντο ἐπὶ τῆς πυρᾶς.

ΟΙ ΜΕΤΑΡΡΤΘΜΙΣΤΑΙ.— Ἄλλὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἀφοῦ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἤρχισαν νὰ μορφώνωνται, ἠῦξεν ἡ δυσαρέσκεια κατὰ τοῦ Πάπα. Πρὸ πάντων εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπῆρχε μεγάλος ἀναβρασμός. Ὁ Πάπας *Λέων Γ'* ἐκτιζε τότε τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Πέτρου εἰς τὴν Ρώμην καί, ἐπειδὴ εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα, ἔβαλε τοὺς μοναχοὺς νὰ πωλήσουν συγχωροχάρτια. Τότε ἔξη-

Λούθηρος

γέρθη ὁ αὐγουστίνος μοναχὸς *Μαρτίνος Λούθηρος* (1483-1546) κατὰ τοῦ Πάπα. Κατέκρινε τὰ συγχωροχάρτια καὶ γενικῶς τὰς καταχρήσεις τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Τὸν Λούθηρον ἠκολούθησαν ἄλλοι μεταρρυθμισταὶ εἰς διαφόρους χώρας. Ὁ *Ζβίγγλιος* π. χ. εἰς τὴν Ἑλβετίαν, ὁ *Καλθίνος* εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἀπὸ τότε ἤρχισε μεγάλη θρησκευτικὴ κίνησις εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν *Μεταρρύθμισιν*.

1517

ΚΑΘΟΛΙΚΟΙ — ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΟΜΕΝΟΙ. — Ἡ μεταρρύθμισις διήρесе τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης εἰς δύο στρατόπεδα. Ὅσοι ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Πάπαν ὠνομάζοντο *Καθολικοὶ*, οἱ ἄλλοι *Διαμαρτυρόμενοι*. Εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Δ. Εὐρώπης ἐγεννήθησαν μεγάλαι θρησκευτικαὶ ἔριδες καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἔγιναν ἀγριοὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἐχθρὰ πολὺ αἷμα. Ἡ Γαλλία ἐταράχθη ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος, ἀλλ' ἐκεῖ ἐπεκράτησεν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία. Ὁ σπουδαιότερος θρη-

σκευτικός πόλεμος ἔγινεν εἰς τὴν Γερμανίαν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος, διήρκεσε 30 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1618 μέχρι τοῦ 1648, καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάζεται *Τριακονταετῆς πόλεμος*. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Γερμανίας ἐδέχθη τὴν μεταρρύθμισιν. Ἡ μεταρρύθμισις διεδόθη ἐπίσης εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, Σκανδιναβικὴν χερσόνησον καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Τοιοῦτοτρόπως διεσπάσθη ἡ ἐνότης τῆς ἐκκλησίας. Ἀντὶ τῆς μιᾶς καθολικῆς ἔγιναν πολλοὶ ἀνεξάρτητοι ἐκκλησῖαι.

Οἱ διαμαρτυρόμενοι παραδέχονται τὰ ἑξῆς. α') Ἐκαστος μανθάνει τὴν θρησκείαν ἀναγινώσκων τὴν Ἀγίαν Γραφήν. Ἡ γνησία διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Διὰ τοῦτο οἱ διαμαρτυρόμενοι ἀπορρίπτουν τὴν ἱερὰν παράδοσιν, τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας καὶ τὰς συνόδους. β') Ἐκαστος σφίξει τὴν ψυχὴν του μόνος μὲ τὰς πράξεις του. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη προσώπων, τὰ ὁποῖα μεσολαβοῦν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καταγοῦν τὸν κλῆρον. γ') Ἡ ἐκκλησία εἶναι συγκέντρωσις τῶν πιστῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξηγεῖται ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο οἱ διαμαρτυρόμενοι ἔχουν ἱεροκήρυκας ἀντὶ ἱερέων. Καταγοῦν τὰς τελετὰς καὶ τὰς πομπὰς τῆς ἐκκλησίας καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀπλότητα τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας.

Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις ἀπήλλαξε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ πάπα καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως. Διὰ τοῦτο εἶχεν εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐφάνησαν ἀργότερον. Ἄλλ' ἐξήγειρε τὰ πάθη καὶ προεκάλεσε φοβεροὺς πολέμους, οἱ ὁποῖοι διήρκεσαν ἐπὶ ἓνα αἰῶνα καὶ πλέον καὶ ἐπροξένησαν μεγάλα κακὰ εἰς τὴν Εὐρώπην. Πρὸ πάντων ἡ Γερμανία κατεστράφη ἀπὸ τὸν τριακονταετῆ πόλεμον. Ἐπὶ τέλος κατέπαυσε ὁ τριακονταετῆς πόλεμος καὶ ἔγινεν ἡ *Εἰρήνη τῆς Βεσφαλίας*, ἡ ὁποία ἔθεσε τέρας εἰς τοὺς θρησκευτικούς πολέμους.

1648

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΤΟΝ 17ΟΝ ΚΑΙ 18ΟΝ ΑΙΩΝΑ

Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

Κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ὑπῆρχον εἰς τὴν Εὐρώπην δύο μεγάλαι ἔξουσίαι, μία θρησκευτική, ὁ Πάπας, καὶ μία κοσμική, ὁ *Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας*. Ὁ πάπας ἔξουσίαζεν ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τῆς Δύσεως. Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας εἶχεν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν του ὅλην τὴν Γερμανίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Οὐγγαρίαν, τὴν Βοημίαν καὶ μέρος τῆς βορείου Ἰταλίας. Δηλαδή ἔξουσίαζε διαφόρους λαούς, οἱ ὅποιοι ὠμίλουν διαφόρους γλώσσας καὶ εἶχον διάφορα ἥθη. Ἄλλ' ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἦτο ἀπόλυτος κύριος εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κράτους του. Ἡ Γερμανία εἶχε πολλοὺς ἡγεμόνας, αἱ δὲ ἄλλαι χῶραι εἶχον αὐτοδιοίκησιν. Διὰ τοῦτο ὁ αὐτοκράτωρ μολονότι ἔξουσίαζεν ἐκτεταμένας χώρας, δὲν ἦτο πολὺ ἰσχυρός.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεπτύχθησαν μερικὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης, τὰ ὅποια δὲν ἦσαν τόσον ἐκτεταμένα ὅπως ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία, ἀλλ' ἀπετελοῦντο ἀπὸ ἓν ἔθνος καὶ δι' αὐτὸ εἶχον ἐνότητα μεγαλυτέραν. Ταῦτα ὠνομάσθησαν *Ἐθνικὰ Κράτη*. Τοιαῦτα ἦσαν ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Ἀγγλία.

Οἱ κάτοικοι τῶν κρατῶν τούτων ἐπλούτησαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν διέθετε πολλὰ μέσα. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας πρὸ πάντων ἦτο πολὺ πλούσιος καὶ ἐδημιούργησεν ἰσχυρὸν στρατόν. Ἐνῶ δὲ ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία εἶχε στοιχεῖα διαλυτικά, διότι ἀπετελεῖτο ἀπὸ διάφορα ἔθνη, τὰ ἔθνικα κράτη εἶχον μεγαλυτέραν συνοχὴν καὶ ζωτικότητα.

Τὸ 1519 αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἐξελέγη ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας *Κάρολος Ε'*. Τοιοῦτοτρόπως συνηνώθη τὸ Ἰσπανικὸν κράτος μετὰ τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἀπετελέσθη μία κολοσσιαία δύναμις. Ὁ Κάρολος Ε' ἦτο ὁ ἰσχυρότατος μονάρχης τῆς Εὐρώπης. Ἡ Γαλλία, ἡ ὅποια εὐρέθη μεταξὺ τῶν δύο τμημάτων τοῦ κράτους του, διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ συν-

τριβῆ. Τότε ἤρχισεν ἀμείλικτος πόλεμος μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φραγκίσκου Α' καὶ τοῦ Καρόλου Ε', τὸν ὁποῖον ἐξηκολούθησαν οἱ διάδοχοί των. Ἄλλὰ τὸ μικρὸν σχετικῶς γαλλικὸν κράτος ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο στερεώτερον ἀπὸ τὴν ἀχανῆ αὐτοκρατορίαν τοῦ Καρόλου Ε'. Τότε ἐφάνη ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν πλέον νὰ διατηρηθοῦν αὐτοκρατορία ἀποτελούμεναι ἀπὸ διάφορα ἔθνη κατὰ τὸ μεσαιωνικὸν σύστημα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου Ε' ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἐχωρίσθησαν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισαν ν' ἀναπτύσσονται τὰ διάφορα ἔθνη τῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ ζητοῦν νὰ σχηματίσουν αὐτεξούσια κράτη. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἤρχισεν ἀπὸ τὸν 16ου αἰῶνα καὶ ἐξεδηλώθη ζωηρότερον τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα.

Τοιοιουτρόπως βλέπομεν ὅτι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἕκαστον ἔθνος προσπαθεῖ νὰ σχηματίσῃ ἴδιον κράτος Αἰ μεσαιωνικαὶ αὐτοκρατορίαὶ διαλύονται καὶ τὰ ὑπόδουλα ἔθνη σχηματίζουν κράτη ἀνεξάρτητα, ὅπως συνέβη καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἐναντὶ δηλαδὴ μιᾶς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἰδρῦθησαν πολλαὶ ἐθνικαὶ ἐκκλησῖαι.

Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Εἰς τοὺς μέσους χρόνους οἱ μόνοι μορφωμένοι ἦσαν οἱ ἀνώτεροι κληρικοί, οἱ ὁποῖοι ἐμάνθανον τὰ ἐκκλησιαστικὰ γράμματα. Κατὰ τὴν Ἀναγέννησιν κυρίως οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ ἐμελέτησαν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων. Ὅλοι αὐτοὶ ἐνδιεφέροντο πρὸ πάντων διὰ τὰ θρησκευτικά, διὰ τὴν ποίησιν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἄλλὰ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα ἐμορφώθησαν σοφοί, οἱ ὁποῖοι ἔδειξαν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ φυσικὰ φαινόμενα. Οἱ σοφοὶ αὐτοὶ δὲν ἦσαν οὔτε κληρικοὶ οὔτε εὐγενεῖς, ἀλλ' ἀνήκον εἰς τὴν ἀστικὴν τάξιν. Ὁ σκοπὸς των ἦτο νὰ μελετήσουν τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως. Διὰ τοῦτο μετεχειρίσθησαν μίαν νέαν μέθοδον, τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνεκάλυψαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς φυσικοὺς νόμους. Κατώρθωνον δηλαδὴ νὰ προβλέπουν τὴν σειρὰν τῶν φαινομένων καὶ προσεπάθουν νὰ χρησιμοποιήσουν αὐτὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου. Τοιοιουτρόπως ἀνεπτύχθησαν αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι.

Τὸν 16ον αἰῶνα ἕνας πολωνὸς ἱερεὺς, ὁ περιφημὸς **Κοπέρνικος**, ὑποστήριξε ἀπὸ τοῖς ἀστρονόμοις περὶ τὸν ἥλιον καὶ τὸν 17ον

αἰῶνα οἱ σπουδαιότεροι σοφοί, ὁ **Γαλιλαῖος** κ. ἄ. παρεδέχθησαν αὐτὴν τὴν γνώμην καὶ μετ' αὐτὴν τὴν βᾶσιν ἐμελέτησαν τὴν κίνησιν τῶν ἀστρῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ ἐπιστήμη τῆς **Ἀστρονομίας**, ἡ ὁποία ἀπῆλλαξε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ πολλὰς δεισιδαιμονίας.

Τὸν 17ον αἰῶνα ἐπροόδενσε πολὺ ἡ **Ἀνατομία** τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνας ἄγγλος ἱατρὸς ἀνεκάλυψε τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος καὶ ἐτελειοποιήθησαν αἱ γνώσεις περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Τοιοῦτοτρόπως ἀνεπτύχθη ἡ **Ἱατρικὴ**. Ἐπίσης τὸν 17ον αἰῶνα ἀνεπτύχθη ἡ **Φυσικὴ Πειραματικὴ**, ἡ ὁποία ἐτελειοποιήθη τὸν 18ον καὶ κυρίως τὸν 19ον αἰῶνα.

Τὰ πορίσματα τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐφηρημώσθησαν εἰς τὴν τέχνην καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς φύσεως. Αἱ τέχναι καὶ ἡ βιομηχανία ἀνεπτύχθησαν πολὺ, ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο ἀνετώτερος, κατεσκευάζον καλυτέρας οἰκίας, λεπτότερα ἐπιπλα καὶ ἐνδύματα καὶ γενικῶς ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο εὐτυχεστέρος.

Η ΑΠΟΛΥΤΟΣ ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

Οἱ βασιλεῖς, καθὼς εἶδομεν, ἀπέκτησαν μεγάλην δύναμιν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν νέων χρόνων. Ἡ φεουδαρχία κατελύθη καὶ οἱ βασιλεῖς ἀπέκτησαν ἀπόλυτον ἐξουσίαν εἰς τὸ κράτος των. Ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν δαμάσῃ τοὺς διαφόρους τοπικοὺς ἄρχοντας, δηλαδὴ τοὺς φεουδάρχας, ἐστηρίχθη εἰς τὸν λαόν. Ἄλλ' ὅταν κατελύθη ἡ φεουδαρχία, οἱ βασιλεῖς παρετήρησαν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ δώσουν μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ δικαιώματα εἰς τὸν λαόν, διότι ἐκινδύνευε καὶ ἡ ἰδικὴ των ἐξουσία. Διὰ τοῦτο περιοποιήθησαν τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς κληρικοὺς καὶ μετ' αὐτοὺς ἐξηκολούθησαν νὰ κυβερνοῦν τὸ κράτος. Ἄλλ' οἱ εὐγενεῖς καὶ κληρικοὶ δὲν ἦσαν πλέον ἄρχοντες, ἀλλ' αὐλικοὶ καὶ ὄργανα τοῦ βασιλέως.

Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη νέα κατάστασις εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ βασιλεὺς κυβερνᾷ τὸ κράτος ὡς ἀπόλυτος κύριος. Ἰσχυρίζεται ὅτι ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅτι δηλαδὴ εἶναι βασιλεὺς ἐλέω Θεοῦ. Ἐπίσης οἱ **Εὐγενεῖς** καὶ ὁ **Κληρὸς** ἔχουν προνομιοῦχον θέσιν εἰς τὴν πολιτείαν, διότι τοῦτο εἶναι θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τοιοῦτοτρόπως μία μικρὰ μειοψηφία τοῦ ἔθνους κατέχει ὅλην τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀπολαβεῖ ὅλα τὰ ἀγαθὰ. Οἱ εὐγενεῖς

καὶ οἱ κληρικοὶ εἶναι μεγάλοι γαιοκτῆμονες, κατέχουν τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα καὶ ἀπολαύουν τὴν εὐνοίαν καὶ τὰς δωρεὰς τοῦ βασιλέως. Ὅλον τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ ἔθνους, ὅσοι δηλαδὴ δὲν εἶναι εὐγενεῖς ἢ κληρικοί, ἀποτελεῖ τὴν **Τρίτην τάξιν**. Ἡ τρίτη τάξις διαιρεῖται εἰς γεωργούς καὶ ἀστούς. Ἀστοὶ εἶναι οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, κυρίως οἱ ἔμποροι, τεχνῖται, ἐπιστήμονες κτλ. Ἡ τρίτη τάξις δὲν λαμβάνει μέρος εἰς τὴν διοίκησιν καὶ ἔχει μόνον ὑποχρεώσεις καὶ οὐδὲν δικαίωμα. Πληρῶνει τοὺς φόρους, οἱ χωρικοὶ καλλιεργοῦν τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν καὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκτελοῦν πολλὰς ἀγγυρεῖας. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς διοικήσεως ὠνόμασαν **ἀπολυταρχίαν**, ἢ *παλαιὸν καθεστῶς*.

Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα πρότυπον ἰσχυροῦ ἀπολυταρχικοῦ κράτους ἦτο ἡ Γαλλία. Οἱ βασιλεῖς αὐτῆς ἦσαν ἰσχυρότατοι, εἶχον μεγάλην πλοῦτη καὶ μεγάλην στρατιωτικὴν δύναμιν. Κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ **Λουδοβίκος ΙΔ'**, ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπόδειγμα μεγαλοπροποῦς ἀπολυταρχικοῦ βασιλέως. Ἡ βασιλεία τοῦ Λουδοβίκου ἀποτελεῖ τὴν λαμπροτάτην περίοδον τῆς μοναρχικῆς Γαλλίας. Ὁ βασιλεὺς ἔζησε βίον λαμπρὸν περιστοιχιζόμενος ἀπὸ πολυτελεστάτην αὐλὴν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιών. Ἡ δὲ διοικήσις καὶ ὁ βίος αὐτοῦ ἐχρησίμευσαν ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης. Ἐπὶ τοῦ Λουδοβίκου ἤκμασαν τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι, ἡ Γαλλία ἀπέκτησεν ὀνομαστοτάτους συγγραφεῖς καὶ ὁ βίος ἐλεπτύνθη πολὺ.

Ἡ δύναμις τοῦ Λουδοβίκου ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀναπτύξεως τῆς γαλλικῆς βιομηχανίας. Παρατηροῦμεν δὲ ὅτι εἰς ὅσα κράτη ἀναπτύσσεται ἡ βιομηχανία ἐμφανίζονται ἰσχυροὶ καὶ ἀπόλυτοι μονάρχαι. Τοῦτο ἔγινε πρώτην φορὰν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ μετεδόθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰ ἀνατολικώτερα μέρη τῆς Εὐρώπης. Οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες εἰσήγαγον τὴν ἀπολυταρχίαν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐνώσουν τὴν χώραν εἰς ἓνα κράτος. Μόνον εἰς τὴν βόρειον Γερμανίαν ἐσχηματίσθη ἰσχυρὸν ἀπολυταρχικὸν κράτος, ἡ Πρωσσία. Ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς αὐτῆς περίφημος εἶναι ὁ **Φρειδερίκος ὁ Μέγας**, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος.

Εἰς τὴν Ρωσσίαν εἰσήγαγε τὴν εὐρωπαϊκὴν τέχνην καὶ τὴν εὐρωπαϊκὴν βιομηχανίαν ὁ **Μέγας Πέτρος**, ὁ ὁποῖος διωργά-

νωσε τὸ κράτος του εἰς μεγάλην ἀπολυταρχικὴν μοναρχίαν καὶ ἀνέδειξεν αὐτὸ μεγάλην δύναμιν.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑΝ

Ἐνῶ λοιπὸν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Εὐρώπην ἐβασίλευεν ἡ ἀπολυταρχία, εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀνεπτύχθη νέον εἶδος πολιτεύματος. Οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας οὐδέποτε ἦσαν ἀπόλυτοι κύριοι εἰς τὸ κράτος των. Κυρίως δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ εἰσπράττουν ὄσους φόρους ἤθελον αὐτοί. Ὅταν ἤθελον νὰ ἐπιβάλλουν ἕνα νέον φόρον, ἔπρεπε νὰ λάβουν τὴν συγκατάθεσιν τῶν εὐγενῶν. Διότι εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἴσχυεν ἡ ἀρχή, ὅτι ὁ ἄρχων δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν φορολογουμένων.

Τὸν 13ον αἰῶνα ὁ βασιλεὺς *Ἰωάννης ὁ Ἀκτῆμων* ἐδοκίμασε νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους αὐθαιρέτως. Ἄλλ' οἱ εὐγενεῖς ἐπανεστάτησαν καὶ ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ παραχωρήσῃ τὸν περίφημον *Μέγαν Χάρτην* (1215), διὰ τοῦ ὁποίου ὑπεχρεῖτο νὰ μὴ φορολογῇ αὐθαιρέτως καὶ νὰ μὴ φυλακίζῃ τοὺς πολίτας ἄνευ λόγου. Αἱ δύο αὐταὶ παραχωρήσεις ὠνομάσθησαν *ἐλευθερίαι τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ*. Ἐπεκράτησε λοιπὸν ἡ συνήθεια οἱ βασιλεῖς νὰ ζητοῦν εἰς σπουδαῖα ζητήματα τὴν γνώμην τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους καὶ ἐδημιουργήθησαν δύο συμβούλια ἀντιπροσώπων, τὰ ὁποῖα ὠνομάσθησαν *Κοινοβούλια*. Τὸ πρῶτον ὠνομάζετο *Βουλὴ τῶν Λόρδων*, ἢ *Ἄνω Βουλὴ*, διότι ἀποτελεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου. Τὸ δεῦτερον *Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων* ἢ *Κάτω βουλὴ*, διότι ἀποτελεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Κοινοτήτων.

Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα οἱ βασιλεῖς ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Στούαρτ ἠθέλησαν νὰ παραβιάσουν τὰς ἐλευθερίας τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ καὶ νὰ κυβερνήσουν ἀπολυταρχικῶς. Ἄλλὰ τότε ἐγινε φοβερὰ ἐξέγερσις ἐναντίον αὐτῶν. Τὸ 1648 ὁ λαὸς ἐπανεστάτησεν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ περιφήμου *Κρόμβελ*. Ὁ βασιλεὺς ἀπεκεφαλίσθη καὶ ἠκολούθησαν πολιτικαὶ ταραχαὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐγεννήθησαν νέα ἰδέαι περὶ τοῦ πολιτεύματος. Συμφώνως μὲ αὐτὰς τὸ κράτος δὲν εἶναι κτῆμα τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ τοῦ λαοῦ. Εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ κυριαρχία. Αὕτῃ εἶναι ἡ ἔννοια τῆς *Κυριαρχίας τοῦ λαοῦ*. Ὁ ἄν-

θρονος ἔχει ἀναφαίρετα δικαιώματα, τὰ δικαιώματα τῆς ἐλευθερίας, τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιουσίας. Αὐτὰ λέγονται *Φυσικὰ δικαιώματα*. Οἱ πολῖται ἐμπιστεύονται τὴν κυβέρνησιν εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ἄρχοντας. Ἄλλ' ἐὰν αὐτοὶ κυβερνήσουν κακῶς, οἱ πολῖται ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπαναστατήσουν. Αὐτὸ λέγεται *Δικαίωμα ἀντιστάσεως*.

Τὸ 1688 ἐγίνε νέα ἐπανάστασις, τὴν ὁποίαν οἱ ἄγγλοι ὀνομάζουν *Ἐνδοξὸν Ἐπανάστασιν*, διότι ὁ λαὸς ἐπεκράτησε καὶ ἐξησφάλισε τὰς ἐλευθερίας του. Ἀπὸ τότε ἔπαυσαν αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ καὶ ἤρχισεν ἡ περίοδος τῆς εἰρήνης καὶ τῆς προόδου. Ὁ βασιλεὺς ὑπεχρεώθη νὰ ἐκτελῇ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Κοινοβουλίου καὶ νὰ διορίζῃ ὑπουργοὺς τοῦ τοῦς ἀρχηγοὺς τοῦ πλειονοψηφοῦντος κόμματος. Τοιοῦτοτρόπως ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸ *Κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα*. Τὸν 18ον αἰῶνα ἡ Ἀγγλία ἦτο τὸ φιλελευθερώτερον κράτος τῆς Εὐρώπης. Αἱ συζητήσεις τῶν πολιτικῶν ζητημάτων ἐγίνοντο δημοσίᾳ εἰς τὴν Βουλὴν, ὁ τύπος ἦτο ἐλεύθερος καὶ οἱ πολῖται εἶχον μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἀσφάλειαν. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἀγγλίας ἐχρησίμωσεν ὡς παράδειγμα εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς.

ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΙΔΕΩΝ

Τὸν 18ον αἰῶνα οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἀνεπτύχθησαν περισσότερο. Αἱ ἰδέαι τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸ κράτος καὶ τὴν πολιτείαν ἤλλαξαν πολὺ καὶ συνέβησαν σπουδαῖα πολιτικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἤλλαξαν τὴν ὄψιν τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας. Διὰ τοῦτο ὁ 18ος αἰὼν εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων τῆς ἱστορίας καὶ ὀνομάζεται *Αἰὼν τῶν Φώτων* ἢ *Αἰὼν τοῦ Διαφωτισμοῦ*.

Ἔως τότε οἱ ἄνθρωποι παρεδέχοντο ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔχει τὴν ἐξουσίαν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι ἴσοι μεταξύ των, ὅτι ὅλοι οἱ ὑπῆκοοι ἔπρεπε νὰ ἔχουν μίαν θρησκείαν, τὴν ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους. Τέλος ὅτι τὸ κράτος ἔπρεπε νὰ κανονίξῃ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Ἀλλά, καθὼς εἶδομεν, εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπεκράτησαν νέα ἰδέαι περὶ τῶν ζητημάτων αὐτῶν. Τὸν 18ον αἰῶνα αἱ ἀγγλικαὶ ἰδέαι διεδόθησαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς τὴν Γαλλίαν. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπεκράτει ἀκόμη ἡ ἀπολυταρχία καὶ ἐγίνοντο μεγάλα καταχρήσεις. Ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ εὐγενεῖς ἐκυβέρνων τὸ κράτος με ἀυθαί-

ρεσίαν καὶ ἐπέβησαν τὸν λαόν. Εἰς τὴν αὐτὴν τοῦ βασιλέως ἐγένετο μεγάλη σπατάλη χρημάτων. Ὁ λαὸς ἐφορολογεῖτο ἀγρίως, δὲν εἶχε πολιτικά δικαιώματα καὶ ἦτο πτωχὸς καὶ δυστυχεύς.

Μετὰ τὸν Λουδοβίκον ΙΔ' ἐβασίλευσαν ἡγεμόνες ἀνάξιοι. Τότε ἤρχισε μεγάλη ἀντίδρασις κατὰ τοῦ καθεστώτος. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἔζησαν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα μεγάλοι συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι εἰς τὰ συγγράμματά των ἐπετέθησαν κατὰ τῶν καταχρήσεων καὶ διέδωκαν τὰς νέας ἰδέας εἰς τὸν λαόν. Ἐδίδασκον ὅτι ἡ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸν λαόν, ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὅλοι ἴσοι, ὅτι ἕκαστος εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἔχη ὅποιαν θρησκείαν θέλει καὶ ὅτι τὸ κράτος πρέπει ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν. Οἱ ὀνομαστότεροι ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς αὐτοὺς ἦσαν ὁ **Βολταίρ**, ὁ **Μοντεσκιέ**, ὁ **Ρουσσὸ** καὶ ὁ **Διδερὼ**. Διὰ τῶν συγγραμμάτων των διέδωσαν τὰς νέας ἰδέας εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἀλλὰ πρὸ πάντων εἰς τὴν Γαλλίαν ἤρχισε μέγας ἀναβρασμός, ὁ ὁποῖος κατέληξεν εἰς τὴν Μεγάλην Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν. Ὁ λαὸς δηλαδὴ ἐξηγέρθη καὶ κατέλυσε τὸ παλαιὸν καθεστὼς καὶ τὴν ἀπολυταρχίαν.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

Ἡ ἐπίδρασις τῶν νέων ἰδεῶν ἐφάνη κατὰ πρῶτον εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας τῆς Β. Ἀμερικῆς. Οἱ Ἄγγλοι ἀνεδείχθησαν ὁ σπουδαιότερος ἀποικιακὸς λαὸς τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἦλθον τελευταῖοι, ἀλλὰ ταχύτατα ὑπερέβησαν τοὺς παλαιότερους ἀποικιακοὺς λαοὺς, τοὺς Ἰσπανοὺς, τοὺς Πορτογάλους, τοὺς Ὀλλανδοὺς καὶ τοὺς Γάλλους. Οἱ Ἄγγλοι ἦσαν τολμηροί, ὀυφοκίνδυνοι καὶ ἠγάπων τὰ ταξίδια. Ἐπήγαινον εἰς τὰς νέας χώρας ὄχι διὰ νὰ τὰς ἐκμεταλλευθοῦν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἰδρῦσουν νέαν πατρίδα. Διὰ τοῦτο αἱ ἀγγλικαὶ ἀποικίαι ἐπροόδευσαν πολὺ καὶ εἶχον ἀκμαῖον καὶ ἐργατικὸν πληθυσμόν. Αἱ σημαντικώτεραι ἀγγλικά ἀποικίαι ἦσαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν 13 ἀποικίαι, ἀπὸ τὰς ὁποίας μερικαί, ὅπως π. χ. ἡ *Φιλαδέλφεια*, ἡ *Βοστώνη* κλπ., ἦσαν μεγάλαι πόλεις. Αἱ ἀποικίαι εἶχον αὐτοδιοίκησιν καὶ ἀνεγνώριζον τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας.

Ἀλλὰ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἠθέλησε νὰ φορολογήσῃ τὰς ἀποικίας. Τοῦτο ὅμως ἦτο ἐναντίον

τῶν συνηθειῶν τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ, διότι οἱ ἄποικοι δὲν εἶχον ἀντιπροσώπους εἰς τὴν ἀγγλικὴν βουλὴν καὶ δὲν ἐδέχοντο νὰ πληρώσουν φόρους, τοὺς ὁποίους οἱ ἴδιοι δὲν ἐνέκρινον. Διὰ τοῦτο διεμαρτυρήθησαν καὶ διεκήρυσαν ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις θέλει νὰ καταργήσῃ τὰς ἐλευθερίας, τὰς ὁποίας οἱ ἄποικοι ἔφερον μαζί τους ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ Ἀγγλία ἐπεχείρησε νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς βίας. Τότε αἱ ἀποικίαι ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Φιλαδέλφειαν, οἱ ὁποῖοι ἐκήρυσαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀποικιῶν τὸ 1776.

Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἔστειλε στρατὸν καὶ ἤρχισε πόλεμος, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἑπτὰ ἔτη. Οἱ ἄποικοι δὲν εἶχον στρατὸν καὶ ἦτο δύσκολον ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὴν δύναμιν τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλ' ἤρχισαν τὸν ἀγῶνα μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμόν καὶ ἀνέδειξαν μεγάλους ἄνδρας, οἱ ὁποῖοι διηύθυναν καλῶς τὸν ἀγῶνα. Τὴν πρώτην θέσιν κατέχει μεταξὺ αὐτῶν ὁ **Γεώργιος Οὐάσιγκτον**, ὁ ὁποῖος διωργάνωσε τὸν ἀμερικανικὸν στρατὸν καὶ ἐπεβλήθη μὲ τὴν εὐθύτητα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν πατρίδα. Ἐπίσης μεγάλας ὑπηρεσίας προσέφερεν ὁ **Βενιαμὶν Φραγκλῖνος**, ὁ ὁποῖος παρεσκεύασε τὸ σχέδιον τῆς ὁμοσπονδίας τῶν ἀποικιῶν καὶ διεκρίθη ὡς λεπτὸς καὶ ἐπιτήδειος διπλωμάτης. Ἐστάλη εἰς τὸ Λονδίνον, ὅπου διέθεσε πολλοὺς πολιτευομένους ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἀμερικῆς. Ἀλλὰ τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν εἶχεν εἰς Παρισίους, ὅπου κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν Γαλλίαν νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸν πόλεμον ὑπὲρ τῆς Ἀμερικῆς.

Τέλος ἡ Ἀγγλία ἀνεγνώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἠνώθησαν εἰς μίαν Ὅμοσπονδίαν **1783** μὲ τὸ ὄνομα **Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς** καὶ εἰσήγαγον τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι ἀνεπτύχθησαν θαυμασίως. Ὁ πληθυσμὸς τῶν ἠῦξενε κολοσσιαίως καὶ κατέλαβε τὸ μέγιστον μέρος τῆς Β. Ἀμερικῆς. Σήμερον εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας δυνάμεις τοῦ κόσμου καὶ εἶναι ἀξιοθαύμαστοι διὰ τὴν βιομηχανίαν, διὰ τὴν μεγάλην κίνησιν καὶ ζωὴν, διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν τάξιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων)πόλεως οἱ Τοῦρκοι ἐκυρίευσαν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἵδρυσαν μεγίστην αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία ἐξετείνεται εἰς τὰς τρεῖς ἡπείρους, Εὐρώπην, Ἀσίαν καὶ Ἀφρικὴν. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ 1453 μέχρι τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἔμειναν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Διὰ τοῦτο ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ὀνομάζεται *Τουρκοκρατία*. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὴν αὔξησιν τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ δεῦτερον πῶς οἱ Ἕλληνες ἔζησαν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Α' Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΕΚΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΜΩΑΜΕΘ Β'

Οἱ Τοῦρκοι, καθὼς εἶδομεν, διέβησαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην μὲ μεγάλην πολεμικὴν ὁρμὴν, ἐνίκησαν τοὺς Ἕλληνας, τοὺς Σέρβους καὶ τοὺς Βουλγάρους καὶ τέλος ἐκυρίευσαν τὴν Κων)πολιν τὸ 1453. Μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας, δηλαδὴ τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα, ἐξηκολούθησεν ἡ πολεμικὴ ὁρμὴ τῶν Τούρκων. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους οἱ Τοῦρκοι ἀπετέλουν κυρίως στρατόπεδον ἀπὸ ὁρμητικῶν πολεμιστᾶς καὶ εἶχον σουλτάνους ὑπερηφάνους καὶ πολεμικοὺς, οἱ ὁποῖοι ἔκαμαν μεγάλους πολέμους καὶ ἐξέτειναν τὸ κράτος των εἰς τὰς τρεῖς ἡπείρους, τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν. Διὰ τοῦτο ὁ 15ος καὶ 16ος αἰὼν εἶναι οἱ αἰῶνες τῶν μεγάλων τουρκικῶν κατακτίσεων.

Ὁ Μωάμεθ Β' (1451 - 1481) ὑπέταξε σχεδὸν ὅλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων)πόλεως ἐπροχώρησε κατὰ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐνίκησεν εὐκόλως τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Παλαιολόγου. Ὁ Θωμᾶς Παλαιολόγος ἔφυγεν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ δὲ Δημήτριος ἐδέχθη τὸν μωαμεθανισμόν. Συγχρόνως κατελήφθησαν τὰ κράτη τῶν Θηβῶν καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ 1461 ὁ Μω-

ἀμεθ κατέλυσε τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἀφῆρεσε τὴν Εὐβοίαν καὶ τὴν Χίον ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς καὶ τὴν Μυτιλήνην ἀπὸ τοὺς Γενουάτας. Ὁ Μωάμεθ ὑπέταξεν ἐπίσης τὴν Σερβίαν καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ Ἑρζεγοβίην. Οἱ Τοῦρκοι ἦσαν πλέον κίνδυνος διὰ τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἑνετῶν τὸ τουρκικὸν ἱππικὸν ἐπροχώρησε μέχρι τῆς πεδιάδος τῆς Βενετίας, ὃ δὲ τουρκικὸς στόλος ἔλαμνεν ἀποβάσεις εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας, ἔκαιε τὰς πόλεις καὶ συνελάμβανεν αἰχμαλώτους.

ΑΙ ΤΟΥΡΚΙΚΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΟΣ

Τὸν 16ον αἰῶνα ἐξηκολούθησαν αἱ κατακτήσεις τῶν Τούρκων. Ὁ ἄγιος καὶ αἰμοχαρὴς σουλτάνος **Σελίμ Α'** (1512-1520) ἐκυρίευσεν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ *Καλίφου*, δηλαδὴ τοποτηρητοῦ τοῦ Προφήτου, τὸν ὁποῖον εἶχον ἄλλοτε οἱ ἡγεμόνες τῶν Ἀράβων.

Ἄλλ' ὃ ὀνομαστότατος τῶν τούρκων σουλτάνων εἶναι ὁ **Σουλεῦμάν Β'** ὁ *Μεγαλοπρεπῆς* (1520-1566). Ὁ Σουλεῦμάν ἦτο μέγας πολεμιστὴς καὶ καλὸς κυβερνήτης καὶ ἐπροστάτευσεν τὰ εἰρηνικὰ ἔργα. Μόλις ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον, ἐκυρίευσεν τὸ Βελιγράδιον καὶ μετ' ὀλίγον ἰσχυρὸς τουρκικὸς στόλος ἐπετέθη κατὰ τῆς Ῥόδου, τὴν ὁποίαν κατείχον φράγκοι ἱππῶται ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος. Οἱ Τοῦρκοι μετὰ αἱματηρὸν ἀγῶνα ἔγιναν κύριοι τῆς νήσου. Ἡ ἄλωσις τῆς Ῥόδου ἠνοιξεν εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Μεσόγειον. Μετ' ὀλίγον ὁ σουλτάνος ἔλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του τὸν περίφημον πειρατὴν *Χαϊρεντίν Βαρδαρόσσαν*, ὃ ὁποῖος ἦτο ἄρχων τοῦ πειρατικῆς κράτους τοῦ Ἀλγερίου, καὶ διώρισεν αὐτὸν Καπετὰν Πασᾶν (ναύαρχον) τοῦ στόλου του. Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἀλγερινοὶ ἐτρομοκράτησαν τότε τὴν Μεσόγειον. Συνελάμβανον τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἤρπαζον τὰ ἐμπορεύματα καὶ ἐπώλουν τοὺς ἐπιβάτας ὡς δούλους.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΠΡΟ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

Ὁ Σουλεῦμάν ἐπεχείρησε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ὃ ὁποῖος εἶχε πρωτεύουσαν τότε τὴν Βιέννην. Κατ' ἀρχὰς ἐνίκησε τοὺς Οὐγγυροὺς εἰς μεγάλην μάχην, ἐφόνευσεν τὸν βασιλέα των καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσάν των

Σουλεϊμάν Β΄

Ὁ περίφημος σουλτάνος τῆς Τουρκίας τὸν 16ον αἰῶνα Σουλεϊμάν ὁ Μεγαλοπρεπής. Ἐπ' αὐτοῦ ἡ Τουρκία εἶχε τὴν μεγίστην δυνάμιν της. Οἱ στρατοὶ τοῦ σουλτάνου ἀφοῦ κατέστρεψαν τὸν οὐγγρικὸν στρατὸν, ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς Βιέννης. Ὁ Σουλεϊμάν φέρει τὴν ἐνδυμασίαν τῶν τούρκων σουλτάνων. Εἰς τὴν κεφαλὴν φορεῖ τὸ συνηθισμένον κάλυμμα καὶ πέριξ αὐτοῦ παχύτατον σαρίκι.

Βουδαπέστην. Τὴν 26 Σεπτεμβρίου τοῦ 1529 ὁ Σου-
λεῦμάν ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς Βιέννης μὲ 250 χιλ. στρα- 1529
τὸν καὶ 300 τηλεβόλα. Εἰκοσιδύο χιλιάδες κάμηλοι ἔφερον τὰς
ζωοτροφίας καὶ τὰ πολεμφοδία. Οἱ Μωαμεθανοὶ εὐρίσκοντο
τώρα εἰς τὴν καρδίαν τῆς Εὐρώπης, οἱ Γενίτσαροι ἐληλάτησαν
τὴν περίεχ χώραν καὶ ὅλος ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἔτρεμε διὰ τὴν
τύχην τῆς Βιέννης. Ἄλλ' ἀπὸ τότε ἐφάνη ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι ἦσαν
ἀνώτεροι εἰς τὰ πολεμικά. Ἡ φρουρὰ τῆς πόλεως ἐπολέμησε γεν-
ναίως καὶ τὸ εὐρωπαϊκὸν πυροβολικὸν ἐφάνη πολὺ ἀνώτερον ἀπὸ
τὸ τουρκικόν. Εἰς τὴν Γερμανίαν ἔπαυσαν αἱ θρησκευτικαὶ φιλο-
νικίαι, τὰς ὁποίας εἶχε γεννήσει ἡ μεταρρῦθμισις τοῦ Λουθήρου,
καὶ ὁ Σουλεῦμάν ὑπεχώρησε πρὸ τῶν ἠνωμένων δυνάμεων τῶν
Γερμανῶν (15 Ὀκτωβρίου).

Ἡ ἐπιχείρησις κατὰ τῆς Βιέννης ἀπέτυχεν, ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι
δὲν ἔπαυσαν νὰ προσβάλλουν τὴν Εὐρώπην κατὰ γῆν καὶ κατὰ
θάλασσαν. Διὰ τοῦτο ἐπὶ πολὺν χρόνον αἱ πλησιέστεραι εἰς τὴν
Τουρκίαν εὐρωπαϊκαὶ χῶραι ἔζησαν μὲ τὸν *τουρκικὸν τρόπον*.
Ἰδιαίτερον σήμαντρον ἐπληροφόρει τοὺς κατοίκους περὶ τῆς τουρ-
κικῆς ἐπιδρομῆς καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀπήγγελλον ἰδιαιτέραν εὐ-
χὴν πρὸν τὸν Θεόν, διὰ νὰ διαφυλάττῃ τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τοὺς
Τούρκους.

ΚΑΤΑΛΗΨΙΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗΣ

Ὁ υἱὸς τοῦ Σουλεῦμάν *Σελλίμ Β'* (1566-1574), ὁ λεγόμενος
μέθυσος, ἐκυρίευσεν τὴν Κύπρον, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Ἑνε-
τοί. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ταύτην ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο ἰσχυ-
ρότατος καὶ σχεδὸν κύριος τῆς Μεσογείου. Τότε οἱ Εὐρωπαῖοι
ἐταράχθησαν καὶ ὁ Πάπας συνήνωσε τὰς ναυτικὰς δυνάμεις τῶν
χρόνων ἐκείνων, τὴν Βενετίαν, τὴν Ἰσπανίαν καὶ ἄλλα μικρότερα
κράτη εἰς συμμαχίαν κατὰ τοῦ σουλτάνου. Ὁ ἠνωμένος εὐρω-
παϊκὸς στόλος προσέβαλε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὴν εἴσοδον
τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου τὴν 7 Ὀκτωβρίου τοῦ 1571 1571
καὶ μετὰ σφοδρὰν ναυμαχίαν κατέστρεφεν αὐτόν. Αὐτὴ
εἶναι ἡ περίφημος *Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου*. Ἡ κατὰ θάλασ-
σαν δύναμις τῶν Τούρκων συνετριβή καὶ ἀπὸ τότε ἔπαυσαν οἱ
Τοῦρκοι νὰ εἶναι σπουδαία ναυτικὴ δύναμις.

Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου ἐφαίνετο ὅτι τὸ τουρκικὸν
κράτος ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ. Ἀλλὰ τὸν 17ον αἰῶνα τὴν πα-

ρακμὴν ἔσταμάτησαν πρὸς στιγμὴν περίφημοι μεγάλοι βεζύροι, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται **Κιοπροουλῆδες**. Τὸ 1645 οἱ Τοῦρκοι ἔξεστράτευσαν εἰς τὴν Κρήτην, τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ Ἐνετοί. Ὅπως προηγουμένως διὰ τὴν Ῥόδον καὶ τὴν Κύπρον, δύο ξένοι στρατοί, ὁ τουρκικὸς καὶ ὁ ἔνετικὸς, ἐπολέμησαν διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκείνην νῆσον, ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἔμειναν ἀπλοῖ θεαταί. Μεγάλην ἀντίστασιν εὔρον οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεγάλου Κάστρου (Ἡρακλείου). Περισσότερον ἀπὸ 20 ἔτη ἐπολέμησαν εἰς τὴν ὄχρᾶν ἐκείνην θέσιν οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Φράγκοι. Τέλος οἱ Ἐνετοὶ ἐσυνθηκολόγησαν καὶ ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Κρήτην, ἣ ὁποία ὑπετάχθη εἰς τοὺς **1669** Τούρκους.

Τοιοιουτρόπως συνεπληρώθη ἡ ὑποδούλωσις τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ μόνον αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους, τὰ λεγόμενα Ἐπτάνησα (Κέρκυρα, Κεφαλληνία κ.τ.λ.), ἔμειναν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἐνετῶν καὶ μέχρι τέλους δὲν ἐγνώρισαν τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Οἱ Τοῦρκοι ἐφάνησαν πάλιν πανίσχυροι. Τότε ἕνας ἀπὸ τοὺς Κιοπροουλῆδες, ὁ μέγας βεζύρης *Karâ Moustafâs*, προσέβαλε τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπῆρχε τότε μεγάλη ἀκαταστασία. Τὰ κυριώτερα κράτη εὐρίσκοντο εἰς μακρὸν καὶ αἱματηρὸν πόλεμον μὲ τὸν ἰσχυρότατον τότε βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον ΙΔ'. Μεγάλαι μᾶζαι τουρκικοῦ στρατοῦ ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς Βιέννης, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζον μόνον 10 χιλ. στρατιῶται μὲ τὴν πολιτοφυλακίην. Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν τὴν αὐστριακὴν πρωτεύουσαν ἔσωσεν ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζον πολλοὶ γερμανοὶ ἡγεμόνες. Οἱ χριστιανοὶ προσέβαλον τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον, οἱ γενίτσαροι ἐπολέμησαν κακῶς καὶ ἐτρόπησαν εἰς ἄτακτον φυγὴν. Ὁ *Karâ Moustafâs* ἀπεκεφαλίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ καὶ ἡ κατὰ ξηρὰν δύναμις τῶν Τούρκων.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Τὸ τουρκικὸν κράτος ἀρχίζει νὰ καταπίπτῃ ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 17ου αἰῶνος. Αἱ χριστιανικαὶ δυνάμεις Ἐνετία καὶ Αὐστρία συνεμάχησαν καὶ ἐνίκησαν πολλάκις τοὺς Τούρκους. Οἱ αὐστριακοὶ ἐνίκησαν εἰς μεγάλην μάχην τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ ἔξε-

δίωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Οὐγγαρίαν. Οἱ δὲ Ἐνετοὶ κατέλαβον τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Ἀττικὴν.

1687 Τότε κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν ὁ Παρθενών. Ἡ ἐνετικὴ κυριαρχία δὲν διετηρήθη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' οἱ αὐστριακοὶ εἶχον μεγάλης ἐπιτυχίας κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ Αὐστρία εἶναι ἡ πρώτη δύναμις, ἡ ὁποία ἐσταμάτησε τὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων καὶ ἔσπασε τὴν δύναμίν των. Ἀλλὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐφάνη ἄλλη εὐρωπαϊκὴ δύναμις, ἡ Ῥωσσία, ἡ ὁποία ἀνέλαβεν ἀμείλικτον ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων καὶ συνέτριψεν ὀριστικῶς τὴν δύναμίν των.

Τὸν 18ον αἰῶνα καὶ πρὸ πάντων τὸν 19ον ἀρχίζει νὰ καταρῆ ἡ Τουρκία. Οἱ κυριώτεροι λόγοι τῆς τουρκικῆς παρακμῆς εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Οἱ Τοῦρκοι δὲν κατώρθωσαν νὰ παρακολουθήσουν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Εὐρώπης. Δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ μάθουν τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν τέχνην τῶν εὐρωπαϊῶν. Διὰ τοῦτο ὅταν ἀνεπτύχθη ἡ στρατιωτικὴ τέχνη καὶ ἐτελειοποιήθησαν τὰ μέσα τοῦ πολέμου, οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν εὐρωπαϊκὸν στρατόν. 2) Τὸ Τουρκικὸν κράτος ἦτο κακῶς ὠργανωμένον. Τὰ οἰκονομικὰ του ἦσαν πάντοτε εἰς ἀθλίαν κατάστασιν καὶ ὁ σουλτάνος, ἀφοῦ ἔπαυσαν αἱ κατακτήσεις καὶ τὰ λάφυρα, εὐρίσκετο πάντοτε εἰς χρηματικὴν στενοχωρίαν. 3) Μὲ τὸν καιρὸν ἔσβυσεν ἡ πολεμικὴ ὁρμὴ τῶν Τούρκων. Ὁ φοβερὸς στρατὸς τῶν γενιτσάρων παρέλυσεν καὶ κατήντησεν ἀπειθάρχητος συρφετός. 4) Ὑπῆρχον πολλὰί ξένοι φυλαὶ εἰς τὸ κράτος, αἱ ὁποῖαι εἰργάζοντο διὰ τὴν διάλυσίν του.

Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος οἱ Εὐρωπαῖοι ἐνόησαν ὅτι ἡ Τουρκία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ καὶ ἐσκέπτοντο ποῖος θὰ τὴν κληρονομήσῃ. Τότε τὰ χριστιανικὰ ἔθνη, Ἕλληνας, Σέρβοι, Ρουμῆνοι, Βούλγαροι κτλ. ἔλαβον θάρρος καὶ ἤρχισαν νὰ κινουῦνται διὰ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Τοιοῦτοτρόπως ἐγεννήθη τὸ λεγόμενον **Ἀνατολικὸν ζήτημα**.

Β' ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΥΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΖΥΓΟΝ

Ἡ ὑποδούλωσις εἰς τοὺς Τούρκους ἦτο ἡ μεγαλυτέρα συμφορά, τὴν ὁποίαν ἠμπορεῖ νὰ πάθῃ ἓνα ἔθνος. Ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία των παρεδόθη εἰς τὰς χεῖρας ἀγερώχων καὶ βαρβάρων πολεμιστῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν νικημένον ῥαγιαῖν ἐθεώρουν ὡς τὸ εὐτελέστερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Οἱ Ἕλληνες ἔπαθαν ἀνεπανόρθωτα κακὰ.

1) *Ἡλατιώθη ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς*, διότι οἱ Τούρκοι ἔσφαξαν καὶ ἐξισλάμισαν παντοῦ. Ἄλλοι ἔφυγον εἰς ξένας χώρας, πρὸ πάντων οἱ πλουσιώτεροι καὶ εὐφρέστεροι. Ἡ τάξις τῶν εὐγενῶν τελείως κατεστράφη καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος περιορίσθη εἰς ὀλίγα μόνον ἑκατομύρια.

2) *Κατεστράφη ἡ περιουσία τῶν Ἑλλήνων*. Ὁ σουλτάνος ἀφῆρεσεν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὰ κυριώτερα κτήματα καὶ τὰ παρῆδωκεν εἰς τοὺς Τούρκους πολεμιστάς, διὰ νὰ καρποῦνται αὐτὰ καὶ νὰ συντηροῦν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα στρατὸν καὶ ἵππους. Οἱ γαιοκτήμενες οὗτοι ὀνομάσθησαν *μπέηδες* καὶ τὸ κτήμᾶ των *τιμάριον*. Ἄλλα κτήματα ἐχάρισαν εἰς τὰ τζαμιά διὰ τὴν συντήρησίν των. Ταῦτα ὀνομάσθησαν *βακούφια*.

3) *Κατεστράφη ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ παιδεία τῶν Ἑλλήνων* καὶ σκότος καὶ βαρβαρότης ἀσιατικῆ ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν ἑλληνικὴν χώραν.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΥΠΟΔΟΥΛΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Τὸ ἑλληνικὸν κράτος κατεστράφη, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαυσαν ν' ὀποτελοῦν ἔθνος ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Οἱ Τούρκοι εἶχον ἀνάγκην τῶν Ἑλλήνων, διότι οἱ ἴδιοι ἦσαν μόνον πολεμισταὶ καὶ ἐχρειαζόντο τεχνίτας, ἐμπόρους καὶ γεωργούς. Διὰ τοῦτο τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διεσώθη, ὅπως διεσώθησαν καὶ ἄλλα ὑποτελῆ χριστιανικὰ ἔθνη (Ἀρμένιοι, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ἀλβανοὶ κλπ.). Ἀφοῦ δὲ συνῆλθεν ἀπὸ τὴν πρώτην συμφορὰν ἐκανόνισε τὸν βίον του σύμφωνα μὲ τὴν νέαν κατάστασιν. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισε νέος βίος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, ὁ βίος τοῦ τουρκοκρατουμένου ἑλληνισμοῦ.

Οἱ Ἕλληνες διετήρησαν ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τοῦ σουλτάνου, αὐτοὶ δὲ οἱ Τούρκοι ἐσέβοντο τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος

ἄλλοτε ἦτο κυρίαρχος τῆς Βαλκανικῆς. Ὡς ἀρχηγὸν καὶ κεφαλὴν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐθεώρησε πλεόν τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐκκλησίας, τὸν Πατριάρχην τῆς Κων/πόλεως. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες, οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἦσαν οἱ ἄρχοντες τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων. Εἰς τὴν πατριαρχικὴν ἐκκλησίαν ἀνεπτύχθη νέα τάξις εὐγενῶν, οἱ λεγόμενοι Φαναριῶται. Κατὰ τόπους δὲ διτηρήθη εἶδος αὐτοδιοικήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὁ θεσμὸς τῶν κοινοτήτων. Ἐπειδὴ δὲ εἰς πολλὰ ἀπομεμακρυσμένα καὶ δύσβατα μέρη ἡ τουρκικὴ κυριαρχία ἦτο χαλαρά, οἱ χριστιανοὶ διτηρήσαν εἶδος τι ἀνεξαρτησίας καὶ ἔζωσαν ὡς πολεμισταί. Οὗτοι ἦσαν οἱ λεγόμενοι ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται. Ὅταν δὲ ἡ πίεσις τοῦ κατακτητοῦ ἐχαλαρώθη, οἱ Ἕλληνες εὖρον τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀναπτύξουν τὰ φυσικὰ προσόντα των. Ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν καὶ ἀνεπτυξάν τὴν παιδείαν ὅσον ἦτο δυνατόν κατὰ τοὺς σκληροὺς ἐκεῖνους χρόνους.

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ὁ Μωάμεθ διτηρήσει τοὺς θρησκευτικοὺς ἀρχηγοὺς τῶν χριστιανῶν. Ἐχορήγησε μάλιστα εἰς αὐτοὺς καὶ πολιτικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ ποιμνίου των. Ἡ σημαντικωτάτη ἀπὸ τὰς χριστιανικὰς ἐθνότητας [ἦτο ἡ ἑλληνική. Ἐπειδὴ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐχέρειεν ὁ Πατριαρχικὸς θρόνος, διέταξε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐκλέξουν νέον Πατριάρχην. Τότε ἐξελέγη Πατριάρχης ὁ **Γεώργιος Σχολάριος** ὀνομασθεὶς **Γεννάδιος**, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρεστὸς εἰς τὸν σουλτάνον, διότι ἦτο ἐναντίον τῆς ἐνώσεως μετὰ τὴν παπικὴν ἐκκλησίαν (ἀνθενωτικὸς). Ὁ νέος πατριάρχης ἐστέφθη μετὰ ὅλην τὴν λαμπρότητα τῶν βυζαντινῶν χρόνων καὶ ὁ Μωάμεθ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ ἔχη τὴν φιλίαν καὶ τὴν εὐνοίαν του καθὼς καὶ τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια, ὅσα εἶχεν ἐπὶ τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων.

Ἡ δύναμις τοῦ Πατριάρχου ἦτο μεγάλη ἐπὶ τουρκοκρατίας. Διότι ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι τῆς Τουρκίας, Ἕλληνες, Ἀλβανοί, Βούλγαροι, Σέρβοι, Βλάχοι, ἀνεγνώριζον αὐτὸν ὡς ἀρχηγόν. Ὁ ὀρθόδοξος κληρὸς, ὁ ὁποῖος κυρίως ἦτο ἑλληνικὸς, εἶχεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δύναμιν σχεδὸν ἴσην μετὰ τὸν σουλτάνον. Τὸ πατριαρχεῖον τῆς Κων/πόλεως εἶχεν ἔδραν τὸ Φανάριον, τὸ ὁποῖον εἶναι συνοικία τῆς Κων/πόλεως, εὐρισκομένη εἰς τὴν νότιον ἀκτὴν τοῦ Κερατίου κόλπου. Ἦτο δὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν κέντρον τῶν

ὀρθοδόξων τῆς Τουρκίας, πρωτίστως ὅμως τὸ ἔθνικόν κέντρον τῶν Ἑλλήνων. Πέριξ αὐτοῦ συνεκεντρώθη τὸ ἔθνος μετὰ τὴν τραγικὴν καταστροφὴν. Εἰς τὸ πατριαρχικὸν ταμεῖον συνέρρεεν ἀρκετὸν χρῆμα ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν, ὃ ἀνώτερος κληρὸς ἦτο πλούσιος, μορφωμένος καὶ εἶχε μεγάλην ἐπιβολὴν εἰς τὸ ἔθνος.

ΦΑΝΑΡΙΩΤΑΙ

Περὶ τὴν πατριαρχικὴν αὐλὴν ἐδημιουργήθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας νέα τάξις εὐγενῶν, ἀφοῦ ἡ παλαιὰ βυζαντινὴ

Φαναριώτης

Εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἐχερημάτισεν ἡγεμὼν τῆς Μολδοβλαχίας τὸ 1780. Εἶναι ἐνδεδυμένος ὅπως οἱ τοῦρκοι ἄρχοντες. Εἰς τὴν κεφαλὴν ἐπίσης φέρει κάλυμμα Τούρκων πασσάδων.

ἀριστοκρατία κατεστράφη μετὰ τὴν ἄλωσιν. Οἱ εὐγενεῖς οὗτοι ὀνομάσθησαν Φαναριῶται ἐκ τῆς συνοικίας, ὅπου εὐρίσκεται τὸ

πατριαρχεῖον. Τὸ πατριαρχεῖον ἦτο τότε κατάλληλον ἔδαφος, ὅπου ἦτο δυνατόν νὰ δείξουν τὴν ἰκανότητά των, νὰ διακριθοῦν καὶ νὰ προαχθοῦν. Οἱ Φαναριῶται ἀνεμιγνόντο εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ ἦσαν στενῶς συνδεδεμένοι μὲ τοὺς ἀρχιερεῖς.

Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν εὐφρεῖς, ἐμάνθανον ξένας γλώσσας καὶ ἐγνώριζον τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα καλύτερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Διὰ τοῦτο ὁ σουλτάνος μετεχειρίζετο αὐτοὺς εἰς ἀνωτέρας διπλωματικὰς ὑπηρεσίας. Διόριζεν αὐτοὺς διερμηνεῖς ἢ πρεσβευτάς. Ἀργότερον διόριξε τοὺς Φαναριώτας ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυίας. Αἱ γνωστότεροι οἰκογένειαι Φαναριωτῶν εἶναι οἱ *Μαυροκορδαῖοι*, οἱ *Υψηλάνται*, οἱ *Μουσοῦροι*, οἱ *Καρατζάδες* κλπ. Οἱ Φαναριῶται ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των ἐφάνησαν πολλάκις ὠφέλιμοι εἰς τὸ ἔθνος.

ΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

Αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους ἦσαν ὠργανωμέναι εἰς κοινότητας. Ἐξέλεγον δηλαδὴ ἐπιτροπὴν, ἣ ὁποία ἐφρόντιζε διὰ τὴν συντήρησιν τῶν ναῶν, κρηνῶν, νεκροταφείων κλπ. καὶ ἰδίως διὰ τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη ἐβοήθει πολὺ τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους, διότι διηκόλυνε τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ κατακτηταὶ διετήρησαν καὶ περιεποιήθησαν τὰς κοινότητας, ὅπως π. χ. οἱ Ῥωμαῖοι καὶ βραδύτερον οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κων/πόλεως. Διὰ τὸν ἴδιον λόγον οἱ Τούρκοι διετήρησαν τὰς ἐλληνικὰς κοινότητας. Ἡ κυβέρνησις ἀντὶ τῆς ἀπευθύνεται εἰς ἰδιώτας διὰ τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων εἶχεν ὑπεύθυνα σωματεῖα, τὰς ἐπιτροπὰς δηλ. τῶν κοινοτήτων. Εἰς τὰς ἐπιτροπὰς ταύτας ἐξελέγοντο οἱ ἐξέχοντες πολῖται, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο *Προεστοὶ* ἢ *Δημογέροντες*. Οἱ Τούρκοι ὠνόμαζον αὐτοὺς *Γκοτζαμπάσηδες*.

ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ἔνεκα τῶν δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνεγνώρισαν οἱ Τούρκοι εἰς τὸν ἑλληνικὸν κληρον καὶ εἰς τὰς κοινότητας, ἀνεπτύχθη εἶδος αὐτοδιοικήσεως τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἀπετέλεσαν κράτος ἐν κράτει. Τὴν αὐτοδιοίκησιν αὐτὴν τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινοτικῶν πραγμάτων ὠνόμασαν βραδύτερον *Προνόμια τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους*. Οἱ Ἕλληνες δηλαδὴ εἶχον ἐλευθερίαν θρησκείας καὶ γλώσσης καὶ διὰ τὰς διαφορὰς των ἠμποροῦσαν νὰ καταφύ-

γουν εἰς τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγούς καὶ ὄχι εἰς τὰ τουρκικὰ δικαστήρια. Ὁ κληρὸς ἦτο ἀπαραβίαστος καὶ εἶχε τὴν ἐπίβλεψιν τῶν χριστιανῶν. Τὰς περὶ γάμου καὶ κληρονομίας δίκας ἐδίκαζε τὸ πνευματικὸν δικαστήριον, τοῦ ὁποίου προεδρεύει ὁ ἀρχιεπίσκοπος. Ἀνώτατον δικαστήριον καὶ συγχρόνως τὸ ἀνώτατον διοικητικὸν σῶμα τῆς ἐκκλησίας, ἦτο ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Κων/πόλεως, τῆς ὁποίας προήδρευεν ὁ Πατριάρχης. Τὴν κοινότητα ἐκυβέρνηα ἡ *Δημογεροντία*, τὴν ὁποίαν ἐξέλεγον οἱ κάτοικοι.

Μερικαὶ κοινότητες εἶχον μεγαλύτερα προνόμια, ὡς ἡ *Χίος*, ἡ *Τήνος*, ἡ *Νάξος*, αἱ τρεῖς ναυτικαὶ νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι, Ψαρά. Ὀλίγαι δὲ κοινότητες τῆς ἑλληνικῆς χώρας δὲν ὑπετάχθησαν τελείως εἰς τοὺς Τούρκους, ὅπως π. χ. ἡ *Μάνη* εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἡ ὁποία ἦτο αὐτόνομος καὶ ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ ἐντόπιον ἄρχοντα, τὸν ὁποῖον διώριζεν ὁ σουλτάνος καὶ ὠνομάζετο μπέης. Ὁμοίως τὰ *Σφακιά* τῆς Κρήτης καὶ τὸ *Σοῦλι* εἰς τὴν Ἠπειρον διετήρησαν εἶδος ἀνεξαρτησίας καὶ ἐπλήρωον μικρὸν φόρον εἰς τὸν σουλτάνον.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ ΚΑΙ ΝΑΥΤΙΛΙΑ

Ὅταν ἤκμαζεν ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία, οἱ Ἕλληγες εἶχον εἰς τὰς χεῖράς των τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς. Ἐπίσης ἦτο πολὺ ἀνεπτυγμένη ἡ ναυτιλία. Ἀργότερον παρήκμασαν τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία τῶν Ἑλλήνων, διότι οἱ ἐχθροὶ ἐκυριεύσαν τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τὰς ὁποίας ὑπῆρχον οἱ μεγάλοι ἐμπορικὸι δρόμοι. Τότε ἀνεπτύχθησαν αἱ παραθαλάσσιαι πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἡ Βενετία, ἡ Γένοβα, ἡ Πίσσα κλπ., αἱ ὁποῖαι ἀπέκτησαν ναυτικὸν ἀξιόλογον καὶ ἔλαβον εἰς χεῖράς των τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολῆς.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων κατεστράφη τελειωτικῶς ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία καὶ ἐκυριώρησαν αἱ ἰταλικά ναυτικὰ πόλεις εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατόπιν ἦλθεν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις καὶ ἐπὶ δύο αἰῶνας δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἐμπόριον οὔτε ναυτιλία ἑλληνική.

Ἀλλὰ τὸν 18ον αἰῶνα πολλαὶ πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἀπέκτησαν ἐμπορικὰ πλοῖα. Μία νῆσος εἰς τὰ ἀνατολικά παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἡ Ὑδρα, σχεδὸν ἄγνωστος εἰς παλαιότερους χρόνους, ἀπέκτησε μεγάλην σημασίαν μὲ τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν

της. Οἱ Ὑδραῖοι ἦσαν ἄλβανοί, οἱ ὁποῖοι ἐξεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκ τῆς χώρας των καὶ, ἀφοῦ ἐπλανήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπέρασαν τὸν 17ον αἰῶνα εἰς τὴν Ὑδραν. Ἐκεῖ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀλιείαν καὶ κατεσκεύασαν τὰ πρῶτα πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν τελείως πρωτόγονα. Κατόπιν ἐτελειοποίησαν τὴν τέχνην των βλέποντες τὰ ξένα πλοῖα καὶ τέλος παρήγγειλαν πλοῖα εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ναυπηγεῖα. Τότε ἤρχισαν νὰ πλέουν τὴν Μεσόγειον καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος πλοῖα ὑδραϊκὰ ἐφθασαν ἕως τὴν Ἀμερικὴν. Τὸ παράδειγμα τῆς Ὑδρας ἠκολούθησαν ἄλλαι νῆσοι καὶ παράλιοι πόλεις, ὅπως π.χ. αἱ **Σπέτσαι**, τὰ **Ψαρά**, ἡ **Κάσος**, ἡ **Μύκονος**, τὸ **Γαλαξειδί** εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον κτλ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ τουρκοκρατουμένη Ἑλλὰς ἀπέκτησεν ἀξιόλογον ναυτικόν. Τὸ 1774 ἔγινε σημαντικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον ὠφέλησε πολὺ τὴν ἑλληνικὴν ναυτιλίαν. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἔγινε συνθήκη μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, ἡ ὁποία ἐπέτρεπεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πλέουν μὲ ὤσσησικὴν σημαίαν.

Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν χρόνων τούτων ἦσαν ὀπλισμένα μὲ τηλεβόλα καὶ οἱ ναῦται των ἦσαν ἐξεσηκημένοι εἰς τὰ ὄπλα, διότι ὑπῆρχον πειραταὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ κυρίως ἀλγερινοί. Διὰ τοῦτο ἦτο εὐκόλον τὰ πλοῖα νὰ μεταβληθῶν εἰς πολεμικά.

Μαζὶ μὲ τὸ ναυτικὸν προώδευσε καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες εἶναι φυσικὰ ἐπιχειρηματῆαι, τολμηροὶ καὶ ἀγαποῦν τὰ ταξίδια. Εἰς τὰ μεγάλα ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν Μασσαλίαν, Γένουαν, Βενετίαν, Λονδῖνον, Ἀμβέρσσαν, Ὀδησὸν κλπ. ὑπῆρχον πολλοὶ Ἕλληνες ἔμποροι, οἱ ὁποῖοι ἐκέρδιζον χρήματα καὶ ἀνέπτυσσον τὴν ἐργασίαν των. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ ἔφεραν τὰς οἰκογενεῖας των. Τοιοῦτοτρόπως ἐσχηματίσθησαν αἱ ἑλληνικαὶ παροικίαι εἰς πολλὰς εὐρωπαϊκὰς πόλεις. Ἡ διασπορὰ αὕτη ὠφέλησε πολὺ τὸ ἔθνος, διότι οἱ Ἕλληνες ἐμορφώθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν, ἐγνώρισαν κόσμον ἀνώτερον καὶ ἔμαθον τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν. Ἐνόσω ἦσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐφοβοῦντο τὸν τούρκον καὶ ἐνόμιζον αὐτὸν τρομερὸν καὶ ἀκατανίκητον. Ἄλλ' ἀπὸ μακρὰν ἔβλεπον ὅτι ἡ Τουρκία εἶναι κράτος καταρρέον καὶ ἐνισχύοντο εἰς τὴν πίστιν ὅτι εἶναι δυνατὸν ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των.

Κατὰ τοὺς πολέμους τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ Ναπολέοντος, ὅποτε ἡ Ἀγγλία ἀπέκλεισε τὴν Εὐρώπην, οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἐπλούτησαν μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ κυρίως μὲ τὸ λαθρεμπόριον. Τότε κατεσκευάσαν μεγαλύτερα πλοῖα, τὰ ὅποια ἐχρησιμοποίησαν εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ

Ὅταν ἐξέσπασεν ἡ τουρκικὴ θύελλα κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, πολλοὶ Ἕλληνες λόγιοι ἔφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ κυρίως εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ ἀξιολογώτεροι ἀπ' αὐτοὺς ἦσαν ὁ φιλόσοφος **Πλήθων** καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος **Βησσαρίων**. Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν ἔφυγαν ὅσοι κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν. Αὐτοὶ ὠφέλησαν πολὺ, καθὼς εἶδομεν, τοὺς εὐρωπαίους, διότι ἐδίδαξαν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, τὰ ὅποια δὲν ἤξευρον οἱ εὐρωπαῖοι. Τότε βαθὺ σκότος ἐσκέπασε τὴν ἀτυχῆ Ἑλλάδα καὶ κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα ὑπῆρχε μεγάλη ἀμάθεια εἰς τὸ ἔθνος.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τοὺς σκοτεινότερους χρόνους τῆς δουλείας δὲν ἔλειψαν ἀμυδρὰ φῶτα εἰς μερικὰ σημεῖα τῆς Ἑλλάδος. Ὅσον δὲ ὁ τουρκικὸς ζυγὸς ἐγίνετο ἐλαφρότερος, τόσον τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων ἀφυπνίζετο καὶ ἐξίτηι ἀνωτέραν μάθησιν. Τὸ πρῶτον σημεῖον τῆς πνευματικῆς προόδου φαίνεται τὸν 17ον αἰῶνα. Τότε πολλοὶ λόγιοι ἀρχίζουν νὰ μελετοῦν τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας συγγραφεῖς καὶ ἐκτιμοῦν τὴν μεγάλην ἀξίαν των, ἐνῶ ἕως τότε οἱ ὀλίγοι λόγιοι τῆς τουρκοκρατουμένης Ἑλλάδος ἤξευρον μόνον τὰ ἐκκλησιαστικὰ γράμματα.

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 17ου αἰῶνος ἐφάνη ἓνας σπουδαῖος λόγιος, ὁ **Κύριλλος Δούκαρις**, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ ἔγινε τρεῖς φορὰς Πατριάρχης. Ὁ Κύριλλος ἦτο σύγχρονος τοῦ Γαλιλαίου καὶ ἄλλων σπουδαίων ἀνδρῶν τῆς Δύσεως, οἱ ὅποιοι ἀνέπτυξαν τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην. Κατώρθωσε λοιπὸν νὰ ἐκτιμῆσῃ τὴν μεγάλην ἀξίαν τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἠθέλησε νὰ δώσῃ νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν. Ἄλλ' οἱ σύγχρονοι τὸν παρεξήγησαν καὶ τὸν ὠνόμασαν αἰρετικόν.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 17ου αἰῶνος ἰδρύνονται σχολεῖα εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶναι ἡ **Πατριαρχικὴ Σχολὴ τοῦ Φαναρίου** καὶ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα αὐτῆς ἰδρύθησαν σχολεῖα εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Πάμμον, τὴν Θεσσαλονίκην, Λάρισα, Ἰωάννινα κτλ.

ΟΙ ΛΟΓΙΟΙ ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΟΣ

Περισσότερον ὅμως ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀνεπτυγμένοι ἦσαν αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ ἰδίως ἡ Κέρκυρα. Διότι αἱ νῆσοι αὗται, καθὼς εἶπομεν, δὲν ἐγνώρισαν τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ ἦλθον εἰς μεγαλύτεραν συνάφειαν μὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Εὐρώπην. Ἡ Κέρκυρα εἶχε πάντοτε καλὰ σχολεῖα καὶ βραδύτερον ἰδρῦθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἀγγλοῦ φιλέλληνοσ Γκύλφορδ ἀνωτέρα σχολή, ἡ ὁποία ὠνομάσθη **Ἰόνιος Ἀκαδημία**. Εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἐγεννήθη ὁ **Ἡλίας Μηριάτης**, ὁ ὁποῖος ἐγένινεν ὀνομαστός ἐκκλησιαστικὸς ῥήτωρ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος. Τὰ κηρύγματα τοῦ Μηριάτη ἦσαν πλήρη ζωῆς, διότι μετεχειρίζετο τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν. Ἀκόμη καὶ σήμερον ἀναγινώσκομεν αὐτὰ μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν. Ἀπὸ τὴν Κέρκυραν κατήγοντο δύο ἄλλοι ὀνομαστοὶ λόγιοι τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ **Εὐγένιος Βούγλαρις** καὶ ὁ **Νικηφόρος Θεοτόκης**. Καὶ οἱ δύο ἐσπούδασαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ἀπέκτησαν μέγα ὄνομα ὡς σοφοὶ καὶ ἔγιναν κληρικοί.

Ἄλλ' ὀνομαστότατος ἀπὸ ὅλους τοὺς ἑλληνας λογίους τοῦ 18ου αἰῶνος εἶναι ὁ **Ἀδαμάντιος Κοραῆς** (1748-1833). Ὁ Κοραῆς κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον, ἀλλ' ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην. Ὁ πατὴρ του ἦτο ἔμπορος ὑφασμάτων καὶ προωρίζε τὸν υἱὸν του διὰ τὸ ἐμπόριον. Διὰ τοῦτο ἔστειλεν αὐτὸν εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον τῆς Ὀλλανδίας χάριν ἐμπορικῶν ὑποθέσεων. Ἄλλ' ὁ Κοραῆς ἠγάπησε τὰ γράμματα ἀπὸ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν. Ὅτε εὐρίσκετο εἰς τὴν Σμύρνην, ἔμαθε τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ τὰ λατινικὰ μὲ τὴν βοήθειαν καθολικοῦ ἱερέως. Ὅταν δὲ ἐπῆγεν εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον κατεγίνετο περισσότερο εἰς τὰ γράμματα παρὰ εἰς τὸ ἐμπόριον. Διὰ τοῦτο ὁ πατὴρ του ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀφήσῃ εἰς τὴν κλίσιν του καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἰατρικὴν.

Ὁ Κοραῆς ἔλαβε δίπλωμα ἰατρικῆς, ἀλλὰ κυρίως κατέγινεν εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους καὶ ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ὡς ἑλληνιστής. Ὁ Κοραῆς ἐξέδωκε πολλοὺς ἑλληνας συγγραφεῖς, ἔγγραψε σχόλια καὶ ἐρμηνείας εἰς αὐτοὺς καὶ προσεπάθησε νὰ ἐμψυχώσῃ τὴν παιδείαν τῆς πατρίδος του. Ἦθελε κυρίως ν' ἀνάψῃ εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων τὴν ἀγάπην τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Μὲ τὴν περίφημον συγγραφὴν του **Ἀδελφικὴ διδασκαλία** ἠθέλησε νὰ φρονιματίσῃ τοὺς Ἑλ-

ληνας και να τους παρακινήση εις αγώνα υπέρ ανεξαρτησίας. Διά τουτο οι Έλληνες έτίμησαν αυτον ως έρμηνευτην των προγονικων συγγραμμάτων και ως ένα των κυριωτάτων προδρομων της εθνικης αναγεννήσεως.

ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΕΣ

Έκτος όμως των διανοητικων στηριγμάτων το έθνος ειχε και ενόπλους ανθρωπους, εις τους οποιους ηδύνατο να στηριχθῃ. Εις πολλά μέρη οι Τουρκοι αφηνον τους Έλληνες όχι μόνον να κυβερνοῦν τα κοινοτικά, αλλά και να φυλάττουν οι ίδιοι τον τόπον. Εις το τουρκικόν κράτος δέν υπήρχεν ὅπως εις τα σημερινά κράτη τάξις και ασφάλεια. Εις τα απόκεντρα και ὄρεινά μέρη, ὅπως εις τα Άγραφα, εις τον Όλυμπον, εις το Ξηρόμερον και άλλα μέρη, δέν ειχεν ουτε αστυνομίαν ουτε στρατόν. Έκει και οι Τουρκοι ησαν ὀλίγοι. Διά τουτο την φύλαξιν των μερών αυτων ανέθετον εις τους εντοπίους χριστιανούς, οι οποιοι ὀνομάζοντο **Αρματωλοι**, διότι έφερον ὅπλα και ειχον επάγγελμα τα πολεμικά. Οι αρχηγοι των αρματωλων ὀνομάζοντο *Καπειάνοι*.

Άλλά και εις τα πεδινά μέρη, ὅπου ησαν περισσότεροι Τουρκοι, επέεζον τους χριστιανούς, ηρπαζον την περιουσίαν των και τους εκακοποιουν με κάθε τρόπον. Όσοι λοιπόν δέν ημποροῦσαν να υποφέρουν τας πιέσεις των Τούρκων, ὅσοι ησθάνοντο ανδρικήν καρδίαν εις το στήθος των, έφευγον εις τα βουνά και εγίνοντο αντάρται. Και ενώ χθές ησαν δούλοι των Τούρκων, τώρα εγίνοντο επίφοβοι έχθροί. Ελήστευον τους Τούρκους, ηρπαζον τα ποιμνιά των και τους έβλαπτον με κάθε τρόπον. Αυτοι ὀνομάσθησαν **Κλέφτες**.

Η ληστεία τότε δέν εθεωρεῖτο εντροπή. Μάλλον εθεωρεῖτο τιμή να βλάπτουν τους τυράννους. Ο λαός ηκουε με ανακούφισιν τα κατορθώματα των κλεφτων εναντίον των Τούρκων, τους ηγάπα και τους ανύψωνεν εις ηρωας εις την φαντασίαν του. Πολλοι από τους κλέφτες ησαν ανδρες τολμηρότατοι και εκαμαν καταπληκτικά κατορθώματα, ὅπως είναι π.χ. ο κλέφτης του Όλυμπου Βλαχάβας, ο περίφημος Κατσαντώνης, ο Ανδριτσος και οι Κολοκοτρωναῖοι της Πελοποννήσου.

Οι Τουρκοι κατεδίωκον με πείσμα τους κλέφτας, τους εβασάζον και τους εφόνευον, ὁσάκις τους συνελάμβανον. Πολλάκις

ὅμως τοὺς ἐκολάκευον καὶ τοὺς διώριζον φύλακας εἰς τὰ ὄρεινά
μέρη, δηλαδὴ τοὺς ἔκαμον ἀρματωλοὺς. Ἄλλ' ὑπῆρχε μεγάλη
συμπάθεια μεταξὺ τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν φυλάκων, διότι καὶ οἱ

*Ἐνοβημααία καὶ ἀπληγίος Ἐλλήνων. — Οἱ Ἐλλήνες τῆς ἐπαιναστρέως ἐνεθύοντο ὅπως
καὶ σήμερον εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ὅταν ᾔτο τὸ καρποφίλι.*

δύο ἦσαν χριστιανοί, καὶ οἱ δύο ἐμίσουν τοὺς Τούρκους. Δὲν
ὑπῆρχε μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ ἀρματωλοῦ καὶ κλέφτου, διότι ὁ
ἀρματωλὸς τῆς σήμερον ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ αὖριον κλέφτης. Διὰ
τοῦτο τὰ ὀνόματα ἀρματωλὸς καὶ κλέφτης κατήντησαν νὰ σημαί-
νουν τὸ ἴδιον πρᾶγμα.

Ο ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας λοιπὸν ὑπῆρχε πραγματικὴ ἀναρχία εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἔζων ὠπλισμένοι μακρὰν ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία εἰς διαρκῆ σχεδὸν πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους. Τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐθεώρησεν ὡς ἐθνικοὺς ἥρωας.

Οἱ κλέφτες ἦσαν ὑπερήφανοι, διότι ἔφευγον τὴν καταπίεσιν τῶν Τούρκων καὶ πολλάκις κατώρθωνον τὰ τοὺς ἐκδικηθοῦν δι' ὅσα κατὰ ἔκαμνον εἰς τοὺς χριστιανούς. Κατοικία των, ἢ τὰ λημέρια των, ὅπως ἔλεγον αὐτοί, ἦσαν τὰ ὑψηλὰ καὶ δύσβατα βουνὰ τῆς Ἑλλάδος, τὰ δάση καὶ τὰ λειβάδια. Ὁ κλέφτης ἀγαπᾷ μὲ πάθος τὴν φύσιν. Ἀδέλφια του ἔχει τὰ βράχια καὶ συγγενεῖς τὰ δένδρα. Θέλει νὰ τὸν κοιμίζον οἱ πέριδιες καὶ νὰ τὸν ἐξυπνοῦν τ' ἀηδόνια. Ἡ ζωὴ του εἶναι σκληρὰ καὶ γεμάτη ἀπὸ κινδύ-

Ἐνδυμασία γυναικῶν Ἀττικῆς

νους. Ἐνας κλέφτης παραπονεῖται ὅτι ἔκαμε δώδεκα χρόνους καπετάνιος εἰς κλέφτας καὶ δὲν «ἔφαγε ζεστὸ ζωμί, δὲν ἐπλάγιασεν σὲ στρῶμα, δὲν ἐχόρτασε τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα. Εἶχε τὸ χέρι του προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθὶ του στρῶμα. Ποτέ του δὲν ἄλλαξε καὶ δὲν ἀσπροφόρεσεν. Ολημερὶς εἶχε πόλεμον καὶ τὴ νύχτα καρα-

οὔλι». Ὅλα αὐτὰ ὁμως ὑποφέρει μὲ εὐχαρίστησιν καὶ εἶναι ὑπερήφανος, διότι ἔχει τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Προτιμᾷ ν' ἀφήσῃ ὅλας τὰς ἀναπαύσεις καὶ τὰ πλούσια ἐπαγγέλματα καὶ νὰ γίνῃ

Ἐνδυμασία γυναικὸς (Τρίκερι)

ἀρματωλὸς καὶ κλέφτης, «σκλάβο νὰ μὴ τὸν λένε». Διὰ τοῦτο ἀγαπᾷ τὸ σπαθί του «ποῦ τόχει καμάρι ἢ λεβεντιὰ κι' ὁ κλέφτης περιφάνεια», διότι αὐτὸ τοῦ δίδει τὴν ἀνεξαρτησίαν.

Ὁ κλέφτης ὅταν δὲν πολεμῇ, ἀσκεῖται εἰς τὰ ὄπλα. Ἡ ζωὴ του ἔχει καὶ τὰς ὥραιάς στιγμὰς της. Οἱ κλέφτες πολλάκις συναθροίζονται εἰς τὰ λημέρια των κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα δένδρα καὶ

Ἐνδυμασία γυναικὸς (Μύκονος)

κοντὰ «στὲς κρύες βρύσες». Ἐκεῖ «ψήγουν τὰ σφαχτὰ», «πίνουν τὸ γλυκὸ κρασί», χορεύουν καὶ γυμνάζονται. «Ῥίπτουν στὸ σημάδι καὶ παίζουν τὸ λιθάρι».

Ἡ ζωὴ αὐτὴ σκληραγωγεῖ τὸ σῶμα τοῦ κλέφτου, τοῦ δίδει μεγάλην ἀντοχὴν καὶ ἀναπτύσσει τὰς δεξιότητας τοῦ σώματός του. Τοῦ δίδει «λαγοῦ ποδάρι καὶ δράκου δύναμη». «Ξέρει τὰ μονοπάτια καὶ τὰ σύρματα, ξεύρει ποῦ εἶναι οἱ κρύες βρύσες, τὰ μοναστήρια, ἀπ' ὅπου μπορεῖ νὰ πάρῃ ψωμί, καὶ τὰ χωριά, ὅπου ἤμπορεῖ νὰ κρυφθῆ».

Διὰ τοῦτο οἱ νέοι παραβλέπουν τὰς δυσκολίας τοῦ βίου τῶν κλεφτῶν καὶ ὄνειρεύονται πότε νὰ μεγαλώσουν «νὰ πάρουν τὸ σπαθὶ καὶ τὸ ντουφέκι καὶ νὰ πεταχθοῦν σὰν τὸ πουλὶ στὰ κορφοβούνια, νὰ βροῦν τὰ λημέρια τῶν κλεφτῶν, νὰ σμίξουν μὲ τοὺς συντρόφους ποὺ πολεμοῦν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτας». Ἄλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κοράσια λαχταροῦν τὴν ζωὴν τῶν κλεφτῶν, τραγοδοῦν τὰ κατορθώματά των καὶ μυρολογοῦν τὴν δυστυχίαν καὶ τὸν θάνατον.

ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Οἱ Ἕλληνες λόγιοι ἔγραφον τὰ συγγράμματά των εἰς τὴν ἀρχαῖζουσαν γλῶσσαν, ἡ ὁποία δὲν ἦτο καταληπτὴ εἰς τὸν λαόν. Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀπὸ τοὺς μέσους χρόνους εἶχε δημιουργήσει ποιήματα εἰς τὴν ὀμιλουμένην γλῶσσαν. Περίφημα ἦσαν τὸν 12ον αἰῶνα τὰ **Ἀκριτικὰ ποιήματα**, τὰ ὁποῖα ἔψαλλον τὰ κατορθώματα τῶν Ἀκριτῶν, δηλαδὴ τῶν φρουρῶν τῶν συνόρων, εἰς τοὺς πολέμους κατὰ τῶν Ἀράβων. Ὅταν ἐκυριεύθη ἡ Κων[-πολις] ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐθρήνησε τὴν μεγάλην καταστροφὴν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἔψαλλε τὰς δυστυχίας καὶ τοὺς πόθους του.

Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ποιήματα εἶναι ἀριστουργήματα, διότι ἔχουν μεγάλην ἐκφραστικὴν δύναμιν καὶ τελειότητα εἰς τὴν μορφὴν. Τὰ περισσότερα ψάλλουν τὴν χαρὰν, τὴν λύπην, τὴν ἀγάπην, τὴν θλίψιν τοῦ θανάτου. Ἄλλα ἐξυμνοῦν τὸν ἡρωϊσμόν τῶν κλεφτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμησαν τοὺς Τούρκους ἢ ἔπεσαν θύματα τῆς ἀγριότητός των. Διαπνέονται δὲ ἀπὸ θερμὴν ἀγάπην πρὸς τὴν φύσιν, τὰ ὑψηλὰ βουνά, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὸν Κίσαβον, πρὸς τὰ πηνά, τοὺς σταυραετοὺς καὶ τὰς πέρικας, πρὸς τὰ δένδρα καὶ τὰ φυτὰ. Τὰ ἕσματα αὐτὰ ὀνόμασαν **Δημοτικὰ τραγούδια**, εἶναι δὲ τὸ γνησιώτερον καὶ τὸ ὠραιότερον πνευματικὸν προῖόν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Τὰ δημοτικὰ

τραγούδια περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο ἐξύψωσαν τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔθρεψαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπελευθερώσεως.

Γ' ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΡΟΣ ΑΝΑΚΤΗΣΙΝ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΠΙΣΤΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΝ

Ἡ ὑποδούλωσις εἰς τοὺς Τούρκους ἔφερε τρομερὰν συντριβὴν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἡ καταστροφὴ ἦτο ἀνυπολόγιστος. Ἄλλ' ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ εἰς τοὺς σκληροτέρους χρόνους τῆς ἐθνικῆς ταπεινώσεως δὲν ἔχασε τὴν ἐλπίδα ὅτι μίαν ἡμέραν θ' ἀποτινάξει τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ θ' ἀνακτήσῃ τὴν παλαιάν του ὑψηλὴν θέσιν. Διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι ὁ περίφημος θρηνὸς διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων/πόλεως ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα ταύτην εἰς τοὺς τελευταίους στίχους. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς τουρκοκρατίας ὁ κλῆρος, οἱ λόγιοι καὶ οἱ ποιηταὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐπαναλαμβάνουν τὴν ἐλπίδα ταύτην καὶ νὰ ἐνισχύουν τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ.

Κατὰ τοὺς πρώτους ὅμως μετὰ τὴν ἄλωσιν αἰῶνας ἡ ἰδέα τῆς ἀνεξαρτησίας ἦτο πόθος μακρινός, διότι οἱ Ἕλληνες ἔβλεπον ὅτι δὲν ἦτο δυτατὸν ν' ἀντιταχθοῦν εἰς τὴν μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, τὴν ὁποίαν ἔτρεμεν καὶ ἡ Εὐρώπη. Ἄλλ' ὅσον κατέπιπεν ἡ δύναμις τῶν Τούρκων, ὁ πόθος τῆς ἀνεξαρτησίας ἐγίνετο ἰσχυρότερος.

ΕΛΠΙΔΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΝ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ

Κατ' ἀρχὰς οἱ Ἕλληνες ἀνέμενον τὴν ἀπελευθέρωσίν των διὰ ξένης βοηθείας. Ἦλπιζον δηλαδὴ ὅτι οἱ ἡγεμόνες τῆς χριστιανικῆς Εὐρώπης θὰ ἐβοήθουν αὐτούς, διὰ ν' ἀπελευρωθοῦν ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους μετὰ τὴν ἄλωσιν μόνον οἱ βασιλεῖς τῆς Δυτ. Εὐρώπης ἠμποροῦσαν νὰ σώσουν τοὺς χριστιανούς τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦτο πολλοὶ Ἕλληνες ἀπ' αὐτοὺς ἀνέμενον τὴν σωτηρίαν καὶ ὀνομαστοὶ λόγιοι, ὡς ὁ Βησσαρίων κ. ἄ., παρεκάλεσαν τοὺς ἰσχυροὺς τῆς Δύσεως ἡγεμόνας, τὸν Πάπαν καὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Γάλλων, ν' ἀναλάβουν σταυροφορίαν κατὰ τῶν ἀπίστων. Αἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων ἠῤῥησαν μετὰ τὰς μεγάλας

νίκας τῶν Αὐστριακῶν κατὰ τῶν Τούρκων. Κατὰ βάθος ὅμως ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ὁ ἑλληνικὸς κλήρος δὲν εἶχον μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς Φράγκους.

Ἄλλὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐνεφανίσθη εἰς τὴν σκηνὴν ἡ Ῥωσσία καὶ οἱ Ἕλληνες μὲ βαθυτάτην συγκίνησιν ἐχαιρέτησαν τὰς νίκας τῶν ὁμοδόξων Ῥώσσων κατὰ τῶν μισητῶν κατακτητῶν. Αἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων ἀνεπερώθησαν τότε καὶ ἤλπισαν ὅτι ἦτο πλησίον ἡ ἡμέρα τῆς σωτηρίας. Ἐθεώρησαν δὲ καθῆκον νὰ συνεργασθοῦν μὲ τοὺς Ῥώσσους, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ποθητὴν ἀνεξαρτησίαν. Διὰ τοῦτο μὲ τοὺς ὄσσοικοὺς πολέμους συνδέονται οἱ πρῶτοι ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν.

Ἄλλ' οἱ Ῥῶσσοι ἀφοῦ εἰρήνευσαν μὲ τοὺς Τούρκους, ἐγκατέλειψαν τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι τότε ἐστράφησαν πρὸς τὴν Γαλλίαν. Διότι εἰς τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος ἤρχισεν εἰς τὴν Γαλλίαν μέγας ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν, δηλαδὴ ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις. Οἱ Ἕλληνες τότε ἀνέμενον τὴν σωτηρίαν των διὰ τῆς γαλλικῆς βοήθειας.

Ἄλλὰ τέλος ὑπερίσχυσαν, καθὼς θὰ ἴδωμεν, εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες καὶ ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι κατεπνίγη ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις. Οἱ Ἕλληνες ἔπαυσαν πλέον νὰ περιμένουν ξένην βοήθειαν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὥριμασεν ἡ ἰδέα ὅτι μόνοι καὶ μὲ τὰς ἰδικὰς των δυνάμεις ἔπρεπε ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Τότε ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις.

Διὰ τοῦτο πρὶν ἐξετάσωμεν τὴν ἑλλ. ἐπανάστασιν, εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμεν 1) τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι συνδέονται μὲ τοὺς ὄσσοτουρκικοὺς πολέμους 2) τὴν ἐπίδρασιν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ 3) πῶς ὥριμάζει εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ ἰδέα ν' ἀγωνισθοῦν μόνοι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΙ ΡΩΣΣΟΙ

Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Ῥωσσία ἀπέκτησεν ἕνα ἀξιολογώτατον ἡγεμόνα, τὸν *Μέγαν Πέτρον*. Ὁ Πέτρος διωργάσθη τὸ ὄσσοικὸν κράτος, εἰσήγαγεν εἰς αὐτὸ τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ ἀνέδειξε τὴν Ῥωσσίαν μεγάλην δύναμιν. Ἀπὸ τότε ἡ Ῥωσσία ἔγινεν ὁ ἐπικινδυνωδέστερος ἐχθρὸς τῆς Τουρκίας. Ἡ δὲ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐστράφη εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ῥωσσίαν. Τὸ ἔργον τοῦ Μεγάλου Πέτρου ἐξηκολούθησεν ἡ περιφημοῦς ἀψυγιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τοκράτειρα *Αικατερίνη Β'* (1762-1796), ή όποία έβασίλευσε κατά τὸ δεύτερον ήμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἡ *Αικατερίνη* ήτο γυνή δραστηρία καὶ φιλόδοξος καὶ έφαντάσθη ὅτι ήτο δυνατόν νά καταλύσει τὸ τουρκικὸν κράτος καὶ νά φορέσει τὸ στέμμα τῶν Βυζαντινῶν αυτοκρατόρων. Διὰ τοῦτο ήρχισε σφοδρὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, καὶ διὰ νά νικήσει αὐτήν εύκολότερον, έπεχείρησε νά έπαναστατήσει τοὺς χριστιανοὺς τῆς Βαλκανικῆς.

Αικατερίνη Β'

Οἱ Ρῶσοι υπέθαλψαν τότε με̄ κάθε τρόπον ἰὸν ἱερὸν πόθον τῶν Ἑλλήνων ν' ἀποσείσουν τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ἐπροστάτεον τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐπήγαινον εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ἐδέχοντο αὐτοὺς εἰς τὸν στρατὸν καὶ ἔδιδον εἰς αὐτοὺς ἀξιώματα. Ὁ κλῆρος τῆς Μόσχας ἐνεθάρρυνε τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἔστειλεν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὁρους δῶρα, ἄμφια, σκευή πολύτιμα, εἰκόνας, σταυροὺς κ.τ.λ. Ταῦτα ήναψαν τὸν πόθον καὶ τὴν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων, ἔλέγοντο πολλαὶ προφητεῖαι καὶ διεδίδοντο πολλαὶ διηγήσεις περὶ θαυμασίων φαινομένων, τὰ ὁποῖα προανήγγελλον τὴν ταχεῖαν ἀπελευθέρωσιν.

Εἶναι ἡ περιφημος αυτοκράτειρα τῆς Ῥωσσίας, ή ὁποία υπέθαλπε τοὺς πόθους τῶν Ἑλλήνων περὶ ἀπελευθερώσεως καὶ τοὺς παρεκίνει εἰς έπαναστάσεις διὰ τὸ σμύφρον τῆς Ῥωσσίας.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1769

Διὰ τοῦτο οἱ Ἑλληνες έφάνησαν πρόθυμοι, ὅταν ἡ *Αικατερίνη* προσεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς ἔξεγερσιν. Ὁ εὐνοούμενος αὐτῆς *Γρηγόριος Ὁρόδοφ* ἔστειλε τὸ 1766 εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν *Γεώργιον Παπάζολην*, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν καὶ ήτο ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀξιωματικὸς εἰς τὸν ὤσσοικὸν στρατόν. Ὁ Παπάζολης ἔφθασεν εἰς τὴν Ἡπειρον, κατέβη εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐφερε θερμοὺς λόγους καὶ ἐλκυστικὰς ὑποσχέσεις. Ἄλλ' οἱ προύχοντες καὶ οἱ ἀρματολοί, μὲ τοὺς ὁποίους συνεννοήθη, ἐφάνησαν διστακτικοί. Μόνον ὁ ἐγκριτος προύχων τῶν Καλαμῶν Μπενάκης ἐφάνη πρόθυμος.

Τὸ 1768 ἤρχισεν ὁ ὤσσοτουρκικὸς πόλεμος καὶ αἱ πρῶται νῆikai τῶν Ῥώσσων ἔκαμαν μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἐλληνικὸν λαόν. Ἦρχισαν δὲ νὰ διαδίδωνται πολλὰ φῆμαι καὶ παντοῦ ἐπίστευον ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔμελλε νὰ ἐλευθερωθῆ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας. Ἐλέγετο π.χ. ὅτι ἐφάνη ἀκτινοβόλος σταυρὸς ἐπὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ ὅτι ματαίως οἱ Τοῦρκοι προσεπάθησαν ν' ἀποδιώξουν τὸ θαυμάσιον σημεῖον. Τότε εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πελοποννήσου ἔψαλλον τὸ ἐξῆς δημῶδες ᾄσμα :

« Ἀκόμη τούτ' τὴν ἀνοιξη, ὄαγιαδες, ὄαγιαδες,
Τοῦτο τὸ καλοκαίρι, ὅσο νάρθη ὁ Μόσκοβος
Νὰ φέρῃ τὸ σεφέρι Μωριά καὶ Ρούμελη ».

Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν εἰς τὴν Οἴτυλον, λιμένα τῆς **1769** Μάνης, ὁ **Θεόδωρος Ὁρλώφ** μὲ πέντε πολεμικά πλοῖα. Ὁ ὤσσοικὸς στόλος εἶχε καταπλεύσει ἀπὸ τὴν Βαλτικὴν εἰς τὴν Μεσόγειον διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ. Τότε ἐπονεστάτησεν ἡ Πελοπόννησος. Βραδύτερον κατέπλευσε καὶ ὁ Ἀλέξιος Ὁρλώφ μὲ ἄλλα ἕξ πολεμικά, ἀλλ' ἡ ὤσσοικὴ βοήθεια ἦτο ἀνεπαρκὴς διὰ τόσον μεγάλην ἐπιχείρησιν. Οἱ ἐπαναστάται ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Τριπόλεως, τὴν ὁποίαν δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κυριεύσουν.

Ὁ σουλιάνος τότε ἔστειλε 15 χιλ. Ἀλβανοὺς εἰς τὴν Πελοπόννησον, οἱ ὁποῖοι ἐπνίξαν εἰς τὸ αἶμα τὴν ἐπανάστασιν. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐκυρίευσαν τὰς Πάτρας καὶ ἔσφαξαν 3 χιλ. κατοίκους μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπον. Πλησίον τῆς Κορώνης συνέτριψαν τοὺς Μανιάτας καὶ ἔσφαξαν 400 ἀπ' αὐτούς. Οἱ Ῥῶσσοι τότε ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἄφησαν τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν τήχην των.

Μετ' ὀλίγον (Ἰούνιος 1770) οἱ Ῥῶσσοι κατέστρεψαν **1770** τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὸν λιμένα τοῦ **Τσεσμέ**, ἀπέναντι τῆς Χίου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ὠφέλησε τοὺς Ἑλληνας. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν σφαγὰς εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πρὸ πάντων ὅμως οἱ Ἀλβανοὶ ἠρῆμωσαν ὡς ἄγρια θηρία τὴν Πελοπόννησον,

ὥστε οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὰ σπήλαια. Αἱ σφαγαὶ καὶ ἡ λεηλασία τῆς χώρας διήρκεσαν ἑννέα ἔτη, ὥστε ὁ σουλτάνος διέταξε τοὺς Ἀλβανοὺς νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπήκουσαν, ὁ Καπετὰν πασᾶς **Χασὰν** ἐστράφη κατ' αὐτῶν καὶ, διὰ νὰ τοὺς καταβάλλῃ, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν ἐλλήνων ὀπλαρχηγῶν, ἀφοῦ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἀμνηστειὰν καὶ ἐχορήγησεν ὄπλα καὶ πολεμefόδια. Ὁ Χασὰν κατέστρεψε τοὺς Ἀλβανοὺς πλησίον τῆς Τριπόλεως. Ἀλλὰ παρασπονδήσας ἐπετέθη κατὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν. Τότε θῦμα τῆς τουρκικῆς ἀπιστίας ἔπεσεν ὁ ἐκ Γορτυνίας ἀρματωλὸς *Κωνσταντῖνος Κολοκοτρῶνης*, πατὴρ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρῶνη, ὁ ὁποῖος διέπρεψεν εἰς τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

Τὸ 1788 ἡ Αἰκατερίνη ἔκαμε νέον πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἡ τσαρῖνα ἐξηκολούθει νὰ ἔχῃ τὸν παλαιὸν πόθον νὰ κυριεύσῃ τὴν Κων]πολιν. Διὰ τοῦτο τὸν ἔγγονόν της ὠνόμασε Κωνσταντῖνον καὶ ὠνειρεύετο νὰ τὸν ἀναβιάσῃ εἰς τὸν θρόνον τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Κατώρθωσε δὲ νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας Ἰωσήφ τὸν Β'. Ὁ Ἰωσήφ ἦτο σπουδαῖος ἡγεμὼν, φιλόανθρωπος καὶ ἰδεολόγος. Εἰς τὸ κράτος του ἠθέλησε νὰ δώσῃ ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ὑπηκόους του καὶ ἤρχισε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων μὲ ἐνθουσιασμόν, διὰ νὰ ἀποζημιώσῃ, καθὼς ἔλεγε, τὴν Εὐρώπην δι' ὅσα δεινὰ ἔπαθεν ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς «Τούρκους χαννιβάλους». Ἡ Αἰκατερίνη προσεπάθησε νὰ παρασύρῃ πάλιν τοὺς Ἕλληνας. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἐκινήθησαν αὐτὴν τὴν φορὰν.

Ἀλλὰ τὸ 1790 ἐνεφανίσθη ὁ περίφημος **Λάμπρος Κατσῶνης** εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ὁ Κατσῶνης **1790** κατήγετο ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν καὶ ἦτο λοχαγὸς εἰς τὸν ὄωσσικὸν στρατόν. Ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν κατέβη εἰς τὴν Τεργέστην καί, ἀφοῦ ἐξώπλισε μικρὸν στόλον μὲ συνεισφορὰς τῶν Ἑλλήνων, ἤρχισε νὰ κάμνῃ ἐπιδρομὰς εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἔγινεν ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Συνέλαβε πολλὰ τουρκικὰ πλοῖα καί, ἀφοῦ ἠῦξῃσε τὸν στόλον του εἰς 16 πλοῖα, συνεκρούσθη ἐπανειλημμένως μὲ τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἔτρεψεν αὐτὸν εἰς φυγὴν. Ὁ σουλτάνος διὰ νὰ προσελκύσῃ αὐτόν, ἔστειλε κολακευτικωτάτην

ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν εἶχε γράψει ὁ διερμηνεὺς τοῦ στόλου Στέφανος Μαυρογένης, καὶ ὠνόμαζεν αὐτὸν ἀνδρειότατον ἥρωα καὶ γενναῖον Λάμπρον Κασώνην.

Ὁ Κασώνης ἐπεβίβασεν εἰς τὰ πλοῖα τοῦ τὸν περίφημον ἄρματωλὸν Ἀνδρῖτσον μὲ 500 παλληκάρια καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εὐβοίας. Ἀλλὰ τότε κατέφθασεν ὁ ἀλγερινὸς στόλος καὶ ὁ Λάμπρος εὐρέθη μεταξὺ δύο πυρῶν καὶ ὑπέστη μεγάλην καταστροφὴν.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν οὐδεὶς ἠθέλησε νὰ βοηθήσῃ τὸν τολμηρὸν καταδρομέα. Ἡ τσαρίνα ἔκαμε εἰρήνην μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ διέταξε αὐτὸν νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας. Ἀλλ' ὁ Κασώνης δὲν ὑπήκουσε. Κατέλαβε τὴν ἀκτὴν τοῦ Ταινάρου, ἐγκατέστησεν ἐκεῖ τὸν Ἀνδρῖτσον καὶ ἤρχισε πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς του. Ἀλλ' ὁ μπέης τῆς Μάνης ἠπειλήσεν ὅτι θὰ ἐπιτεθῆ ἔναντίον του καὶ οἱ Τοῦρκοι προσέβαλον αὐτὸν ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ ἰσχυρὸν στόλον. Ὁ Κασώνης κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ρωσσίαν. Ὁ δὲ Ἀνδρῖτσος καταδιωκόμενος ἀπὸ τοὺς Τούρκους διέσχισεν ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα διεσώθη εἰς τὴν Κεφαλληνίαν. Ἀλλ' οἱ Ἐνετοὶ παρέδωσαν αὐτὸν εἰς τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τὸν μετέφεραν εἰς τὴν Κων/πολιν καὶ ἀφοῦ τὸν ἐβασάνισαν οἰκτρῶς, τὸν ἐφόνευσαν.

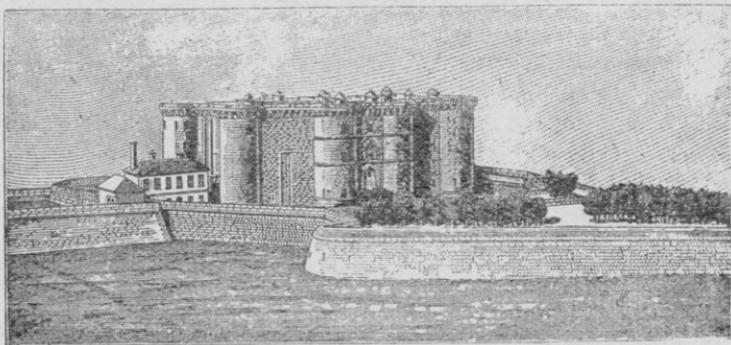
Ἀλλὰ τὰ κατορθώματα τοῦ πειρατοῦ καὶ τοῦ κλέφτου διητηρήθησαν εἰς τὴν μνήμην τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ δημοτικὰ ᾠσματα ὕμνησαν τὰ κατορθώματά των καὶ ἐθρήνησαν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ Ἀνδρῖτσου. Ἡ Αἰκατερίνη ἀφοῦ ἔκλεισε εἰρήνην μὲ τὴν Τουρκίαν, ἐλησμόνησε τοὺς Ἕλληνας. Διὰ τοῦτο οἱ Ῥῶσοι ἔχασαν τὰς συμπαθείας τῶν Ἑλλήνων, ὅσαι διητηροῦντο μετὰ τὰ παθήματα τοῦ 1769. Οἱ Ἕλληνες τότε ἐστράφησαν πρὸς τὴν Γαλίαν, ὅπου εἶχεν ἀρχίσει ἡ μεγάλη ἐπανάστασις καὶ συνέβαινον καταπληκτικὰ γεγονότα.

Δ' ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Αί ιδέαι περί τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ, περί ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων, διεδόθησαν, καθὼς εἶδομεν, εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Μεγάλην ἐπίδρασιν εἶχον καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἄλλὰ κυρίως ἰσχυρὸς ἀναβρασμὸς ὑπῆρχεν εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τῶν καταχρήσεων τῆς ἀπολυταρχίας.

Ὁ βασιλεὺς **Δουδοβίκος Γ'** ἐπειδὴ εὗρίσκετο εἰς μεγάλην

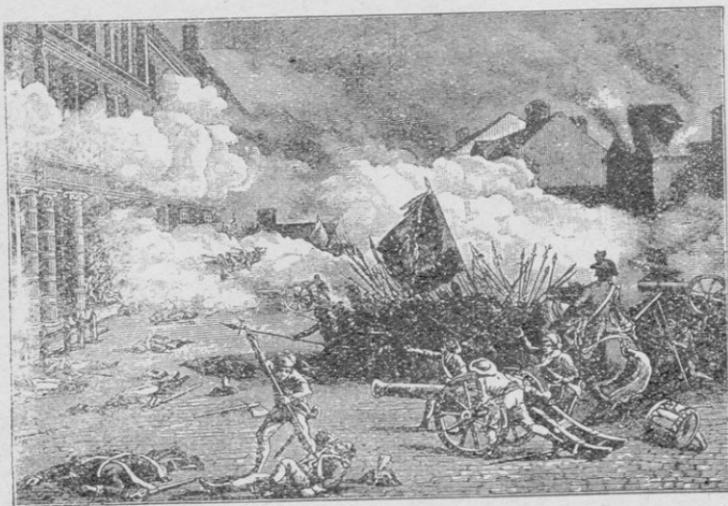
Ἡ Βασιίλλη

Τὸ φρούριον τῆς Βασιίλλης ἐκτίσθη τὸν 15ον αἰῶνα. Γύρω ἔχει ἰσχυρὸν τεῖχος καὶ τάφρον γεμάτην ὕδωρ. Ἡ μανία τοῦ λαοῦ ἐστράφη πρῶτον κατὰ τοῦ φρουρίου αὐτοῦ, διότι ἐκεῖ ἐκρατοῦντο οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστώτος καὶ ὅλοι οἱ φιλελεύθεροι ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἐπιτιποῦν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως καὶ τῶν εὐγενῶν. Τὸ φρούριον ἐκχυρεύθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ κατεστράφη (14 Ἰουλίου 1789).

οἰκονομικὴν στενοχωρίαν, προσεκάλεσε τὸ 1789 τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν τριῶν κοινωνικῶν τάξεων, τῶν εὐγενῶν, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, διὰ νὰ σκεφθοῦν πῶς ἦτο δυνατόν νὰ διορθώσουν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Ἄλλ' οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἤλθον μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ καταργήσουν τὴν ἀπολυταρχίαν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὴν πρώτην συνεδρίασιν ἐφιλονίκησαν μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἄλλων τάξεων, ἐκήρυξαν ὅτι αὐτοὶ μόνοι ἀντιπροσώπεύουν τὸν γαλλικὸν λαὸν καὶ ἀπετέλεσαν ἓν σῶμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν **Ἐθνοσυνέλευσιν**. Ὁ βασιλεὺς ἠθέλησε νὰ διαλύσῃ

τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν διὰ τῆς βίας. Ἀλλὰ τότε ἐξηγέρθη ὁ λαὸς τῶν Παρισίων, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ φρουρίου τῆς Βασιλικῆς, τὸ

1789

Ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Κεραμεικοῦ

Ἡ εἰκὼν μᾶς δεικνύει μίαν ἀπὸ τὰς τρομερὰς σκηνὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ λαὸς ἐπιτίθεται κατὰ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ προσπαθεῖ μὲ κανόνια νὰ τὰ καταστρέψῃ. Εἶναι ὀπλισμένοι μὲ ἀκόντια, ἐνῶ ἀριστερὰ εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ ἀνακτόρου φαίνονται οἱ φρουροὶ τοῦ βασιλέως, οἱ ὅποιοι πυροβολοῦν ἐναντίον τοῦ λαοῦ (10 Αὐγ. 1792).

Μαρά

Δαντόν

Ροβοσπιέρ

Εἶναι οἱ τρεῖς ἐξέχοντες ἄνδρες τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἦθελον νὰ ἐξαφανίσουν κάθε ἴχνος τοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστώτος καὶ νὰ ἰδρῶσουν τὴν Δημοκρατίαν. Ἐφάνησαν πολὺ σκληροὶ, ἀλλ' ἔσωσαν τὴν Γαλίαν, ὅταν ἐκινδύνευεν ἀπὸ τοὺς ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς.

ὁποῖον κατέστρεψεν. Τότε ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐκήρυξε τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνέταξε τὸν θεμελιώδη νόμον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ κυβερνηθῇ εἰς τὸ ἐξῆς ἡ Γαλλία. Τὰ προνόμια κατηργήθησαν, οἱ δὲ κάτοικοι ἐκηρύχθησαν ἴσοι. Ἡ ἀνωτάτη ἐξουσία ἐδόθη εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, δηλαδὴ εἰς τὴν Βουλὴν. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἶχε μόνον τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Ὁ νόμος ὠνομάσθη **Σύνταγμα**, τὸ δὲ νέον πολίτευμα **Συνταγματικὸν** καὶ ἡ πρώτη ἐθνοσυνέλευσις **Συντακτικὴ**, διότι συνέταξε τὸ σύνταγμα.

ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΩΝ ΙΔΕΩΝ

Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ εὐγενεῖς δὲν ὑπειάχθησαν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ καὶ συνεννοήθησαν μὲ τοὺς ἐχθροὺς τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ καταργήσουν τὸ νέον πολίτευμα. Μὲ τὴν ὑποκίνησιν αὐτῶν ἡ Αὐστρία, ἡ Πρωσσία καὶ ἄλλοι ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας, ἐκήρυξαν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ ἔδαφός της. Ἄλλ' ὁ γαλλικὸς λαὸς ἐξηγέρθη ὡς εἰς ἄνθρωπος, ἡ νεολαία ἔλαβε τὰ ὄπλα καὶ ἀπέκρουσε τοὺς ἐχθροὺς. Ἀπὸ τότε οἱ Γάλλοι ἀνέλαβον νὰ διαδώσουν τὰς νέας ἰδέας εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ ἐγκαταστήσουν παντοῦ τὸ φιλελεύθερον πολίτευμα. Εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην οἱ λαοὶ ἤκουσαν μὲ βαθεῖαν συγκίνησιν τὸ κήρυγμα τῶν Γάλλων, ἀλλ' οἱ ἡγεμόνες καὶ αἱ κυβερνήσεις ἦσαν κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κατεδίωκον τοὺς ὀπαδοὺς τῶν νέων ἰδεῶν.

Εἰς Παρισίους συνῆλθε νέα ἐπαναστατικὴ ἐθνοσυνέλευσις, πολὺ ὀρηκτικώτερα τῆς πρώτης, ἡ ὁποία κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν βασιλέα καὶ ἐκήρυξε τὴν δημοκρατίαν. Τότε τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν νεαρῶν στρατηγῶν διέβησαν τὰ σύνορα τῆς Γαλλίας μὲ τὸ σύνθημα *πόλεμος εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ εἰρήνη εἰς τὰς καλύβας* καὶ εἶχον μεγάλας ἐπιτυχίας, διότι οἱ στρατιῶται τῶν ἄλλων ἡγεμόνων δὲν ἐπολέμουν μὲ προθυμίαν ἐναντίον τῶν Γάλλων, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ἐλευθερωτάς. Ἄλλ' ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξεν ἀμείλικτον πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ συνήλωσεν ἐναντίον της τὰ κυριώτερα κράτη τῆς Εὐρώπης, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Πρωσσίαν, τὴν Ῥωσσίαν κτλ. Οἱ Γάλλοι διώρισαν τότε ἀνώτατον ἀρχιστρατήγον τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτην, ὁ ὁποῖος εἶχε διακριθῇ εἰς πολέμους καὶ εἶχε τὴν φήμην μεγάλου στρατηλάτου.

Ο ΜΕΓΑΣ ΝΑΠΟΛΕΩΝ

Ὁ Ναπολέων ἔλαβε κατ' ἀρχὰς τὸν τίτλον τοῦ *Πρώτου Ὑπάτου* καὶ βραδύτερον, ἀφοῦ ἐδοξάσθη εἰς τοὺς πολέμους, ἀνεκη-

Ὁ Μέγας Ναπολέων

Ἡ εἰκὼν μᾶς δεικνύει πῶς ἦτο ὁ Ναπολέων, ὅταν ἦτο στρατηγὸς εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν. Εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου διακρίνομεν ὅλα τὰ μεγάλα προτερήματα τοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος κατόπιν ἔγινεν αὐτοκράτωρ, ἵδρυσεν μεγάλην αὐτοκρατορίαν καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ γίνῃ κοσμοκράτωρ.

ρύχθη *Αυτοκράτωρ τῶν Γάλλων*. Ὁ Ναπολέων ἦτο δαιμόνιος στρατιωτικὸς καὶ ἐπιτηδειότατος διπλωμάτης, εὐφρέστατος καὶ ἀκούραστος. Ἐνίκησεν εἰς μεγάλας καὶ περιφήμους μάχας τοὺς ἐχθροὺς του καὶ κατέστρεψε τὰ στρατεύματα τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης. Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὰ θελήματα τοῦ μεγάλου στρατηλάτου. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ναπολέων ἵδρυσεν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἡ ὁποία περιέλαβε μέγα μέρος τῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ κατὰ τὴν περίφημον ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Ῥωσσίας ὑπέστη μεγάλην καταστροφὴν. Τότε συνηνώθησαν οἱ ἐχθροὶ του, εἰσέβαλον εἰς τὴν Γαλλίαν, εἰσῆλθον εἰς Παρισίους καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ναπολέοντα νὰ παραδοθῆ εἰς τοὺς Ἀγγλους, οἱ ὁποῖοι τὸν μετέφεραν εἰς τὴν νῆσον Ἄγίαν Ἐλένην, ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

ΙΕΡΑ ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπεκράτησαν οἱ ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες. Εἰς τὸν θρόνον τῆς Γαλλίας ἀνῆλθεν ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀποκεφαλισθέντος βασιλέως Λουδοβίκος ΙΗ΄ καὶ εἰς ἄλλα μικρότερα κράτη ἐπανῆλθον οἱ ἡγεμόνες, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐκδιώξει ὁ Ναπολέων. Τότε ἐπεκράτησεν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην ἡ ἀπολυταρχία καὶ κατεδιώχθησαν οἱ ὁπαδοὶ τῶν νέων ιδεῶν. Οἱ τρεῖς νικηταὶ ἡγεμόνες, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ῥωσσίας Ἀλέξανδρος, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς 1815 Αὐστρίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας, ἐσχημάτισαν τὴν **Ἱερὰν Συμμαχίαν**, ἡ ὁποία εἶχε σκοπὸν νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀπολυταρχίαν καὶ νὰ καταπνίξῃ τὰ κινήματα ὑπὲρ ἐλευθερίας. Ἡ ψυχὴ τῆς ἱερᾶς συμμαχίας ἦτο ὁ περίφημος πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας **Μέττερνιχ**, ὁ ὁποῖος ἐμίσει θανασίμως τοὺς ὁπαδοὺς τῶν νέων ιδεῶν καὶ μὲ μεγάλην ἐπιτηδειότητα ἠγωνίσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη, διὰ νὰ διατηρήσῃ τὸ παλαιὸν καθεστῶς.

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ὅταν ἠκούσθη τὸ κήρυγμα τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασεως, βαθεῖα συγκίνησις διεπέρασεν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Ἑλλάδα. Ἡ κήρυξις τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἔκαμε μεγάλην αἴσθησιν εἰς τὴν ψυχὴν τῶν δούλων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν εἶχον χάσει ὅλα τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Οἱ

Ἕλληνες φοιτηταὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν Πανεπιστημίων ἔγιναν θερμοὶ ὁπαδοὶ τῶν νέων ἰδεῶν καὶ ὅλαι αἱ κοινωνικαὶ τάξεις τῆς Ἑλλάδος ἐπόθουν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τούτων εἰς τὴν Ἀνατολήν. Βραδύτερον ὁ Κολοκοτρώνης εἶπεν ὅτι ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐσήμαινεν ὡς «σάλπιγξ τῆς ἐσχάτης κρίσεως ὅτι ἐγγίζει ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας». Οἱ Ἕλληνες τότε, οἱ ὁποῖοι εἶχον πικρὰν πείραν τῆς ὀσσοικῆς προστασίας, ἐστράφησαν πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐπερίμενον τὴν ἐλευθερίαν των. Μὲ μεγάλην συγκίνησιν ἤκουον τὰς νίκας τοῦ Ναπολέοντος καὶ ἐνόμιζον ὅτι ὁ ἔνδοξος αὐτοκράτωρ θὰ στραφῆ ἐντὸς ὀλίγου κατὰ τῆς Τουρκίας, διὰ νὰ διαλύσῃ τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς χριστιανοὺς τῆς Βαλκανικῆς.

ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἠσθάνθη βαθύτερον ἀπὸ ὅλους τὴν ἐπίδρασιν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἦτο ὁ **Ῥήγας ὁ Φεραῖος**. Ὁ Ῥήγας ἐγεννήθη εἰς τὸ Βελεστῖνον τῆς Θεσσαλίας, τὰς ἀρχαίας Φεράς. Ἦτο δὲ διδάσκαλος εἰς τὰ χωρία τοῦ Πηλίου. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐζήτηε μεγαλυτέραν ἐλευθερίαν, ἐπῆγεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου ἔγινε γραμματεὺς τοῦ ἡγεμόνος. Ὅταν ἐξεροράγῃ ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἔλαβε τόσον ἐνδιαφέρον δι' αὐτήν, ὥστε ἔμαθε τὴν γαλλικὴν, διὰ νὰ παρακολουθῆ καλύτερον τὰ μεγάλα γεγονότα. Ὁ Ῥήγας ἦτο ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος. Εἶχε ψυχὴν θερμοτάτην, μεγάλην φιλομάθειαν καὶ πίστιν εἰς τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους. Ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε ἤθελε ν' ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν μισητὸν ζυγὸν τοῦ σουλτάνου ὄχι μόνον τοὺς ὁμογενεῖς του, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Διὰ τοῦτο εἰς ἓνα ποίημά του παρακινεῖ Βουλγάρους, Ἀρβανίτας, Σέρβους, Ῥωμιούς, Νησιώτας, Ἡπειρώτας νὰ ζώσουν τὸ σπαθὶ διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

Εἰς τὸ Βουκουρέστιον ἐσχημάτισε μυστικὴν ἐπαναστατικὴν ἐταιρείαν, ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε νὰ προετοιμάσῃ τὴν ἐπανάστασιν. Κατήχησε πολλοὺς ἐπιφανεῖς Ἕλληνας, ἐμπόρους, ὀπλαρχηγούς, κληρικοὺς κτλ. Λέγεται δὲ ὅτι κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν παστᾶν τοῦ Βιδινίου *Πεσβάνογλου* νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ κίνημα. Ὁ Ῥήγας ἔψαλε τοὺς πόθους, οἱ ὁποῖοι ἐπλημμύριζον τὴν ψυχὴν του, εἰς

τὰ ἀπλᾶ καὶ ἐκφραστικά ποιήματά του. Τὸ γνωστότερον ἀπ' αὐτὰ εἶναι ὁ λεγόμενος *Θούριος*.

«Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σὰν λιοντάρια στὲς ῥάχες στὰ βουνά» κ.τ.λ.

Ὁ Ῥήγας ἐπῆγεν εἰς τὴν Βιέννην, ὅπου κατήχησε πολλοὺς ὁμογενεῖς, ἐξέδωκε τὴν *Χάρταν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος* μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κων)πολιν καὶ ἐτύπωσε τὰ ποιήματά του. Ἀπ' ἐκεῖ ἔστειλε προκήρυξιν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς προέτρπε νὰ ἐπαναστατήσουν. Μετ' ὀλίγον ἐπῆγεν εἰς τὴν Τεργέστην μὲ τὸν σκοπὸν νὰ περάσῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ συναντήσῃ τὸν Ναπολέοντα. Ὁ Ῥήγας ἐφαντάζετο, ὅπως καὶ ἄλλοι Ἕλληνες, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πόθου του μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Ναπολέοντος. Ἄλλ' ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία τὸν συνέλαβε μὲ ἕξ συντρόφους του καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν Βιέννην. Ἐκεῖ ὑπεβλήθη εἰς αὐστηροτάτην ἀνάκρισιν, κατόπιν παρεδόθη εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἐφονεύθη τὸν Μάϊον τοῦ 1798.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐλπίζουν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ῥήγα. Ἄλλ' ὅταν κατεστράφη ὁ Ναπολέων καὶ ἐπεκράτησαν οἱ ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες, ἐπέισθησαν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ περιμένουν ξένην βοήθειαν, ἀλλὰ μόνοι των ν' ἀναλάβουν τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων.

Ῥήγας Φεραῖος

1798

ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ ΚΑΙ ΣΟΥΛΙ

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ περιφημοὶ ἀγῶνες τοῦ Σουλίου κατὰ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ ὕψωσαν τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνίσχυσαν τὴν πεποίθησιν ὅτι ἦτο δυνατόν ν' ἀντιμετρηθοῦν μὲ τοὺς Τούρκους μόνοι των.

Οἱ **Σουλιῶται** ἦσαν ἄλβανοὶ χριστιανοὶ τὸν 17ον αἰῶνα κα-

Ἄλῃ πασᾶς

ταπιεζόμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατέφυγον εἰς τὰ ἀπόκρημα βουνὰ τοῦ Σουλίου εἰς τὴν Ν. Ἡπειρον, δώδεκα ὥρας μακρὰν τῶν Ἰωαννίνων. Ἐκεῖ ἵδρυσαν στρατιωτικὴν κοινότητα, ἣ ὁποία ἀπετελεῖτο κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τέσσαρα χωρία, βραδύτερον ἀπὸ ἔνδεκα. Οἱ Σουλιῶται ἦσαν κυρίως ποιμένες, ἀλλ' ἐπεδίδοντο καὶ εἰς τὴν ληστείαν καὶ εἶχον ἀποκτήσει τὴν φήμην τολμηρῶν πολεμιστῶν. Οἱ δὲ μωαμεθανοὶ ἄλβανοὶ τῶν περιχώρων πολλάκις εἶχον δοκιμάσει τὴν τόλμην των. Ἡ κοινότης των εἶχεν αὐτοδιοίκησιν, τὴν ὁποίαν ἀνε-

γνώριζεν ὁ σουλτάνος καὶ ὑπεστήριζε, διότι τοὺς ἐχρειάζετο πολλάκις ἐναντίον τῶν ἀνυποτάκτων ἄλβανῶν. Ἡ φύσις τῆς χώρας καὶ αἱ συχναὶ συμπλοκαὶ μὲ τοὺς ἄλβανοὺς τοὺς εἶχον κάμει τραχεῖς καὶ πολεμικοὺς. Καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκές των ἐγνώριζον νὰ πολεμοῦν.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος ὁ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων Ἄλῃς ὁ **Τεπελενλῆς** εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν καὶ ἦτο περιβόητος διὰ τὴν πονηρίαν, τὴν τόλμην καὶ τὰς βιαιοπραγίας του. Ὁ Ἄλῃς εἶχε σχέδιον νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν του εἰς ὅλην τὴν Ἀλβανίαν, Ἡπειρον, Μακεδονίαν καὶ Ἑλλάδα καὶ νὰ Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γίνη ανεξάρτητος ἀπὸ τὸν σουλτάνον. Διὰ τοῦτο συνέτριβε πᾶσαν ἀντίστασιν, τὴν ὁποίαν εὗρισκεν εἰς αὐτὰ τὰ μέρη. Πολλοὶ ἄλβανοὶ μπέηδες, πολλοὶ Ἕλληνες κλέφται καὶ πολλαὶ κοινότητες μωαμεθανικαὶ καὶ ἑλληνικαὶ ἔδοκίμασαν τὴν σκληρότητά του.

Ὅταν ἐτελείωσεν ὁ δεύτερος ὡωσσοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ Ἄλῃς παρέστησεν εἰς τὸν σουλτάνον τὸ Σοῦλι ὅτι ἦτο φωλεὰ ληστῶν καὶ προδοτῶν καὶ ἐπέτυχεν νὰ λάβῃ σουλτανικὸν φιορμάνι, διὰ νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Σουλιώτας. Εἶχε δὲ σκοπὸν νὰ ἔξαφανίσῃ τὸν μικρὸν ὄρεινὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐμπόδιον εἰς τὰ σχέδιά του. Τὸ Σοῦλι τότε ἠρτίθμει 2500 πολεμιστάς. Ὁ Ἄλῃς ἔκαμε τρεῖς ἐκστρατείας κατὰ τοῦ Σουλίου.

Τὸ 1791 ἐπεχείρησε τὴν πρώτην ἐκστρατείαν. Ἄλλὰ οἱ 3 χιλ. ἄλβανοί, τοὺς ὁποίους ἔστειλε κατὰ τοῦ Σουλίου, δὲν ἐτόλμησαν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἀγρίαν ὄρεινὴν χώραν **1791** καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Παραμυθίας, τὴν ὁποίαν ἐλεηλάτησαν. Οἱ Σουλιῶται τὸν κατεδίωξαν μέχρι τῆς πεδιάδος τῶν Ἰωαννίνων.

Μετὰ ἓν ἔτος, τὸ 1792, ἐπετέθη μὲ μεγαλυτέρος δυνάμεις. Αὐτὴν τὴν φορὰν μετεχειρίσθη δόλον. Διέδωσεν ὅτι ἐκστρατεῖει κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τοὺς ἀρχηγούς τῶν Σουλιωτῶν. Ὁ **Δάμπρος Τζαβέλλας** ἦλθε μὲ 70 ἄνδρας καὶ μὲ τὸν υἱόν του Φῶτον. Ἄλλ' ὁ Ἄλῃς συνέλαβε τοὺς Σουλιώτας καὶ ἐστράφη κατὰ τῆς πατρίδος των. Τὸ Σοῦλι ὁμως ἀπέκρουσε πάλιν τοὺς Ἄλβανούς τοῦ δολίου πασᾶ. Ὁ Ἄλῃς ἀπέλυσε τότε τὸν Δάμπρον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωσε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ ὑποτάξῃ τὸ Σοῦλι. Ἄλλ' ἐκεῖνος ἐπλήρωσε τὸν δόλον διὰ δόλου καὶ ἔστειλεν ὑβριστικὴν ἐπιστολὴν εἰς αὐτόν. Ὁ **1792** Ἄλῃς προσέβαλε τότε ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του τὸ Σοῦλι. Ἄλλ' οἱ στρατιῶταί του κατελήφθησαν ἀπὸ τρόμον καὶ ὁ ἴδιος ὁ πασᾶς ἔφυγε πανικόβλητος εἰς τὰ Ἰωάννινα. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημος *φυγὴ τοῦ Ἄλῃ*, τὴν ὁποίαν ἔψαλεν ὁ Βαλαωρίτης. Ὁ Ἄλῃς ἠναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ καὶ ἀπέδωσε τὸν Φῶτον καὶ τοὺς Σουλιώτας.

Ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη οἱ Σουλιῶται ἔμειναν ἀνενόχλητοι. Τὸ 1800 ὁμως ὁ Ἄλῃς ἐπεχείρησε τὴν τελευταίαν ἐκστρατείαν. Αὐτὴν τὴν φορὰν ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν ἦτο ὁ **Φῶτος Τζαβέλλας**. Ἡ ἔφοδος ἀπεκρούσθη πάλιν, ἀλλ' ὁ Ἄλῃς ἀπέκλεισε τὸ Σοῦλι,

ἀφοῦ κατεσκεύασεν ὠχυρωμένους πύργους εἰς τὰς στενοπορίας. Ὁ ἄνισος ἀγὼν διήρκεσε τρία ἔτη. Οἱ Σουλιῶται πιεζόμενοι ἀπὸ πείναν ἠναγκάσθησαν τὸ 1803 νὰ συνθηκολογήσουν μετὰ τὸν ὄρον νὰ ἐγκαταλείψουν ἔνοπλοι τὰ χωρία των.

Διηρημένοι εἰς τρία σώματα περίπου ἀπὸ χιλίους ἐξήλθον ἀπὸ τὰ χωρία των καὶ διητύνοντο εἰς τὴν Πάργαν, διὰ νὰ διαπεραιωθοῦν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Εἰς τὸ Σοῦλι ἔμεινεν ὁ καλόγηρος **Σαμουήλ**, ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ ὠχυρωμένου βράχου, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο *Κιοῦρλι*, με πέντε συντρόφους. Ὅταν δὲ οἱ Ἄλβανοὶ εἰσῆρχοντο εἰς τὸ ὀχύρωμά του, ἀντιτάξε τὰ ὑπολειπόμενα πολεμεφόδια καὶ ἐτάφη με τοὺς συντρόφους του καὶ τοὺς Ἄλβανούς. Τοῦτο ὁ Ἄλῆς ἐθεώρησεν ὡς παράβασιν τῆς συνθήκης καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Οἱ Ἄλβανοὶ ἀπέκοψαν τὴν ὑποχώρησιν τῶν δύο σωμάτων, τὰ ὁποῖα ὑλέστησαν τραγικὴν καταστροφὴν. Τὸ ἐν ἑξ αὐτῶν ἀφοῦ ἐξήντησε τὰ πολεμεφόδιά του, μετὰ δύο ἡμέρας κατεκόπη ἀπὸ τοὺς Ἄλβανούς. Αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν τότε, διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν, ἐρρίφθησαν ἀπὸ τὸν ἀπόκρημνον βράχον τοῦ Ζαλόγγου, ἀφοῦ ἐκρήμνισαν πρῶτον τὰ τέκνα των. Αὐτὸς εἶναι ὁ περίφημος **Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου**. Τὸ δὲ ἄλλο σῶμα ἀφοῦ ἠγωνίσθη ἐπὶ τέσσαρας μῆνας εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Σέλτσου, ἄνωθεν τοῦ ποταμοῦ Ἀχελῷου, κατεστράφη καὶ μόνον 45 ἄνδρες ἐσώθησαν εἰς τὴν Πάργαν. Μόνον τὸ ὑπὸ τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν σῶμα ἐφθασεν εἰς τὴν Πάργαν καὶ διεπεραιώθη εἰς τὴν Κέρκυραν. Τὸ ὅλον ἐσώθησαν χίλιοι περίπου Σουλιῶται.

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Τὸ 1815 κατεστράφη, καθὼς εἶδομεν, ὁ Νοσπολέων καὶ ἔγινεν ἡ Ἰερά Συμμαχία. Οἱ ἀπολυταρχικοὶ ἡγεμόνες ἤρχισαν νὰ καταπιέζουν τὴν Εὐρώπην καὶ ὁ περίφημος Μέττερνιχ παρηκολούθει ἄγρυπνος τὰς κινήσεις τῶν φιλελευθέρων. Εἰς πολλὰ μέρη τότε διωργανώθησαν μυστικὰ ἐπαναστατικὰ σωματεῖα, τὰ ὁποῖα εἶχον σκοπὸν ν' ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν τῆς ἀπολυταρχίας. Περίφημα ἦσαν ἰδίως τὰ ἐπαναστατικὰ σωματεῖα τῆς Ἰταλίας.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθὼς εἶδομεν, εἶχεν ὀριμάσει ἡ ἰδέα ὅτι ἦτο ἀνάγκη τὸ ἔθνος ν' ἀγωνισθῇ μόνον διὰ τὴν ἐλευθερίαν του. Περίπου τὸ 1816 ἐσχηματίσθη καὶ ἐν μυστικὸν ἑλληνικὸν σω-

ματεῖον, τὸ ὁποῖον οἱ ἰδρυταὶ τοῦ ὀνόμασαν *Φιλικὴν* 1816
Ἑταιρείαν. Ἡ φιλικὴ ἑταιρεία ἰδρύθη εἰς τὴν Ὀδησ-
σόν, ὅπου ὑπῆρχον πολλοὶ εὐκατάστατοι Ἕλληνες ἔμποροι. Οἱ
πρῶτοι ἰδρυταὶ τοῦ σωματείου ἦσαν ὁ *Νικόλαος Σκουφᾶς* ἀπὸ
τὴν Ἄρταν, ὁ *Ἀθανάσιος Τσακάλωφ* ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ
Ἐμμανουὴλ Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτιμον. Καὶ οἱ τρεῖς οὔτε μέσα
πολλὰ διέθετον οὔτε μεγάλην μόρφωσιν εἶχον. Ἀλλὰ ταχέως ἡ
ἑταιρεία ἐξηπλώθη πολὺ καὶ περιέλαβε τοὺς σημαντικωτέρους ἄν-
δρας τοῦ ἔθνους. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ Πατριάρχης, ὁ μπέης τῆς Μά-
νης, πολλοὶ ἀρχιεπίσκοποι, πρόκριτοι καὶ ὄπλαρχηγοὶ ἐμυήθησαν
εἰς αὐτήν.

Οἱ ἑταῖροι ἔπρεπε νὰ ἐργασθοῦν μὲ μεγάλην μυστικότητα.
Ἀλλὰ τὸ μυστικὸν δὲν ἐτηρήθη αὐστηρῶς καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες
εἶχον γνῶσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἑταιρείας καὶ τὸ μυστικὸν ἔγινε
γνωστὸν καὶ εἰς τοὺς Τούρκους.

Εἰς τὸ βάθος δὲν ὑπῆρχε σοβαρὰ προετοιμασία, ἀλλ' οἱ ἰδρυ-
ταὶ τῆς ἑταιρείας διέδιδον ἐπιτηδείως ὅτι ὄπισθεν αὐτῶν κρύ-
πεται μία μεγάλη δύναμις, ἡ ὁποία μυστικῶς διηύθυνε τὰς ἐρ-
γασίας τῆς ἑταιρείας. Διὰ τοῦτο ὁμίλουν συχνὰ περὶ τῆς *Ἀρχῆς*
ἐννοοῦντες δι' αὐτῆς τὴν Ῥωσσίαν. Ὁ δὲ πόθος καὶ ἡ φαντασία
τῶν Ἑλλήνων ἔμεγαλοποιοῦν τὰ πράγματα. Ὅλοι ἐπίστευον ὅτι
τὴν ἑταιρείαν διευθύνει ὁ Ἕλλην ὑπουργὸς τῆς Ῥωσσίας *Ἰωάννης*
Καποδίστριας ἢ ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ.

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ὙΨΗΛΑΝΤΗΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἀφοῦ ἐξηπλώθη τόσο πολὺ ἡ ἑταιρεία, οἱ ἰδρυταὶ τῆς δὲν
ἦτο δυνατόν νὰ ἔξακολουθοῦν νὰ κρύπτουν τὸ μυστικόν. Διὰ
τοῦτο ἠθέλησαν ν' ἀναθέσουν τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν *Καποδίστριαν*.
Ὁ *Ξάνθος* λοιπὸν ἐπῆγεν εἰς τὴν Πετρούπολιν καὶ παρουσιάσθη
εἰς τὸν *Καποδίστριαν*. Ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν,
διότι αἱ περιστάσεις δὲν ἦσαν εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν ἐπανάστασιν. Εἰς
πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἐγίνοντο ἐπαναστάσεις καὶ ὁ Μέττερ-
νιχ καὶ ὁ Τσάρος συνεννοοῦντο πῶς νὰ τὰς καταπνίξουν. Δὲν ἦτο
λοιπὸν δυνατόν ὁ ὑπουργὸς τοῦ τσάρου νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς μυστι-
κῆς ἐπαναστατικῆς ἑταιρείας.

Ὁ *Ξάνθος* τότε κατέφυγεν εἰς τὸν Ὑψηλάντην. Ὁ *Ἀλέξανδρος*
Ὑψηλάντης κατήγετο ἀπὸ μεγάλην φαναριωτικὴν οἰκογένειαν.

Ὁ πάππος του διωρίσθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας, τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνησε καλῶς. Ἄλλὰ ὅταν ἦτο πλέον γέρον 80 ἐτῶν, ἀπεκεφαλίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ σουλτάνου. Ὁ υἱὸς του διωρίσθη ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ ὡσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1806 συνεννοήθη μὲ τοὺς Ῥώσους. Ὅτε δὲ ὁ σουλτάνος ἠθέλησε νὰ τὸν συλλάβῃ, κατέφυγε μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν Ῥωσίαν. Ὁ τσάρος ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὰ τέκνα του, τὰ ἐξεπαίδευσεν εἰς τὰς στρατιωτικὰς σχολὰς καὶ τὰ κατέταξεν εἰς τὸν στρατόν. Οἱ Ὑψηλάνται ἦσαν τρεῖς ἀδελφοί, ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Δημήτριος καὶ ὁ Γεώργιος. Ὁ Ἀλέξανδρος διεκρίθη εἰς τοὺς πολέμους τῆς Ῥωσίας κατὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ εἰς μίαν μάχην ἔχασε τὴν δεξιάν του χεῖρα. Τώρα εἶχε τὸν τίτλον πρίγκιπος καὶ βαθμὸν στρατηγοῦ, ἦτο δὲ ὑπασπιστὴς τοῦ Τσάρου.

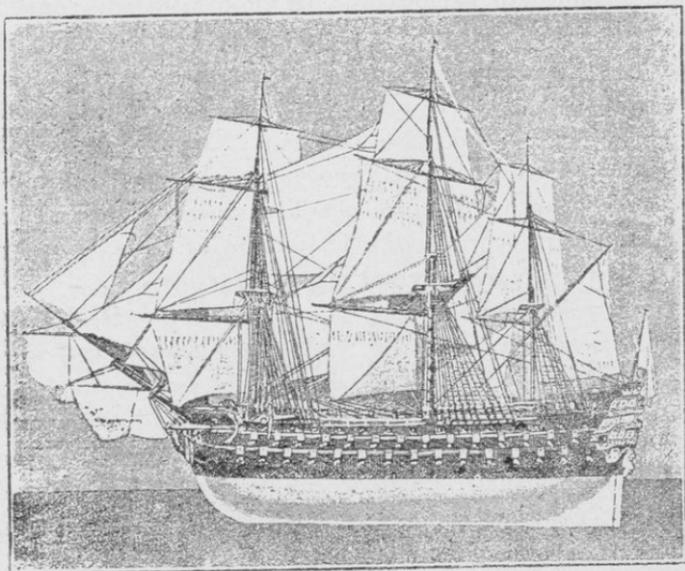
Ὁ Ἀλέξανδρος ἐδέχθη μὲ προθυμίαν τὴν ἀρχηγίαν, διότι ἐνόμισεν ὅτι ὅλα ἦσαν ἔτοιμα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔλειπε μόνον ὁ ἀρχηγός, ὁ ὁποῖος θὰ διηύθυνε τὴν ἐπανάστασιν.

Αἱ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΩΝ ΕΜΠΟΛΕΜΩΝ

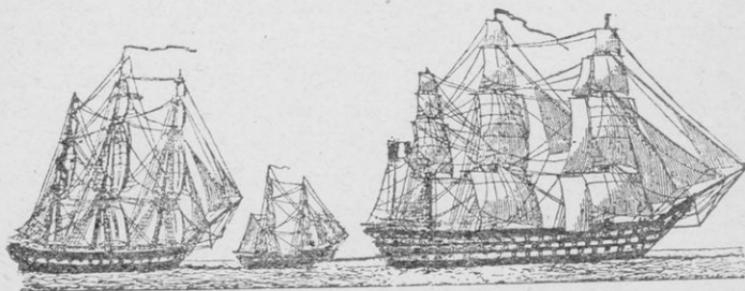
Ὁ τουρκικὸς στρατὸς εἶχεν ἀρχίσει νὰ παρακαμῆσθαι ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἡ Τουρκία δὲν εἶχεν οὔτε χρήματα ἀρκετὰ οὔτε ἀνθρώπους προθύμους διὰ τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο οἱ στρατοί, τοὺς ὁποίους ὁ σουλτάνος ἔστελλε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἦσαν ὀλιγάριθμοι καὶ κακῶς ἐφωδιασμένοι. Ὡστε οἱ Τούρκοι δὲν εἶχον πολὺ μεγάλην ὑπεροχὴν εἰς τὸν πεζὸν στρατὸν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ Τούρκοι εἶχον ἐπὶ πλέον τὸ πυροβολικόν, τὸ ὁποῖον ἐστεροῦντο οἱ Ἕλληνες. Τὸ τουρκικὸν ἵππικόν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἢ ὁποία εἶναι χώρα ὄρεινὴ καὶ ἀκατάλληλος δι' ἵππικόν. Μεγάλην σημασίαν διὰ τοὺς Τούρκους εἶχον τὰ πολλὰ φρούρια, τὰ ὁποῖα κατεῖχον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἦσαν εἰς κακὴν κατάστασιν, διότι οὔτε φρουράς ἀρκετὰς εἶχον, οὔτε πολεμεφόδια οὔτε τροφάς.

Ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο πολυάριθμος. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι δὲν ἦσαν ναυτικοί. Οἱ ναῦται των ἦσαν ξένοι τυχωδιῶχται, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν ἐξησκημένοι καὶ δὲν περιεποιοῦντο τὰ πλοῖα. Διὰ τοῦτο ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο καὶ αὐτὸς παρημελημένος. Τὰ δὲ μεγάλα πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὀπλισμένα μὲ μεγάλον ἀριθμὸν τηλεβόλων,

ἑστάθμευον εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Κων)πόλεως καὶ δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ κινηθοῦν εὐκόλα.

Πλοῖον τῆς γραμμῆς

Φρεγάτα

Βρίκιον

Πλοῖον γραμμῆς

Εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως τὰ πλοῖα ἐκινουῦντο ἀκόμη μὲ πα-
νιὰ καὶ κόπας. Τὸ μεγαλύτερον πολεμικὸν πλοῖον ἐλέγετο **Πλοῖον τῆς**
γραμμῆς καὶ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ σημερινὸν *Δρέντωτ*. Εἶχε μῆκος 50 μέτρων
καὶ τηλεβόλα μέχρι 120. Κατόπιν ἤρχετο ἡ **Φρεγάτα**, ἡ ὁποία εἶχε 30—
60 τηλεβόλα καὶ ἦτο ἐλαφρότερα τοῦ πλοίου τῆς γραμμῆς. Τὰ μικρότερα
πλοῖα ἦσαν τὰ **Βρίκια**. Οἱ Ἕλληνες εἶχον μόνον μικρὰ καὶ ἐλαφρὰ πλοῖα,
τὰ ὁποῖα μετέβαλον εἰς πολεμικὰ (βρίκια). Εἰς τὴν εἰκόνα εἶναι δυνατὸν
νὰ ἴδῃ τις τὴν ἀναλογίαν τοῦ μεγέθους τῶν διαφόρων πλοίων.

Τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τὸν πυρῆνα ἀπετέλουν οἱ κλέφται καὶ οἱ ἀρματολοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὠπλισμένοι μὲ παλαιὰ ὄπλα, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο καριοφίλια. Τὰ καριοφίλια ἦσαν ὄπλα, ἐμπροσθογεμῆ καὶ ἦναπτον μὲ πυριτόλιθον (τσακμακόπετραν). Οἱ κλέφται ἐπολέμουν ὡς ἐξῆς. Ὄταν ἐπλησίαζεν ὁ ἐχθρὸς, διεσκορπίζοντο καὶ ὠχυρώνοντο ὀπίσω ἀπὸ ἓνα βράχον ἢ ἓνα θάμνον καὶ ἐπυροβόλουν κατὰ τῶν Τούρκων. Ὄπου δὲ ἔμενον πολλοὶ μαζί, κατεσκευάζον πέτρινα ὀχυρώματα εἰς σχῆμα ἡμισελήνου, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο *Ταμπούρια*. Τὸ μεγαλύτερον ἐλάττωμα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἦτο ἡ ἔλλειψις πειθαρχίας. Ἄλλ' εἶχε μεγάλα προτερήματα, τὴν ἀντοχὴν καὶ τὴν ὀλιγάρκειαν.

Τὸ δὲ πολεμικὸν ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων ἀπετέλεσαν τὰ ἐξωπλισμένα ἐμπορικὰ πλοῖα τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν. Οἱ Ἕλληνες ναῦται ἦσαν ἀσυγκρίτως ἀνώτεροι τῶν τουρκικῶν πληρωμάτων. Διὰ τοῦτο τὰ κατορθώματα τοῦ μικροῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἦσαν ἀξιόλογα καὶ τὰ ὀλίγα καὶ μικρὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἐτρομοκράτησαν πολλάκις τὸν μεγάλον τουρκικὸν στόλον. Ἰδίως οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν θαυμασίαν χρῆσιν τῶν πυρπολικῶν, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὁ τρόμος τῶν Τούρκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ΄.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Α΄ ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ (1821-1824)

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΒΛΑΧΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΛΔΑΥΙΑΣ

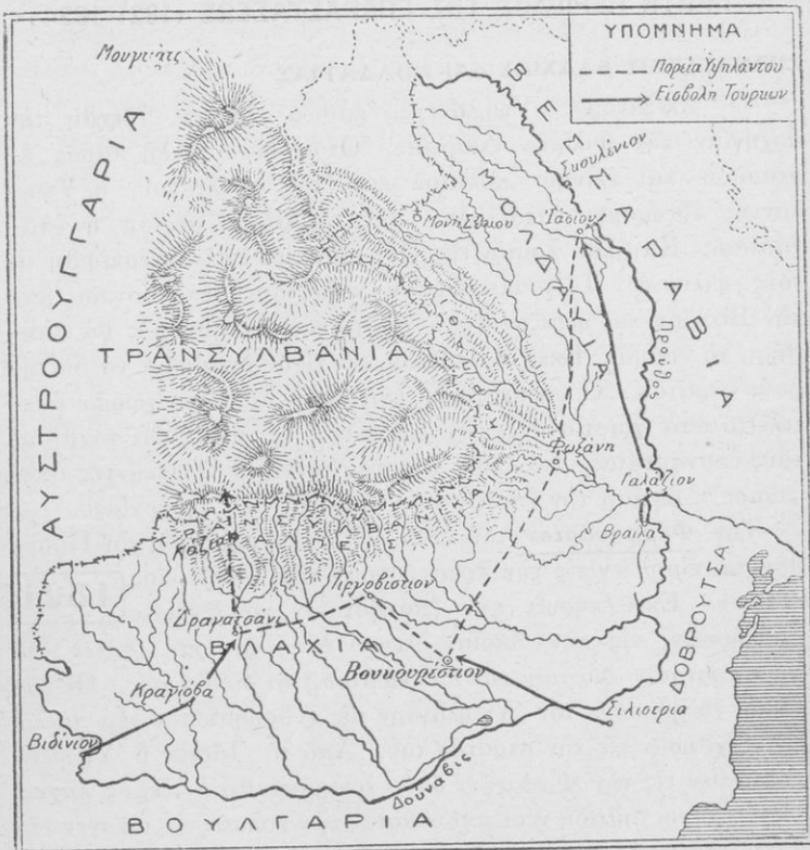
Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, καθὼς εἶδομεν, ἐδέχθη τὴν ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας. Ὄταν δὲ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐστασίασε καὶ ἐκίνησε πόλεμον κατὰ τοῦ σουλτάνου, ὁ Ὑψηλάντης ἐθεώρησε κατάλληλον τὴν στιγμήν ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις. Κατῆλθε λοιπὸν εἰς Ὀδησοῦν καὶ ἐκεῖ συνεσκέφθη μετὸς φιλικούς. Τότε ἀπεφάσισαν ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις ἀπὸ τὴν Βλαχίαν καὶ ἤλπίζον ὅτι ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς θὰ βοηθήσῃ τὸ κίνημα. Ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ διατηροῦν στρατόν. Ὁ στρατὸς τῶν ἡγεμόνων τῶν δύο χωρῶν ἀπετέλειτο ἀπὸ χριστιανούς καὶ ἐπίστευον ὅτι αὐτὸς θὰ ταχθῇ μετὸς ἐπαναστάτας. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ὁ Ὑψηλάντης ἀπεφάσισε ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάστασιν ἀπὸ τὰς δύο ἡγεμονίας.

Τὸν **Φεβρουάριον** τοῦ 1821 ὁ Ὑψηλάντης διέβη τὸν Προῦθον καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας **1821** **Ἰάσιον**. Ἐκεῖ ἐκήρυσσε τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐξέδωκε προκήρυξιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγεν *Κινηθῆτε καὶ θέλετε ἰδεῖ μίαν κραταιὰν δύναμιν νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ δίκαιά μας*. Οἱ κάτοικοι ἐδέχθησαν τὸν Ὑψηλάντην μετ' ἐνθουσιασμόν καὶ πολλοὶ κατετάχθησαν εἰς τὸν στρατόν του. Ἀπὸ τὸ Ἰάσιον ὁ Ὑψηλάντης ἤλθεν εἰς τὴν *Φωξάνην*, ὅπου ἐσχηματίσθη ὁ **Ἰερός λόχος**. Πεντακόσιοι δηλαδὴ νέοι σπουδασταὶ τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν ἀπετέλεσαν σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ μετ' ἐπιφάνειαν νὰ νικήσῃ ἢ ν' ἀποθάνῃ. Τὴν δὲ 28 Μαρτίου ὁ Ὑψηλάντης εἰσῆλθεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας *Βουκουρέστιον*.

Ἄλλ' εὐθὺς ἐφάνη ὅτι τὸ κίνημα εἰς τὰς ἡγεμονίας ἦτο καταδικασμένον ν' ἀποτύχῃ. Οἱ ἐντόπιοι δὲν ὑπεστήριξαν τὴν ἐπανάστασιν, ἡ δὲ βοήθεια, τὴν ὁποίαν ὑπεσχέθη εἰς τὴν προκήρυξιν τοῦ Ὑψηλάντη, δὲν ἐφαίνετο. Τοῦναντίον δύο γεγονότα σοβαρὰ παρέλυσαν τὰς ἐνεργείας τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἀνέτρεψαν τὰ σχέδιά του. Ὁ μὲν σάραος τῆς Ῥωσσίας διὰ νὰ δείξῃ ὅτι δὲν

μετέχει εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα τῶν Ἑλλήνων, ἀπεκήρυξεν αὐτὸ καὶ τὸν Ὑψηλάντην. Ὁ δὲ Πατριάρχης ἠναγκάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ν' ἀφορίσῃ τὸν Ὑψηλάντην.

Ἡ Τουρκία κατόρθωσε νὰ λάβῃ τὴν ἄδειαν τῆς Ῥωσσίας

Χάρτης Μολδοβλαχίας

καὶ διέταξε τοὺς πασάδες τῆς Βραΐλας, τῆς Σιλιστρίας καὶ τοῦ Βιδίνιου νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς ἡγεμονίας καὶ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ πασᾶς τῆς Βραΐλας κατέλαβε τὸ Γαλάζιον. Ἐκεῖ ἐπολέμησε γενναίως ὁ ὄπλαρχηγὸς **Ἄθ. Καρπενησιώτης**, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς μεγάλας δυνάμεις τῶν Τούρκων. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐπροχώρησε πρὸς τὸ Ἴάσιον, ὁ δὲ Καρπενησιώτης ἔδωκε περιφνημὸν μάχην εἰς τὸν **Σκουλέ-**

νιον, πλησίον τοῦ Προύθου, ὅπου ἐφονεύθη πολεμῶν ἀνδρείως.

Ἄλλῃ μεγαλυτέρα καταστροφή ἐγένετο εἰς τὸ *Δραγατσάνι*. Ὁ πασᾶς τῆς Σιλιστρίας ἐπροχώρησε καὶ κατέλαβε τὸ Βουκουρέστιον, ὃ δὲ Ὑψηλάντης ὑπεχώρησεν εἰς τὸ *Τιγορβίστιον*. Ὁ δὲ πασᾶς του Βιδινίου κατέλαβε τὸ Δραγατσάνι. Ὁ γενναῖος ὄπλαρχηγὸς *Γεωργάκης Ὀλύμπιος* ἀπεφάσισε νὰ προσβάλλῃ ἐκεῖ τοὺς Τούρκους. Ἄλλ' ὃ παράφορος ὄπλαρχηγὸς *Καραβιάς* παρέσυρε καὶ τὸν ἱερὸν λόχον καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ καταστροφή ἦτο μεγάλη. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἱερολοχῖται μὲ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Γεωργίων Ὑψηλάντην ἐφονεύθησαν. Ὁ Ὀλύμπιος μόλις ἐπρόφθασε νὰ σώσῃ ὀλίγους ἱερολοχίτας (*7 Ἰουνίου*).

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δραγατσανίου ὃ Ὑψηλάντης πλήρης πικρίας εἰσῆλθεν εἰς τὴν Αὐστρίαν. Ἄλλ' ἐκεῖ συνελήφθη ὑπὸ τῆς αὐστριακῆς ἀστυνομίας καὶ ἐκλείσθη εἰς φυλακὴν. Μετὰ 6 ἔτη ἀπελύθη διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Τσάρου καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Βιέννην τὸ 1828 εἰς ἡλικίαν 38 ἐτῶν.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὑψηλάντου οἱ Τοῦρκοι κατέπνιξαν εὐκόλως τὴν ἐπανάστασιν. Ἐνδοξον τέλος εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἔδωκαν οἱ δύο ὄπλαρχηγοὶ *Γεωργάκης Ὀλύμπιος* καὶ *Φαρμάκης*. Οἱ δύο γενναῖοι πολεμισταὶ ἤθελον νὰ καταφύγουν εἰς τὸ ὄρησικὸν ἔδαφος, ἀλλ' ἀπεκλείσθησαν εἰς τὸ *Μοναστήριον* τοῦ *Σέκκου* μὲ 350 ἀνδρας. Καὶ ὃ μὲν Ὀλύμπιος ἀντίταξε τὸ κωδωνοστάσιον καὶ ἐτάφη εἰς τὰ ἐρείπια μὲ τοὺς ἀνδρας του. Ὁ δὲ Φαρμάκης παρεδόθη μὲ συνθήκην εἰς τοὺς Τούρκους. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι παρεσπόνδησαν καὶ τοὺς μὲν ἀνδρας του ἔσφαξαν, τὸν δὲ Φαρμάκην ἔστειλαν εἰς τὴν Κων/πολιν, ὅπου ἀπεκεφαλίσθη.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἐνα μῆνα μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν ἡγεμονιῶν ἐκινήθη ἡ Πελοπόννησος. Ἡ Πελοπόννησος ἦτο τὸ καταλληλότερον μέρος τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως. Χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα ὡς νῆσος, τὸ δὲ ὄρεινὸν καὶ ἀνώμαλον ἔδαφος ἔκαμνον αὐτὴν φρούριον ἀπόρθητον. Ἐκτὸς τούτου ἦτο ἡ πλουσιωτέρα χώρα ἕνεκα τοῦ ἐμπορίου της καὶ εἶχε πολυπληθέστερον ἑλληνικὸν πλυθυσμόν. Εἰς δὲ τὴν Μάνην ἔζη ὃ ἐλεύθερος καὶ πολεμικὸς λαὸς τῶν Μανιατῶν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὅλοι ἐπερίμενον νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον ὅλοι ἦσαν σύμφωνοι ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ ἐπανάστασις. Ἄλλ' οἱ μὲν πλουσιώτεροι δὲν ἤθελον ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως, ἐνῶ ὁ πτωχὸς λαὸς καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ ὑπεστήριζον ὅτι ἔπρεπεν ἀμέσως ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάστασις. Γενικῶς δὲ εἰς τὴν χερσόνησον παρετηρεῖτο μία ἐξαιρετικὴ κίνησις, ἡ ὁποία προεμήνυεν ὅτι κάτι σπουδαῖον ἐτοιμάζεται.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1820 διωρίσθη διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου ὁ **Χουρσίτ** πασᾶς ὁ ὁποῖος δὲν ἔδωκε μεγάλην σημασίαν εἰς τὰς διαδόσεις καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Ἡπειρον κατὰ τοῦ Ἄλῃ πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἐπολέμει κατὰ τοῦ σουλτάνου. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔτους ἦλθεν εἰς Πελοπόννησον ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑψηλάντου ὁ ἀρχιμανδριτῆς *Γρηγόριος Δικαῖος*, ὁ γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα **Παπαφλέσσας**. Ὁ Παπαφλέσσας ἦτο δραστήριος καὶ ὀρμητικὸς καὶ ἤρχισε νὰ ἐξάπτῃ τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ μὲ σαγηνευτικὰς διηγήσεις.

Ἄλλ' οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρόκριτοι, οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζον καλύτερον τὰ πράγματα, συνῆλθον εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ **Ἁγίου Γεωργίου** πλησίον τοῦ Αἰγίου καὶ προσεκάλεσαν καὶ τὸν Παπαφλέσσαν. Μεταξὺ τούτων διέπρεπον ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν **Γερμανός**, ὁ προεστὸς τῶν Καλαβρῦτων **Ἀνδρέας Ζαΐμης** καὶ ὁ προεστὸς τοῦ Αἰγίου **Ἀνδρέας Δόντος**, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ παλαιὰ χρόνια ἦσαν στενοὶ φίλοι. Ὁ Παπαφλέσσας ἐπονέλαβε καὶ εἰς τὴν συνέλευσιν ὅσα διέδιδεν εἰς τὸν λαόν. Οἱ πρόκριτοι διέταξαν τὸν Παπαφλέσσαν νὰ μὴ διαδίδῃ πράγματα ἀνύπαρκτα, ἀλλ' ὁ λαὸς ἦτο μὲ τὸ μέρος του καὶ ἡ ἐπανάστασις καθημερινῶς ὀρίμαζε περισσότερον.

Κατὰ τὰς κρίσιμους αὐτὰς στιγμὰς διεδόθη ὅτι ἔφθασεν εἰς τὴν Μάνην ὁ περίφημος Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος κατεδιώκετο ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἦτο ἐξόριστος. Οἱ Τούρκοι ἐταράχθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν μέτρα δραστήρια, διὰ νὰ προλάβουν τὴν ἐπανάστασιν. Τότε οἱ πρόκριτοι ἐσκέφθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπισπεύσουν τὸ κίνημα, ἀφοῦ μάλιστα ὁ Χουρσίτ μὲ τὸν στρατὸν του ἔλειπεν.

Τὴν **16 Μαρτίου** 1821 οἱ κλέφται *Χονδρογιάννης* καὶ *Πετσιωῆτης* ἐπετέθησαν ἐναντίον τούρκου εἰσπράκτορος, ὁ δὲ *Νικόλαος Σουλιώτης*, τολμηρὸς κλέφτης, ἐφόνευσε κατὰ προτροπὴν τοῦ Παπαφλέσσα ὀκτὼ τούρκους εἰσπράκτορας. Τὰ γεγονότα

ταῦτα κατετρόμαξαν τοὺς Τούρκους. Ὁ δὲ διοικητὴς τῶν Καλαβρῦτων Ἀρναούτογλου ἐκλείσθη εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως ὡσὰν νὰ εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐπανάστασις. Ὁ πρόκριτος τότε **Χαγαλάμπης** μὲ μερικοὺς κλέφτας περιεκύκλωσε τὴν πόλιν καὶ ἠνάγκασε τὸν Ἀρναούτογλου νὰ παραδοθῆ (20 Μαρτίου). Τὴν ἄλλην ἡμέραν ὄλος ὁ πληθυσμὸς τῆς Πελοποννήσου ἐσηκώθη ἔνοπλος κατὰ τῶν τυράννων. *Τοῦρκος μὴ μείνῃ στὸ Μοριά, μήτε στὸν κόσμον ἕλλον*, ἦτο τὸ σύνθημά του.

Ἀπὸ τότε τὰ γεγονότα ἤρχοντο ὀαγδαῖα. Τὴν 23 Μαρτίου ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ὁ μπέης τῆς Μάνης, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐπὶ κεφαλῆς Μανιατῶν κατέλαβον τὰς *Καλάμας*. Ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Γερμανὸς τὴν 25 Μαρτίου 1821 ἔστησεν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν αὐτὴν χρονολογοῦμεν τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως.

Οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ ζητοῦν ἀσφαλῆ καταφύγια καὶ ἔφευγον ἀπὸ τὰ χωρία των καὶ ἐκλείοντο εἰς τὰ διάφορα φρούρια. Οἱ δὲ πυροβολισμοὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ αἱ φωναὶ *Μοσκοβιά καὶ Φραγκιά* τοὺς ἔτρεπον εἰς φυγὴν. Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ἤρχισαν νὰ πολιορκοῦν τὰ διάφορα αὐτὰ φρούρια καὶ πρὸ πάντων ἡ προσοχὴ των ἐστράφη εἰς τὴν *Τρίπολιν*, ἡ ὁποία ἦτο τότε ἡ πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν ξηρὰν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὐδοκίμησῃ χωρὶς στόλον, διότι οἱ Τοῦρκοι θ' ἀπέκλειον μὲ τὸν στόλον τὰ παραλία τῆς Πελοποννήσου. Διὰ τοῦτο ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐπαναστατήσουν αἱ νῆσοι. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τρεῖς κυρίως νῆσοι, ἡ *Υδρα*, αἱ *Σπέτσαι* καὶ τὰ *Ψαρά*, εἶχον ναυτικόν. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῶν πλοῖα εἶχον ἡ *Κάσσος*, ἡ *Μύκονος* καὶ τὸ παραθαλάσσιον *Γαλαξειδί* εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

Αἱ νῆσοι εἶχον κάποιαν αὐτοδιοίκησιν καὶ ἠσθάνοντο πολὺ ἑλαφρὰν τὴν τουρκικὴν πίεσιν. Ἐνεκα δὲ τῶν πολέμων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Ναπολέοντος εἶχον ἀψήξει πολὺ τὴν ναυτιλίαν των καὶ εἶχον πλουτήσει. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως αἱ τρεῖς ναυτικαὶ νῆσοι εἶχον 300 πλοῖα ὠπλισμένα καὶ 12 χιλ. πληρώματα.

Πρώτη ἐκ τῶν νήσων ἐκινήθησαν αἱ **Σπέτσαι**. Τὴν **26 Μαγ-
τίου** ὑψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἐτοίμασαν ὄθ
πλοῖα. Ἡ δὲ χήρα **Μπουμπουλῖνα** ἐξώπλισεν ἰδικόν της στόλον
καὶ ἀπέκλεισε τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου. Μὲ τὴν ἐξέγερσιν τῶν
Σπετσῶν οἱ Πελοποννήσιοι ἀνεκουφίσθησαν καὶ ἐγραψαν εἰς αὐ-
τούς. *Δόξα εἰς ὑμᾶς, ἀδελφοί, ὅτι ἠγέροθητε πρώτοι. Πρώτοι κατὰ
τὴν προσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, πρώτοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ, πρώτοι ἐν τῇ
ἀθανασίᾳ.*

Τὸ παράδειγμα τῶν Σπετσῶν ἐμιμήθησαν τὰ **Ψαρά**. Ἡ δὲ
Ἰὺδρα ἐκινήθη τελευταία. Ἐκεῖ οἱ πρόκριτοι δὲν ἤθελον νὰ πα-
ραδώσουν τὰ πλοῖά των εἰς ἐπικίνδυνον ἐπιχείρησιν. Ἄλλ' ὁ τολ-
μηρὸς πλοίαρχος **Οἰκονόμου** ἐξήγειρε τὸν λαὸν καὶ ἠνάγκασε
τοὺς προκρίτους νὰ κηρύξουν τὴν ἐπανάστασιν. Μετ' ὀλίγον ἐπα-
νεστάτησαν ἡ **Σάμος** καὶ ἡ **Κρήτη**, ἃν καὶ ἐκεῖ οἱ Τούρκοι κά-
τοικοι ἦσαν πολλοὶ καὶ διεκρίνοντο διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ ἀγριό-
τητά των.

Τὰ πλοῖα περιέτρεχον τὸ Αἰγαῖον καὶ συνελάμβανον τὰ τουρ-
κικὰ πλοῖα. Ἀμέσως δὲ ἐφάνη ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον ἀξιόλογον
ναυτικὴν δύναμιν, διότι ἐκυριάρχησαν εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ διέδω-
καν τὴν ἐπανάστασιν εἰς ὅλα τὰ μέρη ὅπου ὑπῆρχον Ἕλληνες.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΛΟΙΠΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Στερεὰ Ἑλλὰς εἶχεν ὑποφέρει πολλὰς καταπιέσεις ἀπὸ τὸν
Ἀλῆ πασᾶν. Διὰ τοῦτο ἡ χώρα εὗρίσκετο εἰς ἡμιαγρίαν κατάστα-
σιν, οἱ δὲ κάτοικοι κατέφευγον εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐγίνοντο κλέφται.
Ἀλλὰ μολονότι εἰς τὴν Στερεὰν ὑπῆρχον πολλοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν
ἐξησχημένοι εἰς τὰ ὄπλα, ἐδίσταζον ν' ἀρχίσουν τὴν ἐπανάστασιν,
διότι ἐφοβοῦντο τὸν Ἀλῆ πασᾶν καὶ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι
ἐπολέμουν ἐναντίον του. Δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ μεταδοθῆ ἡ ἐπα-
νάστασις καὶ εἰς τὴν Στερεάν.

Ὁ ἀρματωλὸς **Πανουργιάς** ἐπανεστάτησε τὰ **Σάλωνα** (Ἀμ-
φισσαν) καὶ ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθοῦν τὴν ἡμέ-
ραν τοῦ Πάσχα. Ὁ δὲ ἐξάδελφός του **Γκούρας** ἐπανεστάτησε τὸ
Γαλαξιῆδι. Ἐντὸς ὀλίγου ἐπανεστάτησεν ἡ **Φωκίς** καὶ ἡ **Βοιωτία**.
Ὁ **Ἀθανάσιος Διάκος** ἐπανεστάτησε τὴν **Λεβάρδειαν** καὶ ἠνάγκ-
ασε τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθοῦν. Ὁ Διάκος κατήγετο ἀπὸ τὸ
μικρὸν χωρίον τῆς Δωριδος **Μουσονίτσαν**. Ἡ οἰκογένειά του τὸν

προώριζε διὰ τὸ ἱερατικὸν στάδιον, ἀλλ' αὐτὸς εὗρισκεν εὐχαρίστησιν περισσοτέραν εἰς τὸν ἐλεύθερον βίον τῶν βουνῶν. Δι' ὀλίγον καιρὸν εἰσηλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, κατόπιν δὲ ἔγινεν ὑπασπιστὴς τοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρουτσου.

Μετ' ὀλίγον ἐπανεστάτησεν ἡ Ἀτικὴ, οἱ δὲ ἐπαναστάται προσέβαλον τὰς Ἀθήνας. Οἱ Τοῦρκοι κατέφυγον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου ἐπολιορκήθησαν. Εἰς τὴν *Θεσσαλίαν* ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν ὁ περίφημος λόγιος **Ἀνθιμος Γαζῆς**. Ἄλλ' ἐκεῖ οἱ Τοῦρκοι ἐνήργησαν δραστηριώτερον καὶ ὁ πασᾶς τῆς Λαρίσης **Μαχμούτ Δράμαλης** κατέπνιξε τὴν ἐπανάστασιν. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐπανεστάτησε καὶ ἡ νῆσος *Εὐβοία*. Τοιουτοτρόπως ὅλη ἡ Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάς εἶχεν ἐπαναστατήσει.

Ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἡ ἐπανάστασις μετεδόθη εἰς τὴν *Μακεδονίαν*. Ἡ χερσόνησος τῆς Κασσάνδρας, ὁ Πολύγυρος, ἡ Νιάουστα ἐπανεστάτησαν. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι κατέπνιξαν εἰς τὸ αἶμα τὴν ἐπανάστασιν τῆς Μακεδονίας. Τὰ μέσα Μαΐου ἐπανεστάτησεν ἡ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάς. Ἐκεῖ ὁ ἀρματωλὸς τοῦ *Ζυγοῦ Δημήτριος Μακρῆς* ἐξήγειρε τὸ *Μεσολόγγιον* καὶ τὸ *Αἰτωλικὸν*. Οἱ Τοῦρκοι κατέφυγον εἰς τὸ *Βραχῶρι* (Ἀγρίνιον). Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ ἐπαναστάται κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὸ Βραχῶρι καὶ τοιουτοτρόπως ὅλη ἡ Δυτ. Ἑλλάς εὗρίσκετο ἐν ἐξεγέρσει.

ΒΙΒΛΙΟΠΡΑΓΙΑΙ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ — ΑΠΑΓΧΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

Ὁ σουλτάνος Μαχμούτ Β' ἀπήντησεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν μὲ τὴν συνηθισμένην μέθοδον τῶν Τούρκων. Ἐσκέφθη δηλαδὴ μὲ ἀθρόας σφαγὰς τῶν Ἑλλήνων νὰ ἐκφοβίση αὐτοὺς καὶ νὰ περιορίσῃ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Προτοῦ ἀκόμη φθάσῃ ἡ εἶδησις τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὰς ἡγεμονίας, ὁ σουλτάνος ὑποπτευθεὶς εἶχε διατάξει νὰ συλλάβουν πολλὰ σημαίνοντα πρόσωπα. Ὅταν ὅμως ἔφθασεν ἡ εἶδησις τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὑψηλάντου, ἐζήτησεν ἀπὸ τὰ Πατριαρχεῖα ὀκτὼ ἀρχιερεῖς, τοὺς ὁποίους ἐκράτησεν ὡς ὀμήρους. Πλήθη δὲ ἀσιατῶν ἔκαμαν μεγάλας σφαγὰς καὶ λεηλασίας τῶν Ἑλλήνων. Τὴν 22 Μαρτίου ἐθανάτωσε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς σημαίνοντας Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι ἦσαν συγγενεῖς τῶν προκρίτων καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας.

Ἄλλ' ἡ ἀγριότης τῶν Τούρκων ἐκορυφώθη, ὅταν τὴν 3 Ἀπριλίου ἔφθασεν ἡ εἶδησις τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου. Τότε ἐκρεμάσθη ὁ διερμηνεὺς τῆς Πύλης **Κωστάκης Μουρούξης**. Πολλοὶ δὲ ἄλλοι προύχοντες Ἕλληνες ἐφονεύθησαν ἢ εὐρέθησαν κρεμασμένοι εἰς τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν των. Τὸ Μέγα Σάββατον (**9 Ἀπριλίου**) ἀπεκεφαλίσθησαν δύο ἔφημέριοι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας.

1821

Τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα (**10 Ἀπριλίου**) μετὰ τὴν λειτουργίαν ἔφθασεν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὁ νέος διερμηνεὺς τῆς Πύλης, ὁ ὁποῖος ἀνέγνωσε φερμάνιον τοῦ σουλτάνου, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Πατριάρχης **Γρηγόριος Ε'** καθηρεῖτο, διότι *ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου*. Κατόπιν ὁ Πατριάρχης συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη. Ἀφοῦ δὲ ἐσκοποποιήθη καὶ περιυβρίσθη, τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐκρεμάσθη εἰς τὴν μεσαιάν θύραν τοῦ Πατριαρχείου. Τὸ λείψανον ἔμεινε κρεμασμένον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, κατόπιν δὲ παρεδόθη εἰς τοὺς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι τὸ ἔσυραν ἀπὸ τοὺς δρόμους τοῦ Φαναρίου βλασφημοῦντες καὶ περιπαίζοντες καὶ τὸ ἔριψαν εἰς τὴν θάλασσαν.

Ὁ **Γρηγόριος Ε'** κατήγετο ἀπὸ τὴν Δημητσάναν τῆς Ἀρχαδίας καὶ διεκρίθη διὰ τὴν αὐστηρότητα τῶν ἡθῶν του. Ἐμυήθη ἔνωρὸς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρίαν καὶ ἐθυσιάσθη διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ σουλτάνος ἐκρέμασε καὶ ἄλλους τρεῖς ἀρχιερεῖς. Ὁ δὲ τουρκικὸς ὄχλος ἐξεχύθη εἰς τοὺς δρόμους, ἐφόνευε τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐβεβήλωνε καὶ ἐλήστευε τὰς ἐκκλησίας. Ὅμοιοι ἀγριότητες τῶν Τούρκων συνέβησαν καὶ εἰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις, τὴν Σμύρνην, τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν Αἶνον κλπ. Ἄλλ' ἡ μέθοδος αὕτη δὲν ἔφερε τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἐπεριμένεν ὁ σουλτάνος. Τοῦναντίον οἱ Ἕλληνες ἠγανάκτησαν καὶ ὁ πόλεμος ἔγινε μὲ φαντασμὸν μεταξὺ τῶν δύο φυλῶν. Ἐπειτα αἱ σφαγαὶ αὐταὶ καὶ πρὸ πάντων τοῦ Πατριάρχου ἔκαμαν πολὺ κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους. Οἱ Ῥώσσοι μάλιστα ἐταράχθησαν πολὺ διὰ τὸν ἀγριὸν θάνατον τοῦ ἀρχιεροῦ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ κρατοῦν στάσιν ἐχθρικήν κατὰ τῆς Τουρκίας.

**ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΕΠΙΤΥΧΙΑΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ—ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ
ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ—ΜΑΧΗ ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ**

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἤρχισε μὲ μεγάλην ὀρμὴν. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες εἶχον ν' ἀντιμετωπίσουν ἰσχυρὰν αὐτοκρατορίαν, δὲν εἶχον δὲ οὔτε πολεμεφόνδια οὔτε χρήματα οὔτε στρατόν. Αἱ πρῶται ἐπιτυχίαι ἐνεθάρρουν πολὺ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔτρεξε πλῆθος ἐθελοντῶν. Ἄλλ' ὁ πρῶτος αὐτὸς στρατὸς παρουσίαζε περιεργὸν θέαμα. Οἱ περισσότεροὶ ἦσαν ἄοπλοι, ἄλλοι ἔφερον μαχαίρας, ἄλλοι σφενδόνας καὶ ἄλλοι ῥάβδους ἀλωνιστικὰς. Τὸ ἀσύντακτον αὐτὸ πλῆθος μὲ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ ἐχθροῦ διεσκορπίζετο. Ὅτε ὁ Κολοκοτρῶνης ἐπολιόρκει τὴν Καρύταιναν καὶ ἐνεφανίσθησαν οἱ Τοῦρκοι, οἱ στρατιῶταί του τὸν ἐγκατέλειψαν. Ἄλλ' ὁ γέρον πολεμιστὴς δὲν ἔχασε τὰς ἐλπίδας του καὶ ἐστρατολόγησε 300 ἄνδρας μὲ σκοπὸν νὰ σχηματίσῃ ἱερὸν λόχον. Ἀλλὰ καὶ οἱ νέοι στρατιῶταί του ἐξηφανίσθησαν, μόλις ἐφάνη ὁ ἐχθρός.

Μ' ὅλας τὰς ἀπογοητεύσεις αὐτὰς ὁ Κολοκοτρῶνης ἔμεινεν ἀκλόνητος. Ἄλλ' οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἐπρότειναν νὰ περιορισθοῦν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Τότε ὁ Κολοκοτρῶνης ἀνέπτυξεν εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τὸ πολεμικόν του σχέδιον καὶ μὲ πολλοὺς κόπους κατώρθωσε νὰ τοὺς πείσῃ. Ὁ Κολοκοτρῶνης εἶχε τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἐπανάστασις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ στερεωθῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐφόσον ἦτο στρατὸς τουρκικὸς εἰς τὴν καρδίαν τῆς Πελοποννήσου, τὴν Τρίπολιν. Διὰ τοῦτο ἐπέμενεν ὅτι μὲ πᾶσαν θυσίαν ἔπρεπε νὰ γίνονν οἱ ἐπαναστάται κύριοι τοῦ φρουρίου τῆς Τριπόλεως. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ προσβάλλουν καὶ νὰ πολιορκήσουν τὴν Τρίπολιν, ὁ Κολοκοτρῶνης ἐσκέφθη νὰ στήσῃ γύρω εἰς τὴν πόλιν ζώνην πολιορκητικὴν, ἡ ὁποία νὰ διακόψῃ τὰς συγκοινωνίας καὶ ν' ἀναγκάσῃ τὴν πόλιν νὰ παραδοθῇ.

Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρῶνη ἔγινε δεκτὸν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ ἀνέθεσαν νὰ τὸ ἐφαρμόσῃ. Κατέλαβε λοιπὸν ὅλας τὰς διαβάσεις καὶ ἔστησε τὸ στρατόπεδόν του πλησίον εἰς τὸ χωρίον Βαλτέτσι εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Μαινάλου. Οἱ Τοῦρκοι ἀφοῦ ἀπεκλείσθησαν ἤλθον εἰς δύσκολον θέσιν. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἐφθασεν εἰς αὐτοὺς σημαντικὴ βοήθεια. Ὁ Χουρσίτ πασᾶς δηλαδὴ ἀφοῦ ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν, ἔστειλεν ἀπὸ τὴν Ἡπειρὸν, ὅπου εὗρισκετο, 3 χιλ. Ἀλβανοὺς μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μουσταφᾶ μπέην. Ὁ Μουσταφᾶς κατέβη τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ἐπέρασεν εἰς τὰς

Πάτρας, ἐβάδισε κατὰ τῆς Κορίνθου, τὴν ὁποίαν ἐπολιόρκει ὁ Παπαφλέσσας, καὶ ἀφοῦ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν κατῆλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν 30 Ἀπριλίου εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τριπόλιν.

Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐτρόμαξε τοὺς Ἕλληνας. Ὁ δὲ Μουσταφᾶ μπέης ἀφοῦ δὲν κατώρθωσε μὲ ἀμνηστειὰν νὰ προσελκύσῃ τοὺς ἐπαναστάτας, ἀπεφάσισε νὰ προσβάλλῃ τὸ στρατόπεδόν των εἰς τὸ Βαλτέτσι. Τὸ Βαλτέτσι κατεῖχον 1000 Μανιάται ὑπὸ τοὺς Μαυρομιχαλαίους *Ἥλιαν* καὶ *Κυριακούλην*, ἦσαν δὲ ὠχυρωμένοι εἰς τέσσαρα λιθόκτιστα ἡμικυκλικά ταμπούρια. Οἱ Μανιάται ἐπολέμησαν μὲ πολὺ θάρρος καὶ ἐκράτησαν τὰς θέσεις των. Κατὰ δὲ τὴν νύκτα ἐνισχύθησαν μὲ τὸ σῶμα τοῦ Πλαπούτα, τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἄλλων ἀρχηγῶν καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἤρχισαν αὐτοὶ τὴν ἐπίθεσιν. Οἱ Ἀλβανοὶ ἠττήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἀφῆκαν δὲ τὰς ἀποσκευὰς των καὶ δύο κανόνια. Κατὰ τὴν διήμερον μάχην ἐφονεύθησαν 600 Τούρκοι καὶ 150 Ἕλληνες (13-14 Μαΐου).

Ἡ νίκη τοῦ Βαλτεσίου εἶχε μεγάλην σημασίαν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν οἱ Ἕλληνες ἀντιμετωπίζουν μὲ θάρρος τοὺς Τούρκους καὶ ἀποκτοῦν πεποίθησιν εἰς τὸν ἑαυτὸν τους. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου ἡ νίκη αὐτὴ ἔκρινε τὴν τύχην τῆς πολιορκουμένης Τριπόλεως. Διότι ἀφοῦ ὁ Μουσταφᾶ μπέης ἔκαμε μίαν ἄλλην δοκιμὴν νὰ διαλύσῃ τὸ στρατόπεδον εἰς τὰ *Βέρβαινα* καὶ ἀπέτυχεν, ἡ πόλις ἤρχισε νὰ περισφίγγεται στενωτέρου καθημερινῶς.

ΠΡΩΤΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΜΑΧΗ ΑΛΑΜΑΝΑΣ

Ὁ Χουρσίτ πασᾶς ὅταν ἔμαθε τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, διέταξε δύο πασάδες, τὸν *Ὁμέρ Βρυώνην* καὶ τὸν *Κιοσὲ Μεχμέτ*, νὰ βαδίσουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως. Οἱ δύο πασάδες ἐτοίμαζον στρατὸν εἰς τὴν Λαμίαν, 9 χιλιάδας πεζῶν καὶ ἵππικόν. Τότε οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος Διάκος, Πανουργιάς καὶ Δυοβουνιώτης, ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τὸν τουρκικὸν στρατὸν. Καὶ οἱ μὲν Πανουργιάς καὶ Δυοβουνιώτης κατέλαβον τὰ πλάγια τῆς Οἴτης, ὁ δὲ Διάκος μὲ 400 παλληκάρια τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ), πλησίον τῶν ἀρχαίων Θερμοπυλῶν.

Οἱ Τούρκοι διηρέθησαν εἰς τρία τμήματα καὶ ἐπετέθησαν

κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ὁ μὲν στρατὸς τοῦ Πανουργιᾶ καὶ Δυοβουνιώτη ἐφοβήθη ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν ἐχθρῶν καὶ δὲν ἔμει-
νεν εἰς τὰς θέσεις του.

Ἄλλ' ὁ Διάκος κα-
τώρθωσε νὰ κρατήσῃ
40 παλληκάρια καὶ μὲ
αὐτὰ ἀπφάσισε ν' ἀ-
ποθάνῃ εἰς τὸ μέρος,
τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἐ-
δόξασεν ἡ ἀνδρεία
τῶν Σπαρτιατῶν τοῦ
Λεωνίδα.

Ὁ Διάκος ἐπολέ-
μησεν ἡρωϊκώτατα,
ἀλλ' ἀφοῦ ἔχασεν ὅ-
λους τοὺς συντρόφους
του καὶ ὁ ἴδιος ἐπλη-
γώθη, ἔπεσεν εἰς τὰς
χεῖρας τῶν Τούρκων.

Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης
ἐπροσπάθησε μὲ ὑ-
ποσχέσεις νὰ δελεάσῃ

τὸν Διάκον. Ἄλλ' ὁ νεαρὸς ἥρωας ἔδωκεν ἀπάντησιν, ἡ ὁποία
ἔξωργισε τὸν τούρκον πασᾶν, ὁ ὁποῖος διέταξε νὰ σουβλίσουν
τὸν Διάκον. Τὴν 20 Ἀπριλίου 1821 ὁ Διάκος ὑπέστη τὸν μαρ-
τυρικὸν θάνατον μὲ μεγάλην ψυχραιμίαν. Μόνον ἡ ἀνθισμένη
φύσις ἐσυγκίνησε τὸν ἥρωα καὶ λέγεται ὅτι εἶπε κατὰ τὰς τελευ-
ταίας στιγμᾶς του :

«Γιὰ δὲς καιρὸ πὺν διάλεξεν ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ
τώρα π' ἀνθίζουσι τὰ κλαριά καὶ βγάξ' ἡ γῆ χορτάρι».

ΜΑΧΗ ΓΡΑΒΙΑΣ

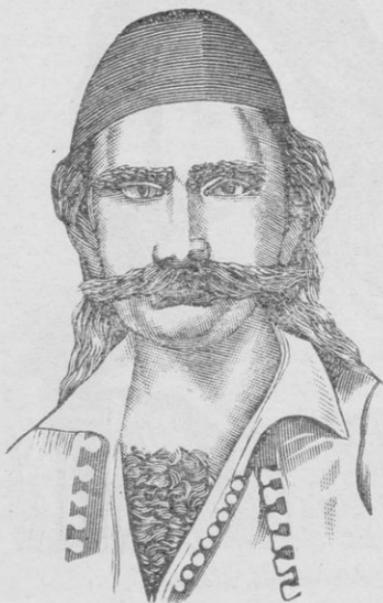
Τὸν στρατὸν τοῦ Βρυώνη ἔσταμάτησεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρί-
τσου Ὀδυσσεύς, ὁ ὁποῖος ἦτο καλύτερον ἐξησχημένος εἰς τὸν κλε-
φτοπόλεμον ἀπὸ τὸν φίλον καὶ ψυχογιόν του Διάκον.

Ὁ Ὀδυσσεύς ἦτο υἱὸς τοῦ γνωστοῦ ἀρματωλοῦ τοῦ 18ου
αἰῶνος Ἀνδρίτσου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰθάκην καὶ διὰ τοῦτο ἐ-

Ἀθανάσιος Διάκος

λαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἡρωικοῦ ἥρωος καὶ βασιλέως τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεύς. Ὑπηρετήσεν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἄλῃ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκτιμῆσει πολὺ τὸ θάρρος καὶ τὸν μαχητικὸν του χαρακτήρα. Κατόπιν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ ἀρματωλὸς τῆς Φωκίδος, Δω-

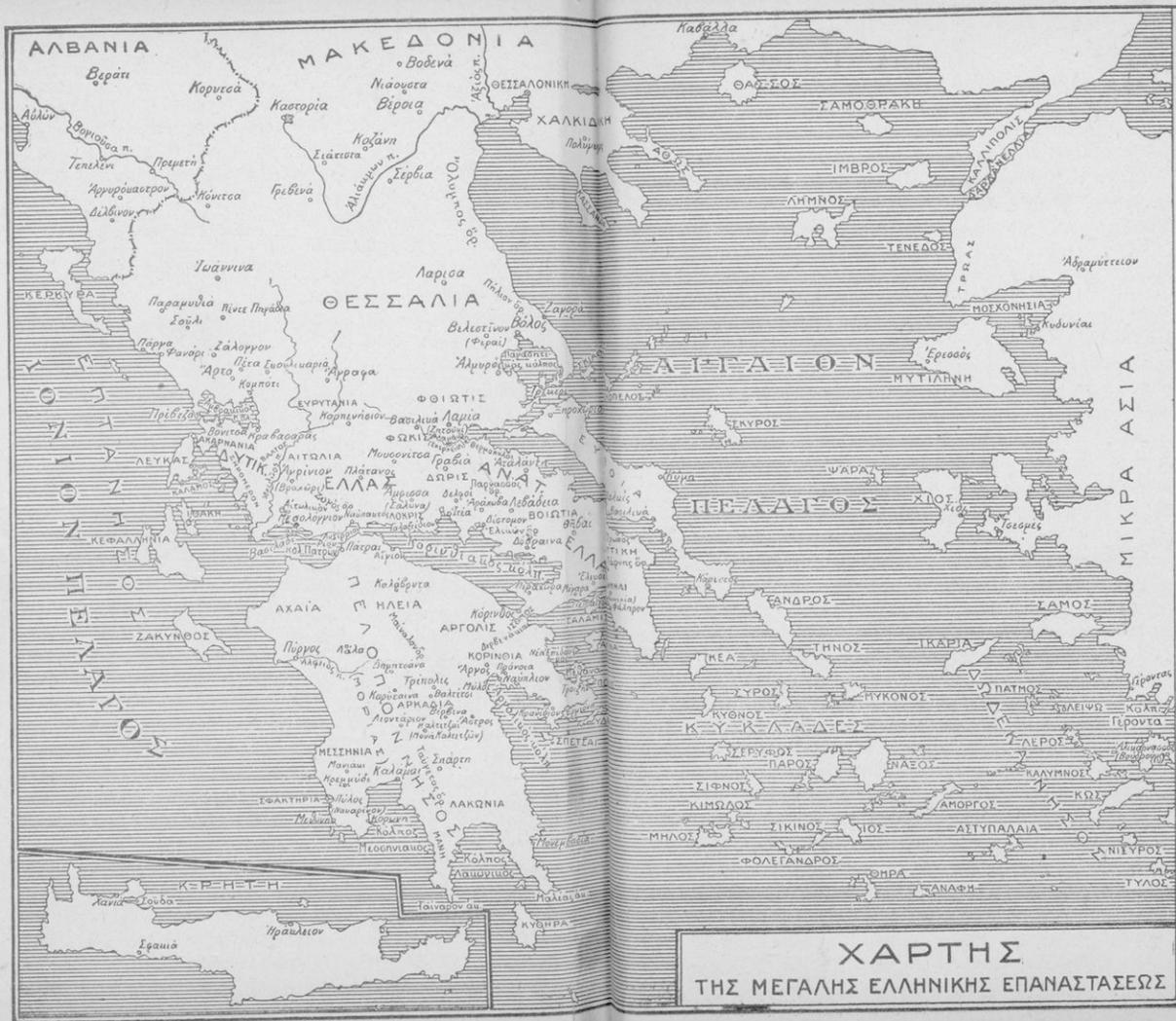
Ὀδυσσεὺς Ἄνδρουῦτος

ρίδος καὶ Βοιωτίας. Ἄλλ' ὅταν ὁ Ἄλῃς ἐστασίασε κατὰ τοῦ σουλτάνου, ἔφυγεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀμφισαν ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Διακού.

Ὁ Ὅμηρ Βρυώνης ἐσκόπευε νὰ βαδίση κατὰ τῶν Σαλόνων. Οἱ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ κατέλαβον τὰ πλάγια μιᾶς χαράδρας, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ περάσουν οἱ Τοῦρκοι. Ἄλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ ὀλίγα παλληκάρια ἐκλείσθη εἰς ἓνα μικρὸν πλινθόκτιστον χάνι, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς χαράδρας. Οἱ Τοῦρκοι διεσκόρπισαν εὐκόλως τοὺς ἄλλους Ἕλληνας καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ Χάνι. Ἐνόμιζον

ὅτι μὲ τὴν πρώτην ἐφοδὸν θὰ κατεκρήμνιζον τὸ μικρὸν ἐκεῖνο ὄχυρωμα. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες τοὺς ὑπεδέχθησαν μὲ ὁμοβροντίας. Μέχρι τῆς νυκτὸς οἱ Τοῦρκοι ἔκαμνον ἐπιθέσεις, ἀλλὰ τὸ μικρὸν φρούριον ἐσκόρπιζεν εἰς τὰς τάξεις τῶν τὸν θάνατον. Σωροὶ πτωμάτων ἦσαν πέριξ τοῦ μικροῦ Χανίου. Ὅταν ἐνύκτωσεν ὁ Ὅμηρ Βρυώνης ἐστειλεν εἰς τὴν Λαμίαν νὰ φέρῃ πυροβολικὸν καὶ περιεκύκλωσε τὸ Χάνι. Ἄλλ' οἱ ἄνδρεῖοι πολεμιστὰι ἔκαμαν νυκτερινὴν ἔξοδον καὶ ἐσώθησαν ὅλοι (*8 Μαΐου*).

Ἡ νίκη εἰς τὴν Γραβιὰν εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι ἤμποδισε τὸν Ὅμηρ Βρυώνην νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως. Ὁ Βρυώνης ἐφοβεῖτο ν' ἀφήσῃ ὀπίσω του ἐπαναστατημένην τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπροσπάθησε πρῶτον νὰ καταπνίξῃ ἐκεῖ τὴν ἐπανάστασιν. Διὰ

τοῦτο ἀφοῦ ἔμεινεν ἀκόμη ὀκτὼ ἡμέρας εἰς τὴν Γραβιάν, ἦλθεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Λεβάδειαν. Κατόπιν ἐκυρίευσεν τὰς Θήβας καὶ ἐπέρασεν εἰς τὴν Εὔβοιαν. Τέλος δὲ ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως (20 Ἰουλίου). Ὁ Βρωῶνης δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι οἱ μὲν ἀρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου ἔτρεξαν μὲ στρατὸν εἰς τὸν Ἴσθμόν, οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἠπέιλον νὰ τοῦ κόψουν τὰς συγκοινωνίας.

ΜΑΧΗ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ

Ἐν τῷ μεταξὺ ἤρχετο νέος στρατὸς πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ Ὁμήρου Βρωῶνη. Τουρκικὴ δύναμις ἀπὸ 8 χιλ. ἀνδρας ἐτοιμάσθη εἰς Μακεδονίαν καὶ ἐφθασεν εἰς τὴν Λαμίαν. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπροχώρει πρὸς συνάντησιν τοῦ Ὁμήρου Βρωῶνη. Τότε οἱ ὀπλαρχηγοὶ **Δουβουνιώτης, Πανουργιάς** καὶ **Γκούρας** ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλλουν τὸν τουρκικὸν στρατὸν. Τὴν **25-26 Αὐγούστου** οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ συνήνησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ χωρίον τῆς Λοκρίδος **Βασιλικά**, τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς τὸν δρόμον μεταξὺ Λαμίας καὶ Ἀταλάντης. Ἐκεῖ ἐγένετο ἀποφασιστικὴ μάχη, οἱ δὲ Τούρκοι ἐνίκηθησαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Λαμίαν.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς νίκης αὐτῆς ἦσαν σπουδαιότατα. Ὁ Ὁμῆρ Βρωῶνης καὶ ὁ Μεχμέτ Κιοσιέ ἀφοῦ δὲν ἔλαβον τὰς ἐνισχύσεις, τὰς ὁποίας ἐπερίμενον, ἠναγκάσθησαν ν' ἀναχωρήσουν ἐκ τῆς Ἀττικῆς διὰ τὴν Ἠπειρόν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πρώτη ἐκστρατεία τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἀπέτυχεν.

ΑΛΩΣΙΣ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ

Εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἐπαναστάται ἐκυρίευσαν δύο φρούρια, τὸ *Ναυαγῖον* καὶ τὴν *Μονεμβασίαν* (**Ἰούριος**). Τὴν δὲ γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀγῶνος ἀνέλαβεν ὁ **Δημήτριος Ὑψηλάντης**, ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον καμμίαν πειθαρχίαν, δὲν ἐσέβοντο τοὺς ἀρχηγούς καὶ παρῆβαινον τὰς συνθήκας. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλλῃ τάξιν καὶ πειθαρχίαν, ἀλλ' ἀντέπραττον οἱ πρόκριτοι.

Ἐν τούτοις ἐπλησίαζον αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Τριπόλεως. Εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν καὶ πετρώδη πόλιν εἶχον κλεισθῆ 30 χιλ. ψυχαί. Ἡ πείνα, ἡ δίψα καὶ αἱ ἀσθένειαι ἐθάρζον τοὺς πολιορκ-

κημένους, οἱ ὅποιοι θὰ παρεδίδοντο πρὸ πολλοῦ, ἂν δὲν ἔδιδον εἰς αὐτοὺς ὀλίγα τρόφιμα οἱ πολιορκηταὶ εἰς ὑπερόγκους τιμὰς. Οἱ Τοῦρκοι ἀφοῦ ἀπληρίσθησαν ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ λυθῇ ἡ πολιορκία, ἤλθον εἰς διαπραγματεύσεις πρὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἄλλ' αἱ διαπραγματεύσεις ἐνανάγησαν καὶ ἡ πολιορκία ἐξηκολούθησεν.

Ἐπὶ τέλους τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1821 οἱ Ἕλληνες ἀνέβησαν εἰς τὰ τείχη, ἦνοιξαν τὰς πύλας καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν. Κυβέρνησις δὲν ὑπῆρχε, μισθὸς καὶ τροφαὶ δὲν ἐδίδοντο εἰς τοὺς Ἕλληνας στρατιώτας. Διὰ τοῦτο ἡ ἡμέρα τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπόλεως ἦτο ἡμέρα καταστροφῆς, πυρκαϊᾶς, λεηλασίας καὶ αἵματος. Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά ἐφρονεούντο, ἡ δὲ λεηλασία ἦτο τόση, ὥστε ἀπὸ τὰς περισσοτέρας οἰκίας ἀφῆρεσαν καὶ τὴν ξυλείαν.

Ἡ ἀλωσις τῆς Τριπόλεως εἶχε μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἐπανάστασιν. Τὸ κίνημα ἀπὸ τότε ἐστερεώθη, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου ἦτο ἐλεύθερον. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ πλουτήσαντες ἀπὸ τὰ λάφυρα ἐφωδίασαν τοὺς στρατιώτας τῶν με ὄπλα. Οἱ Ἕλληνες ἀπέκτησαν ἀπὸ τότε αὐτοπεποίθησιν καὶ θάρρος. Μετ'

1822 ὀλίγον ἐκυριεύθη καὶ ἄλλο φρούριον τῆς Πελοποννήσου, ἡ Ἀκροκόρινθος (14 Ἰαν. 1822).

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ ΚΑΙ ΠΕΤΡΟΜΠΗΣ

Κατὰ τὴν πρώτην αὐτὴν περίοδον τοῦ ἀγῶνος δύο ἄνδρες παίζουσι σπουδαῖον πρόσωπον, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης καὶ ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης.

Ὁ *Κολοκοτρῶνης* κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν οἰκογένειαν κλεφτῶν, τὴν οἰκογένειαν τῶν Κολοκοτρωναίων. Κανεὶς ἐκ τῆς οἰκογενείας του δὲν εἶχεν ἀποθάνει ἀπὸ φυσικὸν θάνατον. Ὁ δὲ Θεόδωρος ἐγεννήθη μέσα εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770 εἰς ἓν ὄρος ἀποκάτω ἀπὸ ἓν δένδρον. Ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν ἐπεδόθη εἰς τὰ ὄπλα καί, ἐπειδὴ κατεδιώχθη πολὺ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Ἐκεῖ ὑπηρετήσεν εἰς τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ ἐφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ ταγματάρχου καὶ διὰ τοῦτο ἐφόρει τὴν περικεφαλαίαν τῶν ἀγγλων ἀξιωματικῶν.

Ὁ Κολοκοτρῶνης ἦτο γνήσιος τύπος πρωτοκλέφτου. Ἡ μεγάλη κεφαλή του μετὰ τὴν μακρὰν κόμην ἐκάθητο ὑπερηφάνως εἰς

τοὺς ἰσχυροὺς ὄμους του, τὸ μέτωπόν του ἦτο εὐρὺ καὶ τὸ βλέμμα του μὲ τὰ πυκνὰ φρύδια εἶχε κάτι τὸ ἀτρόμητον καὶ σκοτεινόν. Ἡ βροντώδης φωνή του πολ- λάκις ἐνεθάρρυνε τοὺς πολεμι- στάς, ἡ δὲ λοφωτὴ περικεφα- λαία του ἠΰξανε τὴν ἐπιβλη- τικότητά του. Ἦτο ἀτίθασ- σος καὶ πονηρός, ἀλλ' εἶχε σπανίαν πείραν τοῦ κόσμου καὶ ἔξοχον ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων. Ἐπίστευεν εἰς τὴν τελειωτικὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν πίστιν του αὐτὴν προσεπάθει μὲ κάθε τρόπον νὰ ἐμπνεύσῃ καὶ εἰς τοὺς συμπολεμιστάς του.

Ὁ δὲ **Πετρόμπεης** ἦτο ἡγεμὼν τῆς Μάνης καὶ ἦτο ἀκόμη παιδίον κατὰ τὴν ἐπα- νάστασιν τοῦ 1770. Εἰς τὴν Μάνην εἶχε σχεδὸν μοναρχι- κὴν θέσιν καὶ ὅλοι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς τὸν μέλλοντα ἀρ- χηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐ- νεκα τῆς θέσεώς του αὐτῆς ἐγένεν ἐγώιστής καὶ πολλάκις ἔλεγεν εἰς τοὺς ἐχθρούς του: *Τολμᾶς, χθεσινὲ ἀνθρώπε, νὰ μετρηθῆς μαζί μου, τοῦ ὀ- ποίου τὸ ὄνομα εἶναι τόσον παλαιόν, ὅσον αἱ πέντε κο- ρυφαὶ τοῦ Ταυρέτου;* Ἦτο ἀνθρώπος ἀληθινὰ ἡγεμονι- κός. Εὔρισκε μεγάλην εὐχα- ρίστησιν νὰ μοιράζῃ δῶρα καὶ νὰ μετριάξῃ τὴν δυστυχίαν τῶν Μανιατῶν του. Ἦτο πολὺ σκεπτικὸς καὶ τίποτε δὲν ἐπεχείρει,

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

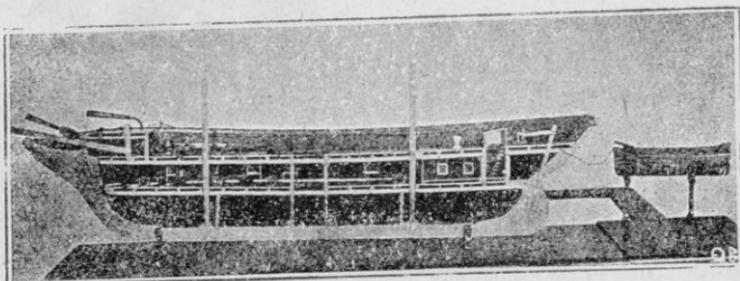
Πετρόμπεης

ἂν δὲν εἶχε βεβαιότητα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο διστακτικός.

Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

Ἐνῶ εἰς τὴν ξηρὰν ὁ στρατὸς ἐδημιουργεῖτο βραδέως, εἰς τὴν θάλασσαν ἡ ἐπανάστασις εἶχεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀξιόλογον δύναμιν, διότι τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα μετετρέπησαν εἰς πολεμικά. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ σπουδαῖον ἔργον, νὰ ἐμποδίσῃ τὸν τουρκικὸν στόλον νὰ μεταφέρῃ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ νησιῶται ἐπληροφορήθησαν ὅτι ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα ἐτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον. Καὶ πράγματι κατὰ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου ἐφάνησαν εἰς τὸ Αἰγαῖον ἑπτὰ τουρκικὰ πλοῖα, ἔν

Σχέδιον πυρπολικοῦ

Τὸ πυρπολικόν, κοινῶς *μουρολότο*, ἦτο μικρὸν πλοῖον με δύο πατώματα. Εἰς τὸ κάτω ἔθετον βαρέλια με εὐφλέκτους ὕλας, πυρίτιδα, οἰνόπνευμα, θεῖον, πίσσαν, ρητίνην κλπ. Εἰς τὸ κατάστρωμα ἔθετον ἄσκους με πίσσαν καὶ ρητίνην καὶ ἀγγεῖα με οἰνόπνευμα καὶ νάφθην. Ὅλον τὸ πλοῖον ἤλειφον ἔξω με εὐφλέκτους ὕλας. Τὸ πυρπολικὸν ἔσυρε πάντοτε μίαν λέμβον, ἡ ὁποία ἐλέγετο *ἐφόλιον*, διὰ νὰ σφύζονται με αὐτὴν οἱ ναῦται.

πλοῖον τῆς γραμμῆς, τρεῖς φρεγάται καὶ τρεῖς κορβέται. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀποτελούμενος ἀπὸ 50 μεγάλα καὶ 15 μικρὰ πλοῖα ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Τὴν 19 Μαΐου διέκριναν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν ἄκρην τῆς Μυτιλήνης μίαν φρεγάταν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ τὴν βλάψουν με τὰ ἀδύνατα τηλεβόλα των καὶ ἡ φρεγάτα κατέφυγεν εἰς τὸν λιμένα τῆς **Ἐρεσσού**. Ἐκεῖ ὁ πλοίαρχος φοβούμενος νυκτερινὴν ἐπίθεσιν ἀνεβίβασεν εἰς τὸ πλοῖον στρατὸν ἀπὸ τὴν ξηρὰν.

Οἱ Ἕλληνας ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τὴν νύκτα τὴν τουρ-

κιήν φρεγάταν με πυρπολικά. Ὁ πρακτικὸς διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς Ἰωάννης Πάργιος, ὁ ὁποῖος ἐπωνομάζετο *Πατατοῦκος*, μετέβαλε δύο μικρότερα πλοῖα εἰς πυρπολικά. Τὴν **21 Μαΐου** ὁ τολμηρὸς ψαριανὸς πηδαλιούχος **Παπανικολῆς** ἐπετέθη μὲ πυρπολικὸν κατὰ τῆς φρεγάτας, μολοντί ἐπυροβολεῖτο σφοδρῶς. Ἐκόλλησε τὸ πυρπολικὸν εἰς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τῆς φρεγάτας καὶ αἱ φλόγες ἀμέσως περιεκύκλωσαν τὸ ἔσθρικὸν πλοῖον. Τὰ τηλεβόλα ἤρχισαν νὰ κροτοῦν μόνα των, ἡ δὲ ἀνατίναξις τῆς πυριταποθήκης συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν. Ἀπὸ 1100 ἄνδρας ἐσώθησαν μόνον 8.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ ἦτο σπουδαιότατον. Εἰς τὰ Ψαρὰ ἐψάλη πανηγυρικὴ δοξολογία, ὁ δὲ τουρκικὸς στόλος τόσον ἐφοβήθη, ὥστε ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Ἄλλὰ τὸ πάθημα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπλήρωσαν οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν φοβερὰς σφαγὰς εἰς τὴν Μυτιλήνην καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς Κυδωνίας. Χιλιάδες δὲ Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Ἀσίαν ἤρχισαν νὰ φεύγουν διὰ νὰ σωθοῦν. Οἱ πρόσφυγες αὐτοὶ διασάρησαν εἰς τὰς διαφόρους νήσους καὶ ἔζων βίον ἄθλιον.

Τοιουτοτρόπως δύο σπουδαῖα γεγονότα ἔσωσαν τὴν ἐπαναστασιν καὶ ἔστερέωσαν αὐτήν. Εἰς μὲν τὴν ξηρὰν ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν, εἰς δὲ τὴν θάλασσαν τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγῶνος οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον πολιτικὴν ὀργάνωσιν. Ἄλλ' ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ μιὰ κεντρικὴ ἀρχή, διὰ νὰ φροντίζη νὰ προμηθεύῃ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου. Διὰ τοῦτο οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς μὲ τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς συνήλθον εἰς τὴν *Μοῦνην Καλλιεζῶν* (Μαντίνεια Ἀρκαδίας) καὶ διώρισαν ἐπιτροπὴν διὰ νὰ φροντίζη μᾶζι μὲ τὸν ἀρχισιράτηγον Πετρόμπετην διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Τοῦτο ὠνομάσθη *Πρᾶξις τῶν Καλλιεζῶν*. Εἰς τὰς ἀποφάσεις των αὐτὰς οἱ πρόκριτοι δὲν ἠρώτησαν τὸν λαὸν καὶ διὰ τοῦτο ἡ πρώτη αὐτὴ διοίκησις τῆς Ἑλλάδος ἦτο ὀλιγαρχικὴ.

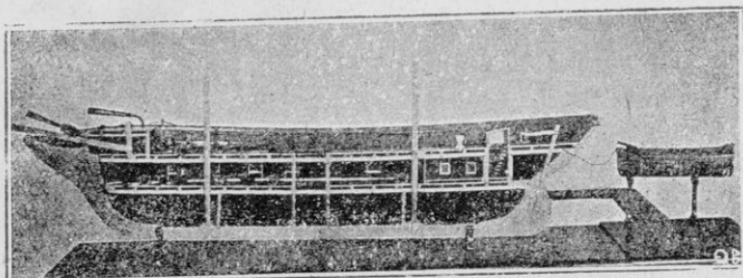
Ἄλλ' οἱ ὀπαδοὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας εἶχον φέρει εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς ἰδέας τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, δηλαδὴ τὴν ἐκλογὴν τῆς κυβερνήσεως διὰ τῆς ψήφου τοῦ λαοῦ. Ἄλλὰ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ δὲν ἦσαν εὐχαραστημένοι μὲ τοὺς προκρίτους. Διὰ

ἂν δὲν εἶχε βεβαιότητα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο διστακτικός.

Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

Ἐνῶ εἰς τὴν ξηρὰν ὁ στρατὸς ἐδημιουργεῖτο βραδέως, εἰς τὴν θάλασσαν ἡ ἐπανάστασις εἶχεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀξιόλογον δύναμιν, διότι τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα μετετράπησαν εἰς πολεμικά. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἶχε νὰ ἐκτελέσῃ σπουδαῖον ἔργον, νὰ ἐμποδίσῃ τὸν τουρκικὸν στόλον νὰ μεταφέρῃ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ νησιῶται ἐπληροφορήθησαν ὅτι ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα ἐτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον. Καὶ πράγματι κατὰ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου ἐφάνησαν εἰς τὸ Αἰγαῖον ἑπτὰ τουρκικὰ πλοῖα, ἔν

Σχέδιον πυρπολικῷ

Τὸ πυρπολικόν, κοινῶς *μουρολότο*, ἦτο μικρὸν πλοῖον με δύο πατώματα. Εἰς τὸ κάτω ἔθετον βαρέλια με εὐφλέκτους ὕλας, πυρίτιδα, οἰνόπνευμα, θεῖον, πίσσαν, ρητίνη κλπ. Εἰς τὸ κατὰστρωμα ἔθετον ἀσκοὺς με πίσσαν καὶ ρητίνη καὶ ἀγγεῖα με οἰνόπνευμα καὶ νάφθην. Ὅλον τὸ πλοῖον ἤλειπον ἔξω με εὐφλέκτους ὕλας. Τὸ πυρπολικόν ἔσυρε πάντοτε μίαν λέμβον, ἡ ὁποία ἐλέγετο *εφόλκιον*, διὰ νὰ σφύζωνται με αὐτὴν οἱ ναῦται.

πλοῖον τῆς γραμμῆς, τρεῖς φρεγάται καὶ τρεῖς κορβέται. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἀποτελούμενος ἀπὸ 50 μεγάλα καὶ 15 μικρὰ πλοῖα ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Τὴν 19 Μαΐου διέκριναν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν ἄκρην τῆς Μυτιλήνης μίαν φρεγάταν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν νὰ τὴν βλάψουν με τὰ ἀδύνατα τηλεβόλα των καὶ ἡ φρεγάτα κατέφυγεν εἰς τὸν λιμένα τῆς *Ἐρεσσῶ*. Ἐκεῖ ὁ πλοίαρχος φοβούμενος νυκτερινὴν ἐπίθεσιν ἀνεβίβασεν εἰς τὸ πλοῖον στρατὸν ἀπὸ τὴν ξηρὰν.

Οἱ Ἕλληγες ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τὴν νύκτα τὴν τουρ-

κικὴν φρεγάταν μὲ πυροπολικά. Ὁ πρακτικὸς διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς Ἰωάννης Πάργιος, ὁ ὁποῖος ἐπωνομάζετο Πατατοῦκος, μετέβαλε δύο μικρότερα πλοῖα εἰς πυροπολικά. Τὴν **21 Μαΐου** ὁ τολμηρὸς ψαριανὸς πηδαλιούχος **Παπανικολῆς** ἐπετέθη μὲ πυροπολικὸν κατὰ τῆς φρεγάτας, μολοντί ἐπυροβολεῖτο σφοδρῶς. Ἐκόλλησε τὸ πυροπολικὸν εἰς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τῆς φρεγάτας καὶ αἱ φλόγες ἀμέσως περιεκύκλωσαν τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον. Τὰ τηλεβόλα ἤρχισαν νὰ κροτοῦν μόνον τῶν, ἢ δὲ ἀνατίναξις τῆς πυριταποθήκης συνεπλήρωσε τὴν καταστροφὴν. Ἀπὸ 1100 ἄνδρας ἐσώθησαν μόνον 8.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ ἦτο σπουδαιότατον. Εἰς τὰ Παρὰ ἐψάλη πανηγυρικὴ δοξολογία, ὁ δὲ τουρκικὸς στόλος τόσον ἐφοβήθη, ὥστε ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Δαρδανέλλια. Ἄλλὰ τὸ πάθημα τοῦ τουρκικοῦ στόλου ἐπλήρωσαν οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν φοβερὰς σφαγὰς εἰς τὴν Μυτιλήνην καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς Κυθωνίας. Χιλιάδες δὲ Ἑλλήνων ἀπὸ τὴν Ἀσίαν ἤρχισαν νὰ φεύγουν διὰ τὰ σωθοῦν. Οἱ πρόσφυγες αὐτοὶ διεσπάρησαν εἰς τὰς διαφόρους νήσους καὶ ἔζων βίον ἄθλιον.

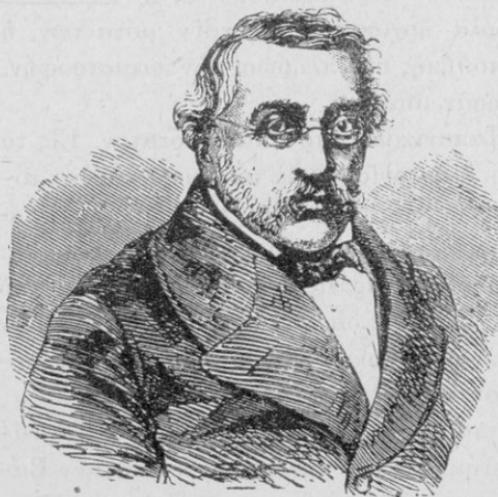
Τοιοῦτοτρόπως δύο σπουδαῖα γεγονότα ἔσωσαν τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐστερέωσαν αὐτήν. Εἰς μὲν τὴν ξηρὰν ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν, εἰς δὲ τὴν θάλασσαν τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγῶνος οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον πολιτικὴν ὀργάνωσιν. Ἄλλ' ἦτο ἀνάγκη νὰ γίνῃ μιὰ κεντρικὴ ἀρχή, διὰ τὰ φροντίξῃ νὰ προμηθεύῃ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ πολέμου. Διὰ τοῦτο οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ ἀρχιερεῖς μὲ τοὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς συνῆλθον εἰς τὴν **Μοῆν Καλτετζῶν** (Μαντίνεια Ἀρκαδίας) καὶ διώρισαν ἐπιτροπὴν διὰ τὰ φροντίξῃ μᾶζι μὲ τὸν ἀρχιστρατήγον Πετρόμπεην διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος. Τοῦτο ὀνομάσθη **Πρᾶξις τῶν Καλτετζῶν**. Εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν αὐτῶν οἱ πρόκριτοι δὲν ἠρώτησαν τὸν λαὸν καὶ διὰ τοῦτο ἡ πρώτη αὐτὴ διοίκησις τῆς Ἑλλάδος ἦτο ὀλιγαρχικὴ.

Ἄλλ' οἱ ὁπαδοὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἶχον φέρεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς ἰδέας τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, δηλαδὴ τὴν ἐκλογὴν τῆς κυβερνήσεως διὰ τῆς ψήφου τοῦ λαοῦ. Ἄλλὰ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι μὲ τοὺς προκρίτους. Διὰ

τοῦτο προσεκάλεσαν τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν ἐπ' ὀνόματι τῆς μυστικῆς ἀρχῆς. Ὁ Ὑψηλάντης ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀνεγνώρισε τὴν πρᾶξιν τῶν Καλιτετζῶν καὶ μετὰ τινὰς φιλονικίας πρὸ τοὺς προκρίτους ἀνεγνώρισθη ἀρχιστράτηγος καὶ ἐξέλεξε νέον συμβούλιον, διὰ νὰ φροντίζη διὰ τὸν ἀγῶνα. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως

Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος

ἤρχισαν καταστρεπτικὰ διχόνοια ἰδίως μεταξὺ τῶν προκρίτων καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν. Οἱ μὲν πρόκριτοι ἤθελον νὰ πλουτίσουν ἀπὸ τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους ἐξηκολούθουν νὰ εἰσπράττουν, καὶ ἀπὸ τὰ λάφυρα. Οἱ δὲ στρατιωτικοὶ ἔβλεπον τοῦτο μὲ πολλὴν δυσαρέσκειαν. Διὰ τοῦτο ἐδημιουργήθησαν τὰ πρῶτα κόμματα, οἱ **Πολιτικοὶ** καὶ οἱ **Στρατιωτικοί**.

Ἐν τῷ μεταξὺ κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο ἄλλοι Φαναριῶται, ὁ **Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος** καὶ ὁ **Θεόδωρος Νέγγης**. Οὗτοι διωργάνωσαν πολιτικῶς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Καὶ ὁ μὲν Μαυροκορδάτος συνεκάλεσεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον συνέλευσιν ἀντιπροσώπων τῆς Δυτικῆς Στερεᾶς καὶ κατήρτισε συμβούλιον ἀπὸ προκρίτους καὶ ὀπλαρχηγούς, τὸ ὁποῖον ἐφρόντιζε διὰ τὴν διοίκησιν, τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ὠνομάσθη **Γερουσία**. Ὁ δὲ Νέγγης συνεκάλεσεν ὁμοίαν συνέλευσιν ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἰς τὴν Ἄμφισσαν. Καὶ ἐκεῖ ἔγινε συμβούλιον ἀπὸ 12 μέλη, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδόθη ἀνωτάτη πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ἐξουσία. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ὠνομάσθη **Ἄρειος Πάγος**. Ἡ πρᾶξις τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Νέγγη ἐστρέφετο κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἐδίχαζε τὸ ἔθνος.

Ἄλλ' ὁ Ὑψηλάντης διὰ τὴν θέσιν τέλος εἰς τὸν διχασμὸν αὐτὸν τοῦ ἔθνους, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ἐκάλεσεν ἔθνο-
 συνέλευσιν ὅλης τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Ἄργος. Ἄλλ' οἱ Πολιτικοὶ
 καὶ Στρατιωτικοὶ ἐφιλονίκησαν καὶ ὑπερίσχυσαν οἱ Πολιτικοὶ, οἱ
 ὅποιοι μετέφεραν τὴν ἔδραν τῆς συνέλευσεως εἰς τὴν Ἐπίδαυρον
 (Πιάδαν). Ἡ συνέλευσις αὐτὴ ὠνομάσθη **Α' ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐ-
 θνικὴ Συνέλευσις**. Ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεχώ-
 ρησαν, οἱ δὲ Πελοποννήσιοι κατήρτισαν **Γερουσίαν Πελοπον-
 νησιακὴν** κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς Δ. Ἑλλάδος. Ἡ συνέλευσις
 αὐτὴ ἐψήφισε τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν σύνταγμα καὶ ὥρισε δύο ἐξου-
 σίας, τὸ **Νομοτελεστικὸν** καὶ τὸ **Βουλευτικόν**. Καὶ τὸ μὲν Νο-
 μοτελεστικὸν εἶχε τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, τὸ δὲ Βουλευτικὸν
 τὴν νομοθετικὴν. Τοῦ μὲν Νομοτελεστικοῦ πρόεδρος ἔγινεν ὁ
 Μαυροκορδάτος, τοῦ δὲ Βουλευτικοῦ ὁ Ὑψηλάντης. Τὸ Νομοτε-
 λεστικὸν ἐξέλεγε τοὺς Ὑπουργοὺς, τοὺς *Μινίστρος*, ὅπως ἔλε-
 γον τότε. Ὁ Νέγρης ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ Ἰωάννης
 Κωλέττης τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἡ συνέλευσις προτοῦ διαλυθῆ ὥρι-
 σε τὴν *κvanόλευρον σημαίαν* καὶ ὡς ἔθνος ἑμὸν τὴν *γλαῦκα*.

Η ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΠΙΘΕΣΙΣ ΤΟΥ 1822 ΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΣΧΕΔΙΟΝ

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις μᾶλλον εἶχε
 περιορισθῆ, διότι εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Δουνάβεως καὶ
 εἶχεν ἐξαπλωθῆ μέχρι τῆς Κρήτης. Τώρα εἶχε περιορισθῆ μόνον
 εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους τοῦ
 Αἰγαίου. Ἐκτὸς τούτου αἱ διχόνοιαι, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀρχίσει
 μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, παρέλυον τὸν ἀγῶνα, ἐνῶ ἔξ ἄλλου οἱ
 Τοῦρκοι ἐτοιμάζον ἰσχυρὸν κτύπημα κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς
 τοῦτο τοὺς παρεκίνουν καὶ οἱ εὐρωπαϊοὶ διπλωμάται, οἱ ἐχθροὶ
 τῆς ἐλευθερίας, ὁ Μέττερνιχ καὶ οἱ ὀπαδοί του.

Κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822 ὁ Ἄλῃ πασᾶς εἶχε νικηθῆ καὶ
 τὰ στρατεύματα τοῦ Χουρσίτ πασᾶ ἦσαν ἐλεύθερα νὰ βαδίσουν
 κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Τοῦρκοι διὰ τὴν καταπνίξουν ὀριστικῶς τὴν
 ἐπανάστασιν, ἔκαμαν τὸ ἐξῆς σχέδιον. Ὁ στρατὸς τοῦ Χουρσίτ
 θὰ κατήρχετο διὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, θὰ κατέπνιγεν ἐκεῖ τὴν
 ἐπανάστασιν καὶ διὰ τῆς Ναυπάκτου θὰ ἀπεβιβάζετο εἰς τὴν Πε-
 λοπόννησον. Ἄλλος τουρκικὸς στρατὸς ἐπρόκειτο νὰ καταπνίξῃ

τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ θὰ κατήρχετο εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκεῖ οἱ δύο στρατοὶ μαζὶ θὰ κατέπνιγον τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν καρδίαν της. Ἐπίσης διετάχθη νὰ συμπράξῃ καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος συντρίβων τὴν θαλασσίαν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων. Τὸ πολεμικὸν τοῦτο σχέδιον πρόκειται νὰ ἐφαρμόσουν οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ 1822.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

Ἀπὸ τὰς τρεῖς ἐπιχειρήσεις τοῦ τουρκικοῦ σχεδίου πρώτη ἤρχισε νὰ ἐκτελεῖται ἢ κατὰ θάλασσαν. Ἡ φιλήσυχος νῆσος Χίος προσεχώρησεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν παρακινηθεῖσα ἔξωθεν. Ὁ ἀρχηγὸς δηλαδὴ τῶν Σαμίων *Δυκοῦργος Δογοθέτης* τὴν 10 Μαρτίου τοῦ 1821 ἀπεβίβασθη εἰς τὴν νῆσον μετὰ 2500 ἄνδρας. Οἱ Τούρκοι κατέφυγον εἰς τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν οἱ ἐπαναστάται. Τότε ἤρχισαν λεηλασίαν καὶ σφαγὴν τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐπανάστασις τῆς Χίου ἐτάραξε πολὺ τοὺς Τούρκους. Ἡ νῆσος εἶχε δωρηθῆ ὑπὸ τοῦ σουλτάνου εἰς τὴν ἀδελφὴν του, διὰ νὰ εἰσπράττῃ τοὺς φόρους ἐκ τῶν μαστιχοδένδρων, τὰ ὁποῖα ἐκαλλιεργοῦντο πολὺ εἰς τὴν νῆσον. Διὰ τοῦτο τὸ χαρέμι ἐξηγέρθη καὶ ἐζήτησε τὴν τιμωρίαν τῶν ἐπαναστατῶν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μαρτίου ὁ Καπετὰν πασᾶς Καρὰ Ἀλῆς μετὰ 46 πλοῖα ἐφάνη εἰς τὸ βόρειον στενὸν τῆς νήσου καὶ ἀφοῦ ἐβομβάρδισε τὴν νῆσον, ἀπεβίβασεν 7 χιλ. στρατιώτας εἰς τὴν νότιον ἀκτὴν. Συγχρόνως ἡ φρουρὰ ἐπετέθη ἐκ τοῦ φρουρίου κατὰ τῆς πόλεως (*30 Μαρτίου*).

Ἡ πόλις καὶ τὰ περὶχωρα παρεδόθησαν εἰς τὸ πῦρ. Οἱ Σάμιοι μετὰ μικρὰν ἀλλὰ πεισματώδη ἀντίστασιν ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν μετὰ ὀλίγα ψαριανὰ πλοῖα. Τότε ἀπεβίβασθησαν εἰς τὴν νῆσον στίφη ἀσιατικά, τὰ ὁποῖα ἤρχισαν φοβερὰν λεηλασίαν καὶ σφαγὴν τῶν χριστιανῶν. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας 40 καπνίζοντα χωρία ἦσαν τὰ θύματα τῆς τουρκικῆς μανίας. Τὸ δὲ Πάσχα τοῦ 1822 ἐβάφη εἰς τὸ αἷμα τῆς Χίου, ὅπως τὸ Πάσχα τοῦ 1821 εἶχε βαφῆ εἰς τὸ αἷμα τοῦ Πατριάρχου. Χιλιάδες Χίων ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἄλλαι χιλιάδες διεσκορπίσθησαν ὡς φυγάδες εἰς τοὺς τέσσαρας ἀνέμους, Ἐλάχιστοι ἔζησαν καὶ οὗτοι διὰ νὰ περιποιοῦνται τοὺς περιφῆ-

μους κήπους τῶν μαστιχοδένδρων. Ἐκ τῶν 100 χιλ. κατοίκων τῆς νήσου 23 χιλ. ἐσφάγησαν καὶ 47 χιλ. αἰχμαλωτίσθησαν.

Μὲ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν ἡ Τουρκία ἀπέδειξεν ὅτι ἦτο ἀσυμβίβαστος μὲ τὸν ἀνθρωπισμὸν τῆς Εὐρώπης, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐκέρδισαν τὰς συμπαθείας τῶν Εὐρωπαίων. Οἱ δημοσιογράφοι ἔκαμαν φρικιαστικὰς περιγραφὰς τῶν φρικαλεοτήτων τῆς Χίου, διάσημοι δὲ ζωγράφοι ἀπεικόνισαν αὐτάς.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΝΑΥΑΡΧΙΔΟΣ

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔφθασεν εἰς τὴν Χίον μετὰ τὴν συμφορὰν. Μόλις τὴν 27 Ἀπριλίου κατώρθωσε ν' ἀποπλεύσῃ ἐκ Ψαρῶν μὲ 56 πλοῖα. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ εἰς συμβούλιον ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τὸν τουρκικὸν στόλον μὲ πυρπολικά εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου. Τὴν δὲ τολμηρὰν ἐπιχείρησιν ἀναλαμβάνουν δύο γενναῖοι καὶ τολμηροὶ ἄνδρες, ὁ ὑδραῖος **Πιπῖνος** καὶ ὁ ψαριανὸς **Κωνστ. Κανάρης**, ὁ ὁποῖος ἦτο ὀλίγον γνωστὸς μέχρι τότε. Οἱ δύο ναυτικοὶ ἔπλευσαν μὲ μεγάλην δυσκολίαν ἕνεκα τῆς νηνεμίας καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ στενὸν τῆς Χίου τὴν νύκτα τῆς **6-7 Ἰουνίου** καὶ ὡσὰν σκιαὶ ἔφθασαν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐστάθμευεν ὁ τουρκικὸς στόλος.

Ἦτο ἡ τελευταία νύξ τοῦ Ῥαμαζανίου καὶ τὰ πλοῖα ἦσαν φωταγωγημένα, οἱ δὲ Τοῦρκοι διεσκέδαζον. Ἡ ναυαρχὶς ἀπήστραπτεν ἀπὸ πολύχρωμα φῶτα καὶ ἀντήχει ἀπὸ τὰς φωνὰς τῶν διασκεδαζόντων. Ὁ Καρὰ Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει εἰς δεῖπνον τοὺς ἀξιωματικούς τῆς ξηρᾶς. Ὁ Κανάρης ἐκόλλησε τὸ πυρπολικὸν του εἰς τὰ πλευρὰ τῆς ναυαρχίδος, καὶ πρὶν ἀντιληφθοῦν οἱ Τοῦρκοι, αἱ φλόγες περιέζωσαν τὴν ναυαρχίδα. Τὸ κολοσσαῖον πλοῖον ἐπυρπολήθη καὶ ἀνετιτάχθη μετ' ὀλίγον, ὅταν αἱ φλόγες ἔφθασαν εἰς τὴν πυριταποθήκην. Περισσότεροί ἀπὸ 2 χιλ. Τούρκων εὐρῆκαν οἰκτρὸν θάνατον. Ὁ Καρὰ Ἀλῆς ἐνῶ ἐπεβιβάζετο εἰς μίαν λέμβον διὰ νὰ σωθῆ, ἐπληγώθη ἀπὸ μίαν ἀνημμένην κεραΐαν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν ἀκτὴν. Ὁ Πιπῖνος δὲν ἦτο τόσον εὐτυχής, διότι ὁ Τοῦρκος πλοίαρχος κατώρθωσε νὰ ξεκολλήσῃ τὸ πυρπολικὸν καὶ νὰ σωθῆ.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Κανάρη ἦτο σημαντικώτατον. Οἱ Τοῦρκοι τόσον ἐφοβήθησαν, ὥστε ἀμέσως εἰσῆλθον εἰς τὰ Δαρδανέλια. Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως κατέστρεψαν τὰ μαστιχοχώρια

τῆς Χίου. Τοιουτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ἔμειναν πάλιν κύριοι τῆς θαλάσσης, ὅταν δὲ οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάζοντο νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, πάντοτε τοὺς παρηκολούθει ὁ φόβος τοῦ πυρπολικοῦ.

ΚΑΝΑΡΗΣ ΚΑΙ ΜΙΑΟΥΛΗΣ

Εἰς τὸν κατὸ θάλασσαν ἀγῶνα δύο ἄνδρες διεκρίθησαν, ὁ Κανάρης καὶ ὁ Μιαούλης, ὁ μὲν πρῶτος ὡς ἔξοχος πυρπολητής,

Ἄνδρας Μιαούλης

ὁ δὲ δεύτερος ὡς ἀρχηγὸς τοῦ στόλου. Ὁ Κωνσταντῖνος Κανάρης (1790-1877) ἐγεννήθη εἰς τὰ Ψαρά. Πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο κυβερνήτης μικροῦ ἐμπορικοῦ πλοίου, μεταξὺ τῶν πρώτων δὲ ἔσπευσε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ μετεβλήθη ἀπὸ ἐμποροπλοίαρχον εἰς τολμηρὸν καταδρομέα καὶ πυρπολητὴν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου καὶ ἔγινε πολλάκις πρωθυπουργός.

Ὁ Ἄνδρας Μιαούλης (1769 - 1835) κατήγετο ἔξ

Εὐβοίας καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ὑδραν. Τὸ πρῶτόν του ὄνομα ἦτο Βῶκος. Εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν ἔγινε κυβερνήτης ἐμπορικοῦ καὶ ἀπέκτησε σημαντικὴν περιουσίαν διὰ ὀψοκινδύνων ἐπιχειρήσεων. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ ἐξέχων πρόκριτος τῆς Ὑδρας Λάζαρος Κουντουριώτης ἀνεγνώρισεν ὅτι ὁ Μιαούλης ἦτο ὁ ἄριστος διὰ νὰ ὀδηγῇ τὸν ὑδραϊκὸν στόλον. Τὸ δεύτερον δὲ ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ἀντικατέστησε τὸν ναύαρχον Ἰάκωβον Τομπάζην διὰ τοῦ Μιαούλη. Ὁ Μιαούλης ἀμέσως ἐπεβλήθη μετὰ τὴν ἰκανότητά του καὶ εἰς τὴν οὐσίαν ἔγινεν ὁ ναύαρχος ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

Κωνσταντίνος Κανάρης

Η ΠΑΡΑ ΤΟ ΠΕΤΑ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Ἐνῶ εἰς τὴν θάλασσαν οἱ Ἕλληνες εἶχον λαμπρὰς ἐπιτυχίας, εἰς τὴν ξηρὰν τὰ πράγματα ἔλαβον δυσάρεστον τροπὴν. Οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ κατέλαβον τὰ δύο προπύργια τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, τὸν Ὀλυμπον καὶ τὴν Εὐβοίαν. Προτοῦ δὲ ἐπιχειρήσουν τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς νοτιωτέρας Ἑλλάδος, ἐπεχείρησάν νὰ κυριεύσουν καὶ τὸ προπύργιον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, τὸ Σοῦλι.

Οἱ Σουλιῶται, οἱ ὅποιοι, καθὼς εἶδομεν, ἠναγκάσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ νὰ ἐκπατρισθοῦν, κατώρθωσαν πάλιν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀγαπητὴν πατρίδα των. Ὅταν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐπολέμει κατὰ τῶν Τούρκων, ἐπολιτεύθησαν διπλωματικῶς καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰ χωρία των.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Σουλίου δὲν συνέφερεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι εἶδον τὴν ἀνάγκην ὅτι μὲ πᾶσαν θυσίαν ἔπρεπε νὰ σωθῇ ὁ ἡρωϊκὸς ὄρεινὸς λαός. Ὁ Μαυροκορδάτος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατείαν πρὸς σωτηρίαν τοῦ Σουλίου. Τὴν ἐκστρατείαν ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὸν τακτικὸν στρατὸν τοῦ Ὑψηλάντου, τοὺς Φιλέλληνας, Μανιάτας καὶ ἄλλους ἀτάκτους, ἐν συνόλῳ μὲ 7 χιλ. ἄνδρας. Ἀπεβίβασθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ἐκεῖ ἦλθεν ὡς ἀπεσταλμένος τῶν Σουλιωτῶν ὁ Μᾶρκος Μπότσαρης καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Μαυροκορδάτον ν' ἀποσπᾷ 500 Μανιάτας ὑπὸ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην. Οὗτοι ἐστάλησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἠλείου *Φανάρι*, ὁ ὁποῖος ἀπέχει ἑπτὰ ὥρας ἀπὸ τὴν Κιάφαν, διὰ νὰ φέρουν βοήθειαν εἰς τὸ Σοῦλι, τὸ ὁποῖον ἐστενοχωρεῖτο πολὺ. Ἐκτὸς τούτου ἀπέσπασεν ἄλλην δύναμιν καὶ τὴν ἔστειλε μὲ τὸν Μ. Μπότσαρην διὰ τῶν Πέντε Πηγαδίων εἰς τὴν Κιάφαν. Τὸ κύριον σῶμα ἐπροχώρει διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀχελῷου καὶ κατέλαβε τὸ χωρίον **Πέτα**, τὸ ὁποῖον ἀπέχει δύο μίλια ἀπὸ τὴν Ἄρταν. Εἰς τὴν Ἄρταν εὐρίσκετο ἰσχυρὰ τουρκικὴ δύναμις μὲ τὸν *Μεχμέτ Ρεσίτ* πασᾶν, τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζον **Κιουταχῆν**.

Τὰς κινήσεις τῶν Ἑλλήνων ἐπρόδωσεν ὁ ὄπλαρχηγὸς τῆς Ἄρτης *Γῶγος Μπακόλας*. Διὰ τοῦτο ὁ Μ. Μπότσαρης εὐρῆκεν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν εἰς τὰ Πέντε Πηγάδια καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Πέτα. Ὁ δὲ Κιουταχῆς ἐπετέθη μὲ 6 χιλ. κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν νύκτα κατέλαβεν ὅλας τὰς παρόδους Ἐκεῖ

ἔγινε μεγάλη μάχη, εἰς τὴν ὅποιαν Ἕλληνες καὶ Φιλέλληνες ἐπολέμησαν μὲ μεγάλην ἀνδρείαν, ἀλλ' ἔπαθον φοβερὰν καταστροφὴν. Ἀποσκευαὶ καὶ πολεμεφόδια ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, οἱ ὅποιοι ἐπανηγύρισαν τὴν νίκην εἰς τὴν Ἄρταν μὲ 1822 κονονιοβολισμοὺς (4 Ἰουλίου 1822). Ὁμοίαν καταστροφὴν ἔπαθον καὶ οἱ Μανιάται εἰς τὸ Φανάρι, ὅπου τοὺς προσέβαλον πολλοὶ Τοῦρκοι καὶ ἐφονεύθη ὁ ἀρχηγός των Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ Βαλτετσίου.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα εἶχε δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Τὸ Σοῦλι ἀφοῦ ἀντεστάθη μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου, ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, οἱ δὲ κάτοικοι κατέφυγον πάλιν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Ἐκτὸς τούτου ἡ Δ. Ἑλλάς ἐφάνη ὅτι ἐχάθη, διότι στρατὸς τουρκικὸς κατῆλθεν ὑπὸ τὸν Ὅμηρ Βρυώνην καὶ τὸν Κιουταχῆν καὶ ἐπολιορκήσῃ τὸ Μεσολόγγιον (Πρώτη Πολιορκία Μεσολογγίου, Νοέμβριος 1822). Τὸ Μεσολόγγιον ἐσώθη τότε, διότι οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν ἔνεκα τοῦ χειμῶνος καὶ ἐλλείψεως τροφῶν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι ἔπαθον πολλὰς καταστροφάς.

ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΛΗ

Ἄλλὰ τουρκικὸς στρατὸς πολυπληθέστατος συνεκεντρώμετος εἰς τὴν Λάρισαν ὑπὸ τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ **Μεχμέτ Δράμαλη** πασᾶ. Κατὰ τὰ μέσα δὲ Ἰουνίου 1822 ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη, 24 χιλ. πεζὸς καὶ 6 χιλ. ἵππεις, ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν Λαμίαν. Εἰς τὴν Ἄν. Ἑλλάδα οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ οἱ πρόκριτοι ἐφιλονίκουν καὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ σταματήσουν τὴν προέλασιν τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο ὁ Δράμαλης ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐπέρασε τὸν Ἴσθμὸν καὶ τὴν 5 Ἰουλίου ἔστησε τὸ στρατηγεῖόν του εἰς τὴν Κόρινθον. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Κόρινθον καὶ νὰ μεταθέσῃ τὴν ἔδραν τῆς εἰς τὸ Ἄργος.

Οἱ Τοῦρκοι τῆς Πελοποννήσου συνεβούλευσαν τὸν Δράμαλην νὰ καταστήσῃ ἔδραν τὴν Κόρινθον καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ἄλλ' ὁ Δράμαλης δὲν ἤκουσε τὰς συμβουλὰς αὐτὰς καὶ περιφρονῶν τοὺς ἀπολέμους ὑαγιάδες, ὡς ἔλεγε, διέταξε τὸν στρατὸν του νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸ Ναύπλιον, τὸ ὅποιον ἐπολιορκεῖ ὁ Ὑψηλάντης, καὶ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν του. Τὴν 12 Ἰουλίου ὁ στρατὸς του ἔφθασεν εἰς τὸ Ἄργος, αἱ δὲ

προφυλακαί του ἔφθασαν πρὸ τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐματαίωσαν τὰς διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀρχίσει πρὸ ὀλίγου.

Οὐδέποτε εἶχον ἴδει οἱ Ἕλληνες τόσον πολὺν στρατόν, ἡ δὲ φήμη προπορευομένη ἐσκόρπιζε τὸν τρόμον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Βουλὴ ἐγκατέλειψαν τὸ Ἄργος καὶ ἔμειναν ἐντὸς πλοίου εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον, ἐγκατέλειψαν δὲ τὰ ἄρχεια καὶ τὰ ἱερὰ σκευή, τὰ ὁποῖα εἶχον συναθροίσει ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας. Πλήθη δὲ φυγάδων ἔφευγον πρὸς τὴν Τρίπολιν.

Μέσα εἰς τὴν γενικὴν αὐτὴν σύγχυσιν καὶ ταραχὴν μόνον ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης διετήρησαν τὴν ψυχραιμίαν των. Ὁ Ὑψηλάντης ἐσκέφθη νὰ φέρῃ ἓνα ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν Δράμαλιν καὶ μὲ 700 ἄνδρας εἰσῆλθεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους *Λάρισαν*, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζεν ὁ γενναῖοςμανιάτης *Καραγαμάνης*. Ὁ Δράμαλης ἐνόησεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προχωρήσῃ καὶ ν' ἀφήσῃ ὀπισθὲν του ἐχθρὸν ἐπικίνδυνον. Διὰ τοῦτο ἐχρονοτρίβησεν ἐκεῖ, ἐνῶ ὁ Κολοκοτρώνης ἔλαβε καιρὸν καὶ συνήθροισε στρατόν. Μὲ τὸν στρατὸν αὐτὸν κατέλαβε τοὺς *Μύλους* πρὸς νότον τοῦ Ἄργους. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ φρουρὰ τῆς Λαρίσης ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατέφυγεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του.

Ἄλλὰ τώρα ἡ τύχη ἦρχισε ν' ἀφίνη τοὺς Τούρκους. Ἐνεκα τῆς ξηρότητος τοῦ θέρους τὸ ἵπικὸν δὲν εἶχε χόρτον καὶ ἵπποι καὶ ὑποζύγια ἀπέθνησκον σωρηδόν. Ἄλλὰ καὶ ὁ στρατὸς ἐστερήθη τροφῶν καὶ ὁ Δράμαλης ἐσκέπτετο νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς Κόρινθον. Ὁ Κολοκοτρώνης μόνος ἀντελήφθη τοὺς σκοποὺς τοῦ τούρκου στρατάρχου, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀρχηγούς. Μόνος του ἀπέσπασε 2500 ἄνδρας καὶ κατέλαβε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, ὅπου σήμερον διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἄργους. Τὴν 25 Ἰουλίου ἡ πρωτοπορεία τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἀπεκόπη ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του Νικήτα, τοῦ **1822** Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Παπαφλέσσα καὶ εἰς τὴν *Μάχην τῶν Δερβενακίων* (26 Ἰουλίου 1822) ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν. Ὁ Δράμαλης ἀπέφυγε τὴν τελείαν καταστροφὴν μόνον ἔνεκα τῆς ἀσυμφωνίας τῶν Ἑλλήνων, ἔφθασε δὲ εἰς τὴν Κόρινθον μὲ τὰ συντρίμματα τοῦ στρατοῦ του, ἀφοῦ ἔχασε τὰς ἀποσκευάς, πολεμefόδια καὶ πυροβολικόν.

Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη ἐθριάμβευσεν, οἱ Ἕλληνες τὸν ὠνόμασαν σωτῆρα τῆς πατρίδος, ἡ δὲ Γερουσία ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἐφρόντισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν τελείαν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι. Τὸν ἀπέκλεισεν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ συνεννοήθη μὲ τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδρουῦτσον νὰ καταλάβῃ τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδος καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Δράμαλι. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἤρχισε ν' ἀποδεκατίζεται ἀπὸ στερήσεις καὶ ἀσθενείας, ὁ δὲ Δράμαλις ἀπέθανε κατὰ τὸ τέλος Ὀκτωβρίου ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὴν λύπην του. Εἰς τὸ τέλος δὲ τοῦ ἔτους τὰ λείψανα τῆς λαμπρᾶς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλι 2 χιλ. ἄνδρες ἐπεχείρησαν νὰ σωθοῦν εἰς τὰς Πάτρας. Ἀλλὰ προσέβαλον αὐτοὺς οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας καὶ ἐπροξένησαν μεγάλην καταστροφὴν. Ὀλίγους μόνον ἔσωσε μὲ τὰ πλοῖα ὁ παστὴς τῶν Πατρῶν Γιουσούφ.

Ὁ Χουρσίτ ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ὑπεύθυνος διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι, διότι δὲν τὸν ἐβοήθησε. Διὰ τοῦτο ὁ σουλτάνος διέταξε ν' ἀποκεφαλισθῆ. Ἀλλ' ὁ Χουρσίτ ἠτυοκτόνησε δηλητηριασθεὶς. Τοιοῦτοτρόπως οἱ κυριώτεροι ἀρχηγοὶ τῆς μεγάλης ἐκστρατείας τοῦ 1822, ὁ Χουρσίτ, ὁ Δράμαλις, ὁ Καρὰ Ἀλῆς ἦσαν νεκροί, αἱ δὲ ἐλπίδες τῆς Τουρκίας καὶ τῶν διπλωματῶν διεψεύσθησαν. Μετ' ὀλίγον οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν καὶ τὸ Παλαμίδι (Ναύπλιον) καὶ ἠνάγκασαν τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως νὰ συνθηκολογήσῃ.

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1823

Κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως αἱ ἐπιχειρήσεις δὲν ἦσαν τόσον σημαντικαί. Πάλιν οἱ Τοῦρκοι σκοπὸν εἶχον νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ τώρα εἶχον σχέδιον νὰ βαδίσουν διὰ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἑλλάδος, νὰ ἐνωθοῦν εἰς τὴν Ναύπακτον καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ διαπεραιωθοῦν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ ἡ μὲν ἐκστρατεία εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα διήρκεσε πολὺ ὀλίγον, διότι ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἔπαθε μεγάλην φθορὰν ἀπὸ ἀσθενείας καὶ, ἐνῶ εἶχε προχωρήσει μέχρι τῆς Ἀττικῆς, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Λαμίαν.

Ἀξιολογωτέρα ἦτο ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα. Δύο τουρκικοὶ στρατοὶ ἀποτελούμενοι ἀπὸ Γκέκηδες καὶ Μιρδίτας κατήλθον εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα. Ὁ εἰς στρατὸς ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ

Ὁμὲρ Βρονώνη ἐβάδισε διὰ τοῦ Καρβασαρά, ὁ δὲ ἄλλος ὑπὸ τὸν Μουσταφάμπην διὰ τῶν Ἀγραφῶν. Ὁλος ὁ στρατὸς ἦτο 16 χιλ. καὶ ὄρισε σημεῖον συναντήσεως τὸ Μεσολόγγιον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποκλείσει ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπὸ θαλάσσης.

Εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα τότε ἐπεκράτει μεγίστη ἀκαταστασία. Ὁ στρατὸς εὐρίσκετο ἐν παραλύσει, οἱ δὲ ὄπλαρχηγοὶ ἐφιλονίκουν μεταξὺ των διὰ τὴν ἀρχιστρατηγίαν. Ἄλλ' εἰς τὴν γενικὴν αὐτὴν ἀθλιότητα ἐφάνη ἡ ἥρωϊκὴ μορφή τοῦ **Μάρκου Μπότσαρη**, ὁ ὁποῖος διωρίσθη ἀρχιστράτηγος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ κυβέρνησις ἔστειλε διπλώματα ἀρχιστρατηγίας καὶ εἰς ἄλλους ὄπλαρχηγούς, ὁ Μᾶρκος ἔσχισε τὸ δίπλωμα καὶ εἶπεν : "Ὁποῖος εἶναι ἄξιος λαμβάνει δίπλωμα μεθαύριον ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Μπότσαρης μὲ ὀλίγους πιστοὺς συντρόφους προσέβαλε τὸ στρατόπεδον τοῦ Μουσταφάμπην εἰς τὸ Καρπενήσι τὴν νύκτα τῆς **11 Αὐγούστου 1823** Ἡ νυκτερινὴ ἐπίθεσις ἐπροξένησε μεγάλην σύγχυσιν εἰς τοὺς ἐχθρούς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐφονεύθησαν πολλοί. Ἄλλ' ὁ Μᾶρκος κτυπηθεὶς διὰ σφαίρας εἰς τὸ μέτωπον, ἐνῶ προσεπάθει νὰ ἀνέλθῃ εἰς ἐχθρικὸν χαράκωμα, ἔπεσε νεκρός. Ὁ θάνατος τοῦ ἀνδρείου σουλιώτου ἐλύπησεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ὁ νεκρὸς του μετεκομίσθη εἰς Μεσολόγγιον καὶ ἐτάφη ἐν μέσῳ γενικοῦ πένθους. Οἱ Τούρκοι ἔμειναν μόνον δύο μῆνας εἰς τὴν Δ. Ἑλλάδα καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἡπειροῦν ἕνεκα τοῦ χειμῶνος.

Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1823-1824)

Ἐνῶ ὁ τακτικὸς στρατὸς ἠττήθη εἰς τὸ Πέτα, τοῦναντίον ἡ τακτικὴ τῶν κλεφτῶν ἐθριάμβευσε κατὰ τοῦ Δράμαλη. Ἐκτὸς τούτου κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Δράμαλη ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ βουλή ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ Πολιτικῶν ἤρχισε νὰ γίνεταί ὀξυτέρα.

Τὸ 1823 συνῆλθεν ἡ **Δευτέρα Ἐθνικὴ Συνέλευσις** εἰς τὸ Ἄστρος. Ἐκεῖ ἐφιλονίκησαν τὰ δύο κόμματα, ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς στρατιωτικοὺς ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Πετρόμπεης καὶ Μαυροκορδάτος μὲ τοὺς πολιτικοὺς ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆρε μαζὶ του τὸ Νομοτελεστικὸν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ναύπλιον, τὸ δὲ Βουλευτικόν, τοῦ ὁποῖου πρόεδρος ἦτο ὁ Μαυροκορδάτος κατέφυγεν εἰς τὸ Ἄργος. Ἄλλ' ὁ

Κολοκοτρώνης έστειλε τόν υιόν του Πᾶνον με στρατὸν εἰς τὸ Ἄργος καὶ διέλυσε διὰ τῆς βίας τὸ Βουλευτικὸν καὶ με τοὺς ὀπαδούς του ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Τρίπολιν. Τὰ μέλη ὁμως τοῦ Βουλευτικοῦ συνηθροίσθησαν εἰς Κρανίδιον καὶ ἐξέλεξαν νέον Νομοτελεστικὸν με πρόεδρον τὸν ὑδραῖον **Γεώργιον Κουντουριώτην**. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλὰς εἶχε δύο κυβερνήσεις, μίαν εἰς τὴν Τρίπολιν καὶ ἄλλην εἰς τὸ Κρανίδιον, αἱ ὁποῖαι ὑβρίζον καὶ ἀπεκήρυττον ἢ μία τὴν ἄλλην.

Μετ' ὀλίγον ἤρχισεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ὀπαδοί του δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κατισχύσουν, διότι αἱ νῆσοι, ἡ Στερεὰ καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου ἀνεγνώρισαν ὡς νόμιμον κυβέρνησιν τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην καὶ τὴν βουλὴν τοῦ Κρανιδίου. Ὁ Κολοκοτρώνης ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἤρκέσθη εἰς τὴν ἀμνηστειάν. Ἡ κυβέρνησις Κουντουριώτου ἐγκατεστάθη εἰς Ναύπλιον καὶ ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ ὅλων, ἐφαίνεται δὲ ὅτι ἐτελείωσεν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον ἤρχισε πάλιν φοβερώτερος ἐμφύλιος πόλεμος. Κατὰ τὸν πρῶτον οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου εἶχον συμμαχήσει με τοὺς Νησιώτας καὶ τοὺς Στερεοελλαδίτας, διότι ἐμίσουν τὸν Κολοκοτρώνην. Ἄλλὰ ταχέως μετενόησαν, διότι οἱ Νησιῶται καὶ οἱ Στερεοελλαδίται ἔλαβον ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ παρηγάκωνισαν τοὺς Πελοποννησίους. Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ἡ πρώτη δόσις τοῦ δανείου, τὸ ὁποῖον εἶχον κατορθώσει νὰ συνάψουν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Οἱ Νησιῶται λοιπὸν καὶ οἱ Στερεοελλαδίται διεχειρίζοντο μόνοι τὰ χρήματα.

Τὸ 1824 τὸν Ὀκτώβριον ἔγινεν ἐκλογὴ νέου Νομοτελεστικοῦ, Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐπεκράτησαν πάλιν οἱ Νησιῶται καὶ οἱ Στερεοελλαδίται καὶ ἐξέλεγη πρόεδρος ὁ Κουντουριώτης, ἐξωργίσθησαν οἱ Πελοποννήσιοι καὶ ἐξήγειραν εἰς διάφορα μέρη τῆς **1824** Πελοποννήσου στάσεις καὶ προσέλαβον ὡς σύμμαχον τὸν Κολοκοτρώνην. Τότε ὁ **Κωλέτιης**, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκ τῶν σημαντικωτάτων μελῶν τοῦ Νομοτελεστικοῦ, προσεκάλεσε τὸ ἑορμελιωτικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν Γκούραν καὶ Καραϊσκάκην εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπνίξε τὰς στάσεις εἰς τὸ αἶμα. Ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Πᾶνος ἐφονεύθη, πολλοὶ δὲ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἠναγκάσθησαν νὰ φύγουν εἰς τὴν Στερεάν καὶ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους. Ὁ Κολοκοτρώνης παρεδόθη εἰς τοὺς ἀντι-

πάλους του, ώδηγήθη με 24 άλλους προκρίτους εις την "Υδραν
1825 και έφυλακίσθη εις την μονήν του Προφήτου "Ηλίου
(Ιανουάριος 1825). Έκει ο γέρον πολεμιστής πα-
ρημέλησεν έπίτηδες τον έαυτόν του και έπροφήτευσεν ότι θα ήρ-
χοντο ταχέως εις την ανάγκην να τον προσκαλέσουν πάλιν.

Εις την "Ανατολ. "Ελλάδα ο εμφύλιος πόλεμος κατέληξεν εις
τόν τραγικόν θάνατον του "Οδυσσέως "Ανδρούτσου. "Επειδή ο
"Οδυσσεύς είχε συμμαχήσει με τον Κολοκοτρώνην, έστάλη κατ'
αυτοῦ ο άλλοτε ύπαρχηγός του **Γκούρας**, ο οποῖος τον συνέλαβε
και τον έκλεισεν εις ένα πύργον τῆς ακροπόλεως τῶν "Αθηνῶν.
Τὴν 4 "Ιουλίου 1825 ο "Οδυσσεύς εύρέθη νεκρός πλησίον τῶν
ἐρειπίων του ναοῦ τῆς "Απτέρου Νίκης. "Ελεγον εις τοὺς ξένους
ὅτι ἐκρημίσθη προσπαθῆσας να δραπετεύσῃ, ἀλλὰ πράγματι
εἶχεν ἀπαγχονισθῆ ὑπὸ του Γκούρα.

"Η κυβέρνησις ἐθριάμβευσεν, ἀλλ' ἡ κατάστασις εις την "Ελ-
λάδα ἦτο οἰκτροτάτη. Οἱ Στερεοελλαδίται στρατιῶται ἐλεηλάτου
την Πελοπόννησον ὡς ἐχθρικήν, αἱ θέσεις ἐδίδοντο εις πρόσωπα
ἀνίκανα, τὰ δὲ χρήματα του ἀγγλικοῦ δανείου εἶχον σπαταληθῆ
διὰ τὸ κόμμα. Εἰς δὲ τὸ ἔξωτερικόν ἐσηματίζετο ἡ ἰδέα ὅτι ἡ
"Ελλάς ἦτο χώρα ἀναρχομένη και ἀνίκανος να ὀργανωθῆ. "Ολο-
δὲ αὐτὰ συνέβαινον, ἐνῶ νέος φοβερός κίνδυνος ἠπεῖλει την "Ελ-
λάδα, ἡ ἐπέμβασις τῆς Αἰγύπτου.

Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

"Οταν ἐξερράγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἡ πολιτικὴ κατάστα-
σις εις την Εὐρώπην ἦτο πολὺ ἐχθρική δι' αὐτήν. "Η "Ιερὰ Συμ-
μαχία, τῆς οποίας ψυχὴ ἦτο ο πονηρός και αὐταρχικός Μέττερνιχ,
ἐχαρακτήρισε τὸ κίνημα ἐπικίνδυνον διὰ την εἰρήνην τῆς Εὐρώ-
πης και εἰργάσθη να τὸ καταπνίξῃ. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ὀρθόδο-
ξος "Ρωσσία ἠναγκάσθη ν' ἀκολουθήσῃ την πολιτικὴν τῆς Αὐ-
στρίας και τῆς "Ιερᾶς Συμμαχίας. "Αλλ' ὅταν οἱ Τοῦρκοι ἐκρέμα-
σαν τὸν Πατριάρχην και ἤρχισαν να σφάζουν ἀγρίως τοὺς χει-
στιανούς, ο ὄρωσικὸς λαὸς ἠγανάκτησε πολὺ. "Η ὄρωσικὴ κυβέρ-
νησις τότε διεμαρτυρήθη εις τὸν σουλτάνον και τὰ πράγματα
ἐφθασαν μέχρι ὄρωσσοτουρικοῦ πολέμου. "Αλλ' ο ἐπιτήδειος Μέτ-
τερνιχ κατώρθωσε να ματαιώσῃ τὸν πόλεμον και να σύρῃ πάλιν
την "Ρωσσίαν με τὸ μέρος του. Εἰς την "Αγγλίαν ὑπῆρχε κυβέρ-

νησις συντηρητική, ἡ ὁποία ἠκολούθει τὴν πολιτικὴν τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας.

Ἄλλ' ἐνῶ αἱ κυβερνήσεις τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἐκράτησαν τόσον ἐχθρικὴν στάσιν ἀπέναντι τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐχαιρέτησαν μὲ πολλὰς συμπαθείας τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα καὶ ἠύχοντο τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ. Ἦσαν δὲ τόσαι αἱ συμπάθειαι τῶν λαῶν, ὥστε ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατώρθωσαν νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τὰς κυβερνήσεις καὶ τὰς ἠνάγκασαν ν' ἀλλάξουν πολιτικὴν εἰς τὸ ἐλληνικὸν ζήτημα.

Ἡ ἀλλαγὴ τῆς πολιτικῆς ἐφάνη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἐκεῖ ἔπεσεν ἡ συντηρητικὴ κυβέρνησις καὶ ἔγεινεν ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ὁ διάσημος πολιτευτὴς καὶ μέγας φιλέλλην **Γεώργιος Κάνιγγ**. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1823 ἡ Ἀγγλία ἀνεγνώρισε τὸν ἐλληνικὸν ἀποκλεισμόν, ὁ διοικητὴς τῶν Ἰονίων νήσων διατάχθη νὰ συμπεριφέρεται πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὡς πρὸς ἐμπόλεμον κράτος καὶ νὰ παραχωρήσῃ τὴν μικρὰν νῆσον *Κάλαμον*, μεταξὺ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Ἰθάκης, ὡς ἄσυλον εἰς τοὺς καταδιωκομένους ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1823 ἤλλαξε καὶ ἡ ὄψοσις τῆς πολιτικῆς. Ὁ τσάρος ἐφοβήθη, διότι ἔβλεπεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ συμπαθοῦν περισσότερον τὴν Ἀγγλίαν καὶ νὰ αὐξάνῃ ἡ ἐπιρροὴ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἠθέλησε λοιπὸν νὰ φανῇ ὅτι αὐτὸς ἐλευθερώνει τὴν Ἑλλάδα. Πρὸς τοῦτο ἐπρότεινεν εἰς τὰς δυνάμεις αἱ ἐλληνικαὶ χῶραι ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου καὶ ν' ἀποτελέσουν τέσσαρας χωριστὰς ἡγεμονίας. Ἀλλὰ τὸ **ῥωσικὸν σχέδιον** δὲν ἠὐχαρίστησεν οὔτε τοὺς Ἕλληνας οὔτε τοὺς Τούρκους. Τὰ ἄλλα κράτη τότε ἐνόησαν τοὺς σκοποὺς τῆς Ῥωσσίας, ἡ ὁποία ἤθελε νὰ δημιουργήσῃ μικρὰν Ἑλλάδα καὶ νὰ διατηρῇ πάντοτε τὴν Τουρκίαν ἐμπερίστατον. Διὰ τοῦτο ὁ Μέττερνιχ διὰ νὰ ματαιώσῃ τὸ ῥωσικὸν σχέδιον, ἐκυρύχθη ὑπὲρ τῆς *πλήρους ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος*. Τοιοῦτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ διαθέσεις τῶν Εὐρωπαίων μετεστράφησαν εὐνοϊκῶς διὰ τὴν ἐλληνικὴν ὑπόθεσιν.

ΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ

Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἀπ' ἀρχῆς, καθὼς εἶπομεν, ἔβλεπον μὲ συμπάθειαν τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα. Ὁ ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων ἦτο

ἀγὼν χριστιανικοῦ λαοῦ κατὰ βαρβάρων μωαμεθανῶν. Ἐπειτα ἡ ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχεν ἀναπτύξει καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς πᾶν ἑλληνικόν. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἠγάπων καὶ ἐθαύμαζον τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ διὰ τοῦτο ἠσθάνοντο συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας.

Ἐσχηματίσθη λοιπὸν εἰς τὴν Εὐρώπην ἰσχυρὸν ῥεῦμα ὑπὲρ

Ὁ Βύρων

τῶν μαχομένων Ἑλλήνων, αἱ ἡμερησίδες ἐδημοσίεον ἄρθρα φλογερά, οἱ ποιηταὶ καὶ καλλιτέχναι ἐξύμνησαν τὰ ἑλληνικὰ κατορθώματα. Ὁ μέγας γάλλος ποιητὴς Βίκτωρ Οὐγκὼ ἐγραψε συγκινητικὸς στίχους διὰ τὸν Μπότσαρη, τὸν Κανάρη καὶ τὴν σφαγὴν τῆς Χίου, ὁ Γερμανὸς Φρειδερίκος Μύλλερ ἔψαλε τὰ κατορθώματα τῶν ὑδραίων. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος εἰς τὰ ποιήματά του ἐπετίθετο κατὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυ-

βερνήσεων, διότι δὲν ἐβοήθουν τὴν Ἑλλάδα, ὁ γάλλος ζωγράφος Δελακροά ἐζωγράφισε τὰς σφαγὰς τῆς Χίου. Οἱ γερμανοὶ καθηγηταὶ τῶν ἐλληνικῶν Θήρας καὶ Κρούγ ἐγίναν κήρυκες ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἡ κίνησις αὕτη ὠνομάσθη **Φιλελληνισμός**. Ὁ φιλελληνισμὸς ὑπῆρξε σπουδαιότατον ἠθικὸν καὶ ὕλικόν στήριγμα τοῦ ἀγῶνος. Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ιδρύθησαν σύλλογοι φιλελληνικοί. Συνήθροισαν ἐράνους καὶ ἠγόραζον πολεμοφόδια, τὰ ὁποῖα ἔστελλον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ δὲ εὐρωπαῖοι ἦλθον νὰ ὑπηρετήσουν τὸν ἀγῶνα καὶ ἐθυσίασαν τὴν ζωὴν των ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἐξοχώτερος ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ ἄγγλος ποιητὴς λόρδος Βύρων.

Ὁ **Βύρων** κατῆλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1823. Ἐκεῖ ἐργάσθη μὲ ὄλας του τὰς δυνάμεις νὰ καταπαύσῃ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Συνεβούλευσε τοὺς ἀρχηγοὺς νὰ **1823** ὁμονοήσουν, διότι ἄλλως ἢ Εὐρώπη θὰ ἐνόμιζεν ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι ἀνίκανοι ν' αὐτοδιοικηθοῦν. Ὁ Βύρων ἔφερε μαζί του χρήματα, τὰ ὁποῖα ἔδωκεν εἰς τὸν Μαυροκορδάτον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγῶνος. Ὁ ἴδιος δὲ κατήρτισε σῶμα ἀπὸ 500 Σουλιώτας καὶ ἐφρόντιζε νὰ συνηθίσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν τακτικὴν. Ἀλλὰ τὴν 3 Φεβρουαρίου τοῦ 1824 ἠσθένησεν ἔνεκα τοῦ νοσηροῦ κλίματος τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὴν 7 **Ἀπριλίου** ἀπέθανεν. Ὁ θάνατός του ἐθεωρήθη ὡς ἐθνικὸν πένθος. Οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἐλησμόνησαν τὸν μέγαν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος ἐθυσίασε τὰ πάντα, τὴν περιουσίαν, τὴν ἡσυχίαν καὶ τέλος τὴν ζωὴν του διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των.

Β' ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

(Ἀπὸ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Μεχμέτ Ἀλή μέχρι τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας 1824—1827)

Η ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ

Ὁ σουλτάνος κανενόησεν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἐφόσον ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἦτο κύριος τῆς θαλάσσης. Διὰ τοῦτο ἠλλαξέ σχέδιον τοῦ πολέμου καὶ ἀπεφάσισε πρῶτον νὰ καταστρέψῃ τὸν ἐλληνικὸν στόλον καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς νήσους Ὑδραν, Σπέτσας, Ψαρὰ καὶ πρὸς τούτοις τὴν Σάμον

καὶ τὴν Κάσσον. Ἄλλ' ἢ Τουρκία δὲν εἶχεν ἀρκετὰς ναυτικὰς δυνάμεις καὶ διὰ τοῦτο ὁ σουλτάνος Μαχμουὶ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου **Μεχμετ Ἀλῆ**.

Ὁ Μεχμετ Ἀλῆς εἶχε γίνοι κύριος τῆς Αἰγύπτου, ὅπως καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων. Ἄλλ' ἦτο πολὺ ἐπιτηδειότερος καὶ προοδευτικώτερος. Εἶχε διοργανώσει τὸν στρατὸν τοῦ προσκαλέσας γάλλους ἀξιωματικούς καὶ εἶχε στόλον ἀξιόλογον.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1824 ὑπεγράφη συμφωνία μεταξὺ τοῦ σουλτάνου καὶ τοῦ Μεχμετ Ἀλῆ. Διὰ τῆς συμφωνίας αὐτῆς ὁ σουλτάνος πορעώρει εἰς τὸν Αἰγύπτιον πασᾶν τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον, τὸν δὲ θετὸν υἱὸν τοῦ **Ἰβραήμ** διώρισε διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ἰβραήμ ἦτο ἀξιόλογος πολεμιστὴς, δραστήριος, ἐπίμονος καὶ τολμηρός. Οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι κατέστρωσαν νέον σχέδιον πολέμου. Ὁ ἠνωμένος τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἔμελλε νὰ καταλάβῃ τὰς ναυτικὰς νήσους, ὁ δὲ αἰγυπτιακὸς στρατὸς ἔμελλε νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ οἱ Τοῦρκοι πασάδες νὰ ὑποτάξουν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΚΑΣΣΟΥ ΚΑΙ ΨΑΡΩΝ

Ἡ κατάσταση εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο ἀθλία. Ἡ ἀνίκανος κυβέρνησις τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτη εἶχε παραμελήσει τὸν στρατὸν καὶ εἶχεν ἐξοδεύσει εἰς τοὺς φάτριασμοὺς τὰ χρήματα τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου. Ὁ δὲ στόλος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ κινηθῇ καὶ νὰ προλάβῃ τὰς μεγάλας καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἐτοίμαζον οἱ Τουρκοαιγύπτιοι.

Πρῶτοι ἐκινήθησαν οἱ Αἰγύπτιοι. Ὁ ἄγριος ἀλβανὸς *Χουσεῖν* πασᾶς ἀπεβίβασεν ἰσχυρὸν στρατὸν εἰς τὴν Κρήτην καὶ κατέπνιξεν εἰς τὸ αἶμα τὴν ἐπανάστασιν τῆς νήσου. Εἰς τὸ *Μελιδόνι* ἐπνίξε 370 γυναικόπαιδα ἐντὸς σπηλαίου διὰ τοῦ καπνοῦ. Μετὰ τοῦτο οἱ Αἰγύπτιοι ἐπλευσαν εἰς τὴν Κάσσον καὶ κατέστρεψαν αὐτὴν (6 Ἰουνίου 1824).

Ὁ δὲ σουλτάνος διέταξε τὸν ναύαρχον *Χοσρέφ* πασᾶν νὰ καταστρέψῃ τὰ Ψαρά. Οἱ Ψαριανοὶ διέπραξαν μέγα σφάλμα, διότι ἀπεφάσισαν ν' ἀμυνθοῦν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ κατεδίκαναν τὸν στόλον των εἰς ἀπραξίαν. Ἀπὸ τὰ περισσότερα μάλιστα πλοῖα ἀφήρεσαν τὰ πηδάλια. Τοῦτο εἶχον ἀπαιτήσει οἱ 1200 Θεσσαλοὶ καὶ Μακεδόνες, οἱ ὁποῖοι ἦλθον πρὸς βοήθειάν των. Οἱ Τοῦρκοι με-

τὰ ἰσχυρὸν βομβαρδισμὸν ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν νῆσον. Οἱ Ἕλληνες ταραχθέντες ἀπὸ τὸν τουρκικὸν αἰφνιδιασμὸν ἠγωνίσθησαν χωρισμένοι καὶ μὲν ὅλην τὴν ἀνδρείαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξαν, ἔπαθον πανωλεθρίαν. Σχεδὸν πάντες οἱ ἄρρενες κάτοικοι καὶ τὰ περισσότερα γυναικόπαιδα μαζί μὲ τοὺς Χίους πρόσφυγας ἐσφάγησαν. Κεφαλαὶ καὶ ὄτα ἐξετέθησαν εἰς τὴν Κων)πολιν μὲ πομπώδεις ἐπιγραφάς. Ἐκ τῶν 7 χιλ. Ψαριανῶν μόλις οἱ μισοὶ ἐσώθησαν, ἕκ δὲ τῶν 20 χιλ. προσφύγων περισσότεροι τῶν 15 χιλ. ἐσφάγησαν ἢ ἐξηνδραποδίσθησαν. Ἐκ τοῦ στόλου μόνον 16 βρῖκια καὶ 7 πυρπολικά ἐσώθησαν, ὅλος δὲ ὁ ἄλλος στόλος τῆς νήσου ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν ὀθωμανῶν. Αὐτὴ ἦτο ἡ τραγικὴ **Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν**, ἡ ὁποία ἐσήμαινε φοβερὸν κτύπημα κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως (20 Ἰουνίου 1824).

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Αἱ τρεῖς αὐταὶ καταστροφαὶ ἦσαν ἀσυγχώρητοι, διότι οἱ Ἕλληνες, ἂν ἐκινουῦντο ἐγκαίρως, ἠδύναντο νὰ τὰς προλάβουν. Ἐπὶ τέλους ἡ κυβέρνησις ἔδωκεν εἰς τοὺς νησιώτας χρήματα καὶ ὁ στόλος ἐκινήθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Τότε ἤρχισε σφοδρὸς ἀγὼν μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ τουρκοαἰγυπτιακοῦ στόλου ἀπὸ τὸν Ἰούλιον μέχρι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1824. Τότε ἔγιναν αἱ σημαντικώτεροι κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Χοσεφ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ἐπετέθη κατὰ τῆς Σάμου. Τὴν δὲ 20 Αὐγούστου ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἰβραήμ ἠνώθη μὲ τὸν τουρκικὸν καὶ τοιουτοτρόπως ὁ ἠνωμένος στόλος ἀπετέλεσε δύναμιν τεραστίαν (300 φορηγίδες, 40 βρῖκια, 25 κορβέται, 20 φρεγάται καὶ 1 πλοῖον τῆς γραμμῆς). Ἡ δύναμις αὐτὴ διέθετε 2500 τηλεβόλα καὶ 30 χιλ. στρατοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μιαούλη ἀπετελεῖτο ἀπὸ 80 πλοῖα, 850 τηλεβόλα καὶ 5 χιλ. ναύτας.

Τότε ἔγιναν πολλὰ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν δύο ἀντιπάλων. Οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τὴν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Σάμου καὶ ἀπώθησαν τὸν ἐχθρικὸν στόλον μέχρι τῆς νοτιοδυτικῆς ἄκρας τῆς Μ. Ἀσίας. Τὴν 28 Αὐγούστου οἱ δύο στόλοι συνηγήθησαν πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ εἰς τὰ **Τσατάλα** καὶ συνεκροτήθη μία ἀπὸ τὰς ἀξιολογωτάτας **1824** ναυμαχίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος. Ἡ ναυμαχία αὐτὴ ὀνομάζεται

Ναυμαχία τοῦ Γέροντα, ἐκ τοῦ κόλπου, ὁ ὁποῖος κεῖται πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπολέμουν μὲ θάρρος καὶ περιεφρόνουν τὰ ἑλληνικὰ πυρπολικά. Ἄλλ' ὅταν δύο ὑδραϊκὰ πυρπολικά ἔκαυσαν μίαν φρεγάταν, οἱ ἐχθροὶ ἔφυγον καὶ ἐζήτησαν ἀσφάλειαν εἰς τὴν Ἀλικαρνασσὸν καὶ τὴν Κῶν.

Μετ' ὀλίγον ἐγεννήθη ἀντιζηλία μεταξὺ Χοσρέφ καὶ Ἰβραήμ. Καὶ ὁ μὲν Χοσρέφ ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὁ δὲ Ἰβραήμ ἔπλευσε πρὸς τὴν Κρήτην. Ὁ Μιαούλης τὸν παρηκολούθησε καὶ τὸν προσέβαλε πλησίον τοῦ Ἡρακλείου. Πολλὰ πλοῖα αἰγυπτιακὰ ἐπνίγησαν, ἀλλὰ ἐσκορπίσθησαν. Ἄλλ' ὁ Ἰβραήμ μὲ τὸν κύριον ὄγκον τοῦ στόλου ἔφθασεν εἰς τὴν Σούδαν. Καὶ ὁ ἑλληνικὸς ὄμως στόλος εἶχεν ὑποφέρει πολλά. Διὰ τοῦτο ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια. Ὁ Μιαούλης ἐπίστευεν ὅτι ὁ Ἰβραήμ θὰ ἔσταμάτα τὰς ἐπιχειρήσεις τὸν χειμῶνα.

Ο ΙΒΡΑΗΜ ΑΠΟΒΙΒΑΖΕΤΑΙ ΕΙΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΝ

Ἄλλ' ὁ Ἰβραήμ δὲν ἔμεινεν ἄπρακτος κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἄφω ἔλαβεν ἐπικουρίας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὴν Σούδαν καὶ τὴν **12 Φεβρουαρίου** 1825 ἀπεβίβασεν εἰς **1825** τὴν **Μεθώνην** 4 χιλ. πεζοὺς καὶ 500 ἵππους μὲ ἰσχυρὸν πυρβολικόν. Ὁ στρατὸς οὗτος ἀμέσως ἐξηπλώθη εἰς τὴν Μεσσηνιακὴν χερσόνησον, κατέλαβε τὴν **Κορώνην** καὶ ἐστράφη κατὰ τῶν δύο φρουριῶν **Ναυαρίνου καὶ Πύλου**, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχον ἀρκετὰς φρουράς.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον οὐδεμία ἔγινε προετοιμασία. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη ἐσπατάλησε τὰ χρήματα καὶ δὲν εἶχε στρατὸν. Ἐνῶ ἔλεγον ὅτι πληρώνουν τρόφιμα διὰ 30 χιλ. στρατιώτας, εὐρέθησαν τὴν τελευταίαν στιγμὴν μόνον 3 χιλ. Τὸν στρατὸν αὐτὸν ἐδοκίμασε νὰ ὀδηγήσῃ ὁ ἴδιος ὁ Κουντουριώτης, ἀλλ' ἐκουράσθη ἀπὸ τὴν ἱππασίαν καὶ ἀφῆκε στρατηγὸν τὸν πλοῖαρχον **Σκούρτην**. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς συνεκρούσθη μὲ τοὺς Αἰγυπτίους εἰς τὴν θέσιν **Κρεμμύδι (7 Ἀπριλίου)**, ἀλλὰ διεσκορπίσθη.

Τότε ὁ Ἰβραήμ ἐπετέθη κατὰ τῶν δύο φρουριῶν τοῦ Ναυαρίνου. Οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὰ φρούρια, ἀπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν μικρὰν νῆσον **Σφακτηρίαν**, ἡ ὁποία εἶναι εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἐβομβάρδισε

τὴν νῆσον καὶ ἀπεβίβασεν εἰς αὐτὴν χιλιάδας τινὰς Αἰγυπτίων. Τότε ἤρχισε φοβερὰ πάλῃ. Οἱ Ἕλληνες ἠχμαλωτίσθησαν ἢ ἐφο-
νεύθησαν. Ὁ *Τσαμαδός*, ὁ *Ἀναγνωσταρᾶς* καὶ ὁ ἰταλὸς φιλέλ-
λην *Σαρταρόζας* ἐφονεύθησαν, ὁ δὲ *Μαυροκορδάτος* μόλις κα-
τώρθωσε νὰ σωθῆ μετὰ τὸ πλοῖον τοῦ *Τσαμαδοῦ Ἄρης*, ὁ ὁποῖος
διέσχισε τὸν αἰγυπτιακὸν στόλον. Τὰ δύο φρούρια μετὰ ἰσχυρὸν
βομβαρδισμόν ἐσυνθηκολόγησαν.

ΜΑΧΗ ΕἰΣ ΤΟ ΜΑΝΙΑΚΙ—ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑ

Ὁ Ἰβραῆμ μετὰ τὰς πρώτας του ἐπιτυχίας ἐτοιμάζετο νὰ βα-
δίση κατὰ τῆς Τριπόλεως. Οἱ κλέφται ἦσαν κατάπληκτοι ἀπὸ
τὴν τακτικὴν τῶν Αἰγυπτίων. Ὅλοι εἶχον τρομάξει καὶ ἐκραύγα-
ζον κατὰ τῆς κυβερνήσεως, ἡ ὁποία εἰς τὰς σοβαρὰς αὐτὰς στιγ-
μὰς ἐξηκολούθει νὰ κρατῆ δεσμίους τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς
ἄλλους ὀπλαρχηγούς. Ὅλοι ἐπερίμενον τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τὸν
Γέρον τοῦ *Μοριᾶ* καὶ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς. Ὁ *Παπαφλέσ-
σας*, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, συνεβούλευσε
τὴν κυβέρνησιν ν' ἀπολύσῃ τοὺς φυλακισμένους καὶ μετ' ὀλίγον
στρατὸν ἐβάδισε πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἰβραῆμ. Εἰς τὴν ὄχυρὰν
θέσιν *Μανιάκι* τὴν *20 Μαΐου* 1825 ἐπολέμησε μετὰ τοὺς 300
γενναίους του καὶ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος.

Ὁ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ *Παπαφλέσσα* ἐξύψωσε τὸ φρόνημα
τῶν Ἑλλήνων. Δύο ἡμέρας πρὸ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς ἡ κυ-
βέρνησις ἀπληυθέρωσε τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ Γέρος ἐγίνε δε-
κτὸς εἰς τὸ *Ναύπλιον* μετὰ ἐνθουσιασμόν καὶ διωρίσθη ἀρχιστρά-
τηγος. Ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ σταματήσῃ τὸν Ἰβραῆμ. Μετ'
ὀλίγον ὁ Ἰβραῆμ εἰσῆλθεν εἰς τὴν *Τρίπολιν* καὶ ἀμέσως ἐπροχώ-
ρησε πρὸς τὸ *Ναύπλιον*. Ἀπὸ τὰ ὑψώματα τῆς Ἀρκαδίας εἶδε
τὸν Ἀργολικὸν κόλπον καὶ τὴν Ὑδραν «*Ἄ! μικρὰ Ἀγγλία*,
εἶπε, πόσον καιρὸν θὰ μοῦ διαφεύγῃς;»

Τότε πάλιν ἐμφανίζεται ὁ Ὑψηλάντης καὶ καταλαμβάνει τοὺς
Μύλους καὶ σταματᾷ τὸν Ἰβραῆμ. Ὁ αἰγύπιος στρατάρχης
ἔκαυσε τὸ Ἄργος καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν *Τρίπολιν*, τὴν ὁποίαν
ἔκαμε κέντρον τῶν ἐπιχειρήσεών του. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν εἰς
θέσιν ν' ἀντιταχθῶν φανερὰ εἰς αὐτόν, ἀλλ' ὁ Ἰβραῆμ δὲν κα-
τώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν *Πελοπόννησον*. Οἱ Ἕλληνες κατέ-
στρεφον τὰς δυνάμεις του μετὰ πεισματώδη κλεφτοπόλεμον.

Τώρα μόνον με τὰς νίκας τοῦ Ἰβραήμ οἱ Ἕλληνες ἐνόησαν τὴν ὑπεροχὴν τῆς εὐρωπαϊκῆς τακτικῆς, τὴν ὁποίαν τόσον καιρὸν δὲν ἤθελον ν' ἀναγνωρίσουν. Διὰ τοῦτο ἡ κυβέρνησις εἶδεν ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ καταρτίσῃ τακτικὸν στρατὸν καὶ διώρισε διοργανωτὴν τὸν γάλλον συνταγματάρχην **Κάρολον Φαβιέρων**, ὁ ὁποῖος εὗρίσκετο εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ παρηκολούθει τὰς ἐπιχειρήσεις.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Συμφώνως πρὸς τὸ τουρκικὸν σχέδιον ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας ἀνέθεσεν ὁ σουλτάνος εἰς τὸν νικητὴν τοῦ Πέτα *Κιουταχῆν*. Ὁ Κιουταχῆς ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα με 20 χιλ. στρατὸν, διέσχισε χωρὶς ἐμπόδια τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν **15 Ἀπριλίου** 1825 περιεκύκλωσεν τὸ Μεσολόγγιον. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ἡ **Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου**, ἡ ὁποία διήρκεσεν ἀκριβῶς ἕν ἔτος καὶ εἶναι ἕν ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτατα γεγονότα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Τὸ Μεσολόγγιον μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν εἶχεν ὀχυρωθῆ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ μηχανικοῦ *Κοκκίνῃ*. Ἀπὸ τὴν ξηρὰν ἐπροστατεύετο με ἕνα γαιότοιχον καὶ 4 προμαχῶνας, εἶχε 48 τηλεβόλα, 2 ὄλμους καὶ 2 βουβοβόλα καὶ 4 χιλ. πολεμιστὰς, τοὺς ὁποίους ἐνίσχυον οἱ κάτοικοι. Ἐκτὸς τούτων εἰς τὴν πόλιν ὑπῆρχον 12 χιλ. γυναικόπαιδα. Εὗρισκοντο δὲ εἰς τὸ φρούριον πολλοὶ καὶ ἰκανώτατοι ὀπλαρχηγοὶ τῆς Δ. Ἑλλάδος, ὁ *Ἰσκος*, ὁ *Βέικος*, ὁ *Στουρνάρας*, ὁ *Μακρῆς κ. ἄ.* Ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὴν ἀβαθῆ ἑλμινοθάλασσαν, ὅπου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἰσέλθῃ ὁ τουρκικὸς στόλος. Τὰ δὲ νησιδία τῆς ἑλμινοθάλασσης ἦσαν ὀχυρωμένα. Περίφημον μετὰξὺ αὐτῶν ἦτο τὸ *Βασιλάδι*. Ὁ γέρον πολεμιστὴς *Νότης Μπότσαρης* με ἄλλους ἰκανοὺς στρατιωτικοὺς ἀπετέλεσε τὸ πολεμικὸν συμβούλιον. Τὴν δὲ διοίκησιν εἶχεν ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ προκρίτου τῶν Πατρῶν *Παπαδιαμαντιοπούλου*.

Ἡ πολιορκία παρουσιάζει δύο φάσεις. Κατὰ τὴν πρώτην ὁ Κιουταχῆς προσεπάθησε μόνος με ἐφόδους ἀπὸ τὴν ξηρὰν νὰ καταλάβῃ τὸ Μεσολόγγιον. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ἀδύνατον, ἐφόσον ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐτροφοδοτεῖ τοὺς πολιορκουμένους. Τότε κατέπλευσε καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος καὶ ἀπέκλεισε τὸ Μεσολόγγιον

καὶ ἀπὸ θαλάσσης. Κατεσκευάσαν δὲ καὶ 26 μικρὰ πλοιάρια, τὰ ὅποια εἰσήρχοντο εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν καὶ ἐβρομβάρδιζον τὴν πόλιν. Ἄλλ' οἱ πολιορκούμενοι μὲ θάρρος καὶ καρτερίαν ἀπέκρουον τὰς ἐπιθέσεις τοῦ Κιουταχῆ. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Μιαούλης μὲ τὸν ἑλληνικὸν στόλον διέσπασε τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἔφερε τροφάς. Τοιουτοτρόπως ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Κιουταχῆ ἀπέτυχεν. Τὴν δὲ 24 Ἰουλίου οἱ πολιορκούμενοι συνεννοήθησαν μὲ τὸν Καραϊσκάκην καὶ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς τῆς Ἀνατολ. Ἑλλάδος καὶ προσέβαλον τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον. Ὁ Κιουταχῆς τότε ἠναγκάσθη ν' ἀποσύρῃ τὸ στράτευμά του εἰς τὰς ὑπωρεῖας τοῦ Ζυγοῦ. Συγχρόνως ὁ τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Χοσεφ προσβληθεὶς ὑπὸ πυρπολικῶν ἔφυγεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Τότε ἔρχεται εἰς βοήθειαν τοῦ Κιουταχῆ ὁ Ἰβραήμ. Ὁ Ἰβραήμ ἀφοῦ ἔλαβε νέας ἐπικουρίας, ἦλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον μὲ 10 χιλ. στρατὸν καὶ ἀπὸ τὴν *25 Δεκεμβρίου* οἱ δύο ἠνωμένοι στρατοὶ ἐπαναλαμβάνουν τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου. Τοιουτοτρόπως ἀρχίζει ἡ δευτέρα φάσις τῆς πολιορκίας. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπιστρέφει, διορθώνει τὰ πλοιάρια τῆς λιμνοθάλασσης, τὰ ὅποια ἔβλαψαν οἱ Ἕλληνες, καὶ μετὰ φοβερὸν ἀγῶνα κυριεῖ τὸ Βασιλάδι, τὴν Κλείσοβαν καὶ τὰ ἄλλα νησίδια τῆς λιμνοθάλασσης.

Τοιουτοτρόπως ὁ ἀποκλεισμὸς ἔγινε στενώτατος ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Τὸν Μάρτιον ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἦτο δεινὴ. Αἱ τροφαὶ ἔλειψαν, ἔτρωγον φύκη, σκόληκας καὶ δέρματα καὶ περιεφέροντο ὡς φαντάσματα ἰσχυροὶ ἐξ ἀσιτίας. Ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα τὸ Μεσολόγγιον φαίνεται ἀπόρητον καὶ κινεῖ τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Κάποιος φανατικὸς μισέλλην δημοσιογράφος ἔγραφεν: « *Ὅποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἔκβασις τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου, οὔτε φίλοι οὔτε ἐχθροὶ δύναται ν' ἀρνηθοῦν ὅτι ἡ ὑπεράσπισις τοῦ Μεσολογγίου εἶναι ἀληθὲς ἡρώων ἔργον* ». Ὁ Μιαούλης προσεπάθησε νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ νὰ φέρῃ τροφάς, ἀλλ' ἀπέτυχεν.

Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ πολιορκούμενοι ἔχασαν καὶ αὐτὴν τὴν τελευταίαν ἐλπίδα, ἀπεφάσισαν νὰ διασχίσουν τὰς τάξεις τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ φθάσουν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Στερεοελλαδιτῶν, τὸ ὅποιον εὗρισκετο εἰς τὸν Πλάτανον. Ἀφοῦ συνεννοήθησαν μὲ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς τῆς Ἀν. Ἑλλάδος ἐτοιμάσθησαν διὰ τὴν ἔξο-

1826 δον. Ἡ περίφημος *Ἔξοδος τοῦ Μεσολογγίου* ἔγινε τὴν νύκτα τῆς *10 Ἀπριλίου 1826*. Οἱ ζῶντες ἀκόμη ἦσαν 9 χιλ. ἄνθρωποι, ἐκ τῶν ὁποίων 3 χιλ. πολεμισταί. Προεπορεύθησαν οἱ πολεμισταὶ διηρημένοι εἰς τρία σώματα μὲ ἀρχηγοὺς τὸν *Νότην Μπότσαρη*, τὸν *Κίτσον Τζαβέλλαν* καὶ τὸν *Δημήτριον Μακρῆν*. Ἠκολούθουν δὲ οἱ γέροντες, αἱ γυναῖκες ἐνδεδυμένοι ὡς ἄνδρες καὶ τὰ παιδιά. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τῆς ἐξόδου ἐπροδόθη εἰς τοὺς Τούρκους. Μόνον 1800 διέφυγον, μεταξὺ τῶν ὁποίων 200 γυναῖκες, καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ζυγοῦ καὶ ἀπ' ἐκεῖ μὲ πολλὰς ταλαιπωρίας ἐσώθησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Στερεοελλαδιτῶν. Πολλοὶ ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν ἐξοδον, οἱ δὲ ἄλλοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι πλέον εἶχον εἰσορμήσει εἰς τὸ φρούριον καὶ ἠκολούθησεν ἀγρία πάλη εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τοὺς προμαχῶνας. Εἰς πολλὰ μέρη οἱ Ἕλληνες ἀνετίναξαν τὴν πυριταποθήκην. Ὁ γέρον πρόκριτος **Χρῖστος Καψάλης** ἀνετίναξε πλῆθος ἀπολέμων, διὰ νὰ μὴ πέσον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων.

Τὴν 11 Ἀπριλίου 1826 τὸ Μεσολόγγιον ἦτο σωρὸς ἀπὸ καπνίζοντα ἐρείπια. Ἀλλ' ἡ καταστροφὴ τοῦ Μεσολογγίου ἦτο ἰσοδύναμος πρὸς μεγάλην νίκην, διότι τὸ ἡρωϊκὸν φρούριον ἐπὶ τόσον καιρὸν ἐσταμάτησε δύο μεγάλας στρατιάς καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτὰς μεγάλας ζημίας. Ἀλλὰ πρὸ πάντων σημαντικὴ ἦτο ἡ ἐντύπωσις εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἡ ἡρωϊκὴ ἄμυνα ἔκαμε τοὺς ξένους νὰ λησμονήσουν τὰς κακὰς ἐντυπώσεις τοῦ ἔμφυλλου πολέμου καὶ περιέβαλε τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα μὲ νέαν λάμπην.

ΚΡΙΣΙΜΟΣ ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἐπανάστασις ἐφαίνετο ὅτι ἐξέπνεεν. Οἱ δύο στρατοί, οἱ ὁποῖοι ἐπολιόρκουν τὸ Μεσολόγγιον, ἦσαν ἐλεύθεροὶ νὰ κινηθοῦν. Ὁ μὲν Ἴβραῆμ ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν ὁποίαν ἤρχισε νὰ καταστρέφῃ, ὁ δὲ Κιουταχῆς ἐκινεῖτο ἐναντίον τῆς Ἀνατολ. Ἑλλάδος.

Ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο οἰκτρὰ. Χρήματα δὲν ὑπῆρχον, ἡ κυβέρνησις δὲν εἶχεν ἐπιβολήν, οἱ δὲ ὀπλαρχηγοὶ ἐφιλονίκουν μεταξὺ τῶν. Τότε ἡ κυβέρνησις συνεκάλεσε τὴν **Γ' Ἐθνοσυνέλευσιν εἰς Ἐπίδαυρον**, ὅτε δὲ ἔφθασεν ἡ εἰδησις τῆς καταστροφῆς τοῦ Μεσολογγίου ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ. Τὴν

κυβέρνησιν Κουντουριώτῃ διεδέχθη νέα κυβέρνησις ὑπὸ τὸν **Ἄνδρεάν Ζαΐμην**. Ἡ ἔθνοσυνέλευσις ἔσκέφθη νὰ θέσῃ τότε τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ ἀγγλικὴν προστασίαν.

Τὴν Ἑλλάδα ἔσωσεν ἡ ἀντοχὴ τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἔξωτερικὴ βοήθεια. Οἱ διάφοροι φιλελληνικοὶ σύλλογοι ἔστειλαν χρήματα καὶ ὁ Μιαούλης κατώρθωσε νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τὸν στόλον. Ὁ Χοσρεφὸς πάλιν ἠναγκάσθη νὰ κλεισθῇ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔκαμνε πεισματώδη καὶ ἐπικίνδυνον κλεφτοπόλεμον κατὰ τῶν Αἰγυπτίων, εἰς δὲ τὴν Στερεὰν ἐφάνη ἀντίπαλος ἀντάξιός τοῦ Κιουταχῆ ὁ Καραϊσκάκης.

Ἡ ΠΑΛΗ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΙΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Τὴν **13 Αὐγούστου** 1826 ὁ Κιουταχῆς ἐκυρίευσεν τὰς Ἀθήνας, οἱ δὲ κάτοικοι μὲ ἀρχηγὸν τὸν **Γκούραν** ἐκλείσθησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἤθελε μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ σώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, διότι εἶχεν εἰδήσεις ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ὅτι ἂν ἔπιπτε, δὲν θὰ περιελαμβάνετο ἡ Στερεὰ Ἑλλάς εἰς τὸ μέλλον ἑλληνικὸν κράτος.

Κατὰ τοὺς ἀγῶνας, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἀκροπόλεως, διέπρεψεν ὁ **Γεώργιος Καραϊσκάκης**. Ὁ Καραϊσκάκης ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκουλικαριὰν τῆς Ἄρτης καὶ ἀπὸ μικρὰν ἡλικίαν ἤρχισε τὸ πολεμικὸν στάδιον. Ἐλαβε πολλάκις μέρος εἰς τοὺς πολέμους τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἴτε ὡς σύμμαχος εἴτε ὡς ἐχθρὸς Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς ἔλαβε τὰ ὄπλα μεταξὺ τῶν πρώτων. Ἀλλὰ δὲν ἔδειξε πολλὴν σταθερότητα οὔτε εἶχεν ἔννοιαν σαφῆ τῆς σημασίας τῆς ἐπαναστάσεως. Ἦτο φύσει ἀνυπότακτος καὶ ἀθυρόστομος. Ἀλλ' αἱ περιστάσεις μετέβαλον αὐτὸν ἐντελῶς, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἀνεδείχθη ὁ στρατηγικώτατος τῶν ἀρχηγῶν τῆς Στερεᾶς. Ἡ κυβέρνησις Ζαΐμη διώρισεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῆς Ἀνατ. Ἑλλάδος.

Οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ φέρουν ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὸν Κιουταχῆν, ἐσχημάτισαν στρατόπεδον εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ ἦλθεν ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Φαβιέρος μὲ τακτικὸν στρατὸν καὶ 70 φιλέλληνες. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Γκούρας, ὁ φρούραρχος τῆς Ἀκροπόλεως, ἐφονεύθη. Τότε ὁ *Κριεζώτης* μὲ 300 ἐκλεκτοὺς ἀνῆλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐνίσχυσε τὴν φρουράν της. Ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης δὲν συνεφώνησε μὲ τὸν Φαβιέρον. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Φα-

βιέρος ἀνεχώρησεν εἰς Μέθανα, ὁ δὲ Καραϊσκάκης ἀφοῦ ἔμεινε μόνος, ἐπροσπάθησε νὰ ἐφαρμόσῃ σχέδιον πολεμικὸν ἰδικόν του.

Τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη ἦτο νὰ ἐγκαταστήσῃ φυλακία εἰς τὰ νῶτα τοῦ Κιουταχῆ ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον μέχρι τῆς Χαλκίδος καὶ ν' ἀποκόψῃ τὴν συγκοινωνίαν του μετὰ τὴν Θεσσαλίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπρομηθεύετο τροφάς. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Κιουταχῆς θὰ ἠναγκάζετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ Καραϊσκάκη ἔνεκα διαφορῶν περιστατικῶν δὲν ἐφηρμόσθη μετὰ ἀκρίβειαν.

Τότε ὁ Κωλέττης ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου πλησίον τῆς Ἀταλάντης, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὰς σιταποθήκας τοῦ Κιουταχῆ. Ὁ ἴδιος ὁ Καραϊσκάκης προσέβαλε τὴν Δόβραιναν εἰς τὸν Ἑλικῶνα, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὀχυρώσει ὁ Κιουταχῆς, διότι ἦτο σπουδαῖος σταθμὸς τῆς συγκοινωνίας μετὰ τὴν Θεσσαλίαν. Τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Κωλέττη ἐματαίωσεν ὁ Κιουταχῆς, διότι ἔστειλε 2 χιλ. Ἀλβανοὺς μετὰ τὸν Μουσταφάμπεην. Ἐπίσης καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἀπέτυχεν εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του. Ἀλλὰ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῆ αἰφνιδίως κατὰ τοῦ Μουσταφάμπεη, ὁ ὁποῖος ἐπέστρεφεν ἔξ Ἀταλάντης. Ὁ Καραϊσκάκης μετὰ τὸν ὑπαρχηγόν του Γρίβαν ἀπέκλεισαν τοὺς Ἀλβανοὺς εἰς τὴν Ἀράχωδαν. Τὸν ἀποκλεισμὸν συνεπλήρωσεν ὁ χειμὼν καὶ ἡ χιονοθύελλα. Οἱ Ἀλβανοὶ κατελήφθησαν ἀπὸ πανικὸν καὶ περιεπλανήθησαν εἰς τὰς χιονοσκεπεῖς ἀτραπούς. Κατὰ τὴν

1826 *Φοινικὴν νύκτι* τῆς 24 Νοεμβρίου 1826 κατεστράφη σχεδὸν ὀλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ Μουσταφάμπεη. Ἐκ τῶν 2 χιλ. μόνον 300 ἐσώθησαν, ὁ δὲ Καραϊσκάκης κατεσκευάσει πυραμίδα ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων καὶ ἔβαλεν ἐπιγραφὴν : *Τρόπαιον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων.*

Μετὰ τρεῖς μῆνας ὁ Καραϊσκάκης ἐκέρδισεν ἄλλην σημαντικὴν νίκην. Ὁ Κιουταχῆς προσέβαλε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1827 τὴν ὀχυρωμένην θέσιν τοῦ Καραϊσκάκη παρὰ τὸ *Δίστομον*. Οἱ Τοῦρκοι ἀπεκρούσθησαν καὶ ἐτράπησάν εἰς ἄτακτον φυγὴν ἀφήσαντες τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ τηλεβόλα των. Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας αὐτὸς ὁ Καραϊσκάκης ἔγινεν ἔθνικὸς ἥρωας, ἡ δὲ Κυβέρνησις διέταξε νὰ ψαλῆ δοξολογία διὰ τὸ κατόρθωμα τῆς Ἀραχώβης.

Ἡ κυβέρνησις ὅμως ἐπροτίμησε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως δι' ἀμέσου ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ Κιουταχῆ. Διὰ τοῦτο ὁ μὲν Φαβιέρος μετ' ὀλίγους ἄνδρας κατώρθωσεν ὑπὸ βροχῆν

σφαιρῶν ν' ἀνέλθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν φρουράν. Τὴν δὲ 24 Ἰανουαρίου ὁ ἄγγλος στρατηγὸς *Γόρδων* ἀπεβίβασθη εἰς τὴν πειραϊκὴν ἀκτὴν μὲ 2300 ἄνδρας καὶ 15 τηλεβόλα. Ὁ Κιουταχῆς ἀμέσως ἐπετέθη, ἀλλ' ἡ ἐπίθεσις ἀπεκρούσθη. Τέ-

Γεώργιος Καραϊσκάκης

λος ὁ Καραϊσκάκης διετάχθη νὰ στήσῃ τὸ στρατόπεδόν του εἰς τὸ *Κερασίσι*. Ἄλλ' αἱ νέαι αὐταὶ κινήσεις διετάραξαν τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ὠδήγησαν εἰς καταστροφὴν.

Η ΕΝ ΤΡΟΙΖΗΝΙ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ

Ἡ κυβέρνησις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε μεταθέσει τὴν ἔδραν της εἰς τὴν Αἴγινα καὶ συνεκάλεσεν ἐκεῖ Ἐθνοσυνέλευσιν. Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ὄπαδοί του, οἱ ὁποῖοι ἀντεπολιτεύοντο τὴν

κυβέρνησιν, συνεκάλεσαν ἄλλην ἔθνοσυνέλευσιν εἰς Ἐρμιόνην. Τοιοῦτοτρόπως πάλιν ἡ Ἑλλάς ἐφαίνετο διηρημένη. Εὐτυχῶς τότε ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο ἄγγλοι φιλέλληνες, ὁ στρατηγὸς **Τσῶρτς** καὶ ὁ ναύαρχος **Κόχραν**, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νὰ συμφιλώσουν τὰς δύο ἀντιμαχομένας μερίδας. Ἡ ἔθνοσυνέλευσις συνῆλθε τότε εἰς τὴν *Τροιζήνα*.

Ἡ συνέλευσις ἔλαβε σπουδαίας ἀποφάσεις. Τὸν μὲν Τσῶρτς διώρισεν ἀρχιστράτηγον, τὸν δὲ λόρδον Κόχραν ναύαρχον τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. Τέλος δὲ τὴν **30 Μαγτίου 1827** ἐξέλεξε Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰ. Καποδίστριαν.

Ἡ ἘΝ ΦΑΛΗΡΩ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Ἡ κυβέρνησις ἐγκατέλειπε τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη καὶ κατὰ συμβουλήν τοῦ Τσῶρτς καὶ τοῦ Κόχραν προετοίμασε μεγάλην ἐκστρατείαν, διὰ νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως μετ' ἐπίθεσιν. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπέμεινεν εἰς τὸ σχέδιόν του, ὅταν συννητήθη μετ' οὓς δύο ξένους εἰς τὸ Κερασίσι. Ἄλλ' ὁ Κόχραν δὲν τὸν ἤκουσε καὶ ἀπεβίβασε τὸν στρατόν του εἰς τὸ Φάληρον. Ἄπ' ἐκεῖ προσέβαλε τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι κατεῖχον τὸν Πειραιᾶ. Ἐκεῖ ἰσχυρὰν ἀντίστασιν ἀντέταξαν οἱ Γκέκηδες εἰς τὴν **Μοῆν τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος**. Ἄλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποχωρήσουν συνθηκολογήσαντες, οἱ δὲ Ἕλληνες παρεσπόνδησαν καὶ ἔσφαξαν αὐτούς.

Ἡ πράξις αὕτη ἐτάραξε τοὺς ξένους. Ἄλλ' ἐν τούτοις ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ ἡ ἐπίθεσις τὴν 23 Ἀπριλίου. Ὁ Καραϊσκάκης πάλιν ἐφρόντισε ν' ἀποτρέψῃ τοὺς ξένους ἀπὸ τὴν παράτολμον ἐπιχείρησιν, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Τὴν δὲ παραμονὴν τῆς ἐπιθέσεως εἰς μίαν τυχαίαν συμπλοκὴν ἐπληρώθη ὁ Καραϊσκάκης καὶ μετεκομίσθη εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Τσῶρτς, ὅπου περὶ τὰ ἑξημερῶματα ἐξέπνευσεν. Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη κατετάραξε τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀπεριόριστον ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν στρατηγικὴν ἰκανότητα τοῦ ῥουμελιώτου κλέφτου. Ὁ Καραϊσκάκης ἐτάφη εἰς τὴν Σαλαμίνα, ἡ δὲ ἐπίθεσις ἔνεκα τῆς κηδείας ἀνεβλήθη διὰ τὴν ἐπομένην.

Τὴν **24 Ἀπριλίου** οἱ Φιλέλληνες ᾠδήγησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς φοβερὰν σφαγὴν. Ἡ ἐπιχείρησις ἐσχεδιάσθη κακῶς καὶ ἐξετελέσθη χειρότερον. Εἶχον σχεδιάσει νὰ ἐπιτε-

θοῦν τὴν νύκτα. Ἄλλ' ἡ ἀποβίβασις τῶν στρατευμάτων καὶ αἱ μετακινήσεις διήρκεσαν ὅλην τὴν νύκτα, τὴν δὲ πρωΐαν οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἐβάδισαν μὲ μεγάλην ἀταξίαν καὶ χωρὶς συνεννόησιν μεταξὺ των. Ὁ δραστήριος καὶ στρατηγικὸς Κιουταχῆς εἶδε τὴν ἀταξίαν καὶ ἐπετέθη μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του. Τότε τὸ μικρὸν σῶμα τῶν τακτικῶν συνετρίβη, οἱ τοῦρκοι ἱππεῖς κατεπάτησαν τοὺς ἀτάκτους, οἱ δὲ Ἕλληνες μὲ μεγάλην ἀταξίαν ἤρχισαν νὰ φεύγουν πρὸς τὸ Φάληρον. Πολλοὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐπνίγησαν.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου ἦτο ἡ μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅσας ἔπαθον οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν ἐπανάστασιν. Περισσότεροι ἀπὸ 1500 ἐφρονεύθησαν. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ Νοταρᾶς, Βέικος, Γ. Τζαβέλλας, Φωτομάρας καὶ ὁ ταγματάρχης Ἰγγλέσης ἦσαν νεκροί, 250 δὲ αἰχμάλωτοι ἀπεκεφαλίσθησαν.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν ἡ Ἀκρόπολις ἐσυνθηκολόγησεν ὑπὸ τὸν ὄρον ν' ἀποχωρήσῃ ἡ φρουρὰ μὲ τὰ ὅπλα καὶ τὰς ἀποσκευάς. Μετὰ ταῦτα εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Στερεὰν ἡ ἐπανάστασις κατεπνίγη, μόνον δὲ εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Πελοποννήσου διητηρεῖτο ἀκόμη.

Γ' ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

(Ἀπὸ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου μέχρι τῆς ιδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου 1827-1829)

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ

Κατὰ τὰς κρίσιμους αὐτὰς στιγμάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἐπανάστασις ἐφαίνετο ὅτι ἔσβυεν, ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα οἱ εὐρωπαῖοι. Πρώτη ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἠκολούθησε φιλελληνικὴν πολιτικὴν. Εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἀπέθανεν ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Νικόλαος, ὁ ὁποῖος ἦτο ἄνθρωπος μὲ θέλησιν καὶ δὲν ἐξηρητᾶτο ἀπὸ τοῦ Μέττερνιχ. Τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ῥωσσίαν ἠκολούθησε μετ' ὀλίγον καὶ ἡ Γαλλία.

Αἱ τρεῖς λοιπὸν Δυνάμεις ὑπέγραψαν ἐν Λονδίῳ τὴν 6᾽ Ἰουλίου 1827 τὴν λεγομένην Ἰουλιανὴν Σύμβασιν. Κατ' αὐτὴν ἡ Ἑλλὰς ἀνεγνωρίζετο αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Τὴν ἀπόφασιν των αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ ὑποστη-

ρίξουν μὲ στρατιωτικὴν ἐπίδειξιν. Στόλος ἀγγλικὸς ὑπὸ τὸν **Κόδρικτον**, γαλλικὸς ὑπὸ τὸν **Δεργινὸν** καὶ ὠσσικὸς ὑπὸ τὸν **Ἐϋδεν** κατέπλευσαν εἰς τὸ Αἰγαῖον, διὰ νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀνακωχὴν. Ἄν οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐδέχοντο, εἶχον τὸ δικαίωμα οἱ ναύαρχοι νὰ ἐμποδίσουν τὸν τουρκικὸν στόλον νὰ μεταφέρῃ στρατὸν καὶ πολεμφοδία καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ μεταχειρισθοῦν βίαν. Οἱ μὲν Ἕλληνες ἐδέχθησαν προθύμως τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων, ἀλλ' ὁ σουλτάνος ἀπέκρουσε τὴν ἐπέμβασιν.

ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΝΑΥΑΡΙΝΟΥ

Ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀφοῦ ἐμισχύθη μὲ νέα πλοῖα καὶ μὲ στρατόν, ἤλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου. Μετ' ὀλίγον ἤλθον ἐκεῖ καὶ οἱ εὐρωπαϊκοὶ στόλοι. Οἱ ναύαρχοι ἀνεκοίνωσαν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ Τοῦρκους τὴν ἀπόφασιν τῶν τριῶν Δυνάμεων νὰ παύσουν τὰς ἐχθροπραξίας. Οἱ Ἕλληνες τότε ἔλαβον θάρρος καὶ ἐφρόντισαν ν' ἀνανεώσουν τὴν ἐπανάστασιν ὅπου ἦτο δινατόν, διότι εἶχον εἰδήσεις ὅτι μόνον τὰ ἐπαναστατημένα μέρη θὰ περιληφθοῦν εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Τότε ὁ φιλέλληνας **Ἄουτιγξ** κατέστρεψε τουρκικὸν στολίσκον εἰς τὴν Ἰτέαν, ἡ ὁποία εἶναι ἐπίνειον τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Ἀμφίσσης εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ὁ Ἰμβραήμ εἰς ἀντεκδίκησιν ἤρρισε φοβερὰν λεηλασίαν τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Ἀρχαδίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔλαβε καὶ ὁδηγίας ἀπὸ τὸν σουλτάνον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον μὲ μεγαλύτεραν δραστηριότητα.

Τότε ὁ στόλος τῶν Δυνάμεων εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν Ἰβραήμ τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων καὶ ν' ἀναγκάσῃ αὐτὸν νὰ παύσῃ τὴν καταστροφὴν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Οἱ εὐρωπαῖοι ναῦται ἐμίσησαν τοὺς μωαμεθανοὺς καὶ ἐφλέγοντο ἀπὸ τὸν πόθον νὰ προσβάλουν αὐτούς. Ἄλλ' εἶχον διαταγὴν νὰ μὴ πυροβολήσουν. Ἡ σύγκρουσις ὅμως ἐπῆλθε μοιραίως.

Τὴν 8 Ὀκτωβρίου οἱ μωαμεθανοὶ ἐπυροβόλησαν κατὰ τῆς ἀγγλικῆς λέμβου, ἡ ὁποία μετέβη πρὸς συνεννόησιν. Ἡ λέμβος καὶ ἡ γαλλικὴ ναυαρχὶς ἀπήντησαν. Ὄταν δὲ ἐν αἰγυπτιακὸν πλοῖον ἤρρισε νὰ κανονιοβολῇ, τὸ πῦρ ἐγενικεύθη. Τὰ 26 εὐρωπαϊκὰ πλοῖα, 11 ἀγγλικά, 7 γαλλικά καὶ 8 ὠσσιικά, μὲ 1270

1827

τηλεβόλα, ἔκαυσαν τὸν τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 82 πλοῖα μὲ 2000 τηλεβόλα. Τὴν

ἄλλην ἡμέραν ὁ κόλπος τῆς Πύλου ἦτο γεμάτος ἀπὸ συντρίμματα. Ἡ καταστροφή τοῦ Ναυαρίνου ἦτο ἡ τελειωτικὴ καταστροφή τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (1571) οὐδέποτε εἶχε πάθει τόσον μεγάλην καταστροφὴν.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου ἐσήμαινε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ὁ σουλτάνος ἐδέχθη μὲ ἀπάθειαν τὴν καταστροφὴν καὶ ἤρχισε νὰ ἐτοιμάξῃ νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Τότε οἱ πρέσβεις τῶν Τριῶν Δυνάμεων ἐγκατέλειψαν τὴν Κων/πολιν καὶ ἡ Ρωσσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (182. — 1829). Οἱ Ρῶσσοι ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς Ἀδριανουπόλεως. Ἡ δὲ Γαλλία ἀνέλαβε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν **1828** Πελοπόννησον καὶ ἔστειλε τὸν στρατηγὸν *Μαιζὼν* μὲ 14 χιλ. στρατὸν καὶ 300 ἵππεις (8 Αὐγούστου). Ἄλλ' ὁ Ἰβραήμ ἀπεχώρησεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου κατόπιν συνθήκης.

Τώρα πλέον ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἔργον εὐκόλον. Τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου παρεδόθησαν, ὁ δὲ στρατηγὸς Τσώρτς ἀπῆλλαξε τὴν Δ. Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν ἐχθρόν. Εἰς δὲ τὴν Ἄν. Ἑλλάδα ὁ Δ. Ὑψηλάντης εὐκόλως ἐνίκησε τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐξασθενήσει πολὺ, ἀφότου ὁ σουλτάνος ἀπέσπασε στρατεύματα διὰ τὸν ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον. Εἰς τὴν *Πέτραν* τῆς Βοιωτίας (12 Σεπτεμβρίου 1829) ἐδόθη ἡ τελευ- **1829** ταία μάχη τοῦ ἀγῶνος. Τοιουτοτρόπως ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἔθεσε τέλος εἰς τὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον πρὸ 8 ἐτῶν εἶχεν ἀρχίσει ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Προῦθου.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὴν 10 Μαρτίου 1829 αἱ τρεῖς Δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ῥωσσία, αἱ ὁποῖαι ὠνομάσθησαν *Προστάτιδες Δυνάμεις*, υπέγραψαν τὸ *Πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου*. Δι' αὐτοῦ ἰδρύετο ἑλληνικὸν κράτος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ σουλτάνου. Τὸ νέον κράτος περιελάμβανε τὰς χώρας πρὸς νότον τοῦ Παγασητικοῦ καὶ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, τὴν Εὐβοίαν, τὰς Κινκλάδας καὶ τὰς πλησίον τῆς Πελοποννήσου νήσους.

Ἄλλὰ μετὰ τὴν ὥσσεικὴν νίκην οἱ ἄγγλοι διπλωμάται ἐσκέφθησαν ὅτι ἦτο καλύτερον νὰ ἰδρῦσουν μικρὸν μὲν, ἀλλ' ἀνεξάρ-

1830 τητον ἑλληνικὸν βασίλειον. Διὰ τοῦτο τὴν 22 Ἰανουαρίου 1830 ἔγινε νέον *Πρωτόκολλον τοῦ Δονδίνου*. Τὸ νέον τοῦτο πρωτόκολλον ὥριζεν ὅτι ἔμελε νὰ γίνη ἀνεξάρτητὸν ἑλληνικὸν βασίλειον κυβερνώμενον ὑπὸ κληρονομικοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος δὲν ἔπρεπε νὰ ἀνήκη εἰς τὰς δυναστείας τῶν τριῶν Προστατῖδων Δυναμέων. Ἀλλὰ τὸ νέον κράτος εἶχε πολὺ περιορισμένα σύνορα, διότι σύνορον πρὸς βορρᾶν ὥριζετο ὁ Σπερχεῖός, ἡ δὲ Αἰτωλία καὶ Ἀχαρνανία ἀφίνοντο εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἐδέχθησαν τὴν λύσιν ταύτην καὶ ἠκούθησαν ἐσωτερικαὶ ταραχαί. Αἱ Δυνάμεις τότε διὰ νὰ θέσουν τέλος εἰς τὴν ἀναρχίαν, ἔκαμαν τὴν *Σύμβασιν τοῦ Δονδίνου* τοῦ 1832. Τὰ σύνορα τοῦ κράτους ἐξετείνοντο μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου καὶ ἐξελέγη βασιλεὺς ὁ δευτε-

1832 ρότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου Ὁθων. Ἡ Κρήτη καὶ ἡ Σάμος δὲν περιελήφθησαν εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον. Καὶ ἡ μὲν Κρήτη ἐδόθη εἰς τὸν πασᾶν τῆς Αἰγύπτου, ἡ δὲ Σάμος ἔγινεν αὐτόνομος. Τοιοῦτοτρόπως ἰδρῦθη τὸ μικρὸν ἑλληνικὸν βασίλειον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

Ο ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Τροιζινης ἐξελέξε, καθὼς εἶδομεν, τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰ. Καποδίστριαν. Ὁ Καποδίστριας προτοῦ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπεσκέφθη τὰς αὐλὰς τῆς Εὐρώπης καὶ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1828 ἔφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν. Ἐκυβέρνησε δὲ τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ 3 1/2 ἔτη.

Ὁ Καποδίστριας εἶχε πολλὴν μόρφωσιν καὶ μεγάλην πείραν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Ἐγεννήθη τὸ 1776 εἰς τὴν Κέρκυραν ἀπὸ ἀριστοκρατικῆν οἰκογένειαν. Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν Εὐρώπην, διωρίσθη γραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας τῶν Ἰονίων νήσων, τὰς ὁποίας εἶχε τότε ἡ Ρωσσία. Ἐμεινε δὲ πάντοτε φίλος τῆς ρωσσοικῆς πολιτικῆς. Διὰ τοῦτο ὅταν οἱ Ἄγ-

γλοι κατέλαβον τὰς Ἰονίους νήσους, ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κέρκυραν καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ρωσσίαν, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τσάρου. Ἐκεῖ διεκρίθη καὶ προήχθη εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα. Ὁ τσάρος ἐξετίμησε πολὺ τὴν διπλωματικὴν του ἰκανότητα καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἔστειλεν ὡς ἀντιπρόσωπον τῆς Ρωσσίας εἰς δύο μεγάλα συνέδρια, τῶν Παρισίων καὶ τῆς Βιέννης. Τελευταίως δὲ ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσσίας, ὅτε ἐξελέγη κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Καποδίστριας εἶχε μέγα κῆρος, ὅταν κατήρχετο εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ὅλοι ἠλπίζον ὅτι θὰ κατώρθωνε νὰ φέρῃ τὴν γαλήνην εἰς τὴν χώραν, ἡ ὁποία ἐμαστίζετο ἀπὸ ἀναρχίαν. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Κυβερνήτου ἦτο δυσκολώτατον. Ἡ Ἑλλὰς ἐξήρχετο ἀπὸ ἓνα πόλεμον ὀκταετῆ ἐρημιωμένη. Τὸν τόπον ἐλυμαίνετο ἡ ληστεία, ἡ γῆ ἦτο ἀκαλλιέργητος, τὰ δὲ ἦθη τῶν κατοίκων ἦσαν ἐξηργιωμένα. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὁ Κυβερνήτης εἶχε ν'

Ι. Καποδίστριας

ἀντιμετώπιση καὶ διπλωματικὰς δυσκολίας. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία τὸν ὑποπτεύοντο ὡς ὄργανον τῆς Ρωσσίας καὶ ἔφερον πολλὰ ἐμπόδια εἰς τὸ ἔργον του.

Ἀλλὰ καὶ αἱ ἰδέαι του περὶ κράτους ἐξήγειρον πολλοὺς ἐναντίον του. Ὁ Καποδίστριας δηλαδὴ ἐφρόνει ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο ὄριμος διὰ συνταγματικὸν πολίτευμα. Διὰ τοῦτο μόλις κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διέλυσε τὴν Συνέλευσιν, ἡ ὁποία τὸν ἐξελέξε κυβερνήτην, καὶ διώρισε συμβούλιον ἐξ 27 ἀνδρῶν, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε *Πανελλήνιον*. Τὴν ἐξουσίαν ὅμως κυρίως εἶχεν ἡ λεγομένη *Γενικὴ Γραμματεία*, τῆς ὁποίας πρόεδρον ἔκαμε τὸν *Σπυρίδωνα Τρικούπη*, ὁ ὁποῖος βραδύτερον συνέγραψε μίαν πολὺ καλὴν ἱστορίαν τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἄλλὰ τὰ μέτρα ταῦτα δυσηρέστησαν τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ συναγματικοῦ πολιτεύματος καὶ ἤρχισε νὰ σχηματίζεται κατ' αὐτοῦ ἰσχυρὰ ἀντιπολιτευσίς. Ὁ Κυβερνήτης ὁμῶς εἰργάσθη ὅσον ὀλίγοι Ἕλληνες. Διώρθωσε τὰ οἰκονομικά, ἐδημιούργησε τακτικὸν στρατὸν καὶ μεγάλην προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ ἰδρύσας πολλὰ σχολεῖα.

Ἄλλ' οἱ ἀντιπολιτευόμενοι ἐξήγειραν κατ' αὐτοῦ τὸν λαόν. Ἡ Μάνη ἔστασίασε καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἦσαν ἔτοιμα ν' ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμα αὐτῆς. Ὁ Κυβερνήτης διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν τάξιν, σινέλαβε τοὺς Μαυρομιχαλαίους καὶ τὸν Πετρόμπεην ἐνέκλεισεν εἰς τὰς φ.λακὰς τοῦ Ναυπλίου. Ὅταν δὲ ἐπεχείρησε νὰ στείλῃ στρατὸν κατὰ τῆς Μάνης, ἔστασίασε καὶ ἡ Ὑδρα. Τότε οἱ ἀντιπολιτευόμενοι ἔκαμαν ἰδικὴν των κυβέρνησιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν *Συνιαγματικὴν Ἐπιτροπείαν*. Ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Μαυροκορδάτος κατέλαβον κατὰ διαταγὴν τῆς Ἐπιτροπείας τὸν ναύσταθμον τοῦ Πόρου. Ἄλλ' ὁ Καποδίστριας παρεκίλεσε τὸν ρῶσσον ναύαρχον Ρικὸρ νὰ κτυπήσῃ τοὺς στασιαστάς. Ἐνῶ δὲ ὁ ρῶσσος ναύαρχος ἦτο ἔτοιμος νὰ βομβαρδίσῃ τὰ ἑλληνικὰ π.οῖα, ὁ Μιαούλης ἔθεσε πῦρ εἰς τὸν ναύσταθμον. Ἡ φρεγάτα «Ἑλλάς» καὶ μία κορβέτα κατεστράφησαν, μόλις δὲ ἐσώθησαν τὰ ἄλλα πλοῖα καὶ ὁ ναύσταθμος.

Τὴν 27 Σεπτεμβρίου τοῦ 1831 ὁ υἱὸς τοῦ Πετρόμπεη Γεώργιος καὶ ὁ ἀδελφὸς Κωνσταντῖνος Μαυρομιχάλης, οἱ ὅποιοι ἐκρατοῦντο εἰς τὸ Ναῦπλιον ὑπὸ ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν, παρεμόνευσαν τὸν Κυβερνήτην, ἐνῶ μετέβαινεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Σπυριδῶνος διὰ τὴν πρωϊνὴν λειτουργίαν, καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐφονεύθη ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῶν ἀκολουθῶν τοῦ Κυβερνήτου, ὁ δὲ Γεώργιος κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἐτουφεκίσθη ἐνώπιον τοῦ πατρὸς του. Αὐτὰ εἶναι τὰ τραγικὰ γεγονότα τοῦ Ναυπλίου.

ΟΘΩΝ

Η ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑ.— Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ἡ Ἑλλὰς περιέπεσεν εἰς ἀναρχίαν. Τὰ διάφορα κόμματα ἐφιλονίκουν περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ ἐπανήλθη πάλιν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Τέλος αἱ Δυνάμεις ἐξέλεξαν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος τὸν Ὁθῶνα καὶ τὴν 14 Ἰουλίου 1832 συνῆλθεν εἰς *Πρόνοιαν* πλησίον τοῦ Ναυπλίου

ἡ Ἐ΄ Ἐθνικὴ Συνέλευσις, ἡ ὁποία ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὅθωνος.

Ὁ Ὅθων ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Ναύπλιον τὴν 25 Ἰανουαρίου 1833. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς ἦτο ἀνήλικος καὶ διὰ 1833 τοῦτο ὁ πατὴρ του διώρισε τρεῖς βαναροὺς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐκυβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ βασιλέως. Οἱ βαναροί, οἱ ὁποῖοι ἐλέγοντο ἀντιβασιλεῖς, ἦσαν ὁ *Ἀρμανομπεργ*, πρῶην βαναρὸς ὑπουργός, ὁ *Μάουρερ*, καθηγητὴς τῆς νομικῆς, καὶ ὁ *Ἐϋδεκ*, στρατηγός. Οἱ ἀντιβασιλεῖς μὲ πολλοὺς ἄλλους βαναροὺς, οἱ ὁποῖοι προσεκληθῆσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔλαβον ἀνώτερα ἀξιώματα, ἐπροσπάθησαν νὰ ὀργανώσουν τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἄλλ' ὑπῆρχον μεγάλα δυσκολία. Ὁ λαὸς ἦτο πτωχὸς καὶ ἀμαθής, χρῆμα δι' ἐπιχειρήσεις δὲν ὑπῆρχε καὶ ἡ συγκοινωνία ἦτο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν, διότι οὔτε ὁδοὶ ὑπῆρχον οὔτε ἄλλα μέσα συγκοινωνίας. Τὰ πάντα ἔπρεπε νὰ δημιουργηθοῦν ἀπὸ τὴν τέφραν τοῦ πολέμου.

Διὰ τοῦτο τὸ ἔργον τῶν ξένων ἦτο δυσκολώτατον. Ἐκτὸς τοῦτου συνήντησαν μεγάλην ἀντίδρασιν, τὴν ὁποίαν ἠῤῥησεν ἡ ἀπολυταρχικὴ τῶν διοικήσεων καὶ ἡ ἄγνοια τοῦ τόπου καὶ τοῦ λαοῦ. Ἄλλ' οἱ Βαναροὶ κατεδίωξαν αὐστηρῶς τοὺς ἀντιπολιτευομένους καὶ κατεδίκαν μάλιστα εἰς θάνατον τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Πλαπούταν, οἱ ὁποῖοι εἶχον συνωμόσει ἐναντίον των. Ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐκτελέσουν τὴν καταδίκην τοῦ γέροντος πολεμιστοῦ τῆς ἐλευθερίας. Εὐτυχῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀντίδρασις εἶχεν ἀυξηθῆ πολὺ, ἐνηλικιώθη ὁ Ὅθων καὶ ἀνέλαβε τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους.

ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ. — Οἱ ἀντιβασιλεῖς ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν ἄνευ βουλῆς καὶ συντάγματος ὅπως ὁ Καποδίστριας. Τὴν ἀπολυταρχικὴν αὐτὴν κυβέρνησιν ἠκολούθησε καὶ ὁ Ὅθων. Προσέλαβεν Ἑλληνας ὑπουργοὺς, ἀλλὰ προήδρευεν ὁ ἴδιος τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐκυβέρνηα ὅπως ἤθελεν. Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον διετήρησε τὸν ἀντιδημοτικὸν Ἀρμανομπεργ καὶ ἐκράτησεν εἰς τὰς θέσεις τῶν ὅλων τοὺς Βαναροὺς. Ταῦτα δυσηρέστησαν τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι εἰς διάφορα μέρη ἐκίνησαν στάσεις καὶ ἐτάραξαν τὴν χώραν.

Ἐν τῷ μεταξύ εἶχε γίνεαι ἀρκετὴ πρόοδος εἰς τὸν τόπον. Πρὸ

1835 τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ Ὀθωνος ἡ πρωτεύουσα μετεφέρθη εἰς Ἀθήνας (τέλος 1835) καὶ ἐκτίσθησαν τὰ σήμερον λεγόμενα *Παλαιὰ Ἀνάκτορα*. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα καὶ κατόπιν ὁ Ὀθων μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἐνυμφεῦθη γερμανίδα πριγκίπισσαν, τὴν *Ἀμαλίαν*. Ἄλλ' ἡ ἀπολυταρχικὴ κυβέρνησις τοῦ Ὀθωνος καὶ ἡ διατήρησις τῶν Βαυαρῶν διαρκῶς ἠΰξανε τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ. Ἄλλὰ πολὺ μεγαλύτερας δυσκολίας ἐγέννησεν εἰς τὸν Ὀθωνα ἡ ἑξωτερικὴ πολιτικὴ του. Ὁ Ὀθων καὶ ἡ Ἀμαλία ἐφαντάζοντο ὅτι ἦτο εὐκόλον νὰ διαλύσουν τὴν Τουρκίαν καὶ νὰ στεφθοῦν αὐτοκράτορες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη *Μεγαλοῦδαιτικὴ πολιτικὴ*. Ἄλλ' ἡ πολιτικὴ αὕτη ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξώργιζε τὸν σουλτάνον, ἀφ' ἑτέρου δὲ δυσηρέσκει τὰς Μεγάλαις Δυνάμεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας. Ἐκτὸς τούτου ὁ Ὀθων ἐπειδὴ ἔβλεπεν ὅτι οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος ἠσχολοῦντο μᾶλλον εἰς προσωπικὰ ζητήματα καὶ δὲν ἐφρόντιζον νὰ πραγματοποιήσουν τὴν *Μεγάλην Ἰδέαν*, ἐγένετο ἐγωῖστής καὶ ἀπολυταρχικώτερος. Ἐπίστευε δηλαδὴ ὅτι μόνον αὐτὸς καὶ ἡ Ἀμαλία εἰργάζοντο διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο ὑπῆρχε μεγάλη ἀντίδρασις κατὰ τῆς διοικήσεως τοῦ Ὀθωνος, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς 3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1843.

1843 Τὴν νύκτα τῆς 2—3 Σεπτεμβρίου οἱ συνταγματάρχαι *Δημήτριος Καλέργης* καὶ *Ἰωάννης Μακρυγιάννης* κατέλαβον μὲ στρατὸν τὴν ἔμπροσθεν τῶν Ἀνακτόρων πλατεῖαν καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ὀθωνα νὰ παραχωρήσῃ Σύνταγμα καὶ ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς Βαυαροὺς. Ἐκτοτε ἡ πρὸ τῶν ἀνακτόρων πλατεῖα ὠνομάσθη *Πλατεῖα τοῦ Συντάγματος* καὶ μία ὁδὸς τῶν Ἀθηνηῶν λέγεται *ὁδὸς Γ' Σεπτεμβρίου*.

Ἀπὸ τοῦ 1843 ὁ Ὀθων ἐκυβέρνησεν ὡς συνταγματικὸς βασιλεὺς. Κατὰ τὸ σύνταγμα τοῦ 1843 ἐδημιουργήθησαν δύο Βουλαι, ἡ *Γερουσία* καὶ ἡ *Βουλὴ*. Ἡ Γερουσία ἀποτελεῖτο ἀπὸ 27 μέλη, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἡλικίαν ἄνω τῶν 40 ἐτῶν καὶ διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ἡ δὲ Βουλὴ εἶχεν 80 μέλη ἡλικίας τοὐλάχιστον 30 ἐτῶν, ἐκλεγόμενα ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Δύο δὲ ἄνδρες πολιτικοὶ διεκρίθησαν κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα, ὁ *Μαυροκορδάτος* καὶ ὁ *Κωλέττης*. Καὶ ὁ μὲν Μαυροκορδάτος ἐφρόνει ὅτι ἔπρεπε πρῶτον νὰ ὀργανωθῇ τὸ κράτος ἐσωτερικῶς καὶ κατόπιν νὰ ἐπι-

χειρήση τὴν πραγματοποιήσιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας. Ὁ δὲ Κωλέτης ἐνόμιζεν ὅτι τὰ σύνορα τοῦ βασιλείου ἦσαν πολὺ περιορισμένα καὶ ἔπρεπε πρῶτον ν' ἀυξηθῆ τὸ ἔδαφος τοῦ βασιλείου. Οἱ δύο αὐτοὶ πολιτικοὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐκιβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα ὡς πρωθυπουργοί, πότε ὁ εἷς καὶ πότε ὁ ἄλλος.

Ἄλλ' ὁ Ὅθων ἦτο μονάρχης ἀπολυταρχικὸς καὶ πάντοτε προσεπάθει, ὡσάκως εὔρισκεν εὐκαιρίαν, νὰ παραβαίῃ τὸ σύνταγμα. Ἐδημιουργήθη δὲ μὲ τὸν καιρὸν ἀντιπολίτευσις πολὺ θαρραλέα καὶ ζωηρὰ κατὰ τοῦ βασιλέως. Ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἦτο ὁ **Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης**, ὁ ὁποῖος ἦτο πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς νεωτέρους. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης δὲν ἤθελον τὸν Ὅθωνα, διότι κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον προσεπάθησε νὰ ὑποκινήσῃ ἐπαναστάσεις εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ ἀντιπολίτευσις λοιπὸν ἐνθαρρυνομένη καὶ ἔξωθεν ἐξήγειρε στάσεις εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Αἱ στάσεις κατεπνίγησαν εὐκόλως.

Τότε ὁ Ὅθων (1862) ἀπεφάσισε νὰ περιοδεύσῃ τὴν Ἑλλάδα, διὰ ν' ἀποκτήσῃ πάλιν τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ. Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ὁ **Θεόδωρος Γρίβας** ἐπανεστάτησε τὴν Βόνιτσαν. Μετ' αὐτὴν ἐστασίασαν τὸ Μεσολῶγγιον καὶ αἱ Πάτραι. Ὁ Ὅθων ἔσπευσε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ἀλλ' εὔρε καὶ αὐτὴν ἐπαναστατημένην. Ὁ Δεληγεώργης ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν ἐκήρυξε τὸν Ὅθωνα ἔκπτωτον καὶ ἐξέλεξε προσωρινὴν κυβέρνησιν. Ὁ Ὅθων 1862 ἔμεινε μίαν νύκτα εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ τὴν ἐπομένην ἀνεχώρησεν ἐπὶ ἀγγλικῷ πλοίου.

Οἱ ἐπαναστάται κατέσχον τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ὅθωνος, ἐκ τῆς ὁποίας ἐφάνη ἡ μεγάλη του ἀγάπη πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἐζῆσεν εἰς τὴν ἐξορίαν πέντε ἔτη καὶ ἔφερε πάντοτε τὴν ἑλληνικὴν στολὴν. Ἐτάφη δὲ εἰς τινα ναὸν τοῦ Μονάχου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄

Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὅθωνος ἐπικολούθησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀναρχία. Εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν ἔγιναν συγκρούσεις καὶ ἐχύθη αἷμα. Τέλος τὴν 10 Δεκεμβρίου 1862 συνῆλθεν ἐν Ἀθήναις ἡ Β' Ἐθνοσυνέλευσις καὶ μετὰ τρεῖς μῆνας αἱ Προστατίδες δυνάμεις ἐξέλεξαν νέον βασιλέα, τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας **Γεώργιον**.

Ὁ Γεώργιος ἦτο νεανίας 17 ἐτῶν, ὅταν κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' εὐθὺς κατενόησε τὸν χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ κυβερνήσῃ. Ἡ Ἀγγλία ἐχάρισε τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους, οἱ δὲ βουλευταὶ τῆς Ἐπιτανήσου εἰσῆλθον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐθνοσυνέλευσιν. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864, μὲ τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλλάς ἐκυβερνήθη ἐπὶ 45 ἔτη, δηλαδὴ μέχρι τοῦ 1909. Τὸ σύνταγμα τοῦτο κατήργησε τὴν Γερουσίαν καὶ διετήρησε μόνον τὴν Βουλὴν Ἡ ἐκλογὴ τῶν βουλευτῶν ἐγίνετο διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. Τὸ πολίτευμα λοιπὸν τῆς Ἑλλάδος ἔγινε δημοκρατικώτερον.

Ὁ Γεώργιος Α' ἐκυβέρνησε καθ' ὅλον τὸν βίον του ὡς συνταγματικὸς βασιλεὺς καὶ ἔμεινε ψυχραίμος εὐρωπαῖος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ εὐεξάπτου καὶ πολυταράχου λαοῦ του.

ΜΕΡΟΣ Γ.

Η ΝΕΩΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΝΕΩΤΑΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Σπουδαιότατον γεγονός εις την ιστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι ἡ ἀνάπτυξις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν. Οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ ἔδειξαν μεγάλην ἰκανότητα εἰς τὴν μελέτην τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Ἡ φυσικὴ ἐπιστῆμη ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Τὰ πορίσματα αὐτῆς ἐφήρμοσαν εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε μεγίστην δύναμιν, ἐξουσίασε τὴν φύσιν καὶ ἐχρησιμοποίησε τὰς φυσικὰς δυνάμεις διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς του.

Οἱ ἄνθρωποι ἐχρησιμοποίησαν κυρίως δύο φυσικὰς δυνάμεις, τὸν Ἄτμὸν καὶ τὸν Ἡλεκτρισμόν. Δι' αὐτῶν ἐξουσίασαν τὴν θάλασσαν καὶ ἐσυντόμευσαν τὰς μεγάλας ἀποστάσεις. Τὸ ἀτμοπλοῖον εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ σιδηρόδρομος εἰς τὴν ξηρὰν διενκόλυναν τὴν συγκοινωνίαν εἰς βαθμόν, τὸν ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φαντασθῶν οἱ παλαιότεροι ἄνθρωποι. Εἰς τὰ μέσα ταῦτα προσετέθησαν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τὸ αὐτοκίνητον καὶ τὸ ἀεροπλάνον, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος ζητεῖ νὰ ἐξουσιάσῃ τὸν ἀέρα.

Τὰ πορίσματα τῆς φυσικῆς ἐπιστῆμης ἐπροκάλεσαν τὴν καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας. Ἡ μηχανὴ ἐτελειοποιήθη, ἀντικατέστησε τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἠῤῥξησε καταπληκτικῶς τὴν παραγωγὴν. Κατεσκευάσθησαν κολοσσιαῖα ἐργοστάσια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐργάζονται χιλιάδες ἐργάται, τὸ κεφάλαιον ἠῤῥξήθη καὶ πολλὰ κράτη ἐπλούτησαν ὑπερβολικά. Ἐδημιουργήθησαν πολλαὶ μεγαλουπόλεις εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν

Ἡ Ἀμερικὴν καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἠλλάξεν ἐντελῶς ὄψιν. Αἱ ἐφευρέσεις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς βιομηχανίας ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν πολεμικὴν τέχνην, τὰ πολεμικὰ μέσα ἐτελειοποιήθησαν εἰς βαθμὸν τρομακτικὸν καὶ ὁ πόλεμος ἔγινε καταστρεπτικώτερος.

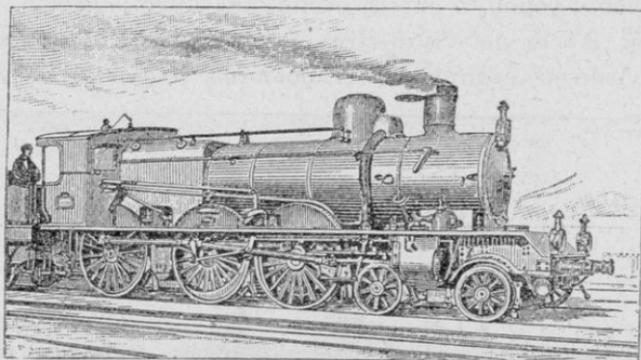
Τὰ παλαιὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας

Προτοῦ ἀνακαλυφθῆ ὁ σιδηρόδρομος, τὰ ταξίδια ἐγίνοντο μὲ μεγάλας ἀμάξας, ὅπου ὑπῆρχον δρόμοι καλοί. Ἄλλως ἐγίνοντο μὲ ζῶα. Διὰ τοῦτο ἐχρειάζοντο ἡμέραι ὀλόκληροι, διὰ νὰ μεταβῆ κανεὶς ἀπὸ τὴν μίαν πόλιν εἰς τὴν ἄλλην. Εἰς τὴν εἰκόνα εἶναι μία μεγάλη ἀμάξα ἀπὸ ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας μετεχειρίζοντο ἄλλοτε εἰς τὴν Εὐρώπην. Σύρεται ἀπὸ 4 ἵππους καὶ χωρεῖ ἕως 20 ταξιδιώτας. Ὁ ἀμαξηλάτης ἐκάθητο ὑψηλὰ εἰς ἰδιαιτέραν θέσιν, εἰς ἓνα δὲ ἀπὸ τοὺς πρώτους ἵππους ἵππευεν ἰδιαιτέρος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν μάστιγα ἐβίαζε τοὺς ἵππους. Ἡ ἀμάξα αὕτη ἦτο δυνατόν νὰ διατρέξῃ τὸ πολὺ 12 χιλιόμετρα τὴν ὥραν.

ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΕΤΘΕΡΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Εὐρώπην ἡ ἀπολυταρχία. Ὁ περιφημος πρωθυπουργὸς τῆς Ἀυστρίας Μέτερνιχ καὶ οἱ ὁπαδοὶ του προσεπάθησαν νὰ ἐπανα-

φέρουν τὸ παλαιὸν καθεστῶς καὶ κατεδίωξαν σκληρῶς τοὺς ὀπα-
δοὺς τῶν νέων ἰδεῶν. Ἄλλ' ἡ ἀπολυταρχία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ
σταθῇ πλέον, διότι ὁ λαὸς εἶχεν ἀναπτυχθῆ καὶ ἡ ἀστική τάξις.

Ἡ σιδηρόδρομος

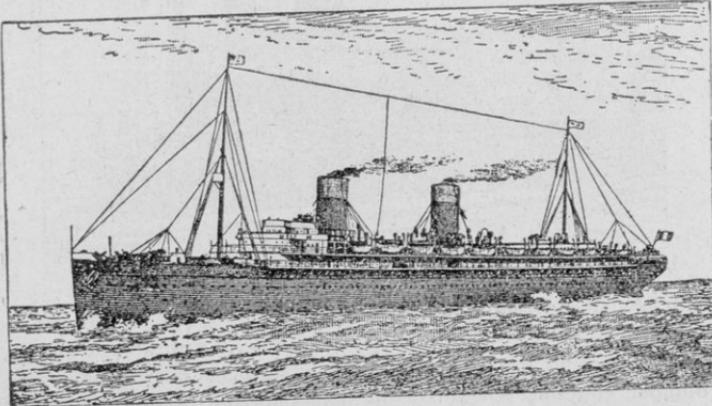
Τὸ μέσον, τὸ ὁποῖον ἐσυντόμευσεν ὑπερβολικὰ τὰς ἀποστάσεις, εἶναι ὁ σιδηρόδρομος. Ἀμαξίαι μεγάλαι καὶ πολλαὶ μὲ ἀναπαντικά καθίσματα συνδέονται ὀπισθεν τῆς ἀτμομηχανῆς, ἡ ὁποία σύρει ὅλον τὸν *εἰρῶν* ἐπάνω εἰς σιδηρᾶς γραμμάς. Οἱ κοινοὶ σιδηρόδρομοι διατρέχουν ἀπὸ 40-50 χιλιόμε. τὴν ὥραν. Ἄλλ' ὑπάρχουν αἱ ταχεῖαι ἀμαξοστοιχίαι (*express*=ἐξπρές), αἱ ὁποῖαι διατρέχουν ἀπὸ 80-100 χιλ. τὴν ὥραν. Ὅταν ταξιδεύη, κανεὶς μὲ σιδηρόδρομον, βλέπει ἀξιοθαύμαστα τεχνικὰ ἔργα, γεφύρας μεγάλας ἐπάνω εἰς τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς χαράδρας καὶ ὑπογίους στοὰς εἰς τὰ ὑψηλὰ βουνὰ (*tunnel*=σήραγξ). Σήμερον πολλοὶ σιδηρόδρομοι κινοῦνται καὶ μὲ ἠλεκτρισμόν, ὅπως εἶναι ὁ σιδηρόδρομος Ἀθηνῶν-Πειραιῶς. Μὲ τὸν σιδηρόδρομον ταξιδεύομεν σήμερον ἀναπαντικώτατα, διότι ὑπάρχουν εὐρύχωροι ἐξώσται, ἐστιατόριον καὶ κλίνας ἀκόμη διὰ νὰ κοιμώμεθα τὴν νύκτα.

ἐγίνετο διαρκῶς ἰσχυροτέρα μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἔμπορίου.

Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 19ου αἰῶνος ἔγιναν εἰς τὴν Εὐρώπην πολλαὶ ἐξεγέρσεις, αἱ ὁποῖαι σκοπὸν εἶχον νὰ ἐπιβάλουν τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα. Αἱ σημαντικώτεραι ἀπ' αὐτὰς εἶναι αἱ δύο γαλλικαὶ ἐπαναστάσεις, ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1830, καὶ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ 1848, αἱ ὁποῖαι ἔδωσαν τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα παρατηροῦμεν δύο σημαντικὰ πολιτικὰ

φαινόμενα. Πρῶτον οἱ λαοὶ προσπαθοῦν νὰ ἐφαρμόσουν τὰς νέας ἰδέας περὶ τοῦ πολιτεύματος. Θέλουν δηλαδὴ τὸ κράτος νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐνὸς θεμελιώδους νόμου, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται *Συνταγματικὸς Χάρτης* ἢ ἀπλῶς *Σύνταγμα*. Αὐτὴ εἶναι ἡ *Ἀρχὴ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ*. Δεύτερον ἕκαστον ἔθνος προσπαθεῖ νὰ ἐνωθῆ καὶ ν' ἀπο-

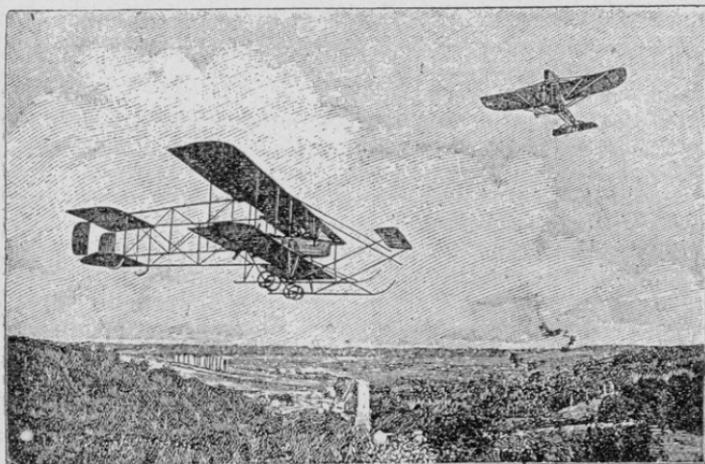
Τὸ ἀτμόπλοιον

Καὶ εἰς τὴν θάλασσαν τὰ ταξίδια ἐσυντομεύθησαν πολὺ. Ἄλλοτε ἦτο ζήτημα σπουδαῖον νὰ ταξιδεύσῃ κανεὶς ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ τὰ ἰστιοφόρα, τὰ ὁποῖα ἔτρεχον μόνον ὅταν ὑπῆρχεν ἄνεμος εὐνοϊκός, ἐχώρουν ὀλίγους ἀνθρώπους καὶ πολὺ εὐκόλα ἐπνίγοντο. Σήμερον μὲ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ ἀτμοῦ κατασκευάζονται πλοῖα, τὰ ὁποῖα χωροῦν μέχρι 3 χιλ. ἀνθρώπων, ἔχουν ὅλας τὰς ἀναπαύσεις καὶ διασκεδάσεις καὶ συντομεύουν πολὺ τὰς μεγάλας ἀποστάσεις. Εἰς τὰ μεγάλα ἀτμόπλοια δὲν ἐννοεῖ κανεὶς ὅτι ταξιδεύει, νομίζει ὅτι εὐρίσκεται εἰς μίαν ἀναπαυτικὴν αἴθουσαν.

τελέσῃ ἐν κράτῳ ἀνεξάρτητον. Τοῦτο συμβαίνει κυρίως εἰς τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα δὲν κατώρθωσαν ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ἢ τὴν ἐνότητά των. Τοιοῦτοτρόπως τὰ ἔθνη τῆς Αὐστριακῆς μοναρχίας καὶ τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας προσπαθοῦν ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Δύο δὲ μεγάλα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Ἰταλοὶ, καταβάλλουν μεγάλας προσπάθειάς διὰ νὰ ἐνωθῶν καὶ ν' ἀποτελέσουν ἰδιαιτέρα κράτη. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη *Ἀρχὴ τῶν ἐθνοτήτων*.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 19ου καὶ τοῦ 20ου αἰῶνος αἱ δύο αὐταὶ ἀρχαὶ ἐπικρατοῦν εἰς τὴν Εὐρώπῃ. Τὸ συνταγματικὸν πολί-

τευμα εισάγεται εις όλα σχεδόν τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης. Τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ὑποδούλων ἔθνων ἀποκτοῦν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἡ δὲ Ἰταλία καὶ ἡ Γερμανία κατόπιν πολλῶν προσπαθειῶν ἠνώθησαν εἰς ἐνιαῖα κράτη. Καὶ οἱ μὲν Ἰταλοὶ ἠνώθησαν μὲ δημοσφύρισμα ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ περιφήμου πολιτικοῦ **Καβούρ** τὴν δὲ Γερμανίαν ἤνωσεν ὁ μέγας πολιτικὸς **Βίσαρκ** διὰ τῆς σπάθης. Ὁ

Τὸ ἀεροπλάνον

Ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ ἐξουσιάσῃ καὶ τὸν ἀέρα. Μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀεροπλάνου ἔκαμεν ἓνα μέγα βῆμα καὶ εἰς τὸ μέλλον θὰ ταξιδεύωμεν διὰ τοῦ ἀέρος, ὅπως σήμερον ταξιδεύομεν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, τοῦ οὐτοκινήτου καὶ τοῦ ἀτμοπλοίου. Τὸ ἀεροπλάνον ἀνέρχεται εἰς μεγάλα ὕψη, δύναται ν' ἀναπτύξῃ ἀπὸ 120-150 χιλιομ. τὴν ὥραν ταχύτητα καὶ συντομεύει εἰς βαθμὸν ἀπίστευτον τὰς ἀποστάσεις, διότι ταξιδεύει κατ' εὐθείαν γραμμὴν. Τὸ διάστημα μεταξὺ Ἀθηνῶν-Λαρίσης δύναται νὰ τὸ διατρέξῃ εἰς 2-3 ὥρας. Ἀλλὰ ἀκόμη χρησιμοποιοῦν τὸ ἀεροπλάνον μόνον διὰ πολεμικὰς καὶ ταχυδρομικὰς ἀνάγκας.

Βίσαρκ διὰ νὰ ἐνώσῃ τὴν Γερμανίαν ἔκαμε δύο πολέμους, ἓνα κατὰ τῆς Αὐστρίας (1866) καὶ ἓνα κατὰ τῆς Γαλλίας (1870). Σημαντικώτατος εἶναι πρὸ πάντων ὁ *Γαλλογερμανικὸς πόλεμος*, ὁ ὁποῖος ἐγέννησεν ἀλησμόνητον μῖσος μεταξὺ τῶν δύο λαῶν, διότι οἱ Γερμανοὶ ἐταπεινώσαν τὴν Γαλλίαν καὶ ἀφῆρσαν ἀπ' αὐτὴν δύο ἐπαρχίας, τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λωρραίνην.

Εἰς τὴν Αὐστρίαν ὁμοῦ καὶ εἰς τὴν Τουρκίαν ἤργησε νὰ ἐπι-

κρατήση ἢ ἀρχὴ τῶν ἐθνοτήτων. Διὰ τοῦτο αἱ δύο αὐταὶ χῶραι καὶ πρὸ πάντων ἡ Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἦσαν ἐστίαί διαρκῶν ταραχῶν καὶ ἐξεγέρσεων.

Η ΝΕΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Τοιοιουτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπεκράτησαν αἱ ἰδέαι, τὰς ὁποίας εἶχε κηρύξει ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, καὶ εἰσῆχθη εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα. Ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινωνία ἔλαβε τότε νέαν ὄψιν. Ἡ πρόοδος τῆς βιομηχανίας ἀνεστάτωσε τὴν παλαιὰν κοινωνίαν. Ἡ ἀστική τάξις ἐπλούτησε τόσον πολὺ, ὥστε εἰς τὰς περισσοτέρας χώρας κατέλαβε τὴν πρώτην θέσιν. Ἡ παλαιὰ ἀριστοκρατία παρήκμασε, τὰ προνόμιά της κατηργήθησαν καὶ ἐπῆλθεν εἰς τὰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης ἡ ἐξίσωσις τῶν κοινωνικῶν τάξεων.

Εἰς τὴν νέαν κοινωνίαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι πρὸ τοῦ νόμου καὶ ἔχουν ἴσα πολιτικὰ δικαιώματα. Ἀλλὰ ἡ κολοσσιαία ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐδημιούργησε νέαν ἰσχυρὰν τάξιν, τὴν *Τάξιν τῶν νεοεισέλευτων*. Τοιοιουτρόπως τὴν παλαιὰν ἀριστοκρατίαν τῆς καταγωγῆς ἀντικατέστησεν ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος. Τοῦναντίον εἰς τὴν νέαν κοινωνίαν ὑπάρχουν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν καμμίαν περιουσίαν καὶ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται μὲ ἡμερομίσθιον εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν κεφαλαιούχων. Ἀλλὰ τὸ ἡμερομίσθιον αὐτὸ εἶναι τόσον μικρὸν, ὥστε μόλις ἀρκεῖ διὰ νὰ συντηροῦν τὴν ζωὴν των καὶ τὰ τέκνα των, τὰ ὁποῖα πάλιν εἶναι ἀναγκασμένα νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν βίον τοῦ ἐργάτου. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη *Ἐργατικὴ τάξις*.

Τὴν νέαν αὐτὴν κοινωνικὴν κατάστασιν ὠνόμασαν **Κεφαλαιοκρατικὸν καθεστῶς**. Εἰς τὸ νέον καθεστῶς ὑπάρχουν πάλιν κατ' οὐσίαν δύο κοινωνικαὶ τάξεις, μία τάξις τῶν ὀλίγων, οἱ ὅποιοι ἔχουν ὅλα τὰ πλοῦτη καὶ ὅλας τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς, καὶ μία τάξις τῶν πολλῶν, οἱ ὅποιοι δὲν λαμβάνουν μέρος εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς. Καὶ ὅπως πρὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐπάλειον δύο ἀντιμέτωποι τάξεις, ἡ τάξις τῶν εὐγενῶν καὶ ἡ τρίτη τάξις, τοιοιουτρόπως καὶ κατὰ τὰς ἡμέρας μας ὑπάρχουν δύο ἀντιμέτωποι τάξεις, ἡ κεφαλαιοκρατικὴ καὶ ἡ ἐργατικὴ, αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθοῦν μὲ νέαν μορφήν τὴν ἀλήν τῶν τάξεων. Οἱ ἐργάται

ὀργανώθησαν εἰς σωματεῖα καὶ συνεννοήθησαν μὲ τοὺς ἐργάτας τῶν ἄλλων χωρῶν καὶ τοιουτοτρόπως ἤρχισε μεγάλη κίνησις, ἡ ὁποία ὀνομάζεται *Σοσιαλιστικὴ κίνησις*.

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Ἀπὸ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870 μέχρι τοῦ μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ πολέμου τοῦ 1914, ἐπὶ 44 δηλαδὴ ἔτη, ἐπεκράτησεν εἰρήνη εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τὴν πολιτικὴν τοῦ κόσμου διευθύνουν αἱ ἑξ̄ Μεγάλαι Δυνάμεις, ἡ Ἑγγλία, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσσία, Αὐστρία καὶ Ἰταλία.

Ἡ Ἑγγλία εἶναι ἡ μεγίστη τῶν Δυνάμεων. Κατέχει σπουδαιοτάτας χώρας εἰς τὰς πέντε ἡπείρους. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἔχει τὸν Καναδᾶν, τὸν ἵποῖον διωργάνωσεν εἰς ἰδιαιτερον κράτος ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν της. Κατέχει ὀλόκληρον τὴν Αὐστραλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγκατεστάθησαν πολλοὶ ἄγγλοι καὶ διωργάνωσαν ἴδιον κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὴν πόλιν Σίδνεϋ. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν κατέχει τὸ ἀκρωτήριο τῆς Καλιῆς Ἑλπίδος καὶ μέγα μέρος τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς καὶ ἀπὸ τὸ 1882 ἐκυρίευσεν τὴν Αἴγυπτον καὶ σχεδιάζει νὰ ἐνώσῃ τὰς δύο αὐτὰς μεγάλας κτήσεις διὰ κολοσσιαίας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Εἰς τὴν Ἀσίαν κατέχει τὰς Ἰνδίας καὶ πολλὰς ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κίνας. Αἱ Ἰνδαὶ μὲ τοὺς ἀμνητέους θησαυροὺς των εἶναι ἡ βῆσις τοῦ παμμεγίστου ἀποικιακοῦ κράτους τῆς Ἑγγλίας. Ἡ ἄγγλικὴ ἀποικιατορία εἶναι ἡ μεγίστη ἀπὸ ὅσας ἰδρύθησαν ἕως τώρα εἰς τὴν γῆν. Μόνον αἱ ἀποικίαι περιλαμβάνουν 375 ἑκατομ. κατοίκους. Ἡ Ἑγγλία μὲ τὸν κολοσσιαῖον πολεμικὸν στόλον της κατέχει ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς γῆς (*Γιβραλτάρ, Μάλτα, Σουέζ, Κύπρος, Ἀδεν, Βομβάη* κλπ.) καὶ ἐξουσιάζει τὰς θαλάσσας. Τὰς ἐκτεταμένας αὐτὰς χώρας καὶ τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀνθρώπων κυβερνεῖ ἡ σχετικῶς μικρὰ ἄγγλικὴ φυλὴ μὲ τὴν μεγάλην εὐφροσύνην καὶ τὴν δραστηριότητά της. Ἡ ἄγγλικὴ κατοχὴ εἶναι εὐεργετικὴ εἰς τὰ μέρη αὐτά, διότι μεταδίδει τὸν πολιτισμόν, τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν.

Ἡ Γαλλία εἶναι τὸ δεύτερον μετὰ τὴν Ἑγγλίαν ἀποικιακὸν κράτος. Ἀφοῦ συνῆλθεν ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου τοῦ 1870, διωργάνωσε τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὸν στρατόν της καὶ ἀπέκτησε σημαντικὰς ἀποικίας. Τὸ ἀποικιακὸν

κράτος τῆς Γαλλίας περιελάμβανε τὸ Ἀλγέριον, τὴν Τύνιδα, τὴν Σενεγάλην, τὸ Κόγκο, τὸ Σουδάν εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν νήσον Μαδαγασκάρην, καὶ τὴν Ἰνδοκίναν εἰς τὴν Ἀσίαν. Οἱ Γάλλοι ἐργάσθησαν μὲ ἀρκετὴν δραστηριότητα εἰς τὰ μέρη ταῦτα.

Ἡ **Γερμανία** ἦτο ἡ νεωτάτη ἀπὸ τὰς Μεγάλας Δυνάμεις καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν διανομὴν τῶν ἀποικιῶν. Κατεῖχεν ἀσημάντους κτήσεις εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ μερικὰς θέσεις εἰς τὰ παράλια τῆς Κίνας. Ἀλλὰ ἦτο κολοσσιαία ἡ ἐσωτερικὴ τῆς δύναμις. Οἱ Γερμανοὶ εἶναι ζωτικωτάτη φυλὴ καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς χώρας των ἠΐξανε κατ' ἔτος κατὰ 800 χιλιάδας. Ἡ ἐργατικότης των ἦτο ἀπαράμιλλος καὶ ἔκαμαν μεγάλας προόδους εἰς τὴν βιομηχανίαν. Πρὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου οἱ Γερμανοὶ κατεσκεύαζον τὰ εὐθηνότερα βιομηχανικὰ προϊόντα καὶ ἠπέιλουν νὰ ἐκτοπίσουν εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγορὰν τοὺς ἄλλους λαοίς. Κατὰ ξηρὰν ἦτο ἡ μεγίστη στρατιωτικὴ δύναμις καὶ εἶχε πυκνότερον σιδηροδρομικὸν δίκτυον, τὸ ὁποῖον διευκόλυνε τὴν κινητοποίησιν. Ἀνέπτυξεν ἐντὸς ὀλίγου σημαντικώτατον ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ ἤρχισε νὰ κατασκευάζῃ πολεμικὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἠΐξανεν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καὶ ἠπέιλει νὰ ὑπερβῇ τὸν ἀγγλικόν.

Ἡ **Ῥωσσία** ἦτο ἀχανὴς αὐτοκρατορία καὶ κατεῖχεν ἐκτεταμένας χώρας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. Οἱ Ῥῶσοι εἶναι ὁ πολυπληθέστερος λαὸς τῆς Εὐρώπης, πρὸ τοῦ πολέμου εἶχον κολοσσιαίαν αὐξησιν πληθυσμοῦ (3 ἑκατομ. κατ' ἔτος) καὶ ἠπέιλουν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Τουρκίαν. Εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπεξετάθησαν μέχρι τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, κατεσκεύασαν τὸν ὑπερσιβηρικὸν σιδηρόδρομον, ὁ ὁποῖος ἔφθανεν εἰς τὸ Βλαδιβοστόκ καὶ τὸ Πόρτ Ἀρθούρ, καὶ ἠπέιλουν τὴν Κίναν καὶ Ἰαπωνίαν. Ἡ Κίνα δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ὑπερασπισθῇ, ἀλλ' οἱ Ἰάπωνες ἀντετάχθησαν εἰς τοὺς Ῥώσους καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἔγινεν ὁ περίφημος Ῥωσοῖαπωνικὸς πόλεμος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνίκησαν οἱ Ἰάπωνες.

Ἡ **Αὐστρία** ἦτο μεγάλη καὶ πλουσία αὐτοκρατορία, ἀλλὰ περιελάμβανε διαφόρους λαοὺς, οἱ ὁποῖοι ἐζήτουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Διὰ τοῦτο δὲν ἦτο πολὺ ἰσχυρὰ καὶ ἠναγκάζετο νὰ διατηρῇ στρατὸν πάντοτε.

Τέλος ἡ **Ἰταλία** ἦτο ἡ μικροτέρα καὶ πτωχότερα ἀπὸ τὰς Δυνάμεις. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν δὲν εἶχεν ἀποικίας καὶ μόνον κατὰ τὰ

τελευταία ἔτη ἀφῆρσεν ἀπὸ τὴν Τουρκίαν τὴν *Τρίπολιν* εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὰ ἑλληνικὰ *Δωδεκάνησα*.

Ἐκτὸς τῆς Εὐρώπης ἀνεπτύχθησαν δύο μεγάλα κράτη, αἱ *Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι* τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἡ *Ἰαπωνία*.

Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις εἶχον πολλάκις ὀντίθετα συμφέροντα καὶ διὰ τοῦτο ὑπῆρχε μέγας ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ των. Ὁ γαλλογερμανικὸς πόλεμος, καθὼς εἶπομεν, ἐγέννησε μεγάλην ἔχθραν μεταξὺ Γερμανίας καὶ Γαλλίας. Ἡ Γαλλία δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ τὰς δύο ἐπαρχίας, τὴν *Ἀλσατίαν* καὶ *Λωρραίνην*, τὰς ὁποίας ἀφῆρσεν ἡ Γερμανία, καὶ προετοιμάζετο νὰ ἐκδικηθῆ. Ἡ Γερμανία τότε συνεννοήθη μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ ἔγινεν ἡ Γερμανοαυστριακὴ συμμαχία, ἡ δὲ Γαλλία συνεννοήθη μὲ τὴν Ῥωσίαν. Εἰς τὴν Γερμανοαυστριακὴν συμμαχίαν προσετέθη καὶ ἡ Ἰταλία καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ λεγομένη *Τριπλῆ Συμμαχία*.

Ἡ Ἀγγλία κατ' ἀρχὰς ἔμεινεν ἔξω ἀπ' αὐτοὺς τοὺς συνδυασμοὺς καὶ ἔξῃτει, ὅπως πάντοτε, νὰ κινονίξῃ ἀπὸ τὴν ἀσφαλῆ νησιωτικὴν θέσιν τῆς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἰσορροπίαν. Ἄλλ' ἡ μεγάλη δύναμις τῆς Γερμανίας τὴν ἀνησύχησεν. Ἡ πρόοδος τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ πολεμικοῦ στόλου ἐτάραξε τοὺς διπλωμάτας τῆς Ἀγγλίας καὶ ὁ βασιλεὺς *Ἐδουάρδος Ζ'* εἰργάσθη μὲ μεγάλην ἐπιτηδειότητα καὶ συνήνωσε πλῆθος ἔχθρῶν κατὰ τῆς Γερμανίας. Ἀπὸ τὴν Τριπλῆν Συμμαχίαν ἀπεχώρισε τὴν Ἰταλίαν, ἀφοῦ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὴν νὰ καταλάβῃ τὴν Τρίπολιν. Ἡ Ἀγγλία συνεμάχησε μὲ τὴν Γαλλίαν καὶ Ῥωσίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ *Τριπλῆ Συνεννόσις*, ἡ *Ἀνιάντι*.

Ἀπὸ τότε αἱ Δυνάμεις ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζωνται μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις των διὰ πόλεμον. Ὑπῆρχον δὲ πολλαὶ ἀφορμαὶ διὰ πόλεμον. Ἡ πρώτη καὶ κυριωτάτη ἀφορμὴ ἦτο ὁ ἐμπορικὸς καὶ βιομηχανικὸς ἀνταγωνισμὸς. Ἄλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ ὑπῆρχον πολλὰ ἄλυτα ζητήματα εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Βαλκανικὴν ὑπῆρχε μεγάλη ἀντίθεσις μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Ῥωσίας. Ἡ Ῥωσία ἠθέλε νὰ διαλύσῃ τὴν Τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, ἐνῶ ἡ Αὐστρία τὴν ὑπεστήριζεν. Ἀφοῦ δὲ ἐμεγάλωσεν ἡ Γερμανία καὶ ἐδημιούργησεν ἐμπορικὰ συμφέροντα εἰς τὴν Τουρκίαν, ὁ περίφημος αὐ-

κράτωρ Γουλιέλμος Β' ἐκηρύχθη προστάτης τῆς Τουρκίας. Διὰ τοῦτο τὰ χριστιανικά ἔθνη καὶ πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σέρβοι ἐμίσουν τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Αὐστροίαν, ἐνῶ ἡ Τουρκία συνεννοήθη μὲ τὴν Γερμανίαν καὶ προσεκάλεσε γερμανοὺς ὀργανωτὰς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Ἡ Ἑλλάς καὶ τὰ Βαλκανικά Ζητήματα

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗΣ

Ἄπ' ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης ἡ Βαλκανικὴ χερσόνησος ἦτο ἡ πλέον καθυστερημένη εἰς τὸν πολιτισμόν. Ἡ τουρκικὴ κατάκτησις εἶχε φέρει ἀμάθειαν καὶ βαρβαρότητα εἰς τὴν χώραν. Οἱ Τοῦρκοι ἐφάνησαν ἀνίκανοι νὰ δεχθῶν τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν καὶ νὰ διοργανώσουν τὸ κράτος των κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα. Ἡ Τουρκία δὲν εἶχεν οὔτε βιομηχανίαν οὔτε πολλὰς μεγάλας πόλεις, ὅπως ἡ ἄλλη Εὐρώπη, οὔτε μέσα συγκοινωνίας οὔτε τὸν πλοῦτον οὔτε τὴν λεπτότητα τῶν ἠθῶν, τὴν ὁποίαν παρουσίαζεν ἡ Εὐρώπη κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Ἡ Κων)πολις ἦτο μεγάλη ἀσιατικὴ πόλις μὲ στενοὺς δρόμους καὶ μικρὰς κατοικίας ἐκτὸς ὀλίγων συνοικιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἔζων εὐρωπαῖοι. Αἱ δὲ ἄλλαι πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς Τουρκίας ἦσαν σωρεία δυσμόρφων κατοικιῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἔζη λαὸς πτωχὸς καὶ ἀμαθής.

Ἄλλὰ καὶ τὰ μικρὰ βαλκανικά κράτη, τὰ ὁποῖα ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, πολὺ βραδέως ἐπροχώρουν εἰς τὸν πολιτισμόν. Καὶ αὐτὰ δὲν εἶχον οὔτε βιομηχανίαν οὔτε ἐργαστᾶσια οὔτε μέσα συγκοινωνίας οὔτε μεγάλας πόλεις οὔτε τὸν πλοῦσιον καὶ ἀνεπτυγμένον βίον τῆς Εὐρώπης.

Διὰ τοῦτο οἱ εὐρωπαῖοι ἐθεώρουν τὴν Βαλκανικὴν ὡς χώραν ἡμιβάρβαρον καὶ ὡς τόπον ἐκμεταλλεύσεως. Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις εἶχον οἰκονομικὰ συμφέροντα εἰς τὴν Βαλκανικὴν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἀνεμιγνύοντο μὲ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου.

ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Ἡ Τουρκία μέχρι τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἔμεινε μεσαιωνικὴ ἀπολυταρχικὴ αὐτοκρατορία. Ὁ σουλτάνος δὲν ἀνεγνώριζε τὴν ἀρχὴν τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἐκυβέρνηα τοὺς ὑπηκόους του ὡς ἀπόλυτος μονάρχης, ὡς καλίφης, δηλαδή ὡς τοποτηρητὴς τοῦ Προφήτου καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐπίσης ἡ Τουρκία δὲν ἀνεγνώριζε τὴν ἀρχὴν τῶν ἐθνοτήτων, διότι ὁ σουλτάνος ἐξουσίαζεν ἐκτὸς τῶν Τούρκων πολλοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς παρὰ τὴν θέλησίν των, ἐκυβέρνηα κακῶς καὶ κατεπίεξεν αὐτούς. Διὰ τοῦτο οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ ἐζήτουν μὲ πᾶν μέσον νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Ἡ Τουρκία μολονότι εἶχε χάσει πολλὰς χώρας, ἦτο μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ἀκόμη ἐκτεταμένη αὐτοκρατορία. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν κατώρθωσε νὰ διοργανωθῇ κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα οὔτε νὰ εἰσαγάγῃ τὰ νεώτερα πολεμικὰ μέσα, ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσῃ πολὺν καιρὸν. Οἱ ὑπόδουλοι χριστιανικοὶ λαοὶ ἤθελον ν' ἀπελευθερωθοῦν, ἐκτὸς δὲ τούτου ἡ Τουρκία εἶχε φοβερὸν ἐχθρὸν τὴν Ῥωσσίαν, ἡ ὁποία ἐζήτηε νὰ διαλύσῃ τὸ τουρκικὸν κράτος καὶ νὰ κυριεύσῃ τὰς χώρας τοῦ σουλτάνου. Αἱ ἄλλαι Δυνάμεις ὅμως εἶχον συμφέρον νὰ διατηρήσουν τὴν *ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας*, ὑπεστήριζον αὐτὴν διαρκῶς καὶ προσεπάθουν νὰ ματαιώσουν τὰ σχέδια τῆς Ῥωσσίας.

Διὰ τοῦτο ὑπῆρχον πάντοτε μεγάλα ζητήματα εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Οἱ χριστιανικοὶ λαοὶ ἐπειδὴ ἐκυβερνῶντο κακῶς καὶ ἐπιέζοντο, ἔκαμνον διαρκῶς ἐξεγέρσεις. Ἡ Ῥωσσία εὕρισκεν εὐκαιρίαν ν' ἀναμιγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Τουρκίας. Αἱ ἄλλαι δυνάμεις ἐζήτουν νὰ ἐπωφεληθοῦν τὰς ταραχὰς διὰ τὰ συμφέροντά των. Πολλάκις δὲ ἐφάνη ὅτι ἡ Τουρκία διελύετο καὶ ἐτέθη τὸ ζήτημα ποῖος θὰ κληρονομήσῃ τὸ κράτος τοῦ Σουλτάνου. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη πολὺπλοκον διπλωματικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν *Ἀνατολικὸν ζήτημα*.

ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΡΟΣ ΕΔΑΦΙΚΗΝ ΕΠΕΚΤΑΣΙΝ

Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ἀνάκαθεν ὡς τοὺς νομίμους κληρονόμους τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Καὶ κατὰ τοὺς δυστυχετέρους χρόνους τῆς δουλείας δὲν ἔχασαν τὴν ἐλπίδα ὅτι μίαν ἡμέραν ἡ Τουρκία θὰ διαλυθῇ καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες θ' ἀνακτήσουν

τὸ παλαιὸν κράτος των μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κων|πολιν. Ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἠλευθέρωσε μόνον μικρὰν γωνίαν τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἐνῶ ἐκτεταμέναι ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ πολυάριθμοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἔμειναν ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Τὸ ἔλευθρον λοιπὸν βασιλείον καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὡς πρῶτον σκοπὸν εἶχον νὰ ἀπελευθερώσουν καὶ τοὺς ὑποδούλους ἀδελφοὺς ἐκ τῆς τουρκικῆς τυραννίαις. Τοῦτο λοιπὸν ἦτο τὸ μεγαλύτερον ἰδανικὸν τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἄλλ' ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων ἐπροχώρει βραδέως. Τὸ 1853 ἐδημιουργήθη σπουδαιότατον ζήτημα εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ὁ Τσάρος τῆς Ρωσσίας Νικόλαος εἶχε σκοπὸν νὰ διαλύσῃ τὸ κράτος τοῦ σουλτάνου, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζεν *ἀσθενῆ ἄνθρωπον*, καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἄλλ' ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἐβοήθησαν τὴν Τουρκίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἤρχισε πόλεμος, ὁ ὁποῖος διήρκεσε 4 ἔτη καὶ ὠνομάσθη *Κριμαϊκὸς πόλεμος* (1853-1856). Ἡ Ἑλλὰς ἐζήτησε νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὴν δύσκολον θέσιν τῆς Τουρκίας καὶ ἐπεχείρησε νὰ καταλάβῃ τὴν Θεσσαλίαν. Ἄλλ' ἀγγλογαλλικὸς στρατὸς κατέλαβε τὸν Πειραιᾶ.

1854 καὶ ἠνάγκασε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἡσυχάσουν. Τὸ γεγονός τοῦτο ὀνομάζεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν *Κατοχή*.

Ἡ Τουρκία ἐσώθη, διότι ἡ Ρωσσία ἠναγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ, ἀφοῦ οἱ σύμμαχοι ἐκυρίευσαν τὴν Σεβαστούπολιν, καὶ τὸ 1856 ἐγένετο ἡ ὀνομαστὴ *Εἰρήνη τῶν Παρισίων*. Αἱ Δυνάμεις ἠγγυήθησαν πάλιν τὴν ἀκεραιότητα τῆς Τουρκίας, ὁ δὲ σουλτάνος ὑπεσχέθη νὰ εἰσαγάγῃ σπουδαίας μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ κράτος του. Ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαβία συνηνώθησαν εἰς μιαν ἡγεμονίαν μὲ τὸ ὄνομα *Ρουμανία* τοιοῦτοτρόπως ὑπῆρχον εἰς τὴν Βαλκανικὴν ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος δύο ἄλλα χριστιανικὰ κράτη, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρουμανία. Καὶ ἡ μὲν Σερβία ἦτο κράτος πολὺ μικρὸν καὶ πτωχὸν μὲ πρωτεύουσαν τὸ Βελιγράδιον. Εἶχε δὲ ἐγγῶριον ἡγεμόνα, ὁ ὁποῖος προήρχετο ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν *Καραγεώργεβιτς* ἢ ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν *Ὀβροέβιτς*, αἱ ὁποῖαι ἐφιλονίκουν διὰ τὸν θρόνον. Ἡ δὲ Ρουμανία ἔλαβε γερμανὸν ἡγεμόνα, τὸν *Κάρολον Χοεντζόλλερν*, συγγενῆ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ χώρα εἶναι εὐφορος, ἐπροόδευσε καὶ ἐγένετο ἐντὸς ὀλίγου ἀξιόλογον κράτος.

Ἡ Ἑλλάς δὲν ὠφελήθη τίποτε ἀπὸ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Μόνον τὸ 1863 ἀπέκτησε τὰς Ἰονίους νήσους, τὰς ὁ- 1863
ποίας ἐχάρισεν ἡ Ἀγγλία, ὅταν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α' κατήγετο εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τρία ἔτη μετὰ ταῦτα, τὸ 1866, ἐπανεστάτησαν οἱ Κρητες, διὰ νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' αἱ Δυνάμεις δὲν ἦσαν εὐνοϊκαὶ καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἐπίσημον ἑλλη- 1866
νικὸν κράτος δὲν ἐτόλμησε νὰ βοηθήσῃ τοὺς ἐπαναστάτας. Οἱ Κρητες καὶ πολλοὶ Ἕλληνες ἐθέλονται ἐπο-
λέμησαν γενναίως, ἀλλὰ τὸ κίνημα δὲν ἐπέτυχεν.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΕΞΑΡΧΙΑ

Ἄπ' ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς τελευταῖοι ἐκινήθησαν οἱ Βούλγαροι. Οἱ Βούλγαροι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἔζησαν ὡς ἀμαθεῖς γεωργοί, ἀδιάφοροι διὰ τὰ πολιτικὰ γεγονότα τῆς Βαλκανικῆς καὶ τῆς χώρας των. Ἐπειδὴ ἡ χώρα των εἶναι εὐφορος, ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ πολλοὶ ἰσχυροὶ Τοῦρκοι γαιοκτή-
μνες καὶ οἱ Βούλγαροι εἰργάζοντο ὡς δουλοπάροικοι εἰς τὰ κτή-
ματά των. Οἱ δὲ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Βουλγάρων, δηλαδὴ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι, ἦσαν Ἕλληνες διοριζόμενοι ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Διὰ τοῦτο οἱ Βούλγαροι δὲν εἶχον ἐθνικὴν συνείδησιν, δηλαδὴ δὲν ἐγνώριζον ὅτι ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρον ἔθνος, διάφορον ἀπὸ τὸ ἑλληνικόν.

Πρῶτοι οἱ Ῥῶσσοι εἰργάσθησαν, διὰ νὰ ἐξυπνήσουν τοὺς Βουλγάρους. Εἰς τὴν Ἑλλάδα τότε εἶχε γίνει σημαντικὴ μεταβολή. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν πλέον πρόθυμοι νὰ ὑπηρετήσουν τὰ Ῥωσσι-
κὰ σχέδια. Ἐγνώριζον ὅτι ἡ Ῥωσσία σκοπεύει νὰ καταλάβῃ τὴν Κων/πολιν καὶ νὰ ἰδρῦσῃ μεγάλην αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Τοιοῦτοτρόπως ὑπῆρχε μέγας κίνδυνος νὰ ματαιω-
θοῦν τὰ ἑλληνικὰ ἰδανικά. Διὰ τοῦτο ἡ Ἑλλάς ἐστράφη εἰς τὰς Δυτικὰς Δυνάμεις καὶ ἠκολούθει ἀγγλικὴν πολιτικὴν. Οἱ Ῥῶσσοι τότε ἐξήγειραν τοὺς Βουλγάρους ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Οἱ δὲ Βούλγαροι ἐζήτησαν νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κων/πόλεως. Ἀπεκέρυξαν τοὺς Ἕλληνας μητροπολίτας καὶ ἔπαυσαν νὰ μνημονεύουν τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου.

Τὸ βουλγαρικὸν κίνημα ἦτο εὐχάριστον καὶ εἰς τοὺς Τοῦρκους πολιτικούς, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν νὰ ἐξασθενίσουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκ-
κλησίαν. Διὰ τοῦτο ὁ σουλτάνος ἀνεγνώρισεν εἰς τοὺς Βουλγά-

ρους τὸ δικαίωμα νὰ ἰδρῦσουν χωριστὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ διορίσουν ἀρχηγὸν αὐτῆς, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη *Ἐξαρχος*. Τοιοῦ-
1870 τοτρόπως ἰδρύθη τὸ 1870 ἡ *Βουλγαρικὴ Ἐξαρχία*. Ὁ Ἐξαρχος ἐγκατεστάθη ἐπιδεικτικῶς εἰς τὴν Κων/πο-
λιν. τὸ δὲ Πατριαρχεῖον ἀφώρισε τοὺς Βουλγάρους καὶ τὸν βουλ-
γαρικὸν κληρὸν ὡς σχισματικούς. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη
τὸ σχίσμα μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Βουλγαρικῆς ἐκκλησίας καὶ
ἀπὸ τότε ἤρχισε σφοδρὸς ἀγὼν μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων.

ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΤΗΣ

Τὸ 1875—1878 ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Βαλκανικὴν νέα με-
γάλη κρίσις. Μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ὁ σουλτάνος πολλάκις
ὑπεσχέθη ὅτι θὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ κράτος του μεταρρυθμίσεις καὶ
ὅτι θὰ βελτιώσῃ τὴν τύχην τῶν χριστιανῶν. Ἄλλὰ τὸ κράτος του
ἐξηκολούθει νὰ κυβερνᾶται κάκιστα καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐπιέζοντο
πανταχοῦ.

Τὸ 1875 ἐπανεστάτησαν αἱ δύο δυτικώταται ἐπαρχίαι, ἡ Βοσ-
νία καὶ ἡ Ἐρζεγοβίνη, ἤρχισαν δὲ νὰ κινουῦνται καὶ οἱ Βούλγα-
ροι. Οἱ Τούρκοι μετεχειρίσθησαν πάλιν τὴν παλαιάν των μέθο-
δον, δηλαδὴ προέβησαν εἰς φοβεράς σφαγὰς. Τότε ἡ Σερβία καὶ
τὸ Μαυροβούνιον ἐβοήθησαν τοὺς ἐπαναστάτας καὶ μετ' ὀλίγον
ἡ Ῥωσσία ἐπετέθη κατὰ τῆς Τουρκίας. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχισεν ὁ
περίφημος *Ῥωσοτουρκικὸς* πόλεμος τοῦ 1877—1878.

Οἱ Ῥῶσοι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς
τὴν Εὐρώπην. Ὁ ὡσσοικὸς στρατὸς τῆς Εὐρώπης διέβη τὸν Αἴ-
μον, κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὴν
Κων/πολιν, ὅπου ἐστρατοπέδευεν εἰς τὸ προάστειον τοῦ Ἁγίου
Στεφάνου. Ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν λεγομένην
Συνθήκην τοῦ Ἁγ. Στεφάνου, διὰ τῆς ὁποίας παρεχώρησεν εἰς
τὸν τσάρον μεγάλας ἐκτάσεις.

Τὰ γεγονότα ταῦτα κατετάραξαν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἑλληνικὴ
κυβέρνησις κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν καὶ
ἔμεινεν οὐδέτερά. Ἄλλ' ὅταν οἱ Ῥῶσοι κατέλαβον τὴν Ἀδρια-
νούπολιν καὶ ἐβάδιζον κατὰ τῆς Κων/πόλεως, ἤρχισε μέγας ἀνα-
βρασμὸς εἰς τὸν λαόν. Ἡ κυβέρνησις ἀνετράπη καὶ ἐσηματίσθη
νέον Ὑπουργεῖον ὑπὸ τὸν *Κουμουνοδόχρον* μετ' ὑπουργὸν τῶν
ἐξωτερικῶν τὸν *Θεόδ. Δεληγιάννην*. Ἡ νέα κυβέρνησις ὑπέκινή-

σεν ἐπαναστάσεις εἰς τὴν Θεσσαλίαν, Ἡπειρον καὶ Κρήτην καὶ ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ μὲ ἴσρατόν μερικὰς ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐγένεον ἀνακοχὴ μεταξὺ Ῥώσων καὶ Τούρκων, τὰ ἑλληνικὰ σχέδια ἐματαιώθησαν.

Οἱ Ῥώσοι τότε ἔβυσαν τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα χωρὶς νὰ λάβουν ὑπ' ὄψιν τὰ ἑλληνικὰ δίκαια. Ἐδημιούργησαν μέγα βουλγαρικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχε διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ περιελάμβανε τὸ περισσότερον μέρος τῆς Μακεδονίας. Τὸ γεγονός ἦτο ἀπελπιστικὸν διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι ἐνεθρονίζετο εἰς τὸ κέντρον τῆς Βαλκανικῆς ἡ Βουλγαρία καὶ ἐκλείετο ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν Κων/πολιν. Ἄλλὰ τὴν κατάστασιν ἔσωσαν αἱ Δυνάμεις. Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Αὐστρία ἠπέιλησαν τὴν Ῥωσίαν μὲ πόλεμον καὶ τὴν ἠνάγκασαν ν' ἀναθεωρήσῃ τὰς ἀποφάσεις της.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1878 συνήλθε τὸ σπουδαιότατον *Συνέδριον*

τοῦ Βερολίνου τὸ ὁποῖον ἐκανόνισε τὰ πράγματα τῆς Βαλκανικῆς. Περιώρισε τὰ ὅρια τῆς Βουλγαρίας εἰς τὸν Αἴμον, τὴν δὲ Ἀνατολικὴν Ῥωμυλίαν ἔκαμεν ἀνεξάρτητον ἐπαρχίαν. Ἡ Ῥουμανία καὶ ἡ Σερβία ἀνεκηρύχθησαν βασιλεία. Ἐδῶκε δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν, τὴν νότιον Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον. Ἀλλ' ἡ Τουρκία προσεπάθησε μὲ κάθε μέσον νὰ μὴ παραχωρήσῃ τὰς χώρας ταύτας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μόλις τὸ 1882 μετὰ πολλὰς προστριβὰς ἡ Ἑλλὰς κατέλαβε τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὸν νομὸν τῆς Ἄρτης. Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία ἔδαφικὴ αὔξησης τῆς Ἑλλάδος μέχρι τοῦ Βαλκανικοῦ πολέμου τοῦ 1912.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ—ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

Ἡ κρίσις, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη μὲ τὸν ὠσσοτουρκικὸν πόλεμον, ἀπέδειξε τὴν ἀδυναμίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐφάνη δὲ τότε ὅτι οἱ εὐρωπαῖοι πολὺ ὀλίγον ὑπελόγιζον τὸ ἑλληνικὸν κράτος. Διότι ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους δὲν εἶχε γίνει πολὺ μεγάλη πρόοδος. Ἡ χώρα ἔμεινε εἰς τὴν παλαιὰν κατάστασιν. Δὲν κατεσκευάσθησαν ὁδοὶ οὔτε σιδηρόδρομοι, δὲν ὑπῆρχε τάξις καὶ ἀσφάλεια, πολλὰ μέρη ἐμάστιζεν ἡ ληστεία καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία δὲν εἶχον ἀναπτυχθῆ. Ἡ παιδεία δὲν εἶχε διαδοθῆ πολὺ καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κατοίκων ἦτο ἀγράμματον.

Εἰς τοῦτο ἔπταιε πολὺ ἡ κακὴ διοίκησις. Οἱ πολιτικοὶ τῆς Ἑλλάδος ἐφρόντιζον περισσότερον διὰ τὰ προσωπικὰ συμφέροντα καὶ τὰ προσωπικὰ πάθη παρὰ διὰ τὸ ἀληθινὸν συμφέρον τῆς χώρας. Αἱ κυβερνήσεις δὲν ἔμενον πολὺ εἰς τὴν ἀρχήν, αἱ ἐκλογαὶ ἐγίνοντο μὲ πολὺ πάθος καὶ τὸ ἓν κόμμα ἀνέτρεπε τὸ ἄλλο καὶ τὸ νέον ὑπουργεῖον κατέστρεφε τὸ ἔργον τοῦ προηγουμένου. Τὸ δὲ χειρότερον ἦτο ὅτι οἱ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους δὲν ἔμενον διαρκῶς εἰς τὰς θέσεις των. Κάθε κόμμα ὅταν ἤρχετο εἰς τὴν ἀρχήν, ἔπαυεν ἀπὸ τὰς δημοσίας θέσεις τοὺς παρουτοτρόπως λοιπὸν ὁ πολιτικὸς βίος τῆς Ἑλλάδος παρουσίαζε μεγάλην ἀταξίαν. Τοῦτο ἔκαμεν πολὺ κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς εὐρωπαίους, οἱ ὁποῖοι ὠμίλουν διὰ τὸ ἑλληνικὸν κράτος μὲ περφόρησιν.

Δὲν ἔλειψαν ὅμως ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν ν' ἀνυψώσουν

τὴν ἑλληνικὴν πολιτικὴν. Ὁ Ἐξοχώτερος μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὁ **Χαρίλαος Τρικούπης** (1832-1896). Ὁ Τρικούπης κατήγετο ἐκ Μεσολογγίου καὶ ἦτο υἱὸς τοῦ ἱστοριογράφου τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως Σπυριδωνοῦ Τρικούπη. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ, ὅταν ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, προσεπάθησε νὰ δώσῃ νέαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς πατρίδος του. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ ἐξομοιώσῃ τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη. Ἦθελε νὰ διαδώσῃ τὴν παιδείαν, νὰ οἰκοδομήσῃ κτίρια, νὰ κατασκευάσῃ σιδηροδρόμους καὶ νὰ ἐξημερώσῃ τὰ ἔρημα. Ἀντίπαλον εἶχε τὸν **Θεόδωρον Δεληγιάννην**, ὃς ὁποῖος ἠκολούθει τὴν ἀντίθετον ὁδόν. Ἐκολάκειε τὸν λαὸν καὶ ἐζήτηι νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τὰς ἀδυναμίας του. Ὁ Τρικούπης ἔγινε πολλάκις πρωθυπουργός, κατασκεύασε τοὺς ὀλίγους σιδηροδρόμους, τοὺς ὁποῖους ἔχομεν σήμερον, ἀνέπτυξε τὸ ἑλληνικὸν ναυτικὸν καὶ ἐξώδευσε διὰ δημόσια ἔργα. Ἄλλ' οἱ Ἕλληνες ἐφάνησαν ἀχάριστοι ἀπέναντι τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ. Εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1895 κατεψήφισαν αὐτὸν καὶ ἔφεραν εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Δεληγιάννην. Ὁ Τρικούπης ἔφυγε τότε εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον.

Ο ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1897

Ἀφοῦ ἀπεχώρησεν ὁ Τρικούπης ἀπὸ τὸν πολιτικὸν βίον, ἐπεκράτησεν ὁ Δεληγιάννης καὶ τὸ κόμμα του. Ἡ ἀταξία ἐκορυφώθη τότε καὶ ὠδήγησε τὸ κράτος εἰς τὸν καταστρεπτικὸν πόλεμον τοῦ 1897.

Εἰς τὴν Κρήτην συνέβαινον ταραχαὶ ἀπὸ τοῦ 1889. Οἱ χριστιανοὶ τῆς νήσου δὲν ἦσαν εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς τουρκικῆς διοικήσεως καὶ ἐστασίαζον εἰς πολλὰ μέρη. Οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἐπειθήθησαν κατὰ τῶν χριστιανῶν εἰς τὰ Χανιά καὶ ἔκαμαν σφαγὰς. Τοῦτο ἐπροκάλεσε μέγαν ἐρεθισμὸν εἰς τὰς Ἀθήνας. Τότε ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔστειλε τὸν πρίγκιπα *Γεώργιον* μὲ μικρὸν στόλον ἀπὸ τορπιλικὰ, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν νέων τουρκικῶν στρατευμάτων. Καὶ τὴν 3 Φεβρουαρίου 1897 ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν συνιαγματάρχην *Τιμολέοντα Βάσσον* ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Κρήτην καὶ κατέλαβεν αὐτὴν ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Ἡ Τουρκία τότε ἐνθαρρυνομένη ἀπὸ τὴν Γερμανίαν ἐκή-

1897

Ὁ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897 διήρκεσε 30 ἡμέρας (8 Ἀπριλ.-8 Μαΐου) καὶ ἦτο σειρὰ ἀποτυχιῶν διὰ τοὺς Ἑλληνας. Ὁ ὀλιγάριθμος καὶ κακῶς ὠργανωμένος ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ τότε διαδόχου *Κωνσταντίνου* υπεχώρησε παντοῦ πρὸ τῶν Τούρκων. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Λαμίας. Αἱ Δυνάμεις ἐπενέβησαν τότε καὶ ὁ πόλεμος ἐσταμάτησε.

Τὴν 22 Νοεμβρίου 1897 υπεγράφη ἡ εἰρήνη τῆς Κων/πόλεως, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς ὑπεχρεώθη νὰ πληρώσῃ 100 ἑκατομ. πολεμικὴν ἀποζημίωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν, ὁ δὲ τουρκικὸς στρατὸς ἐξεκένωσε τὴν Θεσσαλίαν. Αἱ Δυνάμεις διώρισαν τότε τὸν πρίγκιπα Γεώργιον ἀρμοστὴν τῆς Κρήτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΜΑΣ

Ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον

Μετὰ τὸν ἀτυχή πόλεμον τοῦ 1897 ἡ θέσις τῆς Ἑλλάδος ἦτο πολὺ δυσάρεστος. Οἱ εὐρωπαῖοι ἐσχημάτισαν τὴν ἰδέαν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον δὲν εἶχε ζωτικότητα καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν ἱκανοὶ νὰ διοργανώσουν τὸ κράτος των καὶ νὰ κληρονομήσουν τὰς χώρας τοῦ σουλτάνου. Εἰς τὴν Εὐρώπην δὲν εἶχον πολὺ καλὴν ἰδέαν διὰ τὸ κράτος μας. Τὸ δὲ χειρότερον, οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνες εἶχον χάσει τὸ θάρρος καὶ τὴν αὐτοπεποίθησιν. Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν ἐξηκολούθει νὰ επικρατῇ ἡ ἰδία ἀταξία καὶ δὲν ἐγένετο καμμία προσπάθεια πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεως. Τὸ κράτος δὲν εἶχεν οὔτε στρατὸν οὔτε χρήματα.

Ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἦτο φυσικὸν νὰ ἐπωφεληθοῖν οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδος. Πρὸ πάντων ἐπροξένει ἐντύπωσιν ἡ πρόοδος τῆς Βουλγαρίας. Οἱ Βούλγαροι ἐλευθερωθέντες 40 ἔτη μετὰ τὴν Ἑλλάδα εἶχον διοργανώσει τὸ κράτος των καλῶς μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν Ῥώσων, κατήρτισαν στρατὸν καὶ ἤρχισαν νὰ ἔχουν βλέψεις εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην. Ἐννέα ἔτη μετὰ

τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν κατέλαβον τὴν Ἀνατολικὴν Ῥωμουλίαν καὶ τὸ κράτος τῶν ἐμεγάλωσε σημαντικῶς. Τότε ἐξηγέρθησαν ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Σερβία, αἱ ὁποῖαι ἐζήτουν καὶ αὐταὶ ἑδαφικὴν ἐπέκτασιν χάριν τῆς ἰσορροπίας, ὅπως ἔλεγον. Οἱ Σέρβοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων, ἀλλ' ἐνικήθησαν εἰς τὴν τριήμερον μάχην τῆς *Σλίβριτσας* (1885) Ἡ δὲ Ἑλλάς ἐκινητοποίησε τὸν στρατὸν της, διὰ νὰ καταλάβῃ ὅλας τὰς χώρας, τὰς ὁποίας ἔδιδεν εἰς αὐτὴν ἡ Βερολίνοιος συνθήκη. Ἄλλ' αἱ Δυνάμεις ἀπέλεισαν τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἠνάγκασαν αὐτὴν ν' ἀποστρατευθῆ.

Τὰ κατορθώματα ταῦτα ὕψωσαν τὸ γόητρον τῆς Βουλγαρίας καὶ ἀπὸ τότε οἱ Βούλγαροι ἐγίναν τολμηρότεροι. Ἐκήρυττον ὅτι ἔχουν τὸν καλύτερον στρατὸν τῆς Βαλκανικῆς, ὅτι θὰ ὑποτάξουν αὐτὴν καὶ θὰ ἰδρῦσουν μεγάλην Βουλγαρικὴν αὐτοκρατορίαν.

Οἱ Βούλγαροι ἔστρεψαν ἰδίως τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου ὑπῆρχον βουλγαρόφωνοι γεωργικοὶ πληθυσμοί. Προσεπάθησαν λοιπὸν νὰ προσελκύσουν αὐτούς. Ἐδίδασκον εἰς αὐτούς ὅτι εἶναι Βούλγαροι καὶ ἐνέπνεον τὸ μῖσος κατὰ τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπωφελοῦμενοι δὲ ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν, εἰς τὴν ὁποίαν περιῆλθεν ἡ Ἑλλάς μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897, καὶ ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν, ἡ ὁποία ἐπεκράτει εἰς τὸ κράτος τοῦ σουλτάνου, εἰσῆλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν βούλγαροι κομιτατζῆδες καὶ ἤρχισαν νὰ ἐξαπλώνουν τὴν βουλγαρικὴν ἰδέαν καὶ νὰ καταδιώκουν τοὺς διδασκάλους καὶ τοὺς ἱερεῖς, κατέστρεφον τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἐδολοφόνουν τοὺς ἑλληνας προκρίτους.

Κατὰ τὰ πρῶτα λοιπὸν ἔτη τοῦ 20οῦ αἰῶνος ἐγεννήθη σοβαρὸν *Μακεδονικὸν ζήτημα* καὶ ἐφαίνετο ὅτι οἱ Βούλγαροι θὰ καταλάβουν τὴν Μακεδονίαν Ἄλλ' ὁ μακεδονικὸς κίνδυνος ἐξύπνησε τοὺς Ἕλληνας. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἰδρῦθησαν δύο μακεδονικοὶ σύλλογοι καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ πολιτευόμενοι εἶδον ὅτι ἡ Μακεδονία διὰ τὴν Ἑλλάδα ἦτο ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου. Ἀπεφάσισαν τότε νὰ μεταχειρισθοῦν βίαν κατὰ τῆς βίας. Ἀνταρτικὰ ἑλληνικὰ σώματα εἰσῆλθον εἰς τὴν Μακεδονίαν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἑλλήνων ἀξιωματικῶν. Μετ' ὀλίγον Κοῦρτες πολεμισταὶ ἦλθον νὰ ἐνισχύσουν τὸν ἀγῶνα. Αἱ ἐπισκοπαί, τὰ προξενεῖα, τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἦσαν αἱ βάσεις τῶν Ἑλλήνων ἀνταρτῶν. Κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος ἐφρονεῦθη ὁ *Παῦλος Με-*

λας, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἀπὸ ἐπιφανεστάτην οἰκογένειαν τῶν Ἀθηναίων, καὶ τὸ ὄνομά του ἔγινε γνωστότατον καὶ ἔδωκεν αἴγλην εἰς τὸν ἀγῶνα. Τὰ ἑλληνικὰ σώματα εἰργάσθησαν μὲ μεγάλην ἐπιτυχίαν καὶ μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας ἀηλλάγη ἀπὸ τὴν βουλγαρικὴν τρομοκρατίαν.

Η ΝΕΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Μετ' ὀλίγον τὰ βαλκανικὰ ζητήματα ἔλαβον μεγαλυτέραν σπουδαιότητα. Τότε ἐγένετο ἡ ἀγγλορωσικὴ προσέγγισις. Ὁ βασιλεὺς Ἐδουάρδος Ζ' συνηντήθη μετὰ τοῦ Τσάρου εἰς τὴν πόλιν τῆς Ῥωσσίας *Ρεβάλ*, πλησίον τῆς Πετροπόλεως, καὶ ἐλέγετο ὅτι οἱ δύο ἡγεμόνες ἀπεφάσισαν νὰ διαμελίσουν τὴν Τουρκίαν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι πατριῶται ἔβλεπον ὅτι ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμόν τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐκινδύνευε νὰ χαθῆ τὸ Εὐρωπαϊκὸν κράτος τοῦ σουλτάνου. Τότε ἔγινε μεγάλη κίνησις εἰς τὰς τάξεις τῶν τούρκων ἀξιωματικῶν καὶ ἰδρῦθη τὸ περίφημον κομιτᾶτον *Ἐνωσις καὶ Πρόοδος*. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1908 οἱ τούρκοι ἀξιωματικοὶ τῆς Μακεδονίας, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν *Εμβέρ* καὶ τὸν *Νιαζή*, ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ ἀπολυταρχικοῦ σουλτάνου *Χαμίτ* καὶ ἐκήρυξαν τὸ σύνταγμα. Μετ' ὀλίγον οἱ ἐπαναστάται, οἱ ὁποῖοι ὠνομάσθησαν *Νεότουρκοι*, ἐξεθρόνισαν τὸν *Χαμίτ*.

Τότε ἤρχισε κολοσσιαία κίνησις εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ εἰς τὰ Βαλκανικὰ κράτη. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἐπίστευσαν ὅτι ἀναγεννᾶται τὸ τουρκικὸν κράτος καὶ οἱ διπλωμάται τῆς Εὐρώπης δὲν ἤξευρον ποῖος νὰ περιποιηθῆ περισσότερο τοὺς *Νεοτούρκους*. Οἱ δὲ χριστιανικοὶ λαοὶ ἐπίστευσαν ὅτι ἤλλαξαν οἱ Τοῦρκοι καὶ ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ζήσουν ὡς ἀδελφοὶ μὲ αὐτούς. Οἱ Τοῦρκοι τότε ἔκαμαν μεγάλον θόρυβον, εἰργάζοντο διὰ νὰ ἀνασυντάξουν τὸ κράτος τῶν καὶ νὰ διοργανώσουν πολυάριθμον στρατόν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Τουρκίαν οἱ ἀδιάλλακτοὶ ἐθνικισταί, οἱ ὁποῖοι ἐκήρυττον ὅτι θὰ ἐκτουρκίσουν ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς, διὰ νὰ σχηματίσουν ὁμοίομορφον ὀθωμανικὸν κράτος. Ἰδίως ἐστρέφοντο κατὰ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸ πλῆθος, μὲ τὴν διοργάνωσιν καὶ τὸ Πατριαρχεῖόν των ἀπετέλουν τὸ σπουδαιότερον χριστιανικὸν στοιχεῖον τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Μετὰ τὴν νεοτουρκικὴν ἐπανάστασιν ἡ Κρήτη ἐκήρυξε τὴν

ένωσιν της μετά τῆς Ἑλλάδος. Διωρίσθη πενταμελής ἐπιτροπή, ἣ ὁποία ἐκυβέρνησα τὴν νῆσον ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως Γεωργίου καὶ εἰσῆχθη τὸ ἑλληνικὸν σύνταγμα. Μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης ἦτο ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος. Ἄλλ' οἱ Νεότουρκοι ἐγνώριζον ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶναι παρασκευασμένη διὰ πόλεμον καὶ ἔλαβον ἀπειλητικὴν στάσιν. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν *Μαχμούτ Σεφκὰτ* ἠπέλειε ὅτι θὰ ἐπιχειρήσῃ στρατιωτικὸν περίπατον εἰς Ἀθήνας καὶ ὁ ἀρχιαρχιεπίσκοπος τῆς Θεσσαλονίκης *Κιρίμ ἀγάς* ἐκήρυξε τὸν ἐμπορικὸν ἀποκλεισμόν τῶν ἑλληνικῶν πλοίων. Κατὰ τῶν ἀπειλῶν τούτων ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ πράξῃ τι. Ὁ πρωθυπουργὸς *Γεώργιος Θεοτόκης* ἐκήρυξεν ὅτι δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἔνωσιν τῆς Κρήτης καὶ ἀπέφυγε πᾶν ὅ,τι ἦτο δυνατόν νὰ ἐξερεθίσῃ τοὺς Τούρκους.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΓΟΥΔΙ

Τὴν 4 Ἰουλίου 1909 παρητήθη ὁ Θεοτόκης καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ *Δημ. Πάλλης*, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ἀποφύγη τὸν τουρκικὸν πύλεμον, ἠκολούθησε τὴν πολιτικὴν τοῦ Θεοτόκη. Ἄλλ' αἱ ταπεινώσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τοῦ 1897, ἐπλήγωσαν τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν. Οἱ διανοούμενοι καὶ ὁ λαὸς ἐζύτουν τὸ μέσον νὰ ἐξαγάγουν τὸ κράτος ἀπὸ τὴν ταπεινωτικὴν θέσιν. Ὅλοι δὲ ἐφρόνουν ὅτι αἰτία τοῦ κακοῦ ἦτο ἡ ἀθλία ἐσωτερικὴ πολιτικὴ τῆς χώρας καὶ ὅλοι ἤρχισαν νὰ ζητοῦν νέους πολιτικοὺς ἄνδρας καὶ τὴν ἀνορθώσιν. Ἦρχισε τότε νὰ γίνεται μεγάλη κίνησις εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου ἴδρυσαν τὸν στρατιωτικὸν σύνδεσμον, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς ἀνορθώσεως.

Τὴν νύκτα τῆς 14-15 Αὐγούστου 1909 περισσότεροι τῶν 500 ἀξιωματικοὶ ἐξῆλθον ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸ Γουδί ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συνταγμα-1909 τάρχου *Νικολάου Ζορμπά*. Ὁ Πάλλης ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ τὴν κυβέρνησιν ἀνέλαβεν ὁ *Κυριακούλης Μανρομιάλης* ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τοῦ στρατιωτικοῦ συνδέσμου. Οἱ ἀξιωματικοὶ ἐδημοσίευσαν τότε προκήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτουν ὀριστικὰ μεταρρυθμίσεις καὶ ἰδίως τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ὁ δὲ λαὸς μὲ κολοσσιαία συλλογητήρια ὑπεστήριξε τὸν στρατιωτικὸν σύνδεσμον καὶ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἀνορθώσεως.

Ὁ σύνδεσμος προσεκάλεσεν ὡς σύμβουλον τὸν *Βενιζέλον*, ὁ ὁποῖος ἦτο πρόεδρος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὴν Κρήτην. Ἐκεῖνος δέ, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐπρότεινε νὰ συγκληθῆ ἄμέσως Ἐθνοσυνέλευσις, διὰ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ χώρα εἰς κανονικὸν πολιτικὸν βίον. Ὁ βασιλεὺς συνεκάλεσε τότε Ἐθνοσυνέλευσιν καὶ ὁ σύνδεσμος ἐδήλωσε διὰ διαγγέλιατος ὅτι διαλύεται.

Τὴν 8 Ἰανουαρίου 1911 συνῆλθεν ἡ Β' Ἀναθεωρητικὴ Συνέλευσις. Ἐπειδὴ δὲ συνεκέντρωσε μεγάλην βενιζελικὴν πλειοψηφίαν, ὁ βασιλεὺς διώρισε πρωθυπουργὸν τὸν Βενιζέλον. Ἡ Συνέλευσις ἀνεθεώρησε τὸ σύνταγμα καὶ ἐψήφισε νόμους, οἱ ὁποῖοι σκοπὸν εἶχον νὰ βελτιώσουν τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τῆς Ἑλλάδος. Ἦτο γενικὸς πόθος ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τοῦ κράτους, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δὲν ἐδόθη καιρὸς, διότι μετὰ ἓν περίπου ἔτος ἡ Ἑλλὰς εὐρέθη πρὸ μεγάλων ἐξωτερικῶν γεγονότων. Ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως διωργανώθη ὁπωσδήποτε ὁ στρατὸς καὶ συνεπληρώθη ὁ πολεμικὸς ἐφοδιασμός.

ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (1912-1913)

ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Τὸ θέρος τοῦ 1912 συνέβη εἰς τὴν Βαλκανικὴν σπουδαιότατον γεγονός. Τὰ Βαλκανικὰ κράτη, Ἑλλάς, Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιον συνεννοήθησαν νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῆς Τουρκίας. Τὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦδε ἐχώριζε φοβερὸν μῖσος ἔνεκα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἤνωσεν ὁ κοινὸς κίνδυνος. Οἱ Νεότουρκοι, καθὼς εἶδομεν, ἤθελον νὰ ἐκτουρκίσουν τοὺς χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας καὶ νὰ κάμουν κράτος ὁμοίομορφον, ὅπως ἦσαν τὰ εὐρωπαϊκά. Διὰ νὰ ἐπιτύχουν τοῦτο οἱ Νεότουρκοι μετεχειρίσθησαν βίαν, διωγμούς, δολοφονίας καὶ κάθε εἶδους πείσεις. Τότε τὸ Πατριαρχεῖον ἐκήρυξε τὴν ἐκκλησίαν ἐν διωγμῶ, ἡ Βουλγαρία διεμαρτυρήθη καὶ ἡ Ἀλβανία ἐπανεστάτησεν. Ἡ δὲ Ἰταλία ἐπωφελουμένη τὰς ἀνωμαλίας τῆς Τουρκίας κατέλαβε τὴν Τρίπολιν καὶ, διὰ ν' ἀναγκάσῃ τὴν Τουρκίαν νὰ κάμῃ εἰρήνην, κατέλαβε τὰ ἑλληνικὰ *Λοδεκάνησα*, τὰ ὁποῖα κρατεῖ μέχρι σήμερον.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Πρῶτος ἐκ τῶν συμμάχων ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ὁ ἡρωικὸς

1912

βασιλεὺς τοῦ Μαυροβουνίου *Νικήτας* τὴν 25 Σεπ-
τεμβρίου 1912. Μετὰ πέντε ἡμέρας, δηλαδὴ τὴν 30

Σεπτεμβρίου, ἡ Ἑλλάς, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Σερβία ἔδωσαν διακρίνωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ ἐζήτησαν νὰ ἐφαρμοσθῇ εὐρωεῖα αὐτονομία εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς κτήσεις τοῦ σουλτάνου. Ἡ Τουρκία ἀπέρριψε τὴν πρότασιν καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σερβίας καὶ Βουλγαρίας τὴν 4 Ὀκτωβρίου. Ἀλλὰ τὴν ἐπομένην ἐκήρυξε καὶ ἡ Ἑλλὰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

Οἱ Βούλγαροι ἐκυρίευσαν τὸ *Μουσταφᾶ πασᾶ* εἰς τὰ τουρκοβουλγαρικὰ σύνορα καὶ μετ' ὀλίγον ἔγιναν κύριοι τοῦ φρουρίου τῶν *Σαράντα Ἐκκλησιῶν*, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὀχυρώσει ὁ γερμανὸς στρατηγὸς καὶ ὀργανωτῆς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ *Φὸν νερὸ Γκόλτς πασᾶς*. Οἱ δὲ Σέρβοι ἔδωκαν τριήμερον μάχην εἰς τὸ *Κουμάνοβον* καὶ τὴν 13 Ὀκτωβρίου ὁ σέρβος διάδοχος εἰσῆλθεν εἰς τὰ *Σκόπια*, τὴν παλαιὰν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους τοῦ Στεφάνου Ντουσιάν.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ διαδόχου κατέλαβε τὴν *Ἐλασσῶνα*, ἔδωκε σημαντικὴν μάχην εἰς τὸν *Σαραντάπορον*, ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ κατέλαβε τὰ *Σέρβια*, τὴν *Κοζάνην* καὶ τὰ *Γρεβενά*. Συγχρόνως ἄλλος ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε τὴν Ἠπειρον μέχρι τῆς Χειμάρρας. Ὁ δὲ στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον *Παῦλον Κουντουριώτην* κατέλαβεν ἑννέα νήσους, *Χιον*, *Λέσβον*, *Σάμον* κλπ. Ἐπίσης ὁ στόλος κατέλαβε καὶ τὸ *Ἅγιον Ὄρος*. Ἀλλ' ἡ σημαντικωτάτη ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν προσέφεραν ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἰς τὸν συμμαχικὸν ἀγῶνα, ἦτο ὅτι ἀπέκλεισε τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς τὰ Δαρδανέλλια καὶ ἠμπόδισε τὴν μεταφορὰν τουρκικοῦ στρατοῦ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην.

Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα οἱ Βούλγαροι, ἀφοῦ ἐπολιορκήσαν τὴν Ἀδριανούπολιν, ἔδωκαν μεγάλην μάχην πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰς τὸ *Δουλλέ Μπουργάζ* τῆς Θράκης. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς πολυπληθής, ἀλλὰ κακῶς ὀργανωμένος καὶ ἐφωδιασμένος, ἠττήθη καὶ ὑπεχώρησεν εἰς τὴν *Τσατάλιζαν*, εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Κων]πόλεως. Ἐκεῖ οἱ Βούλγαροι συνήντησαν ἰσχυρὰν ἀντίστασιν καὶ, ἐπειδὴ προσεβλήθησαν ἀπὸ τὴν χολέραν, δὲν κατάρθωσαν νὰ προελάσουν πρὸς τὴν Κων]πολιν.

Ὁ δὲ ἑλληνικὸς στρατὸς διηρημένος εἰς τρεῖς φάλαγγας ἀφοῦ κατέλαβε τὴν *Αἰκατερίνην*, τὴν *Βέροιαν* καὶ τὴν *Νιάουσαν*, ἔδωκε τὴν διήμερον νικηφόρον μάχην εἰς τὰ *Γιανιτσά*, πλησίον τοῦ Ἀξιῦ ποταμοῦ (*19 καὶ 20 Ὀκτωβρίου*). Οἱ Ἕλληνες

εισήλθον εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας *Θεσσαλονίκην* τὴν 26 Ὀκτωβρίου ἑορτὴν τοῦ μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Δημητρίου, τοῦ πολιούχου τῆς πόλεως. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀνερχόμενος εἰς 35 χιλ. ὑπὸ τὸν Ταχοὶν Πασᾶν παρεδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὁ δὲ βασιλεὺς Γεώργιος ἔσπευσε νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν πόλιν. Εἶχε γνωσθῆ ὅτι τμημα βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐβάδιζεν ὀλοταχῶς διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν περιμάχητον πόλιν. Ἄλλ' ὅταν ὁ στρατὸς αὐτὸς ἔφθασε πρὸ τῆς πόλεως, εὔρεν αὐτὴν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐζήτησε νὰ στρατωνισθῇ ἐντὸς αὐτῆς, διὰ ν' ἀναπαυθῇ ἀπὸ τὴν κοπιαστικὴν πορείαν.

Ἐν τῷ μεταξῦ οἱ Σέρβοι κατέλαβον τὸ *Μοναστήριον*, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐπροχώρησαν μέχρι *Φωφίνης* καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον ἐπολιόρκησαν τὰ *Ἰωάννινα*. Οἱ Μαυροβούνιοι ἐπολιόρκησαν τὴν *Σκόδραν*. Τοιοῦτοτρόπως εἰς διάστημα 20 ἡμερῶν ἡ Τουρκία ἐσαρώθη ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἔμειναν δὲ εἰς αὐτὴν μόνον ἡ πέραν τῆς Τσατάλτζας περιοχὴ καὶ τὰ τρία φρούρια Ἀδριανούπολις, Ἰωάννινα καὶ Σκόδρα.

Ἡ Εὐρώπη ἔμεινε κατάπληκτος ἀπὸ τὰ ραγδαῖα γεγονότα. Ἐνῶ δὲ κατ' ἀρχὰς αἱ Δυνάμεις εἶχον δηλώσει ὅτι δὲν θὰ ἐπιτρέψουν ἑδαφικὰς μεταβολάς, τώρα διετέθησαν εὐνοϊκῶς πρὸς τοὺς συμμαχοὺς καὶ ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας *Ἀσκονίθ* ἐκήρυξεν ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον οἱ σύμμαχοι νικηταὶ νὰ στερηθοῦν τοὺς καρποὺς τῆς νίκης των. Μὲ δυσφορίαν ἔβλεπον τὴν καταστροφὴν τῆς Τουρκίας ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία. Ἰδίως ἡ Αὐστρία ἤθελε νὰ ἐπέμβῃ, διότι ἐβλάπτοντο τὰ συμφέροντά της ἀπὸ τὴν κατάληψιν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ Δουραχίου ὑπὸ τῶν Σέρβων. Ἄλλ' ἡ Ῥωσσία ἠμπόδισεν αὐτήν.

ἈΝΑΚΩΧΗ—ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Τὴν 20 Νοεμβρίου οἱ Τοῦρκοι ὑπέγραψαν ἀνακωχὴν μὲ τοὺς Βουλγάρους, Σέρβους καὶ Μαυροβουνίους. Ἡ Ἑλλὰς ἐξηκολούθησε τὰς ἐχθροπραξίας. Τὴν δὲ 3 Δεκεμβρίου συνήλθον ἀντιπρόσωποι τῶν ἐμπολέμων εἰς τὸ Λονδίνον. Οἱ Τοῦρκοι ἐν Κων]πόλει εἶχον ἀποφασίσει νὰ ὑπογράψουν εἰρήνην. Ἀλλὰ τότε εἶχεν ἐπιστρέψῃ ἐκ Τριπλόλεως, ὅπου ἐπολέμει κατὰ τῶν Ἰταλῶν, ὁ ἦρωρ τῆς νεοτουρκικῆς ἐπαναστάσεως *Ἐμβέρ*. Οἱ Νεότουρκοι διωργάνωσαν κίνημα ἐν Κων]πόλει καὶ ἀνέτρεψαν τὴν κυβέρνησιν,

ἡ ὁποία ἔκλινεν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης. Ἐκυριάρχησαν οἱ ἀδιάλλακτοι καὶ αἱ διαπραγματεύσεις εἰς τὸ Λονδίνον ἐσταμάτησαν, ἤρ-
χισε δὲ πάλιν ὁ πόλεμος.

Ἡ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΝΑΥΜΑΧΙΑ—ΠΤΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐναυλόχει εἰς τὸν λιμένα τῆς Λήμνου *Μουδρον*. Ἐνῶ δὲ διήρουν αἱ διαπραγματεύσεις εἰς τὸ Λονδί-
νον, ὁ τουρκικὸς στόλος ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ στενά διὰ νὰ προσβάλλῃ
αὐτόν. Κατ' οὐσίαν ὁ τουρκικὸς στόλος ἦτο ἀνώτερος ἀπὸ τὸν
ἑλληνικὸν καὶ εἰς πλοῖα καὶ εἰς τηλεβόλα. Ἀλλὰ τὴν ὑπεροχὴν
εἰς τοὺς Ἐίληνας ἔδιδεν ἡ ἰκανότης τῶν πληρωμάτων καὶ τὸ
θωρηκτὸν *Ἀβέρωφ*. Μετὰ τὴν σύγκρουσιν, ἡ ὁποία ἐπληκολού-
θησεν, οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ στενά (3
Δεκεμβρίου).

Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον οἱ Τοῦρκοι προσεπάθησαν μὲ τέχνασμα νὰ
διασπάσουν τὸν ἑλληνικὸν στόλον. Καθ' ὑπόδειξιν γερμανῶν ἀξι-
ματικῶν ἔστειλαν τὸ *Χαμηδιέ* εἰς τὸ Αἰγαῖον μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι
ὁ Ἀβέρωφ θὰ ἔτρεχε πρὸς καταδίωξιν του. Ὅτε λοιπὸν τὴν ἐπο-
μένην ἐξῆλθεν ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τὰ στενά, εὐρέθη πρὸ τοῦ
ἠνωμένου ἑλληνικοῦ στόλου. Ἐγινε τότε ναυμαχία, κατὰ τὴν
ὁποίαν τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἔπαθον μεγάλας ζημίας καὶ
ἐπέστρεψαν εἰς τὰ στενά (5 *Ἰανουαρίου* 1913). Αὕτη 1913
εἶναι ἡ *Ναυμαχία τῆς Ἑλλάς*.

Τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913 μετὰ μακρὰν πολιτορκίαν καὶ πολ-
λὰς θυσίας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ φρούριον *Μπιζάνι* ἔπεσεν ἡ
πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου, τὰ Ἰωάννινα. Ἡ πτώσις τῶν Ἰωαν-
νίνων ἐφαίνεται ὅτι ἦτο τὸ τέλος τῶν ἑλληνικῶν ἀγώνων.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν θριάμβων ἐδολοφονήθη ἐν Θεσσαλονίῃ
ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, ὁ ὁποῖος ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ ἐκεῖ ὡς
φρουρός. Τὴν 5 Μαρτίου ἐνῶ ἐξήρχετο εἰς τὸν συνήθη περιπα-
τον ἀζοκουνθούμενος ἀπὸ ἓνα μόνον ὑπασπιστὴν του, ἕλληνα τις
ἀνισόροπος, Ἀλέξανδρος Σχινᾶς, παραμονεύσας ἐπιροβόλησεν
αὐτὸν ἐκ τοῦ πλησίον καὶ τὸν ἐφόνευσεν. Τιοιουτρόπως ἀπέθα-
νεν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱὸς του Κων-
σταντῖνος.

Ἡ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔπεσεν ἡ Ἀδριανούπολις, οἱ δὲ Τοῦρκοι εἶδον

ὅτι ἦτο ἄσκοπον νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν συμμάχων. Διὰ τοῦτο ἔκαμαν ἀναχωρῆν καὶ τὴν 17 Μαΐου ὑπεγράφη εἰς τὸ Λονδῖνον ἡ εἰρήνη. Οἱ Τοῦρκοι παρεχώρουν εἰς τοὺς συμμάχους ὅλας τὰς χώρας τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας δυτικῶς τῆς Αἴνου καὶ Μηδείας ἔκτος τῆς Ἀλβανίας. Ἐπίσης παρεχώρουν τὴν Κρήτην, περὶ δὲ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν συνόρων τῆς Ἀλβανίας θ' ἀπεφάσιζον αἱ Δυνάμεις.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ (17 Ἰουν.—17 Ἰουλ. 1913)

Οἱ σύμμαχοι ἐφιλονίκησαν, ὅταν ἦλθεν ἡ ὥρα τῆς διανομῆς τῶν χωρῶν. Οἱ Βούλγαροι διεκήρυττον ὅτι αὐτοὶ ἐνίκησαν τὴν Τουρκίαν καὶ εἶχον τὴν ἀπαίτησιν νὰ λάβουν τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Ἐζήτουν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἀπὸ τοὺς Σέρβους τὸ Μοναστήριον. Ἐδειξαν δὲ πολὺ κακὴν συμπεριφορὰν εἰς τοὺς συμμάχους κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναχωρῆς. Πολλάκις ἦλθον εἰς σύγκρουσιν μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ Σέρβους. Ἐκτὸς τούτων ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρία ἀφοῦ δὲν κατώρθωσαν νὰ σώσουν τὴν Τουρκίαν, ἤθελον νὰ διαιρέσουν τοὺς συμμάχους καὶ νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὴν διαίρεσιν. Διὰ τοῦτο ἐνεθάρρουν τοὺς Βουλγάρους εἰς τὰς ὑπερβολικὰς ἀπαιτήσεις των.

Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σέρβοι τότε ἔκαμαν συμφωνίαν καὶ τὴν 17 Ἰουνίου ἤρχισαν αἱ ἐχθροπραξίαι. Πρῶτοι οἱ Βούργοι προσέβαλον τοὺς Ἕλληνας καὶ Σέρβους εἰς τὴν *Γευγέλην*, ὅπου συνηγόνοντο οἱ δύο στρατοί, διὰ νὰ διασπάσουν αὐτούς.

ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΚΙΛΙΚΙΣ ΚΑΙ ΛΑΧΑΝΑ (21 Ἰουνίου)

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε διπλασιασθῆ μὲ τοὺς στρατευσίμους τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοὺς ἐθελοντάς. Ἀμέσως τότε τὸ ἐπιτελεῖον διέταξε νὰ συλληφθοῦν οἱ στρατωνισμένοι ἐντὸς τῆς Θεσσαλονίκης Βούλγαροι, ὃ δὲ στρατὸς ἐβάδιζε πρὸς τὸ *Κιλκίς*. Τὸ Κιλκίς εἶναι ὄχιρὰ θέσις ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης Σερρών καὶ εἶχεν ὀχυρωθῆ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, καθὼς καὶ ὁ Λαχανάς ἀνατολικῶς αὐτοῦ. Οἱ Ἕλληνες εἶχον μέγαν ἐνθουσιασμόν, ἡ τελευταία δὲ συμπεριφορὰ τῶν Βουλγάρων εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν φοβερὸν μῖσος. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Κιλκίς καὶ τοῦ Λαχανᾶ ὁμοιάζε μὲ καταιγίδα. Μετὰ διήμερον μάχην (21-23 Ἰουνίου) οἱ Βούλγαροι ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὰς ὄχιρὰς θέσεις των καὶ ἐτρόπησαν

πρὸς βορρᾶν. Ἐπίσης καὶ οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀπώθουν αὐτοὺς πρὸς τὰ παλαιὰ τῶν σύνορα.

Τὴν 28 Ἰουνίου εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἡ Ῥουμανία, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ, καθὼς ἔλεγε, τὴν ἡγεμονίαν τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Βαλκανικὴν. Ὁ ῥουμανικὸς στρατὸς χωρὶς νὰ δώσει μάχην ἐφθασεν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Σόφειαν. Ἄλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὰς φιλονικίας καὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ἐμβέρ κατέλαβον τὴν Ἀδριανούπολιν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδρος ἐπειδὴ ἐκιδύνευεν ἡ Βουλγαρία, ἐζήτησεν εἰρήνην.

ΕΙΡΗΝΗ ΤΟΥ ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙΟΥ (28 Ἰουλίου)

Τὴν 17 Ἰουλίου συνῆλθε συνδιάσκεψις εἰς τὸ Βουκουρέστιον καὶ μετὰ πολλὰς συζητήσεις ὑπεγράφη ἡ εἰρήνη. Ἡ Τουρκία ἐκράτησε τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν. Ἡ Ἑλλὰς ἐκράτησε τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ Νέστου καὶ Ῥοδόπης, ἡ δὲ Βουλγαρία ἔλαβε τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ ἐκ τῆς Μακεδονίας τὴν περιφέρειαν τῆς Στρωμνίτης. Ἡ Ῥουμανία τέλος ἐκράτησε τὴν βουλγαρικὴν ἐπαρχίαν Δοβρουτσᾶν.

Ἡ ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ (1914—1918) **Ἡ ΕΛΛΑΣ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ**

Μετὰ τοὺς δύο ἐπιτυχεῖς πολέμους ἡ Ἑλλὰς ἐφαίνετο ὅτι εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς μεγάλης προόδου. Τὸ ἔθνος ἠσθάνετο μεγάλην αὐτοπεποίθησιν καὶ εἶχεν ἰσχυρὸν πόθον πρὸς δρᾶσιν καὶ δημιουργίαν. Ὁ λαὸς ἐπίστευσε ὅτι τὰ κατορθώματα τῶν δύο πολέμων ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς ἐσωτερικῆς διοργανώσεως, τὴν ὁποίαν ἐξετέλεσεν ὁ ἴδιος μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γουδί. Εἶχε δὲ πρὸς τούτοις μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀρχηγούς του. Διὰ τοῦτο τὰ ἔτη 1913 καὶ 1914 δύνανται νὰ ὀνομασθῶν *οἱ χρόνοι τῆς ἐλληνικῆς ἀνθῆσεως*.

Ἄλλὰ κατὰ τὴν ἀνοιξιν νοῦ 1914 ἤρχισε νὰ θολώνῃ ὁ ὄριζων. Οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ ἐκδιώκουν ἀπὸ τὰς ἐστίας τῶν τοῦ Ἑλλήνας τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Κυρίως ὅμως τὴν πρόοδον τοῦ ἔθνους ἐσταμάτησε γεγονός πολὺ σημαντικώτερον, ὁ μέγας εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.

ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὁ τρομερὸς πόλεμος μεταξύ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, τὸν ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι μὲ φρίκην ἐσυλλογίζοντο, ἐξέσπασε τὸν Αὐγούστιον τοῦ 1914. Ὑπῆρχον πολλὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν εἰς τὴν καταστρεπτικὴν σύγκρουσιν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἡ πρώτη καὶ κυριωτάτη αἰτία ἦτο ὁ ἐμπορικὸς καὶ βιομηχανικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξύ Γερμανίας καὶ Ἀγγλίας. Ἡ καταπληκτικὴ πρόοδος τῆς γερμανικῆς βιομηχανίας ἔβαλεν εἰς ἀνησιχίαν τοὺς Ἀγγλους. Ἡ δὲ ταχεῖα ἀνάπτυξις τοῦ γερμανικοῦ πολεμικοῦ στόλου ἦτο ἀπειλὴ κατὰ τῆς κυριαρχίας τῆς θαλάσσης, τὴν ὁποίαν ἀπὸ αἰῶνων εἶχεν ἡ Ἀγγλία. Ἀφ' ἐτέρου ὑπῆρχε μεγάλη ἔχθρα μεταξύ Γαλλίας καὶ Γερμανίας. Ἡ Γαλλία ἦτο πάντοτε πρόθυμος ν' ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐκδικήσεως καὶ ν' ἀνακτήσῃ τὰς δύο ἐπαρχίας, τὴν Ἀλσαϊάν καὶ τὴν Λωρραίνην. Ἡ δὲ Ῥωσσία ἤθελε νὰ διαλύσῃ τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' εὕρισκεν ἐμπόδιον τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Γερμανίαν. Εἰς δὲ τὴν Βαλκανικὴν ἡ Σερβία ἀφοῦ ἐμεγάλωσε διὰ τῆς κατακτήσεως τῶν τουρκικῶν ἐδαφῶν, ἐξίτηι ν' ἀποσπᾷ τὰς σλαβικὰς χώρας τῆς Αὐστριακῆς μοναρχίας.

ΕΚΡΗΞΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διὰ τοῦτο τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κράτη συνεπλάκησαν, μόλις ἐδόθη ἡ ἀφορμή. Τὴν **15 Ἰουνίου 1914** σέρβοι συνωμοταὶ ἐδολοφόνησαν εἰς τὸ *Σαράγεβον* τῆς Βοσνίας τὸν διάδοχον τῆς Αὐστρίας *Φραγκίσκον Φερδινάνδον* μετὰ τῆς συζύγου του. Ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατ' αὐτῆς. Τότε ἤρρισε νὰ κινητοποιεῖται ἡ Ῥωσσία. Ἀμέσως τότε διέταξε τὴν γενικὴν κινητοποίησιν ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας (1 Αὐγούστου) καὶ μετὰ δύο ἡμέρας κατὰ τῆς Γαλλίας. Τὴν δὲ 4 Αὐγούστου ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας, ἐπειδὴ παρεβίασε τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου. Τὴν Ἀγγλίαν ἠκολούθησεν ἡ Ἰαπωνία, ἡ ὁποία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων. Ἡ Ἰταλία ἔμεινεν οὐδετέρα.

Τοιοιουτρόπως αἱ δύο Δυνάμεις τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, Γερμανία καὶ Αὐστρία, εὐρέθησαν ἀπέναντι κολοσσιαίου συνασπισμοῦ Ῥωσσίας, Σερβίας, Γαλλίας, Βελγίου, Ἀγγλίας καὶ Ἰαπωνίας, εἰς τὰς ὁποίας προσετέθησαν βραδύτερον καὶ ἄλλαι δυνάμεις.

Η ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Ὁ πόλεμος οὗτος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ ὅσους εἶδεν ὁ κόσμος. Οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶδόν ποτε τόσον κολοσσιαίας στρατίας. Ὑπελογίσθη ὅτι τὰ δύο ἀντιμαχόμενα μέρη ἐκίνητοποίησαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς τετραετοῦς πάλης περίπου 50 ἑκατομ. ἀνθρώπων. Ἐπίσης οὐδέποτε τὸ φονικὰ ὄπλα ἦσαν τόσον τέλεια. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου ἡ Γερμανία εἶχε τὸν μεγαλύτερον καὶ τὸν καλύτερον ὠργανωμένον στρατὸν καὶ ἀφθονώτερα καὶ τελειότερα πολεμικὰ μέσα.

Ἄλλ' ἡ Γερμανία περιεκυκλώθη ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἀπὸ ἐκθροῦς, οἱ ὅποιοι ἐσημάτισαν σιδηροῦν τεῖχος πέριξ αὐτῆς. Κατ' ἀρχάς προσέβηλε τὴν Γαλλίαν. Ἐπειδὴ τὰ γαίλογερμανικὰ σύνορα ἦσαν ἰσχυρῶς ὠχυρωμένα, οἱ Γερμανοὶ παρεβίασαν τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βελγίου. Οἱ Γερμανοὶ μὲ τὰ μεγάλα τηλεβόλα των συνέτριψαν τὰ φρούρια τοῦ Βελγίου, ἐνίκησαν τὰ βελγικὰ στρατεύματα καθὼς καὶ τοὺς Γάλλους καὶ Ἄγγλους, οἱ ὅποιοι ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν τοῦ Βελγίου.

Κατὰ τὸ τέλος Αὐγούστου πέντε μεγάλαι γερμανικαὶ στρατιαὶ ἐκινουῦντο κατὰ τῆς Γαλλίας, συγκεντρωμένοι εἰς τὸν σχετικῶς στενὸν χώρον μεταξὺ Βερντέν καὶ τῆς θαλάσσης. Τὴν 4 Σεπτεμβρίου αἱ τρεῖς γερμανικαὶ στρατιαὶ τοῦ κέντρου εἶχον διαβῆ τὸν ποταμὸν Μάρνην, παροπύταμον τοῦ Σηκουάνα, καὶ ἐβάδιζον κατὰ τῶν Παρισίων. Οἱ Παρίσιοι κατελήφθησαν ἀπὸ πανικόν, ἡ δὲ κυβέρνησις ἔφυγεν εἰς τὸ Βορντώ. Ἄλλ' ὁ γάλλος ἀρχιστράτηγος Ζόφφρ δὲν ἔχασε τὴν ψυχραιμίαν του. Εἶχε συγκεντρώσει κολοσσιαίας μάζας στρατοῦ εἰς ἀσφαλεῖς θέσεις μεταξὺ Παρισίων καὶ Βερντέν. Ὅταν λοιπὸν τὰ γερμανικὰ στρατεύματα διέβησαν τὸν Μάρνην καὶ ἐπροχώρουν μὲ μεγάλην ταχύτητα, εὐρέθησαν μεταξὺ τοῦ μεγάλου ὄγκου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Χιλιάδες τηλεβόλων ἤρχισαν νὰ βάλλουν μὲ μεγάλην εἵστοχίαν. Οἱ Γάλλοι ἐπετέθησαν κατόπιν διὰ τῆς ξιφολόγης. Τότε ἐπῆλθε σύγχυσις εἰς τὰς τάξεις τῶν Γερμανῶν, οἱ ὅποιοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν μὲ ἀταξίαν. Διεσπάρθησαν, ἀπεμονώθησαν καὶ ἢ συνετρίβησαν ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ ἢ ἠμαλωτίσθησαν. Οἱ Γερμανοὶ ὑπεχώρησαν πολλὰ χιλιόμετρα πρὸς βορρᾶν. Αὕτη εἶναι ἡ περιφημὸς *Μάχη τοῦ Μάρνη*.

Οἱ Γερμανοὶ δὲν κατῴρθωσαν νὰ συντρίψουν τὴν Γαλλίαν

Ἄλλὰ καὶ οἱ Γάλλοι δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τὸ ἔδαφός των. Ἀπὸ τότε οἱ Γερμανοὶ ἔκαμαν χαρακώματα καὶ ἐκράτησαν θέσιν ἀμυντικῆν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ πόλεμος ἤλλαξε φάσιν. Ἀπὸ πόλεμον ἐλιγμών καὶ κινήσεως μετεβλήθη εἰς πόλεμον χαρακωμάτων.

Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον ἡ Γερμανία κατ' ἀρχὰς ἠναγκάσθη νὰ κρατήσῃ ἀμυναν. Ἐκεῖ ὁ ἀγέρωχος ῥώσσοσ στρατηλάτης **Νικολαί Νικολάεβιτς**, ἀδελφὸς τοῦ τσάρου, συνεκέντρωσεν εἰς τὰ αὐστρογερμανικὰ σύνορα πελωρίας μάζας ἀνθρώπων, βέβαιος ὅτι θὰ συνέτριβε μὲ τὸν ὄγκον τοῦ στρατοῦ του τὴν Βιέννην καὶ τὸ Βερολῖνον. Οὗτος ἦτο ὁ *ῥωσσοικὸς ἐδοστροφτήρ*, ὅπως ἔλεγον οἱ δημοσιογράφοι τῆς Ἀντάντ. Ὅταν λοιπὸν ἡ γερμανικὴ θύελλα διηυθύνετο κατὰ τῶν Παρισίων, ὁ Νικολάεβιτς πρὸς ἀνακούφισιν τῶν Γάλλων ἔστειλε δύο στρατιάς κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας. Οἱ Ῥῶσσοι ἐπροχώρησαν καταστρέφοντες τὴν χώραν μέχρι τῆς Κενιξβέργης. Τότε ὅμως προσέβαλεν αὐτοὺς ὁ γερμανὸς στρατηγὸς **Χίντεμπουργ**. Οἱ Ῥῶσσοι ὑπέστησαν μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὰς Μαζουριανὰς λίμνας. Ἐκατὸν χιλιάδες συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Αὕτῃ εἶναι ἡ ὀνομαστὴ **Μάχη τοῦ Τάννενμπουργ** (τέλος Αὐγούστου).

Οἱ Ῥῶσσοι ὅμως ἐνίκησαν τοὺς Αὐστριακοὺς καὶ ἐπροχώρησαν μέχρι τῶν Καρπαθίων. Ἄλλ' ὁ γερμανικὸς στρατὸς ἔφθασεν ἐγκαίρως ὑπὸ τὸν Χίντεμπουργ καὶ τοὺς ἔσταμάτησεν. Οἱ Ῥῶσσοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς ὠχρωμένην γραμμὴν. Τοιοῦτοτρόπως ὁ πόλεμος καὶ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον μετεβλήθη εἰς πόλεμον χαρακωμάτων καὶ τὸ σχέδιον τοῦ Νικολάεβιτς ἀπέτιχεν.

Οἱ Σέρβοι εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου ἐπεχείρησαν νὰ εἰσβάλουν εἰς Αὐστροίαν, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μὲ πολλὰς ἀπωλείας. Τότε αὐστριακὸς στρατὸς διέβη τὸν Δρίναν, κατέλαβε τὸ Βελιγράδιον καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Σερβίαν. Ἄλλ' οἱ Σέρβοι ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ διαδόχου **Ἀλεξάνδρου** ἐνίκησαν τοὺς αὐστριακοὺς εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην. Οἱ αὐστριακοὶ ἐξεκένωσαν μὲ βίαν τὸ Βελιγράδιον.

Ο ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Ἀφοῦ ὁ πόλεμος εἰς τὴν ξηρὰν μετεβλήθη εἰς πόλεμον τῶν χαρακωμάτων, ἐφάνη ὅτι θὰ διαρκέσῃ πολὺ. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴν

τοῦ πολέμου ἡ Ἀγγλία ἀπέκλεισε τὴν Βαλτικὴν, ἐνῶ ἀγγλογαλικὸς στόλος ἀπέκλεισε τὴν Ἀδριατικὴν. Τοιοῦτοτρόπως αἱ Κεντρικαὶ Δυνάμεις ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τὸν λοιπὸν κόσμον. Τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῆς Γερμανίας ἢ συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἢ κατέφυγον εἰς οὐδετέρους λιμένας. Ὁ γερμανικὸς στόλος ἐκλείσθη εἰς τοὺς λιμένας τῆς Βαλτικῆς. Ὅσα γερμανικὰ πολεμικὰ εὐρέθησαν ἔξω κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου κατεστράφησαν.

Δύο ὅμως γερμανικὰ πολεμικά, τὸ *Γζέρπεν* καὶ τὸ *Μπροσλάου*, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο εἰς τὴν Σικελίαν, κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν τὸν ἀγγλικὸν στόλον καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ Δαρδανέλια. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι τὰ δύο θωρηκτὰ ἔδωσαν θάρρος εἰς τοὺς Νεοτούρκους, οἱ ὁποῖοι φυσικὰ ἔκλινον πρὸς τὴν Γερμανίαν, νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀντάντ (τέλος Ὀκτωβρίου 1914).

Ἡ Γερμανία ἀπήντησεν εἰς τὸν ἀποκλεισμὸν διὰ τοῦ ὑποβρυχίου πολέμου. Τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς διαφόρους θαλάσσας καὶ ἐβύθιζον τὰ πολεμικά, μεταγωγικά καὶ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῆς Ἀντάντ. Συγχρόνως τὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα καὶ τὰ πηδαλιοχούμενα *Τσέπελιν* ἐβρομβάρδιζον τὸ Λονδίνον καὶ τοὺς Παρισίους. Ἐκτὸς τούτου οἱ Γερμανοὶ διωργάνωσαν μὲ μεγάλην αὐστηρότητα τὴν διαμονὴν τῶν τροφίμων καὶ ἐπέβαλον μεγάλην οἰκονομίαν. Μολαταῦτα ὁ ἀποκλεισμὸς ἦτο φοβερὸν ὄπλον, τὸ ὁποῖον ὑπέσκαπτε τὴν ἀντοχὴν τῆς.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟ 1915

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἔγιναν τέσσαρα σημαντικὰ γεγονότα. Ὁ ὁσσηκὸς στρατὸς ὑπέστη καταστρεπτικὰς ἤττας, ἡ ἐπίθεσις τῶν συμμάχων κατὰ τῶν Δαρδανελλίων ἀπέτυχε, κατελήφθη ἡ Σερβία καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν πόλεμον δύο νέα κράτη, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Βουλγαρία.

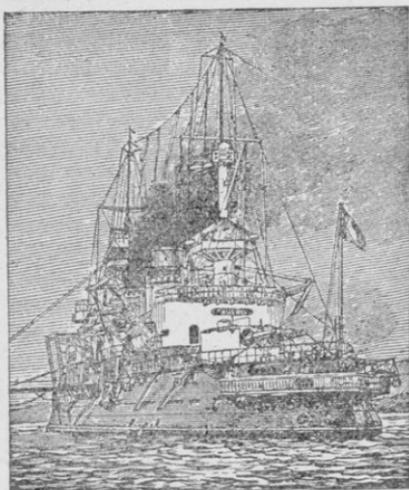
Οἱ Γερμανοὶ ἀφοῦ ἀπέτυχον εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον, ἠθέλησαν νὰ δώσουν ἰσχυρὸν κτύπημὰ κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Οἱ γερμανοαυστριακοὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ στρατηγοῦ *Μάκενσεν* διέσπασαν τὸ ὁσσηκὸν μέτωπον καὶ κατεδίωξαν ἐπιμόνως τοὺς Ῥώσους, οἱ ὁποῖοι δὲν κατώρθωσαν νὰ κρατηθοῦν εἰς κανὲν σημεῖον. Οἱ Ῥῶσοι ὑπέστησαν σειρὰν καταστροφῶν. Ἡ Πολωνία κατελήφθη καὶ οἱ Γερμανοὶ ἰσχυρίσθησαν ὅτι συνέλαβον ἐν ἑκατομμύριον ῥώσους αἰχμαλώτους.

Οἱ Τοῦρκοὶ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου ἔκλεισαν τὰ στενά καὶ ἀπέκοψαν τὴν συγκοινωνίαν τῆς Ρωσσίας μετὰ τῶν συμμάχων τῆς. Τοῦτο ἔβλαπτε πολὺ τὰ συμφέροντα τῆς Ἀντάντ. Διὰ τοῦτο

1915

στόλος ἀγγλογαλλικὸς προσέβαλε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1915 τὰ Δαρδανέλλια, τὰ ὁποῖα εἶχον ὀχυρώσει ἐν τῷ μεταξῦ

οἱ Γερμανοί. Συγχρόνως ἀπεβίβασαν στρατὸν εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καλλιπόλεως. Δὲν κατώρθωσαν ὁμως νὰ παραβιάσουν τὰ στενά. Ἄλλὰ καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς ὑπέστη φοβερὰν καταστροφὴν εἰς τὰς μάχας τῆς Καλλιπόλεως καὶ ἔχασε τὴν μαχητικὴν τὴν δύναμιν.

Πολεμικὸν πλοῖον

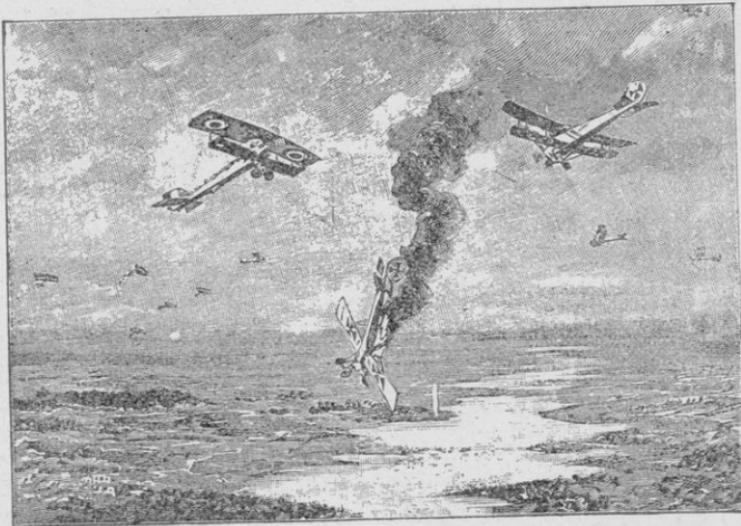
Τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν ἀπὸ τὰ φοβερότερο πολεμικὰ μέσα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Σήμερον ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν πλοῖα, δρεντωί, θωρηκτὰ μάχης, καταδρομικά, ἀντιτορπιλλικά, τορπιλλοβόια, ὑποβρύχια κτλ. Εἶναι κατασκευασμένα ἀπὸ χάλυβα καὶ εἶναι ὀπλισμένα μὲ τεράστιον ἀριθμὸν τηλεβόλων. Εἰς τὴν εἰκόνα εἶναι τὸ γαλλικὸν δρεντωί Gaulois, τὸ ὁποῖον ἐβυθίσθη εἰς τὰ Δαρδανέλλια.

Ἐν τῷ μεταξῦ οἱ Γερμανοὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Σερβίας, ἀφοῦ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Βουλγάρους. Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1915 ἤρchiσε σφοδρὰ ἐπίθεσις κατὰ τῆς Σερβίας. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον κατελήφθησαν, οἱ βασιλεῖς των κατέφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην, τὰ δὲ λείψανα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ διεβίβασαν οἱ Ἴταλοὶ εἰς τὴν Κέρκυραν.

Οἱ Ἴταλοὶ ἀφοῦ ἔκαμαν πολὺν διπλωματικὸν θόρυβον, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας. Διέδιδον ὅτι θὰ κατορθώσουν ἐντὸς ὀλίγου ὅ,τι δὲν κατώρθωσαν τὰ ἑκατομμύρια τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ. Ἄλλ' ἡ ἐπιθετικὴ ἀξία τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ ἐφάνη ἀσήμαντος. Εἰς τὰ αὐστροῖταλικά σύνορα ἔγιναν πολλαὶ μάχαι, αἱ ὁποῖαι ἐγέννησαν πολὺν θόρυβον καὶ ἐλάχιστα ἀποτελέσματα.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟ 1916

Μετά την καταστροφὴν τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Σερβίας ἡ θέσις τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων (Ἀντάντι) ἦτο πολὺ δυσάρεστος. Οἱ Γερμανοὶ διέθετον τώρα πολλὰς δυνάμεις κατὰ τῆς Γαλλίας. Τὴν ἄνοιξιν λοιπὸν τοῦ 1916 ὁ στρατὸς τοῦ διαδόχου προσέβαλε μὲ μεγάλην ὁρμὴν τὸ φρούριον **1916** *Βερνιέν*. Κατ' ἀρχὰς οἱ Γερμανοὶ μὲ αἰφνιδιασμοῦ

Ἀερομαχία

Σπουδαιότατον μέρος εἰς τὸν μεγάλον πόλεμον εἶχον τὰ ἀεροπλάνα. Ἦσαν ὀπλισμένα μὲ μυδραλιοβόλα καὶ ἔκαμον μάχας ἐναερίους. Κατὰ ἑκατοντάδας πολλάκις συνητῶντο τὰ ἀντίπαλα ἀεροπλάνα καὶ ἐμονομάχουν. Εἰς τὴν εἰκόνα φαίνεται γερμανικὸν ἀεροπλάνον, τὸ ὁποῖον ἐκτυπήθη καὶ καταπίπτει μὲ φλόγας καὶ καπνοῦς.

εἶχον σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Ἄλλ' οἱ Γάλλοι ἀφοῦ συνῆλθον ἀπὸ τὴν πρώτην ἔκπληξιν, ὑπερήσπισαν μὲ πείσμα τὸ φρούριον. Ἀφοῦ δὲ ἔλαβον ἀγγλικά τηλεβόλα, συνέτριψαν τὰς ἐπιθέσεις τῶν Γερμανῶν. Ἐν τούτοις οἱ Γερμανοὶ ἐπέμειναν εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν καὶ ἐθυσίασαν πολλὰς χιλιάδας ἀνθρώπων.

Διὰ δευτέραν φορὰν λοιπὸν ἐφάνη ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ συντρίψουν τὴν Γαλίαν. Οἱ Γερμανοὶ ἠθέλησαν τότε νὰ δοκιμάσουν τὴν δύναμιν τοῦ στόλου των, διὰ νὰ διασπάσουν τὸν ἀποκλεισμόν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν *Ναυμαχίαν τοῦ Σκάγκερακ* ὁ γερμανικὸς

στόλος υπέστη σοβαράς ζημίας και επέστρεψεν εις τοὺς λιμένας τῆς Βαλτικῆς (31 Μαΐου 1916).

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1916 ἡ Ρουμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ ρουμανικὸς στρατὸς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν. Ἄλλ' ἐνῶ ἡ κυρία δύναμις τοῦ ρουμανικοῦ στρατοῦ εὐρίσκετο ἐκεῖ, Βούλγαροι, Γερμανοὶ καὶ Τοῦρκοι προσέβαλον ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Μάκενσεν τὸν ρουμανικὸν στρατὸν τῆς Δοβρουτσᾶς, τὸν ὁποῖον ἐνίσχυνεν ἀσήμαντος ρωσικῆ ἐπικουρία. Οἱ Ρουμᾶνοι ἠττήθησαν καὶ ὑπεχώρησαν εἰς τὸ Δέλτα τοῦ Δουνάβεως. Ὁ Μάκενσεν διέβη μὲ εὐκολίαν τὸν Δούναβιν. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ αὐστριακοὶ καὶ οἱ γερμανοὶ ἐνίκησαν τὸν ρουμανικὸν στρατὸν τῆς Τρανσυλβανίας καὶ εἰσέβαλον εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βλαχίας. Οἱ Ρουμᾶνοι ὑπεχώρησαν εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ ὁ ἠνωμένος ἐχθρικός στρατὸς κατέλαβε τὸ Βουκουρέστιον.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ στρατὸς τῆς Ἀντάντ, ὁ ὁποῖος ἀπεσύρθη ἀπὸ τὰ Δαρδανέλλια, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐκεῖ μετεφέρθησαν διὰ θαλάσσης τὰ λείψανα τοῦ σερβικοῦ στρατοῦ. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη τὸ μέτωπον τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ σύμμαχοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Βουλγάρων, διὰ ν' ἀνακουφίσουν τὴν Ρουμανίαν, ἡ ὁποία ἐπιέζετο τότε. Κατώρθωσαν δὲ ν' ἀνακτήσουν μικρὸν μέρος τοῦ σερβικοῦ ἐδάφους καὶ τὸ Μοναστήριον. Ὁ γάλλος στρατηγὸς **Σερζᾶν** διωργάνωσε τὸ μέτωπον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ κατεσκεύασε χαρακώματα.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟ 1917

Παρὰ τὰς στρατιωτικὰς ἐπιτυχίας ἡ κατάστασις τῆς Γερμανίας ἦτο δυσάρεστος. Ὁ ἀποκλεισμὸς υπέσκαπτε τὴν δύναμίν της. Τὰ τροφίμα ἦσαν σπάνια, δὲν ὑπῆρχε γάλα διὰ τὰ βρέφη, πρὸ πάντων ἔλειπε τὸ λίπος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπαραίτητον εἰς τὰ βόρεια κλίματα, καὶ δὲν ἐφαίνετο τὸ τέλος τοῦ πολέμου.

Οἱ Γερμανοὶ ἐκήρυξαν τότε τὸν ἀπεριόριστον ὑποβρύχιον πόλεμον (Φεβρουάριος 1917). Τὰ γερμανικὰ ὑποβρύχια δηλαδὴ ἐβύθιζον ἄνευ εἰδοποιήσεως τὰ πλοῖα, εἰς οἰονδήποτε ἔθνος καὶ ἂν ἀνῆκον. Μὲ τὸ μέτρον τοῦτο ἤλπιζον ὅτι θὰ κατέστρεφον τὸν ἐμπορικὸν στόλον τῶν συμμάχων, θὰ παρέλυον τὰς μεταφορὰς τῶν καὶ θὰ τοὺς ἠνάγκαζον νὰ συνθηκολογήσουν. Ὁ ἀπεριόριστος ὑποβρύχιος πόλεμος ἐπροξένησε σοβαρὰν καταστροφὴν εἰς τὸ παγκόσμιον ναυτικόν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων

1917

ἐβυθίσθησαν καὶ πολλὰ ἑλληνικὰ πλοῖα. Δὲν ἤργησεν ὁμοῦς νὰ φανῇ ὅτι δὲν θὰ φέρῃ τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἀνέμενον οἱ Γερμανοί. Τοῦναντίον ἐξήγειρε νέον ἐχθρὸν κατὰ τῆς Γερμανίας. Αἱ **Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι** τῆς Ἀμερικῆς ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατ' αὐτῆς. Ἡ δὲ Κίνα, ἡ Βραζιλία καὶ ἄλλαι νοτιοαμερικανικαὶ δημοκρατίαι ἠκολούθησαν τὸ παράδειγμα τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν.

Τότε συνέβη σημαντικώτατον γεγονός εἰς τὴν Εὐρώπῃ. Ὁ ρωσικὸς λαός, ὁ ὁποῖος εἶχεν ὑποφέρει τρομερὰ ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἐξηγέρθη. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1917 ἐξεργάγη ἐπανάστασις εἰς Πεκρούπολιν. Ὁ τσάρος παρητήθη καὶ ἀνεκνήρυχθη δημοκρατία. Ἀλλ' ἡ ρωσικὴ ἐξέγερσις εἶχε βαθυτέραν σημασίαν. Μετ' ὀλίγον οἱ ἐργάται καὶ οἱ χωρικοὶ ἔγιναν κύριοι τῆς καταστάσεως καὶ ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἀρχηγούς τῶν ἄκρων σοσιαλιστῶν *Νικολαῖ Λεβίν, Τρότσκι, Ζηρόβιεφ* κ.τ.λ. καθίδρυσαν τὴν *Κομμουνιστικὴν Δημοκρατίαν*. Ἡ αὐτοκρατορικὴ οἰκογένεια ἐφονεύθη, τὰ μεγάλα κτήματα καὶ τὰ ἐργοστάσια περιήλθον εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ κράτους καὶ ἡ γῆ καὶ τὰ ἐργαστήρια ἐδόθησαν εἰς τοὺς γεωργούς καὶ τοὺς ἐργάτας. Οἱ Ρῶσοι ἔπαυσαν τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Γερμανοὺς καὶ ἡ Ρουμανία ἠναγκάσθη νὰ πράξῃ τὸ ἴδιον.

Τοιοῦτοτρόπως ὁ γερμανοαυστριακὸς στρατὸς τοῦ ἀνατολικοῦ μέτωπου ἦτο ἐλεύθερος νὰ δράσῃ εἰς ἄλλο σημεῖον. Οἱ Γερμανοὶ ἐτοίμασαν τότε μεγάλην ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ἰταλίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1917 τὰ γερμανοαυστριακὰ στρατεύματα διέσπασαν τὸ ἰταλικὸν μέτωπον, ἐπέφερον μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὸν ἰταλικὸν στρατὸν καὶ συνέλαβον πολλοὺς αἰχμαλώτους. Ὁ ἰταλικὸς στρατὸς ἐκινδύνευε νὰ διαλυθῇ καὶ νὰ διασκορπισθῇ. Ἀλλὰ τότε ἔφθασαν εἰς βοήθειαν ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα, τὰ ὁποῖα ἐσταμάτησαν τοὺς πανικοβλήτους ἰταλοὺς.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟ 1918

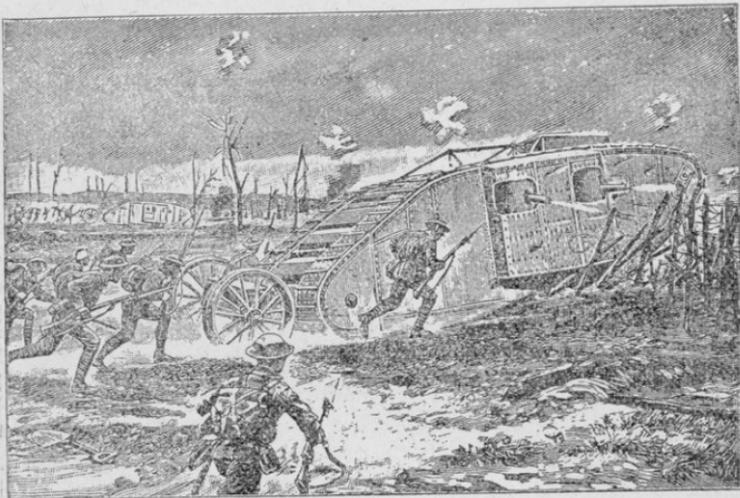
Εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοὶ κατ' ἀρχὰς κατέβησαν ἕλην τὴν προσπάθειάν των ν' ἀναχαιτίσουν τὴν ὁρμὴν τῶν Γερμανῶν. Ἀλλ' αἱ δυνάμεις τῶν συμμάχων ἤϋξανον διαρκῶς, διότι ὅλος ὁ κόσμος ἐπρομήθευεν εἰς αὐτοὺς ὅπλα καὶ πολεμοφόδια. Ἡ Ἀγγλία εἰσήγαγε τὴν ὑποχρεωτικὴν θητείαν καὶ ἐντὸς δύο ἐτῶν κατώρθωσε νὰ στείλῃ εἰς τὴν Γαλλίαν ἀξίολογον καὶ πολυάριθμον στρατόν. Διὰ τοῦτο οἱ σύμμαχοι ἐπεχείρησαν

πολλὰς ἐπιθέσεις κατὰ τῶν Γερμανῶν, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Αἱ ἐπιθέσεις ὅμως αὗται ἔφερον μικρὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐστοίχισαν χιλιάδας θύματα.

Ἄλλ' ὅταν οἱ Γερμανοὶ εἰρήνευσαν μὲ τὴν Ρωσσίαν, ἔστρεψαν τὰς δυνάμεις των κατὰ τῶν συμμάχων εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον. Τὴν 20 Μαρτίου τοῦ 1918 ἤρχισεν ἡ μεγάλη ἐπίθεσις κατὰ τῶν ἀγγλικῶν θέσεων, ἡ ὁποία ὠνομάσθη *Ἀυτοκρατο-*

1918

μη ἐπίθεσις, διότι ἔγινε παρουσία τοῦ αὐτοκράτορος

Τάγης

Τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ πολέμου οἱ Ἀγγλογάλλοι ἀνεκάλυψαν τὸ *τάγης*, δηλαδὴ θωρακισμένον αὐτοκίνητον, τὸ ὁποῖον ἔφερε πολλὰ κανόνια καὶ δὲν ἀνετρέπετο εὐκόλα ἀπὸ τὰς ὀβίδας τῶν ἐχθρῶν. Μὲ τὰ *τάγης* κατώρθωνον νὰ κόπτουν τὰ συρματοπλέγματα καὶ νὰ ἀνοίγουν δρόμους εἰς τὸ περικλινὸν διὰ τὴν ἐπίθεσιν. Οἱ Γερμανοὶ ἐνίκηθησαν περισσότερο ἀπὸ τὰ *τάγης*, διότι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ μένουν εἰς τὰ χαρακώματα καὶ νὰ κρατοῦν ἄμυναν.

Γουλιέλμου. Οἱ Ἀγγλοὶ ἀπεκρούσθησαν ἀπὸ τὰς ὀχρὰς θέσεις των καὶ ὑπέστησαν μεγάλας ἀπωλείας. Ἀλλὰ βοηθούμενοι ὑπὸ τῶν Γάλλων ἐσταμάτησαν τὴν γερμανικὴν προέλασιν. Οἱ Γερμανοὶ ἐστράφησαν τότε κατὰ τῶν Γάλλων καὶ, ἀφοῦ διέσπασαν τὰς δυνάμεις των πλησίον τοῦ *Ρέμς*, ἔφθασαν πάλιν εἰς τὸν ποταμὸν *Μάρνην*, τὸν ὁποῖον διέβησαν εἰς ἓν σημεῖον.

Ἄλλὰ τότε ἤρχισεν ἡ ἀντεπίθεσις τῶν συμμάχων. Οἱ σύμμα-

χοι ἐνισχυθέντες τώρα μὲ τὰς ἀμερικανικὰς ἐπικουρίας, αἱ ὁποῖαι ἔφθανον διαρκῶς, καὶ μὲ ἀπειρα τηλεβόλα, ἀεροπλάνα καὶ θωρακισμένα αὐτοκίνητα (τάγκς), συνέτριψαν εἰς πολλὰ σημεῖα τὰ γερμανικὰ στρατεύματα καὶ ἠνάγκασαν αὐτὰ νὰ ὑποχωρήσουν μὲ μεγάλας ἀπωλείας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐκρίθη ἡ τύχη τοῦ πολέμου εἰς τὸ μακεδονικὸν μέτωπον. Ὁ συμμαχικὸς στρατὸς ἐνισχυθεὶς σημαντικῶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ διέσπασε τὸ βουλγαρικὸν μέτωπον. Οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν εἰς τὸ Σκοῦτὶ καὶ τὴν Δοϊράνην. Οἱ Βούλγαροι ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς, ὁ ὁποῖος εἶχε προελάσει ἀπὸ τοῦ Σουίτς εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἐξεμηδένισε τὸν τουρκικὸν στρατὸν καὶ κατέλαβε τὴν Δαμασκὸν καὶ τὸ Χαλέπι. Ἡ Τουρκία ἠναγκάσθη νὰ ὑποταγῇ. Εἰς τὸ Ἰταλικὸν μέτωπον ὁ αὐστριακὸς στρατὸς ἐστασίασε καὶ διελύθη. Τότε ἐκλονίσθη τὸ γερμανικὸν μέτωπον τῆς Γαλλίας καὶ ἡ Γερμανία ἐταράχθη ἐσωτερικῶς. Ἡ στάσις ἤρριξεν εἰς τὸ ναυτικὸν καὶ ἐντὸς ὀλίγου μετεδόθη εἰς ὅλην τὴν χώραν. Εἰς πολλὰ μέρη τὴν ἐξουσίαν ἔλαβον οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σοσιαλιστῶν. Τότε ὁ αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ φύγῃ εἰς Ὀλλανδίαν. Ἐπίσης παρητήθησαν καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὰ κράτη τῶν οἱ ἄλλοι ἡγεμόνες καὶ ἡ Γερμανία ἐκηρύχθη δημοκρατία καὶ ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς συμμάχους, ἀφοῦ ἐδέχθη τοὺς ὅρους τῶν.

Οἱ ὅροι τῆς ἀνακωχῆς ἦσαν βαρύτεροι διὰ τὴν Γερμανίαν. ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὸν στόλον της, τὰ τηλεβόλα, καὶ μέγα ποσὸν σιδηροδρομικοῦ ὕλικου.

Αἱ ΣΥΝΘΗΚΑΙ

Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν συνῆλθεν ἡ μεγάλη συνδιάσκεψις εἰς τὰς Βερσαλλίας, ἡ ὁποία ἐπέβαλεν εἰς τὴν Γερμανίαν τοὺς ὅρους τῶν συμμάχων. Ἡ Ἀλσατία καὶ ἡ Λωρραίνη ἐδόθησαν εἰς τοὺς Γάλλους καὶ ἐπεβλήθη εἰς τοὺς Γερμανοὺς μεγάλη πολεμικὴ ἀποζημίωσις καὶ ὡς ἐνέχυρον οἱ σύμμαχοι ἐκράτησαν γερμανικὰς χώρας εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ῥήνου. Αὐτὴ εἶναι ἡ *Ελεῖνη τῶν Βερσαλλίων* (τέλος 1918).

Οἱ σύμμαχοι συνῆψαν χωριστὴν εἰρήνην μὲ τοὺς ἄλλους ἐχθρούς. Ἡ Αὐστρία διελύθη ὀριστικῶς. Ἐκ τῆς μεγάλης Αὐστρια-

κῆς μοναρχίας προῆλθον τρία κράτη, ἡ Αὐστρία, ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Τσεχοσλοβακία. Ἄλλὰ σημαντικὰς χώρας ἔλαβον ἡ Ῥουμανία, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ἰταλία. Ἀνεγεννήθη δὲ τὸ *Πολωνικὸν κράτος*. τὸ ὁποῖον συνήνωσε τὰς χώρας, τὰς ὁποίας εἶχον ἄλλοτε διαμοιρασθῆ ἡ Ῥωσσία, ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία.

Ἰδιαίτερος ἐνδιαφέρουσα ἡμᾶς αἱ δύο συνθήκαι, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βουλγάρους. Ἡ συνθήκη μὲ τοὺς Βουλγάρους, ἡ ὁποία ὀνομάζεται **1919** *Συνθήκη τοῦ Νεϊγύ* (27 Νοεμβρ. 1919), ἀπεμάκρυνε τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον καὶ ἔδωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Δυτικὴν Θράκην. Ἡ δὲ συνθήκη μὲ τοὺς Τούρκους, ἡ ὁποία ὀνομάζεται **1920** *Συνθήκη τῶν Σεβρών* (20 Ἰουλίου 1920), ἔδωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην μέχρι τῆς Τσατάλτζας καὶ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Σμύρνης μετὰ τῶν περιχώρων.

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ

Ὅταν ἐξεσπάσθη ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐσχηματίσθησαν δύο ρεῦματα. Ἄλλοι μὲν ἤθελον νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν πόλεμον ἀμέσως παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων, ἄλλοι δὲ ἤθελον νὰ μείνουν οὐδέτεροι. Ἄλλ' ἀπεδείχθη ταχέως ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ οὐδέτερα, ἀφοῦ μάλιστα οἱ δύο ἐχθροὶ τῆς εἰς τὴν Βαλκανικὴν, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Τούρκοι, ἐτάχθησαν μὲ τοὺς Γερμανούς. Τὰ πνεύματα ἐξήφθησαν περισσότερο, ὅταν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Γερμανοὶ κατέλαβον τὴν Ἀνατολ. Μακεδονίαν καὶ ἤχμαλώτισαν ἐν σῶμα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Τότε πολλοὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ κατήρτισαν στρατόν, διὰ νὰ πολεμήσουν μαζὶ μὲ τοὺς Ἀγγλογάλλους, οἱ ὁποῖοι ἐν τῷ μεταξύ, καθὼς εἶδομεν, εἶχον ἀποβιβασθῆ εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν. Μετ' ὀλίγον ἡ κυβέρνησις τῆς Θεσσαλονίκης ἐπεκράτησεν. Ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἠναγκάσθη ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἡ Ἑλλάς εἰσηλθὲν εἰς τὸν πόλεμον μὲ ὅλας τὰς στρατιωτικὰς τῆς δυνάμεις.

Ἡ Ἑλλάς προσέφερε μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς συμμάχους. Ὁ στρατός τῆς διέπρωψεν εἰς πολλὰς μάχας καὶ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν διάσπασιν τοῦ βουλγαρικοῦ μετώπου. Ἀφοῦ δὲ ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Τουρκία ἐσυνθηκολόγησαν, ἑλληνικὰ στρατεύματα

ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν Σμύρνην καὶ κατέλαβον τὴν πόλιν καὶ τὴν περιοχὴν τῆς.

Ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν ἔδωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην, καθὼς εἶπομεν, καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Σμύρνης. Τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην κατέλαβεν εὐκόλως ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν συμμάχων. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ὁμως διωργάνωσε τὴν ἄμυναν ὁ στρατηγὸς *Μουσταφᾶ Κεμάλ*, ὁ ὁποῖος εἶχε διακριθῆ εἰς τὰς μάχας τῶν Δαρδανελλίων. Περὶ αὐτὸν συνεκεντρώθησαν οἱ τοῦρκοι πατριῶται καὶ μετ' ὀλίγον ἀπετέλεσαν ἀξιόλογον δύναμιν. Εἰς τὴν *Ἀγκυραν* συνῆλθε τουρκικὴ ἔθνοσυνέλευσις, ἡ ὁποία ἐκήρυξεν ὅτι θὰ ἐξοκολουθήσῃ τὸν πόλεμον, ἕως ὅτου ἀπαλλάξῃ τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Ἀν. Θράκην ἀπὸ τὴν ξένην κατοχὴν. Διὰ τοῦτο ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀνέλαβεν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ Κεμάλ, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Προύσαν καὶ ἔκαμε ναυτικὴν βᾶσιν τὰ Μουδανιά εἰς τὴν Προποντίδα.

Μετ' ὀλίγον συνέβη μεγάλη πολιτικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὰς ἐκλογὰς τῆς 1 Νοεμβρίου 1920 κατεψηφίσθη τὸ κόμμα τοῦ Βενιζέλου, ὁ Βενιζέλος ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ νέοι πολιτικοί, οἱ ὁποῖοι ἦλθον εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀνεκάλεσαν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον. Ἄλλ' οἱ σύμμαχοι ἐθεώρησαν τοῦτο ὡς ἐχθρικὴν πράξιν, διέκοψαν τὰς σχέσεις μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔπαυσαν νὰ τὴν ὑποστηρίζουν οἰκονομικῶς καὶ στρατιωτικῶς

Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἑλλὰς ἐγκατελείφθη εἰς τὰς δυνάμεις τῆς, ἐνῶ τοῦναντίον ὁ Κεμάλ ἐνισχύετο διαρκῶς ὑπὸ τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας. Τότε τὸ ἑλληνικὸν ἐπιτελεῖον διὰ νὰ προλάβῃ τὴν μεγαλύτεραν ἐνίσχυσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἀνέλαβε μεγάλην ἐπίθεσιν, ἀφοῦ ἐστρατολόγησε νέας ἡλικίας. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς προήλασεν εἰς μέγα μέτωπον, κατέλαβε τὸ *Ἐσκι Σεχίρ* καὶ τὸ *Ἀφιὸν Χισάο* καὶ ἔδειξε μεγάλην ἀντοχὴν καὶ αὐτοθυσίαν. Δυστυχῶς ὁμως ὁ ἐχθρὸς ἦτο ἀσύλληπτος εἰς τὰς μεγάλας ἐκτάσεις τῆς Μ. Ἀσίας.

Τὸ ἐπιτελεῖον τότε προέβη εἰς ἀπονενομημένην ἐπιχείρησιν. Διέταξε τὸν στρατὸν νὰ προελάσῃ πρὸς τὴν *Ἀγκυραν*, ἡ ὁποία ἀπέχει 300 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ *Ἐσκι Σεχίρ* καὶ 700 ἀπὸ τὴν Σμύρνην. Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη ἦτο καταστρεπτικὴ διὰ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ στρατιῶται ἐβάδισαν μὲ πολλὰς στε-

ρήσεις εις μέρη άγνωστα, πολλάκις άκατοίκητα και νοσηρά, δια τῆς λεγομένης *Αλιμωρῆς Ἐρήμου*, και ἔφθασαν μέχρι τοῦ Σαγαρίου ποταμοῦ. Ἄλλ' ἦσαν τόσον ἐξηντλημένοι, ὥστε ἡ ἐπιχείρησις κατά τῆς Ἀγκύρας ἀπέτυχε και ὁ στρατός ἠναγκάσθη νά διανύσῃ ἄλλην μίαν φορὰν τὰς ἀπεράντους ἐκεῖνας ἐκτάσεις.

Ἀπὸ τότε ὁ στρατός περιωρίσθη εἰς τὴν ἄμυναν. Ἀλλὰ τὸ ἠθικόν του εἶχε καταπέσει, ἡ μακρὰ διαμονὴ εἰς ξένην χώραν ἐκούρασεν αὐτὸν και ἡ συντήρησις ἦτο κακὴ, διότι τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους ἦσαν εἰς θλιβερὰν κατάστασιν. Τοιοῦτοτρόπως παρέλυσεν ἡ τάξις και ἡ πειθαρχία και ὁ ἑλληνικὸς στρατός ἔπεσεν εὐκολον θῦμα, ὅταν οἱ Τοῦρκοι συνεπλήρωσαν τὸς προετοιμασίας των και ἤρχισαν τὴν ἐπίθεσιν.

Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1922 ἤρχισεν ἡ τουρκικὴ ἐπίθεσις. Οἱ Τοῦρκοι διέσπασαν εὐκόλως τὸ μέτωπον εἰς τὸ Ἄφιόν Καραχισὰρ και περιεκύκλωσαν τμήματα τοῦ ἐκεῖ μαχομένου στρατοῦ. Τότε ἐπῆλθε σύγχυσις εἰς ὅλον τὸ στράτευμα, τὰ τμήματα δὲν κατώρθωνον νά συνεννοοῦνται και μετ' ὀλίγον ὀλόκληρος ὁ στρατός μετὰ μεγάλην ταραχὴν και σύγχυσιν ἤρχισε νά ὑποχωρῇ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀφοῦ ἐγκατέλειπε μεγάλας ποσότητας πολεμικοῦ ὀπλοῦ και τροφῶν. Ἡ νίκη τῶν Τοῦρκων ἦτο εὐκόλος. Προήλασαν ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα και βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ ἐγχωρίου πληθυσμοῦ ἔφερον μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὸν ὑποχωροῦντα ἑλληνικὸν στρατόν. Χιλιάδες αἰχμάλωτοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων στρατηγοὶ και ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, ἔμειναν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατός ἐξεκένωσε τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἡ δὲ τύχη τῶν ἐγχωρίων ἦτο τραγικὴ. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας ἢ ἐσφάγησαν, ἢ ἠχμαλωτίσθησαν ἢ διεπεραιώθησαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου και εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοιαύτη ἦτο ἡ τρομερὰ καταστροφὴ τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ καταστροφὴ τῆς Μ. Ἀσίας εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας, τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

Ἡ Ἑλλὰς ἠναγκάσθη νά ὑπογράψῃ τὴν *Συνθήκην τῆς Δωξάνης*, διὰ τῆς ὁποίας παρέδωκεν εἰς τοὺς Τοῦρκους τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην και ἔδεδεχθη τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν προσφύγων τῆς Μ. Ἀσίας και τῆς Θράκης μετὰ τοὺς μωαμεθανοὺς κατοικοὺς τῆς Ἑλλάδος.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

1204 μ.Χ.	Ἐλωσης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων
1261	Ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως
1326	Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Προύσσαν
1331—1355	Στέφανος Ντουσιάν
1354	Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Καλλιόπολιν
1365	Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Ἀδριανούπολιν
1389	Μάχη Κοσσυφοπεδίου
1402	Μάχη Ἀγκύρας
1430	Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Θεσσαλονίκην
1437	Σύνοδος Φλωρεντίας
1453	Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν τὴν Κωνσταντινούπολιν
1492	Ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς
1498	Ἀνακάλυψις τοῦ θαλασσοῦ δρόμου τῶν Ἰνδιῶν
1517	Ἀρχὴ τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Γερμανίᾳ
1529	Ὁ Σουλεῦμάν πρὸ τῆς Βιέννης
1571	Ναυμαχία Ναυπάκτου
1648	Εἰρήνῃ τῆς Βεσφαλίας — τέλος τῶν θρησκευτικῶν πολέμων
1669	Οἱ Τοῦρκοι κυριεύουν ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς τὴν Κρήτην
1687	Καταστροφὴ τοῦ Παρθενώος
1769	Ἐπανάστασις Πελοποννήσου
1770	Οἱ Ρῶσοι καταστρέφουν τὸν τουρκικὸν στόλον εἰς Τσεσμέν
1783	Ἀνεξαρτησία Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς
1789	Ἀρχὴ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως
1790	Λάμπρος Κασιώνης
1791	Πρώτῃ ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου
1792	Δευτέρα ἐκστρατεία
1798	Θάνατος Ρήγα Φεραίου
1803	Καταστροφὴ τοῦ Σουλίου
1815	Ἱερὰ Συμμαχία
1816	Ἰδρυσις τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας
1821	Φεβρουάριος
	Εἴσοδος Ὑψηλάντου εἰς Μολδαβίαν
Μαρτίου 16	Ἀπόπειρα Χονδρογιανναίων εἰς Πελοπόννησον
» 23	Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πετρόμπεης κυριεύουν τὰς Καλάμας
» 25	Ὑψωσις τῆς ἐπαναστατικῆς σημαίας ἐν Ἀγίᾳ Λαύρᾳ
Ἀπριλίου 10	Ἀπαγορισμὸς Πατριάρχου
» 20	Μάχη Ἀλαμάνας
Μαΐου 8	Μάχη Γραβιάς
» 13-14	Μάχη Βολιτειῶν
» 20	Πυρλόησις τῆς τουρκικῆς φρεγάτης εἰς Ἐρεσσόν
Ἰουνίου 7	Μάχη Δραγατσανίου
Αὐγούστ. 26	Μάχη Βασιλικῶν
Σεπτεμβρ. 23	Ἐλωσης Τριπόλεως
1822 Ἰανουαρίου 14	Ἐλωσης Ἀκροκορινθίου
Μαρτίου 30	Καταστροφὴ τῆς Χίου
Ἰουνίου 6-7	Ὁ Κανάρης περπολεῖ τὴν τουρκικὴν ναυαρχίδα
Ἰουλίου 4	Μάχη Πέτα
» 26	Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλης εἰς τὰ Δερβενάκια
Νοέμβριος	Πρώτῃ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

- 1823 Αύγουστου 11 Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη
 Δεκεμβρ. 24 'Ο Βύρων φθάνει εις τὸ Μεσολόγγιον
- 1824 Μάρτιος 'Ο Μεχμέτ Ἀλῆς ἐπεμβαίνει εις τὴν ἑλλην. ἐπανάστ.
 Ἀπρίλιος 'Ο Χουσεῖν καταπνίγει τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης
 Ἰουνίου 6 Καταστροφή Κάσσου
 Ἰουλίου 20 Καταστροφή Ψαρῶν
 Αύγουστου 28 Ναυμαχία τοῦ Γέροντα
- 1825 Ἰανουάριος 'Ο Κολοκοτρώνης φυλακίζεται
 Φεβρουάριος 'Ο Ἰβραήμ ἀποβιβάζεται εις Πελοπόννησον
 Ἀπρίλιος Μάχη εις τὸ Κρεμμύδι
 Ἀπριλίου 15 Ἀρχὴ β' πολιορκίας Μεσολογγίου
 Μαΐου 20 Μάχη εις τὸ Μανιάκι—θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα
 Ἰουλίου 4 Θάνατος Ὀδυσσεῶς Ἀνδρουῦτσου
- 1826 Ἀπριλίου 10-11 Ἐξοδος Μεσολογγίου
 Αύγουστου 13 'Ο Κιουταχῆς κυριεύει τὰς Ἀθήνας
 Νοεμβρίου 24 Φοινικὴ νύξ τῆς Ἀραχώβης
- 1827 Φεβρουάριος Μάχη εις τὸ Δίστομον
 Μαρτίου 30 'Ο Καποδίστριας ἐκλέγεται κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος
 Ἀπριλίου 23 Θάνατος Καραϊσκάκη
 » 24 Καταστροφή Φαλήρου
 Ὀκτωβρίου 8 Ναυμαχία Ναυαρίνου
- 1828 Ἰανουάριος 'Ο Καποδίστριας κατέρχεται εις τὴν Ἑλλάδα
 Αὔγουστος 'Ο Μαΐζων μὲ γαλλικὸν στρατὸν εις Πελοπόννησον
- 1829 Σεπτεμβρ. 12 Μάχη Πέτρας
 » 27 Δολοφονία Καποδίστρια
- 1830 Ἰανουάριος Πρωτόκολλον Λονδίνου
- 1832 Ἀπρίλιος Ἐκλογή Ὀθωνος βασιλέως τῆς Ἑλλάδος
- 1833 Ἰανουάριος 'Ο Ὀθων ἐρχεται εις τὴν Ἑλλάδα
- 1834 Δεκέμβριος Αἱ Ἀθηναί γίνονται πρωτεύουσα
- 1843 Σεπτεμβρ. 3 Ἐπανάστασις—Σύνταγμα
- 1862 Ὀκτώβριος Ἐξωσις τοῦ Ὀθωνος
- 1863 Μαρτίου 18 Ἐκλογή Γεωργίου Α' βασιλέως τῆς Ἑλλάδος—Προ-
 σάρτησις Ἰονίων νήσων
- 1866 Κρητικὴ ἐπανάστασις
- 1870 Βουλγαρικὴ ἐξαρχία
- 1870—1871 Γαλλογερμανικὸς πόλεμος—Ἐνωσις τῆς Γερμανίας
- 1878 Συνθήκη τοῦ Βερολίνου
- 1881 Προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας
- 1897 Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος
- 1908 Νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις
- 1909 Ἐπανάστασις Γουδι
- 1912—1913 Βαλκανικὸς πόλεμος
- 1912 Ὀκτωβρ. 26 Κατάρτησις Θεσσαλονίκης
- 1913 Φεβρουαριου 21 Πτώσις Ἰωαννίνων
 Μαΐου 17 Συνθήκη Λονδίνου
 Ἰουλίου 28 Εἰρήνη Βουκουρεστίου
- 1914—1918 Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος
- 1917 Μάρτιος Εἴσοδος τῆς Ἑλλάδος εις τὸν πόλεμον
- 1920 Ἰουλίου 28 Συνθήκη Σεβρῶν
- 1922 Αὔγουστος Ἡ μεγάλη καταστροφή

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Σελ.

<i>Αἰ περὶ τὴν Μεσόγειον χῶρα μετὰ τὸ 1204 μ. χ.</i>	6
Κωνσταντῖνος ΙΑ' ὁ Παλαιολόγος.....	17
Μωάμεθ Β'.....	18
<i>Ἡ ὀχύρωσις τῆς Κων/πόλεως.</i>	20
<i>Χάρτης ἀνακαλύψεων.</i>	24
Τὰ πλοῖα τοῦ Κολόμβου.....	26
<i>Ἡ Παναγία τῶν Παρισίων.</i>	29
<i>Ἐκκλησία Ἀγαγενήσεως.</i>	30
Μυστικὸς Δεῖπνος (Λεονάρδο δὰ Βίντσι).....	31
Μέγαρον ἀγαγενήσεως.....	32
Λούθηρος.....	35
Σουλεῦμάν Β'.....	47
Φαναριώτης.....	53
<i>Ἐνδυμασία καὶ ὄπλισμός Ἑλλήνων.</i>	60
<i>Ἐνδυμασία γυναικῶν Ἀττικῆς.</i>	61
<i>Ἐνδυμασία γυναικῶς (Τρίκερι).</i>	62
<i>Ἐνδυμασία γυναικῶς (Μύκονος).</i>	63
Αἰκατερίνη Β'.....	67
<i>Ἡ Βαστίλλη.</i>	71
<i>Ἐπίθεσις κατὰ τοῦ Κεραμεικοῦ.</i>	72
Μαρά Δαντὸν Ροβεσπιέρ.....	72
<i>Ὁ Μέγας Ναπολέων.</i>	74
Ρήγας Φεραῖος.....	77
<i>Ἄλῃ πασάς.</i>	78
Πλοῖον τῆς γραμμῆς.....	83
Φοεγάτα-Βρίκιον-Πλοῖον γραμμῆς.....	83
<i>Χάρτης Μολδοβλαχίας.</i>	86
<i>Ἀθανάσιος Διάκος.</i>	95
<i>Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος.</i>	96
<i>Χάρτης Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.</i>	96-97
Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.....	99
Πετρόμπετης.....	99
Σχέδιον πυροπολικοῦ.....	100
<i>Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος.</i>	102
<i>Ἀνδρέας Μιαούλης.</i>	106
Κωνσταντῖνος Κανάρης.....	107
<i>Ὁ Βύρων.</i>	116
Γεώργιος Καραϊσκάκης.....	127
Ι. Καποδίστριας.....	133
Τὰ παλαιὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας.....	140
<i>Ὁ σιδηρόδρομος.</i>	141
Τὸ ἀτμόπλοιο.....	142
Τὸ ἀεροπλάνον.....	143
Χάρτης συνθήκης Βερολίνου.....	153
Πολεμικὸν πλοῖον.....	170
<i>Ἀερομαχία.</i>	171
Τάγξες.....	174

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ (1204-1453) Σελίς 3—21

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Ἡ Φραγκοκρατία.
(Ἀνασκόπησις — Διαμελισμὸς τῆς ἑλλην. αὐτοκρατορίας — Τὰ φραγκικὰ κράτη — Τὰ ἑλλην. κράτη — Ἀνάκτησις Κων)πόλεως) 3—9

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. Οἱ τελευταῖοι χρόνοι τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.
(Ἡ Ἀνατολή μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Φραγκοκρατίας — Ἡ νέα ἑλλην. αὐτοκρατορία — Τὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς — Οἱ Τοῦρκοι — Αἴτια τῆς προόδου τῶν Τούρκων — Οἱ Παλαιολόγοι — Ὁ τουρκικὸς κίνδυνος — Προσπάθειαι πρὸς διάσωσιν τῆς Κων)πόλεως — Ἡ ἄλωσις τῆς Κων)πόλεως 9—21

ΜΕΡΟΣ Β'

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ (1453-1862) 22—129

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. Ἡ ἀναγέννησις τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην.
(Οἱ νέοι χρόνοι — Ἀνακάλυψις νέων χωρῶν — Ἐνίσχυσις τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας — Ἀναγέννησις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν — Ἡ Θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις) 22—36

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'. Ἡ Εὐρώπη τὸν 15' καὶ 16' αἰῶνα.
(Ἡ Γερμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ τὰ ἔθνικα κράτη — Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς βιομηχανίας — Ἡ ἀπόλυτος μοναρχία εἰς τὴν Εὐρώπην — Ἀνάπτυξις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος εἰς τὴν Ἀγγλίαν — Ἐξάπλωσις τῶν νέων ἰδεῶν — Ἀνεξαρτησία τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν) 37—44

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'. Ἡ Τουρκοκρατία.
Α'. Ἡ μεγάλη ἐπέκτασις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.
(Κατακτήσεις Μωάμεθ Β' — Αἱ τουρκικαὶ κατακτήσεις τοῦ 15' αἰῶνος — Οἱ Τοῦρκοι πρὸ τῆς Βιέννης — Κατάληψις Κύπρου καὶ Κρήτης — Παρακμὴ τῆς Τουρκίας) 45—50

Β'. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν.
(Ἀποτελέσματα τῆς ὑποδουλώσεως εἰς τοὺς Τούρ-

- κους — Ὁ βίος τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων — Ἡ ἐκ-
 κλησία — Φαναριῶται — Αἱ κοινότητες — Αὐτο-
 διοίκησις — Ἐμπόριον καὶ ναυτιλία — Ἡ παι-
 δεία — Οἱ λόγιοι τοῦ 18ου αἰῶνος — Ἀρματωλοὶ
 καὶ κλέφτες — Ὁ βίος τῶν κλεφτῶν — Τὰ δημο-
 τικά τραγούδια) 51—65
- Γ'. Προσπάθειαι τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀνάκτησιν τῆς
 ἐ. εὐθροίας.
 (Πίστις εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν — Ἐλπίδες εἰς τὴν
 συνδρομὴν τῶν ξένων — Ἑλληνας καὶ Ρῶσοι —
 Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1769 — Λάμπρος Κατσώνης) 65—70
- Δ'. Παραμοναὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως.
 (Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις — Ἐξάπλωσις τῶν ἐπανα-
 στατικῶν ἰδεῶν — Ὁ Μέγας Ναπολέων — Ἱερὰ
 συμμαχία — Ἐπίδρασις τῆς γαλλικῆς ἐπανάστα-
 σεως εἰς τὴν Ἑλλάδα — Ρήγας ὁ Φραῖος — Ἀλῆ
 πασᾶς καὶ Σοῦλι — Φιλικὴ Ἐταιρεία — Ὁ Ἀλέ-
 ξανδρος Ὑψηλάντης ἀρχηγὸς τῆς ἐταιρείας — Αἱ
 δυνάμεις τῶν ἐμπολέμων) 71—84
- ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ' Ἡ μεγάλη Ἑλληνικὴ ἐπανά-
 στασις.**
- Α'. Πρώτη περίοδος (1821—1824)
 (Ἐπανάστασις Βλαχίας καὶ Μολδανίας — Ἐπανά-
 στασις τῆς Πελοποννήσου — Ἐπανάστασις τῶν
 νήσων — Ἐπανάστασις τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς λοι-
 πῆς Ἑλλάδος — Βιαιοπραγαίαι τῶν Τούρκων, ἀπαγ-
 χονισμὸς τοῦ Πατριάρχου — Αἱ πρῶται ἐπιτιχταίαι
 τῶν Ἑλλήνων, πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκο-
 τρώνη, ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου — Πρώτη ἐκστρα-
 τεία τῶν Τούρκων κατὰ τῆς Πελοποννήσου, μάχη
 Ἀλαμάνας, μάχη Γραβιάς, μάχη Βασιλικῶν — Ὁ
 ἄγων εἰς τὴν θάλασσαν — Πολιτικὴ ὀργάνωσις
 Ἡ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπίθεσις τοῦ 1822 — Τὸ
 τουρκικὸν σχέδιον — Καταστροφὴ τῆς Χίου — Κα-
 ταστροφὴ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος — Κανόνης
 καὶ Μισοῦλης Ἡ παρὰ τὸ Πέτα καταστροφὴ
 — Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλι —
 Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ 1823 — Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος
 — Ἡ Εὐρώπη καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις — Οἱ
 Φιλέλληνες) 85—116
- Β'. Δεύτερα περίοδος (1824—1827)
 (Ἐπέμβασις τῆς Αἰγύπτου — Καταστροφὴ Κάσσου καὶ
 Ψαρῶν — Οἱ ἄγωνες τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου — Ὁ Ἰ-
 βραῆμ ἀποβιβάζεται εἰς Πελοπόννησον — Μάχη εἰς

τὸ Μανιάκι, θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα — Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολλογίου — Κρίσιμος θέσις τῆς ἐπαναστάσεως — Ἡ πάλῃ περὶ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν — Ἡ ἐν Τροιζῆνι Ἐθνοσυνέλευσις — Ἡ ἐν Φαλήρω καταστροφὴ) 116—129

Γ'. *Τρίτη περίοδος (1827—1829)*
 (Ἡ Εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβασις -- Ναυμαχία Ναυαρίνου
 Τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος. Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος) 129—132

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'. *Τὸ ἑλληνικὸν κράτος.*
 (Ὁ Καποδίστριας — Ὁθων — Γεώργιος Α') . . . 132—138

ΜΕΡΟΣ Γ'

Ἡ ΝΕΩΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ 139—178

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'. *Ἡ Εὐρώπη κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους*
 (Ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς βιομηχανίας — Ἐπικρατίησις τοῦ φιλελευθέρου πολιτεύματος — Ἡ νέα εὐρωπαϊκὴ κοινωνία — Αἱ Μεγάλαι Δυνάμεις — Ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν Δυνάμεων). 139—148

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'. *Ἡ Ἑλλάς καὶ τὰ Βαλκανικὰ ζητήματα*
 (Κατάστασις τῆς Βαλκανικῆς — Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα Προσπάθειαι τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἑδαφικὴν ἐπέκτασιν — Βουλγαρικὴ ἔξαρξία — Προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἄρτης — Ἐσωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος, Τρικουπῆς Ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897) 148—156

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'. *Τὰ γεγονότα τῶν ἡμερῶν μας.*
 (Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον — Ἡ νεοτουρκικὴ ἐπανάστασις — Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Γουδῆ — Βαλκανικὸς πόλεμος Παραμοναὶ τοῦ πολέμου — Ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας — Ἀνακαχή, συνέδριον τοῦ Λονδίνου — Ἐλληνοτουρκικὴ ναυμαχία, πτώσις Ἰωαννίνων Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου — Ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Βουλγαρίας — Μάχη τοῦ Κιλκίς καὶ Λαχανᾶ — Εἰρήνη Βουκουρεστίου — Ἡ Ἑλλάς κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον (1914—1918) — Αἷτια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου — Ἐκρηξις τοῦ πολέμου — Ἡ πρώτη φάσις τοῦ πολέμου — Ὁ ἀποκλεισμὸς τῆς Γερμανίας — Ὁ πόλεμος τὸ 1915 — Ὁ πόλεμος τὸ 1916 — Ὁ πόλεμος τὸ 1917 — Ὁ πόλεμος τὸ 1918 — Αἱ συνθήκαι — Ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον — Ἡ μεγάλη καταστροφὴ) . . . 156—178

